

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU

Inc. 125 Q°
INKUNABULY

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU

Inc. 126 Q°
INKUNABULY

Macrobius

Opera 1492

SOMNIUM SCIPIONIS EX CICERONIS LIBRO DE REPUBLICA EXCERPTUM.

C

VM IN APHRICAM VENISSEM A MANLIO CON-
 sule ad q̄rtā legionē tribunus (ut scitis) militū nihil mihi fuit
 potius; q̄ ut massiniam conuenirē regē familiæ nostræ iustis
 de causis amicissimū: ad quē ut ueni complexus me senex col-
 lachrimauit aliquanto. post suspexit ad cælū: & grates inquit
 tibi summe Sol ago: uobisq; reliquis cælites: q̄ anteq̄ ex hac ui-
 ra migro: conspicio in meo regno & i his tectis Pub. Corneliū
 Scipionem cuius ego nomine ipse recreor: ita nūq̄ ex aīo meo
 discessit illius optimi atq; inuictissimi uiri memoria: deide ego
 illū de regno suo: ille me de nra repu. percūctatus est: multiq; q̄
 uerbis ultro citroq; habitis ille nobis consūptus est dies. Post
 aut regio apparatu accepti sermonē i multā noctē pduximus:
 cum senex nihil nisi de Aphricano loqueretur: omniaq; nō solum eius facta: sed etiā dicta memi-
 nisset: deinde ut cubitū discessimus: me & de uia & quia ad multā noctē uigilassē arctior q̄ so-
 lebat somnus cōplexus est. Hic ergo mihi (credo equidē ex hoc quod eramus locuti: sit enī sape-
 fere ut cogitationes sermonesq; nostri pariāt aliquid in somno tale: quale de Homero scribit En-
 nius: de quo uidelicet sēpissime uigilans solebat cogitare & loqui) Aphricanus se ostēdit ea for-
 ma quæ mihi ex imagine eius q̄ ex ipso notior erat: quē ut agnouī equidē corruī. Sed ille ades in-
 quit animo. & omitte timorē Scipio: & quæ dicā memoriæ trade. Vides ne illū bēnem quæ pare-
 re reipu. coacta p me renouat pristina bella nec pōt quiescere: Ostendebat autē Carthaginē de ex-
 cello & pleno stellarum illustri & claro quodā loco: ad quā tu oppugnandam nūc uenis pene mi-
 les. Hanc hoc biennio consul euerteris: eritq; tibi id cognomē per te partū: quod habes adhuc hæ-
 reditarium a nobis. Cum autem Carthaginē deleueris: triūphum egeris cēsorq; fueris & obieris
 legatus Aegyptū Syriā Asiā Greciamq; delegeris iteq; consul absens & bellū maximū cōficiēs
 Numantiā excides. Sed cū eris curru in Capitolū inuectus: offendens rēpu. perturbatā consiliis
 nepotis mei. Hic tu Aphricane ostēdas oportebit patriæ lumen animi ingenii consiliq; tui: Sed
 eius temporis ancipitē uideo quasi fatorum uia. Nam cum ætas tua septenos octies Solis anfra-
 ctus reditusq; conuerterit. duob; hi numeri quorum uterq; plenus: alter altera de causa habetur
 circuitu naturali: summā tibi fatalē confecerint: in te unū a tq; in tuū nomen le tota cōuertet ci-
 uitas Te senatus: te omnes boni: te socii: te latini intuebuntur. Tu eris unus: in quo nitatur ciui-
 tatis salus. Ac ne multa dictator tempu. cōstituas oportet: si impias ppinguoz; manus effugeris.
 Hic cū exclamauisset Lælius: ingemissentq; cæteri uehementius: leniter arridēs. Scipio: quæso
 inquit: ne me a sōno exciteris: & pax sit rebus. Audite cætera. Sed quo sis Aphricane alacrior ad
 tutandā tempu. sic habeto: Omnibus qui patriā cōseruauerint adiuuerint auxerint: certū esse i
 cælo diffinitum locum: ubi beati sempiterno æuo fruantur. Nihil est ergo illi principi deo: qui
 omnē mundū regit: quod quidē in terris fiat acceptus: q̄ concilia cœtusq; hominū iure sociati:
 quæ ciuitates appellantur. Hæc rectores & cōseruatores hinc pfecti huc reuertuntur. Hic ego
 (& si eram perterritus non tam mortis metu q̄ insidiarum a meis) quæsiui tamen uiueret ne ipse
 & pater Paulus: & alii quos nos extinctos arbitrabamur: imo uero inquit hi uiuūt: q̄ e corporū
 uinculis tanq̄ e carcere euolauerunt. Vestra uero quæ dicitur uita mors est. Quin tu aspicias
 ad te ueniētē patrem Paulū? Quē ut uidi: equidē uim lachrymar; pfudi. Ille autē me cōplexus
 atq; osculans flere prohibebat. Atq; ego ut primū fletu represso loqui posse cœpi quælo inq;
 pater sanctissime atq; optime: quoniā hæc est uita: ut audio Aphricanū dicere: quid moror i ter-
 ris? quin huc ad uos propero uenire? Non est ita inquit ille. Nisi enim cū deus isciuius hoc tēplū
 est omne qd̄ conspicias: istis te corporis custodiis liberauerit: huc tibi aditus petere non potest.
 Homines enim sunt hac lege generati: qui tuerentur illū globum: quē in hoc templo mediū ui-
 des: quæ terra dicitur. hisq; animis datus est ex illis sempiternis ignibus: quæ sydera & stellas uo-
 catis: quæ rotundæ & globosæ diuinis animatæ mentibus circulos suos orbelsq; cōficiunt cele-
 ritate mirabili. Quare & tibi Publi & piis omnibus retinēdus animus ē in custodia corporis: nec
 iniussu eius: a quo ille est nobis datus ex hominū uita migrandū est ne munus humanū assigna-
 tum a deo defugisse uideamini. Sed sic Scipio: ut auus hic tuus & ut ego qui te genui: iusticiā co-
 le & pietatem: quæ cum magna in parentibus & propinquis tum in patria maxima est. Ea uita
 uia est in cælum & in hunc cœtum eorum qui iam uixerunt: & corpore laxati illū incolūt locū:
 quē uides Erat autē is splendidissimo candore iter flāmas elucens circulus: quē uos (ut a Graiis
 accepistis) orbē lacteū nuncupatis: ex quo omnia mihi contēplanti præclara cætera & mirabilia

ultra
ntoq;

confessio

Quintus
ffunt

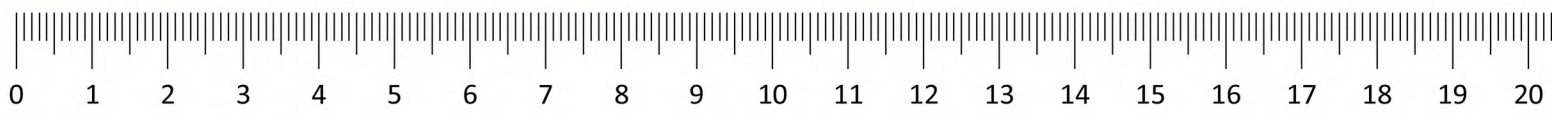
uita dicitur
terram

orbis lacteū

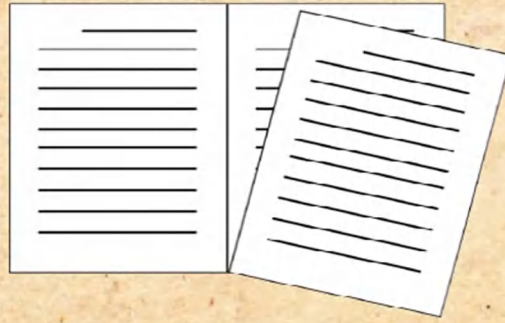
Inc. 126

a ii

1389226 (N)

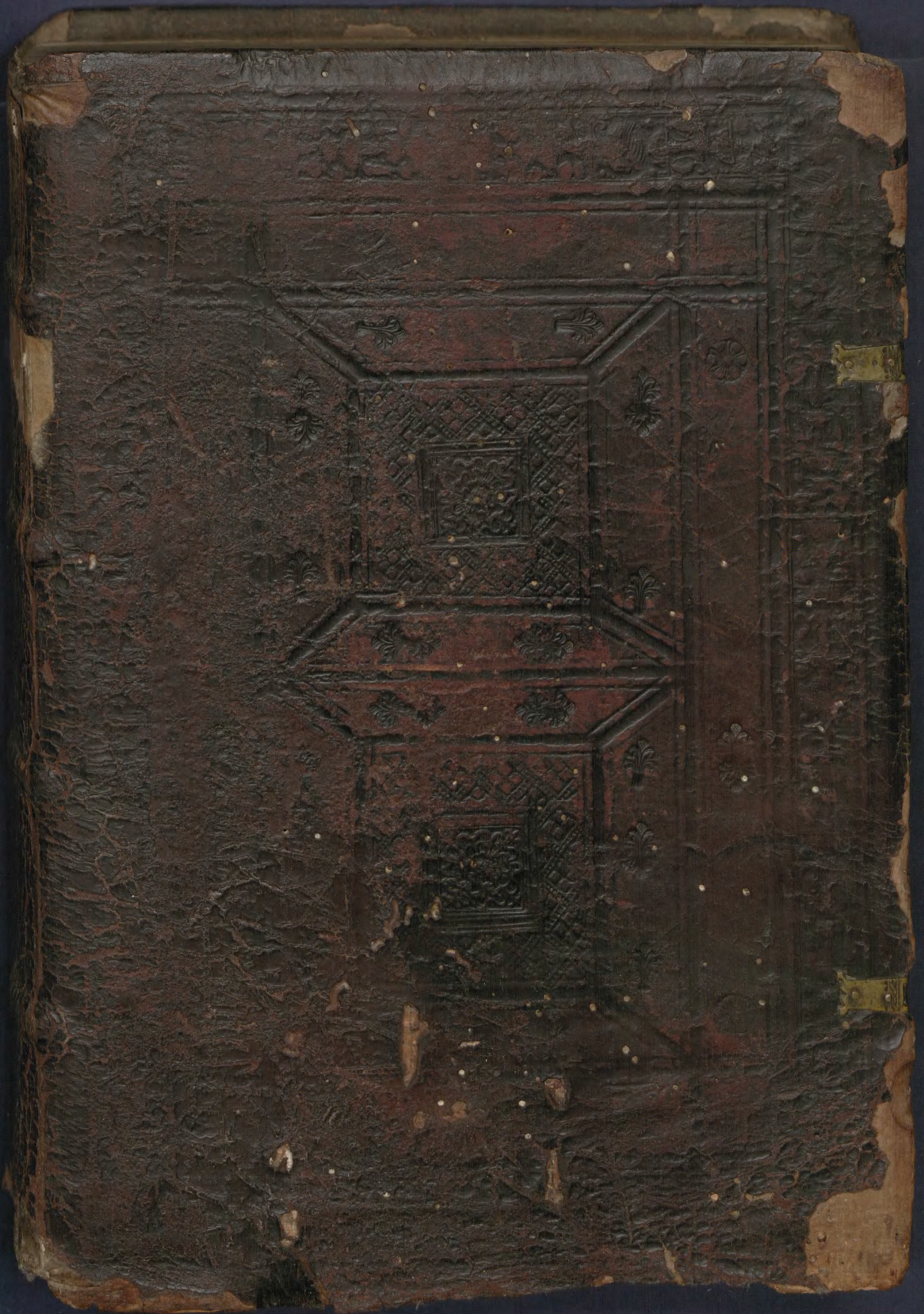

W woluminie kolejno współprawne sygnatury:

Inc. 125

Inc. 126

1) Cicero G.K.W. 6848

2) Madalins J. B. H* 10429

1. G.K.W. 6848

2. H* 10429

279

SOMNIUM SCIPIONIS EX CICERONIS LIBRO DE REPUBLICA EXCERPTVM.

CUM IN APHRICAM VENISSEM A MANLIO CON-
 sule ad quartam legionem tribunus (ut scitis) militum nihil mihi fuit
 potius quam ut massiniam conuenire regem familiae nostrae iustis
 de causis amicissimum: ad quem ut ueni complexus me senex col-
 lachrimauit aliquanto. post suspexit ad caelum: & grates inquit
 tibi summe Sol ago: uobisque reliquis caelites: quae antequam ex hac ui-
 ta migro: conspicio in meo regno & in his tectis Pub. Cornelium
 Scipionem cuius ego nomine ipse recreor: ita nunquam ex aetate meo
 discessit illius optimi atque inuictissimi uiri memoria: deinde ego
 illum de regno suo: ille me de nostra re publica percussus est: multumque
 uerbis ultro citroque habitis ille nobis consumptus est dies. Post
 autem regio apparatu accepti sermonem in multa nocte perduximus:
 cum senex nihil nisi de Africano loqueretur: omniaque non solum eius facta: sed etiam dicta memi-
 nisset: deinde ut cubitum discessimus: me & de uia & quia ad multa nocte uigilassem arctior quam so-
 lebat somnus complexus est. Hic ergo mihi (credo equidem ex hoc quod eramus locuti: sit enim saepe
 fere ut cogitationes sermonesque nostri pariatur aliquid in somno tale: quale de Homero scribit En-
 nius: de quo uidelicet sapissime uigilans solebat cogitare & loqui) Africanus se ostendit ea for-
 ma quae mihi ex imagine eius quae ex ipso notior erat: quae ut agnouit equidem corruui. Sed ille ades in-
 quit animo. & omite timorem Scipio: & quae dicam memoriae trade. Vides ne illam urbem quae pare-
 re reipublicae coacta per me renouat pristina bella nec potest quiescere: Ostendebat autem Carthaginem de ex-
 celsis & pleno stellarum illustri & claro quodam loco: ad quam tu oppugnandam nunc uenis pene mi-
 les. Hanc hoc biennio consul euerteris: tibi id cognomen per te partum: quod habes adhuc haec
 reditarium a nobis. Cum autem Carthaginem deleueris: triumphum egeris ceterisque fueris & obieris
 legatus Aegyptum Syriam Asiam Greciamque: delegere itaque consul absens & bellum maximum conficiet
 Numantiam excides. Sed cum eris curru in Capitolium inuectus: offendens reipublicam perturbata consiliis
 nepotis mei. Hic tu Africane ostendas oportebit patriae lumen animi ingenii consiliumque tuum: Sed
 eius temporis ancipitem uideo quasi fatorum uiam. Nam cum aetas tua septenos octies Solis anfra-
 ctus reditusque conuerterit: duosque hi numeri quorum uterque plenus: alter altera de causa habetur
 circuitu naturali: summam tibi fatalem confecerint: in te unum atque in tuum nomen se tota conuertet ci-
 uitas Te senatus: te omnes boni: te socii: te latini intuebuntur. Tu eris unus: in quo nitatur ciui-
 tatis salus. Ac ne multa dictator tempore constituas oportet: si impias propinquorum manus effugeris.
 Hic cum exclamauisset Laelius: ingemissentque ceteri uehementius: leniter arridens Scipio: quae so-
 inquit: ne me a sono exciteris: & pax sit rebus. Audite cetera. Sed quo sis Africane alacrior ad
 tutandam reipublicam sic habeto: Omnibus qui patriam conseruauerint adiuuerint auxerint: certum esse in
 caelo diffinitum locum: ubi beati sempiterno aetate fruuntur. Nihil est ergo illi principi deo: qui
 omnem mundum regit: quod quidem in terris fiat acceptius: quam concilia coetusque hominum iure sociati:
 quae ciuitates appellantur. Haec rectores & conseruatores hinc profecti huc reuertuntur. Hic ego
 (& si eram perterritus non tam mortis metu quam insidiarum a meis) quae siui tamen uiueret ne ipse
 & pater Paulus: & alii quos nos extinctos arbitrabamur: imo uero inquit hi uiuunt: quae e corporum
 uinculis tanquam e carcere euolauerunt. Vestra uero quae dicitur uita mors est. Quin tu aspicias
 ad te uenientem patrem Paulum? Quae ut uidi: equidem uim lachrymarum profudit. Ille autem me complexus
 atque osculans flere prohibebat. Atque ego ut primum fletu represso loqui posse coepi quae so inquam
 pater sanctissime atque optime: quonia haec est uita: ut audio Africanum dicere: quid moror in ter-
 ris: quin huc ad uos propero uenire? Non est ita inquit ille. Nisi enim cum deus is: cuius hoc templum
 est omne quod conspicias: istis te corporis custodis liberauerit: huc tibi aditus petere non potest.
 Homines enim sunt hac lege generati: qui tuerentur illum globum: quem in hoc templo medium ui-
 des: quae terra dicitur. hisque animis datus est ex illis sempiternis ignibus: quae sidera & stellas uo-
 catis: quae rotundae & globosae diuinis animatae mentibus circulos suos orbisque conficiunt cele-
 ritate mirabili. Quare & tibi Publi & piis omnibus retinendus animus est in custodia corporis: nec
 iniussu eius: a quo ille est nobis datus ex hominum uita migrandum est ne munus humanum assigna-
 tum a deo defugisse uideamini. Sed sic Scipio: ut auus hic tuus & ut ego qui te genui: iusticiae co-
 le & pietatem: quae cum magna in parentibus & propinquis tum in patria maxima est. Ea uita
 uia est in caelum & in hunc coetum eorum qui iam uixerunt: & corpore laxati illum incolunt locum:
 quem uides. Erat autem is splendidissimo candore iter flammam elucens circulus: quem uos (ut a Graecis
 accepistis) orbem lacteum nuncupatis: ex quo omnia mihi contemplantur praecleara cetera & mirabilia

vltro
citroque

confecerint

Cunctarum
ffuntvita de
terram

Orbis lacteus

a ii

Luna

Noué cir-
culi.

Circulus
primus
Secūsus
Saturnia e
circulus

Iouis

Martis

Solis

Veneris

Mercurii

Luna
cæli armo-
nia

Sōnii.vii.

cataclupa

zonæ cæli

uidebantur. Erant autē hæ stellæ quas nunq̄ ex hoc loco uidimus: & hæ magnitudines omnium quas esse nūq̄ suspicati sumus. Ex quibus erat ea minima: quæ ultia a cælo citima terris luce lucebat aliena. Stellarum autem globi terræ magnitudinē facile uincebant. Iam uero ipsa terra ita mihi parua uisa est: ut me imperii nostri quo quasi pūctum eius attingimus: poeniteret. Quā cū magis intueret: quæso inquit Aphricanus: quousq̄ humi defixa erit tua mēs. Non ne aspicias q̄ i tēpla ueneris? Noué tibi orbibus uel potius globis connexa sunt omnia: quoq̄ unus est cælestis extimus: qui reliquos complectitur omnis summus ipse deus arcens & continēs cæteros: in quo sunt infixi illi qui uoluūtur stellæ: cursus sempiterni. Cui subiecti septē: qui uersantur retro cōtrario motu atq̄ cælū: E quibus unū globum possidet illa: quā in terris saturniā nomināt. Deinde hominū generi prosperus & salutaris ille fulgor: qui dicitur iouis: tunc rutilus & horribilifq̄ terris: quē Marrē dicitis. Deinde subter mediā fere regionē sol obtinet dux & princeps & moderator luminum reliquoq̄ mens mundi & temperatio tanta magnitudine: ut cuncta sua luce cōpleat & lustret: Hunc ut comites consequūtur Veneris alter: alter Mercurii cursus. In infimoq̄ orbe Luna radiis solis succēsa conuertitur. Infra autē iam nihil est: nisi mortale & caducū præter animos munere deorum hominū generi datos: supra lunā sunt æterna omnia. Nam ea quæ est media & noua tellus neq̄ mouetur: & infima est: & in eā ferūtur omnia nutu suo pondera. Quæ cum intuerer stupens: ut me recepi: quid inq̄ est qui cōplet aures meas tantus & tā dulcis sonus? Hic ē inquit ille: qui iteruallis coniunctus imparibus sed tamē prorata pte ratione distinctissim pulsu & motu ipsoq̄ orbiū conficitur: & acuta cum grauibus temperās uarios æquabiliter cōcentus efficit. Nec silentio tanti motus incitari possunt: & natura fert ut extrema ex altera parte graueretur: ex altera autē acute sonetur. Quā ob causam summus ille stellifer cæli cuius cōuersio concitator est: acuto & excitato mouet sono: grauissimo autē hic lunaris atq̄ infimus. Nā terra nona immobilis manens ima sede semp̄ hæret cōplexa mediū locum mundi. Illi autē octo cursus: in quibus eadem uis est modoz: septē efficiunt distinctos interuallis sonos: qui numerus rerum omnium fere nodus est. quod docti homines neruis imitati atq̄ cantibus apuerūt sibi reditū in hunc locum: sicut alii qui præstantibus ingeniis in uita humana diuina studia coluerūt. Hoc sonitu completæ aures hominū obsurderūt. Nec est ullus hebetior sensus in uobis: sicut ubi Nilus ad illa quæ cataclupa nominantur præcipitat ex altissimis mōtibus: ea gens quæ illū locum accolit: propter magnitudinē sonitus sensu audiendi caret. Hic uero tantus est totius mundi sonitus incitatissima conuersione: ut eū aures hominū capere nō possint: sicut intueri solē aduersum nequitis: eius radiis acies uestra sensusq̄ uincitur. Hæc ego admirans referebam tamē oculos ad terram idētidē. Tunc Aphricanus sentio inquit te sedem etiam nūc hominū ac domū cōtemplari: quæ sibi parua ut est ita uidetur. Hæc cælestia semp̄ spectato: illa humana cōtemnito. Tu enī quā celebritatem sermonis hominū aut quā expetendā consequi gloriā potes? Vides habitari rarīs & angustis in locis: & in ipsis q̄si maculis: ubi habitat: uastas solitudines iteriectas hosq̄ qui incolunt terrā non mō interruptos ita esse: ut nihil inter ipsos ab aliis ad alios manere possit: sed partim obliquos partim transuersos partim omnes aduersos stare uobis a quibus spectare gloriā certe nullā potestis. Cernis autem eandē terram quasi redimitā & circumdatā cingulis. E quibus duos maxime inter se diuersos & ipsis uerticibus cæli ex utraq̄ pte subnixos obtiguisse pruina uides. Mediū autem illū & maximū solis ardore torreri. Duo sunt habitabiles: quorum australis ille in quo qui insunt aduersa uobis urgent uestigia. Nihil ad uestrum genus. Hic autē alter subiectus aquiloni cerne q̄ tenui uos parte cōtingat. Omnis autem terra quæ colitur uobis: angustata uerticibus lateribus latior parua quædam insula est circūfusa illo mari quod athlaticum quod magnū qd̄ oceanū appellatis in terris qui tamen tanto nomine q̄ sit paruus uides. Ex his ipsis cultis notisq̄ terris num aut tuū aut cuiusq̄ nostrū nomē uel caucalum hūc quē cernis transcendere potuit: uel illum gāgem tranatate: uel quis in reliquis orientis aut abeuntis solis ultimis aut aquilonis austruue partibus tuum nomen audiet? Quibus amputatis cernis profecto quātis in angustis nostra se gloria dilatari uelit. Ipsi autem qui de nobis loquuntur: q̄ loquentur diu? Quin si cupiat proles illa futuroq̄ hominū deinceps laudes uniuscuiusq̄ nostrum a patribus acceptas posteris proderet: tamen propter eluiones exustionesq̄ terrarum: quas accidere tempore certo necesse est: non modo nō æternā sed ne diuturnā quidē gloriā assequi possumus. Quid enim interest ab his qui postea nascētur sermonē fore de te cū ab his nullus fuerit qui ante nati sunt: qui nec pauciores & certe meliores fuerūt uiri: præfertim cū apud eos ipsos a quibus audiri nomen nostrū pōt: nemo unius anni memoriā consequi possit. Homines autem annum tantū solis idest unius astri reditum metiuntur: re ipsa autem Cum ad idem autem unde semel profecta sunt: cuncta astra redierint: eandēq̄ totius cæli descriptionē longis interuallis reuulerint tunc ille uere uertens annus appellari pōt: in quo uix dicere audeo q̄ multa

hominum sæcula teneantur. Nāq; ut olim sol deficere hominibus extinguiq; uisus est: cū Romu-
 li animus hæc ipsa in tēpla penetrauit: quādoq; ab eadē parte sol eodēq; tēpore iteq; defecerit tū
 signis omnibus stellisq; ad principium reuocatis expletū annum habeto. Cuius quidē anni nun-
 dum uicesimā partem scito esse conuersam. Quo si reditū in hunc locum desperaueris: in quo
 omnia sunt magnis & prestantibus uiris: quāti tandem est gloria hominum: quæ p̄tinere uix ad
 unius anni partem exiguā pōt: igitur alte spectare si uoles atq; hanc sedē & æternā domum con-
 tueri: neq; te sermonibus uulgi dederis: nec in p̄miis humanis spem posueris rerum tuarū: suis
 te illecebris oportet ipsa uirtus trahat ad uerū decus. Quod de te alii loquant̄ ipsi uideāt: sed lo-
 quentur tamen. Sermo enī ille omnis & angustis cingitur his regionū quas uides. Nec unq̄ de
 ullo perennis fuit obruitur hominū interitu obliuione posteritatis extringuitur: Quæ cum di-
 xisset: ego uero inq̄ Aphricane equidē bene meritis de patria quasi limes ad cæli aditū patet: q̄q̄
 a pueritia uestigiis ingressus patris & tuis decori uestro nō defui: non tamen p̄mio tāto p̄posito
 enitar multo uigilantius. Et ille: tu uero enitere: & te habeto non esse mortalē: sed corpus hoc.
 Nec enim tu is es quē forma ista declarat: sed mens cuiusq; is est quisq; non ea figura quæ digi-
 to demonstrari pōt. Deum te igitur scito esse: siquidē est deus qui uiget: qui sentit: qui meminit
 qui prouidet: qui tam regit & moderatur & mouet id corpus cui p̄positus est: q̄ hunc mundū
 ille princeps deus: & ut ipse mundū ex quadā parte mortalē ipse deus æternus: sic fragile corpus
 animus sempiternus mouet: nam quod semp mouetur: æternū est: quod aut̄ motū affert alicui
 quodq; ipsum agitur aliudē quando finē habet motus: uiuendi finē habeat necesse est. Solum
 igitur quod se mouet quia nunq̄ deseritur a se: nunq̄ ne quidē moueri desinit: quin etiā cæteris
 quæ mouentur: hinc fons hoc principium est mouēdi: principio autem nulla est origo: nam ex
 principio oriuntur omnia: ipsum autem nulla ex re alia nasci pōt: nec enī id esset principiu qd̄
 gigneretur aliunde. Quod si nūq̄ oritur: nec occidit quidē unq̄. nam p̄cipium extinctum nec
 ipsum ab alio renascetur: nec ex se aliud creabit. Si quidē necesse est a principio oriri omnia: ita
 fit ut motus principiu ex eo sit: quod a seipsum mouetur. Id aut̄ nec nasci pōt nec mori. Vel con-
 cidat omne cælū omnisq; natura: cōsistat necesse est. Nec uim ullam nanciscatur: q̄ a primo im-
 pulsu moueatur. Cum pateat igit̄ id æternū esse: quod a se ipso moueat: quis est q̄ hanc naturā
 animis esse tributa neget? Inanimatū uel inanimū ut ē omne: qd̄ pulsu agitat̄ externo. Quod
 enim est aīa: id motu ciatur interiore & suo. Nam hæc est pp̄ria natura animæ atq; uis. Quæ si
 est una ex omnibus quæ sese moueat: neq; nata certe est: & æterna est. Hanc tu exerce optimis ī
 rebus. Sunt autem hæc optimæ curæ de salute patriæ: quibus agitatus & exercitatus animus ue-
 locius in hanc sedem & domū suā puolabit. Idq; otius faciet: si iam tū cū inclusus erit ī corpore:
 eminebit foras & ea quæ extra erūt contēplans: q̄ maxime se a corpore extrahet. Nāq; eorum
 animi: qui se uoluptatibus corporis dederūt: earūq; se quali ministros p̄buerūt: impulsūq;
 libidinū uoluptatibus obedientiū deorū & hominum iura uiolauerūt: corporibus elapsi circū
 terram ipsam uolutātur. Nec hūc in locum nisi multis exagitati sæclis reuertūtur. Ille discessit:
 ego somno solutus sum.

Virtus tra-
 hat ad uege-
 decus

homo pōt
 dici deus

Principiu

Animæ na-
 tura & uis

**MACROBII AVRELI THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLUSTRIS IN SOM-
 NIVM SCIPIONIS EXPOSITIONIS QUAM ELEGANTISSIME. LIBER PRIMVS:**

I

INTER PLATONIS CICERONIS QUÆVE LIBROS quos
 de repu. utrunq; constituisse constat: Eustachi fili uitæ Mihi
 dulcedo pariter & gloria hoc interesse prima fronte prospexi
 mus: q̄ ille repub. ordinauit: hic retulit. alter qualis esse de-
 beret: alter qualis esset a maioribus instituta differuit. In hoc
 tamen uel maxime operis similitudinem seruauit imitatio: q̄
 cum Plato in uoluminis conclusione a quodam uitæ redito:
 quā reliquisse uidebatur indicari faciat. qui sit exutarum cor-
 poribus status animarum: adiecta his quadam sperarum uel
 syderum non ociosa descriptione rerum facies non dissimilia
 significans a tulliano Scipione per quietem sibi ingesta narra-
 tur. Sed quod uel illi cōmento tali uel huic tali somnio in his
 potissimum libris opus fuerit: in quibus de rerū pub. statu lo-
 quebatur: quouē attinuerit inter gubernandarum urbium constituta circulos orbes globosq;
 describere: de stellarum modo: de cæli conuersione tractare quæ sit dignum & mihi uisum est

iusticiæ a/
morher. q mdr
tuus reui/
xitColotes e
picurusqua re rep/
tæ fabulæ

& aliis fortasse uideatur: ne uiros sapietia præcellentes: nihilq; inuestigatione ueri nisi diuinum sentire solitos aliquid castigato operi adiecisse superfluū suspicemur. De hoc prius ergo pauca dicenda sunt: ut liquido mens operis de quo loquimur innotescat. Rerum omnium Plato & actuū naturam penitus inspiciens aduertit in omni sermone suo de repu. institutione proposito infundendum animis iusticiæ amorem: sine qua non solum respu. sed ne exiguus hominum coetus nec domus quidem parua constabit. Ad hunc porro iusticiæ affectum pectoribus incalcandum nihil æque patrociniatuz uidit: q̄ si fructus eius non uideretur cum uita hominis terminari. Hunc uero superstitem durare post hominem: qui poterat ostendi: nisi prius de animæ immortalitate constaret? Fide autem facta perpetuitatis animarum consequens esse animaduertit: ut certa illis loca nexibus corporis absolutis pro contēplatu probi imbrotiue meriti deputata sint. Sic in Phedrone inexpugnabilium luce rationum anima i ueram dignitatē proprie immortalitatis assertæ sequitur distinctio locorū: quæ hanc uitā relinquētibz ea lege debentur: quā sibi quisq; uiuendo sanxerit. Sic in Gorgia post peractam pro iusticia disputationem de habitu post corpus animarum morali grauitateocraticæ dulcedinis ammonemur. Igitur idem obseruanter secutus est in illis præcipue uoluminibus: quibus statum reipub. formandum recepit. Nam postq̄ principatum iusticiæ dedit & docuit animam post animal non perire. Per illā demum fabulam (sic enim quidam uocant) quo anima post corpus euadat: uel unde ad corpus ueniat in fine operis asseruit ut iusticiæ uel cultæ premium uel spretæ pœnam animis quippe immortalibus subiturisq; iudicium seruari doceret: hūc ordinem Tullius non minore iudicio referuans: q̄ ingenio repertus est postq̄ in omni reipub. ocio ac negotio palmam iusticiæ disputando dedit: sacras immortalium animarum sedes & cælestium arcana regionum in ipso consueti operis fastigio collocauit indicans quo his perueniendum uel potius reuertendum sit: qui reipub. cum prudentia iusticia fortitudine atq; moderatione tractauerint. Sed ille platonius secretorum relator Her. quidam nomine fuit natione Pamphilus miles officio: qui cum uulneribus in prælio acceptis uitam effudisse uisus: duodecimo demum die iter cæteros una peremptos ultimo esset honorandus: igne subito seu recepta anima seu retenta quicquid emensis iter utranq; uitam diebus egerat uideratue tanq̄ publicum professus iudicium humano generi nūciauit. Hanc fabulam Cicero licet ab indoctis quasi ipse ueri conscius doleat irrisam: exemplū tamen stolidæ reprehensionis uitans excitari narraturum q̄ reuiuiscere maluit. Ac prius q̄ somnii uerba consulamus enodādum nobis est: a quo genere hominum Tullius memoret uel irrisam Platonis fabulam: uel ne idem sibi eueniat non uereri. Nec enim his uerbis uult imperitū uulgis intelligi: sed genus hominum ueri ignarum sub peritiæ ostentatione: quippe quos & legiphum referat quandam censuræ exercuisse leuitatem: quisue eorum etiam scriptam reliquerit accusationem: & postremo quid pro ea duntaxat parte quæ huic operi necessaria est responderi conueniat obiectis. Quibus (quod factu facile est) eneruatis iam quicquid uel contra Ciceronis opinionem etiam in Scipionis somnium seu iaculatus est unquā moris liuoris seu forte iaculabitur dissolutum erit. Epicureorū tota factio æquo semper errore a uero de uia & illa extimans ridenda: quæ nesciat sacrum uolumen & angustissima irrisit naturæ seria. Colotes uero inter Epicuri auditores loquacitate notabilior etiam in librum rettulit: quæ de hoc amarus cauillatus est. Sed cæteræ quæ iniuria norauit: siquidem ad somnium de quo hic procedit sermo non attinent: hoc loco nobis omittenda sunt. Illam calumniam prosequamur quæ nisi supplodetur: manebis Ciceroni cum Platone communis. Ait enim a philosopho fabulam nō oportuisse fingi: quoniam nullum figmenti genus ueri professoribus conueniret. Cur enim inquit: si regz cælestiū notionem: si habitū animæz demonstrare uoluisti: non simplici & absoluta hoc insinuatione curatum est? Sed quæ sita persona casusq; excogitata nouitas & composita aduocati scæna figmenti ipsam quærendi ueri ianuam mendacio pollueret: hæc quoniam dum de platico ære iactantur etiam quietem Aphricani nostri somniantis incusant. Vtraque enim sub apposito argumento electa persona est: quæ accommoda enunciandis haberetur. Resistamus urgenti: & frustra arguens refellatur calumnia: ut una dissoluta utriusq; factum incolume ut fas est retineat dignitatem. Nec omnibus fabulis repugnat philosophia nec omnibus acquiescit: & ut facile secerni possit: quæ ex his ab se abdicet: ac uelut profana ab ipso uestibulo sacre disputationis excludat: quæue etiam sæpe ac libenter admittat diuisionum gradibus explicandum. Fabulæ quarum nomen indicat falsi professionem: aut tantum conciliandæ auribus uoluptatis: aut adhortationis quoque in bonam frugem gratia repertæ sunt: auditum mulcent uelut comedie quales Menander eiusue imitatores agendas dederunt: uel argumenta fictis casibus amatorum referta: quibus uel multum se Arbitr exercuit: uel

Apuleium nōnunq̄ luisse miramur. Hoc totum fabularum genus: quod solas aurium delicias proficitur e sacrario suo in nutricum cunas sapientiæ tractatus eliminat. Ex his autem quæ ad quandam uirtutum speciem intellectum legentis hortantur fit secunda discretio. In quibusdā enim & argumentum ex ficto locatur: & per mendacia ipse relationis ordo contexitur: ut sunt illæ Esopi fabulæ elegantia fictionis illustres. At in aliis argumentum quidem fundatur ueri soliditate: sed hæc ipsa ueritas per quædam composita & ficta profertur. & hæc iam uocantur narratio fabulosa non fabula: ut sunt cerimoniarum sacra Hesiodi & Orphei quæ de deorum progenie ætue narrantur: ut mystica pythagoreorum sensa referunt. Ergo ex hac secunda diuisione: quā diximus a philosophiæ libris prior species quæ concepta de falso per falsum narratur aliena est. Sequens in aliam rursus discretionem scissa diuiditur. Nam cum ueritas argumento subest: solaq; sit narratio fabulosa non unus reperit modus per figmentum uera referendis: aut enim contextio narrationis per turpia & indigna numinibus ac monstro similia componitur: ut dei adulteri Saturnus pudenda Cælii patris abscidens: & ipse rursus a filio regno potito in undas coniectus: quod genus totum philosophi nescire malunt, aut sacrarum rerum notio sub pio figmentorum uelamine honestis & tecta rebus & uestita nominibus enunciat. Et hoc est solum figmenti genus: quod cantio de diuinis rebus philosophantis admittit. Cum igitur nullam disputationi pariat iniuriam uel hæc index uel somnians Aphricanus: sed rerum sacrarum enunciatio integra sui dignitate his sit tecta nominibus: accusator tandem edoctus a fabulis fabulosa lecernere conuiescat. Sciendum est tamen non in omnem disputationem philosophos admittere fabulosa uel licita: sed his uti solent cum uel de anima uel de aereis uel de æthereis potestatibus uel de cæteris diis loquuntur. Cæterum cum ad summum & principem omnium deum: qui apud græcos τὸ γὰρ τὸν ἀπρωτοπᾶν Δεῦν nuncupatur tractatus se audet attollere, uel ad mentem quam græci Νῶν appellat originales rerum species quæ ἐὶ Διὶ dicte sunt continent ex summo natam & perfectam deo. Cum de his inquā loquuntur deo & mente nil fabulosum penitus attingunt. Sed si quid de his assignare conantur: quæ non sermonem tantūmodo: sed cogitationem humanam superant: ad similitudines & exempla confugiunt. Sic Plato cum de περὶ τῶν γὰρ δὲν loqui esset animatus: dicere quid sit non est ausus: hoc solum de eo sciens q̄ sciri quale sit ab homine non possit. Solum uero ei similitudinem de uisibilibus solem reperit: & per eius similitudinem uiam sermoni suo attollendi se ad non comprehensibilia patefecit: ideo ut nullum ei simulacrum cum diis aliis constitueretur finxit antiquitas quia summus deus natq; ex eo mens sicut ultra animam ita supra naturam sunt: quo nihil fas est de fabulis peruenire: De diis autem (ut dixi) cæteris & de anima nō frustra se nec ut oblectent ad fabulosa conuertunt: sed quia sciunt inimicam esse naturæ apertam nudamq; expositionem sui: quæ sicut uulgaribus hominum sensibus intellectum sui uario rerum regimine operimentoq; subtrahit: ita a prudentibus arcana sua uoluit per fabulosa tractari. Sic ipsa mysteria figurarum cuniculis operiuntur: ne uel hæc adeptis nudam rerum talium se natura præbeat: sed summatibus tantum uiris sapientia interprete ueri arcani consciis contenti sint reliqui ad uenerationem figuris uidentibus a uilitate secretum. Numenio deniq; inter philosophos occultorum curiosiori offensam numinum. q̄ Eleusina sacra interpretando uulgauerit: somnia prodiderunt uiso sibi ipsas eleusinas deas habitu meretricio ante apertū lupinar uidere pstantes: admiratq; & causas nō cōueniētis numinibus turpitudinis cōsulenti respondisse iratas: ab ipso se adito pudicitia suæ ui abstractas & passim adeuntibus prostituras. Adeo enim ita se & sciri & coli numina uoluerunt: qualiter in uulgo antiquitas ipsa fabulata est: quæ & imagines & simulacra formarum talium prorsus alienis: & ætates tam incrementi q̄ diminutionis ignaris & amictus ornatusq; uarios corpus non habentibus assignauit. Secundum hæc pythagoras ipse atq; Empedocles Parmenides quoq; & Eraclitus de diis fabulari sunt nec secus Timæus qui progenies eorum sicut traditum fuerat executus est. His prælibatis anteq̄ ipsa somnii uerba tractemus: priu: quot somniandi modos obseruatio deprehenderit cum licentiā figurarum quæ passim quiescentibus ingeruntur sub diffinitione & regulam uetustas mitteret edisseramus ut cui eorum generi somnium quo de agimus applicandum sit innotescat. Omnium quæ uidere sibi dormientes uidentur quinq; sunt principales diuersitates & nomina. Aut enim est ὄνειρος secundum græcos quod latini somniū uocant aut ὄραμα quod uisio recte appellatur aut χρηματισμός quod oraculum nuncupatur: aut est ἐνύπνιον quod insomnium dicitur. φάντασμα quod Cicero quotiens opus hoc nomine fuit uisum uocauit. Ultima ex his duo cum uideantur cura interpretationis indigna quæ nihil diuinationis apportant ἐνύπνιον dico & φάντασμα. Est enim ἐνύπνιος quotiens circa oppressi animi uel corporis siue fortunæ qualis uigilantem fatigauerit talem se ingerit dormienti.

Fabularū
genera

deus quid
sit non pōt
explicari

Ammonius
Eleusinae
deæ sacra

Spes somnii

Animi ut si amator delitiis suis aut fruentem se uideat aut carētem: si metuens quis imminere sibi insidiis uel potestate personam: aut incurrisse hanc ex imagine cogitationum suarum aut effugisse uideatur. Corporis si temero ingurgitatus aut distentus cibo uel abundantia praefocari se extimet uel grauantibus exonerari: aut contra si esuriens cibum: aut potum sitiens desiderate quaerere uel etiam inuenisse uideatur: fortunae cum se quis existimat uel potentia uel magistratu aut augeri pro desiderio aut exui pro timore: Haec & his similia quonia ex habitu mentis quietem sicut praueuerant ita & turbauerant dormientis: una cum somno aduolant & pariter euanescent. Hinc & in somnio nomen non quia per somnum uidetur (hoc enim est huic generi commune cum caeteris) sed quia in ipso somnio tantummodo esse creditur dum uidetur: post somnium nullam sui utilitatem uel significationem relinquit: falsa esse in somnia nec Maro tacuit. Sed falsa ad caelum mittunt in somnia manes: caelum hic uiuorum regionem uocans: quia sicut dii nobis: ita nos defunctis superi habemur: amorem quoque describens: cuius curam semper sequuntur in somnia ait. Haeret in fixi pectore uultus Verbaque nec placida mebris dat cura quietem. Et post haec Anna soror quae me suspensam in somnia terrent?

Caelum

Phantasma

Oraculum

Visio

Somnium

Nestor

Somnii portae

φαντασμα uero hoc est uisum cum inter uigiliam & adultam quietem in quadam (ut aiunt) patria somnii nebula adhuc uigilare se existimans qui dormire uix coepit: aspiciere uidetur irruentes in se uel passim uagantes formas a natura seu magnitudine seu specie discrepantes uariaeque temperatae rerum uel laetas uel turbulentas. In hoc genere est επιαλτης quom publicae peruersio quiescentes opinatur inuadere & potestate suo pressos ac sentientes grauare. His duobus modis ad nullam noscendi futuri operam receptis tribus caeteris in ingenium diuinationis instruimur. Et est oraculum quidem cum in somnis parens uel alia sancta grauisque persona seu sacerdos uel etiam deus apte euenturum quid aut non euenturum faciendum uitae diuine denunciat. Visio est autem cum id quod uidet quod eodem modo quo apparuerat eueniet: amicum peregre commorantem quem non cogitabat: uisus est sibi reuersum uidere: & procedenti obuius quem uiderat uenit in amplexus. Depositum in quiete suscipit: & matutinus ei praecator occurrit mandans pecuniam tutelae & fidei custodiae caelandam committens Somnium proprie uocatur quod tegit figuris & uelat ambagibus non nisi interpretatione intelligendam significationem rei quae demonstratur quod quale sit: non a nobis exponendum est: cum hoc unusquisque ex usu quid sit agnoscat: huius quinque sunt species: aut enim proprium aut alienum aut commune aut publicum aut generale est. Proprium est cum se quis facientem patientem aliquid somniat: alienum cum alium: commune cum se una cum alio: publicum est cum ciuitati forouae uel theatro seu quibuslibet publicis mœnibus actibus uel triste uel laetum quid extimat accidisse: generale est cum quis circa solis orbem lunarem globum seu alia sidera uel caelum omnesque terras aliquid somniat innouatum. Hoc autem quod Scipio uidisse se retrulit: & tria illa quae sola probabilia sunt genera principalitatis amplectitur: & omnes ipsius somnii species attingit. Est enim oraculum: quia Paulus & Africani uterque parens sancti grauesque ambo nec alieni a sacerdotio quid illi euenturum esset enunciarunt: Est uisio: quia loca ipsa in quibus post corpus uel qualis futurus esset aspexit: Est somnium: quia rerum quae illi narratae sunt: altitudo recta profunditate prudentiae non potest nobis nisi scientia interpretationis aperiri. Ad ipsius quoque somnii species omnes refert. Est proprium: quia ad supera ipse productus est & de se futura cognouit. Est alienum: quod quae statum aliorum animarum sortitae sunt deprehendit. Est commune: quod eadem loca tam sibi quam caeteris eiusdem meriti didicit praeparari. Est publicum: quod uictoriam patriae & Carthaginis interitum & capitolinum triumphum & sollicitudinem futuram se ditionis agnouit. Est generale: quod caelum caelique circulos conuersionisque concentum uiuo adhuc homini noua & incognita stellarum etiam ac luminum motus terraeque omnes situm suspiciendo uel despiciendo concepit. Nec dici potest non aptum fuisse Scipionis personae somnium quod & generale esset & publicum: quia necdum illi contigisset amplissimus magistratus: imo cum adhuc ut ipse dicit pene miles haberet. Aiunt enim non habenda pro ueris de statu ciuitatis somnia: nisi quae rector eius magistratus uel uidisset: aut quae de plebe non unus sed multi similia somniassent. ideo apud Homerum cum in concilio graecorum Agamemnon somnium quod de instruendo praelio uiderat publicaret Nestor qui non minus ipse prudentia quam omnes iuuenta uiribus iuuat exercitum conciliat fidem relatis de statu inquit publico credendum regio somnio. quod si alter uidisset: repudiaremus ut futile. Sed non ab re erat ut Scipio etsi necdum adeptus tunc erat consulatum nec erat rector exercitus Carthaginis somniaret iterum cuius erat auctor futurus audiretque uictoriam beneficio suo publicandam: uideret etiam secreta naturae uir non minus phia quam uirtute praecellens. His assertis quae superius falsitatis in somniorum Virgilium testem citantes eius uersus fecimus mentionem eruti de geminarum somnii descriptione portarum: si quis forte quaerere uelit: cur porta ex ebore falsis e cornu ueris sit deputata: instruet auctore Porphyrio: qui in commentariis suis haec in eundem locum dicit ab Homero sub eadem

diuisione descriptum. Latet inquit omne uerū; hoc tamen anima cum ab officiis corporis somno eius paululū libera est; interdum aspicit nonnūq̄ tendit aciē nec tamē peruenit; & cū aspicit tamē non libero & directo lumine uidet; sed interiecto uelamine; quod nexus naturæ calligantis obducit; & hoc in natura esse idem Virgilius asserit dicens: Aspice nāq; omnē: quæ nūc obducta tuēri Mortales hebetat uisus tibi; & humida circum Calligat nubem eripiā. Hoc uelamē cum inquiete ad uerū usq; aciē introspiciētis admittit; de cornu creditur; cuius ista natura ē: ut tenuatum uisui paruiū sit. Cum autem a uero hebetat ac repellit obtutum; ebur putatur; cuius corpus ita natura densatum est; ut ad quāuis extremitatē tenuitatis crassū nullo uisu ad ulteriora tendēte penetretur. Tractatis generibus & modis ad quos somnium Scipionis refertur; nunc ipsam eiusdem somnii mentē ipsūmq; ppositum; quod græci σκοπον uocant; anteq̄ uerba inspiciantur tentemus aperire; & eo pertinere propositum præsentis operis asseramus; sicut iam in principio huius sermonis adstruximus; ut aīas bene de repu. meritoq; post corpora cælo reddi; & illic frui beatitudinis perpetuitate nos doceat. Nam scipionem ipsū hęc occasio ad narrandum somnium prouocauit; q; longo tēpore se testatus est silentio cōdidisse. Cum enim Lælius quæreret nullas Naficæ statuas ī publico ī interfecti tyrāni remuneratōe locatas; respōdit Scipio post alia in hęc uerba: Sed q̄q̄ sapientibus conscientia ipsa factor; egregiorum amplissimum uirtutis est p̄m̄ium; tamen illa diuina uirtus non statuas plūbo inhæretes nec triūphos arefētibus laureis; sed stabiliora quædam & uiridiora p̄m̄iorum genera desiderat; quæ tamen ista sūt inquit Lælius: Tum Scipio patimini me īquit. quoniā tertium diem iam feriatī sumus; & cætera quibus ad narrationē somnii uenit docēs illa esse stabiliora & uiridiora p̄m̄ioꝝ genera; quæ ipse uidisset in cælo bonis rerū pu. seruata rectoribus; sicut his uerbis eius ostendit. Sed quo sis Aphricane alacrior ad tutandā rempu. sic habeto: Omnibus qui patriā conseruauerint; adiuuerint; auxerint; certum esse in cælo & diffinitum locū ubi beati sempiterno æuo fruant; & paulopost hunc certum locū qui sit designās ait; Sed sic Scipio ut auus hic tuus ut ego qui te genui; iusticiā cole & pietatē; quæ cū magna in parentibus & p̄p̄inquis; tū in patria maxima est; ea uita uia est in cælū & in hūc cœtū eoz; qui iam uixerit & corpore laxati incolūt locum; quē uides significans galaxiā. Sciendum est enim q; locus in quo sibi uidet esse Scipio per quietē; lacteus circulus est; qui galaxias uocat. Siquidē his uerbis in principio utitur; ostēdebat autem Carthaginem de excelso & pleno stellarū illustri & claro quodā loco. Et paulopost ap̄tius dicit: Erat aut̄ is splendidissimo candore iter flāmas circulus elucens; quē nos (ut a Graiis accepistis) orbem lacteū nūcupatis; ex quo mihi omnia contemplanti præclara & mirabilia uidebant. Et de hoc quidem galaxia cū de circulis loquemur plenius differemus. sed iam quoniā iter libros quos d̄ repu. Cicero; quosue prius Plato scripserat; q̄ differētia q̄ similitudo habeat; exp̄ssimus. & cur operi suo uel Plato æris iudiciū uel Cicero somniū Scipionis assciuerit; quidue sit ab ep̄icureis obiectū Platoni; uel quēadmodū debilis calūnia refellatur; & quibus tractatibus philosophi admisceant; uel a quibus penitus excludāt fabulosa retulimus; adiiciemusq; post hęc necesario genera omniū imaginū quæ falso quæq; uero uidentur in somniis; ipsaq; distinximus species somniorum; ad quas Aphricani somniū cōstaret referri; & Scipioni cōuenire talia somniare; & de geminis somnii portis; quæ fuerit a ueteribus expressa sententia sup̄ his omnibus ipsius somnii de quo loquimur; mentē ppositūq; signauimus; & partē cæli euidēter exp̄ssimus; ī qua sibi Scipio p̄ getem hęc uel uidisse uisus est; uel audisse quæ rettulit. Nūc iam discutiēda nobis sūt ipsius somnii uerba nō oīa; sed quæq; uidebunt digna q̄ situ: Ac priā nobis tractāda se ingerit pars illa de nūeris; in qua sic ait: Nam cū ætas tua septenos octies solis anfractus reditusq; conuertit; duoq; hi nūeri; quorū uterq; plenus; alter altera de causa habet; circuitū naturali sūma tibi fatalē cōfecerint; in te unū atq; tuū nomen se tota cōuertet ciuitas; Te senatus te omnes boni; te focii; te latini intuebunt; tu eris ī quo nitaī ciuitatis salus; ac ne multa dictator repu. cōstituas oportet; si impias p̄p̄inquorū manus effugeris; plenitudinē hic nō frustra nūeris assignat; plenitudo enī p̄p̄rie nisi diuinis rebus sup̄nisq; non cōuenit neq; enim corpus p̄p̄rie plenu dixeris; qd̄ cū sui sit impatiēs effluēdo; alieni appetēs est hauriēdo; q̄ si metallicis corporibus nō usu eueniūt; nō tamen plena illa sed uasta dicēda sūt Hęc est igit̄ cōmunis nūerorū omniū plenitudo; q; cogitationi a nobis ad sup̄os meātī occurrit prima p̄fectio īcorporalitatē in nūeris. Inter ipsos tamē p̄p̄rie pleni uocant̄ secūdū hos modos; q̄ præsentī tractatū necessarij sūt; q̄ aut uim obtinet uinculorū; aut corpora rursus efficiunt; aut corpus efficiūt. Sed corpus quod intelligendo nō sentiēdo cōcipias; totū hoc ut obscuritatis dep̄cet; offensam paulo altius repetita rerū luce pandendum est. Omnia corpora superficie finiuntur; & in ipsam eorum pars ultima terminatur. Hi autem termini cum sint semper circa corpora; quorum termini sunt; incorporei tamen intelliguntur; nam quousq; corpus esse dicetur necdum terminus intelligitur; cogitatio

Contra bnf
totū uirtutū
p̄m̄ium

Galaxias

plenitudo
numerorū

Gramma
Linee

Corporis
dimensio

Planities

Septena
Cubus
Quadrus

Octonari-
us nūerus

Septenari-
us nūerus
plenus
Impar nū-
rus
Par nūerus

quæ conceperit terminum corpus reliquit. Ergo primus a corporibus ad incorporea transitus offendit corporum terminos: & hæc est incorporea prima natura post corpora: sed non pure nec ad integrum carens corpore. Nam licet extra corpus natura eius sit tamen non nisi circa corpus apparet. Cum totum deniq; corpus nominas: etiam superficies hoc uocabulo continetur. de corporibus eam tamen non res tamen intellectus sequestrat. Hæc superficies sicut est corporum terminus: ita lineis terminatur: quas suo nomine grammæ græcia nominauit. Punctis lineæ finiuntur: & hæc sunt corpora quæ mathematica uocantur: de quibus solerti industria geometriæ disputatur. Ergo hæc superficies cum ex alia parte corporis cogitatur: pro forma subiecti corporis accipit numerum linearum. Nam seu trium ut trigonum seu quattuor ut quadratum seu plurium sit angulorum: totidem lineis sese ad extrema tangentibus planities eius includitur. Hoc loco admonendi sumus: q; omne corpus longitudinis latitudinis & altitudinis dimensionibus constat: ex his tribus in lineæ ductu una dimensio est longitudo: est enī sine latitudine. Planities uero quæ epiphaniam uocant longo latoq; distenditur: alto caret: & hæc planities quantis lineis contineatur: expressimus: Soliditas autem corporum constat cum his duabus additur altitudo: fit enim tribus dimensionibus impletis corpus solidum: quod streon uocant: qualis est tessera: quæ cubus uocatur. Si uero non unius partis sed totius uelis corporis superficiem cogitare: quod proponamus esse quadratum: ut de uno quod exēplo sufficiet disputemus: iam non quattuor sed octo anguli colliguntur. quod tum animaduertis si per unum quadratum quale prius diximus alterum tale altius impositum mente conspicias ut altitudo quæ illi plano deerat: adiciatur: fiatq; tribus dimensionibus impletis corpus solidū qd streon uocant ad imitationem tesserae. quæ cubus uocatur: Ex his apparet octonarium solidū corpus & esse & haberi: siquidem unum apud geometras puncti locum obtinet. Duo lineæ ductum faciunt quæ duobus punctis (ut supra diximus) coercentur. Quattuor uero puncta aduersum se in duobus ordinibus bina per ordinem posita expriment quadri speciem a singulis punctis in aduersum punctum eiecta lineæ. Hæc quattuor ut diximus duplicata & octo facta duo quadra similia describunt: quæ sibi superposita additaq; altitudine formam cubi quod est solidum corpus efficiunt. Ex his apparet antiquiorem esse numerum superficie & lineis: ex quibus illam constare memorauimus formisq; omnibus. A lineis enim ascenditur ad numerum tanq; ad priorem ut intelligatur ex diuersis numeris linearum quæ formæ geometricæ describantur ipsam uero superficiem cum lineis suis primam post corpora diximus incorpoream esse naturam: nec tamen sequestrandam propter perpetuam cum corporibus societatem: Ergo quod ab hac sursum recedit: iā pure incorporeū est. Numeros autē hac superiores præcedēs sermo patefecit. Prima est igitur perfectio incorporalitatē in numeris: & hæc est (ut diximus) numerorum omnium plenitudo: seorsum autem illa (ut supradiximus) plenitudo est eorum quæ ad corpus efficiunt aut efficiuntur aut uim obtinent uinculorum: licet alias quoq; causas quibus pleni numeri efficiantur: esse non ambigam. Qualiter autem octonarius numerus solidum corpus efficiat ante latis probatum est. Ergo singulariter quoq; plenus iure dicitur propter corporeæ soliditatis effectum. Sed & ad ipsam cæli armoniam id est continentiam hunc numerum magis aptum esse non dubium est cum speræ ipsæ octo sint quæ mouentur: de quibus secutus sermo procedet: omnes quoq; partes de quibus constat hic numerus tales sunt ut ex earum compage plenitudo nascatur. Est enī aut de his quæ neq; generatur neq; generat de monade & septē: quæ qualia sint suo loco plenius explicabitur aut de duplicato eo qui & generatur & generat id est quattuor. Nam hic nūerus quattuor & nascitur de duobus & octo generat aut componitur de tribus & quinque quorum alter primus omnium numerorum impar apparuit: quinarii autem potentiam sequens tractatus attinget. Pythagorici uero hūc numerum iusticiam uocauerunt quia primus omnium ita soluitur in numeros pariter pares hoc est in bis quaterna ut nihilominus in numeros æque pariter pares diuisio quoq; ipsa soluat in bis bina. Eadem quoq; qualitate contextitur id est bis bina bis. Cum ergo & contextio ipsius pari æqualitate procedat: & resolutio æqualiter redeat usq; ad monadem: quæ diuisionem arithmetica ratione non recipit. merito: propter æqualē diuisionem iusticiæ nomen accepit. & quia ex supradictis omnibus apparet quāta & partium suarū & seorsum sua plenitudine nitatur iure plenus uocatur. Superest ut septenariū quoq; numerū plenū iure uocitādū ratio in medio constituta psuadeat. Ac primū hoc transire sine admiratione nō possumus q; duo nūeri in se multiplicati uitale spatium uiri fortis includerēt: ex pari & impari constituerūt. Hoc enī uere perfectū ē: q; ex horū numeroꝝ pmixtiōe generat. Nā impar nūerus mas & par foemina uocatur. Itē arithmetici imparē patris & parē matris appellatiōe uenerant. Hic & Thimens Platonis fabricatorē mūdane aīæ deū ptes eius ex pari & impari. i. duplari & triplari nūero intertexuisse mēorauit: ita ut a duplari usq; ad octo a tri-

plari usq; ad uigintiseptem staret alternatio mutuandi. Hi enim primi cubi utrinq; nascuntur siquidem a paribus bis bini: quæ sunt quattuor superficiē faciūt bis binis bis qui sunt octo. corpus solidum fingunt. A dispari uero ter terna quæ sunt nouem superficiem reddunt & ter terna ter id est ter nouena quæ sunt uigintiseptem primum æque cibum alterius partis efficiunt. Vnde intelligi datur hos duos numeros octo dico & septem: qui ad multiplicationem annorum perfecti in repub. uiri conuenerunt: solos idoneos ad efficiendam mundi animam iudicatos quia nihil post auctorem potest esse perfectius Hoc quoq; notandum est: q; superius asserētes communem numerorum omnium dignitatem antiquiores eos superficie & lineis eius omnibus: quæ corporibus ostendimus: procedēs autem tractatus inuenit numeros & ante animā mundi fuisse: quibus illam contextam augustissima Thimei ratio naturæ ipsius cōscia testis expressit. Hinc est q; pronunciare non dubitauerunt sapientes animā esse numerum se mouentē. Nunc uideamus cur septenarius numerus suo seorsum merito plenus habeatur: cuius ut pressius plenitudo noscatur primum merita partium de quibus constat: tum demum quid ipse possit inuestigemus: Constat septenarius numerus uel ex uno & sex uel ex duobus & quinq; uel ex tribus & quattuor: singularum compagum mēbra tractemus: ex quibus fatebimur nullū aliū numerum tam uaria esse maiestate foecundum. ex uno & sex compago prima componitur. Vnum autem quod monas id est unitas dicitur & mas idem & foemina est: par idem atq; impar ipse non numerus sed fons & origo numerorum Hæc monas initium finisq; omnium: neq; ipsa principii aut finis sciens ad summum refertur deum: eiusq; intellectum a sequentium numero rerum & potestatum sequestat: nec in inferiore post deum gradu frustra eam desideraueris. Hæc illa est mens e summo enata deo quæ uices temporum nesciens in uno semper quod adest consistit æuo: cunq; utpote una non sit numerabilis: innumeras tamen generum species & de se creat & intra se continet. Inde quoq; aciem paululum cogitationis inclinans: hanc monadem reperies ad animam referri. Animæ enim aliena a siluestris contagione materiæ tantum se auctori suo ac sibi debens simplicem sortita naturam cum se animandæ immensitati uniuersitatis infundat: nullum inuit tamen cum sua unitate diuortium. Vides ut hæc monas orta prima rerum causa ad usq; animam ubiq; integra & semper indiuidua continuationem potestatis obtineat. Hæc de monade castigatius q; se copia suggerebat: nec te remordeat q; cum omni numero præesse uideatur: in coniunctione præcipue septenarii prædicetur. Nulli enim aptius iungitur monas incorrupta q; uirgini. Huic autem numero id est septenario adeo opinio uirginitatis inoleuit ut Pallas quoq; uocitetur. Nam uirgo creditur quia nullum ex se parit numerum duplicatus: qui intra denarium coartetur quem primum limitem constat esse numerorum. Pallas ideo: quia ex solius monadis foetu & multiplicatione processit: sicut Minerua solo ex uno parente nata perhibetur Senarius uero qui cum uno coniunctus septenarium facit: uariæ ac multiplicis religionis & potentia est Primum q; solum ex omnibus numeris qui infra decem sunt de suis partibus cōstat: habet enim medietatem & tertiam partem & sextam partem: & est medietas tria tertia pars duo sexta pars unum: quæ omnia simul sex faciunt. habet & alia suæ uenerationis iudicia: sed ne longior faciat sermo fastidium: unum ex omnibus eius officium persequuntur: quod ideo prætulimus quia hoc commemorato non senarii tantum sed & septenarii pariter dignitatis astructetur. Humano partui frequentiore usum nouem mensium certo numerorum modulamine natura constituit: sed ratio sub asciti senarii numeri multiplicationem procedens etiam septem menses compulit usurpari. Quambreuiter absoluteq; duos esse primos omnium numerorum cubos id est a pari octo ab impari uigintiseptem. & esse imparē marem: parem foeminam superius expressimus. Horum uterq; si per senarium numerum multiplicetur: efficiunt dierum numerum: qui septem mensibus explicantur. Coeant enim numeri mas ille qui memoratur & foemina octo scilicet & uigintiseptem: pariunt ex se quinq; & triginta. Hæc sexies multiplicata creant decem & ducentos, qui numerus dierum mensem septimum claudit: Ita est ergo natura foecundus hic numerus: ut primam humani partus perfectionē quasi arbiter qdā maturitatis absoluat. Discretio uero partus futuri (sicut Hipocrates refert) sic in utero dignoscitur. aut enim septuagesimo aut nonagesimo die conceptus mouetur: dies ergo motus quicunq; fuerit de duobus ter multiplicatus aut septimum aut nonum explicat mensem. Hæc de prima septenarii copulatione libata sint Secunda de duobus & quinq; est ex his Dyas quia post monadē prima est: primus est numerus. Hæc ab illa oipotētia solitaria incorpore intelligibilis linea priā defluxit. Ideo & ad uagas stellaz & luminū speras referēta hæc quoq; ab illa quæ aplæas dicit i numerū scissæ & i uarii motus cōtrarietate rectoræ sūt. Hic ergo nūerus cū qnario aptissime iūgit: dū hic ad errates ut diximus: ad cæli zonas ille referatur: Sed ille rōne scissionis: hic nūero. Illa uero qnario nūero pprietas excepta potentia ultra

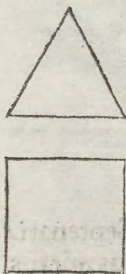
Septenarius
nūerus
ex quibus
constat
Mona id est
unitas

Pallas

Senarius
numerus

Dyas

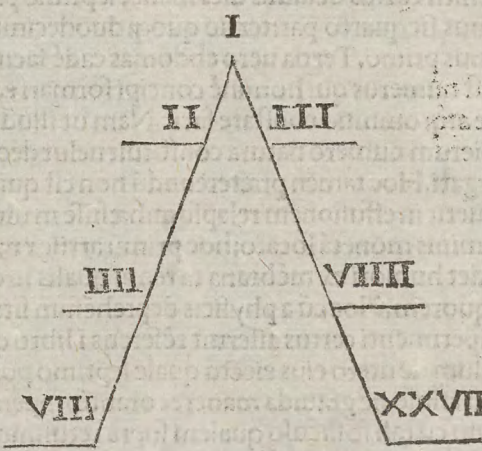
quaternarius numerus Elementorum conexio

cæteras eminētis euenit: quæ solus oīa quæq; sūt quæq; uident eē cōplexus est. Esse autē dicimus intelligibilia; uideri eē corporalia oīa seu diuinū corpus habeāt seu caducū. Hic ergo numerus simul oīa & supra & subiecta designat. Aut enī deus sūmus ē; aut mens ex eo nata in q̄ spes regē cōtinet: aut mūdi aīa quæ aīag; oīum fons est: aut cælestia sūt usq; ad nos: aut terrena natura ē. & sic quaternarius regē oīum numerus implet. De secūda septenarii numeri cōiunctōe dicta hæc p affectōe breuitatis necessitate sufficiāt. Tertia est de tribus & quattuor: quæ quātū uoleat: reuoluamus: Geometrici corpis ab ipari patria planities ī tribus lineis constat. his enī trigonalis forma concludit. A pari uero prima in quattuor iuenit. Itē scimus secūdū Platonē. i. secūdū ipsius ueritatis arcanū illa forti inter se uinculo colligari: quibus interiecta medietas pstat uinculi firmitatē. Cū uero medietas ipsa geminat: ea quæ extrema sūt: nō tenaciter tātū sed et in solubiliter uincuntur. Primo ergo ternario nūero cōtingit ut inter duo sūma mediū quo uinciret: acciperet. Quaternarius uero duas medietas primus oīum nactus ē: quas ab hoc nūero deus mūdāz molis artifex cōditorq; mutatus īsolubili iter se uiculo elemēta deuicit: sicut ī thimæo Platonis assertū est. Nec aliter tā cōtrouersa sibi ac repugnātia & natura cōionē abnuētia pmisceri terrā dico & ignē potuisse p̄tā iugabile cōpetētā foederari nisi duobus mediis aeris & aquæ nexibus uinciretur. Ita enī elemēta iter se diuersissima opifex tamē deus ordinis opportunitate cōnexuit ut facile iūgerent. Nā cū binæ ī singulas q̄litates essent talē unicuiq; de duabus alterā dedit: ut ī eo cui adhereret cognatā sibi & similit̄ repiret. Terra ē sicca & frigida: Aqua uero frigida & humida ē: hæc duo elemēta licet sibi p̄ siccū humectūq; cōtraria sint: p̄ frigidū tamen cōe iūguntur. Aer humectus & calidus ē: & cū aquæ frigidæ cōtrarius sit calore: conciliatiōe famen socii cōmpleatur humoris. Sup̄ hunc ignis cū sit calidus & siccus: humorē qdē aeris respuit siccitate: sed cōnectit societate caloris. Et ita sit: ut singula quæq; elemētōz duo sibi hincide uicinia singulis q̄litatibus uelut quibusdā amplectant̄ uinis. Aquæ terrā frigore aerem sibi nectit humore. Aer aquæ humecto simili & igni calore sociat̄: Ignis aerei miscetur ut calido: terrā iungit siccitate. Terra ignē sicco patit̄: aquā frigore non respuit. Hæc tamen ueritas uinculōz si elemēta duo foret: nihil inter ipsa firmitatis habuisset si tria minus qdē ualido: aliquo tamē nexu uinciēda nodaret. Inter quattuor uero īsolubilis collegatio est: cū duæ sūmitates duabus iteriectōibus uincunt. Quod erit manifestius: si ī medio posueris ipsā cōtinentiā sensus de Thimæo Platonis exceptā Diuini decoris iquit rō postulabat talē fieri mūdū: q̄ & uisum pateret & tactū. Cōstabat autē neq; uideri aliqd posse sine ignis beneficio: neq; tangi sine solido: & solidū nihil esse sine terra. Vnde mūdi oē corpus de igni & terra īstruere fabricator īcipiēs uidit duo cōuenire sine medio colligāte nō posse & hoc eē optimū uiculū: qd̄ & se p̄ter & a se alligāda deuicit. Vnā uero iteriectiōne tūc solū posse sufficere cū sup̄ficies sine altitudine uinciēda est: At ubi artāda uiculis est alta dimēsiō: nodū nisi gemina iteriectōe nō nectit: Inde aerē & aquā iter ignē terrāq; cōtexuit: & ita p̄ oīa una & sibi cōueniēs iugabilis cōpetētia cucurrit elemētōz diuersitatē ipsā differētiæ æq̄litate cōfortiās. Nā quātū iterest iter aquā & aerē & cām densitatis & pōderis tātūde iter aerē & ignē ē: Et rursus qd̄ iterest iter aerē & aquā cā leuitatis & raritatis: hoc iterest iter terrā & aquā. Itē qd̄ iterest iter terrā & aquā cā densitatis & ponderis. hoc iterest iter aquā & aerē. Et qd̄ inter aquā & aerē hoc iter aerē & ignē. Et cōtra qd̄ iterest iter ignē & aerē tenuitatis leuitatisq; cā hoc inter aerē & aquā ē: & qd̄ est iter aerē & aquā: hoc inter aquā ītelligit̄ & terrā. Nec solū sibi uicina & cohæretia cōparant̄: sed eadē alternis saltibus custodit̄ æq̄litas. Nā qd̄ est terra ad aerē: hoc est aq̄ ad ignē: & quotiēs uerteris eadē repies iugabile cōpetentiā: ita ex ipō quo iter se sūt æq̄liter diuersa sociant̄. Hæc eo dcā sūt ut apta rōne cōstaret neq; planitiē sine tribus neq; societate sine quattuor posse uinciri. Ergo septenarius nūerus geminā uim obtinet uinciēdi: quia ambæ ptes eius uincula prima sortitæ sunt: ternarius cū una medietate: quaternarius cū duabus. Hinc in alio loco eiusdē somnii Cicero de septenario dicit: quæ nūerus regē oīum fere nodus ē. Itē oīa corpa aut mathematica sūt alūna geometriæ aut talia quæ uisū tactūue patiant̄: hōz priora tribus incremētōz gradibus cōstāt aut enī linea eiicif̄ ex pūcto: aut ex linea sup̄ficies: aut ex planitie soliditas. Altera uero corpa quattuor elemētōz collato foedere ī robur substātiæ corpulentæ cōcordi cōcretōe coalescūt. Nec nō oīum corpōz tres sūt dimēsiōes: lōgitudō latitudo p̄funditas: Termini adnūerato effectu ultio quattuor pūctū linea sup̄ficies & ipsa soliditas. Itē cū quattuor sūt elemēta: ex quibus constat corpa: terra aq̄ aer & ignis tribus sine dubio interstitiis separant̄: quoq; unū ē a terra usq; ad aquā: ab aqua usq; ad aerē sequēs: tertiu ab aere usq; ad ignē. Et a terra quidem usq; ad aquam spatium necessitas a physicis dicitur: quia uincire & solidare creditur quod est in corpōribus lutulentum. Vnde Homericus cenfor cum græcis imprecaretur: Vos oēs inquit in terram & aquā resoluamini: in id dicens qd̄ est in natura humana turbidū: quo facta est homini patria concretio. Illud uero quod est inter aquā & aerem armonia dici-

Interstitia
elementorum
Necessitas
harmonia

tur. idest apta & consonans cōuenientia: quia hoc spatiū est quod superioribus inferiora cōciliat: & facit dissona cōuenire. Inter aerē uero & ignē obediētia dicitur: quia sicut lutulenta & grauiora superioribus necessitate iunguntur: ita superiora lutulentis obedientia cōpellantur armonia media cōiunctione utriusq; pstante: Ex q̄ttuor igitur elemētis & tribus eoz interstitiis absolutionē corporoz constare manifestū est. Ergo hi duo numeri tria dico & quattuor tā multiplici inter se cognatōis necessitate sociati efficiendis utrisq; corporibus consensu ministri fœderis obsequuntur. Nec solū explicandis corporibus hi duo numeri collatiuū præstant fauorē: sed quaternariū quidē pythagorici quē Τέτρακτυν uocāt: adeo q̄si ad pfectōe animæ ptinentē inter archana uenerant: ut ex eo & iusiurādi religionē sibi fecerit *δουάτων ἀμέτερα ψυχᾶ ἀπαράδοντα Τέτρακτυν* per quæ nostræ animæ numerum dedit ipse quaternum. Ternarius uero assignat aīam tribus suis partibus absolutā: quæ priā est rō quā λογικόν appellant Secūda aīositas quā οὐμικόν uocāt: Tertia cupiditas quæ επιθυμητικόν nūcupatur. Itē nullus sapiētum animam ex symphoniiis quoq; mulicis cōstitisse dubitauit. Inter has non parua potētia est quæ dicitur dyaphason. Hæc cōstat ex duabus idest diatēferon & diapēte. Fit autē diapente ex emiolio: & fit dyatēfferō ex epitrito. Et est primus emiolius tria: & primus epitritus quattuor quod quale sit: suo loco plenius exequemur. Ergo ex his duobus numeris cōstat dyatēfferon & dyapēte: ex quibus dyapason symphōia generatur. Vnde Virgilius: nullus disciplinæ expers plene & p omnia beatos exprimere uolēs ait O terq; quaterq; beati. Hæc de partibus septenarii numeri sectantes cōpendia diximus: de ipso quoq; pauca dicemus. Hic numerus eptas nūc uocat antiquato usu primæ litteræ: Apud ueteres enī septas uocitabatur q̄ græco noīe testabat uenerationē debitā numero. Nam primo omnium hoc numero aīa mundana generata est: sicut Thimæus Platonis edocuit. Monade enī i uertice locata: terni numeri ab eadē ex utraq; parte fluxerūt. Ab hac pares ab illa ipares idest post monadem a parte altera duo: inde quattuor: deinde octo ab altera uero pte tria: deinde nouē: & inde uiginti septē Ex his numeris facta cōtexio generationē aīæ imperio creatoris efficit. Non parua ergo hinc potentia numeri huius ostēditur: q̄a mūdane animæ origo septem sinibus continet: septem quoq; uagantium sperarum ordinem illi stelligeræ & omnes continenti subiecit artifex fabricatoris puidētia: quæ & superioris rapidis moribus obuiarent: & inferiora omnia gubernarent Lunam quoq; quasi ex illis septima numerus septenarius mouet cursumq; eius ipse dispēsat: q̄ cū multis modis pbe: ab hoc incipiat ostēdi. Luna octo & uiginti ppe diebus totius zodiaci ambitū conficit: Nā & si p triginta dies ad solē a quo pfecta est remeat: solos tamen fere uigintiocto i tota zodiaci circuitione cōsumit: reliqs solē q̄ de loco i quo eū reliq; abscesserat: comprehendit. Sol enī unū de duodeci signis itegro mēse metit. Ponamus ergo solē i primā pte arietis cōstituto ab ipsius (ut ita dicā) orbe emeruisse lunā: q̄ ea nasci uocamus. Hæc post uigintiocto dies & horas fere septē ad primā pte arietis redit: sed illic nō inuenit solē. In terra enī & ipse pgressiōis suæ lege ulterius abscessit: & iō ipsa necdū putat eo: unde pfecta fuerat: reuertisse: q̄a oculi nrī tūc nō a priā pte arietis: sed a sole eā senserāt pcessisse. Hūc ergo diebus reliqs. i. duobus plus minusue cōsequē & tūc orbi eius denuo succedens ac denuo idē pcedēs: rursus dī nasci. Inde fere nunq̄ in eodem signo bis continuo nascitur. nisi i geminis: ubi hoc nōnūq̄ euenit quia dies in eo sol duos supra triginta altitudinem signi morante consumit: rarissimo in aliis si circa primam signi partem a sole procedat. Huius ergo uigintiocto dierum numeri septenarius origo est. Nam si ab uno usq; ad septem quantū singuli nūeri exprimūt: tātū antecēditibus addendo pcedas: inuenies uigintiocto nata de septē. Hūc ēt numez q̄ i q̄ter septenos æq̄ sorte digerit: ad totā zodiaci latitudinē emetiēdā remetiēdāq; cōsumit: nā septē diebus ab extremitate septētrionalis horæ obliq̄ meādo p latū ad medietatē latitudis puēit: q̄ locus appellat eclypticus. Septē sequētib; a medio ad imū australe delabit: septē aliis rursus ad mediū obliq̄ta cōscēdit: ultimus septē septētrionali reddi sūmitati. Ita iisdē q̄ter septiēs diebus oēm zodiaci & lōgitudinē & latitudinē circū p̄q; discurret Similibus quoq; dispēsatōibus ebdomadū lumis sui uices sēpiterna lege uariādo dispōit. Primis. n. septē usq; ad medietatem uelut diuisi orbis excrefcit: & Διχότομος

Ternarius numerus

Dyapason Dyapente dyatēfferō

Eptas

Cursus lunæ p zodiacum

Eclypticus

Diethomios lunæ

amphicyr-
tos lunæ

Lucis con-
uersiones

conuersio di-
ei minima

Oceani in-
crementū

Moneta
Quo for-
matur hō i
utero

Corporis
formatio

Partus

Vulubitus
Dētes quā
do oriunt
in pueris

Mandibula

uocales vii

tūc uocat. Secūdis orbē totū renascēs ignes colligēdo iā cōplet: & plena tūc dī. Tertius dichoto-
mos rursus efficit: cū ad medietatē decrescēdo cōtrahit. Quartis ultia lumis sui diminiōe re-
nuat. Septē quoq; pmutatōibus q̄s falsis uocat græci: toto mēse distinguit: cū nascit: cum sit di-
chotomos & cum sit ἀμφικυρτος cum plena & rursus amphicyrtos ac denuo dichotomos &
cum ad nos luminis uniuersitate priuatur: amphicyrtos est aut cum supra diametrū dichotomi
est anteq̄ orbis cōclusionē cingatur: uel de orbe iā minuēs inter medietatē ac plenitudinē sup
mediā luminis curuat eminentiā. Sol quoq; ipse de quo uitā omnia mutuatur: septimo signo
uices suas uariat. nam a solstitio hiemali ad solstitiū æstiuū septio peruenit signo: & atropico
uerno usq; ad autūnale tropicū septimi signi pagratōe pducitur. Tres quoq; conuersiones lucis
æthereæ p hūc numez cōstant. Est aut prima maxia: secūda media: minima est tertia. & maxia ē
āni secūdū solē: media mēlis secūdū lunā: minia diei secūdū ortū & occasū. Est uero una quæq;
conuersio quadripartita. & ita constat septenus numerus. i. ex tribus generibus conuersionum:
& ex quattuor modis quibus unaquæq; conuertitur. Hi sunt ante quattuor modi. Fit enī pri-
ma humida: deinde calida: inde sicca: & ad ultimum frigida. Et maxima conuersio idest anni
humida est uerno tempore: calida æstiuo: sicca autumnō: frigida per hyemem. Media autem
conuersio mensis per lunam ita fit: ut prima sit ebdomas humida: quia nascens luna humo-
rem affolet concitare: Secunda calida adolescente in ea iam luce de solis aspectu: Tertia sicca
quasi plus ab ortu remota. Quarta frigida deficiente iam lumine. Tertia uero conuersio quæ
est diei secūdū ortū & occasum ita disponitur: q̄ humida sit usq; ad primā de quattuor pibus
partē diei: calida usq; ad secundā: sicca usq; ad tertiā quarta iam frigida. Oceanus quoq; in incre-
mento suo hunc numerum tenet. Nam primo nascentis lunæ die fit copiosior solito: minuitur
paulisper secundo: minoremq; uidet eū tertius q̄ secundus: & ita decrescendo ad diē septimum
peruenit. Rursus octauus dies manet septimo par. & nonus fit similis sexto: decimus q̄nto: & un-
decimus fit quarto par: tertio quoq; duodecimus: & tertiusdecimus fit similis secūdo: quartus
decimus primo. Tertia uero ebdomas eadē facit quæ prima: quarta eadē quæ secūda. Hic de-
niq; est numerus qui hominē concipi formari edi uiuere ali ac per omnes ætatū gradus tradi se-
nectæ atq; omnino constare facit. Nam ut illud taceamus q̄ uterū nulla ui feminis occupatum
hoc dierum numero natura constituit uelut decreto exonerādæ mulieris uectigali mense redeū-
te purgari. Hoc tamen prætereundū non est quia semen quod post iactum sui intra horas septē
non fuerit in effusionem relapsum: hæsisse in uitā p̄nunciatur. Verū semine semel intra forman-
di hominis monetā locatū: hoc primū artifex natura molitur ut die septimo folliculū genitiuū
circūdet humori ex mēbrana tā tenui qualis in ouo ab exteriorē testa clauditur & intra se clau-
dit liquorem. Hoc cū a phisicis deprehēsum sit: Hipocrates quoq; ipse qui tam fallere q̄ falli ne-
scit experimenti certus asseruit referens i libro qui de natura pueri inscribitur: tale feminis rece-
praculum de utero eius eiectū quale septimo post conceptū die intellexerat. Mulierē enim semi-
ne non effuso ne grauida maneret orantē imperauerat saltibus concitari: atq; septimo die saltu-
eiectum cū tali folliculo qualem supra retulimus suffecisse conceptui. Hoc Hipocrates Strato
uero peripatheticus & Diocle Caristus per septenos dies concepti corporis fabricā hac obserua-
tione dispensant ut ebdomadæ secūda credant guttas sanguinis in superficie folliculi: de quo
diximus apparere: tertia demergi eas introrsum ad ipsum conceptionis humorē: quarta humo-
re ipsum coagulari ut quidam uelut inter carnem & sanguinē liquida adhuc soliditate conue-
niat: quinta uero interdum fingi in ipsa substantia humoris humanā figurā magnitudine q̄dem-
apis: sed ut in illa breuitate mēbra omnia & designata totius corporis liniamēta consistant. Ideo
autem adiecimus interdum: quia cōstat quotiens quinta ebdomadæ fingitur designatio ista mē-
brorum: mense septimo maturari partū. Cum aut nono mēse absolutio futura est: siquidem scē-
mina fabricatur sexta ebdomadæ iam mēbra diuidi: si masculus septima. Post partū uero utrū
uicturum sit quod effusum est: an in utero sic præmortuū: ut tantūmodo spirans nascatur: septi-
ma hora discernit. Ultra hunc enim horarum numerū quæ p̄mortua nascūtur: aeris alitū ferre
non possunt quē quisq; ultra septē horas sustinuerit: intelligitur ad uitā creatus nisi alter forte
qualis perfectum p̄or casus eripiat. Itē post dies septem iactat reliqas umbelici: & post bis septē
incipiat ad lumen uisus eius moueri: & post septies septē libere iam & pupillas & totā faciē uer-
tit ad motus singulos uidentorum. post septē uero mēses dentes incipiunt mandibulis emerge-
re: & post bis septē sedet sine casu timore: post ter septē sonus eius in uerba prūpit & post q̄ter
septem non solū stat firmiter sed & incedit. Post quinquies septē incipit lac nutricis horrescere:
nisi forte ad patientiā longioris usus continuata cōsuetudine prahatur: post annos septē dētes
qui primi emerferāt aliis aptioribus ad cibū solidū nascentibus cedunt: eodēq; anno. i. septimo
plene absoluitur integritas loquēdi: unde & septē uocales littere a natura dicuntur inuentæ: licet

latinitas eisdem modo longas modo breues pronunciando quinque pro septem tenere maluerit. Apud quos tamen si sonos uocalium non apices numeraueris: similiter septem sunt: post autem bis septem ipsa ætatis necessitate pubescit. Tunc enim moueri incipit uis generationis in masculis & purgatio foeminae: Ideo & tutela pueris quasi uirile iam robur absoluitur: de qua tamen foeminae propter uotorum festinationem maturius biennio legibus liberantur: post ter septenos annos genas flore uestit iuuenta: idemque annus finem in longum crescendi facit: & quarta ætatum ebdomas impleta in larum quoque crescere ultra iam prohibet: quinta omne uirium quædam inesse unicuique possunt complet augmentum: nulloque modo potest quisque se fortior fieri inter pugiles denique hæc consuetudo seruatur ut quos iam coronauere uictoriae: nihil de se amplius in incremento uirium sperent. qui uero expertes gloriae huius usque illo manserunt a processione discedant. Sexies uero septeni anni seruant uires ante collectas nec diminutionem nisi ex accidenti euenire patiuntur. sed a sexta usque ad septimam septimanam fit quidem diminutio: sed occulta & que detrimetum suum aperta defectio non prodat: ideo non nullarum rerum propter is mos est ut post sextam ad militiam nemo cogatur. in pluribus datur remissio iusta post septimam. Notandum uero quod cum numerus septem se multiplicat: facit ætatem que proprie perfecta & habetur & dicitur: adeo ut illius ætatis homo utpote qui perfectionem & attigerit iam & necdum præterierit & consilio aptus sic nec ab exercitio uirium alienus habeatur. Cum uero decas qui & ipse perfectissimus numerus perfectio numero. i. epta diiungitur: ut aut decies septem aut septies denique computentur: anni hæc a physico creditur meta uiuendi: & hoc uitæ humanæ perfectum spatium terminatur quod quisquis excesserit ab omni officio uacuis soli exercitio sapientia uacat: & omnem usum suum in suadendo habet aliorum numerum uacatione reuerendus. A septima enim usque ad decimam septimanam pro captu uirium que adhuc singulis perseverant uariatur officia. Idem numerus totius corporis membra disponit: Septem enim sunt intra hominem quæ a grecis nigra membra uocantur. lingua cor pulmo iecur lien renes duo. & septem alia cum uenis & meatibus que adiacent singulis ad cibum & spiritum accipiendum reddendumque sunt deputata: guttur stomachus aluus uesica & intestina principalia tria: quorum unum dissipationem uocatur quod uentrem & cætera intestina secernit. Alterum medium quod greci mesenteron dicunt: Tertium quod ueteres iram uocant: habetque principium intestinorum omnium & cibi detrimetum deducit. De spiritu autem & cibo quibus accipiedis ut relatū est atque reddedis membra quæ diximus cum meatibus sibi adiacentibus obsequium: hoc obseruatū est quod sine haustu spiritus ultra horas septem sine cibo ultra totidem dies uita non durat. Septem sunt quoque gradus in corpore que dimensionem altitudinis ab imo in superficie complectitur medulla os neruus uena arteria caro cutis: hæc de interioribus. In apto quoque septem sunt corporis partes: caput pectus manus pedesque & pudendum. Itaque quæ diuiduntur non nisi septem copagibus iuncta sunt: ut in manibus est humerus brachium cubitus uola & digitorum nodi termini. In pedibus uero foemur genu tibia pes ipse: sub quo uola est & digitorum similiter nodi termini. Et quia sensus eorumque mysteria natura in capite uelut in arce constituit: septem foraminibus seorsum celebrant officia. i. oris: ac deinde oculorum narium & aurium binis: unde non immerito hic numerus totius fabricæ dispensator & dominus ægris quoque corporibus periculum sanitatem uel denūciat. Immo ideo & septem motibus omne corpus agitur. aut enim accessio est aut recessio aut in læuam dextram flexio: aut sursum uel deorsum mouetur aut in orbem rotatur. Tot uirtutibus insignitus septenarius quas uel de partibus suis mutuatur uel totius exercet iure plenus & habet & dicitur & absoluta (ut arbitror) ratione iam constituit: cur diuersis ex causis octo & septem pleni uocentur. Sæpius autem hic est. cum ætas tua quinquagesimum & sextum annum compleuerit que summa tibi fatalis erit spes quæ salutis publicæ te uidebit: & pro mediis cõs bonorum omnium status uirtutibus tuis dictatura debebit: sed si euaseris insidias propinquorum nam per septenos octies solis anfractus reditusque qui quæ sita & sex significat annos: anfractus solis & reditum annum uocans: anfractus per zodiaci ambitum: reditum quæ eadem signa per annos singulos certa lege metitur. Hic quædam miratur quod sibi uelut ista dubitatio si effugeris quasi potuerit diuina anima & omni cælo reddita atque hic maxime sciam futuri professi nescire: possit ne nepos suus: an non possit euadere. Sed non aduertunt hæc hinc legem omnia uel signa uel sonia ut de aduersis obliqua aut denuncient aut minentur aut moneant: & ideo quædam cauendo transimus. alia exoratio & litatio uitatur. Sunt alia ineluctabilia que nulla arte nullo auertunt ingenio. Nam ubi admotio est uigilantia cautio euadit: quæ apponitur mixta litatio propiciatōis auertit: nunquam denūciata uanescit: Hic subiicies. Unde igitur ista discernimus ut possit cauendum ne an exoratio an uero patiendum sit deprehendi? Sed presentis operis fuerit insinuare qualis soleat in diuinationibus esse affectata consilio ut desinas de incerta uelut dubitatione mirari. Cæterum in suo quoque opere artificis erit signa querere quibus ista discernat: si hoc uis: diuina non impedit. Nam illud: prohibent nam cætera parca Scire: Maronis est ex intima disciplinæ profunditate sententia. diuulgatis etiam docemur exemplis quam plene semper cum prædicuntur futura ita dubiis obserant ut tamē diligēs scrutator nisi diuinitus (ut diximus) impediat subesse repiat apprehendē

uocales vii
Hois icre-
mentū per-
numeꝝ sep-
tenarium

pugilū
fuctudo

Septimana
Mos uetus

uiuēdi me-
ta

Membra ho-
minis dispo-
sita per nu-
merum sep-
tenarium dis-
sipiū messe-
terō ira
Corporis
partes sep-
tem
Manus par-
tes septem
Pedis ptes
septem
Capitis fo-
ramina .vii.
motus cor-
poris. vii.

v. v. g. d. y

da uestigia ueritatis ut ecce homericū sōniū a Ioue ut dī missū ad cōserēdā futuro die cū hosti
 bus manum sub aperta promissione uictoriā spem regis animauit. ille diuinum uelut secutus
 oraculum commissio praelio amissis seruorum plurimis uix ægre q̄ in castra remeauit: num dicē
 dum est deum mandasse mendacium? non ita est. Sed quia illum casum græcis fata decreuerāt:
 latuit in uerbis somnii: quod animaduersum uel a uere uincendum uel ad cauendum saltem po
 tuisset istruere: Habuit enī præceptio ut uniuersus p̄duceretur exercitus. At ille sola pugnandi
 hōrtatione cōtentus nō uidit qd de p̄ducenda uniuersitate præceptū sit prætermissoq; Achille
 qui tunc recenti lacestus iniuria ab armis cū suo milite feriabatur rex progressus in prælium
 & casum qui debebatur excepit & absoluit somniū iuuidia mentiendi nō omnia de iperatis se
 quendo. Parem obseruantia diligentia homericæ p̄ omnia p̄fectionis imitator Maro in talibus
 quoq; rebus obtinuit: Nam apud ilium Aeneas ad regionem instruendo regno fataliter eligēdā
 satis abundeq; delio instructus oraculo in errorem tamen unius uerbi negligentia relapsus est.
 Non quidē locorum fuerat quæ petere deberet nomen insertum: Sed cum origo uetus parentū
 sequenda diceretur: fuit in uerbi q̄ inter Cretam & Italiam q̄ ipsius gentis auctores utraq; pro
 duxerant magis ostenderet: & quod aiunt digito demonstraret. Italiam: Nam cum fuissent ide
 Teucer hinc Dardanus uox sacra sic alloquendo: Dardanidæ durī: aperte consulentibus Italiam
 de qua Dardanus profectus esset obiecit: appellando eos parentis illius nomine: cuius erat ori
 go rectius eligenda. & hic certe quidē denunciationis est: quod de Scipionis sine prædicitur. Sed
 gratia cōciliandæ obscuritatis inserta dubitatio: dicto tamen quod inditio somnii continetur
 absoluitur: Nam cum dicitur circuitu naturali summā sibi fatalē confecerint: uitari hunc finē
 non posse pronunciat. Quod autem Scipioni reliquos uitæ actus sine offensa dubitandi per or
 dinē rettulit: & de sola morte similis est uisus ambigenti: hæc ratio est: q̄ siue dum humano uel
 mœrori parcitur uel timori: seu q̄ utile est hoc maxime latere pronius cætera oraculis q̄ uitæ si
 nis exprimitur: aut cum dicit non sine aliqua obscuritate p̄fertur. His aliqua ex parte tractatis
 progrediamur ad reliqua. Sed quo sis Aphricane alacrior ad tutandā tempu. sic habeto: Omni
 bus qui patriā cōseruauerint adiuuerint auxerit certū esse in cælo diffinitū locū ubi beati æuo
 sempiterno fruuntur: nihil est enim illi principi deo q̄ omnē mundū regit quod quidē in terris
 fiat acceptius: q̄ concilia cœtusq; hoīum iure sociati quæ ciuitates appellantur: eaq; rectores &
 seruatores hinc profecti huc reuertuntur. Bene & opportune postq̄ de morte prædixit mox præ
 mia bonis post obitum speranda subiecit: quibus adeo a metu prædicti interitus cogitatio ui
 uentis erecta est ut ad moriendi desiderū ultro aiaretur maiestate promissæ beatitudinis & cæ
 lestis habitaculi: sed de beatitate q̄ debet cōseruatoribus patriæ pauca dicenda sunt ut postea lo
 cū omnē quē hic tractādū recepimus resoluamus. Solæ faciūt uirtutes beatū nullaq; alia quisq;
 uia hoc nomen adipiscit. unde qui existimant nullis nisi philosophatibus iesse uirtutes: nullos
 præter philosophos beatos esse p̄nunciant Agnitionē enī regē diuinæ sapientiā proprie uocā
 tes: eos tantūmodo dicūt esse sapiētes qui ex acie mentis requirunt & quærendi sagaci diligen
 tia cōprehendunt: & quantum uiuendi perspicuitas præstat imitantur. Et in hoc solo esse aiunt
 exercitia uirtutum: quarum officia sic dispensant. Prudentia esse mūdum istum & omnia quæ
 in mundo insunt diuinorum contemplatione despiciere: omnēq; animæ cogitationē i sola diui
 na dirigere. Tēperatiā oīa relinquere iquantū natura patit: quæ corporis usus requirit. Fortitudi
 nis: nō terreri animā a corpore quodam modo ductu philosophiæ recedentē: nec altitudinē p̄se
 ctæ ad supna ascensionis horrere. Iusticiā: ad unā sibi huius p̄positi cōsentire uia uniuersūq;
 uirtutis obsequiū atq; ita fit ut secundū hoc tā rigidæ diffinitōis abruptū reip̄u. rectores bea
 ti eē nō possint. Sed Plontinus iter philosophiæ p̄fessores cū Platōe p̄iceps libro de uirtutibus
 gradus eaq; uerā & naturali diuisiōis rōne cōpositos p̄ ordinē digerit. Quattuor sunt iqt̄ q̄terna
 rū genera uirtutū: Ex his primæ politica uocant: secundæ purgatoriæ: tertiæ animi iā purgati
 quartæ exēplares. Et sunt politica hominis: q̄ sociale animal ē: His boni uiri reip̄u. cōsulūt: ur
 bes tuent. hi parētes uenerant: liberos amat: p̄ximos diligūt: his ciuū salutē gubernāt: his soci
 os circūspecta p̄uidētia p̄tegūt: iusta liberalitate deuinciūt: hisq; sui memores alios fecere merē
 do: & ē politici prudētia ad ratiōis normā: quæ cogitat quæq; agit uniuersa dirigere: ac nihil præ
 ter rectū uel laudabile facere: humanisq; actibus tanq̄ diuinis arbitris p̄uidere. Prudentia i sunt
 ratio: intellectus: circūspectio: p̄uidētia: docilitas: cautio. Fortitudinis ē animū supra periculi me
 tū agere: nihilq; nisi turpia timere: tolerare fortiter uel aduersa uel p̄spera. Fortitudo p̄stat ma
 gnanimitatē fiduciā securitatē magnificentiā cōstatiā toleratiā firmitatē. Tēperatiā: nihil appetit
 modestia uerecūdia abstinētia castitas hone stas moderatio p̄citas sobrietas pudicitia iusticiā
 seruat unicuiq; qd suū ē d̄ iusticia ueniūt inocētia amicitia cōcordia pietas religio affectus hūa
 nitas. His uirtutibus uir bonus primū sui atq; ide reip̄u. f̄ctor efficit: iuste ac p̄uide gubernans

beatitudo
 q̄ dat p̄iæ
 cōseruato
 ribus

uirtutum
 exercitia

prudentia
 fortitudo
 temperantia

iusticia

politica
 uirtute

uir bonus

humana non deserens. Secundæ quas purgatorias uocant; hominis sunt; qui diuini capax est solūq; animū eius expediunt; qui decreuit se a corporis cogitatione purgare: & quadā humanorū fuga solis se inferere diuinis: Hæc sunt ociosorū qui in rerū pu. actibus se sequestrāt. Harum quid singule uelint supius expressimus; cum de uirtutibus philosophātium diceremus. quas solas quidam existimauerunt esse uirtutes. Tertiæ sunt purgati iam defæctiq; animi & ab omni mūdi huius aspergine presse pureq; deterfi. Illic prudentiæ ē diuina non quasi in electione præferre: sed sola nosce & hæc tanq̄ nihil sit aliud intueri: Temperatiæ teneras cupiditates nō reprimere: sed penitus obliuisci. Fortitudinis passionis ignorare nō uincere ut nesciat irasci; cupiat nihil. Iusticiæ: ita cum supera & diuina mēte sociari ut seruet perpetuum cū ea foedus imitādo. Quartæ sunt quæ in ipsa diuina mēte cōsistunt; quā diximus uocari; a quarum exēplo oēs reliquæ per ordinem desluūt. Nam si rerum aliarum multo magis uirtutū ideas esse in mente credēdū ē. Illic prudentia est mēs ipsa diuina; Temperantia quod ī se ppetua intentione cōuersa est. Fortitudo q̄ semper idem est nec aliquando muratur: Iusticia q̄ perenni lege a sempiterna opis sui continuatione non flectitur: Hæc sunt quaternarum quattuor genera uirtutum: quæ præter cætera maximam ī passionibus habent differentiā sui. Passiōes autē (ut scimus) uocant; qd̄ hoies metuūt cupiuntq; dolent gaudentq; Has primæ molliunt; secūda auferunt; tertiæ obliuiscūt in quartis nefas est nominari. Si ergo hoc est officium & effectus uirtutum beate: cōstat autē & politicas esse uirtutes; igit̄ & politicas efficiūt beati. Iure ergo Tullius de reg. pu. rectoribus dixit ubi beati æuo sempiterno fruuntur: Qui ut ostēderet alios ociosis; alios neg ociosis uirtutibus fieri beatos; non dixit absolute nihil esse illi principi deo acceptius q̄ ciuitates sed adiecit quod quidē in terris fiat ut eos q̄ ab ipsis celestibus incipiūt; discerneret a rectoribus ciuitatū quibus p̄ terrenos actus iter paratur ad cælū. Illa autē diffinitione quid pressius pōt esse; quid cautius de noīe ciuitatum q̄ cōcilia inquit coetusq; hominū iure sociati quæ ciuitates appellantur; nam & seruilis quōdā & gladiatoria māus cōcilia hominū & coetus fuerunt; sed nō iure sociati. Illa autē sola iusta ē multitudo; cuius uniuersitas in legum consentit obsequium: Quod uero ait; Rectores harū & seruatores hinc p̄fecti huc reuertunt; hoc modo accipiendū est. Animæ originem manare de cælo inter recte philosophātes indubitatē cōstat esse sententiæ; & animæ dū corpore utitur hæc est perfecta sapiētia ut unde orta sit; de quo fonte uenerit; recognoscat. Hinc illud a quodam iter alia festiua seu mordacia serio tamē usurparū est de cælo descendit. γυναι σέκυτον. Nam & delphici uox hæc fertur oraculi cōsulēti ad beatitatē; quo itinere perueniret. Si te iquit cognoueris; sed & ipsius fronti templi hæc inscripta sentētia est. Homini autē ut diximus una est agnitio sui; si originis natalisq; principia exordia prima respexerit nec se quæ siuerit extra. Sic. n. anima uirtutis ipsas cōsciētia nobilitatis induitur; q̄bus post corpus euecta eo undē descendērat; reportatur quia nec corporea sordescit uel onerat eluuię; quæ puro ac leui fomite uirtutū rigatur; nec deseruisse unq̄ cælū uidetur; quod respectu & cogitationibus possidebat. Hinc aīa quā in se pronā corporis ulus efficit; atq; in pecudē quōdāmodo reformauit ex hoīe; & abolutionē corporis perhorrescit; & cū necesse est nō nisi cum gemitu fugit indignata sub umbras. Sed nec post mortē facile corpus relinquit; quia nō funditus corporeæ excedūt pestes sed aut suū oberat cadauer aut noui corporis ambit habitaculū nō humani tātūmodo; sed ferini quoq; electo genere moribus cōgruo; quos in homine libēter exercuit; maualtq; oīa perpeti; ut cælū qd̄ uel ignorādo uel dissimulādo uel potius prodendo deseruit; euadat. Ciuitatum uero rectores ceteriq; sapiētes cælū respectu uel cum adhuc corpore tenent habitantes; facile post corpus cælestē quā pene nō reliquerāt sedē reposcūt. Nec enī de nihilo aut de uana adulatōe ueniebat q̄ quosdam orbiū cōditores aut claros ī repu. uiros in numerū deorū cōsecrauit antiquitas. Sed Hesiodus quoq; diuīæ sobolis assertor priscos reges cū diis aliis enumerat; hisq; exemplo ueteris potestatis etiam ī cælo regēdi res humanas assignat officiū; & ne cui fastidiosum sit si uersus ipsos ut poeta græcus protulit; inseremus; referemus eos ut ex uerbis suis ī latina uerba cōuersi sūt. Indigetes diui fato summi iouis hi sunt.

Quondam homines modo cum superis humana tuentes:

Largi ac munifici ius regum nunc quoq; nacti.

Hoc & Virgilius nō ignorat; q̄ licet argumēto suo seruiēs heroas in iferos religauerit: nō tamē eos abducit a cælo; sed æthera his deputat largiorē & nosce eos solē suū ac sua sydera p̄fiteri ut geminæ doctrinæ obseruationes p̄stiterit & poeticæ figmētum & philosophiæ ueritatē. Et si secūdum illū res quoq; leuiorē quas uiui exercuerāt et post corpus exercēt; q̄ gfa curruum:

Armorūq; fuit ui uis quæ rura nitentis

Pascere equos; cadem sequitur tellure repostos.

Multo magis rectores quondā urbiū recepti in cælū curā regēdorū hoīum non relinquūt. Hæc

Virutes
purgati ai

passiōes ai

Sapientia p
fecta

Urbiū con
ditores re
lati inter
deos

Aplanes
sp̄ra hita
calū aiage

21111V
1211111111111111

15 2111111111111111

Aiā imor-
talitas

inferi qui
sunt

de lethæo

de flegētō-
te De
acheronte
de Cocyto
De stige

De uuln-
re rodente
ecurtytii
De rantalo
De ixiōne

2111111111111111
1211111111111111
200b

De sifyfo
de phlegia

De diony-
sio siculo

autem aiā in ultimā sp̄rā recipi credūtur: quæ aplanes uocat. Nec frustra hoc usurpatū est: si-
quidē inde p̄fectæ sūt. Aiūs. n. necdū desiderio corporis irretitis sydera pars mūdi p̄stat habita-
culū: & inde labunt ī corpora. Ideo his illo. Est redditio qui meretur: Rectissime ergo dictū est
cū in galaxian quē aplanes cōtinet: sermo iste p̄cedat: hinc p̄fecti hunc reuertuntur ad sequētia
trāseamus. Hic ergo & si erā p̄teritus nō tā mortis metu q̄ insidiage a meis quæsiui tamen uiue-
ret ne ipse & Paulus pater & alii quos nos extinctos arbitraremur: uel fortuitis & inter fabulas
elucēt semina infixa uirtutū: q̄ nūc uideas licet ut e pectore Scipionis uel somniātis emineant.
In re enī una politicage uirtutū hoīum pariter exercet officiū. Quod nō labitur aiō p̄dicta mor-
te p̄teritus: fortitudo ē. Quod suoz terref īsidiis: magisq; alienū facius: q̄ suū horrescit exitiū
de pietate & nimio ī suos amore p̄cedit. Hæc autē dixi ad iusticiā referri: quæ seruat unicuiq;
qd̄ suū ē. Quod ea quæ arbitrabat nō p̄ cōptis hēt: sed sp̄reta opiniōe quæ miūs cautis aiīs pro-
uero inolescit: quærit dicere certiora: indubitata prudētia est. Quod cū p̄fecta beatitas & caele-
stis habitatio humanæ naturæ ī qua se nouerat esse p̄mittitur: audiēdi tamē talia desideriu fre-
nat tempat & sequestrat: ut de uita aui & patris interroget: quid nisi tēperantia est: ut iam tum
liqueret Aphricanū p̄ quietē ad ea loca quæ sibi deberent adductū. In hac autē interrogatione
de aiā immortalitate tractatur. Ipsius. n. cōsultatōis hic sensus est. Nos īquit arbitrabamur aiām
cū sine moriētis extingui: nec ulterius esse post hoīem. Ait enī quos extinctos eē arbitraremur.
Quod autē extinguitur esse iam desinit. Ergo uelim dicas inquit. Si & pater paulus tecum & alii
sup̄sunt Ad hāc interrogationē quæ & de parētib; ut a pio filio & de cæteris ut a sapiente ac na-
turā ipsam discutiente p̄tegit quid ille respondit? Immo uero inquit: hi uiuūt qui corpore uin-
culis tanq̄ e carcere euolauerūt. Vestra uero quæ dicis esse uita: mors ē. Si ad īferos meare mors
est: & uita ē esse cū sup̄is: facile discernis q̄ mors aiā quæ uita credēda sit. Si cōstitit qui locus
habēdus sit inferorū: ut aiā dum ad hunc truditur mori: cum ab hoc procul est uita frui & uere
sup̄esse credat. Et quia totū tractatū quē uetere sapiētia de inuestigatōe huius quæstiōis agita-
uit ī hac latente uerborum paucitate reperies: ex oībus aliqua quibus nos de rei quā quærimus
absolutione sufficiet admoneri: amore breuitatis excerpimus. Anteq̄ studiū philosophiæ circa
naturæ inquisitionē ad tātum uigoris adoleseret: qui p̄ diuersas gētes auctores in constituēdis
sacris cerimoniarū fuerūt: aliud esse īferos negauerūt q̄ ipsa corpora quibus īclusæ aiā carcerē
fedum tenebris horidū sordibus & cruore patiuntur. Hoc aiā sepulchrū hōēditis cōcaua hoc
īferos uocauerunt: Et oīa quæ illic esse credidit fabulosa psuasio: in nob̄ismetipsis & ī ipsi: hu-
manis corporibus assignare conati sūt: obliuionis fluuiū aliud nō esse asserētes q̄ errorē animæ
obliuiscētis maiestātē uitæ prioris: qua atē q̄ in corpus truderet potita est solāq; esse ī corpore
uitā putātis. Pari interpretatione flegēthontē ardōres iragē & cupiditarū putarūt. Acheronem
quicquid fecisse dixisse uel usq; ad tristitiā humanæ uarietatis more nos p̄cēnitet. Cocytū quic-
quid hoīes in luctū lachrymasq; cōpellit. Stygē quicquid inter se humanos aiōs in gurgite mer-
gūt odiorū. Ipsam quoq; p̄cēnarum descriptionē de ipso usu cōuersationis humanæ sumptā cre-
diderūt. Vulturē iecur īmortale tondētē nihil aliud itelligi uolētes q̄ tormēta conscientiæ ob-
noxia flagitio uiscera īteriora rimātis: & ipsa uitalia in defessa admitti sceleris admonitiōe laniā-
tis: semperq; curas si requiescere sorte tentauerint excitantis tanq̄ fibris renascētibus ihæredo:
nec ulla sibi miseratōe parcētis lege hac quā se iudice nemo nocēs absoluitur: nec de se suā po-
test uitare sentētīā. Illos autē epulis ante ora positis excruciarī famē & inedia tabescere: quos ma-
gis magisq; acquirēdi desideriu cogit p̄sentē copiā nō uidere: & in affluētia inopes egestatis ma-
la in ubertate patiuntur: nescientes pra respicere dum egent habēdis. Illos radiis rotarum p̄de-
re districtos: qui nihil consilio p̄uidētes: nihil rōne moderātes: nihil uirtutibus explicantes: seq;
& actus suos omnes fortunæ p̄mittentes casibus & fortuitis semper rotantur. Saxum īgens uol-
uere inefficacibus laboriosissq; conatibus uitā terētes. Atrā silicē lapsurā semp & cadēti similem
illorū capitibus īminere: qui arduas potestates & infaustā ābiūt tyrānidē nunq̄ sine timore ui-
cturi: & cogentes subiectum uulgus odisse dū metuat: semp sibi uident exitiū: quod merēt ex-
cipere. Nec frustra hoc theologi suspicati sunt. Nā Diōysius aula siculæ iclemētissimus icuba-
tor familiari quondā suo solā beatā existimātī uitā tyrāni uolēs q̄ p̄petuo metu misera q̄ ip̄dē-
tiū semper periculatorum plena esset ostendere: gladium uagina raptum & a capulo de filo tenui
pendētē mucrone demisso iussit familiaris illius capiti iter epulas īminere. Cūq; ille & siculas
& tyrānicas copias p̄sentis mortis piculo asp̄naret: talis est inqt Dionysius uita: quā beatā puta-
bas: sic nob̄is semp mortē īminentē uidemus. Existima ergo quādo scelix esse poterit: q̄ timere
nō desinit. Secūdū hęc igitur q̄ a theologis asserūtur: si uere suos quisq; patimur manes: & īfe-
ros ī his corporibus eē credimus: quid aliud itelligendū est: q̄ mori animā cū ad corporis īfer-
na demergit: uiuere autē cū ad sup̄a post corpus euadit: Dicēdū est: quid his postea uiri sollici-

tior inquisitor philosophiæ cultus adiecerit. Nā & qui primū Pythagorā & qui postea Platonē secuti sunt: duas esse mortes unā aīa: aīalis alterā prodiderunt. Mori aīal cū anima discedit e corpore: ipsam uero animā mori asserentes cū a simplici & indiuiduo fonte naturæ i mēbra corporea dissipat. Et quia una ex his manifesta omnibus nota est: altera nō nisi a sapientibus deprehēsa cæteris eā uitā esse credētibus: iō hic ignoratur a plurimis: cur eūdem mortis deū modo ditē modo imitem uocemus: cum per alteram. i. aīalis mortem absolui animā & ad ueras naturæ diuitias atq; ad propriam libertatem remitti faustum nomē indicio sit: per alteram uero quæ uulgo uita existimat animā de imortalitatis suæ luce ad quasdam tenebras mortis impelli uocabuli testemur horrore. Nam ut cōstet animal: necesse i corpore anima uinciat. Ideo corpus demas: hoc est uinculum. nūcupat & σῶμα quasi quoddam σῆμα idest animæ sepulchrum. Vnde Cicero pariter utrunq; significans corpus esse uinculum corpus esse sepulchrum quod carcer est sepulcorum ait. Qui e corporum uinculis tanq; e carcere euolauerunt. Inferos autē platonici nō in corporibus esse. i. non a corporibus incipere dixerunt: sed certam mundi istius partem Ditis sedem. i. inferos uocauerunt. De loci uero ipsius finibus inter se dissona publicarunt: & in tres sectas diuisa sententia est. Alii enim mundum in duo diuiserunt: quorum alterum facit alterū patitur. Et illud facere dixerunt: quod cum sit imutabile: alteri causam & necessitatem pmutationis imponit. Hoc pati quod permutationes uariatur: Et imutabilem quidem mundi partem a spæra quæ aplanes dicitur usq; ad globi lunaris exordiū. Mutabilem uero a luna ad terras usq; dixerunt. Et uiuere animas dum imutabili parte cōsistunt: mori autē cum ad partem ceciderint permutationis capacem. Atq; iō inter lunam terrasq; locum mortis & inferorum uocari: ipsaq; lunam uitæ esse mortisq; confinium: & animas inde in terram fluentes mori: inde ad supera meantes in uitam reuerti. Nec imerito existimatum est. A luna enim deorsum naturā incipit caducorum: ab hac aīa sub numerum dierum cadere & sub ipsis incipiunt: Deniq; illam ætheream terram Phisici uocauerūt & habitatores eius lunares populos nūcupauerunt quod ita esse plurimi argumētis: quæ nūc longum est enumerare docuerunt. Nec dubium est: quin ipsa sit mortalium corporum & auctor & cōditrix: adeo ut nonnulla corpora sub luminis eius accessu patiuntur augmenta: & hac decrecente minuantur: Sed ne de re manifesta fastidium prolixa assertione generetur: ad ea quæ de inferorum loco alii diffiniunt: transeamus. Maluerunt enim mūdū alii i elemēta ter q̄tera diuidere: ut i prio nūerent ordīe: terra: aq; aer: ignis: q̄ ē ps liq̄ior aeris uicia lunæ. Supra hæc rursum totidē numero: sed naturæ purioris elemēta: ut sit lūa p terra quā æthereā terrā a phisicis dixius noiātā: aq̄ sit spærata mercurii: aer ueneris: ignis i sole. Tertius uero elementoz ordo ita ad nos conuersus habeat: ut terrā ultimā faciat: & cæteris i mediū redactis in terrā delinat tā ima q̄ sūma postremitas. Igitur spæra martia ignis habeat: aer iouis saturni aqua: terra uero aplanes: i qua elysios cāpos esse puris aīs deputatos antiquitas nobis intelligendū reliquit. De his cāpis aīa cū in corpus emititur: per tres elementoz ordines trina morte ad corpus usq; descendit. Hæc ē iter platonicos de morte aīæ cū i corpus truditur secunda snia: Alii uero (nā tres iter eos eē sniaz diuersitates ante signauimus) i duas quidē & ipsi partes sicut primi faciunt: sed nō hisdē terminis diuidūt mūdū: Hic enī cælū qd' aplanes spæra uocitetur partē unā: septē uero spæras quæ uagæ uocant & qd' inter illas ac terrā est terrāq; ipsam alterā partē esse uoluerūt. Secundū hos ergo quoz sectæ amicitior est rō: aīa beatæ ab oī cuiuscunq; contagione corporis liberæ cælū possidet. Quæ uero appetentiā corporis & huius quā i terris uitā uocamus ab illa specula altissima & perpetua luce despiciens desiderio latenti cogitauerit: pondere ipso terrenæ cogitationis paulatim in inferiora delabitur. Nec subito a perfecta icorporalitate luteū corpus induit: sed sensim p tacita detrimēta & lōgiorē simplicis & absolutissimæ puritatis recessum in quædam syderei corporis incrementa turgescit. In singulis enim spæris q̄ cælo subiectæ sunt. ætherea subuolutione uestitur: ut per eas gradatim sociati huius indumentis restei concilietur. Et ideo totidem mortibus quot spæras transit ad hanc peruenit: quæ in terris uita uocitatur. descensus uero ipsius quo anima de cælo in huius uitæ inferna delabitur: sic ordo dīgeritur. zodiacum ita lacteis circulis obliquæ circūflexionis occurso ambiendo amplectitur: ut eum quæ duo tropica signa capricornus & cancer feruntur: inter secet. Has solis portas phisici uocauerunt: quia in utraq; obuiante solstitio ulterius solis inhibetur accessio: & fit ei regressus ad zonæ uīa: cuius terminos nunq; relinquit. Post has portas animæ de cælo in terras meare: & de terris in cælum remeare creduntur. Ideo hominum una: altera deorum uocat. **Hominū cancer: q̄ p hūc in inferiora descēsus est. Capricornus deoz: q̄ per illū aīa in ppriæ imortalitatis sedem & in deoz numez reuertuntur:** Et hoc est qd' Homeri diuina prudētia in antri itacēsis descriptōe significat. Hinc & Pythagoras putat a lacteo circulo deorsum incipere Ditis imperiū: quia animæ inde lapsæ uidentur iam a superis recessisse. Ideo primā nascētibus

Duz mor-
tes

Corpus

iferoz opi
nio platonī
ca
Mūdus di-
uisus i duoAīa uita
& morsLūares po-
puliMūdi alia
diuisio

Elysi cāpi

Mundi ter-
tia diuisioOrdo def-
cētis aīæ in
corpus
Solis por-
tæ
porta cācri
hoīs est
Porta Ca-
pricorni
deorum

b ii

Ditis ipe-
riū lac priā
alimonia

aquarius
hūanæ ui-
tæ contra-
rius
parētatiōis
episcopus
Aīæ descē-
sio

crater libe-
ri patris
obliuio ani-
marum

Hyle

Nectarum

lethæus. fl.

liber patris

aīa recipit a
Satur.
A ioue
A marte
A sole
A genere
A mercu.
A luna

Mors aīa
quæ sit.

ait lactis alimonia offerri: quia primus eis motus a lacteo incipit in corpora terrena labentibus: Vnde & Scipioni de animis beatorum ostenso lacteo dictum est: Hinc profecti huc reuertuntur. Ergo descensuræ cum adhuc in cancro sunt quonia illic positæ: necdum lacteum reliquerunt adhuc in numero sunt deorum. Cum uero ad leonem labedo peruenerint, illic conditiois futuræ auspiciant exordium. Et quia in leone sunt rudimenta nascendi & quædam humanæ naturæ tirōicia aquarius autem aduersus leonem est & illo oriente mox occidit: ideo cum sol aquarium tenet: manibus parentatur: ut pote in signo quod humanæ uitæ contrarium uel aduersum ferat. Illinc ergo, i. a confinio quo se zodiacus lacteusque contingunt: anima descendens a tereti quæ sola forma diuina est: in conum defluendo producit: sicut a puncto nascitur linea: & in longum ex indiuiduo procedit: ibique a puncto suo quod est nonas uenit in diademata quæ est prima detractio. Et hæc est essentia quæ indiuiduam eandemque diuiduam. Plato in Timæo cum de mundanæ animæ fabrica loqueretur: expressit. Animæ enim sicut mundi ita & hominis unius modo diuisionis reperientur ignaræ: si diuinæ naturæ simplicitas cogitetur modo capaces: cum illa per mundi: hæc per hominis membra diffunditur. Anima ergo cum trahitur ad corpus: in hac prima sui perductione siluestre tumultum, i. hylem influentem sibi incipit experiri. Et hoc est quod Plato notauit in Phædrone: aīam in corpus trahi noua ebrietate trepidantem: uolens nouum potum materialis alluionis intelligi: quo de liberta & grauata deducitur. Arcani huius indicium est crater Liberi patris ille sydereus in regione quæ inter cancrum est & leonem: locatus ebrietate illic primum descensuris animis euenire silua influente significans: Vnde & comes ebrietatis obliuio illic incipit aīas latenter obrepere. Nam si animæ memoriam regum diuinarum: quarum in cælo erant consciæ ad corpora usque deferret: nulla inter homines foret de diuinitate dissensio. Sed obliuionem quidem omnes descendendo hauriunt: alia uero magis minus alia. Et ideo in terris uerum: cum non omnibus liqueat: tamen opinantur omnes: quia opinionis ortus est memoriæ defectus. Hi tamen hoc magis inueniunt qui minus obliuionis hauserunt: quia facile reminiscuntur quid illic ante cognouerint. Hinc est: quæ apud Latinos lectio: apud Græcos uocatur repetita cognitio: quia cum uera discimus: ea recognoscimus: que naturaliter noueramus antequam materialis influxio in corpus ueniens aīas ebriaret. Hæc est autem hyle: quæ omne corpus mundi quod ubicumque cernimus ideis impressa formauit. Sed altissima & purissima pars eius que uel sustentantur diuina uel constat: nectar uocatur: & creditur esse potus deorum: Inferior uero & turbidior: potus animarum. Et hoc est quod ueteres lethæum fluium uocauerunt: ipsum autem Liberum patrem orphæi in uoum ὄλιον suspicatur intelligi: qui ab illo indiuiduo natus in singulis ipse diuiditur: ideo in illorum sacris traditur titanio furore in membra discreptus: & frustis sepultus: rursus unius & integer emeruisse: quia uous que diximus mentem uocari: ex indiuiduo sepando se diuidendum & rursus ex diuiso ad indiuiduum reuertendo & mundi implet officia: & naturæ suæ arcana non deserit. Hoc ergo primo pondere de zodiaco & lacteo ad subiectas usque speras aīa delapsa dum & per illas labitur in singulis non solum ut iam diximus luminosi corporis amicum accersit: sed & singulos motus quos in exercitio est habitura producit: in saturni rōcinatione & intelligentiâ: quod λογιστικόν θεωρητικόν uocatur. In iouis uim agendi quod πρακτικόν dicitur. In martis aīo sitatis ardore: quod θυμικόν nuncupatur. In solis sentiendi opinandi que naturam: quod αἰσθητικόν & φανταστικόν appellant. Desiderii uero motum: quod ἐπιθυμητικόν uocatur in ueneris: pronūciandi & interpretandi quæ sentiat: quod ἑρμηνευτικόν dicitur in orbe mercurii. οὐρανοῦ uero. i. naturam plantandi & augendi corpora ingressu globi lunaris exercet: & est sicut a diuinis ultima ita in nostris terrenisque omnibus prima. Corpus enim hoc sicut fax rerum diuinarum est: ita aīalis est prima substantia. Et hæc est diuisio inter terrena corpora & supra cæli dico & syderum aliorumque elementorum que illa quidem sursum accersita sunt ad aīam sedem: & immortalitatem ex ipsa natura regionis & sublimitatis imitatione meruerunt. Ad hæc uero terrena corpora aīa ipsa deducitur: & ideo mori creditur: cum in caduca regione & in sede mortalitatis includitur. Nec te moueat: que de aīa quæ esse immortalem dicimus: mortem toties nominamus. Etenim sua morte anima non extinguitur: sed ad tempus obruit. Nec tempora dimensione beneficium perpetuitatis eximitur. Cum rursus est corpore ubi meruerit contagione uitiorum penitus eliminata purgari ad parentis uitæ lucem restituta. in integrum reuertatur. Plene ut arbitror de uita & de morte animæ diffinitio liquet: quam de adytis philosophiæ doctrina Ciceronis elicitur. Sed Scipio per quietem & in cælo: quod in premiū cedit beatis: & promissione immortalitatis aīatus tam gloriosam spem tamquam isclutam magis magisque firmavit uiso patre. de quo utrum uiueret: cum adhuc uideret dubitare: quæsierat. Mortem igitur male coepit: ut uiueret. Nec fuisse contentus uiso parente quæ crediderat extinctum: ubi loqui posse coepit: hoc primum probare uoluit: nihil se magis desiderare quam ut cum eo iam moraretur. Nec tamen apud se quæ desiderabat facienda constituit quam ante consuleret: quorum unum prudentiæ: alterum pietatis assertio est. Hinc ipsa uel consulentis uel percipientis uerba tractemus. Quæso in quæ pater

sanctissime atq; optime: quoniam hæc est uita (ut audio Aphricanū dicere) quid moror ī terris? quin huc ad uos uenire ppero? Non est ita inquit ille. Nisi enī cum deus hic cuius hoc templū est omnēq; quod conspicias: istis te corporis custodiis liberauerit huc tibi aditus patere nō pōt. Homines enim sunt hac lege generati: qui tuerentur illum globū: quē in templo hoc medium uides q; terra dī. Hisq; aīus datus est ex illis sempiternis ignibus: q; sydera & stellas uocatis: q; globose & rotundæ diuinis aīatæ mentibus circulos suos orbescq; conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi publi & piis omnibus retinēdus aīus est in custodia corporis. Nec iniussu eius a quo ille est uobis datus ex hominū uita migrandum est: ne munus assignatum a deo diffugisse uideamini. Hæc secta & pceptio Platonis est: qui in Phedrone diffinit homini nō esse sua spōre moriendum Sed in eodē tamen dialogo idē dicit mortē philosophantibus appetendā: & ipsam philosophiā meditationem esse moriēdi. Hæc sibi ergo cōtraria uidentur: sed non ita est. Nam Plato duas mortes hominis nouit. Nec hoc nunc repeto quod superius dictū est. duas esse mortes: unā animæ aīalis alterā: sed ipsius quoq; aīalis hoc est hominis duas asserit mortes: quarum unā natura: uirtutes alterā pstant. Homo enī moriē cū aīa corpus relinquit solutū lege naturæ. Mori etiā dicit: cū aīa adhuc in corpore constituta corporeas illecebras philosophia docēte cōtēnit: & cupiditatū dulces insidias reliqua: oēs exuuit passiōes Et hoc est qd̄ superius ex secūdo uirtutū ordine: quæ solis philosophantibus aptæ sunt: euenire signauimus. Hanc ergo mortem dicit Plato sapientibus appetendā. Illā uero quā oībus natura constituit cogi uel in ferri uel accerfiri uetat docens expectandā esse naturā Et has causas huius aperiens sanctōis: quas ex usu rerū quæ in quotidiana cōuersione sunt: mutantur. Ait enī eos qui potestatis imperio trudent in carcerē: nō oportere inde diffugere priusq; potestas ipsa quæ clausit abire permiserit. Non. n. uitari pōenā furtiua discessione: sed crescere. Hoc quoq; addit nos esse in domino deoz: quoque tutela & pudentia gubernamur. Nihil autē esse inuito domino de his quæ possidet: ex eo loco in quo suū cōstituerat auferendū. Et sicut qui uitā mancipio extorquet alieno: crimine nō carebit: ita eum qui finē sibi domino necdū iubēte quæsiuerit: nō absolutōe conseq; sed reatū. Hæc platonica sectæ snīa altius Plotinus exequitur. Oportet inquit aīam post hominē liberā corporeis passiōibus inueniri: quā q; de corpore uiolenter extrudit: liberā esse nō patif. Qui enī sibi sua spōte necem cōparat: aut pertesus necessitatis: aut metu cuiusq; ad hoc descendit aut odio: quæ oīa inter passiōes habent Ergo & si ante fuit his sordibus pura: hoc ipso tamen quo exit extorta: sordescit. Deinde mortē debere: aīa a corpore solutionē esse nō uinculū. Exitu autē coactō aīam circa corpus magis magisq; uinciri: Et re uera ideo sic extortæ animæ diu circa corpus eiusue sepulturam uel locum: in quo iniecta manus est: peruagatur. Cum contra illæ aīæ quæ se in hac uita a uinculis corporeis philosophiæ morte dissoluūt: adhuc extante corpore cælo & syderibus inseratur. Et ideo illam solam de uoluntariis mortibus significat esse laudabilē: quæ cōparatur philosophiæ ratione ut diximus non ferro prudentia nō ueneno Addit etiam solam esse naturalem mortem: ubi corpus aīam non anima corpus relinquit: Constat enim numerorum certam constitutamq; rōnem aīas sociare corporibus: Hi numeri dum supersunt: perseuerat corpus aīari Cum uero deficiunt: mox archana illa uis soluitur qua societas ipsa cōstabat. Et hoc est quod fatum & fatalia uitæ tempora uocamus Aīa ergo ipsa non deficit: quippe quæ immortalis atq; perpetua est: sed impletis numeris corpus fatiscit. Nec aīa lassatur animādo sed officium suum deserit corpus: cum iam non possit animari. Hinc illud est doctissimi uatis. Explebo numerum: reddarq; tenebris. Hæc est igitur naturalis uere mors cum finem corporis solus numerorum suorum defectus apportat: non cum extorquetur uita corpori adhuc idoneo ad cōtinuationē ferēdi. Nec leuis est differentia uitæ uel natura uel sponte soluendi. Anima enim cum corpore deseritur: potest in se nihil retinere corporeum: si se pure cum in hac uita esset: istituit. Cū uero ipsa uiolēter de corpore extruditur: quia exit rupto uiculo nō soluto: fit ei ipsa necessitas occasio passiōis: & malis uinculis dū rūpic: inficit. Hæc quoq; superioribus adiicit rōnē nō spōte pereundi. Cum cōstet inqt remunerationē aīs illis esse tribuēdā p mō pfectōis ad quā in hac uita unaquæq; puenit. non est picipitandus uitæ finis: cū adhuc pficiendi esse possit accessio. nec frustra hoc dictū est nā in archanis de aīæ reditu disputationibus fertur in hac uita deliquentes similes esse super equale solū cadētibus: quibus denuo sine difficultate psto sit surgere. Aīas uero ex hac uita cū delictoz sordibus recedētes æquādas his q; i abruptū ex alto picipiti q; delapsi sunt: unde facultas nūq; sit resurgendi. Ideo ergo cōcessis utendū uitæ spatiis: ut sit pfectæ purgatōis maior facultas. Ergo iquies qui iam pfectæ purgatus est: manū sibi debet iferre: cum nō sit ei cā remanēdi: quia pfectū ulterius non requirit q; ad supna peruenit: Sed hoc ipso quo sibi celerē finē spe fruendæ beatitatis arcessit: irritet laqueo passiōis: quia spes sicut timor passio est. Sed & cætera: quæ superior rō inseruit: icurrit. Et hoc est: q; Paulus filiū spæ uitæ uerio

mors est appetada nō sibi ipsius i ferenda Morte duæ hominis

Mors q; patif a sapientibus

Qui spōre sibi mortē comparat

naturalis mors fatū & fatalia uitæ

explebo numerum

ris ad se uenire pperantē phibet ac repellit: ne festinatū ab solutionis ascensionisq; desiderium magis eum hac ipsa passione uinciat ac retardet. Nec dicit: q; nisi mors naturalis aduenerit emori nō poteris: sed huc uenire nō poteris. Nisi enī inquit cū deus istis te corporis custodiis liberauerit: huc tibi aditus patere nō pōt: quia scit iā receptus ī cælū nisi pfecte puritati cælestis habitaculi aditū nō patere. Pari autē cōstantia mors nec ueniēs p naturā timēda est nec contra ordinē cogēda naturæ. Ex his quæ Platonē quæq; Plotinū de uoluntaria morte pnūciasse retullimus: nihil in uerbis Ciceronis quibus hanc phibet remanebit obscurū Sed illa uerba quæ pter hoc sunt inserta: reperamus. Homines enim sunt hac lege generati: qui tuerentur illum globū quē ī tēplo hoc medium uides: quæ terra dicit. Hisq; aiūs datus ē ex illis sempiternis ignibus: quæ sydera & stellas uocatis: quæ globosæ & rotūdæ diuinis animate mentibus circulos suos orbescq; cōficiunt celeritate mirabili. De terra cur globus dicatur in medio mūdo positus plenius disseremus cū de nouē spærīs loquemur. Bene autē uniuersus mūdus dei templum uocatur: propter illos qui existimant nihil esse aliud deum nisi cælum ipsum & cælestia ista quæ cernimus. Iō ut summi omnipotentia dei ostenderet posse uix intelligi: nunq; uideri: quicqd humano subiecti aspectui templū eius uocauit: qui sola mente cōcipit: ut qui hæc ueneratur ut tēpla: cultū tamē maximū debeat cōditori: sciatq; quisquis in usum tēpli huius inducitur: ritu sibi uiuendū sacerdotis. Vnde & quasi quodā publico pconio tantā humano generi diuinitatē inesse testatur: ut uniuersos syderei animi cognatōe nobilit er. Notandū ē q; hoc loco aiūm & ut pprie & ut abusiue dicit: posuit. Animus. n. pprie mēs: est quā diuiniore aīa nemo dubitauit. Sed nonūq; sic & aīam usurpātes uocamus. Cū ergo dicit: Hisq; aiūs datus est ex illis sempiternis ignibus: mentem pstat intelligi: quæ nobis pprie cū cælo syderibusq; cōis est. Cum uero ait: Retinēdus aiūs est in custodia corporis: ipsam tunc aīam noiāt: quæ uincitur custodia corporali: cui mens diuina nō subditur. Nunc qualiter nobis aiūs id est mens cū syderibus cōis sit: secundū theologos differamus. Deus qui prima cā & est & uocatur: unus oīum quæq; sunt quæq; uidentur esse piceps & origo est. Hic sup abūdanti maiestatis fœcunditate de se mētem creauit. Hæc mēs quæ nouus. uocatur: qua patrē inspicit: plenā similitudinē seruat auctoris Animā uero de se creat posteriora respiciens. Rursus aīa partem q̄ intuetur iduif: ac paulatī regrediente respectu ī fabricā corporum incorporea ipsa degenerat. Habet ergo & purissimā ex mēte: de qua est nata rationē: qd λογικόν uocatur ex sua natura accipit præbendi sensus p̄bendiq; icrementi seminariū: quorū unū αἰσθητικόν: alterq; λογικόν nūcupat. sed ex his primū. i. logicon: qd inatū sibi ex mēte sūpsit sicut uere diuinū ē: ita solis diuis a ptū. Reliq; duo æstheticō & phyticō ut a diuinis recedūt: ita cōuenientia sūt caducis. Anima ergo creās sibi condēsq; corpora. Nā ideo ab aīa natura incipit: quā sapientes de deo & mente noum nomināt ex illo mero ac purissimo fonte mētis quē nascendo de originis suæ hauserat copia corpora illa diuina uel supera cæli dico & syderū: quæ prima condebat animauit. diuinæq; mētes omnibus corporibus: quæ in formā teretem. i. ī spæræ modum formant: infusæ sūt. Et hoc est quod cū de stellis loqueretur ait: quæ diuinis aīatæ mentibus. In inferiora uero ac terēna degenerans fragilitatē corporum caducorū deprehendit meram diuinitatem mentis sustinere non posse: immo partem eius uix solis humanis corporibus conuenire: quia & sola uidentur erecta tanq̄ ad supera ab imis recedat: & sola cælum facile tanq̄ semper erecta suspiciūt: solisq; inest uel ī capite spæræ similitudo quā formā diximus solā mentis capacem. Soli ergo homini rationē id est uim mentis infudit: cui sedes in capite est. Sed & geminā illam crescendi sentiendiq; naturam: quia caducum est corpus: inseruit. Et hinc ē: q; homo & rōnis compos est: & sentit & crescit: solaque rōne meruit p̄stare cæteris animalibus: q; quia semper prona sunt: & ex ipsa quæq; suspiciendī difficultate a superis recesserūt: nec ullam diuino corporū similitudinem aliqua sui parte meruerunt: nihil ex mente sortita sunt: & ideo ratione caruerunt. Duo quoq; tantū adepta sunt sentire uel crescere. Nam siquid in illis similitudinem rationis imitatur: non ratio sed memoria est: & memoria non illa rōne mixta sed quæ hebetudinē seu suū quinq; comitatur. de qua plura nūc dicere (quoniā ad presens opus non attinet) omitemus. Terrenorū corporū tertius ordo in arboribus & herbis est: quæ carent tā rōne q̄ sensu. Et quia crescendi tantūmodo usus in his uiget: hac sola pte uiuere dicuntur: Hunc regem ordinem & Virgilius expressit. Nam & mundo aīam dedit: & ut puritati eius attestaretur: mentem uocauit. Cælū enim ait & terras & maria & sydera spiritus itus alit. i. aīa. Sicut alibi p spira mento animam dicit. Quantum ignes animæq; ualent: Et ut illius mūdānæ animæ assereret dignitatē: mentē esse testatus est: Mens agit molē. Nec nō ut ostenderet ex ipsa aīa constare & aīari uniuersa quæ uiuūt: addidit: Inde hominum pecudūq; genus & cætera. Vtq; assereret eūdem semp in aīa esse uigorē: sed usum eius hebescere in animalibus corporis densitate adiecit: Quantū nō noxia corpora tardāt & reliqua. Secundū hæc ergo cū ex summo deo mens ex mente

quælibet
in obsequio
i. reliquid
i. hanc
sub
Mūdus dē
Dei Tēplū
sq; p
hanc

Animus

Deus p̄ria
causa
Mens

Aīa origo
& eius ptes
Ratio

αἰσθητικόν
.i. sensitiuū
φυτικόν. i.
generatiuū

Mentis se-
des

Principio
cælum in.
Vi. a. ri.

anima sit. Aia uero & cōdat & uita cōpleat oīa quæ sequunt: cū itaq; hic unus fulgor illuminet: & uniuersis appareat: ut in multis speculis per ordinē positus uultus unus. Cūq; omnia continuis successione se sequantur degenerātia per ordinem ad imū meandi inuenietur pressius intuenti a summo deo usq; ad ultimam rerum fecem una se mutuis uinculis religans: & nusq; interrupta connexio. Et hæc est Homeri cathena aurea: quā pendere de cælo in terras deum iussisse commemorat. His ergo dictis solum hominem constat ex terrenis omnibus mentis idest: animi societatem cum cælo & syderibus habere cōmunem. Et hoc est quod ait: Hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus: quæ sydera & stellas uocatis. Nec tamē ex ipsis cælestibus & sempiternis ignibus nos dicit animatos. Ignis enim ille licet diuinum tamen corpus est. Nec ex corpore quāuis diuino possemus animari sed unde ipsa illa corpora quæ diuina & sunt & uidentur animata sunt id est ex ea mundanæ aīæ parte quā diximus de pura mente cōstare. Et iō postq; dixit: Hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus quæ sydera & stellas uocatis: mox adiecit: quæ diuinis animatæ mētibus: Vt per sempiternos ignes corpus stellarū per diuinas uero mentes earum animas manifesta descriptione significet: & ex illis i nostras uenire animas uim mētis ostendat. Nō ab re est: ut hæc de aīa disputatio in fine sententias oīum: q; de aīa uidetur pronūciasse: cōtineat. Plato dixit animam essentiam se mouētem. Xenocrates numerū se mouentē: Aristoteles ἐντελέχεια: Pythagoras & Philolaus ἀφονία: Possidonius ideā Asclepiades qnq; se suū exercitiū sibi cōsonū: Hipocrates spūm: tenuē p corpus oē dispū: Heraclitus pōticus lucē. Heraclitus physicus scitillā stellaris asētire: Zenō cōcretū corpi spūm: Democritus spū infertū athomis hac facilitate motus: ut corpus illi oē sit puiū. Criolans pipatheticus cōstare eam de qnta essentia Hipparcus ignem: Anaximenes aera: Empedocles & Cricias sanguinem: Parmēides ex terra & igne: Exonephātes ex terra & aqua: Boetos ex aere: & igne: Epicurus spēm ex igne & aere & spiritu mixtā: Optinuit tamē nō minus de icorporalitate eius q; de imortalitate sentētia. Nunc uideamus quæ sint hæc duo noīa. quorum pariter meminit cū dicit: quæ sydera & stellas uocatis. Neq; n. hic res una gemina appellatiōe mōstratur: ut ensis & gladius. Sed sunt stellæ qdem singulares: ut erraticæ quinq; & cæteræ quæ nō admixtæ aliis sole ferūtur: sydera uero quæ i aliquod signum stellarū pluriū cōpositiōe formātur: ut aries taurus ut ādromeda pſeus uel corona: & quæcūq; uariarum genera formarum i cælum recepta creduntur. Sic & apud græcos ὄσῆς & ὄσπον diuersa significāt. Et enim alter stella una est & astrō signum stellis coactū: quod nos sydus uocamus: Cū uero stellas globosas & rotūdas dicat: nō singulariū tantū exprimit spēm: sed & earum quæ i signa formanda conueniunt. Omnes enim stellæ inter se & si in magnitudine aliquam nullam tamē habēt in specie dīam. Per hæc autē duo nomina solide spæra describitur: quæ nec ex globo si rotūditas desideretur: nec ex rotunditate si globus desit efficitur: cum alterum forma: alterum soliditate corporis deseratur. Spæras autem hic dicimus ipsæ stellarum corpora: quæ omnia hac specie formata sunt. Dicūtur præterea spæra & apſanes illa quæ maxima & est subiectæ septem per quas duo lumina & quinq; uagæ discurrūt. Circi uero & orbis duarum sunt rerum duo nomina. Et his noībus quidem alibi aliter est usus. Nā & orbē pro circulo posuit ut orbē lacteū: & orbē pro spæra: ut nouē tibi orbibus uel potius globis. Sed & circi uocātur: qui spæram maximā cingunt: ut eos sequēs tractatus ostēdet: quorū unus est lacteus de quo ait: inter flāmas circus elucens. Sed hic horum nihil neq; circi neq; orbis noīe uoluit itelligi. Sed est orbis i hoc loco stellæ una itegra & peracta cōuersio. i. ab eodem loco post emensum spæra: per quam mouetur ambitum in eundem locum regressus. Circus autē est hic linea ambiens spæram: ac ueluti semitam faciens: per quam lumen utrūq; discurrit & inter quā uagantium stellarum error legitimus coercetur. quas ideo ueteres errare dixerunt: quia & cursu suo feruntur: & contra spæram maximæ idest ipsius cæli impetum contrario motu ad orientē ab occidente uoluuntur: & omnium quidem par celeritas motus similis & idem est modus meandi: sed nō omnes eodem tempore circos suos orbefq; conficiunt. Et ideo est celeritas ipsa mirabilis quia cum sit eadem omnium: nec ulla ex illis aut concitator esse possit aut segnior: non eodem tamen temporis spatio omnes ambitum suum peragunt. Causam uero sub eadem celeritate disparis spatii aptius nos sequētia docebūt. His de syderum natura & sydera hominum mēte narratis: rursus filium pater ut in deos pius ut i homines iustus esset hortatus: premium rursus adiecit: ostendens lacteum circulum uirtutibus debitum & beatorum coetu refertum. Cuius meminit his uerbis. Erat autem is splendidissimo candore inter flāmas circus elucēs: quē uos (ut a gratis accepistis) orbē lacteū nūcupatis Orbis hic idē qd circus i lactei appellatiōe significat. Est autem lacteus unus e circulis: qui ambiūr cælū: & sūt præter eū numero decem de quibus quæ dicenda sunt proferemus: cum de hoc competens sermo processerit. Solus ex omnibus hic subiectus est oculis cæteris circūcūlis magis cogitatione q; uisu comprehendendis. De hoc lacteo multi inter se diuersa senserunt: causasq; eius alii fabulosas naturales alii protulerunt.

Cathena
aurea Ho
meri

Quid sit
aia secūdu
uarias phi
losophorū
opinionēs

Inter syde
ra & stellas

ὄσῆς ὄσπον

Spera

Orbis

Circus

Errantes
Stellæ

Lacteus
circus

Sed nobis fabulosa reticentes ea tantūmodo: quæ ad naturā eius uisa sunt pertinere: dicemus. Theophrastus lacteū dixit esse compagē: quia de duobus hemisphaerijs cæli spæra solidata est. Et ideo ubi horæ utrinq; cōueniant: notabilē claritatē uideri. Diodorus ignē esse densā cōcre-
 meq; naturæ in unā corruū limitis semitā discretionē mūdancæ fabricæ coaceruāte concretū. Et ideo uisū intuētis admittere reliquo igne cælesti lucē suā nimia subtilitate diffusam nō subiiciē te conspēctui. Democritus inumeras stellas breuesq; oēs quæ spisso tractu ī unū coactæ spatijs quæ angustissima interiacēt optis uicinæ sibi undiq; & ideo passim diffusæ lucis aspergine cōtinuum iūcti luminis corpus ostēdūt. Sed possidonius cuius diffinitioni pluriū cōsensus accessit: ait lacteū caloris esse syderei īfusionē: quā ideo aduersa zodiaco curuitas obliquauit: ut quoniā sol nūq; zodiaci excedēdo terminos exprem feruoris sui ptem cæli reliquā deserebat: hic circus a uia solis in obliquū recedēs uniuersitatē flexu calido tēperaret. Quibus autē ptibus zodiacum interfecit: superius relatū est. Hæc de lacteo. Decē autē alii ut diximus circi sunt: quozq; unus est ipse zodiacus: qui ex his decē solus potuit latitudinē hoc mō quē referemus adipisci. Natura cælestiū circuloꝝ incorporalis est linea: quæ ita mēte concipit: ut sola longitudine censeat: latum habere non possit. Sed in zodiaco latitudinē signorū capacitas exigebat. Quantū igit spatiū lati dimensio porrectis syderibus occupabat: duabus lineis limitatū est. Et terna ducta p mediū ecliptica uocatur: quia cū cursum suū in eadē linea piter sol & luna cōficiunt: alterius eozq; necesse est uenire defectū: solis si ei tunc luna succedat: lunæ si tunc aduersa sit soli. Ideo nec sol unq; deficit: nisi cū tricesimus lunæ dies est: & nisi quintodecimo cursus sui die. nescit luna defectū. Sic enī euenit: ut aut lunæ cōtra solē positæ ad mutuandū ab eo solitū lumē sub eadē inuētus linea terræ conus obistat: aut soli ipsa succedēs obiectū suo ab humano aspectu lumē eius repellat. In defectu ergo sol ipse nil patitur: sed noster fraudatur aspectus. Luna uero circa ppriū defectū laborat nō accipiēdo solis lumē: cuius beneficio noctē colorat. Quod sciēs Virgilius disciplina rū omniū pitissimus ait: Defectus solis uarios lunæq; labores. Quāuis igit triū lineaz ductus zodiacum & claudat & diuidat: unū tamē circū auctoꝝ uocabuloꝝ dici uoluit antiq; tas. Quicq; alii circuli paralleli uocant. Hozq; medius & maximus est æquinoctialis. Duo extremitatibus uicini: atq; ideo breues: quorum unus septentrionalis dicit: alter australis. Inter hos & mediū duo sunt tropici maiores ultimis: medio minores: & ipsi ex utraq; pte zonæ ustæ terminum faciūt. Præter hos duo sunt alii circuli: quibus nomen dedit ipsefecta conuersio: Ambientes. n. septentrionalē uerticē: atq; inde in diuersa diffusi & se ī summo interlecant: & quinq; parallelos ī quaternas ptes æqualiter diuidunt zodiacū interfecantes: ut unus eorum per arietē & librā: alter p cancrum atq; capricornum meando decurrat: sed ad australē uerticē non peruenire creduntur. Duo qui ad numerū pdictum supersunt: meridianus & orizon nō scribuntur in spæra quia certū locum habere nō possunt: sed pro diuersitate circūspicientis habitātisue uariantur. Meridianus est enim quē sol cū super hominū uerticem uenerit: ipsum diē medium efficiendo designat. Et quia globolitas terræ habitationes omniū æquales sibi esse non patitur: nō eadem pars cæli omniū uerticem despicit. Et ideo unus omnibus meredianus esse nō poterit: sed singulis super uerticem suū proprius meredianus efficitur. Similiter facit sibi orizontē circūspēctio singulorum. Orizon ē enī uelut quodam circo designatus terminus cæli qd' super terrā uidet. Et quia ad ipsum uere finē non pōt humana acies peruenire: quātū quisq; oculos circūferendo cōspexit ppriū sibi cæli: q' ī sup' terrā est: terminū facit. Hic orizon quē sibi uniuscuiusq; circūscribit aspectus: ultra trecentos & sexaginta stadios longitudinē intra se continere nō poterit. Centum enī & octuoginta stadios nō excedit acies cōtrauidētis. Sed uisus cū ad hoc spatiū uenerit: accessu deficiens in rotūditatē recurrendo curuatur. Atq; ita fit: ut hic numerus ex utraq; pte geminatus tricentozq; sexaginta stadiozq; spatiū qd' intra orizontē suū cōtinet: efficiat semperq; q̄tū ex huius spatii parte postea pcedēdo demiseris: tātū tibi de interiore sumet: & idē orizon semp' quātacūq; locozq; trāsgressione mutatur. Hūc autem quē diximus admittit aspectū aut in terris æqua planicies: aut pelagi tranquilla libertas: quæ nullā oculis obiicit offensam. Nec te moneat: q' sæpe in lōgissimo positū montē uidemus: aut q' ipsa cæli superna suspicimus. Aliud est enim cum se oculis ingerit altitudo: aliud cū per planū se porrigit & extendit intuitus: in quo solo orizontis circus efficitur. Hæc de circis omnibus quibus cælū cingitur: dicta sufficiāt. Tractatum ad sequētia trāsseramus ex quo mihi omnia contēplati præclara cætera & mirabilia uidebant. Erant autem hæc stellæ: quas nūq; ex hoc loco uidimus: & hæc magnitudines omnium quas esse nunq; suspicati sumus. Ex quibus erat ea minima quæ ultima a cælo citima terris luce lucebat aliena. Stellarum autem globi terræ magnitudinē facile uincebant. Dicendo: Ex quo mihi oīa contēplanti: id quod supra diximus affirmat: in ipso lacteo Scipionis & parentū per somnium contigisse conuentum. Duo sunt autem præcipua: quæ in stellis se admiratum refert: aliquaz

Circi. x.

Zodiacus
arcusEcliptica
Linea
eclipsi solis
& LunæCirculi. v.
æquinoctialis
Septentrio-
nalis
Australis
tropiciduomeridiāus
circulusOrizon
CirculusMensura
Orizontis

nouitatem & omnium magnitudinem. Ac prius de nouitate post de magnitudine differemus. Plene & docte adiuciendo: quas nunquam ex hoc loco uidimus: cum cur a nobis non uideantur: ostendit. Locus enim nostrae habitationis ita positus est: ut quaedam stellae ex ipso nunquam possint uideri: quia ipsa pars caeli in qua sunt: nunquam potest hic habitantibus apparere. Pars enim haec terrae quae incolitur ab uniuersis hominibus qui nos inuicem scire non possumus ad septentrionalē uerticē surgit: & spæralis cōuexitas australē nobis uerticē in ima demergit. Cum uero semper circa terram ab ortu in occasum caeli spæra uoluatur: uertex hic quoque septentriones habet: quoque uersum mundana uolubilitate uertat: quoniam super nos est: semper a nobis uidet: ac semper ostendit arcus oceanum metuentes æquore tingi. Australis contra quasi semel nobis per habitationis nostrae positionē demersus: nec ipse nobis unquam uidet: nec sidera sua: quibus & ipse sine dubio insignis: ostendit. Et hoc est quod poeta naturae ipsius conscius dixit.

Hic uertex nobis semper sublimis: at illum

Sub pedibus stix atra uidet manesque profundi.

Sed cum hac diuersitate caelestibus partibus uel semper uel nunquam apparenti terrae globositas habitantibus faciat: ab eo qui in caelo est omnes sine dubio caelum uidetur non impedire aliquam partem terrae: quae tota puncti locum per caeli magnitudine uix optinet. Cui ergo australis uerticis stellae nunquam de terris uidere contigerat: ubi circūspectu libero sine offensa terreni obicis uisae sunt: iure quasi nouae admirationē dederunt. Et quia intellexit cum propter quae eas nunquam ante uidisset: ait: Erat autem haec stellae quas nunquam ex hoc loco uidimus. Hunc locum demonstratiue terram dicens: in qua erat dum ista narraret. Sequitur illa discussio: quod adiecit quod sit: Et haec magnitudines omnium quas esse nunquam suspicati sumus. Cur autem magnitudines quas uidit in stellis: nunquam homines suspicati sint: ipse patefecit addendo. Stellae autem globi terrae magnitudinem facile uincebat. Nam quando homo: nisi quem doctrina philosophiae supra hominem imo uere hominem fecit: suspicari potest stellam unam omni terrae esse maiorem: cum uulgo singulae uix facis unius flammae aequare posse uideantur. Ergo tunc earum uere magnitudo asserita credetur si maiores singulas quam est omnis terra esse constiterit: quod hoc modo licet recognoscas. Punctum dixerunt esse geometrae: quod ob incomprehensibilem breuitatem sui in partes diuidi non possit: nec ipsum pars aliqua sed tantummodo signum esse dicat. Physici terram ad magnitudinem circi: per quem sol uoluitur: punctum modum optinere docuerunt. Sol autem quanto minor sit circo proprio: deprehensum est manifestissimis dimensionum rationibus constat mensuram solis ducere tertiam sextadecimam partem huius magnitudinis circi: per quem sol ipse discurrit. Cum ergo sol ad circum pars certa sit: terra uero ad circum solis punctum sit: quod pars esse non possit sine constanti iudicii solem constat terra esse maiorem: si maior est pars eo quod partis nomine nimia breuitate non capit. Vnde solis circo superioris stellae circos certum est esse maiores: si eo quod continet id quod continet maius est. Cum hic sit caelestium spærarum ordo: ut a superiore unaquaeque inferior ambiatur. Vnde & lunae spæram quasi a caelo ultimam & uicinam terrae minimam dixit: cum terra ipsa in punctum quasi uere iam postrema deficiat. Si ergo stellae superioris circi ut diximus circo solis sunt grandiores: singulae autem huius sunt magnitudinis: ut ad circum unaquaeque suum modum partis optineat: sine dubio singulae terra sunt ampliores: quam ad solis circum: qui superioribus minor est: punctum esse praediximus. De luna si uere luce lucet aliena: sequentia docebat: Haec cum Scipionis obrutus non sine admiratione percurreret ad terras usque fluxisset: & illic familiaris haesisset: rursum aui monitu ad superiora reuocatus est: ipsum a caeli exordio spærarum ordinem in haec uerba monstrantem. Noue tibi orbibus uel potius globis conexa sunt omnia: quorum unus est caelestis extremus qui reliquos omnes complectitur sumus ipse deus arcus & continens ceteros: qui quoque sunt infixi illi qui uoluntur stellae cursus sempiterni. Huic subiecti septem: qui uersant retro contrario motu atque caelum. E quibus unum globum possidet illa: quam in terris saturniam nominat. Deinde est hominum generi prosperus & salutaris ille fulgor: qui dicitur iouis: tum rutilus horribilisque terris: quem martium dicitis. Deinde subter mediam fere regionem sol optinet dux & princeps & moderator luminum reliquorum mens mundi & temperatio tanta magnitudine: ut cuncta sua luce lustret & compleat. Hinc ut comites consequuntur ueneris alter alter mercurii cursus. In simo quoque orbe luna radiis solis accensa conuertitur. Infra autem ea nihil est: nisi mortale & caducum propter aios munere deorum hominum generi datos. Supra unam sunt aeterna omnia. Nam ea quae est media & nona tellus neque mouetur & infima est: & in ea feruntur omnia nutu suo pondera. Totius mundi a summo in imum diligens in hunc locum collecta descriptio est: & ite grum quodam uniuersitatis corpus effingit: quod quidam τὸ πᾶν. i. omne dixerunt: Vnde & hic dicit conexa sunt omnia. Virgilius uero magnam corpus uocauit: Et magno se corpe miscet. Hoc autem loco Cicero rerum quondam iactis feminibus multa nobis excolenda legauit. De septem subiectis globis ait. qui uersant retro contrario motu atque caelum. Quod cum dicit: admouet ut quamus si uersat caelum & si illi septem & uersant & contrario motu mouentur. Aut si hinc esse spærarum ordinem quem Cicero refert: platoica consentit auctoritas. Et si uere subiectae sint: quo pacto stellae eorum omnium zodiacum

Vertex septentrionalis

Vertex Australis

Magnitudo Stellae

Punctus

Globi uel orbis. ix. Caelestis Saturniae globus Iouis Martis Solis

Veneris Mercurii Lunae

τὸ πᾶν

Iustrare dicantur: cum zodiacus & unus & in summo caelo sit: quæue rō in uno zodiaco aliarum
 cursus breuiore: aliarū faciat longiores: Hæc. n. oia in exponēdo earū ordine necesse est asserant.
 Et postremo q̄ rōne i terrā ferant sicut ait oia nutu suo pondera: Versari caelū mūdānæ aiæ na
 tura & uis rō decet. cuius æternitas i motu est: quia nūq̄ motus relinqt qd̄ uita nō deserit. Nec
 ab eo uita discedit in quo uiget semp̄ agitatus. Igit̄ & caeleste corpus qd̄ mūdi aiā futuz̄ sibi im
 mortalitatis particeps fabricata est ne unq̄ uiuēdo deficiat: semp̄ i motu ē & stare nescit: q̄a nec
 ipsa stat aiā q̄ ipellit. Nā cū aiæ quæ incorporea est: essentia sit i motu: primū aut̄ oium caeli cor
 pus aiā fabricata sit: sine dubio in corpus hoc primū ex incorporeis motus natura migravit. Cu
 ius uis integra & incorrupta nō deserit: qd̄ primū cœpit mouere. Ideo uero caeli motus necessa
 rio uolubilis ē: quia cū semp̄ moueri necesse sit: ultra aut̄ locus nullus sit quo se tendat. accessio:
 cōtinuatōe ppetuæ i se reditōis agitat̄. Ergo in quo pōt uel habet currit: & accedere eius reuol
 ui est: quia spæra spatia & loca cōplectentis oia unus est cursus torari. Sed & sic aiām sequi semp̄
 uidet̄: quæ in ipsa auersitate discurrit. Dicemus ergo q̄ eā nunq̄ repiat: si semp̄ hanc sequit̄ imo
 semp̄ eā repit: quia ubiq̄ tota ubiq̄ pfecta est. Cur ergo si q̄ q̄rit repit non quiescit: quia & illa re
 quietis ē inscia. Staret. n. si usq̄ stantē aiām repiret. Cū uero illa ad cuius appetitiā trahit̄: semp̄ i
 uniuersa se fūdat: semp̄ & corpus se i ipsam & p̄ ipam torq̄t. Hæc de caelesti uolubilitatis arcano
 pauca de multis plotio auctore repta sufficiēt: Quod aut̄ hūc istū extimū globū: q̄ ita uoluit̄: sū
 mū deū uocauit: non ita accipiēdū ē: ut ipse priā cā & deus oipotētissimus existimat̄: cū globus
 ipse qd̄ caelū est: aiā sit fabrica: aiā ex mēte pcesserit: mens ex deo qui uere sumus est pcreata sit.
 Sed sumū quidē dixit ad cæteroz̄ ordinē: qui subiecti sūt: unde mox subiecit arcēs & continēs
 cæteros. Deū uero q̄ nō mō imortale aiā ac diuinū sit plenū inclytæ ex illa purissima mente rō
 nis: sed q̄ uirtutes oēs: quæ illā primæ oipotētiā sūmitatis sequuntur: aut ipse faciat cōtineat: Ip̄m
 deniq̄ iouē ueteres uocauerūt: & apud theologos iuppiter est mūdi aiā. Hinc illud est: Ab ioue
 principiū musæ: iouis oia plena. Quod de Ataro poetæ alii mutuati sūt: q̄ de syderibus locutu
 rus a caelo in quo sūt sydera exordiū sūmendū eē decernēs ab ioue incipiendū esse memorauit:
 Hinc luno & soror eius & cōiūx uocat̄. Est aut̄ luno aer: & dicit̄ soror: quia iisdē feminibus qui
 bus caelū ēt aer est pcreatus: coniuūx quia aer subiectus est caelo: Hic illud accipiēdum ē: q̄ p̄ter
 duo lumina & stellas quinq̄: q̄ appellat̄ uagæ: reliquas oēs alii i fixas caelo nec nisi cū caelo moue
 ris alii quoq̄ assertio uero ppior est has quoq̄ dixerūt suo motu: p̄ter qd̄ cū caeli cōuersione fe
 runtur accedere. Sed p̄pter imensitatē extimi globi excedētia credibile numez̄ sæcula i una eas
 cursum sui ambitōe cōsumere: & iō nullū eaz̄ motū ab hoīe sentiri: cū nō sufficiat humanæ ui
 tæ spaciū ad breue saltē pūctū tā tarde accessiōis dephendēdū. Hic Tullius nullius seeste iscius
 ueteribus approbatæ simul attigit utrāq̄ sniam dicēdo: In quo sūt i fixi illi q̄ uoluntur stellaz̄
 cursus sempiterni. Nā & infixos dixit: & cursus h̄re nō tacuit. Nūc utrū illi septē globi: qui subie
 cti sūt cōtrario (ut ait) q̄ caelū uertit̄ motu ferant: argumētis ad uez̄ ducētibus requiramus. So
 lē ac lunā & stellas quinq̄: quibus ab errore nomē ē: p̄ter qd̄ secū trahit ab ortu in occasum cæ
 li diurna conuersio: ipsa suo motu in oriente ab occidente procedere non solis lraz̄ prophanis:
 sed multis quoq̄ doctrina uiciatis abhorre a fide ac mōstro simile iudicatū est. sed apud p̄f
 sios intuentes ita esse uerum constabit: ut non solum mente concipit sed oculis quoq̄ ipsis pos
 sit probari. Tamē ut nobis de hoc sit cum pertinaciter neganter tractatus: age quisquis tibi hoc
 liquere dissimulas: simul omnia quæ uel contentio sibi fingit detractans fidem: uel quæ ipsa ue
 ritas suggerit in diuisiones mēbra mutamus. Has erraticas cum luminibus duobus aut infixas
 caelo: ut alia sydera nullum sui motum nostris oculis iudicari: sed ferri mūdānæ confusionis im
 petua: aut moueri sua quoq̄ accessione dicemus. Rursus si mouentur aut caeli uia sequuntur ab
 ortu in occasum & cōmuni & suo motu meantes: aut contrario recessu in orientem ab occidē
 tis parte uersatur. Præter hoc (ut opinor) nihil pōt uel esse uel fingi. Nunc uideamus quid ex his
 poterit ueri probari. Si infixæ essent: nunq̄ ab eadem statione discederent: sed in eisdem locis
 semper ut aliæ uiderentur. Ecce enim de infixis uergiliæ nec a sui unq̄ se copulatione dispergūt
 nec hyadas quæ uicinæ sunt deserunt: aut orionis proximā regionem relinquunt. Septētrionū
 compago non soluitur. Anguis qui inter eos labitur: semel circūsum non mutat amplexum.
 Hæc uero modo in hac modo in illa caeli regione uisuntur. Et sæpe cum in unū locum duæ plu
 resue conuenerint: & a loco tamen in quo uisæ sunt simul: & a se postea seperantur. Ex hoc eas
 non esse caelo infixas oculis quoq̄ approbatibus constat. Igitur mouentur: nec negare hoc q̄sq̄
 poterit quod usus affirmat. Querendum est ergo utrum ab ortu ad occasum: an in contrarium
 motu pprio reuoluant̄. Sed & hoc quærentibus nobis non solū manifestissima ratio: sed uisus
 quoq̄ ip̄e mōstrabit. Cōsideremus. n. signoz̄ ordinē: q̄bus zodiacū diuisū uel distictū uidēus:
 & ab uno signo. qd̄ ibet ordīs eius sumamus exordiū. Cū aries exorit̄: post ipsū taurus emergit.

Quare iu
 no iouis &
 soror &
 Coniunx
 dicatur
 Stellæ fixæ

Ordosigno
 rū Zodiaci

Hunc gemini ſequuntur: hos cancer: & p̄ ordinē reliqua. Si iſte ergo in occidente ab oriente p̄cederent: nō ab ariete in tauꝝ qui retro latus eſt: nec a tauro i geminos ſignū poſterius uoluerent ſed potius a geminis in tauꝝ & a tauro i arietē recta & mūdānā uolubilitatis cōſona acceſſiōe p̄dierent. Cum ergo a primo in ſignū ſecūdū a ſecūdo ad teritiū & inde ad reliqua: quā poſteriora ſūt: reuoluant: ſigna autē infixā cælo ferant ſine dubio cōſtat has ſtellas nō cū cælo ſed cōtra cælū moueri. Hoc ut plene liqueat: aſtruamus de lunæ curſu: quæ & claritate ſui & uelocitate notabilior eſt Luna poſtq̄ a ſole diſcedēs nouata eſt: ſecūdo fere die circa occaſum uidet: & q̄ſi uicina ſoli quē nup̄ reliquit: poſtq̄ ille demerſus eſt: ipſa cæli marginē tenēt antecedēti ſup̄ occidens. Tertio die tardius occidit q̄ ſecūdo: & ita quotidie longius ab occaſu recedit: ut ſeptimo die circa ſolis occaſum in medio cælo ipſa uideat. Poſt alios uera ſeptē cū ille mergit: hęc oriſ: adeo media parte mēſis dimidiū cælū. i. unū hemiſp̄ariū ab occaſu in oriētē recedēdo metit. Rurſus poſt ſeptē alios circa ſolis occaſum latētis hemiſp̄arii uerticē tenet. Et huius rei i dicitū eſt: q̄ medio noctis exoriſ. Poſtremo totidē diebus exēptis ſolē denuo cōphendit: & uicinus uidetur ortus amboḡ q̄ diu ſoli ſuccedēs rurſus mouetur: & rurſu recedēs paulatim ſemp̄ i oriētē regrediēdo relinquat occaſum. Sol quoq̄ ipſe nō aliter q̄ ab occaſu in oriētē mouet: & licet tardius q̄ luna reſſum ſuū cōficiat: quippe qui tanto tēpore ſignū unū emetiatur: q̄to totū zodiacū luna diſcurrit: manifeſta tamē & ſubiecta oculis motus ſui p̄ſtat indicia. Hūc enī in ariete eſſe ponamus: q̄ quia æquinoctiale ſignū eſt pares horas ſomni & diei facit. In hoc ſigno cū occidit: librā. i. ſcorp̄ii chelas mox oriri uidemus: & apparet taurus uicinus occaſui. Nam uirgilas & hyadas partes tauri clariores nō multo poſt ſole mergēte uidemus. Sequēti mēſe ſol in ſignū poſterius. i. in tauꝝ recedit: & ita fit: ut neq̄ uirgilas neq̄ alia pars tauri illo mēſe uideatur. Signum enī q̄ cum ſole oritur & cū ſole occidit: ſemp̄ occultatur adeo ut & uicina aſtra ſolis p̄p̄inquitate cælent. Nam & canis tunc quia uicinus tauro eſt: nō uidetur rectus lucis p̄p̄inquitate. Et hoc eſt quod Virgilius ait:

Lunæ curſus

anoq̄ loc

Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus & aduerſo concedens occidit aſtro:
Non enī uult intelligi tauro oriēte cū ſole mox in occaſum ferri canē: q̄ pximus tauro eſt: ſed occidere eum dixit tauro geſtate ſolē: quia tunc incipit non uideri ſole uicino. Tūc tamē occidēte ſole libra adeo ſuper inuenitur ut totus ſcorp̄ius ortus appareat: gemini uero uicini tūc uidentur occaſui. Rurſus poſt tauri mēſem gemini non uident: q̄ in eos ſolem migrāſſe ſignificat: Poſt geminos recedit in cancrū. Et tūc cū occidit: mox libra in medio cælo uidet. Adeo conſtat ſolē tribus ſignis pactis. i. ariete & tauro & geminis ad medietatem hemiſp̄arii reſſiſſe. Deniq̄ poſt tres mēſes ſequētes tribus ſignis quæ ſequuntur emēſis: cancrū dico leonē & uirginē inuenitur in libra: quæ rurſus æqt̄ noctē diei: & dū in ipſo ſigno occidit: mox oriſ aries: i quo ſol ante ſex mēſes occidere ſolebat. Ideo autē occaſum magis eius q̄ ortū elegimus p̄ponēdū: quia ſigna poſteriora poſt occaſum uidētur. Et dū ad hęc q̄ ſole mergēte uideri ſolēt: ſolē redire mōſtramus: ſine dubio eū contrario motu recedere q̄ cælū mouet oſtēdimus. Hęc autē quæ de ſole & luna diximus etiā quinq̄ ſtellarū reſſum aſſignare ſufficiēt: pari enī rōne in poſteriora ſigna migrādo ſemp̄ mūdānā uolubilitati cōtraria reſſione uerſant. His aſſertis: de ſp̄arū ordine pauca dicēda ſūt. In quo diſſentire a Platone Cicero uideri pōt: cū hic ſolis ſp̄arā q̄rtā de ſeptē. i. i medio locatā dicat: Plato a lūa ſurſū ſecūdā: hoc ē iter ſeptē a ſūmo locū ſextū tenere cōmemoret: Cicero Archimēdes & caldæoḡ rō cōſentit. Plato ægyptios oīum philoſophiæ diſciplinarū parētes ſecutus eſt: q̄ ita ſolē iter lunā & mercuriū locatū uolūt: ut rōne tamē dephēderit & edixerint: cur a nōnullis ſol ſupra mercuriū ſupraq̄ uenerē eē credat. Nā nec illi q̄ ita exiſtimāt a ſp̄e ueri p̄cul aberant. Opinione uero iſtius p̄mutatōis hmōi rō perſuaſit. A ſaturni ſp̄ara q̄ eſt prima d̄ ſeptē uſq̄ ad ſp̄arā iouis a ſūmo ſecūdā iteriecti ſp̄arii tāta diſtātia ē: ut zodiaci ambitū ſuper triginta ānis: duodecim uero ānis ſubiecta cōficiat. Rurſus tamē a ioue ſp̄ara martiſ recedit: ut eūdē curſū biēnio pagat. Venus at̄ eſt tātū regiōe martiſ inferior: ut ei annus ſatis ſit ad zodiacū pagēdum. Iā uero ita ueneri pxima ē ſtella mercurii & mercurio ſol p̄pinquus: ut hii tres cælū ſuū pari tēporis ſp̄atio. i. āno plus minusue circūeāt. Iō & Cicero hos duos curſus comites ſolis uocauit: quia i ſp̄atio pari longe a ſe nunq̄ recedūt. Luna autē tātū ab his deorſum reſſit ut q̄d̄ illi āno uigintiōcto diebus ipſa cōficiat. Ideo neq̄ de triū ſuperiorū ordinē: quē manifeſte clareq̄ diſtinguit i mēſa in diſtātia: neq̄ de lunæ regiōe q̄ ab oībus multū reſſit: inter ueteres aliq̄ fuit diſſenſio. Hoꝝ uero triū ſibi pximoḡ ueneris mercurii & ſolis ordinē uicinia cōfundit. Sed apud alios. Nā ægyptioḡ ſolertiā rō nō fugit: quæ talis eſt. Circulus p̄ quē ſol diſcurrit a mercurii circulo ut inferior ambitur. Illum quoq̄ ſuperior circulus ueneris iccludit. Atq̄ ita fit: ut hæ duæ ſtelle cū p̄ ſuperiores circuloꝝ ſuoḡ uertices currūt: itelligātur ſupra ſolē locatæ.

Sperarū:
Ordoſup̄ ubi V
all' dicitur
ſup̄ q̄ dicitur
2016.

Quare lūa
nō hēt lucē
ex se

Sol speris

Vnde pue
niunt stella
rū proprie-
tates

Cum uero per inferiora cōmeāt circuloꝝ: sol eis superior existimetur Illis ergo q̄ sp̄aras earum sub sole dixerunt: hoc uisum ex illo stellaz̄ cursu: q̄ nōnūq̄ ut diximus uidef̄ inferior: q̄ & uere notabilior est: quia tum liberius apparet. Nam cū superiora tenēt magis radiis occulunt. Et ideo persuasio ista cumulauit: & an omnibus pene hic ordo i usum receptus est. Perspicatior tamen obseruatio meliōrē ordinem deprehendit: quē pr̄ter indagine uisus hęc quoq̄ rō cōmendat: q̄ lunam quā lucē propria caret & de sole mutuatur necesse est fonti luminis sui esse subiectam. Hęc enim rō facit lunā nō habere lumē propriū: ceteras omnes stellas lucere suo. q̄ ille supra solē locatā in ipso purissimo æthere sunt i quo omne quicq̄ est. lux naturalis & sua est: quā tota cum igne suo ita sp̄arē solis i cumbit: ut cæli zonæ quā p̄cul a sole sunt perpetuo frigore oppressæ sint: sicut infra ostēdetur. Luna uero quā sola ipsa sub sole est: & caducoz̄ iam regiōi luce sua carēti p̄xima: lucē nisi desup̄ Posito sole cui resp̄ledet: h̄re nō potuit. Deniq̄ quā totius mundi una pars terra ē: ætheri aut̄ una pars luna ē: lunā quoq̄ terrā sed æthereā uocauerūt. Immobiles tamen ut terra esse nō potuit: quia in sp̄ara quā uoluit: nihil manet immobile p̄ter centrū. Mūdanæ aut̄ sp̄arē terra cētrū est: iō sola imobilis p̄seuerat. Rursus terra accepto solis lumine clarescit tātūmō nō relucet. Luna speculi instat lumē quo illustratur emittit: quā illa aeris: & aq̄ quā per se cōcreta & densa sunt: fæx habetur & ideo extrema uastitate dēfata est: nec ultra sup̄ficiem quāuis luce penetratur. Hęc licet & ipsa finis sit: sed liquidissimæ lucis & ignis ætherei: ideo quāuis dēlius corpus sit: q̄ cetera cælestia ut multo tamē terēo purius sit acceptæ luci penetrabile: adeo ut eam de se rursus emittat: nullū tamē ad nos perferētē sen sum caloris quā lucis radius cum ad nos de origine sua: i. de sole puenit naturā secū ignis de quo nascit̄: deuehit. Cum uero in lunæ corpus ifundit̄: & inde resp̄ledet: solā refundit claritudinē non calorē. Nā & speculū cū splēdorem de se ui oppositi eminus ignis emittit solam ignis similitudinē carētem sensu caloris ostēdit. Quē soli ordinē Plato dederit uel eius auctores: quosue Cicero secutus quartū locū globo eius assignauerit: uel quā ratio per suasionem huius diuersitatis induxerit & cur dixerit Tullius: infirmoq̄ orbi luna radiis solis accensa conuertit̄: satis dictū est. Sed his hoc adiciendū est cur Cicero eū quartū de septē solē uelit. Quartus aut̄ inter septē nō fere medius sed oīmodo medius æsit & habeat̄: non abrupte mediū solem: sed fere mediū dixerit his uerbis. Deinde subter mediam fere regionem sol optinet. Sed non uacat adiectio: quā hęc pronūciatio tēperat̄ nam sol quartū locū optinens mediam regionem tenebit nūero: spacio non tenebit. Si inter ternos enim sūmos & imos locat̄ sine dubio medius est nūero sed totius spatii qd̄ septē sp̄arē occupant: dimensione per specta regio solis nō inuenit̄ i medio spatio locata: quā magis a sūmo ipse q̄ ab ipso recessit ima postremitas: q̄ sine ulla disceptatione ambage cōpendiosa probabit̄ assertio. Saturni stella quā sūma est: zodiacū triginta annis pagrat̄: sol medius anno uno: luna ultima uno mense nō integro. Tantum ergo interest inter solem & saturnū: q̄ tū inter unū & triginta. Tantū inter lunā solēq̄: q̄ tū inter duodecim & unum. Ex his apparet totius a sūmo in imū spatii. certam ex media parte diuisionem solis regionem nō fieri. Sed quia hic de nūero loq̄batur: in quo uere q̄ quartus & medius est: ideo pronūciavit qd̄em mediū: sed propter latētem spatiorū dimensionem uerbū quo hanc diffinitionē tēperaret̄: adiecit. Notandū q̄ esse stellā saturni & alteram iouis martis aliā nō naturæ cōstitutio: sed humana persuasio est: quā stellis numeros & noīa fecit. Nō enī ait illam quā saturnia est: sed q̄ in terris saturniā nomināt & ille fulgor qui dicit̄ iouis & quē martiū dicitis adeo exp̄ssit in singulis noīa hęc nō esse inuēta naturæ sed hominū cōmenta significationi distinctionis accōmodata. Quod uero fulgorem iouis humano generi prosperū & salutarem. contra martis rutilū & terribilē terris uocauit: alterum tractū est ex stellarū colore (nam fulget iouis: rutilat martis) alterū ex tractu eorū qui de his stellis ad hominū uitā manare uolūt aduersa uel prospera. Nam plerūq̄ de martis stella terribilitas de iouis salutaria euenire diffiniūt. Causam si quis forte alterius querat: unde diuinis maliuolentia ut stella maleficia esse dicat̄: sicut de martis: & saturni stellis existimat̄: aut cur notabilior benignitas iouis & ueneris inter genethliacos habeat̄: cū sit diuinorū una natura: in mediū p̄ferā rationem apud unū omnino qd̄ scia lectam. Nam ptholomæus in libris tribus: quos de armonia composuit: patefecit causam quā breuiter explicabo. Certi sūt numeri: per quos iter omnia quā sibi cōueniūt. iūgunt̄ & aptant̄: sit iugabilis competētia: nec quicq̄ pōt alteri nisi per hos nūeros cōuenire. Sunt aut̄ epitritus hemiolius epogdous duplaris triplaris q̄druplus: quā hoc loco interim quasi nomina numeroꝝ accipias uolo. In sequentibus uero cum de armonia cæli loquemur quid sint hii nūeris quidue possint opportunius apiemus. Mō hęc nosse sufficiat: quia sine hiiis nūeris nulla colligatio. nulla pōt esse cōcordia. Vitā uero nostrā p̄cipue sol & luna moderant̄. Nam cū sint caducoz̄ corporū hęc duo p̄pria: sentire uel crescere æstheticō: i. sentiendi natura de sole: phyticō aut̄. i. crescendi natura de lunari ad nos globositate pueniunt.

Sic utriusque luminis beneficio hæc nobis constat uita: qua fruimur. Couersatio tamé nostra & p-
 uentus actû tá ad ipsa duo lumina q̄ ad quinq; uagas stellas refertur Sed hæc stellæ alias inter-
 uentus numeror; quor; supra fecimus mentioné cū luminibus bene iūgit ac sociat: alias nullus
 aplicat numeri nexus ad luminá. Ergo uenerea & iouialis stella per hos numeros lumini utriq;
 sociantur. Sed iouialis soli per omnes: lunæ uero per plures: & uenerea lunæ p omnes: soli p plu-
 res nūeros aggregat: Hic licet utraq; benefica credat: iouis tamé stella cū sole accōmodatior é:
 & uenerea cū lūa: atq; iō uitæ nræ magis cōmodat q̄si lumib; uitæ nræ auctorib; nūeror; rōne
 cōcordes Saturni at martisq; stellæ ita nō habét cū luminibus cōpetentiá: ut tamé aliqua uel ex-
 trema numerorum linea saturnus ad solem mars aspiciat ad luná. Ideo minus commodi uitæ
 humanæ existimantur: quasi cum uitæ auctoribus arcta numeror; rōne non iuncti. Cur tamé
 & ipsi nōnūq; opes uel claritaté hominibus p̄stare credant: ad alterū debet p̄tinere tractatū: q̄
 hic sufficit apuisse rationem: cur alia terribilis alia salutaris existimetur. Et plotinus quidē in li-
 bro qui inscribere: Sic faciunt astra: pronūciat nihil ui uel potante eor; hominibus euenire: sed
 ea quæ decreti necessitas in singulos: sancit ita p̄ hos septé transitū statione recessiue m̄ari
 ut aues seu præteruoládo seu stando futura p̄nis uel uoce significant nescientes sic quoq; tamé
 iure uocabitur hic salutaris: ille terribilis cū per hūc pros̄pa: per illum significemus incōmoda.
 In his aut; tot noibus quæ de sole dicuntur: nō frustra nec ad laudis pompā lasciuuit orō: sed res
 ueræ uocabulis exprimunt Dux & princeps ait & moderator luminum reliquor; mens mūdi
 & téperatio. Plato in Thimæo cū de octo sp̄aris loqueretur sic ait: Vt aut; per iplos octo circui-
 tus celeritatis & tarditatis certa mēsurā & sit & noscat; deus in ambitu supra terrā secūdū lumē
 accendit: qđ nunc solem uocamus. Vides ut hæc diffinitio uult esse omnium sp̄aræ lumen i
 sole? Sed Cicero sciens etiam cæteras stellas habere lumen suū: solaq; lunā ut sæpe iā diximus p̄-
 prio carere: obscuritaté diffinitionis huius liquidius absoluēs & ostēdens in sole maximū lumē
 esse: non solū ait dux & princeps & moderator luminū reliquor; (adeo & cæteras stellas scit esse
 lumina) sed hunc ducē & principē: quē Heraclitus fontē cælestis lucis appellat. Dux ergo est: q̄
 omnis luminis maiestate p̄cedit. Princeps: quia ita eminent: ut propterea q̄ talis solus appareat:
 sol uocetur Moderator reliquor; dicitur: quia ipse cursus eor; recursusq; moderat certa diffini-
 tione: nam spatii certa diffinitio est ad quā cū unaquæq; erratica stella recedēs a sole peruenerit:
 tanq̄ ultra prohibeatur accedere: agi retro uidetur. Et rursus cū certā partem recedendo conti-
 gerit: ad directi cursus consueta reuocat; ita solis uis & potestas motus reliquor; luminū consti-
 tuta dimensione moderatur. Mens mundi ita appellatur. ut physici eū cor cæli uocauerūt. Inde
 nimirū q̄ omnia quæ statuta rōne per cælū fieri uidemus: diem & noctē: & migrates inter utrū
 q̄ prolixitatis breuitatisq; uices & certis téporibus æquā utriusq; mensurā: de in ueris clāmen-
 tem temporē: torridum cancri ac leonis æstū mollicē autūnalis auræ: uim frigoris inter utrāq;
 temperiē: omnia hæc solis cursus & rō dispensat. Iure ergo cor cæli dicitur: per quē fiunt omnia
 quæ diuina rōne fieri uidemus. Est & hæc causa: p̄pter quā iure cor cæli uocet; q̄ natura ignis
 semp in motu perpetuoq; agitata est Solē aut; ignis ætherei fontē esse rettulimus. Hoc est. ergo
 sol i æthere quod in aiali cor: cuius ista natura é: ne unq; cesset a motu aut breuis eius quocūq;
 casu ab agitatione cessatio mox aial interimat. Hæc de eo quod mundi mentē uocauit. Cur ue-
 ro & temperatio mundi dictus sit: rō in apto est Ita enim non solum terrā: sed ipsum quoq; cælū
 quod uere mundus uocatur: temperari sole certissimum est: ut extremitates eius quæ longissi-
 mæ a uia solis recesserūt: omni careant beneficio caloris: & una frigoris perpetuitate torpescat;
 qđ in sequentibus aptius explicabitur. Restat ut & de magnitudine eius uerissima p̄dicatione
 extulit pauca & nō p̄tereunda dicamus Physici hoc maxime cōsequi in omni circa magnitudi-
 nem solis inquisitione uoluerunt q̄to maior esse possit q̄ terra. Et Erathosthenes i libris dimē-
 sionum sic ait. Mensura terræ septies & uicies multiplicata mensurā solis efficiet. Possidonius
 multo multoq; sapius & uterq; lunaris defectus argumentū p̄ se aduocat. Ita cū solā uolunt ter-
 ra maiorem p̄bare: testimonio lunæ deficientis utuntur. Cum defectū lunæ conantur asserere:
 probationem de solis magnitudine mutuant. Et sic euenit: ut dum utrūq; de altero astruit: neu-
 trum: probabiliter astruatur: semp i medio uicissim nutante mutuo testimonio quid enim per
 rem adhuc probandā p̄betur? Sed ægyptii nihil ad coniecturā loquētes sequestrato ac libero ar-
 gumento nec in patrociniū sibi lunæ defectū uocates: quanta mensura sol terra maior sit pro-
 bare uoluerunt: ut tum demū per magnitudinē eius ostenderent: cur luna deficiat. Hoc autem
 nequaquā dubitatur non posse aliter depræhendi nisi mensura & terræ & solis inuēta: ut fieret ex
 collatione discretio. & tercena quidem dimensio oculis rationē inuestigantibus de facili consta-
 bat Soli uero mensuram aliter nisi per mensuram cæli: per quod discurrit: inuenire nō posse ui-
 deret. ergo primū metiendum sibi cælū illud. i. iter solis constituerunt: ut per eū possent modū

Iouis stella

Sol mundi
qđ dīSol cur cæ-
li diciturDe magni-
tudine solis

solis agnoscere: Sed quæso si quis unquam tam ociosus tamque erit ab omni seruo feriat: ut hæc quoque in manus sumat: ne talem ueterum permissionem quali insaniam proxima aut horrescat aut rideat. Etenim ad rem quæ natura incomprehensibilis uidebatur uiam sibi fecit ingenium: & per terram qui cæli modus sit reperierunt. Vt autem liquere possit ratio commentum: prius regulariter pauca dicenda sunt ut sit rerum sequentium aditus instructior: In omni orbe uel sphaera medietas centrum uocatur. Nihil aliud est centrum nisi punctum: quo sphaera aut orbis medium certissima observatione distinguitur. Item ducta linea de quocumque loco circuli qui designat ambitum in quacumque eiusdem circuli summitate orbis prout aliquam diuidat necesse est. Sed non omnimodo medietas est orbis quæ seperat ista diuisio. Illa enim tantum linea in partes æquales orbe mediū diuidit: quæ a summo in summum ita deducitur: ut necesse sit eam transire per centrum. Et hæc linea quæ orbem sic æqualiter diuidit: diametros nuncupatur. Item diametros omnis cuiuscumque orbis triplicata cum adiectione septimæ partis suæ mensuram facit circuli: quo orbis includitur. id est si uncias septem teneat diametri longitudo: & uellis ex ea nosse quot uncias orbis ipsius circulus teneat: triplicabis septem: & faciunt uiginti unum. His adicies septimam partem: hoc est unum & prout uiginti & duabus uncias huius circuli esse mensuram cuius diametros septem uncias extenditur: Hæc omnia geometricis euidentissimisque rationibus probare possemus: nisi & neminem de ipsis dubitare arbitraremur: & caueremus iusto perlixius uolumen extendere. Sciendum & hoc quoque: umbra terræ quæ sol post occasum in inferiore hemisphere currens cursum cogit emitti ex qua super terram sit obscuritas: quæ nox uocatur sexagesies in altum multiplicabitur ab ea mensura: quæ terræ diametros habet. Et hæc longitudine ad ipsum circulum per quem sol currit erecta: exclusione luminis tenebras in terram refundit. prodendum igitur: quanta diametros terræ sit ut constet quod possit sexagesies multiplicata colligere. Vnde his per libatis ad tractatum mensuram: quas promisit oratio reuertat. Euidētissimis & indubitabilibus dimensionibus constat: uniuersam terræ ambitum quæ ubicumque uel incolitur: uel inhabitabilis iacet: habere stadiorum milia ducenta quinquaginta duo. Cum ergo tantum ambitus teneat sine dubio octuaginta milia stadiorum uel non multo amplius diametros habet secundum triplicationem cum septimæ partis adiectione: quæ superius de diametro & circulo regulariter diximus. Et quia ad efficiendam terrenæ umbræ longitudinem non ambitus terræ sed diametri mensuram multiplicanda est: ipsa est enim quæ sursum constat ex crescere. Sexagesies multiplicanda tibi erunt octuaginta milia quæ terræ diametros habet: quæ faciunt quadragies octies centena milia stadiorum esse a terra usque ad solis cursum: quo ubram terræ diximus peruenire. Terra autem in medio cælestis circuli per quem sol currit ut centum locata est. Ergo mensura terrenæ umbræ medietatem diametri cælestis efficiet: & si ab altera quoque parte terræ par usque ad eundem circulum mensura tendatur: integra circuli per quem sol currit diametros inuenit. Duplicatis igitur illis quadragies octies centenis milibus erit integra diametros cælestis circuli nonagies sexies centenis milibus stadiorum & inuenta diametros facile mensuram nobis ipsius quoque ambitus prodit. Hanc enim summam: quæ diametrum fecit: debes ter multiplicare adiecta parte septima: ut sæpe iam dictum est: & ita inuenies totius circuli per quem sol currit ambitum stadiorum habere trecetis centena milia: & in super centum septuaginta milia. His dictis quibus mensura quæ terræ uel ambitus uel diametros habet: sed & circuli modus per quem sol currit uel diametri eius ostendit: nunc quæ solis esse mensuram uel quæ admodum illi prudentissimi deprehenderint: indicemus. Nam sicut extrema umbra potuit circuli per quem sol meat deprehendi magnitudo: ita per ipsum circulum mensura solis inuenta est in hunc modum precedente inquisitionis ingenio. Aequinoctiali die ante solis ortum æquabiliter locatum est saxeum uas in hemisphere speciem cauata ambitione curuatum infra per lineas designato duodecim diei horarum numero: quas stili prominentis umbra cum transitu solis pretereundo distinguit hoc est autem (ut simus) huiusmodi uasis officium: ut tanto tempore a priore eius extremitate ad alteram usque stili umbra percurrat: quanto sol medietatem cæli ab ortu in occasum unius scilicet hemisphere conuersione metitur. Nam totius cæli integra conuersio die nocteque concludit. Et ideo constat quantum sol in circulo suo tantum in hoc uase umbra meare. Huic igitur æquabiliter collocato circa tempus solis ortui propinquitatis iam sit diligens obseruantis obtutus: & cum ad primum solis radium quem de se emisit: prima summitas orbis emergens umbra de stili decidens summitate: primam curui labri eminentiam contingit: locus ipse quo umbræ primitias excepit notæ impressione signatus est: obseruatumque quod diu super terram ita solis orbis appareret: ut una eius summitas adhuc horizonti uideretur insidere: & mox locus ad quem umbra tunc in uase migrauerat, adnotata est. Hinc quoque dimensione inter ambas umbras notæ: quæ integrum solis orbem. id est diametrum natæ de duabus eius summitatibus metuntur. pars nona repta est eius spatii quod a summo uasis labro usque ad horæ primæ lineam continetur. Et ex hoc constat. quod in cursu solis unam tempore æquinoctialis horam faciat repetitus nouies orbis eius accessus. Et quia conuersio cælestis hemisphere peractis horis duodecim diem condit: nouies autem duodeni efficiunt centum octo: sine dubio solis diametros centesima & octaua pars hemisphere æquinoctialis est. Ergo

Centrum
quid est

Diametros

Nox

Ambitus
terre

55 bp

100 100 100

100 100 100

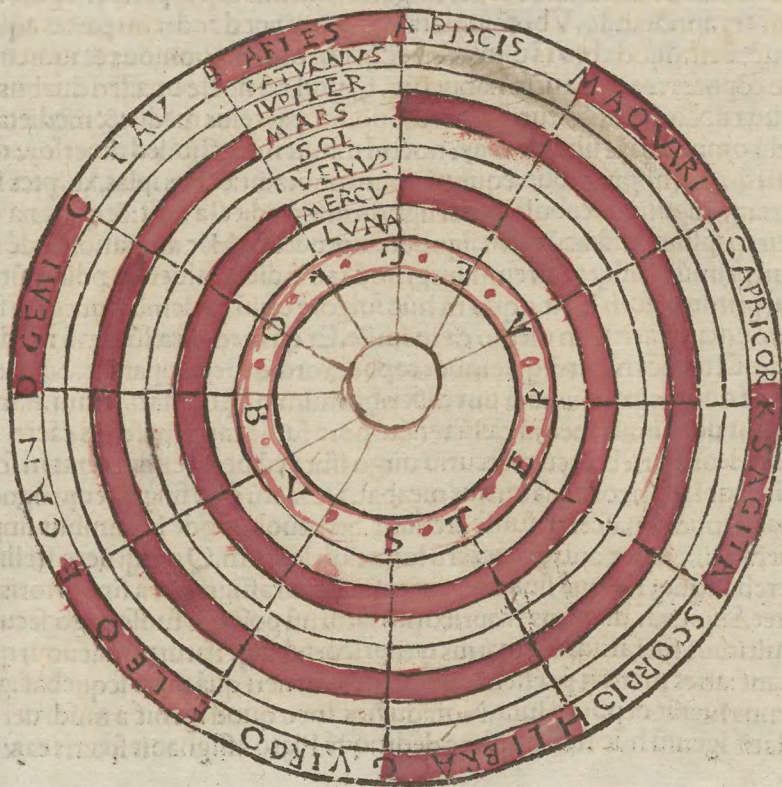
100 100 100

100 100 100

totius æquinoctialis circuli ducentesima sextadecima ps est. Ipsum aut circulū hñe stadiogz tre centies centena milia & insup centū & septuagita milia antelatis pbatū ē. Ergo si eius sūmæ du cētēsimā sextadecimā cōsideraueris ptē: mēsurā diametri solis iuenies Est aut ps istac fere i cētū q̄draginta milibus. Diametros igif solis cētū q̄draginta miliū fere stadiogz eē dicēda est. Vnde pene duplex q̄ terræ diametros iuenit: Cōstat aut geometricæ rōnis examine: cū de duobus or bibus altera diametros duplo altera uincit: illū orbē cuius diametros dupla ē: orbe altero octies esse maiorē. Ergo ex his dicēdū est solē octies terra eē maiorē. Hæc de solis magnitudine breui ter de multis excerpta libauimus Sed quoniā septē sp̄aras cælo diximus eē subiectas exteriore quaqz q̄s iterius cōtinet ambiēte: lōgeqz & a cælo oēs & a se singulæ recesserūt. Nūc q̄rēdū ē: cū zodiacus unus sit: & is cōstet cælo syderibus ifixis: quēadmodū iferiogz sp̄araz stellæ in signis zodiaci meare dicant. Nec longū ē iuenire rōnē q̄ in ipso uestibulo excubat q̄onis. Vex est enī neqz solū lunæ neqz de uagis ullā ita in signis zodiaci ferri: ut eoz syderibus misceant: sed po tius in illo signo esse unaquaqz phibet: qd̄ humerit sup uerticē in ea q̄ illis subiecta ē circuli sui regione discurrens: q̄a singulaz sp̄arū circulos i duodeci ptes æq̄ ut zodiacū rō diuisit. Et q̄ in eā ptē circuli sui uenerit: q̄ sub pte zodiaci ē arieti deputata: i ipsū ariete uenisse cōcedit. Similifqz obseruatio i singulas ptes migrātibz stellis tenet. Et q̄a facilior ad itellectū p oculos uia ē: id qd̄ sermo descripsit: uisus assignet. Esto. n. zodiacus circulus: cui ascriptū ē. a. iter hūc septē alii orbes locent: Et zodiacus ab. a. p ordinē affixis notis q̄bus ascribēt l̄ræ sequētes i ptes duodeci diuidat. Si tqz sp̄atiū qd̄ iter. a. & b. claudit: arieti deputatū: qd̄ itra. b. & c. tauro: qd̄ iter. c. & d. geminis: cācro qd̄ segtur: & reliqs p ordinē cætera. His cōstituitis iā de singulis zodiaci notis & l̄ris singulæ deorsū l̄ræ p oēs circulos ad ultimū usqz ducant: pcul dubio p orbes singulos duo denas ptes diuidet trāsitus lineaz. In quocūqz igif circulo seu sol i illo seu luna uel de uagis q̄cū qz discurrat cū ad sp̄atiū uenerit qd̄ iter lineas claudit ab. a. & b. notis & l̄ris defluētes i ariete eē dicet: q̄a illic cōstituta sp̄atiū arietis i zodiaco designatū sup uerticē: sicut descripsimus: hēbit. Similiter i quācūqz migrauerit ptē i signo sub quo fuerit eē d̄r Atqz hæc ipsa descriptio eodē cō pēdio nos docebit: cur eūdē zodiacū eadēqz signa aliæ tpe longiore aliæ breuior pcurrāt. Quo tiēs. n. plures orbes itra se locant: sicut maximus ē ille q̄ primus ē & minimus q̄ locū ultimū te net: ita d̄ mediis: q̄ sūmo ppior ē inferioribz maior: q̄ uicinior ē ultio: breuior superioribz h̄r. et iter has igf septē sp̄as gradū celeritatis suæ sigulis ordo pōnis ascripsit. Iō stellæ q̄ p sp̄atia grādiora di scurrūt: ābitū suū tpe plixior cōficiūt: q̄ p āgusta breuior. Cōstat. n. nullāiter eas celerius cæteris tardiusue pceder. Sed cū sit oibz idē motus meādī: tātā eius diuersitatē t̄pis sola sp̄atiogz diuersi tas facit: Nā ut d̄ mediis nūc p̄teritāus: ne eadē læpe reperāt: q̄ eadē signa saturnus ānis trigita

cho n̄zi p̄do

luna diebus uiginti octo ambit & pmeat: sola causa i quantitate est circulo: quoque alter maximus alter minus. Ergo & ceterarum singularum pro spatii sui modo tempus meadi aut extendit aut contrahit: Hoc loco diligens rerum discussor inueniet quod requirat. In spectis. n. zodiaci notis. quas monstrat in praesidium fidei aduocata descriptio. Quis uero inquit: circi caelestis duodecim partes aut inuenit aut fecit: maxime cum nulla oculis subiiciantur exordia singularum? Huic igitur tam necessariae interrogationi historia ipsa respondeat factum referens: quo a ueteribus & tentata est tam difficilis & effecta diuisio. Aegyptiorum. n. retro maiores: quos constat primos omnium caelum scrutari & metiri ausos: postquam perpetuae apud se serenitatis obsequio caelum semper suspectu libero intuetes deprehenderunt: uniuersis uel stellis uel syderibus infixis caelo solas cum sole & luna quoniam stellas uagari: nec has tamen per oes caeli partes passim ac sine certa erroris sui & ad posteros noscenda transmitterent. Duobus igitur uasis aeneis preparatis: quoque alteri fundus erat in modum clepsydrae foratus: illud quod erat integrum uacuum subiecerunt pleno aquae altero superposito: sed meatu ante munito: & quolibet de infixis unam clarissimam stellam lucidamque notabilem orientem obseruauerunt. Quae ubi primum coepit emergere: mox munitione subducta permiserunt subiecto uasi aquam superioris influere: fluxitque in noctis ipsius & secuti diei finem: atque in id noctis secundae quadiu eadem stella ad ortum rursus reuertitur: quae ubi apparere uix coepit: mox aqua quae infuebat amota est. Cum igitur obseruatio stellae iter ac reditus integrum significaret caeli conuersionem: mensuram sibi caeli in aquae de illo fluxu susceptae quantitate posuerunt. Hac ergo in partes aequas duodecim sub fida dimensione diuisa alia duo huius capacitatis procurata sunt uasa: ut singula tantum singulas de duodecim partibus ferrent. Totaque rursus aqua in uas suum pristinum foramine prius clauso refusa est: & de duobus illis uasis capacitatis minoris alteri subiecerunt pleno: atque iuxta expediunt paratamque posuerunt. His preparatis nocte alia in illa iam caeli parte: per quam sole lunaque & quinque uagas meare diuturna obseruatione didicerat: quaque postea zodiacum uocauerunt ascensurum obseruauerunt sydus: cui postea nomen arietis addiderunt. Huius incipiente ortu statim subiecto uasi suppositae aquae fluxum dederunt. Quod ubi completum est: mox eo sublato effusamque alterum simile subiecerunt certis signis obseruantes ac memoriter annotatis iter eius loci stellas: quae orientantur cum prima uas esset impletum: intelligentes quod eo tempore quo totius aquae duodecima pars fluxit: pars caeli duodecima conscendit. Ab illo ergo loco quo oriri incipiente aqua in primum uas de hoc coepit influere: usque ad locum qui orientabatur cum idem primum uas impleretur: duodecimam partem caeli. i. unum signum esse dixerunt. Item secundo uase impleto & mox retracto illo simile quod olim effusum parauerunt: iterum subdiderunt: notato similiter loco qui emergebat cum secundum uas esset impletum: & a fine primi signi usque ad locum qui ad secundae aquae finem orientabatur: secundum signum notatum est. Atque ita uicissim uasa mutando: & per singulas influentis aquae partes singulos sibi ascendenti caeli partium limites annotando. Vbi consummata iam omni per duodecim partes aqua ad primi signi exordia peruentum est: sine dubio iam diuisas certisque sibi obseruationibus & iudiciis annotatas caeli partes tantae copotes machinationis habuerunt. Quod non nocte una: sed duabus effectum est: quia omne caelum una nocte non uoluitur: sed per diem uoluit pars eius media: & medietas reliqua per nocturna dimensio utrumque hemisphaerium partibus aequae uicibus annotauit: & has ipsas. xii. partes signa appellari maluerunt: certaque singulis uocabula gratia significationis adiecta sunt: & quae signa graeco nomine zodia nuncupant: circi ipsum zodiacum quasi signiferum uocauerunt. Hac autem ratione idem illi cur arietem cum in spera nihil primum nihilque postremum sit: primum tamen dici maluerunt: perdidit. Aiuunt incipiente die illo: qui primus omnium luxit. i. quo in hunc fulgorem caelum & elementa purgata sunt. quod ideo mundi natalis iure uocatur arietem in medio caelo fuisse. Et quia medium caelum quasi mundi uertex est: arietem propterea primum iter oes habitum: quod ut mundi caput exordio lucis apparuit. Subnectunt etiam causam cur haec ipsa duodecim assignata sint diuersorum numinum potestati. Aiuunt. n. in hac ipsa genitura mundi ariete ut docuimus medium caelum tenente horam fuisse mundi nascetis caero gestate tunc lunam: post hunc sol cum leone orientabatur: cum mercurio uirgo libra cum uenere: mars erat in scorpio. sagittarium iupiter optinebat in capricorno saturnus meabat. Sic factum est: ut singuli eorum signorum domini esse dicantur: in quibus cum mundus nasceretur fuisse credunt. Sed duobus quod luminibus singula tantum signa in quibus tunc fuerat: assignauit antiquitas: caero lunam: soli leonem. Quinque uero stellis propter illa signa. quibus tunc inherebant: quinque reliqua sic adiecit uetustas: ut in assignandis a fine prioris ordinis ordo secundus inciperet. Superius. n. diximus in capricorno saturnum post oes fuisse: ergo secunda aiectione eum primum fecit: quod ultimus fuerat: ideo aquarius quod capricornum sequitur: saturno datur: ioui quod ante saturnum erat: pisces dantur: aries marti quod praecesserat iouem: taurus ueneri quia mars sequebatur: gemini mercurio post quem uenus fuerat deputati sunt. Notandum hoc loco quod ingenitum a mundi uel ipsa rege prauidetia uel uetustatis ingenium hunc stellis ordinem dedit: quem Plato assignauit speris eae: ut esset luna

Sodanus vnd.

prima: sol secundus: super hunc mercurius: uenus quarta: hinc mars inde iupiter: & saturnus ultimus: Sed sine tamen huius rationis patrocinio abunde platonice ordinem priorum commendat. Ex his quae de uerbis Ciceronis proxime placitis querenda proposuimus: quae licuit breuitate a summa spæra quae aplanis dicitur usque ad lunam quae ultima diuinorum est omnia iam (ut opinor) absoluiimus. Nam & caelum uolui & cur ita uolueratur ostendimus: septemque spæras contrario motu ferri ratione indubitata patefecit: & de ipso spære ordine quod diuersi senserunt: uel quod iter eos diffinitione fecerunt: que magis sequenda sit sententia tractatus inuenit. Nec hoc tacitum est: cur iter omnes stellas sola sine fratris radiis luna non luceat. Sed & quod spatiorum ratione sol ab his quoque quae eum inter septem quæritur locatur: non tamen abrupte medium: sed fere medium dici congerit publicatum est. Quid significet nomina quibus ita uocantur ut laudari tantum potest innotuit: Magnitudo quoque eius: sed & caelestis per quem discurrit circuli terræque piter: quæ sit uel quæ admodum dephesata magistratum est subiectæque spærarum stellarum quæ admodum zodiaco qui supra omnes est ferri dicantur uel quod ratione diuersæ faciatur seu celeritate seu tardum recursum. Sed & ipse zodiacus in xii. partibus quae diuisus sit: curque arie, primus habeatur. & quæ signa in quoque numinum ditioe sint absolutum est. Sed omnia hæc quae de summo ad lunam usque ueniunt sacra incorrupta diuina sunt: quia in ipsis est æther sempiternus: nec unquam recipiens inæquale uarietatis æstus. Infra lunam & aer & natura mutatioe piter incipiunt: & sicut ætheris & aeris: ita diuinorum & caducorum luna cõfinitum est. Quod autem ait nihil infra lunam esse diuinum propter aios munere deorum hominum generi datos: non accipiendum ita est: aios hic esse ut hic nasci putentur. Sed sicut sol esse in terris dicere solemus: cum radius aduenit & recedit: ita aiorum origo caelestis est: sed lege temporalis hospitalitatis hic exulat. Hæc ergo regio diuinum nihil habet ipsa sed recipit: & quia recipit: & remittit: proprium autem habere diceret: si ei sempiternum tenere licuisset. Sed quid mirum si aios de hac regione non constat: cum nec corpori fabricatio sola suffecerit? Nam quia terra aëre infra lunam sunt ex his solis corpus fieri non potuit: quod idoneum esset ad uitam: sed opus fuit presidio ignis ætherei qui terrenis membris uitam & animam sustinendi comodaret uigorem qui uitalis calorem & faceret & ferret. Hæc & de aere dixisse nos satis sit. Restat ut de terra: quæ spærarum nona & mundi ultima est: dictum necessaria differamus. Nam ea quae est media & nona tellus inquit: neque mouetur & infima est: ea ferunt omnia nutu suo pondera. Illæ uere insolubiles causæ sunt: quæ mutuis inuicem nexibus uinciuntur: & dum altera alteram facit: ita uicissim de se nascuntur: nunquam a naturalis societatis amplexibus separantur: rationalia sunt uincula quibus terram natura constrinxit: Nam in ea ferunt omnia quia ut media non mouetur. Ideo non mouetur quia infima est. Nec poterat infima non esse in qua omnia feruntur. Hæc singula quae in se parabiliter inuoluta reque necessitas in se uinxit: tractus expediat. Non mouetur autem est. n. centro. In spæra autem solum centrum diximus non moueri quia necesse est ut circa aliquid immobile spæra moueatur. Adiecit infima est. Recte hoc quoque: nam quod centrum est: medium est. In spæra uero hoc solum constat immum esse: quod medium est. Et si ima est: sequitur ut uere dictum sit in ea ferri omnia. Sempiternum pondus in immum natura deducit. Nam & in ipso mundo ut esse terra sic factum est: quicquid ex omni materia de qua facta sunt omnia: purissimum ac liquidissimum fuit: id tenuit summitatem: & æther uocatus est. Pars cui minor puritas & ierat aliquid leuis ponderis aer extitit & in secunda delapsus est. Post hæc quod adhuc quod liquet sed iam usque ad tactum offensam corpulentum erat: iam aëre fluxum coagulatam est. Iam uero quod de omni siluestri tumultu uastum impenetrabile desatam ex desæcatis abrasum resedit elementis: hæc sit in imo quod demersum est strigete perpetuo gelu: quod elimatum in ultimam mundi partem longinquas solis coaceruauit. quod ergo ita coactum est terræ longinquas solis coaceruauit: quod ergo ita coactum est terræ nomen accepit. Hæc spissus aer & terreno frigori prior quam solis calori stupore spirauimus desioris undique uersum sulcit & continet. Nec in recessum aut accessum moueri eam patitur: uel uis circūuallatis & ex omni parte uigore simili liberatis auræ uel ipsa spæralis extremitas. quae si paululum a medio declinauerit: sit cuiuscumque uertici prior & immum relinquit. Quod id in solo medio est quia ipsa sola per a quouis spæra uertice pari spatio recedit. In hæc igitur quae & ima est & quasi media & non mouetur quia centrum est: omnia pondera ferri necesse est: & quia ipsa in hunc locum quasi pondus relapsa est. Argumento sunt cum alia innumera tum precipue ibres: quae in terram ex omni aeris parte labuntur. Nec enim in hæc solam quam habitamus superficiem decidunt. sed in latera: quibus in terra globositas spæralis efficitur: & in parte altera: quae ad nos habet inferiori ibrium casus est. Nam si aer terreni frigoris exalatioe densatus in nubem cogitur & ita abruptum in imbres: aer autem uniuersam terram circūfusum abit: proculdubio ex omni aeris parte propter uisum calore perpetuo loquor pluuialis emanat: quae undique in terram quae unica est sedes ponderum defluit. Quod quod respuit superest: ut existimet extra hæc unam superficiem quam incolimus quicquid in uisum ibrium uel grandinum cadit: hoc totum in caelum de aere defluere. Caelum enim ab omni parte terræ æquabiliter distat & ut a nostra habitatioe: ita & a lateribus & a parte quae ad eos habet inferiori pari altitudinis imensitate suspicitur. Nisi ergo omnia pondera ferrentur in terram ibres qui extra latera terræ defluunt non in terram sed in caelum caderent: quod uilitate loci scurrulis excedit. Est enim terra spæra cui adscripta sunt. a. b. c. d. circa hæc sit aeris orbis cui adscripta sunt. e. f. g. l. m. & utrumque orbem. i. terræ & aeris diuidat linea ducta ab. e. usque ad. l. erit: superior ista quam possidemus: & illa sub pedibus. Nisi ergo caderet omne pondus in terram: paruam nimis

Ordo Planetarum

Centrum quid est

Radmo

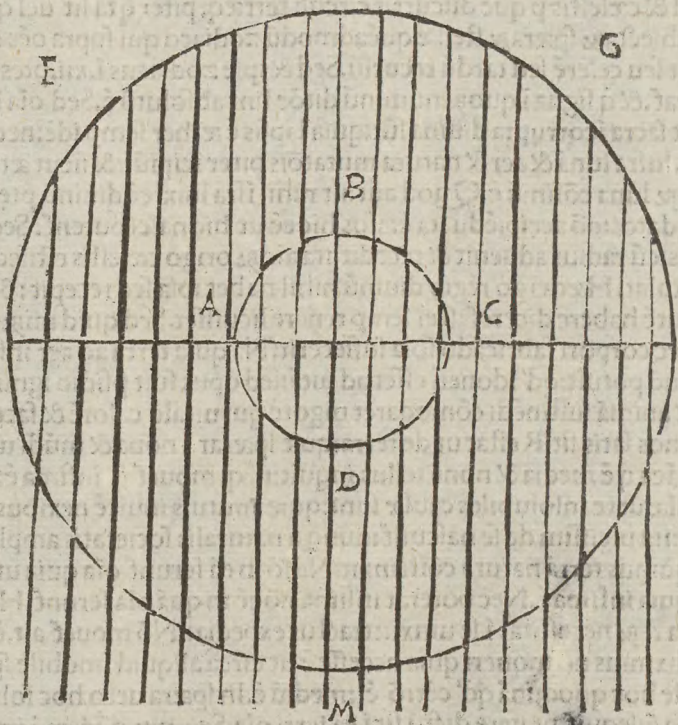
De magnitudine solaris

Dign

ore

imbrium partē terrā suscipiet: ab. a. usq; ad. c. Littera uero aeris: i. ab. f. usq; ad. e. & a. g. usq; ad. l. humorē suū in aerē cælūq; deicerēt De inferiore autē cæli hemisphærio pluuia exteriora & iō natura incognita deflueret: sicut ostēdit subiecta descriptio. Sed hoc uel refellere dignatur sermo sobrius: qđ sic absurdū est ut sine argumētationis patrocinio subruat. Restat ergo ut idubitably rōne monstratū sit in terrā ferri oīa nutu suo pondera. Ista autē quæ de hoc dicta sunt: opitulatur nobis & ad illius loci disputatōe quæ antipōdas esse cōmemorat. Sed hic inhibita continuatione tractatus ad secundi cōmentarii uolumē disputationē sequentiū reseruemus.

MACROBII AVRELIJ THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLUSTRIS IN SOMNIUM SCIPIONIS EXPOSITIONIS QUAM ELEGANTISSIMAE LIBER II.

SUPERIORE COMMENTARIO EVSTACHI LVCE MI-
hi carior dilectiorq; fili ad stelliferæ spæræ cursum & subiectæ septē sermo pcesserat. Nūc iam de musica eaz; modulatōe disputetur. Quis hic inq; quis est qui cōplet aures tantus & tam dulcis sonus? Hic est inquit ille: qui interuallis distūctus iparibus: sed tamen p rata pte rōne distūctis ipulsu & motu ipsor; orbiū efficit: & acuta cū grauib; tēperās uarios æquabiliter cōcentus efficit. Nec enī silētio tāti motus incitari possunt: & natura fert ut extrema ex altera pte grauiter ex altera autē acute sonent. Quā ob cām sūmus ipse cæli stellifer cursus: cuius cōuersio ē cōcitatior: acute excitato mouet sono: grauisimo autē hic lunaris atq; ifimus. Nā terra nona imobilis manēs ima sede semp heret cōplexa mūdi mediū locū. Illi autē octo cursus: i quibus eadē uis ē duoz; septē efficiūt distinctis iteruallis sonos: qui nūerus reg; oīum fere nodus ē: qđ docti hoīes neruis imitati atq; cantibus apuerūt sibi reditū i hūc locū. Exposito spæge ordine motuz; descripto: quo septē subiectæ i cōtrario cælo ferūt: cōsequēs ē: ut q̄lē sonū ratarū moliū ipulsus efficiat: hic requirat. Ex ipso. n. circūductu orbiū sonū nasci necesse ē: qā pculsus aer ipō iteruētū ictus uī de se fragoris emittit: ipsa cogēte natura ut i sonū desinat duoz; corpor; uiolēta collisio: sed is sonus qui ex q̄licūq; aeris ictu nascit: aut dulce quoddā i aures & musicū desert: aut ineprū aut aspez; sonat. Nā si ictū obseruatio nūerorū certa moderet cōpositū:

sibiq; cōfētēs modulamē educit. At cū increpat tumultuaria & nullis mōdis gubernata collisio
 fragor turbidus & icōditus offendit auditū. In cælo autē cōstat nihil fortuitū nihil tumultuariū
 puenire: sed uniuersa illic diuinis legibus & rata rōne pcedere. Ex his inexpugnabili rōcinatiōe
 collectū ē: musicos sonos desp̄aræ cælestiū cōuersiōe pcedere: q̄a & sonū & motū fieri necesse
 ē: & rō q̄ diuis inest fit sono cā modulaminis. Hoc Pythagoras primus oīum graie gētis hoīum
 mēte cōcepit & itellexit quidē cōpositū q̄ddā de sp̄aris sonare ppter necessitatē rōnis q̄ a cæle-
 stibus nō recedit. Sed q̄ eēt illa rō uel quibus obseruāda modis non facile dephendebat. Cūq; eū
 frustra tātā tāq; arcana rei diuturna inquisitio fatigaret: fors obtulit qd̄ cogitatio alta nō rep-
 perit. Cū. n. casa p̄teriret in publico fabros ignitū ferrū mollientes ictibus ī aures eius maleoge
 soni certo sibi respōdentes ordine repēte ceciderūt. In quibus ita grauati acumiā cōsonabāt ut
 utrūq; ad audiētis sensum statuta. dimēsiōne remearet: & ex uariis ip̄ulsibus unū sibi cōsonans
 nasceret. Hic occasiōne sibi oblatā ratus dephēdi oculis & manibus: qd̄ oli cogitationē q̄re-
 bat: fabros adit: & oculis & iminens opi curiosius ituef̄ ānotās sonos: qui de singulog; lacertis
 cōficiēbātur: quos cū feritū uiribus ascribēdos putaret: iubet ut iter se maleos mutet: quibus
 mutatis sonog; diuersitas ab hoībus recedēs maleos seq̄batur. Tūc oēm curā ad pōdera eog; ex
 amināda cōuertit. Cūq; sibi diuersitatē ponderis qd̄ habebatur ī singulis ānotasset aliis pōderi-
 bus in maius minusue excedētibus fieri maleos ip̄erauit: quog; ictibus soni nequaq; prioribus
 similes nec ita sibi cōsonātes exaudiebant. Tūc aiaduertit cōcordiā uocis lege pōderū puenire.
 Collectisq; nūeris q̄bus cōsentēs sibi diuersitas ponderū cōtinebat: ex maleis ad fides uertit ex
 amen: & itestina ouū uel bouū neruos tā uariis pōderibus illigatis tetēdit. q̄lia in maleis fuisse di-
 dicerat. Talisq; ex his cōcentus euenit: q̄le prior obseruatio nō frustra aiaduersa pmiserat: adie-
 cta dulcedine quā natura fidiū sonora p̄stabat. Hic Pythagoras tanti secreti cōpos dephēdit nu-
 meros: ex quibus soni sibi cōsoni nascerent: adeo ut fidiibus sub hac numeroz; obseruatōe cōpo-
 sitis certæ certis aliæq; aliis conuenientū sibi numeroz; cōcordia tenderentur: ut una impulla
 plectro alia licet longe posita sed numeris conueniēs simul sonaret. Ex omni autē innumera ua-
 rietate numerorum pauci: & innumerabiles inuenti sunt: qui ad conficiendā sibi cōuenirent mu-
 ficam. Sunt autē hi sex omnes: epitritus hemiolius duplaris triplaris quadruplus & epogdous:
 Et est epitritus: cum de duobus numeris maior habet totū minorem & īsuper eius tertiā partē:
 ut sunt quattuor ad tria nam in quattuor sunt tria & tertiā pars triū. i. unum: & is numerus uo-
 catur epitritus. deq; eo nascitur symphonia quæ appellatur Διατεσσαρον. Hemiolius est: cum
 de duobus numeris maior habet totū minorē & īsuper eius medietatem ut sunt tria ad duo nā
 in tribus sunt duo & media pars eorū. i. unū. Et ex hoc numero qui hemiolius nascitur sympho-
 nia quæ appellatur Διαπέντε. Duplaris numerus ē cū de duobus numeris minoribus in maio-
 re numeratur ut sunt quattuor ad duo: & ex hoc duplari nūero nascitur symphonia: cui nomē
 est Διαπασων: Triplaris autē cū de duobus nūeris minor ter in maiore numeratur: ut sunt tria
 ad unū & ex hoc numero symphonia pcedit: quæ dicitur Διαπασων και Διαπέντε. Quadru-
 plus est cū de duobus nūeris minor q̄ter in maiore numeratur: ut sunt q̄ttuor ad unū qui in nu-
 meris facit symphoniā quā dicunt Διαπασων. Epogdous est numerus qui itra se habet mi-
 norem & īsuper eius octauā partē ut nouē ad octo: quia ī nouē octo sunt: & īsuper octaua ps-
 eorū. i. unū. Hic numerus sonū parit: quē tonō musici uocauerūt. Sonū uero tono minorē uete-
 res quidē semitonū uocitare uoluerūt: Sed nō ita accipiendū ē: ut dimidius sonus putetur: quia
 nec semiuocalē ī l̄ris p̄ medietate uocalis accipimus: Deinde tonus p̄ naturā sui ī duo diuidi sibi
 æqua nō poterit. Cū enī ex nouenario numero cōstet: nouē autē nunq; æqliter diuidātur tonus ī
 duas diuidi medietates recusat. Sed semitonū uocitauerūt tonū tono minorē. quē tā puo distare
 a tono dephēsū ē q̄tū hi duo nūeri iter se distāt. i. ducētā q̄dragita tria & ducētā quingenta sex.
 Hoc semitonū pythagorici qdē ueteres dihesin noīabāt. Sed sequēs usus sonū semitono mino-
 rē dihesin cōstituit nominādum. Plato semitonū līna uocitant. Sunt igif̄ symphoniæ quinq; i.
 Διατεσσαρον Διαπέντε Διαπασων Διαπασων και Διαπέντε και Διαπασων. Sed hic
 numerus symphoniarum ad musicam pertinet: quā uel flatus humanus intēdere uel capere po-
 test humanus auditus. Vltro autem se tendit armoniæ cælestis accessio idest usq; ad quater
 Διαπασων και Διαπέντε. Nunc interim de his quas nominauimus differamus. Symphonia
 diateffaron constat de duobus tonis & semitono: ut minutias quæ in addimento sunt relinqua-
 mus. nec difficultatem creemus: & fit ex epitrito diapente: & constat ex tribus tonis & hemito-
 no & fit de hemolio: Diapafō cōstat de sex tonis: & fit de duplari: Sed Διαπασων και Διαπέντε
 cōstat ex nouē tonis & hemitono: & fit de duplari nūero. Dis at̄ diapafon cōtinet tonos duodeci
 & fit ex q̄druplo. Hinc & Plato postq; pythagoricæ successiōne doctrinæ & igenii pprii diuina
 pfūditate cognouit nullā eē posse sine his nūeris iugabilē cōpetētia ī Thimeo suo mūdi animā

Epitritus
dyateffaron
hemiolius

Diapente
Duplaris
Diapafon
Triplaris
Quadru-
plaris
Epogdous

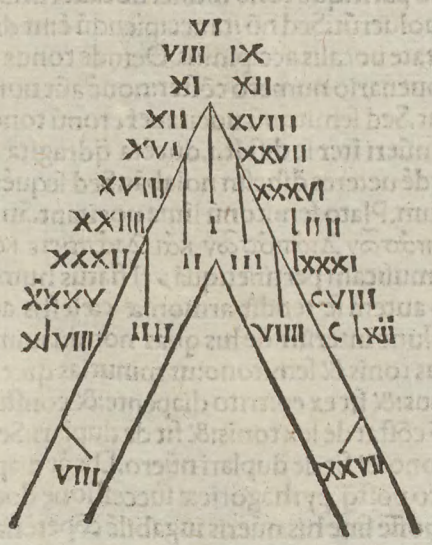
Sympho-
nia quinq;

Diapafon
Diapafon
& diapēte
Dischapa-
fon

per istorum numeroꝝ cōmixtionē ineffabili puidētia dei fabricatoris instituit. Cuius sensus si huic opi fuerit appolitus; plurimū nos ad uerboꝝ Ciceronis; q̄ circa disciplinā musicæ uident̄ obscura intellectum iuuabit. Sed ne quod in patrociniū alterius expositiōis adhibet; ipsū per se difficile credat; pauca nobis p̄mittēda sūt; q̄ simul utriusq; itelligētiā faciāt lucidiorē. Oē soli dū corpus trina dimēsiōe distēdit̄. habet. n. longitudinē latitudinē pfunditatē. Nec pōt inueniri i quolibet corpe q̄rta dimēsiō: sed his tribus oē corpus solidū cōtinet̄. Geometræ tamen alia sibi corpora pponūt; q̄ appellāt mathematica cogitāōi tātū subiiciēda nō sē sui. Dicūt. n. pūctū corpus eē indiuiduū: i quo nec lōgītudo neq; latitudo neq; altitudo dephēdat; quippe qd̄ i nul las ptes diuidi possit; hoc p̄tractū efficit lineā. i. corpus unius dimēsiōis. Lōgū ē. n. sine lato & du obus pūctis ex utraq; pte solā lōgītudinē terminātib; cōtinet̄. Hāc lineā si geminaueris alterū mathematicū corpus efficies; qd̄ duabus dimensionibus extruat̄ longo latoq; sed alto caret. & hoc ē qd̄ apud illos sup̄ficies uocat; pūctis at̄ q̄rtuor cōtinet̄. i. p̄ singulas lineas binis. Si uero hāc duā lineā fuerit duplicatā ut subiectis duabus duā supponant; adiciet̄ pfunditas; & hīc solidū corpus efficit qd̄ sine dubio octo angulis cōtinebit̄. qd̄ uidemus i thessera q̄ græco noie cubus uocat. His geometricis rōnibus applicat̄ natura nūerorū. & monas pūctū putat; quia sicut pūctū corpus nō ē: sed ex se facit corpora: ita monas numerus eē nō dicit; sed origo numerorū: primus. n. numerus i duobus est qui similis est lineæ de pūcto sub gemina pūcti terminatiōe p̄ductā. Hīc nūerus duo geminatus de se efficit q̄rtuor ad similitudinē mathematici corporis: qd̄ sub q̄rtuor pūctis lōgo latoq; distēdit̄. Quaternarius quoq; ipse geminatus octo efficit qui numerus solidū corpus imitat; sicut duas lineas diximus duabus suppositas octo angulorū dimēsiōe integrā corporis soliditatē creare & hoc ē qd̄ d̄r apud geometras bis bina bis corpus esse iā solidū: ergo a pari nūero accessio usq; ad octo soliditas ē corporis: lō iter p̄cipia huic nūero plenitudinē deputauit. Nūc oportet ex ipari quoq; nūero quēadmodū id efficiat̄ īspicere. Et quia tā paris q̄ iparis numeri monas origo ē: ternarius nūerus p̄ia lineā eē credat. Hīc triplicatus nouenarius nūeriū facit: qui & ipse q̄si d̄ duabus lineis lōgū latūq; corpus efficit. Itē nouenarius triplicatus tertiā dimēsiōne p̄stat. & apte iparis nūeri i uigiti septē q̄ sūt ter terna ter solidū corpus efficit: sicut i nūero pari bis bina bis qui est octonarius soliditatē creauit. Ergo ad efficiendum utrobicq; solidū corpus monas necessaria ē: & sex alii nūeri. i. terni a pari & ipari. A pari qd̄ duo q̄rtuor octo; ab ipari aut̄ tria nouē uigiti septē. Thimeus igit. Platonis i fabricāda mūdi aīa cōsiliū diuinitatis enūtiās ait: illā p̄ hos nūeros fuisse cōtextā q̄ & a pari & ipari cibū. i. p̄fectionē diuinitatis efficiunt; nō q̄ aliqd̄ significaret illā h̄re corporeū sed ut posset uniuersitatē aīando penētrare: & mūdi solidū corpus īplere p̄ nūeros soliditatis effecta ē. Nūc ad ipsa Platonis uerba ueniamus. nā cū de deo aīam mūdi fabricāte loq̄ret̄ ait: primā ex oī firmamēto p̄te tulit. Hīc sup̄sit duplā p̄e prioris: tertiā uero sedē hemioliā: sed primā triplā & q̄rtā duplā secūda. q̄ntā tertiā: triplā sextā primā: octuplā & septuplā uices septies a prima multiplicatā. Post hāc spatia quæ inter duplos & triplos mumeros habant insertis partibus adimplebar: ut binæ medietates singula spatia colligerēt: ex quibus uinculis hemioliū & epiritū & epogdoi nascebantur.

Corpus matge
matricū
p̄mittit̄

Quaternarius

Firma
Cibus
Monas

Hæc Platonis uerba ante nullis excepta sunt: ut primam partem monadem crederent: secundam quam tibi dixi duplam prioris dualem numerum esse considerent: tertiam ternarium numerum. qui ad duo hemiolius est. ad unum triplus: & quartum quattuor qui ad secundum idest ad duo duplex est: quintum nouenarium qui ad tertium idest ad tria triplus est: sextum autem octonarium qui primum octies continet: At uero pars septima in uiginti & septem fit: quæ faciunt ut diximus argumentum tertium imparis numeri. Alterius autem ut animaduertere posse est processit illa contextio ut post monadem quæ par & impar est: primus par numerus ponetur idest duo. deinde sequeretur primus impar idest tria quarto loco secundus par. idest quattuor: quinto loco secundus impar. idest nouem: sexto loco ternus par idest octo: septimo loco tertius impar idest uigintiseptem. Ut quia impar numerus mas habetur: par foemina ex pari & impari idest ex mari & foemina nasceretur quæ erat uniuersa paritura: & ad utriusque soliditate procedere quasi solidum omne penetratura. Deinde ex his numeris fuerat componenda: qui soli continent iugabilem competentiam: quia omni mundo ipsaerat iugabilem præstatura concordiam. Nam duo ad unum dupla sunt. de duplo autem diapasono symphoniam nasci iam diximus. Tria uero ad duo hemiolium numerum faciunt: hinc oritur diapente. Quattuor ad tria epitritus numerus est. ex hoc componitur diatessaron. Item quattuor ad unum in quadrupli ratione censentur: ex quo symphonia disdiapason nascitur. Ergo mundi anima quæ ad motum hoc quod uidemus uniuersitatis corpus impellit: contexta numeris musicam de se creantibus continentiam necesse est ut sonos musicos de motu quem proprio impulsu præstat efficiat: quorum originem in fabrica suæ contextionis inuenit. Ait enim Plato ut supra retulimus auctorem deum animæ post numerorum inter se imparium contextionem hemiolius epitritis & epogdois & liminate hiantia interualla supplese. Ideo doctissime Tullius in uerbis suis ostendit platonici dogmatis profunditatem. Quis hic inquit quis est qui complet aures meas tantus & tam dulcis sonus? Hic est inquit ille qui interuallis disiunctus imparibus: sed tamen pro rata parte ratione distinctis impulsu & motu ipsorum orbium efficit: Vides ut interualla commemorat: & hæc iter se iparia eë testat: nec diffitetur rata rone distincta. quia secundum Thimeum Platonis imparium inter se interualla numerorum ratis ad se numeris hemiolius. s. epitritis & epogdois hemitonisq; distincta sũt: quibus omnis canora ratio continetur. Hinc animaduertitur: quia hæc uerba Ciceronis nunq̄ profecto ad intellectum paterent: nisi hemioliorum epitritorum & epogdorum ratione præmissa: quibus interualla distincta sunt. & nisi Platoniciis numeris quibus mundi anima est concepta patefactis: & ratione præmissa: cur ex numeris musicam creantibus anima in texta sit. Hic enim omnia & causam mundani motus ostendunt quæ solus animæ præstat impulsus: & necessitatem musicæ continentia quæ motui a se facto inserit anima in natura sibi ab origine. Hinc plato in repu. sua cum de spærarum cælestium uolubilitate tractaret: singulas ait syrenas singulis orbibus insidere significans spærarum motu cantum numinibus exhiberi. Nam syreni deo canens græco intellectu ualer: Theologi quoq; nouem musas octo spærarum mulicos cantus: & unam maximam continentiam quæ constant ex omnibus: esse uoluer. Vnde Heliodus in theogonia sua octauam musam uraniam uocat: quia post septem uagas quæ subiectæ sunt: octaua stellifera spæra superposita proprio nomine cælum uocatur. Et ut ostenderet nonam esse & maximam qua constat sonorum concors uniuersitas adiecit: καλλιόπη ἢ Δέπρροφεςῶτι ἐστὶ ἀποασέων. ex nomine ostendens ipsam uocis dulcedinem nonam musam uocari. Nam καλλιόπη optimæ uocis græca interpretatio est: & ut ipsam esse quæ cum sit ex omnibus pressius indicaret assignauit illi uniuersitatis uocabulum: uidelicet προφεςῶτι ἀποασέων. Nā apollinem ideo μουσηγέτον uocant quasi duces & principes orbium cæterorum: ut ipse Cicero refert: dux & princeps & moderator luminum reliquorum mens mundi & temperatio. Musas esse mundi cantum etiam rustici sciunt: qui eas camœnas quasi canenas a canendo dixerunt. Ideo canere cælum etiam theologi comprobantes sonos mulicos sacrificiis adhibuerunt: qui apud alios lyra & cythara: apud nonnullos tibia aliisue musicis instrumentis fieri solebant. in ipsis quoq; hymnis deorum per stropham & antistropham metra canoris uersibus adhibebantur ut per stropham rectus orbis stelliferi motus: per antistropham diuersus uagarum regressus prædicaretur: ex quibus duobus motibus Primus in natura hymnus dicandus deo sumpsit exordium. Mortuos quoq; ad sepulturam prosequi oportere cum cantu plurimarum gentium uel regionum instituta sanxerunt persuasione hac: quia post corpus animæ ad originem dulcedinis musicæ idest ad cælum redire credant. Nā ideo in hac uita ois aia musicis sonis capitur: ut nō solū q̄ sunt habitucultiores: uerum uniuersæ quoq; barbaræ nationes cantus quibus uel ad ardorem uirtutis animent: uel ad

Calliope

Camœnae

Mortui cū
cātibus as-
sociantur

Fabulosa
de orpheo
& áphione

Cantus qd
facit
Infirma

Archimedes

Mensura a
terra ad u/
numqueq;
planetá

sonus acu/
tus & gra/
uis

molliciem uoluptatis resoluantur exerceant: quia in corpus desert memoriam musicae: cuius in caelo fuit: consciat: & ita delinimētis canticis occupant: ut nullū sit tā imite tam aspege pectus quod nō oblectamētoꝝ talium teneatur affectu. Hinc existimo & Orphei uel Amphionis fabulam quorū alter animalia ratione carentia: alter saxa quoq; trahere cantibus ferebatur: sumpsisse principiū: quia primi forte gentes uel sine rationis cultu barbaras uel saxi instar nullo affectu molles ad sensum uoluptatis canēdo traxerūt Ita deniq; omnis habitus animae cantibus gubernatur: ut & ad bellū pgressui & itē receptui canatur cantu & excitāte & rursus sedante uirtutē. Dat somnos adimitq; necnō curas & imittit & retrahit. Iram suggerit: clamētiā iuadet: corpore quoq; morbis medetur. Nam hinc est q; aegris remedia pstantes pcinere dicuntur. Ecquid mihi si inter homines musicae tanta dominatio est: cum aues quoq; ui lusciniā & cigni aliaēue id genus cātū ueluti quadā disciplina artis exerceāt: nōnullae uero uel aues uel terrenae seu aqua tilea belluae inuitante cantu in retia sponte decurrant: & pastoralis fistula pastū progressis quietē imperet gregibus? Nec mirū: inesse enī mundanae animae causas musicae: quibus est inexta pdiximus. Ipsa aut mundi anima uiuentibus omnibus uitā ministrat. Hinc hominū pecudūq; genus uitaeq; uolantū. Et quae marmoreo fert monstra sub aequore pontus. Iure igitur musica capitur omne qd uiuit: quia caelestis anima qua animatur uniuersitas originē sumpsit ex musica. Hæc dum ad spæralem motum mundi corpus impellit: sonum efficit qui interuallis disiunctus imparibus sed tamē pro rata parte ratione distinctis sicut a principio ipsa contexta est. Sed hæc interualla quae in anima quippe incorporea solo existimantur ratione nō sensu quaerendum est: utrum etiam ipso in mundi corpore dimensio librata seruauerit? Et Archimedes quidem stadiorum numerum deprehendisse se credidit: quibus a terrae superficie luna distaret: a luna mercurius: a mercurio uenus: sol a uenere: mars a sole: a marte iuppiter: saturnus a ioue. Sed & saturni orbe usq; ad ipsum stelliferū cælū omne spatium se ratione menlū putauit. Quae tamen Archimedis dimensio a platonicijs repudiata ē: quasi dupla & tripla interualla nō seruās: & statuerunt hoc esse credendū: ut quantū est a terra usq; ad lunam: duplum sit a terra usq; ad solē. quantumq; est a terra usq; ad solem: triplum sit a terra usq; ad uenerem quantumq; est a terra usq; ad uenerem quater tantū sit a terra usq; ad mercurii stellā. quantumq; est ad mercurium a terra non uies tantū sit a terra usq; ad martē & q̄tū a terra usq; ad martē est: octies tantū sit a terra usq; ad iouē. q̄tūq; est a terra usq; ad iouē: septies & uicies sit tantū a terra usq; ad saturni orbē. Hæc platonica periuasione Porphirius libris inieruit qbus Thimei obscuritatibus nō nihil lucis ifudit atq; eos credere ad imaginem cōtextionis animae hæc esse in corpore mundi interualla: & quae epitritis hemiolijs & epogdois hemitonisq; cōplentur: & liminatae: & ita puenire concentū. Cuius ratio in substantia animae contexta mundano quoq; corpori: quod ab anima mouetur inserta est. Vnde ex omni parte docta & perfecta est Ciceronis assertio: qui interuallis imparibus sed tamen pro rata parte ratione distinctis caelestem sonum dicit esse disiunctum. Nunc locus ad monet ut de grauitate & acumine sonorum diuersitates quas asserit reuoluamus & natura fert ut extrema ex altera parte grauiter ex altera autem acute tonent: quam ob causam summus ille cæli stellifer curius: cuius conuersio est concitator acute excitato mouetur sono. Grauiissimo aut hic lunaris atq; ifimus diximus nūq; sonū fieri nisi aere pculso. Ut autem sonus ipse aut acutior aut grauior proferatur: ictus efficit: qui dum ingens & celer incidit: acutum sonum praestat: si tardior lentiorue grauiorem. Indicio est uirga: quae dum auram percutit: si impulsu cito fecit: sonum acuit. si lentiore: in grauius ferit auditum: in fidibus quoq; idem uidemus: quae si tractu arctiore tenduntur: acute tonant grauius laxiores. Ergo & superiores orbes dum pro amplitudine sua impetu grandiore uoluuntur: dum que spiritu ut in origine sua fortiore tenduntur: propter ipsam ut ait concitatoriem conuersionem acute excitato mouentur sono: grauiissimo autem hic lunaris atq; infimus: quoniam spiritu ut in extremitate languescente iam uoluitur: etenim propter angustias quibus penultimus orbis artatur impetu leniore conuertitur. Nec secus probamus in tibiis: de quarum foraminibus uicinis inflatis orisonus acutus emittitur: de longinquis autem & termino proximis grauior: item acutior per patentiora foramina: grauior per angusta. & utriusq; causae ratio una: quia spiritus ubi incipit fortior est defectior ubi desinit: & quia maiorem impetum per maius foramen impellit: contra autem in angustis contingit & eminus positus. Ergo orbis altissimus & ut in immensum patens & ut spiritu eo fortiore quo origini suae uicinior est: incitatus sonorum de se acumen emittit. Vox ultimi & pro spatii breuitate & pro longinquitate iam frangitur. Hinc quoq; apertius approbatur spiritum quanto ab origine sua deorsum recedit: tanto circa impulsū fieri leniorem: ut circa terram quae ultima spærarum est tam concretus tam densus habeatur: caula sic

terre in una sede semper hærendi: nec in quamlibet partem permittatur moueri obfessa undiq; circumfusi spiritus densitate. In spæra autem ultimum locum esse: qui medius est: antecedentibus iam probatū est. Ergo uniuersi mūdani corporis spæra noue sunt. Prima illa stellifera quæ proprio nomine dicitur cælum: & aplanes apud græcos uocatur: arcens & cōtinens cæteras. Hæc ab oriente semper uoluitur i occasum. subiectæ septē quas uagas dicimus: ab occidente in orientem feruntur. Nona terra sine motu Octo sunt igitur quæ mouentur: sed septē sonis qui concinnentiā de uolubilitate conficiunt: propterea quia mercurialis & ueneris orbis pari ambitu comitati solem uix eius tanq; satellites obsequuntur: & ideo a nonnullis astronomiæ studentibus eadem uim sortiri existimantur. Vnde ait. Illi autē octo cursus in quibus eadē uis est duorū: septē efficiunt distinctos interuallis sonos: qui numerus rerum omniū fere nodus est. Septenariū autē numerū omnium nodū esse plene cum de numeris superius loqueremur expressimus. At illum mandum (ut existimo) obscuritatem uerborū Ciceronis de musica tractatus succintus a nobis qua licuit breuitate sufficere: nam netas & hypatas aliorumq; fidium uocabula perquirere & tonorū uel limmatū minuta subtilia & quid in sonis pro littera quid pro syllaba quid pro integro nomine accipiat asserere: ostentantis est non docētis. Nec enī quia fecit in hoc loco Cicero musicæ mentionē occasione hac eundē est per uniuersos tractatus qui possunt esse de musica (quos quātum mea fert opinio) terminū non habere non existimo Sed illi sunt persequēda quibus: uerba: quæ explananda receperis possint liquere. quia in re naturaliter obscura: qui i exponēdo plura q̄ necesse est superfundit: addit tenebras: nō adimit densitatem. Vnde finem de hac tractatus parte faciemus: adiecto uno quod scitu dignū putamus: quia cū sint melodiæ musicæ tria genera: enarmonicū: diatonum: & oromaticū. Primum quidē propter nimiam sui difficultatē ab usu recessit: Tertiū uero est infame moliciæ: Vnde mediū. i. diatonū mundanæ musicæ doctrina Platonis ascribitur. Nec hoc inter prætereunda ponemus: q̄ musicā perpetua cæli uolubilitate nascente ideo claro non sentimus auditu: quia maior sonus est. q̄ ut humanarū aurium recipiat angustis Natura simili catadupa ab auribus incolarum amplitudinē fragoris excludunt. quid mirum si nostrum sonus excedit auditum: quē mundanæ molis impulsus emittit. Nec enim de nihilo est quod ait: qui complet aures meas tantus & tam dulcis sonus? Sed uoluit itelligi: q̄ si eius qui cælestibus meruit interesse secretis: completæ aures sunt soni magnitudiē: superest ut cæterorum hominū sensus mundanæ continentia non capiat audiū. Sed iam tractū ad sequentia cōferamus. Vides habitari in terra raris & angustis locis: & in ipsis quasi maculis ubi habitat uastitas solitudines interiectas: eosq; qui incolant terram nō modo interruptos ita esse ut nihil inter ipsos ab aliis ad alios manare possit: sed partim obliquos partim transuersos partim etiam auersos stare uobis: a quibus expectare gloriā certe nullā poteris. Cernis autē eandem terrā quasi quibusdam redimitā & circumdatā cingulis: e quibus duo maxime inter se diuersos & cæli uirtutibus ipsis ex utraq; parte subnixos obriguisse pruina uides: mediū autē illum & maximū solis ardore torrerit. Duo sunt habitabiles: quorum australis ille: i quo qui insistūt auersa uobis urget uestigia: nihil ad uestrū genus. Hic autē alter subiectus aquiloni: quem incolitis: cerne q̄ tenui uos parte cōtingat. Omnis enim terra quæ colitur a uobis angusta uerticibus lateribus latior: parua quædam insula est circūfusa illo mari quod atlanticū quod magnū quē oceanū appellatis in terris: quod tamen tanto nomine q̄ sit paruus uides. Postq̄ cælum quo omnia continent & subiectage spærarum ordinem motumq; ac de motu sonum cælestis musices modos & numeros explicantem & aerem subditum lunæ tullianus sermo per necessaria & præsentis operi apta ductus ad terram usq; descripsit ipsis iam terræ descriptionem uerborum parcus rerum fœcundus absoluit. Et enim maculas habitationum ac de ipsis habitatoribus alios interruptos auersosq; obliquos etiam & transuersos alios nominando terrenæ spærae globositatem sermone tantum non coloribus pinxit. Illud quoq; non sine perfectione doctrinae est: q̄ cum aliis nos non patitur errare qui terram semel cingi oceano credidere. Nam si dixisset omnis terra parua quædam est insula circūfusa illo mari: unum oceani ambitum dedisset intelligi. Sed adiiciendo quæ colitura uobis: ueram eius maris diuisionem: de qua paulopost differemus: nosse cupientibus intelligēdam reliquit. De quinq; autem cingulis ne quæso existimes deorum romanæ facundia parentū Maronis & Tullii dissentire doctrinam cum hic ipsis cingulis terram redimitam dicat: ille iisdem quas græco nomine zonas uocat: asserat cælum teneri. Vtrumq; enim in corruptam ueramq; nec alteri contrariam rettulisse rationem procedēte disputatione constabit. Sed ut omnia quæ hoc loco explananda recepimus liquere possint: habendus est primum sermo de cingulis: quia situ eorum ante oculos locato cætera erunt intellectu proniora: Prius autem qualiter terram coronent deinde quemadmodum cælum teneant explicandum est. Terra noua & ultima spæra est. Hanc diuidit orizon idest finalis circulus de quo ante rettulimus: Ergo medietas

Spæra noue munda-
ni corporis

IV

Melodiæ
tria genera

Quare nō
sentimus cæ-
li armoniā

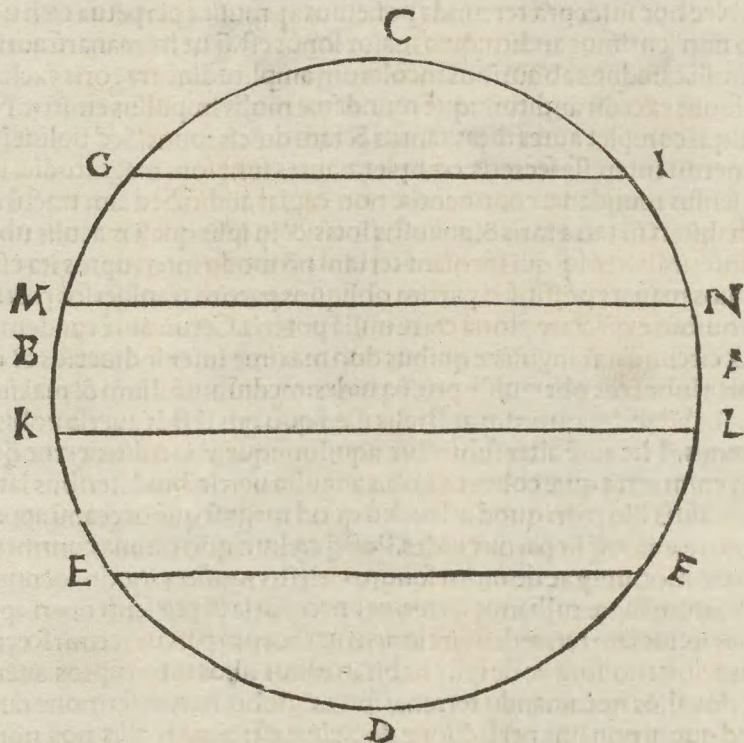
Cinguli uel
zonæ ter-
ræ uel cæli

Septétrio/
nalis austra-
lis
Cingulus
medius

Duo tēpe-
ratis

orizon idest finalis circulus de quo ante rettulimus. Ergo medietas cuius nos partē incolimus: sub eo cælo est quod fuerit super terram: & reliqua medietas sub illo, quod dum uoluitur ad ea loca quæ ad nos uidentur inferiora descendit. In medio enim locata ex omni sui parte cælū suspicit. Huius igitur ad cælum breuitas quæ punctū est: ad nos uero intermensa globositas: distinguitur locis inter se uicissim præssis nimietate uel frigoris uel caloris geminā nacta inter diuersa temperiem. Nam & septétrionalis & australis extremitas perpetua obriguere pruina. Et hi uelut duo cinguli: quibus terra redimitur: sed ambitu breues quasi extrema cingentes. Horū uterq; habitationis impatiens est: quia torpor ille glacialis nec animal nec frugi uitam ministrat: illo enim aere corpus alitur: quo herba nutritur. Medius cingulus & ideo maximus æterno afflatu continui caloris uetus spatiū quod & lato & ambitu prolixius occupauit: nimietate feruoris facit in habitabile uicturis. Inter extremos uero & medium duo maiores ultimis medio minores ex utriusq; uicinitatis intemperie temperantur in his: que tantum uitales auras natura dedit incolis carpere. Et quia animo facilius illabitur concepta ratio descriptione q̄ sermone: esto orbis terræ cui ascripta sunt. a. b. c. d. Et circa. a. ascribantur. n. & l. circa. b. autem. m. & k. & circa. c. g. & i. & circa. d. e. & f. Et ducantur rectæ lineæ a signis a d signa quæ dicimus: idest: a. g. in. i. ab. m. in. n. a. k. in. l. ab. e. in. f. Spatia igitur duo aduersa sibi: idest unum a. c. usq; ad lineam quæ in. d. ducta est intelliguntur pruina riguisse perpetua. Est. n. superior septétrionalis: inferior australis extremitas. Medium uero ab. n. usq; in. l. zona sit torrida. Restat ut cingulus ab. i. usq; ad. n. de subiecto calore & superiore frigore temperetur. Rursus ut zona quæ est inter. l. & f. accipiat de superiore calore & subdito rigore temperiem.

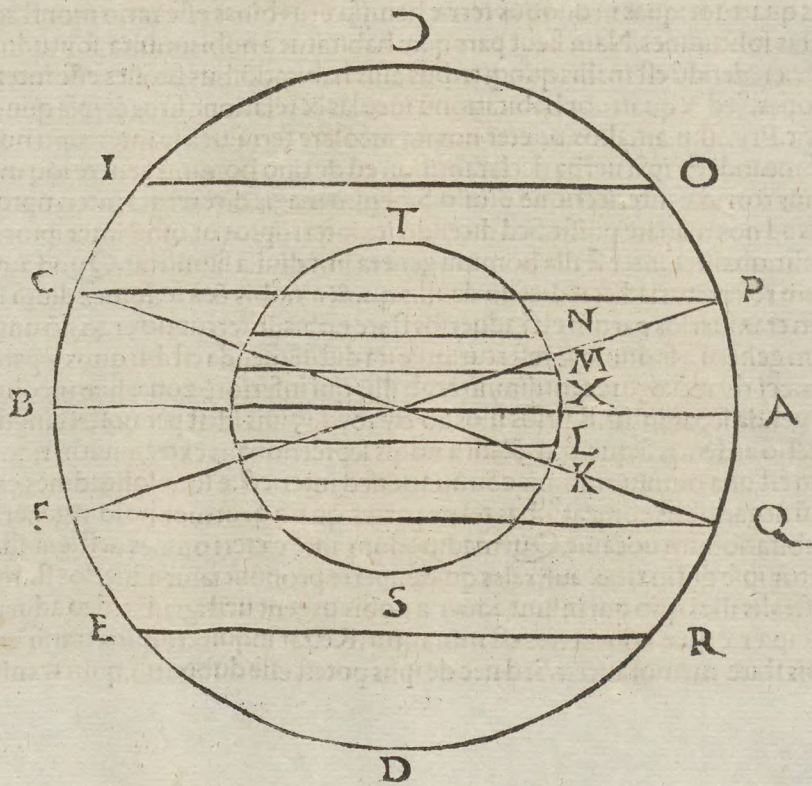
Nec excogitatas a nobis lineas quas diximus existimetur. Circi enim sunt de quibus supra rettulimus septétrionalis & australis & tropici duo. Nam æquinoctiale hoc loco: quo de terra loquimur: nō oportet ascribi qui opportuniore loco rursus addetur. Licet igitur sint hæ duæ mortalibus agris munere concessæ diuinae quas diximus esse temperatas: non tamen ambæ zonæ hominibus nostri generis indultæ sunt. sed sola superior: quæ est ab. i. usq; ad. n. incolitur ab omni quale scire possumus hominum genere romani græciue sint uel barbaræ cuiusq; nationis. illa uero ab. l. usq; ad. f. sola ratione intelligitur q̄ propter similem temperiem similiter incolitur: sed a quibus non licuit unquā nobis nec licebit agnoscere. Interiecta enim torrida utriq; hominum generi cōmeritiū ad se denegat cōmeandi deniq; de quattuor habitationis nostræ cardinibus oriens occidens & septétrio suis uocabulis nūcupatur: quia ab ipsis exordiis suis sciuntur a nobis.

Nā & si septentrionalis extremitas inhabitabilis est non multo tamen est a nobis remota. Quarta uero nostrae habitationis cardini causa haec alterum nomen dedit: ut meridies non australis uocatur: quia & ille proprie est australis: qui de altera extremitate procedens aduersus septentrionalis est: & hunc meridiem iure uocari facit locus de quo incipit nobis. Nā quia sentiri incipit a medio terrae in qua est usus diei: ideo tanquam quidam meridiem una littera mutata meridies nuncupatus est. *meridies*
Sciendum est autem quod uentus qui per hunc ad nos cardinem peruenit. i. auster ita in origine sua gelidus est: ut apud nos commendabilis est blando rigore septentrio: sed quia per flammam torridae zonae ad nos comeat: admixtus igni calescit: & qui incipit frigidus calidus peruenit. Neque enim uel ratio uel natura pateret: ut ex duobus aequo pressis rigore cardinibus dissimili tractu flatus emitteret. Nec dubium est nostrum quoque septentrionem ad illos qui australi adiacent: propter eandem rationem calidum peruenire: & austrum corporibus eorum gemino aerae suae rigore blandiri. Eadem ratio nos non permittit ambigere: quin per illam quoque superficiem terrae: quae ad nos habetur inferior: integer zonarum ambitus: quae hic temperatae sunt eodem ductu temperatae habeatur: atque ideo illic quoque eadem duae zonae a se distantes similiter solantur. Aut dicat quisque huic fidei obuiare mauult: quid sit quod ab hac eum distinctione deterreat. Nā si nobis uiuendi facultas est in hac terrarum parte quam colimus: quia calcantes humum caelum suspicimus super uerticem quia sol nobis & oritur & occidit quia circumfuso fruimur aere: cuius spiramus haustum cur non & illic aliquos uiuere credamus: ubi eadem semper impromptu sunt. Nā qui ibi dicunt morari: eandem credendi sunt spirare aera: quia eadem est in eiusdem zonalis ambitus: continuatione temperies. Idem sol illis & obire dicitur nostro ortu: & orietur cum nobis occidit. Calcantur aequae ut nos humum: & semper uerticem semper caelum uidebunt. Nec metus erit: ne de terra in caelum decidant: cum nihil unquam possit ruere sursum: Si enim nobis quod asserere genus ioci est. uisum habet ubi est terra. & sursum ubi est caelum. Illis quoque sursum erit quod de inferiore suspicient: nec aliquando in superna casuri sunt. Affirmauerim quoque & apud illos minus rerum peritos haec existimare de nobis: nec credere posse nos in quo sumus loco degere: sed opinari si quis sub pedibus tentaret stare casurum. Nunquam tamen apud nos quisquam timuit: ne caderet in caelum: ergo nec apud illos quisquam in superiora casurus est: si cut omnia nutu suo pondera in terram ferri superius relata docuerunt. Postremo quis ambigat in sparsa terrae ita eae: quae inferiora dicuntur: superioribus suis esse contraria: ut est oriens occidentis. Nam in utraque parte par diametros habet. Cum ergo & orientem & occidentem similiter constat habitari: quid est quod fidei huius quoque diuersae sibi habitationis excludat? Haec omnia non ociosus lector in tam paucis uerbis Ciceronis inueniet. Nā cum dicit terram cingulis suis redimitam atque circumdatam ostendit per omne terrae corpus eandem temperatam cingulorum continuationem esse temperiem. Et cum ait in terra maculas habitationum uideri: non eas dicit quae in parte nostrae habitationis nonnullis desertis locis interpositis incoluntur. Non enim adiceret in ipsis maculis vastas solitudines interiectas: si ipsas solitudines diceret inter quas certae partes macularum instar habeant. Sed quia maculas dicit has quattuor: quas in duobus terrae hemisphaeriis binas esse ratio monstrauit: bene adiecit interiectas solitudines. Nam sicut pars quae habitatur a nobis: multa solitudinum interiectione distinguitur: credendum est in illis quoque tribus aliis habitationibus similes esse inter desertas & cultas distinctiones. Sed & quattuor habitationum incolas & relatione situs & ipsa quoque standi qualitate depinxit. Primum enim ait: alios praeter nos ita incolere terram: ut a se interrupti nullam habeant ad se facultatem meandi. Et ipsa uerba declarant: non eum de uno hominum genere loqui in hac superficie a nobis solius torridae interiectione diuiso. Sic enim magis diceret: ita interruptos ut nihil inter ipsos ab illis ad nos manare possit. Sed dicendo ita interruptos ut nihil inter ipsos ab illis ad alios manare possit: qualiter inter se illa hominum genera sunt diuisa significat. Quod autem uere ad nostram partem referretur: adiecit dicendo de illis qui & a nobis & a se inuicem diuisi sunt: primum obliquos partim transuersos partim etiam aduersos stare nobis. Interruptio ergo non unius generis a nobis: sed omnium generum a se diuisorum refertur: quae ita distinguenda est. Hi quos separat a nobis perusta: quos graeci ἀντοέκος uocant: similiter ab illis qui inferiori zonae suae incolunt partem: interiecta australi gelida separantur. Rursus illos ab ἀντοέκω suis id est per nostri cinguli inferiora uiuentibus interiectione ardentis sequestrat: & illi a nobis septentrionalis extremitatis rigore remouentur. Et quia non est una omnium affinis continuatio: sed interiectae sunt solitudines ex calore uel frigore mutuam negantibus comeatum: has terrae partes: quae a quattuor hominum generibus incolunt: maculas habitationum uocauit. Quemadmodum autem caeteri omnes uestigia sua figere ad nostram credantur ipse distinxit: & australes quidem aperte pronunciauit aduersos stare nobis dicendo: Quorum australis ille in quo qui insunt aduersa nobis urgent uestigia. Et ideo aduersi nobis sunt: quia in parte sparsae quae contra nos est morantur. Restat inquirere quos transuersos & quos obliquos nobis stare memorauerit. Sed nec de ipsis potest esse dubitatio: quin transuersos stare non
d

bis dixerit inferiore zonæ nostræ prem tenētes. Obliquos uero eos qui australis circuli deuexa
 sortiti sunt. Superest ut de terræ ipsius spatii q̄ta habitatoī cēsserint: quāta sint iculta referamus.
 Id est quæ sit singulorum dimensio cingulorū. Quod ut facile cognoscas: redeūdū tibi est ad or
 bis terræ descriptionē: quā paulo ante subiicimus: ut p̄ ascriptæ l̄ræ notas rō dimensionū lu
 cidius explicetur. Omnis terræ orbis, i. circulus: qui uniuersum ambitū claudit: cui ascripta sūt
 a. b. c. d. ab his qui eum rōne dimensi sunt: in sexaginta diuisus est partes. Habet autē totus ipse
 ambitus stadiorū ducenta quinquaginta duo milia. Ergo singulæ sexagesimæ extendunt stadiis
 quaternis milibus decenis. Et sine duo medietas eius: quæ est a. d. per orientē, i. per. a. usq; ad. c.
 habet triginta sexagesimas & stadiorū milia centū uiginti sex. Quarta uero pars: quæ est ab a usq;
 ad. c. incipiens a p̄sta: habet sexagesimas qundecim: & stadiorū milia sexaginta & tria. Huius q̄rtæ
 partis mensura relata cōstabit totius ambitus plena dimensio. Ab. a. igit̄ usq; ad. p. q̄d ē medietas
 perusta: habet sexagesimas q̄ttuor: quæ faciūt stadiorū milia sexdecim cū octingentorū adiectōe.
 Ergo oīs perusta sexagesimarū octo est: & tenet stadiorū milia triginta tria & sexaginta in super.
 Latitudo autē cinguli nr̄i: q̄ tēperatus est. i. a. p. usq; ad. o. habet sexagesimas quinq;: quæ faciūt sta
 diorū milia uiginti unū. Et spatiū frigidæ ab. o. usq; ad. c. habet sexagesimas sex q̄ stadiorū tenēt
 uiginti quinq; milia ducēta. Ex hac q̄rta pte orbis terræ: cuius mensurā euidenter exp̄ssimus: alte
 rius q̄rtæ ptis magnitudinē ab. a. usq; ad. d. pati dimensionū distinctōe cognosces. Cū ergo q̄tū
 teneat sp̄a sup̄ficies q̄ ad nos ē: oī sua medietate cognoueris: de mēsurā quoq; ferioris medie
 tatis. i. a. d. p̄ b. usq; ad. c. similiter istrueris. Mō. n. q̄a orbē terræ: i plano p̄ximus: i plano at̄ me
 diū exprimef nō possumus sp̄alē tūore imitati sumus altitudis it̄lectū a circulo: q̄ magis orizō
 q̄ meridianus uidetur. Cæterū uolo hoc mēte p̄cipias: ita nos hāc ptulisse mēsurā tanq̄ a. d. per
 a. usq; ad. c. pars terræ sup̄ior sit: cuius prem nos incolimus: & a. d. per. b. usq; ad. c. pars terræ su
 perior habeat inferior. Hoc quoq; tractatu p̄p̄riū sortito finē: nūc illud q̄d p̄bandū p̄misimus af
 feramus: hos cingulos & bene Maronē cælo: & bene terræ assignasse Ciceronē & utrūq; nō di
 screpantia sed cōsona eadēq; dixisse. Natura. n. cæli hāc i diuersis terræ ptibus tēperie nimietate
 tēq; distinxit. & q̄litas uel frigoris uel caloris q̄ cuilibet ætheris p̄ti semel inhæsit. eādē inficit
 p̄te terræ: quā despicit ambiēdo. Et q̄a has diuersitates q̄ certis finibus termināt cingulos i cæ
 lo uocauere: necesse est totidē cingulos ēt hic it̄elligi: Sicut i breuissimo speculo cū facies mon
 straf̄ ingēs: tenet i angusto mēbra uel liniamēta ordinē quē sua in uero digesserat aplitudo. Sed
 hic quoq; asserēdi q̄d d̄r minuemus laborē oculis subiicēdo p̄incturā. Esto. n. cæli sp̄a. a. b. c. d.
 Et inter se claudat sp̄arā terræ: cui ascripta sūt. f. x. t. u. Et ducat i cæli sp̄ara circulus septētrio
 nalis. ab. i. usq; i o: tropicus æstiuus. a. g. i. p. & æqnoctialis. a. b. i. a. & tropicus hyemalis ab. f. i. q.
 & australis ab. e. in. r. sed & zodiacus ducatur ab. f. in. p. Rursus in sp̄ara terræ ducant idē limi
 tes cingulorū: quos supra descripsimus. in. n. in. m. in. l. in. r.

His ita depictis sine difficultate constabit singulas terræ partes a singulis cæli partibus super uerticē suū positis qualitātē circa nimietatē uel temperiem mutuari: Nam quod est sursum. a. d. usq; ad. r. hoc despicit terrā ab. l. usq; ad. r. Et quod est in cælo ad. r. usq; ad. q. hoc inficit terræ a. k. usq; ad. l. & quod in cælo est a. q. usq; in. p. tale facit in terra ab. l. usq; ad. m. Qualeq; est desup a. p. usq; ad. o. tale in terra ab. m. usq; ad. n. Et quale illic ab. o. usq; ad. c. tale hic est ab. n. usq; ad. r. Sunt autem in æthere extremitates ambæ. i. a. d. usq; ad. r. & a. c. usq; ad. o. æterno rigore dēfata. Idē in terra idem est ab. l. usq; ad. k. & a. r. usq; ad. n. rursum in cælo a. q. usq; ad. p. nimio calore feruet. Idē i terra quoq; ab. l. usq; ad. m. idē feruor est. Itē sunt in cælo tēperies ab. o. usq; ad. p. & a. q. i. r. Ideo sunt hic quoq; temperatæ ab. n. in. m. & ab. l. in. k. Aequinoctialis. n. circulus qui ab. a. usq; ad. b. ductus est. mediā secat perustā: Et ipsum autē scisse Ciceronē: q; terreni cinguli cælestibus inficiant; ex uerbis eius ostenditur. Ait. n. e qbus duos maxime iter se diuersos & cæli uerticibus ipsis ex utraq; parte subnixos obriguisse pruina uides. Ecce testatur finale frigus esse de cælo. Idē quoq; de feruore medio dicit. Mediū autē illū & maximū solis ardore torreri. Cū ergo manifeste & rigore de cæli uerticibus & feruore de sole in terræ cingulos uenire signauerit: ostendit prius in cælo hos eosdē cingulos cōstitisse. Nūc quoniā cōstitit easdē in cælo & in terra zonas esse uel cingulos (hæc. n. unius rei duo sunt noia) iā dicendū est: quæ cā in æthere hanc diuersitatē qualitatis efficiat. Perusta duobus tropicis claudif. id est ab. g. in. p. æstiuo: & ab. f. in. q. hyemali. Ab. f. autē in. p. zodiacū describēdo perduximus. Ergo signū. p. tropicus ille cācer habeatur: & signum f. capricornus. Constat autē solē neq; sursum ultra cācrū: neq; ultra capricornū deorsum meare: sed cum ad tropicog; cōfinia peruenerit mox reuertit: unde & solstitia uocantur. Et quia æstiuus tropicus temperatæ nostræ terminus est: ideo cū sol ad ipsum finē uenerit. facit nobis æstiuos calores de uicino urens sensu maiore subiecta Illo deniq; tempore australi generi reuertit hyemem nō potest ambigi: quia tunc ab illis sol omni uia suæ ipatio recedit. Rursum cū ad. f. signum id est ad capricornū uenerit: facit hyemē nobis recessu suo: & illis uicinate reducit æstatē. Hic notādū est de tribus tantū cardinibus in q̄cūq; ædē ingredi solē. de quarto nūq;. Nā & ab ortu & ab occasu fenestra solē recipit: quippe quē orientē abeūtēq; p̄spectet. Recipit & a meridie: q̄a omne iter solis in nostro meridie est: ut instruit uisum ante lata descriptio. Nūq; uere solē fenestra septētrionis admittit: quia nunq; a. p. signo ad. o. sol accedit: sed a. p. semp retrocedēdo nūq; fines poli septētrinalis attingit. Et ideo nūq; per hūc cardinē radius solis infundit. Eiusdē rei p̄bationē umbra quoq; cuiuslibet corporis efficiet astruere. Nā & in occasum cadit oriente sole: & in ortū cū sit occiduus. Medio autē die: q̄a sol meridiē tenet in septētrionē umbra depellit. In austrū uero circa nostrā habitationē impossibile est umbrā cuiuslibet corporis cadere: quia semp in aduersam soli partē umbra iactat. Aduersus autē austro apud nos sol esse nō poterit: cū nūq; fines septētrionalis attingat. Sane quoniā pars illa perustæ: quæ tēperatæ uicina est admittit habitates: illic. i. trās tropicū quæcūq; habitant spatia: umbrā mittūt in austrū eo tēpore: quo sol cancrū tenet. Tunc enī ei fit sol septētrionalis: cū tropicū tenet: q; ab illis ad septētrionē recedit. Ciuitas autē Siene: q; puincia thebaidos post superioz; montiū deserta p̄cipiū est: sub ipso æstiuo tropico constituta est. Et eo die quo sol certam partē ingredi cancri hora diei sexta (quoniā sol tūc super ipsum inuenit uerticē ciuitatis) nulla illic potest in terris de quolibet corpore umbra iactari. Sed nec stilius hemisphærii monstratis horas: quæ γνόουοα uocant: tunc de se potest umbrā creare. Et hoc est quod Lucanus dicere uoluit: nec tamē plene ut habet absoluit. Dicēdo. n. Atq; umbras nūq; flectere siene. Rē qdē attigit: sed turbauit uez;. Nō. n. nūq; flectit sed uno tēpore: quod cū sua ratione rettulimus. His relatis cōstat solē nūq; egredi fines perustæ: q̄a de tropico in tropicū zodiacus obliquatus est. Manifesta est igit; cā: cur hæc zona flāmis sit semp obnoxia q̄ppe quā sol totius æternæ flāmæ & fons & administrator nūq; relinquat. Ergo abæ partes ultimæ. i. septētrionalis & australis: ad quas nūq; solis calor accedit: necessario perpetua præmuntur pruina. Duas uero (ut diximus tēperat hinc atq; illinc uicinia caloris & frigoris. Deniq; in hac ipsa zona quā incolimus: quæ tota dicitur tēperata: partes tamen quæ perusto cingulo uicinæ sunt: cæteris calidiores sunt: ut est æthiopia: arabia: ægyptus & libya: in quibus calor ita circumfusi aeris corpus extenuat: ut aut nūq; aut raro cogat i nubes: & ideo nullus pene apud illos usus est ibriū. Rursum usq; ad frigidæ fines pressius accedit: ut est palus mæotis: ut regiones quas præterfluunt tanais: & hister: oiaq; super scythiā loca quorū icolas uetustas hyperboreos uocauit: quasi originē boreæ in trorsum recedēdo trāssissent: adeo æterna pene præmuntur pruina: ut nō facile explicetur quāta sit illic frigidæ nimietatis iniuria. Loca uero quæ in medio temperata sunt: quoniā ab utraq; nimietate longe recedunt: uerā tenēt salutaremq; temperiem. Locus nos admonet: ut quoniā diximus rem: quæ a nullo possit refelli: utrūq; tropicum circum zodiaco terminos facere: nec nūq; solem alterutrum tropicum excedere posse: uel sursum uel deorsum meādo. Trans zodiacum

Zona perusta

Solstitia

Siene

Lucanus

Hyperborei

uero circum. i. trans uisā quæ tropicis clauditur: ex utraq; parte iciperē tēperatas Quæramus quid sit quod ait Virgilius: quæ nullius unq; disciplinæ error inuoluit Duæ mortalibus agris. Munere concessæ diuum: & uia secta per ambas:

Obliquus qua se signorum uertitur ordo.

Vides enim dicere his uersibus zodiacū per temperatas ductū & solis cursum p̄ ipsas ferri: quod nec opinari fas est: quia neutrum tropicum solis cursus excedit Nunc igitur illud attēdit qd̄ diximus & intra tropicum in ea perusta parte quæ uicina est temperatæ habitatores esse. Nam siene sub ipso tropico est: meroe autem tribus milibus octingentis stadiis in Perustam a siene introrsum recedit: & ab illa usq; ad terram cynamomi, feracem sunt stadia octingēta. Er̄ p̄ hæc omnia spatia perustæ licet rari tamen uita fruuntur habitates. Ultra uero iam inaccessum est p̄pter nimium solis ardorem. Cum ergo tantū spatii ex pusta uitam ministret: & sine dubio circa uicinā alterius temperatæ idest ἀντοέκωρου. u. tantūde spatii habere per perustæ fines: & parem māsuetudinem: non neget. Paria enim in utraq; parte sunt omnia. Ideo credendū est per poeticā tubā: quæ omnia semper in maius extollit: dixisse uisā solis sectam per tēperatas: quoniā ex utraq; p̄te fines perustæ in eo sunt similes temperatis: q̄ se patiuntur habitari. An forte poetica licentia particula pro simili: pene particula posuit: & pro per ambas sub ambas dicere maluit. Nam re uera ductus zodiaci sub ambas temperatas ultro citroq; peruenit nō tamen per ambas. Scimus autē & Homerum ipsum: & i omnibus imitatorē eius Varronem sæpe tales mutasse particulas. An: quod mihi uero propius uidetur: per ambas pro inter ambas uoluit intelligi. Zodiacus enī iter ambas tēperatas uoluitur non per ambas. Familiariter autē per pro iterponere solet: sicut alibi quoq; Circū perq; duas in morē fluminis arctos. Neq; enim anguis sydereus arctos secat: sed dū & amplectit̄ & interuenit circū eas & inter eas uoluitur non per eas. Ergo pōt constare nobis intellectus: si per ambas. i. pro inter ambas more ipsius poetæ dictū existimemus. Nobis aliud ad defensionē ultra hæc: quæ diximus: non occurrit. Ver̄ quoniā in medio posuimus quos fines nunq; uia solis excedat: manifestū est oībus autē quid maro dixerit: quæ cōstat erroris ignax: erit ingenii singulorū inuenire qd̄ possit amplius pro absoluēda hac qōne conferri. His quoq; (ut arbitror) nō ociosa īspectōe tractatis: nūc de oceano quod p̄misimus astruemus. Non uno sed gemino eius ambitu terræ corpus oē circū flui. Cuius uerus & primus meatus est: q̄ ab indocto hominū genere nascit̄. Is enī quē solū oceanū plures opinātur: de finibus ab illo originali refusus secundū ex necessitate ambitū fecit. Cæterū eius prior corona p̄ zonā terræ calidā meat supiora terræ & inferiora cingens flexū circi æquinoctialis imitata. ab oriēte uero duos sinus refūdit: unū ad extremitatē septētrionis: ad australis alteq;. Rursusq; ab occidēte duo pariter enascuntur sinus: qui usq; ad ambas quas supradiximus extremitates refusi occurrūt ab oriēte demissis. Et dū uisūma & īpetu maniore milcentur: inuicēq; se feriūt: ex ipsa aquarū collisione nascit̄ illa famosa oceani accessio pariter & recessio. Et ubicūq; in nō mari contingit: idē uel in angustis fretis uel in planis forte littoribus ex ipsis oceani sinibus quos oceanū nunc uocamus eueniūt: quia nostrum mare ex illis influit Cæterū uer̄ior ut ita dicam: eius alueus tenet zonā perustā: & tam ipse qui æquinoctialē q̄ sinus ex eo nati: qui orizontē circulū ambitu suæ flexionis imitantur: oēm terrā quadrifidā diuidūt: & singulas ut supradiximus habitationes faciunt insulas. Nā inter nos & australes homines means ille p̄ calidā zonā totāq; cingens & rursus utriusq; regiōis extrema sinibus suis ambiēs binas in superiore atq; inferiore terræ superficie insulas facit. Vnde Tullius hoc intelligi uolēs nō dixit: omnis terra parua quædā est insula: sed oīs terra quæ colit̄ a nobis parua quædam est insula: quia & singulæ de quattuor habitationibus paruæ quædam efficiuntur insulæ: oceano bis eas ut diximus ambiente. Omnia hæc ante oculos locare potest descriptio substituta. ex qua & nostri maris originem quæ totius una est: & rubri atq; indici ortum uidebis. Caspiumq; mare unde oriatur inuenies: licet non ignorē esse nullos qui ei de oceano ingressum nugēt. Nec dubium est: in illam quoq; australis generis temperatā mare de oceano similiter influere Sed describi hoc nostra attestatio non debuit: cuius situs nobis incognitus perseverat. Quod autem dixit nostram habitabilem angustam uerticibus latiore: in eadem descriptione poterimus aduertere. Nam quanto longior est tropicus circus septētrionali breuitate cōtrahit̄. Deductio autē laterū lōgitudine tropici ab utraq; p̄te distendit̄. Deniq; peteres oēm habitabile nram extētæ clamidi similē eē dixerūt. Itē q̄ oīs terra i qua & oceanus eīad rō noīe q̄ sit paruus uides. Nā licet apud nos athlaticū mare licet magnū uoces: de cælo tamen dispiciētibus nō pōt magnum uideri: cū ad cælū terra signū sit & pūctū: qd̄ diuidi non possit in partes. Ideo autem terræ breuitas tam diligenter asserit̄: ut parui p̄dendum ambitum famæ

Oceanus

per p̄ iter

uir fortis itelligat quæ in tam paruo magna esse non poterit: quod doctrinæ propositum non minus in sequetibus apparebit: quoniam etiã si cupiat proles futuroꝝ hoïum deiceps laudes uniuscuiusq; nostrũ acceptas a patribus posteris p̄dere: tamẽ p̄pter eluiones exustionesq; terræ quas accidere tẽpore certo necesse est: nõ mō nõ æternã sed ne diuturnam quidẽ gloriã assequi possũmus. Virtutis fructũ sapiens in cõsciẽtia ponit: minus perfectus in gloria: unde Scipio perfectõnẽ cupiẽs ifundere nepoti auctor est: ut cõtẽrus cõsciẽtiæ præmio gloriã nõ requirat. In qua appetẽda quoniã duo sunt maxime quæ p̄bari possint: ut & q̄ latissime uaget & quãdiutissime p̄seueret. Postq̄ superius de habitationis nostræ angustijs differendo totius terræ quæ ad cælum puncti locũ obtinet: minimã quãdã docuit ab hoibus nostri generis particulã possideri: nullius uero gloriã uel in illã totã partẽ potuisse diffundi: siquidẽ gãgen trãsnatãre uel transcẽdere caucalum romani nominis fama nõ ualuit: spẽ quã de propaganda late gloria ante oculos ponendo nostri orbis águstias amputauit. uult etiã diuturnitatis auferre ut plene animo nepotis cõtẽptũ gloriæ cõpos dissuasor insinuet: & ait. Nec in hac ipsa in quã sapientis & fortis uiri nomẽ serpere potest: æternitatẽ nominis posse durare: cũ modo exustione modo elluione terrarũ diuturnitati rerũ intercedat occasus: quod quale sit differemus. In hac enim parte tractatus illa quæ stio latenter absoluitur quæ multoꝝ cogitationes de ambigenda mũdi æternitate significat. Nã quis facile mũdũ semper fuisse cõsentiãt: cũ & ipsa historiarũ fides multaq; rerũ cultũ emendationẽ q; uel ipsam inuentionẽ recentẽ esse fateatur: Cũq; rudes primũ homines & in curia syluestri nõ nũc a feraz asperitate dissimiles meminexit: uel fabuletur antiquitas tradatq; nec hũc eis quonunc utimur uictum fuisse: sed glãnde prius & baccis alitos sero sperasse de sulcis alimonia: cũq; ita exordiũ rez & ipsius humanæ natiõis opinemur ut aurea primũ sæcula fuisse credamus: &

Virtutis fructus

De mundi æternitate

ide natura p metalla uiliora degeneras ferro sacula postrema foedauerit: ac ne totu uideamur de fabulis mutuari: q; no huic extimet mudu quadoq; coepisse: nec longa retro eius atate cum ab hinc ultra duo retro annorum milia de excellenti rege gestaru memoria ne graeca quide extat historia: Nam supra Ninum a quo Semiramis secudu quosda credif precreata: nihil praclaru in libris relatu est: si enim ab initio imo ante initiu fuit mundus (ut philosophi uolunt) cur p innum merabilium seriem saeculorum non fuerat cultus: quo nunc utimur: inuentus: non litterarum usus quo solo memoriae fulcif aeternitas: cur no deniq; multaz reru experientia ad aliqs getes recenti atate peruenit: Vt ecce galli uitem uel cultum oleae roma iam adolescente didicerunt. Aliae uero gentes adhuc multa nesciunt quae nobis inuenta placuerunt: Hae omnia uidentur aeternitati rerum repugnare dum opinari nos faciunt certo mundi principio paulatim singula quaeq; coepisse. Sed mudu quidem fuisse semper philosophia auctor est coditore quidem deo: sed non ex tempore. Siquidem tempus ante mundum esse non potuit: cum nihil aliud tempora nisi cursus solis efficiat. Res uero humanae ex parte maxima saepe occidunt manete mundo & rursus oriuntur uel eluione uicissim uel exustione redeute: cuius uicissitudinis causa uel necessitas talis est. Ignē aethereum physici tradiderunt humore nutriri: asserentes ideo sub zona caeli perusta qua uia solis idest zodiacus occupauit oceanum (sicut supra descripsimus) a natura locatum ut ois latitudo, qua sol cu quicq; uagis ultro citroq; discurrut: habeat subiecti huoris alimoniam. Et hoc esse uolunt quod Homerus diuinaru omniu inuentionu fons & origo sub poetici nube figmenti uerum sapientibus intelligi dedit: Ioue cum diis caeteris. i. cum stellis pfectum in oceanum aethiopibus eum ad epulas inuitantibus. Per qua imaginē fabulosa Homege significasse uolunt hauriri de humore nutrimenta syderibus: qui ob hoc aethiopas reges epularum caelestium dixit: quoniam circa oceani oram non nisi aethiopes habitant quos uicinia solis usq; ad speciem nigri coloris exussit. Cum ergo calor nutriatur humore: haec uicissitudo coningit: ut modo calor modo humor exuberet. Euenit enim ut ignis usq; ad maximu enutritus augmentum haustu uincat humorē. Et sic aeris mutata temperies licentiā praestet incendio: & terra penitus flagrantia immisso ignis uratur. Sed mox impetu caloris assumpto paulatim uires reuertuntur humori: cum magna pars ignis incendiis erogata minus iam de renascente humore consumat. Ac rursus longo temporum tractu ita crescens humor altius uincit: ut terris infundatur eluio. Rursusq; calor post haec uires resumit & ita fit ut manente mundo inter exuperantis caloris humorisq; uices terraru cultus cum hominu genere saepe intercitat: & reducta temperie rursus mouetur: nuq; tamen siue eluio siue exustio omnes terras aut omne hominu genus uel omnino operit uel penitus exurit. Aegypto certe ut Plato i Thimaeo fatef nuq; nimietas humoris nocuit uel caloris. Vnde & infinita annoru milia in solis aegyptioru monumentis librisq; religuntur. Certe igitur terraru partes internectioni superstites seminarium instaurando generi humano fiunt: atq; ita contingit ut non rudi mundo rudes homines & cultus inscii: cuius memoriam intercipit interitus: in terris oberrent: & asperitatem paulatim uagae feritatis exuti conciliabula & coetus natura instruente patiantur. Sitq; primu inter eos mali nescia & adhuc astuciae inexperta simplicitas: quae nomen auri primis saeculis praestat. Inde quo magis ad cultum rerum atq; artiu usus promouet tanto facilius in animos serpit aemulatio: quae primu bene incipiens in inuidiam latenter euadit. Et ex hac iam nascitur quicquid genus hominu potest sequentibus saeculis experitur. Haec est ergo quae rebus humanis pereundi atq; iteru reuertendi incolumi mundo uicissitudo uariatur. Quid autem interest ab his qui postea nascentur sermonem fore de te: cum ab his nullus fuerit qui ante nati sunt: qui nec pauciores & certe meliores fuerunt uiri: praesertim cum apud eos ipsos quibus audiri nomen nostrum potest: nemo unius animi memoriā consequi possit. Homines enim populariter annu tantu modo solis idest unius austru reditu metiuntur. Re ipsa autem cum ad idem unde semel profecta sunt cuncta austru redierunt: eademq; totius caeli descriptionem longis interuallis retulerint: tum ille uere uertens annus appellari potest: in quo uix dicere q; multa hominu saecula teneantur. Namq; ut olim deficere sol hominibus extinguiq; uisus est cu Romuli animus haec ipsa in templa penetrauerit: ita quandoq; cum ab eadem parte sol eodeq; tempore iteru defecerit: tu signis omnibus ad idem principium stellisq; reuocatis expletum annu habeto Cuius quidem anni nundu uigesima partem scito esse couersam. Idem agere persuauerat instas dissuasioni gloriae desideradae. qua cum locis artam ne in ipsis angustiis aeterna supra docuisset: nunc non solum perpetuitatis expertem: sed nec ad unius ani integri metas posse propagari docet: cuius assertionis quae sit ratio dicemus. Annus non is solus est que nuc comunis omnium usus appellat: sed singulorum seu luminu seu stellaru emensio omni caeli circuitu a certo loco in eundem locum reditus annus suus est. Sic mensis lunae annus est inter quem caeli ambitum lustrat: na & a luna me

ignis aethereus nutritur huore

Iuppiter cum diis epulas ad oceanu

Annus

Luna Mensis unde

sis dicitur: quia græco nomine luna mene uocatur. Virgilius deniq; ad descriptionem lunaris anni qui breuis est annum qui cursu solis efficitur significare uolens ait. Interea magnū sol circuitu uoluitur annum: magnum uocans solis comparatione lunaris. Nam cursus quidem Veneris atq; Mercurii pene par soli est. Martis uero annus fere biennium tenet: tanto enim tempore cælum circuit. Iouis autem stella duodecim & Saturni triginta annos in eadem circuitione consumit. Hæc de luminibus ac uagis ut sæpe relata iam nota sunt. Annus uero qui mundanus uocatur qui uere uertens est: quia conuersione plenæ uniuersitatis efficitur: largissimis sæculis explicatur. Cuius ratio est talis. Stellæ omnes & sydera: quæ infixæ cælo uidentur: quorum propriū motum nunq; uisus humanus sentire uel deprehendere potest: mouentur tamen & præter cæli uolubilitatem qua semper trahuntur: suo quoq; accessu tamen særo promouentur ut nullius hominum uita tamen longa sit: quæ obseruatione continua factam de loco permutationem: in quo eas primum uiderat deprehendat. Mundani ergo anni finis est: cum stellæ omnes omniaq; sydera quæ aplanas habent: a certo loco ad eundem locum Ita remeauerint. ut ne una quidem cæli stella in alio loco sit: q̄ in quo fuit: cum omnes aliæ ex eo loco motæ sunt: ad quem reuersæ anno suo finem dedere. ita ut lumina quoq; cum erraticis quinq; in iisdem locis & partibus sint: in quibus incipiente mundano anno fuerunt. Hoc autem (ut physici uolunt) post annorum quindecim milia peracta contingit. Ergo sicut annus lunæ mensis est: & annus solis duodecim menses: & aliæ stellæ hi sūt anni: quos supra rettulimus: ita mundanū annū quidecim milia annorū quales nunc computamus efficiunt. Ille ergo uere annus uertens uocandus est quem non solis idest astri reditu metiuntur: sed quem stellarum omnium in quocunq; cælo sunt ad eundem locum reditus sub eadem cæli totius descriptione concludit. Vnde & mundanus dicitur: quia mundus proprie cælum uocatur: Igitur sicut annum solis non solum a calendis ianuarii usq; ad eandem uocamus: sed etiam a sequente post calendas die usq; ad eundem diem & a quocunq; cuiuslibet mensis die usq; ad diem eundem diem & a quocunq; cuiuslibet mensis die usq; in diem eundem reditus annus uocatur: Ita huius mundi anni initium sibi quisq; facit quodcunq; decreuerit: ut ecce nunc Cicero a defectu solis qui sub romuli fine contigit: mundani anni principium sibi ipse constituit. Et licet iam sæpissime postea defectus solis euenerit: non dicitur tamē mundanum annum repetita defectio solis implese: sed tunc implebitur: cum sol deficiens in hisdē locis & partibus & ipse erit & omnes cæli stellas omniaq; sydera rursus inueniet: in quibus fuerant cum sub Romuli fine deficeretur. Igitur discessu Romuli post annorum quindecim milia (sicut afferunt physici) sol denuo ita deficit: ut in eodē signo eadēq; parte sit ad idem principium in quo sub Romulo fuerat: stellis quoq; omnibus signisq; reuocatis. Peracti enim fuerant cum Scipio in Africa militaret a discessu Romuli anni quingenti septuaginta & tres. Anno enim ab urbe condita sexcentesimo septimo hic Scipio deleta Carthagine triumphauit: Ex quo numero annis remotis trigintaduobus regni Romuli & duobus qui intra somnium & consumatum bellum fuere quingenti septuaginta tres a discessu Romuli ad somnium usq; remanebunt. Ergo rationabiliter uereque signauit. Nec dum mundani anni uicesimam partem esse conuersam. Nam uicesimæ parti quot anni supersint a fine Romuli ad aphyricanam militiam Scipionis: quos diximus annos fuisse quingētos septuaginta tres: quisquis in digitis mittit inueniet. Tu uero enitere & sic habeto te non esse mortalem: sed corpus hoc. Nec enim tu is es quem forma ista declarat: sed mens cuiusq; is est quisq; non ea figura quæ digito demonstrari potest. Deum te igitur scito esse siquidem est deus qui uiget: qui sentit: qui meminit: qui prouidet: qui tam regit: & moderatur: & mouet id corpus: cui præpositus est: q̄ hunc mundū ille princeps deus. Et ut ille mundum quadam parte mortalem ipse deus æternus: sic fragile corpus animus sempiternus mouet. Bene & sapienter tulianus hic Scipio circa institutionem nepotis ordinem recte docētis impleuit: Nam ut breuiter a principio omnem opem is continentiam reuoluamus: primum tempus eius mortis: & imminentes propinquorum prædixit insidias: ut totum de hac uita sperare dedisceret: quam non diuturnam comperisset. Deinde ne metu prædictæ mortis frangeretur ostendit sapienti & bono ciui in immortalitatem migrandum. Cūq; eum ultro spes ista traxisset ad moriendi desiderium: succedit Pauli patris opportuna dissuasio accensam filii festinationem ab appetitu spontaneæ mortis excludens. Plene igitur in animo somniantis utrinq; plantata sperandi expectandiq; temperie altius iam circa diuina erigendum nepotis animum Aphyricanus ingreditur. Nec prius eum terram patitur intueri q̄ cæli ac syderum natura motum ac modulamē agnoscat & hæc omnia sciat premio cessura uirtutum. Ac postq̄ mēs firmata Scipionis alacritate tantæ pmissionis egreditur: tū demū gloria quæ apud indoctos magnū uirtutis premiū creditur cōtēni iubetur dū ostēditur ex terræ

cursus diffi-
 nitus plane
 tagē
 ānus mūda-
 nus

sidera fixa
 et mouent

Finis mon-
 dani anni

Annus uisus
Mundus

Quo tem-
 pore deleta
 Cartago

Quis potest
 esse deus

breuitate uel casibus arcta locis angusta temporibus. Africanus igitur pene exutus hominem & defæcata mente iam naturæ suæ capax hic apertius admonetur ut esse se deum nouerit. Et hæc sit præsentis operis consumatio ut animam non solū immortalē; sed deum esse clarescat. Ille ergo qui fuerat iam post corpus in diuinitatē receptus; dicturus uiro adhuc in hac uita posito deum te scito esse: nō prius tantā prærogatiuam cōmittit homini q̄ quid sit ipse discernat ne extimeat hoc quoq; diuinū dici: quod mortale in nobis & caducū est. & quia Tullio mos est profundam rerum scientiā sub breuitate tegere uerborum: nunc quoq; miro cōpendio tantū includit arcanū quod Plotinus magis q̄ quisq; uerboꝝ parcus libro itegro disseruit: cuius descriptio est: Quid est animal quid homo: in hoc ergo libro Plotinus quærit: cuius sint i nobis uolūtates memores metuq; ac desideria & animositas uel dolores: postremo cogitatōes & itellectus utrū meræ animæ: an uero animæ utentis corpore. Et post multa quæ sub copiosa rege densitate disseruit: quæ nūc nobis ob hoc solū prætereūda sunt ne usq; ad fastidii necessitatē uolumē extendant: hoc postremo pnūciat animal esse corpus animatū. Sed nec hoc neglectū ut non quæsitū relinquit quo animæ beneficio quaue uia societatis animeur. Has ergo omnes quas pdiximus passiones assignat animali Verum aut̄ hominē ipsam animam esse testatur. ergo qui uidetur nō ipse uerus homo est: sed uerus ille est a quo regitur quod uidetur Sic cū morte animalis discesserit animatio cadit corpus regēte uiduatur. Et hoc ē quod uidet̄ i hoīe mortale. Aīa uero qui uerus homo est ab omni conditione mortalitatis aliena est: adeo ut ad imitationē dei mundū regentis regat & ipsa corpus: dum a se animatur. Ideo phisici mundū magnum hominē: & hoīem breuē mundum esse dixerunt. Per similitudines igitur cæterum prærogatiuæ quibus deū aīa uidetur imitari: animū deum & prisca philosophoꝝ & Tullius dixit. Quod autem ait mūdum quadā parte mortale: ad cōmunē opinionē respicit: qua mori aliqua inter mūdum uidetur: ut animal exanimatum uel ignis extinctus uel sicatus humor. Hæc enim omnino interisse creduntur. Sed constat secundū ueræ rationis assertionem: quā & ipse non nescit: nec Virgilius ignorat dicendo: nec morti esse locū. Constat inq; nihil intra uiuū mūdum perire. sc. eoꝝ quæ iterire uidentur: solam mutari speciē: & illud in originē suā atq; in ipsa elementa remeare: quod tale q̄le fuit esse desierit. Deniq; & Plotinus alio i loco: cum de corpoꝝ assumptōe dissereret: & hoc dissolui posse pnūciaret: quicqd̄ effluit obiecit sibi. Cur ergo elemēta quoꝝ fluxus in apto est: nō similiter aliquādo soluunt. Et breuiter tātā obiectōi ualidæq; respōdit Ideo elemēta licet fluāt nūq; tamē solui: q̄ nō foras effluūt. A cæteris. n. corporibus qd̄ effluit recedit: elemētoꝝ fluxus nūq; ab ipsis recedit elemētis. Ergo in hoc mūdo pars nulla mortalis est secundū ueræ rōnis asserta. Sed q̄ ait eū quadā pte mortale: ad cōm ut diximus opinionē paululū inclinare se uoluit. In fine aut̄ ualidissimū immortalitatis aīæ argumentū ponit: quia ipsa corpori pstat agitatū. Quod quale sit ex ipsis uerbis Ciceronis quæ sequuntur inuenies. Nā qd̄ semp mouet æternū est quod aut̄ motū affert alicui quodq; ipm̄ agitat̄ alicūde quādo finē habet motus uiuendi finē hēat. necesse est Solū igit̄ qd̄ seipsum mouet q̄ deseritur a se nūq; ne moueri quidē definit quin etiam cæteris quæ mouent̄ hic fons hoc principiū est mouēdi. Principiū aut̄ nulla est origo: nā e principio oriunt̄ oīa: ipsum aut̄ nulla ex re alia nasci pōt: nec. n. id esset principiū qd̄ gigneret aliud: qd̄ si nō orit̄ nec occidit quidē unq;: nā principiū extinctū nec ipm̄ ab alio nascit̄ nec ex se aliud creabit: si quidē necesse ē a principio oriri oīa: ita fit ut motus principiū ex eo sit qd̄ ipsum a se mouetur. id autem nec nasci potest nec oriri uel cōcidat omne cælum omnisq; natura cōsistat necesse est: nec uim ullā nācificatur quia primo impulsu moueatur: Cum pateat igitur æternū id esse quod ipsum se moueat: quis est qui hanc naturam animis esse tributam neget? In animo est enim omne quod pulsu agitur æterno: quod autem est anima: id motu cietur interiore & suo: nam hoc est pprie natura animi atq; uis: quæ si ē una ex omnibus quæ seipsa moueat neq; nata certe est & æterna est. Omnis hic locus de Phedrone Platonis ad uerbum a Cicerone translatus est: in quo ualidissimis argumentis animæ immortalitas asseritur. Et hæc est argumētorum summa esse animam mortis immunē quoniam ex se mouetur. Sciēdum est autem q̄ duobus modis immortalitas intelligitur: aut enim ideo est immortale quid. quia per se non est capax mortis: aut quia procuratione alterius a morte defenditur. Ex his prior modus ad animæ: secundus ad mundi immortalitatem refertur. Illa enim suapte natura a conditione mortis aliena est. Mundus uero animæ beneficio in hac uitæ perpetuitate retinetur. Rursus semper moueri dupliciter accipitur: hoc enim accipitur & de eo quod ex quo est semp mouetur: & de eo qd̄ ex quo est semp & mouet̄. & secundus modus est quo animā dicimus semp moueri. His pmissis iam qbus syllogismis de immortalitate aīæ diuersi lectatores Platonis rōcinant̄ oportet apiri. Sūt enim qui per gradus syllogismorum ad unū finem p̄bationis euadāt: certam sibi propositionē sequentis ex antecedentis conclusione facientes apud quos hic prior est: anima ex se mouetur:

Aīa q̄ est

Nihil moritur

Aīæ immortalitas

immortalitas quomō intelligit̄

Rōnes de aīæ immortalitate

qui quid autem ex se mouetur: semper mouetur. igitur anima semper mouetur. Secundus ita qui nascitur ex prioris sine Anima semper mouetur. quicquid autem semper mouetur immortale est. igitur anima immortalis est. & ita in duobus syllogismis duæ res probantur idest & semper moueri animam ut in priore: & esse immortalem ut colligitur de secundo. Alii uero usq; ad tertium gradum ita argumendo procedunt: Anima ex se mouetur. quod autem ex se mouetur: principium motus est. igitur anima principium motus est. Rursus ex hac conclusione nascitur propositio: Anima principium motus est. quod autem principium motus est: natum non est. igitur anima nata non est. Tertio loco. Anima nata non est. quod natum non est: immortale est. igitur anima immortalis est. Alii uero omnem ratiocinationem suam in unius syllogismi compendium redigere. Anima ex se mouetur. quod ex se mouetur principium motus est. quod autem principium motus est: natum non est. quod natum non est: immortale est. igitur anima immortalis est. Sed harum omnium ratiocinationum apud eum potest postrema conclusio de animæ immortalitate constare qui primam propositionem idest ex se moueri animam non refellit. Hac enim in fide non recepta debilia fiunt omnia quæ sequuntur. Sed huic stoicorum quidem accedit assensio. Aristoteles uero adeo non acquiescit ut animam non solum ex se non moueri: sed ne moueri quidem penitus conetur asserere. Ita enim calidus argumetationibus astruit nihil ex se moueri: ut etiam si quid hoc facere concedat: animam tamen hoc non esse confirmet. Si enim anima inquit principium motus est: doceo non posse principium motus moueri: & ita diuisionem suæ artis ingreditur: ut primum doceat in rerum natura esse aliquid immobile: deinde hoc esse animam tentet ostendere. necesse est inquit: aut omnia quæ sunt immobilia esse: aut omnia moueri: aut aliqua ex his moueri: aliqua non moueri. Item si damus aut & motum. & quietem necesse est: aut alia semper moueri: & alia nunquam moueri: aut omnia simul nunc quiescere nunc moueri. De his inquit quid magis uerum sit requiramus. Non esse omnia immobilia aspectus ipse testimonio est: quia sunt quorum motum uidemus. Rursus non moueri omnia uisus docet quo imota cognoscimus. Sed nec omnia dicere possumus modo motum pati modo esse sine motu: quia sunt quorum perpetuum motum uidemus: ut de cælestibus nulla dubitatio est. Restat igitur ait: ut sicut aliqua semper mouentur: ita sit aliquid semper immobile. Ex illis ut collectum sit esse aliquid immobile. nullus obuiat uel refellit. Nam & uera diuisio est & sectæ platonice non repugnat. Neque enim si quid est immobile: sequitur ut hoc sit anima. Nec qui dicit animam ex se moueri: iam moueri uniuersa confirmat: sed modum astruit quo anima mouetur. Siquid uero est aliud immobile: nihil ad hoc quod de anima astruitur pertinebit. Quod & ipse Aristoteles uidens postquam docuit esse aliquid immobile hoc esse animam uult dicere: & incipit asserere nihil esse quod ex se moueri possit: sed omnia quæ mouentur ab alio moueri quod si uere probasset: nihil ad patrocinium platonice sectæ reliqueretur: quæ admodum enim credi posset ex se moueri animam si constat nihil esse quod ex se possit moueri. In hac autem aristotelica argumentatione huiusmodi diuisionis ordo contexitur. Ex omnibus quæ mouentur inquit: alia per se mouentur: alia ex accidenti. & ex accidenti inquit mouet quæ cum ipsa non moueant in eo tamen sunt quæ mouentur: ut in naui sarcina seu uector quiescens. aut etiam cum pars mouetur quiescente integritate: ut si quis stans pedem manūue uel caput agitet. Per se autem mouetur quod neque ex accedenti neque ex parte sed & totum simul mouetur: ut cum ad superiora ignis ascendit: & de his quidem quæ ex accidenti mouentur nulla dubitatio est quin ab alio moueantur. Probabo autem inquit etiam ea quæ ex se mouentur ab alio moueri. Ex omnibus enim ait quæ per se mouentur aliam causam motus intra se possident: ut animalia ut arbores quæ sine dubio ab alio intelliguntur moueri a causa scilicet quæ in ipsis latet. nam causam motus ab eo quod mouetur ratio sequestrat: Alia uero apte ab alio mouentur idest aut ui aut natura. & ui dicimus moueri omne iaculum quod cum de manu iaculantis recessit: suo quidem motu ferri uidetur: sed origo motus ad uim refertur: sic enim nonnunquam & terram sursum & ignem deorsum ferri uidemus quod alienus sine dubio cogit impulsus. Natura uero mouetur uel graua cum per se deorsum uel leuia cum sursum feruntur. Sed & hoc dicendum est ab alio moueri licet a quo habeatur incertum. Ratio enim ait deprehendit esse nescio quid quod hæc moueat: nam si sponte mouerentur: sponte etiam starent: sed nec unam uiam semper agerent immo per diuersa mouerentur si spontaneo ferrentur agitati: cum uero hoc facere non possint sed leuibus semper ascensus & descensus grauibus deputatus sit: apparet eorum motum ad certam & constitutam naturam necessitatem referri. Hæc sunt & his similia quibus Aristoteles omne quod mouet ab alio moueri probasse se credidit. Sed platonici ut paulopost demonstrabitur argumeta hæc arguta magis quam uera esse docuere. Nunc sequens eiusdem iugenda diuisio est qua non posse animam ex se moueri etiam si hoc alia res facere posset: laborat ostendere & huius rei primam propositionem ab illis mutua quæ sibi extimat constituisse.

Argumeta
riones de
motu

Sic enim ait: Cum igitur omne quod mouetur constet ab alio moueri: sine dubio id quod primum mouet quia non ab alio mouetur (neque enim haberetur iam primum si ab alio moueret) necesse est inquit ut aut stare dicatur aut se ipsam mouere. Nam si moueri ab alio dicatur illud quoque quod eum mouet dicatur ab alio moueri & illud rursus ab alio in infinitum inquisitio ista casura est: nunquam exordia prima reperies si semper aliud ea quae putaueris prima praecedat. Restat igitur inquit ut si quod primum mouet non dicatur stare ipsum se mouere dicatur: & sic erit in uno eodemque aliud quod mouet: aliud quod mouetur: Siquidem in omni ait motu tria haec sunt necesse est id quod mouet: & quo mouet: & quod mouetur: Ex his tribus quod mouetur: tantum mouet. non etiam mouetur: cum illud quo fit motus & moueatur & moueat: illud uero quod mouet non etiam mouetur: ut ex tribus commune sit quod medium: duo uero sibi contraria intelligantur. Nam sicut est quod mouetur & non mouet: ita est inquit quod mouet: & non mouetur: propter quod diximus: quia cum omne quod mouetur ab alio moueatur: siquid mouet & ipsum mouet: quae remus semper motus eius nec unquam inueniemus exordium. deinde siquid se mouere dicatur: necesse est inquit ut aut totum a toto: aut partem a parte: aut partem a toto: aut totum a parte existime mus moueri: & tamen motus ille seu a toto seu a parte praecedat: alterum sui postulabit auctorem Ex his omnibus in unum Aristotelica ratiocinatio tota colligitur hoc modo: Omne quod mouetur ab alio mouetur. quod igitur primum mouet: aut stat: aut ab alio & ipsum mouetur. sed si ab alio: iam non potest hoc primum uocari: & semper quid primum moueat requiremus: restat ut stare dicatur: Stat igitur quod primum mouet. Contra Platonem ergo qui dicit animam motus esse principium: in hunc modum componitur syllogismus: Anima principium motus est: principium autem motus non mouetur. igitur anima non mouetur: & hoc est quod primo loco uiolenter obiecit: Nec eo usque persuadere contentus animam non moueri: aliis quoque rationibus non minus uiolentis perurget. Nullum inquit initium idem potest esse ei cuius est initium. Nam apud geometras principium lineae punctum dicitur esse non linea: Apud arithmeticos principium numeri non est numerus. Item causa nascendi ipsa non nascitur: & ipsa ergo motus causa ut initium non moueatur. Ergo anima quae initium motus est non mouetur: Additur hoc quoque: Nunquam inquit fieri potest ut circa unam eandemque rem uno eodemque tempore contrarietates ad unum idemque pertinentes eueniant. Scimus autem quia mouere facere est: & moueri pati est. Et igitur quod se mouet simul euenient duo sibi contraria & facere & pati: quod impossibile est. Anima igitur non potest se mouere. Item dicit: Si animae essentia motus esset nunquam quiesceret a motu: nihil enim est quod recipiat essentiae suae contrarietate: Nam ignis nunquam frigidus erit: nec nix unquam sponte calefcerit: anima autem nonnunquam a motu cessat: non enim semper corpus uidemus agitari: Non igitur animae essentia motus est: cuius contrarietate receptat. Ait etiam: Anima si aliis causa motus est: ipsa sibi causa motus esse non poterit. Nihil est enim inquit quod eiusdem rei sibi causa sit: cuius est alii. ut medicus ut exercitator corpore sanitatem uel ualentiam quam ille aegris hic luctatoribus praestat: non utique ex hoc etiam sibi praestat. Item dicit: Omnis motus ad exercitium sui instrumento eget: ut singularum artium usus docet. Ergo uidentur ne & animae ad se mouendum instrumentum opus sit: Quod si impossibile iudicatur: & illud impossibile erit ut anima ipsa se moueat. Item dicit: Si mouetur anima: sine dubio cum reliquis motibus & de loco in locum mouetur: Quod si est: modo corpus ingreditur: modo rursus egreditur: & hoc frequenter exercet. Sed hoc uidemus fieri non posse. Non igitur anima mouetur. His quoque addit. Si anima se mouet: necesse est ut ab aliquo motus genere se moueat. Ergo aut in loco se mouet: aut se ipsam pariendo se mouet: aut se ipsam consumendo: aut se augendo: aut se minuendo. haec sunt enim inquit motus genera. Haec autem singula quae admodum possunt fieri requiramus: Si in loco se mouet: aut in rectam lineam se mouet: aut sperico motu in orbem rotatus: sed recta linea infinita nulla est. Nam quaecumque in natura intelligatur linea: quocumque sine sine dubio terminatur: Si ergo per lineam terminatam anima se mouet: non semper mouet: nam cum ad finem uenerit & inde rursus in exordium redit: necesse est interstium motus fieri in ipsa permutatione redeundi: Sed nec in orbem rotari potest: quia omnis sphaera circa aliquid immobile quod centrum uocamus mouetur. Si ergo & anima sic mouetur: aut intra se habeat quod immobile est: & ita sit ut non tota moueatur: aut si non intra se habet sequitur aliud non minus absurdum ut centrum foris sit: quod esse non poterit. Constat ergo ex his ait quod in loco se non moueat. Sed si ipsa se parit: sequitur ut eandem & esse & non esse dicamus. Si uero se ipsa consumit: non erit immortalis. Quod si se aut auget aut minuit eadem simul & maior se & minor reperietur: Ex his talem colligit syllogismum: Si anima se mouet: aliquo motus genere se mouet. nullum autem motus genus quo se moueat inuenitur: non igitur se mouet. Contra has tam subtiles & argutas & uerisimiles argumentationes accingendum est secundum sectatores Platonis qui inceptum quo Aristoteles tam ueram tanquam ualidam definitionem magistri lauciare

Generamotus

tentauerat: subruerūt. Neq̄ uero tam īmemor mei aut ita animatus sum: ut ex ingenio meo uel
 Aristoteli resistam: uel ad sim Platoni: sed ut quisq̄ magnosq̄ uitorum qui se platonicos dici glo
 riabuntur: aut singula aut bina defensa ad offerationem suorum operum reliquerunt: collecta
 hæc in unum continuæ defensionis corpus coaceruauī adiecto si quid post illos aut sentire fas
 erat: aut audire in intellectu licebat: Et quia duo sunt quæ asserere conatus est. Vnum q̄ dicit
 nihil esse quod ex se moueatur: alterum quo animam hoc esse non possit confirmat. Vtriq̄ resi
 stendum est: ut & constet posse aliquid ex se moueri: & animam hoc esse clarescat. In primis igitur
 illius diuisionis oportet nos cauere p̄stigias in qua enumerās aliqua quæ ex se mouentur. &
 ostendens illa quoq̄ ab alio moueri idest a causa interius latente uidetur sibi p̄basse omnia quæ
 mouentur etiam si ex se moueri dicantur: ab alio tamen moueri Huius enī rei pars uera est: sed
 est falsa conclusio. Nam esse aliqua quæ cum ex se moueri uideantur: ab alio tamen constet mo
 ueri. nec nos diffitemur: non tamen omnia quæ ex se mouentur hoc sustinent ut ab alio ea mo
 ueri necesse sit. Plato enim cum dicit animā ex se moueri. i. cum αὐτοκίνητον uocat: nō uult eā
 inter illa numerari: quæ ex se quidem uidentur moueri: sed a causa quæ intra se latet mouetur.
 ut mouentur animalia auctore quidem alio sed occulto: nam ab anima mouetur: aut ut mouetur
 arbores: quarum etsi non uidetur agitator: a natura tamen eas interius latente cōstat agitari.
 Sed Plato ita dicit animam ex se moueri ut non aliam causam uel extrinsecus accidente uel inte
 rius latentem huius motus dicat auctore. Hoc quæ admodum accipiendum sit istruemus. Ignē
 calidum uocamus: sed & ferrum calidum dicimus: & niuē frigidam & saxum frigidum nuncu
 pamus: mel dulce: sed & mullum dulce uocitamus. Horum tamen singula de diuersis diuersa si
 gnificant. Aliter enim de igne aliter de ferro calidi nomen accipiemus: quia ignis per se calet: nō
 ab alio fit calidus. Contra ferrum non nisi ex alio calefit: ut nix frigida ut mel dulce sit nō aliū
 de contingit. Saxo tamen frigus uel mulso dulcedo a niue uel melle pueniunt. Sic & stare & mo
 ueri tā de his dicitur. quæ ab se uel stat uel mouentur q̄ de illis quæ uel sistuntur uel agitantur ex
 alio. Sed quibus moueri ab alio uel stare contingit: hæc & stare desinūt & moueri: Quibus autē
 idem est & esse & moueri nunq̄ a motu cessant: quia sine essentia sua esse non possunt: sicut fer
 rum amittit calorem: ignis uero calere non desinit. Able ergo mouetur anima licet & animalia
 uel arbores per se uideantur moueri. Sed illis quibus interius latens alia tamen causa idest anima
 uel natura motum ministrat: ideo & amittunt hoc quod aliunde sumplere: Anima uero ita per
 se mouetur ut ignis per se calet nulla aduenticia causa uel illum calefaciente uel hac mouente.
 Nam cum ignem calidum dicimus non duo diuersa concipimus: unum quod calefacit: alterū
 quod calefit: sed totum calidum secundū suam naturam uocamus: cum niuem frigidam cū mel
 dulce appellamus: non aliud quod hanc qualitatem præstat: aliud cui præstat accipimus. Ita
 & cum animam per se moueri dicimus: non gemina consideratio sequit̄ mouentis & moti: sed
 in ipso motu essentiam eius agnoscimus: quia quod est in igne nomen calidi: in niue uocabulū
 frigidi: appellatio dulcis in melle: hoc necesse est de anima αὐτοκίνητον nomē intelligi: quod
 latina conuersio significat per se moueri. Nec te confundat quod moueri passiuum uerbum est:
 Nec sicut secari cum dicitur duo pariter considerantur: quod secat: & quod secatur: Item cum
 teneri dicitur duo intelligūtur: quod tener: & quod tenetur: ita hic in moueri duarum rerum
 significationem putes: quæ mouet: & quæ mouetur. Nam secari quidem & teneri passio ē: ideo
 considerationem & facientis & patientis amplectitur. Moueri autem cū de his quidem dicitur
 quæ ab alio mouentur utraq̄ considerationē similiter repræsentat. De eo autem quod ita per
 se mouetur: ut sit αὐτοκίνητον cum moueri dicitur: quia ex se nō ex alio mouetur: nulla potest
 suspicio passionis intelligi. Nam & stare licet passiuū uerbum nō esse uideatur: cum de eo tamē
 dicitur quod stat alio sistente: ut stant terræ defixæ hastæ. significat passionem. Sic & moueri li
 cet passiuum sonet: quando tamen nihil in est faciens: patiens inesse nō poterit. Et ut absolutius
 liqueat non uerborum sed rerum intellectu passionem significari: ecce ignis cum fertur ad sup
 ma nihil patitur: cum deorsum fertur sine dubio patitur: quia hoc non alio impellente non su
 stinet: & cum unum idemq̄ uerbum proferatur: passionem tamē modo inesse modo abesse di
 cimus. Ergo & moueri idem in significatione est quod calere & cum calere ferrum dicimus uel
 stilum moueri: quia utriq̄ aliūde puenit: passionē esse fatemur. Cum uero aut ignis calere aut mo
 ueri anima dicitur: quia illius in calore & in motu huius essentia est: nullus hic locus relinquit̄
 passioni: sed ille sic calere sicut moueri ista dicitur. Hoc loco Aristoteles argutā de uerbis calū
 niā sartiens Platonem quoq̄ ipsum duo. i. quod mouet & qd̄ mouetur significasse contēdit di
 cendo. Solū igit̄ qd̄ seipsum mouet quia nunq̄ deseritur a se: nunq̄ ne moueri qd̄ de finit: & apte
 illum duo expressisse proclamat his uerbis qd̄ mouet & mouetur. Sed uidetur mihi uir tantus
 nihil ignorare potuisse: sed in exercitio argutiæ talium conuenientē sibi opam sponte luisse.

argumēta
 platonica
 contra ari
 stotelē de
 motu aiæ

Cæterum quis non aduertat cū quid dicitur seipsum mouere non duo intelligenda: sicut & cū dicitur *ἐαυτὸν τιμωροῦ μένος*: id est se puniēs: nō alter qui punit: alter qui punitur? Et cum se perdere se inuoluere: se liberare quis dicitur: non necesse est unū facientē: altere subesse patiētē: Sed hoc solum intellectu huius elocutionis exprimitur ut qui se punit aut qui se liberat: nō ab alio hoc accepisse sed ipse sibi aut intulisse aut præstitisse dicatur. Sic & de *λυτοκίνητον* cū dicitur seipsum mouet: ad hoc dicitur ut extimationē alterius mouētis excludat: quā uolēs Plato de cogitatione legentis eximere: his quæ p̄misit. Nam qd̄ semp̄ ait mouetur: æternū est. qd̄ autem motū affert alicui quodq; ipsum mouetur aliunde quādo finē habet motus uiuendi finē hēat necesse est. Quid his uerbis inuenit̄ expressus clara significatōe restantibus nō aliunde moueri quod seipsum mouet: cū aīam ob hoc dicat æternā: quia seipsam mouet & nō mouetur aliunde: Ergo se mouere hoc solū significat non ab alio moueri. Nec putes q; idē moueat idēq; moueat̄ sed moueri sine alio mouente se: mouere est. Apte ergo constitit quia nō omne qd̄ mouetur: ab alio mouetur. Ergo *λυτοκίνητον* pōt non ab alio moueri Sed ne a se quidē mouetur ut in ipso aliud sit quod mouet: aliud quod mouetur nec ex toto nec ex parte ut ille pponit: sed ob hoc solum seipsum mouere dicitur ut ab alio moueri extimetur: Sed & illa de motibus Aristotelica diuisio quā supra rettulimus: surripienti magis apta est q̄ pbanti in qua ait: Sicut est quod mouetur & nō mouet: ita est quod mouet & nō mouetur. Constat enī q; omne quicquid mouetur mouet alia: uti dicitur aut gubernaculū nauē aut nauis circūfusum sibi aerē uel undas mouere. Quid autem est quod nō possit aliud dum ipsum mouetur ipellere: ergo si uerū nō est: ea quæ mouentur alia non mouere: nō cōstat illud: ut aliquid quod moueat nec tamen moueatur inuenias. illa igitur magis pbanda ē ī decimo de legibus a Platone motuū plata diuisio: Omnis motus inquit: aut se mouet & alia: aut ab alio mouetur & alia mouet. Et prior ad aīam: ad oīa uero corpora secūsus refertur. Hic ergo duo motus differētia separantur: & societate iūgūtur. Comune hoc habēt: q; & prior & secūsus mouēt alia: Hoc aut̄ differūt: q; ille a se hic ab alio mouetur. Ex his oībus quæ eruta de platonicoꝝ sensum sœcūditate colligimus: cōstitit nō eē uerū: omnia quæ mouent̄ ab alio moueri. Ergo nec principiū motus ad deprecandā alterius mouētis necessitatē stare dices: quia pōt seipsum ut diximus mouere alio nō mouente: Eneruatus ē igit̄ syllogismus quē p̄missa uaria & multiplici diuisione collegerat. Id est: Anima principiū motus ē. Principiū aut̄ motus nō mouet̄. igitur aīa nō mouetur. Restat ut qui constitit posse aliquid per se moueri: alio non mouētē: animā hoc esse doceatur. Quo facile docebitur: si de manifestis & indubitabilibus argumenta sumamus. Homini motū aut aīa p̄stat: aut corpus: aut de utroq; p̄mixtio. Et quia tria sunt de quibus inquisitio ista p̄cedit: cū neq; a corpore neq; a permixtione p̄stati hoc posse constitit: restat ut ab aīa moueri hoīem nulla dubitatio sit. Nunc de singulis ac primū de corpore loquamur. Nullū inanimū corpus suo motu moueri manifestius est q̄ ut asserendū sit. nihil est aut̄ quod dum imobile sit aliud possit mouere: igitur corpus hominē nō mouet. Videndū ne forte animæ & corporis ipsa permixtio hūc sibi motū ministrēt: Sed quia constat motū corpori nō esse si nec animæ inest: Ex duabus rebus motu carentibus nullus motus efficitur: sicut nec ex duabus dulcibus amaritudo: nec ex duabus amaris dulcedo pueniet: nec ex gemino frigore calor: aut frigus ex gemina calore naīcet. Omnis enī qualitas geminata crescit: nunq̄ ex duplicatis similibus contrarietas emergit. ergo nec ex duabus imobilibus motus erit. Hominē igitur p̄mixtio non mouebit. Hinc inexpugnabilis syllogismus ex cōfessarum reꝝ indubitabili luce colligitur. Animal mouetur: Motū aut̄ aīali aut anima p̄stat: aut corpus: aut ex utroq; p̄mixtio. sed neq; corpus neq; p̄mixtio motū p̄stat igit̄ aīa motū p̄stat. Ex his apparet aīam initium motus esse: initiū aut̄ motus tractatus superior docuit per se moueri. Animā *αυτοκίνητον* esse id est p se moueri nulla dubitatio ē. Hic ille rursus obloquit̄ & alia de initiis disputatione confligit. eadē enim hic soluendo repetemus quæ supra in ordinē obiecta digestimus. Non possunt inquit eadē initiis suis esse quæ ide nascunt̄: & ideo aīa quæ initium motus est non moueri: ne idē sit initiū & qd̄ de initio nascit̄. i. ne motus ex motu p̄cessisse uideat̄. Ad hæc facilis & absoluta responsio est: quia ut principia & hæc quæ de principiis p̄deūt in aliquo nōnunq̄ inter se differre fateamur: Nunquā tamē ita sibi possunt esse contraria ut aduersa sūt sibi stare & moueri. nam si albi initiū nigrū uocaretur: & siccū esset humoris exordiū: bonū de malo ex amaro initio dulce p̄cederet. Sed nō ita est: quia usq; ad contrarietatē initia & sequētia dissidere natura nō patit̄. Inuenit̄ tamē inter ipsa nōnunq̄ talis differētia qualis inter se origini progressioniq; conueniat: ut est hic quoq; inter motū quo mouetur aīa & quo mouet cætera. Non enim aīam Plato simpliciter motū dixit: sed motū se mouentē. inter motū ergo se mouentem & motū quo mouet cætera: quid intersit in apto est: Siquidē ille sine auctore: hic aliis motus auctor est. Constitit ergo neq; adeo posse initia ac de initiis p̄creata differre ut cōtraria sibi

sint: nec tamen hic moderatā differētiā defuisse. Non igitur stabit principium motus: quod ille
 artificii cōclusionē collegit. His tertia (ut meminimus) successit obiectio: Vni rei cōtraria simul
 accidere nō posse: ut quia cōtraria sibi sunt mouere & moueri. nō posse aīa se mouere: ni eadem
 & moueatur & moueat. Sed hoc superius asserta dissoluūt: Si quidē cōstitit ī animā motu duo
 nō intelligenda: quod moueat & quod moueat: quia nihil aliud est ab se moueri quā moueri alio nō
 mouente. Nulla est cōtrarietas: ubi quod fit unū est: quia fit nō ab alio circa aliū. quippe cū ipse
 motus animā sit essentia. Ex hoc ei ut supra rettulimus nata est occasio quarta certamīs. si aīa
 essentia motus est inquit: cur iterdum quiescit: cum nulla alia res contrarietate propriā admit-
 tat essentia: Ignis cuius essentia calor inest: calere nō desinit: Et quia frigidum niuis est essentia
 eius est non nisi semper est frigida. Et anima igitur eadem ratione nūq̄ a motu cessare deberet:
 Sed dicat uelim quādo cessare aīam suspicatur: si mouendo se inquit. moueat & corpus necesse
 est: utiq̄ quādo nō moueri corpus uideamus: aīam quoq̄ itelligamus nō moueri. Cōtra hoc im-
 promptu est gemina defensio. Primum quia nō ī hoc deprehenditur motus aīa: si corpus agite-
 tur Nam & cum nulla pars corporis moueri uidetur ī hoīe: tamē ipsa cogitatio aut in quocūq̄
 animali aditus uisus odoratus & similia: sed & ī quiete ipsa sperata somniare: omnia hęc motus
 animā sunt. Deinde quis ipsum corpus dicat immobile: etiam dum nō uidetur agitari: cū incre-
 menta mēbrorum aut si iam crescēdi ætas & tempus excessit: cum saltus cordis cessatiōis impa-
 tiens: cum cibi ordinata digerēs naturali dispēfatiōe inter uenas & uiscera succū ministrans. cū
 ipsa collectio fluentorum perpetuū corporis testetur agitatum. Et anima igitur æterno & suo
 motu: sed & corpus quādiu ab initio & causa motus aīatur semper mouetur. Hinc eidē fomes qui
 tæ ortus est quæstiois Si anima inquit aliis causa est motus: ipsa sibi causa motus esse nō poterit:
 quia nihil est quod eiusdem rei sibi & aliis cā sit Ego uero licet facile possim pbare plurima esse
 quæ eiusdē rei & sibi & aliis causa sunt: ne tamē studio uidear oībus quæ asserit obuiare: hoc ue-
 rum esse cōcedam: quod & pro uero habitū ad asserēdum motū aīa nō nocebit. Et enī aīam ini-
 tium motus & causam uocamus: de causa post uidebimus. Interim cōstat omne initiū inesse rei
 cuius est initiū: & ideo quicquid ī quacūq̄ re ab initio suo proficiscitur hoc in ipso initio reperi-
 tur: sic initiū caloris nō pōt nō calere. ignē ipsum de quo calor ī alia trāsīt: quis neget calidū? sed
 ignis inquit nō se ipse calefacit: quia natura totus est calidus. Teneo quod uolebā: nā nec aīa ita
 se mouet ut sit inter motum mouētēq̄ discretio: sed tota ita suo motu mouetur ut nihil pos-
 sis sperare quod moueat: Hęc de initio dicta sufficiēt. De causa uero quoniā spontanea conue-
 nientia cōcessimus ne quid eiusdē rei & sibi & aliis causa sit libēter acquiescimus ne aīa quæ aliis
 causa motus est ac sibi causa motus esse uideatur. His enim causa motus est quæ nō mouerent
 ni ipsa præstaret. Illa uero ut moueatur nō sibi ipsa largitur: sed essentia suā est quæ mouet. Ex
 hoc quæstio quæ nascitur absoluta est: tunc enī forte cōcedā ut ad motus exercitiū instrumēta
 quæratur: quādo aliud est quod mouet: aliud quod mouetur. in aīa uero hoc nec scurrulis iocus
 sine damno iracūdiæ audebit expetere: cuius motus est in essentia: cum ignis licet ex causa iter
 se lateat moueatur: nullis tamē instrumētis ad superna cōscēdat. Multoq̄ minus hęc in anima
 quærēda sūt: cuius motus essentia sua est. In his etiam quæ sequūtur: uir tātus & alias ultra cæ-
 teros sæuus similis cauillanti est Si mouetur inquit aīa inter cæteros motus: etiam de loco in lo-
 cum mouetur. ergo modo ait corpus egreditur: modo rursus īgreditur: & in hoc exercitio sæpe
 uersatur: quod fieri nō uidemus. nō igitur aīa mouetur. Cōtra hoc. Nullus est qui nō sine hæsi-
 tatiōe respōdeat: nō omnia quæ mouētur etiam de loco ī locū moueri. Apertius deniq̄ ī eū similis
 interrogatiō requirēda est. Moueri arbores dicis: quod cū ut opinor anuerit: pari dicacitate ferie-
 tur. Si mouētur arbores: sine dubio (ut tu dicere soles) iter alios motus etiam de loco in locum
 mouētur. Hoc autē uidemus per seipsas facere nō posse. igitur arbores nō mouētur: Sed ut hūc
 syllogismū additamēto seriū facere possimus postq̄ dixeris: ergo arbores nō mouētur. adici-
 emus: sed mouētur arbores. nō igitur omnia quæ mouētur etiam de loco ī locum mouētur. &
 ita finis ī exitum sane cōclusionis euadet. Si ergo arbores fatebimur moueri quidem sed apto
 sibi motu: cur hoc aīa negemus ut motu essentia suā cōueniēte moueatur? Hęc & alia ualide
 dicerentur etiam si hoc motus genere moueri anima nō posset. cum uero & corpus animet ac-
 cessu & a corpore certa cōstituti tēporis lege discedat: quis eā neget etiā ī locū ut ita dicā moue-
 ri? Quod autē nō sæpe sub uno tēpore accessum uariat & recessum facit hoc dispositio arcana &
 cōsulta naturæ quæ ad aīalis uitā certis uinculis cōtinēdā tātū aīa iniecit corporis amorē ut amet
 ultro quod iūcta ē: raroq̄ cōtīgat ut finita quoq̄ lege tpris sui moerēs & iuita discedat. Hac quoq̄
 obiectiōe ut arbitror dissoluta ad eas iterrogatiōes quibus nos uī urgere ueniamus Si mouet inqt
 si aīa: aliquo motus genere se mouet dicēdū ne est igitur aīam se in locū mouere. ergo ille locus
 aut orbis aut linea est. An separādo seu cōsumēdo mouetur: se ne auget: an minuit: aut pferatur

in medium ait aliud motus genus quo eam dicamus moueri. Sed omnis hæc interrogationum molesta cōgeries: ex una eadēq; defluit male cōceptæ diffinitionis astucia. Nam quia semel sibi proposuit omne quod mouetur ab alio moueri omnia hæc motuum genera in anima quærūt: in quibus aliud est quod mouetur: aliud quod mouetur cum nihil horum cadere in animā possit in qua nulla discretio est moueris & moti. Quis est igitur dicet aliquis aut unde intelligitur animæ motus si horum nullus est: sciet hoc quisquis nosce desiderat: uel Platone dicente uel Tullio: Quin etiam cæteris quæ mouentur: hic fons hoc principiū est mouēdi. Quanta sit aut uocabuli huius expressio: quo anima fons motus uocatur: facile reperies: si rei inuisibilis motū sine auctore atq; ideo sine initio ac sine fine pdeūtē & cætera mouentē mente cōcipias: cui nihil similis de uisibilibus q̄ fons potuerit reperiri: qui ita principiū est aquæ: ut cum de se fluuios & lacus pcreet: a nullo nasci ipse dicatur: Nam si ab alio nasceretur: nō esset ipsum principium. Et sicut fons non facile semperprehenditur: ab ipso tamen qui funduntur: aut nilus est: aut eridanus aut hister aut thanais. Et ut illorū rapacitatē uidendo admirans & intra te tantarum aquarum originem requirens cogitatione recurras ad fontē: & hunc omnē motum intelligis de primo scaturiginis manare principio: ita cū corporū motum seu diuina seu terrena sint considerādo quærere forte auctorem uelis: mens tua ad animā quasi ad fontem recurrat. cuius motum etiam sine corporis ministerio testatū cogitatōes gaudia spes timores. Nam motus eius ē boni maliq; discretio: uirtutum amor. cupido uitioq; ex quibus effluūt omnes inde nascentiū rerū meatus. Motus enim eius est quicquid irascimur & in feruorē mutæ collisionis armamur: unde paulatim procedēs rabies fluctuat præliorum. Motus eius est: q̄ in desideria rapimur: q̄ cupiditatibus alligamur: Sed hi motus si ratione gubernentur. proueniunt salutare: si destituatur in præceps & rapiuntur & rapiunt. Dedicisti motus animæ: quos modo sine ministerio corporis modo per corpus exercet: Si uero ipsius mūdane animæ motus requires: cælestē uolubilitatem & spærarū subiacētū rapidos impetus intuere ortum occasumue solis cursus syderū uel recursus: quæ omnia anima mouente proueniunt. Immobile uero eā dicere: quæ mouet omnia Aristoteli nō cōuenit: q̄ quātus in aliis sit probatum est: sed illi tantū quēuis naturæ quē ratio manifesta non moueat: Edocto igitur atq; asserto animæ motu Aphricanus qualiter exercitio eius utendū sit: in hæc uerba mandat & præcipit: Hæc tu exerce optimis in rebus. Sūt aut optimæ curæ de salute patriæ: quibus agitated & exercitatus animus uelocius in hæc sedē & domū suā peruolabit: Indeq; otius faciet: si iam tū cum erit inclusus in corpore eminebit foras: & ea quæ extra erūt cōtemplans q̄ maxime se a corpore abstrahet. Nāq; eorum qui se corporis uoluptatibus dederūt: earūq; se q̄ ministros præbuere: impulsuq; libidinū uoluptatibus obedientiū deorum & hominū iura uolauere corporibus elapsi circum terram ipsam uoluant: nec hunc in locum nisi multis agitati sæculis reuertuntur. In superiore huius operis parte diximus alias ociosas alias negociosās eē uirtutes: illas philosophis has regū publicæq; rectoribus cōuenire: utraq; tamē exercētē facere beatum. Hæc uirtutes interdū diuiduntur: nōnunq; uero miscētur: cū utrarūq; capax & natura & institutione animus inuenitur. Nam si quis ab omni quidē doctrina habeatur alienus: i repu. tamē & prudens & tēperatus & fortis & iustus sit hic a seriatim remotus eminet: tamen actuali uigore uirtutū quibus nihilominus cælū cedit in premium. Si quis uero insita quiete naturæ nō sit aptus ad agendū sed solum optima conscientia dote ereptus ad supera: doctrinæ supellectilē ad exercitiū diuinæ disputatōis expēdat: sectator cælestiū: deuius caducog: his quoq; ad cæli uerticē ociosis uirtutibus subuehetur: Sæpe tamē euenit ut idē pectus & agendi & disputadi perfectione sublime sit: & cælū utroq; adipiscatur exercitio uirtutum. Romulus nobis in primo genere ponat cuius uita uirtutes nūq; deseruit: semper exercuit: In secūdo Pythagoras qui agendū nescius fuit artifex differendi & solas doctrinæ & conscientia uirtutes secutus est. Sit i tertio ac mixto apud græcos Lycurgus & Solon: inter romanos Nūma Catones ambo mulriq; alii qui & philosophiam hauserunt altius: & firmamentū reipu. præstiterunt. Soli enim sapientia otio deditos: ut abunde græcia tulit: ita roma non nesciuit. Quoniā igit Aphricanus noster quē modo auus præceptor instituit: ex illo genere est quod & de doctrina uiuendū regulam mutat & statum publicum uirtutibus fulcit. ideo & perfectionis geminæ præcepta mandant: sed ut in castris locato & sudanti sub armis primum uirtutes politicæ suggerunt his uerbis. Sunt autem optimæ curæ de salute patriæ quibus agitated & exercitatus animus uelocius in hanc sedem & domum suam peruolabit. Deinde quasi non minus docto q̄ forti uiro philosophis apta subduntur: cum dicit: Idq; ocius faciet si iam tunc cū erit inclusus in corpore eminebit foras. & ea quæ extra erunt cōtemplans q̄ maxime se a corpore abstrahet. Hæc enim illius sūt præcepta doctrinæ quæ illam dicit mortem philosophantibus appetendam. Ex qua fit ut adhuc in corpore positi corpus ut alienam sarcinā (in quantū patitur natura) despiciat: & facile nūc atq; opportune

uirtutes suadet postq̄ quāta & q̄ diuina premia uirtutibus debeant: edixit. Sed quia inter leges quoq; illa imperfecta dicit: in qua nulla deuiantibus poena sancit: ideo in conclusione operis poena sancit extra hęc p̄cepta uiuētibus: quē locū Ermagoras ille platonicus copiosius executus est: sæcula infinita dinumerās quibus nocētū animæ in easdem poenas sæpe reuolutæ sero de tartaris emergere pmittūtur: & ad naturæ suæ principia qd̄ est cælū tandem impetrata purgatione remeare. Neesse est enī omnē animā ad originis suæ sedē reuerti. sed quæ corpus tanq̄ peregrinæ incolunt cito post corpus uelut ad patriā reuertunt: Quæ uero corporum illecebris ut suis sedibus inhærent quāto ab illis uiolētius separant: tanto ad supera serius reuertūtur. Sed iam finem somnio cohibita disputatione faciamus: hoc adiecto quod cōclusionē docebit, quia cū sint totius philosophiæ tres partes: moralis: naturalis: & rōnalis & sit moralis quæ docet morū elimatā perfectionē, naturalis quæ de diuinis corporibus disputat: rationalis cū de icorporis sermo est quæ mens sola complectitur: nullam de tribus Tullius in hoc somnio prætermisit: nam illa ad uirtutes amorēq; patriæ & ad contēptū gloriæ adhortatio quid aliud cōtinet nisi ethicæ philosophiæ instituta mortalia? Cū uero uel desperarū modo uel de nouitate siue magnitudine syderum deq; principatu solis & circis cælestibus cingulisq; terrestribus & oceani situ loquitur & armoniæ superū pandit arcanū physicæ secreta cōmemorat: ac cū de motu & immortalitate animæ disputat cui nihil constat inesse corporeū: cuiusq; essentiā nullius sensus sed sola ratio deprehēdit: illic ad altitudinem philosophiæ rationalis ascendit. Vere igitur p̄nunciandum est nihil hoc opere perfectius, quo uniuersa philosophiæ contineat integritas.

moralis ps
naturalis &
rōnalis

MACROBII AVRELI THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLUSTRIS IN SOMNIVM SCIPIONIS EXPOSITIONIS QVAM ELEGANTISSIME LIBRI SECVNDI ET VLTIMI FINIS

MACROBII AVRELI THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLUSTRIS CONVIVIORVM PRIMI DIEI SATVRNALIORVM LIBER PRIMVS.

MULTAS VARIAS QVE RES IN HAC VITA NOBIS Eustachi fili natura conciliauit: sed nulla nos magis q̄ eorum qui ē nobis essent procreati caritate deuinxit: eamq; nostram in his educandis atq; erudiendis curā esse uoluit ut parentes neq; si id quod cuperent ex sentētia cederet: tantū ulla alia ex re uoluptatis neq; si contra eueniret tantū meroris capere possint. Hic est q; mihi quoq; institutiōe tua nihil antiquius æstimatur. Ad cuius p̄fectionē compēdia longis anfractibus antepōnda ducens: moræq; omnis impatiens non operior ut per hęc sola promoueas: quibus ediscēdis grauiter ipse in uigiliis: sed ago ut ego quoq; tibi legerim, & quicquid mihi uel te iam in lucē edito uel anteq̄ nasceris in diuersis seu

græcæ seu romanæ linguæ uoluminibus elaboratum est: id totū sit tibi scientiæ supellex: & q̄si de quodam litterarum peno si quando usus uenerit aut historiæ quæ in librorum strue latens clam uulgo est aut dicti factiue memorabilis reminiscendi: facile id tibi inuentu atq; deprōptu sit. Nec indigeste tanq̄ i aceruū cōgessimus digna memoratu: sed uariarum rerum disparilitas

tauctoribus diuersa confusa temporibus: ita in quoddam digesta corpus est ut quæ indistincte atq; promiscue ad memoriæ subsidium annotaueramus, in ordinem instar mēbrorum cohærentia conuenirent. Nec mihi uitio uertas si res quas ex lectione uaria mutuabor: ipse sæpe uerbis quibus ab ipsis auctoribus enarratæ sunt explicabo: quia præsens opus non eloquentiæ ostentationem sed noscendorum congeriem pollicetur. Et boni consulas oportet si noticiam uetustatis mō nostris non obscure: modo ipsis antiquorum fideliter uerbis recognoscas: put quæq; se uel enarranda uel transferenda suggererint: Apes enim quodāmodo debemus imitari quæ uagantur & flores carpunt: deinde quicquid attulere disponunt ac per fauos diuidunt: & succū uariam in unum saporem mixtura quadam & proprietate spiritu: sui mutant. Nos quoq; quicquid diuersa lectione quæ siuimus: cōmittemus stilo ut in ordinem eodem digerente coalescat. Nam & in animo melius distincta seruantur: & ipsa distinctio non sine quodam fermento quod conditur uniuersitas in unius saporis usum uaria libamenta confundit ut etiā si qui apparuerit

ab auctoribus
diuersis

unde sumptum sit: aliud tamen esse quod unde sumptum noscetur: appareat. Quod in corpore nostro uidemus sine ulla opera nostra facere naturam. Alimenta quae arripimus quoad in sua qualitate perfeuerant & solida innatant: male stomacho oneri sunt: at quum ex eo quod erat mutata sunt tum demum in uires aut sanguinem transeunt: idem in his quibus aluntur ingenia praestemus ut quaecumque hauserimus non patiamur integra esse ne aliena sint: sed in quandam digeriem concoquantur. Alioquin in memoriam ire possunt: non ingenium. Ex omnibus colligamus: unde unum fit at ex omnibus sicut unus numerus fit ex singulis. Hoc faciat noster animus: omnia quibus est auditus abscondat: ipsum tamen ostendat quod effecit: ut qui odora pigmenta conficiunt ante omnia curant ut nullius sint odoris propria quae condientur confusa uidelicet omnium succos odoraminum inspiramentum unum. Vides quod multorum uocibus chorus constet: una tamen ex omnibus redditur. Aliqua est illic acuta aliqua grauis aliqua media accedunt uiris: foeminae interponitur fistula. Ita singulorum illic latent uoces: omnium apparent & fit concentus ex dissonis: tale hoc praesens opus uolo: multae in illo artes: multa praecipua sint: multarum aetatum exempla: sed in unum conspirata. In quibus si neque ea quae iam tibi cognita sunt asperneris nec quae ignota sunt uites: inuenies plurima quae sunt aut uoluptati legere: aut cultui legisse: aut usui meminisse. Nihil enim huic operi insertum puto aut cognitu inutile aut difficile perceptum: sed omnia quibus sit ingenium tuum Vegetius: memoria adminiculatio: oratio solertior: sermo incorruptior nisi sicubi nos sub alio ortos caelo latinae linguae uena non adiuuet. Quod ab hisce (si tamen quibusdam forte non nunquam tempus uoluntasque erit ista cognoscere) petatum impetratumque uolumus ut aequi bonique consulant: si in nostro sermone natia romanae oris elegantia desideretur: Sed ne ego in cautus sum qui uenustatem reprehensionis incurram a M. quondam Catone profecta in Aulium Albinum qui cum Lucio Lucullo consul fuit. Is Albinus res romanas ratione graeca scriptauit: in eius historiae primo scriptum est ad hanc sententiam: Neminem succedere sibi conuenire si quid in illis libris parum compositae aut minus eleganter scriptum foret: Nam sum inquit homo romanus natus in latio: & eloquium graecum a nobis alienissimum est: ideoque ueniam gratiam malae existimationis si quid esset erratum postulauit. Ea cum legisset. M. Cato: Ne tu inquit Aule nimium nugator es: quum maluisti culpam deprecari quam culpa uacare. Nam perire ueniam solemus aut cum imprudentes errauimus. aut cum noxam imperio compellentis admisimus. Te inquit oro quis perpulit ut id committeres: quod priusquam faceres: peteres uti ignosceretur. Nunc argumentum quod huic operi dedimus uelut sub quodam prologi habitu dicemus:

Argumentum totius operis. ad Cap. primum

Saturnalibus apud Vectium praetextatum nobilitatis Romanae proceres doctique alii congregantur: & tempus solenniter celebratum deputant colloquio liberali: conuiuia quoque sibi mutua comitate praebentes nec discedentes a se nisi ad nocturnam quietem. Nam per omne spatium feriarum meliorem diei partem seriis disputationibus occupantes caene tempore conuiuales sermones agitant ita ut nullum diei tempus docte aliquid uel lepide proferendi uacuum relinquatur. Sed erit in mensa sermo iucundior ut habeat uoluptatis amplius seueritatis minus. Nam cum apud alios quibus sunt discreta conuiuia: cum in illo Platonis symposio non auferiore aliqua de re conuiuiarum sermos: sed cupidinis uaria & lepida descriptio est: in quo quidem Socrates non arctioribus ut solet nodis urget atque implicat aduersarium sed eludendi magis quam decertandi modo apprehensus dat elabendi prope atque effugiendi locum. Oportet enim uerari in conuiuio sermones ut castitate integros: ita appetibiles uenustate. Maturina erit robustior disputatione: quae uiros & doctos & praclarissimos deceat. Neque enim Cottae Laelii & Scipiones amplissimis de rebus: quoad romanae litterae erunt: in ueterum libris disputabunt. Praetextatos uero Flauianos: Albinos: Symachos: & Eustachios: quorum splendor similis: & non inferior uirtus est: eodem modo loqui aliquid licitum non erit. Nec mihi fraudi sit. si uni aut alteri ex his quos coertus coegit matura aetas posteriori saeculo praetextati sint: quod licito fieri Platoni dialogi testimonio sunt. Quippe Socrate ita Parmenides antiquior: ut huius pueritia uix illius apprehenderit senectutem: & tamen inter illos de rebus arduis disputatur. In clytum dialogum Socrates habita cum Thimaeo disputatione consumit quos constat eodem saeculo non fuisse. Paralus uero & Xanthippus: quibus pericles pater fuit Protagora apud Platonem disserunt secundo aduentu athenis morante: quos multo ante infamis illa pestilentia Athenis absumpserat. Annos ergo coeuntium mita in digito exemplo Platonis nobis suffragante non conuenit. Quo autem facilius quae ab omnibus dicta sunt: apparere ac secerni possent Decium de Posthumiano qui nam ille sermo: aut iter quos fuisse sciscitantem fecimus: Et ne diutius lectoris desideria moremur iam Decii & Posthumiani sermo palam faciet quae huius colloquii uel origo fuerit uel ordo processerit:

De die uel uario modo distinguendi diem ac noctem. Cap. ii.

TEntanti mihi Posthumiane aditus tuos & molissima cōsultādi tēpora: cum modo
 adsunt feriæ quas idulget magna pars mēsis Iano dicati. Cæteris enim ferme diebus
 qui causis oportuni perorādis sunt: hora omnino reperiri nulla potest, quin tuorum
 clientium negocia uel defendas in foro uel domi discas. Nunc autem scitote enim
 nō ludo sed serio feriari si est commodum respōdere id quod rogatū uenio: tibi ipsi (quātum ar
 bitror) nō iniocūdum: mihi uero gratissimum feceris. Requiro autem abs te id primum: Inter
 fueris ne cōuiuio per plusculos dies cōtinua comitate renouato: eiq; sermoni quem prædicare
 in primis: quemq; apud omnes maximis ornare laudibus diceris, quem quidem ego ex patre au
 disse: nisi post illa cōuiuia Roma profectus Neapoli moraretur. Aliis uero nuper interfui ad
 miratibus memoriæ tuæ uires uniuersa quæ tunc dicta sunt per ordinem sæpe referentis: Hoc
 unum Deci nobis ut & ipsa quātum tua sinit adolescētia uidere & ex patre Albino audire po
 tuisti: i omni uitæ cursu optimum uisum est ut quātum cessare a causarum defensione licuisset:
 tātum ad eruditorum hominum tuiq; similitum cōgressum aliquem sermonem quæ cōferre:
 neq; enim recte institutus animus requiescere aut utilius aut honestius usq; potest: q̄ in aliqua
 opportunitate docte ac liberaliter colloquēdi interrogādīq; & respon dēdi comitate. Sed quod
 nam istud conuiuium? An uero dubitādum est quin id dicas: quod doctissimis procerum cæte
 risq; nuper apud Vectium prætextatum fuit: & discurrens post inter reliquos grata uicissitudo
 uariavit? De hoc ipso quæsitum uenio: & explices uelim quale illud conuiuium fuerit a quo te
 abfuisse propter singularem omnium in te amicitiam nō opinor. Voluissē equidem: neq; id
 illis ut æstimo ingratum fuisset: sed cum essent amicorum complures mihi causæ illis diebus
 perno scēdæ: ad cœnam tum rogatus meditādi nō edendi illud mihi tempus esse respondi: hor
 tatusq; sum ut alium potius nullum inuolutum negotio atq; cura liberum quærerent: itaq; fa
 ctum est: nam faciūm & eruditum uirum Eusebium rhetorem iter græcos præstātem omni
 bus idem nostra ætate professis doctrinæ latialis haud inscium prætextatus meum in locum
 inuitari imperauit. Vnde igitur illa tibi nota sunt quæ tam iocūdæ & comiter ad instituedam
 uitam exemplis (ut audio) rerum copiosissimis: & uariæ doctrinæ ubertate prolata digesta sūt?
 Cum solstitialis dies qui saturnaliorum festa quibus illa conuiuia celebrata sunt cōsecutus est:
 forēsi cura uacuuus lætiore animo essem domi. Eo Eusebius cum paucis a sectatoribus suis ue
 nit. Statimq; uultu renidens: Per magna me inquit abs te Posthumiane cum ex aliis: tum hoc
 maxime gratia fateor obstrictum: q; a prætextato ueniam postulādo mihi in cœna uacuefecisti
 locum. Itaq; intelligo non studium tātum tuum: sed ipsam quoq; ut aliquid abs te mihi fiat cō
 modi cōsentire atq; aspirare fortunā Vis ne inq; restituere id nobis quod debitū tam benigne
 ac tam libenter fateris: nostrumq; hoc ocium quo perui raro admodum licet eo ducere: ut his
 quibus inter fueris tunc tu: nunc nos interesse uideamur? Faciam inquit ut uis. Narrabo autem
 ut tibi nō cibum aut potum: tametsi ea quoq; ubertim casteq; affuerunt: sed & quæ uel i cōui
 uis uel maxie extra mensam ab iisdē per tot dies dicta sunt in quantū potero animo repetam.
 Quæ quidem ego cum audirem: ad eorum mihi uitam qui beati a sapientibus diceretur: acce
 dere uidebar. Nam & quæ pridie q̄ adessem inter eos dicta sunt Auieno mihi insinuante com
 perta sūt: & omnia scripto mandauit: ne quid subtraheret obliuio: Quæ si ex me audire gestis:
 caue existimes diem unam referendis: quæ per tot dies sunt dicta: sufficere Quemnam igitur:
 & inter quos: aut unde ortū sermonem Posthumiane fuisse dicebat? Ita præsto sum indefessus
 auditor Tum ille declinante inquit in uesperum die quē saturnale festum erat insecuturū: cum
 Vectius prætextatus domi conuenire se gestiētibus copiam faceret, eo uenerūt Aurelius Sym
 machus & Cecina Albinus cū ætate: tum etiam moribus ac studiis inter se coniūctissimi. Hos
 Seruius iter grāmaticos doctores recēs pfectus iuxta doctrinam mirabilis & amabilis uerecun
 dia terram intuens & uelut latenti similis sequebatur. Quos cum prospexisset obuiamq; proces
 sisset: ac per blande salutauisset: conuersus ad Furium Albinum qui tum forte cum Aenio ade
 rat: Vis ne ait mi Albine cum his quos aduenisse peropportune uides: quosq; iure ciuitatis no
 stræ lumina dixerimus: eam rem de qua inter nos nasci coeperat sermo cōmunicemus? Quidni
 maxime uelim Albinus inquit. Nec enim ulla alia de re q̄ de doctis quæstionibus colloqui: aut
 a nobis: aut ab his potest esse iocūdus. Cūq; cōsedissent: tum Cecinna Quid nam id sit mi præ
 textate: tam & si adhuc nescio: dubitare tamen non debeo esse scitu optimum: cum & nobis ad
 colloquendum causam attulerit: & nos eius expertes esse non sinatis. At qui scias inquit oport
 tet eum inter nos sermonem fuisse ut cum dies crastinus festis saturno dicatis instium dabit:
 quando saturnalia incipere dicamus. i. quādo crastinū diem initiū sumere existimemus: & iter
 nos quidem parua quædam de hac disputatione libauimus: Verum quia te quicquid in libris
 later: uestigare notius est q̄ ut per uerecundiam negare possis: pergas uolo in medium proferre

quicquid de hoc quod quaerimus edoctum tibi cōprehensumque est: Tum Cecinna: Cum uobis qui me in hunc sermonem adducitis: nihil ex omnibus quae ueteribus elaborata sunt: aut igno ratio neget: aut obliuio subtrahat. superfluū uideo inter scientes nota proferre. Sed ne quis me existimet dignatione cōsultationis grauari quicquid de hoc mihi tenuis memoria suggerit: paucis reuoluam: Post hæc cum omnes paratos ad audiendum erectosque uidisset: ita exorsus ē. Marcus Varro in rerum humanarum libro: quē de diebus scripsit: Homines inquit qui ex media nocte ad proximā mediam noctem his horis uigintiquattuor nati sunt: uno die nati dicuntur. Quibus uerbis ita uidetur dierum obseruationem diuississe: ut qui post solis occasum ante mediam noctem natus sit: illo quē mox nox consecuta est. Contra uero qui in sex noctis horis posterioribus nascitur: eo die uideatur natus: qui post eam noctem diluxerit. Athenienses autem aliter obseruare idem Varro in eodem libro scripsit: eosque a solis occasu ad solem iterum occidētem omne id medium tempus unum diem esse dicere. Babylonios porro aliter. A sole enim exorto ad exortum eiusdem incipiētē id spatium unius diei nomine uocare. Umbros uero unū & eundem diem esse dicere: a meridie ad insequentem meridiem. Quod quidem inquit Varro nimis absurdum est. Nam qui kalendis hora sexta apud umbros natus est dies eius natalis uideri debet & kalendarum dimidiatus. & qui post kalendas erit usque ad horam eius diei sextā: Populum autem romanum ita uti Varro dixit: dies singulos annumerare a media nocte ad mediā proximam multis argumentis ostenditur. Sacra sunt enim romana partim diurna partim nocturna: Et ea quae diurna sunt: ab hora sexta noctis sequentis nocturnis sacris tempus impenditur: Ad hoc. Ritus quoque & mos auspicandi eandem esse obseruationem docet. Nam magistratus quando uno die eis & auspicandum est: & id agendum super quo processit auspicium: post mediam noctem auspicantur: & post exortum solem agunt: auspicatiq; & egisse eadem die dicunt. Præterea tribuni plebis quos nullum diem integrum abesse Roma licet cum post mediam noctem proficiscuntur: & post primam facem ante mediam noctem sequentem reuertuntur nō uidentur habuisse die. quoniam ante horam noctis sextam regressi: partem aliquam illius in urbe consumunt. Quintum quoque Mutium iuriconsultum dicere solitum: lege nō esse usurpatum mulierem: quae cum kalendas ianuariis apud uirum matrimonii causa esse coepisset: ad diē quartum kalendas ianuarias sequentem usurpata esset. Non enim posset impleri trinoctium: quo ab esse a uiro usurpandi causa ex duodecim tabulis deberet quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent: qui inciperet ex kalendis. Virgilius quoque id ipsum ostendit: ut hominem decuit poeticas res agentem recondita atque opera ueteris ritus significatione:

Torquet (inquit) medios nox humida cursus:

Et me saeuus equis oriens afflauit anhelis:

Dies incipit
sexta noctis

His enim uerbis diem quem Romani ciuile appellauere a sexta noctis hora oriri admonet. Item poeta quando nox quoque incipiat expressit in sexto. Cum enim dixisset:

Hac uice sermonum roseis aurea quadrigis

In medium æthereo cursu traiecerat axem.

Mox suggestit uates:

Nox ruit ænea: nos flendo ducimus horas.

Diuisio diei
ciuilis apud
romanos gallicinum

Sed ita obseruantissimus ciuiliū diffinitionum diei & noctis initia descripsit. Qui dies ita diuiditur. Primū tēpus diei dicitur mediæ noctis inclinatio. Deinde gallicinium. Inde cōticinium cum & galli conticescunt: & homines etiam tum quiescunt. Deinde diluculū id est cū incipiat dinosci dies. Inde manne dum dies clarus. Mane autem dictum: aut quod ab inferioribus locis. i. a manibus exordium lucis emergat: aut (quod uerius mihi uidetur) ab omine boni nominis. Nam & lanobini mane pro bono dicunt: sicut apud nos quoque contrarium est immane: ut imanis bellua: uel immane facinus & hoc genus cætera non pro bono: Deinde a mane ad meridiem hoc est ad medium diei. Inde iam supra uocatur tempus occiduū: & mox suprema tempesta hoc ē diei nouissimum tempus sicut expressum est in duodecim tabulis. Solis occasus suprema tēpesta est: deinde uespera quod a græcis tractū est. illi enim ἑσπερα a stella hespero dicunt: unde & hesperia (quod occasui subiecta sit) noīatur. Ab hoc tēpore prima fax dicitur: deinde cōcubia: & inde ītēpesta quae nō hēt idoneū tēpus rebus gerēdis. Hæc ē diei ciuilis a rōanis obseruata diuisio: ergo noctu futura cū media esse coeperit: auspicium saturnaliūque erit quibus diei crastini mos inchoandi est. Hic cū oēs quasi uetustatis pmpuariū Albini memoriā laudauisset prætextatus. Auienuū uidentem Rufio isulurrantē. quid nam hoc mihi Auiene inquit quod uni Albino indicatū clam cæteris esse uelis. Tū ille moueor quidē auctoritate Cecinna: nec ignoro errorem intantam non cadere doctrinā: aures tamen meas ista uerborum nouitas percudit: cū noctu futura & diei crastini magis

Vespera
Prima fax
Concubia
Intēpesta

promptuariū

quæ futura nocte: & die crastino dicere (ut regulis placet) maluit. Nam nocte non appellatio: sed ad uerbum est. Porro futura quod nomen est: non potest cum aduerbio conuenire: nec dubium est hoc inter se esse noctu & nocte: quod diu & die. Et rursus die & crastini non eodem casu sunt: & nisi casus idem nomina in eiusmodi elocutione non iungit. Saturnaliorum deinde cur malimus quæ saturnalium dicere opto dignoscere. Ad hæc cum Cecinna renidens taceret: & Seruius a Symmacho rogatus esset: quid nam de his existimaret: licet inquit in hoc coetu non minus doctrina quæ nobilitate reuertendo magis mihi discendum sit quæ docendum: fabulabor tamen arbitrio iubentis & insinuabo primum de saturnalibus: post de cæteris unde sit sic eloquendi non nouitas sed uetustas. Qui saturnalium dicit: regula innititur. Nomina enim quæ dattuum pluralem in bus mittunt nunquam genitiuum eiusdem numeri syllaba creuisse patiuntur sed aut totidem habent: ut monilibus monilium sedilibus sedilium aut una syllaba minus est: ut carminibus carminum luminibus luminum. Sic ergo saturnalibus rectius saturnalium quæ saturnaliorum. Sed qui saturnaliorum dicunt: auctoritate magnorum muniuntur uirorum: Nam & Salustius in.iii. Bacchanaliorum ait. Et Mafurius fastorum secundo: Vinaliorum inquit dies Ioui sacer est: non ut quidam putant Veneris: & ut ipsos quoque grammaticos in testimonium citem Verrius Flaccus in eo libello qui Saturnus inscribitur Saturnaliorum inquit dies apud græcos quoque festi habentur & in eodem libro. Dilucide me inquit de constitutione saturnaliorum scripsisse arbitror. Itæ Iulius Modestus de feriis Saturnaliorum inquit feriarum: & in eodem libro. Antias inquit agonaliorum repertoræ Numæ Pompilium refert: Hæc tamē iniqua auctoritas quæro an possit aliqua ratione defendi? Plane quatenus alienum non est committi grammaticum sua analogia: tætabo suspicionibus eruere quid sit: quod eos solita enunciatione detorserit ut mallet saturnaliorum quæ saturnalium dicere. Ac primum existimo quod hæc nomina quæ sunt festorum dierum neutralia carentque numero singulari: diuersæ conditionis esse uoluerunt ab his nominibus quæ utroque numero figurantur. Compitalia enim & Bacchanalia & Agonalia & Vinalia & reliqua his similia festorum dierum nomina sunt. nec singulariter nominantur: aut si singulari numero dixeris non idem significabis nisi adieceris festum: ut Bacchanale festum & Agonale festum & reliqua ut iam non positium sit sed adiectiuum: quod græci ἐπιθέτου uocant. Animati sunt ergo ad faciendam discretionem in genitiuo casu ut ex hac declinatione exprimerent solennis diei scientes in nonnullis sæpe nominibus dattiuo in bus exunte nihilominus genitiuum in rum finire: ut domibus domorum: duobus duorum: ambobus amborum. Ita & uiridia cum κυριέας: ἑτέρου accipiuntur: genitiuum in ium faciunt: ut uiridia prata uiridium pratorum. Cum uero ipsam loci uiriditatem significare uolumus: uiridiorum dicimus: ut cum dicitur formosa facies uiridiorum. Tunc enim uiridia quasi positiuum ponitur non accidens. Tanta autem apud ueteres fuit licentia huius genitiui: ut Asinius Polio uectigaliorum frequenter usurpet: quod uectigal non minus dicatur quæ uectigalia. Sed & cum legamus Læuaque ancile gerebat: tamen & anciliorum relatum est. Videndum ergo ne magis uarietas delectauerit: quæ ut adamulim uerum sit festorum dierum nomina sic uocata. Ecce enim & præter solenniū dierum uocabula alia quoque sic declinata reperimus ut præcedens sermo patefecit uiridiorum & uectigaliorum & anciliorum. Sed & ipsa festorum nomina secundum regulam declinata apud ueteres reperio. Siquidem Varro ferialium diem ait a ferendis in sepulcra epulis dici: non dixit ferialiorum. Et alibi floralium non floraliorum ait cum idem non ludos florales illic sed ipsum festum floralia significaret. Mafurius etiā secundo festorum liberalium Dies inquit a pontificibus agonium martiale appellatur: Et in eodem libro: Eam noctem deinceps quæ in sequentem diem qui est lucarium: non dixit lucariorum. Itemque liberalium multi dixerunt: non liberaliorum. Vnde pronuncianum est ueteres indulgisse copiam per uarietatem: ut dicebant exanimos & exanimes: inermes & inermos: tum hilares atque hilares. Ex ideo certum est: licito & saturnalium & saturnaliorum dici: cum alterum regula cum auctoritate: alterum & si sola sed multorum defendit auctoritas. Reliqua autem uerba quæ Auieno nostro noua uisa sunt: ueterum nobis sunt testimoniis asserenda Ennius enim nisi cui uidetur inter nostræ ætatis politiores munditia respuendus: noctu concubia dixit his uerbis.

Qua galli furtim nocte summa arcis adorti:

Mœnia concubia uigilesque repente cruentant.

Quo in loco animaduertendum est: non solum quod noctu concubia sed etiam quod qua noctu dixerit. Et hoc posuit in annalium septimo.

In quorum.iii. clarius quidem idem dixit:

Hac noctu filo pendebit hetruria tota.

Claudius etiam quadrigarius annali.iii. Senatus autem de noctu conuenire: noctu multa domum

Noctu
Nocte

Saturnalier
saturnaliorum

festorum nomina

Ferialium
dies

compunctus
&
animus
gloriosus
gloriosus

Die crastini

dimitti. Non esse ab re puto hoc in loco id quoque admonere quod decem uiri in .xii. tabulis insitissime nox pro noctu dixerunt. Verba hæc sunt. Si nox furtum factum sit si in aliquis occi- sit iure cæsus esto. In quibus uerbis id etiam notandum est quod ab eo quod is non eum casu accu- satiuo sed im dixerunt. Sed nec die crastini a doctissimo uiro sine ueterum auctoritate prolatus est: quibus mos erat modo die quinti; modo die quinte pro aduerbio copulate dicere: cuius in- dicium est quod syllaba secunda corripitur quæ natura producitur cum solum dicitur die. quod autem diximus extremam istius uocis syllabam tum per e tum per i scribi consuetum id ueteribus fuit ut his litteris plerumque in fine indifferenter uterentur sicut pristine & pristini: procliue proclui. Venit ecce illius uersus.

Die pristie
Die pristio

Pompiniani in mentem qui est ex attelania quæ Meuia inscribitur

Dies hic sextus cum nihil legi: die quarte moriar fame.

Die pristine eodem modo dicebatur quod significabat die pristino id est priore: quod nunc pri- die dicitur conuerso compositionis ordine quasi pristino die Nec inficias eo lectum apud uete- res die quarto: sed inuenitur hoc de transacto non de futuro positum Nam Gneus Martius ho- mo impense doctus in mimiambis pro eo dicit: quod nudius quartus nos dicimus in his uersu- bus: Nuper die quarto ut recordor & certe aquarium urceum unicum domi fregit. Hoc igitur inte- rerit ut die quarto quidem de præterito dicamus: die autem quarte de futuro. Verum ne de die crastini nihil rettulisse uideamur. suppetit cecilianum illud ex libro historiarum secundo. Si uis mihi equitatum dare & ipse cum cætero exercitu me sequi: die quinti Romæ in capitolio cura- bo tibi cenam coctam Tunc Symmachus: Cæcilius tuus inquit & historiâ & uerbum ex origini- bus. M. Catonis accepit: apud quæ ita scriptum est Igitur dictatorem carthaginensium magister equitum monuit: Mitte romam mecum equitatum: die quinti in capitolio tibi coena cocta erit.

die quarte
die quarto

Compitalia

Et prætextatus: Estimo non nihil ad demonstrandam consuetudinem ueterum etiâ & prioris uer- ba conferre: quibus more maiorum ferias concipere solet: quæ appellatur compitalia: Ea uerba hæc sunt: Die noni post kalendas ian. quiritibus compitalia erunt. Tum Auienus aspiciens Seruium: Curius inquit & Fabricius & Coruncanus antiquissimi uiri uel etiâ his antiquiores Horatii illi ter- gemini plane ac dilucide cum suis fabulati sunt neque aurumque aut sicanorumque aut pelagorumque primis coluisse in Italia dicuntur: sed ætatis suæ uerbis loquebantur. Tu autem proinde quasi cum matre Euandri nunc loquere Vis nobis uerba multis iam sæculis oblitterata reuocare: ad quorum conge- riem præstantis quoque uiros quorum memoriâ continuus legendi usus instruit incitasti. Sed an- tiquitatem uobis placere iactatis quæ honesta & sobria & modesta sit. Viuamus ergo moribus præ- ritis: præsentibus uobis loquamur. Ego enim id quod a. C. Cæsare excellentis ingenii ac prudē- tiam uiro in primo de analogia libro scriptum est habeo semper in memoria atque in pectore ut tamquam scopulum sic fugiam infrequens atque insolens uerbum. Mille denique uerborum talium est: quæ cum in ore præcæ auctoritatis crebro fuerint: exauctorata tamē a sequenti ætate repudiataque sunt: ho- rum copiam proferre nunc possem nisi tempus iam noctis propinquantis necessariorum discessionis nos admoneret. Bona uerba quæso prætextatus morali (ut assolet) grauitate subiecit: ne insolenter parentis artium antiquitatis reuerentiam uerberemus: cuius amorem tu quoque dum dissimu- las magis perdis: Cum enim dicis mille uerborum est: quid aliud sermo tuus nisi ipsam redolet uetustatem? Nam licet. M. Cicero in oratione quam pro Milone concepit ita scriptum reliquerit: Ante fundum Clodii quo in fundo propter insanas illas substructiones facile mille hominum uersabat ualentiū: non uersabant: quod in libris minus accurate scriptis repiri solet. Et in sexta in Antonium Qui in qua in illo anno inuentus est quod Lucio Antonio mille numerum ferret expensum Licet Varro quoque eiusdem sæculi homo in septimodecimo humanarum dixerit: plus mille & centum annorum est: tamē fiduciam sic componendi non nisi ex antecedentium auctoritate sumpserunt. Nam Quadrigarius in .iii. ana-

De auctoritate

Mille uer-
borum

Et lucilius in .iii. satyrarum

Ad portam mille: a porta est sex inde salernum

Alibi uero & declinationem huius nominis executus est. Nam in .xv. libro ita dicit.

Hunc milli passum qui uicerit atque duobus:

Campanus sonipes successor nullus sequatur:

Maiore spacio ac diuersus uidebitur ire. Idem in libro nono

Tu milli numerum potes uno querere centum.

Milia
χιλία

Milli passum dixit pro mille passibus: & milli nummum dixit pro mille nummis: a parteque ostendit mille & uocabulum esse & singulari numero dici & casum etiam capere ablatiuum eiusque pluraliuum esse milia: Mille enim non ex eo ponitur quod græce χιλιά dicuntur: sed quod χιλιάς. Et sicut una chilia & duæ chiliades ita unum mille & duo milia ueteres certa atque directa

ratione dicebant. & heus tu? his ne tam doctis uiris quorum, M. Cicero & Varro imitatores se gloriantur: adimere uis in uerborum comitiis ius suffragandi & tanq̄ sexagenarios maiores de ponte deiciēs? Plura de hoc differemus: ni nos iuitos ab inuito discedere hora cogeret. Sed multis ne diē sequentē quē omnes pleriq; abaco & latrūculis conterūt non istis sobriis fabulis a primo lucis in cœnæ tepus ipsam quoq; cœnam nō obrutā poculis non lasciuentem ferculis: sed quæstionibus doctis pudicā & mutuis ex lecto relationibus exigamus? Sic enī ferias præ omni negotio foeras cōmodi senserimus: nō animū ut dicitur remittentes: nā remittere inquit Musonius animum quasi amittere est: sed demulcentes eū paulū atq; laxantes iocūdis honestisq; sermōnū illectationibus: quos si ita decernitis diis penatibus meis huc conueniēdo gratissimū feceritis. Tum Symmachus: Nullus qui quidē se dignū hoc cōuentu meminerit: soliditatem hanc uel ipsum conuentus regē repudiabit. Sed ne quid ad perfectionē cœtus desideretur: inuitados ad eundē cōgressū cōiūctūq; censeo Flavianū q̄ quāto sit mirādo uiro & uenusto patre præstantior non minus morum ornatu uitæq; grauitate q̄ copia profundæ eruditionis asseruit simulq; Posthumianum qui forum defensionum dignatiōe nobilitat: & Eustachion qui tantus ī omni philosophiæ genere est ut solus nobis representet triū philosophorū īgenia de quibus nostra antiq̄uitas gloriata est. Illos dico quos atheniēses quondā ad senatū legauere impetratū uti multam remitteret quā ciuitati eogē fecerat propter Oropi uastationē: Ea multa fuerat talentū fere quingentum: Erāt isti philosophi Carneades ex Academia: Diogenes stoicus: Critolaus p̄ ipateticus quos ferunt seorsum quēq; ostentādi gratia per celeberrimā urbis loca magno hominū conuentu disertauisse. Fuit (ut relatum est) facundia Carneades uiolenta & rapida: scita & tereti Critolaus: modesta Diogenes etiam sobria. Sed in senatū introducti interprete usi Cælio senatore. At hic noster cum sectas omnis assecutus: sed probabiliore secutus sit: omniaq; hæc inter græcos genera dicendi solus impleat inter nos tamen ita sui locuplex interpret est ut nescias qua lingua facilius uel ornatius expleat operam differendi. Probauere omnes Quinti Aurelii iudiciū quod edecumatos elegit sodales: atq; his ita constitutis primū a prætextato simul: deinde a se discedētes domum quicq; suam regressi sunt.

De ponte de uere
abaco
latrūculi
factas
penult. ann

Carneades
Diogenes
Critolaus
Legati ad Ro.

Edemmati

Colloquiū in sequentis diei. Cap. iii.

Postero die ad ædes Vectiū matutini omnes inter quos pridie conuenerat affuerūt q̄bus prætextatur in bibliothecam receptis in qua eos opperiebat: præclarum inquit diē mihi fore uideo cum & uos adestis: & affuturos se illi quos ad cōuentus nostri societate rogari placuit: sponderūt. Soli posthumiano antiquior uita est instruēdarum cura defensionū: in cuius abnuētis locum Eusebium graia & doctrina & facundia clarum rhetorem surrogauit: insinuauitq; omnibus ut exorto die se nobis indulgerent quando nullis hodie officiis publicis occupari fas esset. togatus certe uel trabeatus paludatusue seu prætextatus hac die uideretur nullus. Tum Auienus ut ei interpellandi mos erat. Cum sacrum mihi ait ac reip. nomen prætextate tuum inter uocabula diuersi habitus refers: admoneor non ludicræ ut extimo quæstionis. cū enim uestitus togæ uel trabeæ seu paludatū nullum de se proprii nominis usum fecerit: quæro abs te cur hoc de solo prætextæ habitu usurpauerit uetustas: aut huic nomini quæ origo contigerit?

Insinuare
indulgere

Admoneri
questio

Quæ origo sit huic nomini quod est prætextatus: Cap. iiii.

Inter hæc Auieni dicta Flavianus & Eustachius par īsigne amicitia ac minimo post Eusebium ingressi alacriore fecere cœtū: Acceptaq; ac reddita salutatione cōsederūt: percūctantes quid nam offenderint fermocinationis. Tum uectius per opportune affuistis mihi inqt affectorem quærenti. Mouet enim mihi Auienus noster nominis quæstionē & ita originem eius flagitat: tanq̄ fides ab eo generis exigenda sit. Nam cum nullus sit qui appelletur suo nomine uel togatus uel trabeatus uel paludatus: cur prætextus nomen habeatur postulat ī medium proferri. Sed & cum post inscriptū sit delphici templi & unius e numero septē sapientum eadem sit ista sententia γινώσις ἐστὶν τοῦ quid in me scire existimandus sim: si nomen ignoro cuius mihi nunc & origo & causa dicenda est? Tullius Hostilius ex romanorum tertius de bellatis hetruscis Sellam currulem lictoresq; & togam dictam atq; prætextā quæ insignia magistratū hetruscorum erant primus ut Romæ haberentur instituit. Sed prætextam illo sæculo puerilis nō usurpabat ætas. Erat enim ut cætera quæ enumerauī honoris habitus: sed postea Tarquinius Demarati exulis Corinthii filius Priscus quē quidam Lucumonem uocitatum ferunt: rex tertius ab Hostilio: quintus a Romulo de Sabinis egit triūphum: Quo bello filiū suū annos quatuordecim natū q̄ hostē manu pcusserat & p̄ contioē laudauit: & bulla aurea prætextaq; donauit: insigniēs puege ultra ānos fortē p̄miis uirilitalis & honoris. Nā sicut prætextā magistatū ita bulla gestamē erat triumphantū: quā ī triūpho præ se gerebāt: inclusis intra eā mediis quæ cederent

Prætextatus
uide

affector

Selle curru-
lis lictores
toga picta
Prætexta
Tarquinius

bullā

Pretexta
unde

lectis for. m.

Libertinis
datū est ge
stare lorū

Datum
Matrim

Herfiliā

Hostus
Hostilius

quare bul
la in modū
cordis ante
pectus pue
roz anecte
batur
Prætextata
uestis
De Papy
rio puero i
curiam du
ctus a præ

Intemperis

Scipio ūde
dictus
Messalla
unde

Scroph
Asina

aduersus inuidiam ualentissima. Hic deductus mors ut pretexta & bulla in usum puerorū nobiliū usurparent ad omen & uota cōciliandæ uirtutis ei similis cui primis in annis munera ista cesserunt. Alii putant eundē priscū cum is statum ciuiū solertia prouidi principis ordinaret; cul tum quoq; ingenuorum pueroz inter præcipua dixisse instituisseq; ut patrici bulla aurea cū toga cui purpura prætextitur: uterent dūtaxat illi quorum patres currulé gesserat magistratum. Cæteris autem ut pretexta tantū uterent indultum. sed usq; ad eos quoq; parentes equo stipē dia iusta meruissent. Libertinis uero nullo iure uti pretextis licebat: ac multo minus pegrinis quibus nulla esset cū romanis necessitudo sed postea libertinoz quoq; filii pretexta cōcessa est ex causa tali: quē. M. Lælius augur refert: qui bello punico secūdo duū uiros dicit ex senatus-consulto propter multa prodigia libros sybillinos adisse: & inspectis his nūciasse ī capitolio sup plicandum: lectisterniūq; excolata stipe faciendum: ita ut libertinae quoq; quæ longa ueste ute rentur in eam rem pecuniā subministrarēt Acta igit obsecratio pueris ingenuis iteq; libertinis: sed & uirginibus patrimis matrimisq; pñuciantibus carmen. Ex quo cōcessum: ut libertinorū quoq; filii: q; ex iusta dūtaxat matrefamilias nati fuissent: togā pretextā & lorū in collo p bullæ decore gestarēt Verrius Flaccus ait: Cum populus ro. pestilētiā laboraret: essetq; responsum: id accidere q; dii dispicerent: Anaxiam urbē fuisse quia nō itelligeret oraculum: euenissetq; ut circensium die puer de cōnaculo pompā supno despiceret: & matri referret: quo ordine secre ta sacroz in arca pilenti cōposita uidisset Qui cū rem gestā senatui nūciasset: placuisse uelari lo ca: qua pōpa ueheret: atq; ita peste sedata puez: qui ambiguitatē sortis absoluerat: togæ & præ textæ usum munus impetrauisse: Vetustatis pitissimi referūt in raptu fabinarū unam mulierū nomine Herfiliā dū adhæreret filiaē simul raptā. Quam cū romulus Octo cuidam ex agro lati no q; in Asylū eius cōfugerat: uirtute conspicuo uxore dedit: natū ex ea puez: anteq; ulla alia fabinarū partū ederet: eūq; q; primus esset in hostico pcreatus Hostum Hostiliū a matre uoci tatū: & eūdem a Romulo bulla aurea ac p̄texta insignibus honoratū: Is enim cū raptas ad cōso landum uocasset: spopondisse fertur se eius infanti quæ prima sibi ciuem romanum esset enixa illustre munus daturum.

Qua figura sit bulla.

Cap. v.

Nonnulli credunt ingenuis pueris attributū ut cordis figurā in bulla ante pectus anne cterent: quā inspicientes ita demū se hoies cogitarent si corde præstarēt. Togā quoq; pretextā his additā ut ex purpuræ rubore ingenuitatis pudore regerent. Diximus un de p̄textā: adiecimus & causas quibus existimat cōcessa pueritiæ: Nunc idem habitus quo argumento transierit in usum nois paucis explicandū est. Mos antea senatoribus fuit in cu riā cū p̄textatis filiis introire. Cū in senatu res maior quæpiā cōsultabat eaq; ī diē posteq; plata esset: placuit ut hāc rē sup q; tractauissent ne qs enūciaret priusq; decreta eēt. Mater papyrii pue ri qui cū parēte suo ī curia fuerat: p̄cūctat filiu qdnā in senatu egissent p̄res. Puer respondit ra cendū eē neq; id dici licere. Mulier fit audiēdi cupidior secretū rei & silentiū pueri eius aiūm ad exgrendū euerberat. Quærit igit cōpressius uiolētiusq; Tū puer urgēte m̄re lepidi atq; festiui mēdaciū cōsiliū capit. Actū ī senatu dixit: utrū uidereſ utilius magisq; ex repu. eē unus ne ut du as uxores h̄ret: an ut una apud duos nupta esset. Hoc ubi illa audiuit aio cōpauescit: domo trepi dans egredit: ad cæteras matronas affert. Postridieq; ad senatū copiosæ matrūfamilias cateruæ cōfluūt lachrymātes atq; obsecrātes orāt: una potius ut duobus nupta fieret: q; uni duæ Sena tores ingrediētes curiā: q; illa muliez intēperies: & qd sibi postulatio isthac uellet: mirabant. Et nō ut paruæ rei pdigiū illā uerēdi sexus ipudicā ifaniā pauescēbat: Puer Papyrius publicum metū demit. Nā ī mediū curiæ pgressus: qd ipsi mater audire istitisset: qd m̄ri ipse simulasset: si cuti fuerat enarrat. Senatus fidē atq; ingeniū pueri exosculat: cōsultūq; facit: uti post hac pueri cum patribus in curiā non introeant p̄ter illū unum Papyriū: eiq; puero postea cognomentum honoris gratia decreto inditum pretextatus ob tacendi loquēdiq; in pretextā ætate pruden tiam. Hoc cognomentū postea familiæ nostræ in nomen hæsit. Non aliter dicti Scipiones nisi q; Cornelius qui patrē luminibus carēntē p baculo gerebat: Scipio cognominatus nomen ex cognomine posteris dedit. Sic Messalla tuus Auiene dictus cognomēto Valerii Maximi: q; post q; Messallā urbē Sciciliæ nobilissimā cœpit: Messalla cognoiatus ē. Nec misq; si ex cognomini bus nata sunt noia cum cōtra & cognomina ex ppriis sint tracta noibus: ut ab Aemilio æmilia nus: a Sexuio Seruilianus. Hic subiecit Eusebius: Messalla & Scipio: alter de pietate: de uirtu te alter: ut refers cognomina reppererūt: sed Scropha & Asina quæ uiris non mediocribus cognomenta sunt: uolo dicas inde contigerint: contumeliæ quā honori propiora uidean tur. Tum ille: Nec honor nec iniuria: sed casus fecit hæc nomina. Nam asinæ cognomen tum Cornelius datum est: quoniam princeps corneliæ gentis empto fundo seu filia data ma

rito cum sponsores ab eo solenniter poscerentur: asinam cum pecuniæ onere produxit in forum quasi pro sponsores præsens pignus. Tremellius uero scropha cognominatus est euentu tali. is, Tremellius cum familia atq; liberis in uilla erat: serui eius cum de uicino scropha erraret surreptam conficiunt: Vicinis aduocatis custodibus oia circūuenit: ne qua hæc efferri possit: isq; ad dominum appellat restitui sibi pecudem. Tremellius qui ex uillico rem comperisset: scrophæ caudauer sub centonibus collocat super quos uxor cubabat. Quæstionem uicino permittit. Cū uentum est ad cubiculum uerba iurationis concipit nullam esse in uilla sua scropham: nisi illam inquit quæ in centonibus iacet: lectulum monstrat. Ea facetissima iuratio Tremellio scrophæ cognomen dedit. Dum ista narrantur unus e famulatio cui prouincia erat admittere uolentes dominum conuenire: euangelum adesse nunciat cum Dyfario qui tunc Romæ præstare uidebantur cæteris medendi artem professis. Corrugato indicauere uultu pleriq; de confidentibus Euangeli interuentum ocio suo in amœnum minuscq; placido conuentui congruentem: Erat enī amarulæta dicacitate & lingua proterue mordaci procax ac securus offensusarum quas sine delectu cari uel non amici in se passim uerbis odia serentibus prouocabat. Sed prætextatus ut erat in omnes æque placidus ac mitis ut admitterentur missis obuiis imperauit quos Horus ingredientes Commodum consecutus comitabatur uir corpore atq; animo iuxta ualidus: qui post inter pugiles palmas ad philosophiæ studia migravit: sectamq; Anthistenis & Cratetis atq; ipsius Diogenis secutus inter cynicos non in celebris habeatur: sed Euangelus postq; coertū tantū assurgentē sibi ingressus offendit: casus ne inquit hos omnes ad te Prætextate contraxit: an altius quiddam cui remotis arbitris opus sit cogitanti ex disposito conuenistis? Quod si ira est (ut existimo) abibo potius q̄ me uestris miscebo secretis: a quibus me amouebit uoluntas. licet fortuna fecisset irruere Tum uectius quāuis ad omnē patiētiā cōstanter animi tranquillitate firmus esset: nō nihil tamē consultatione tam proterua motus. Si aut me inquit Euangeli: aut hæc innocentia lumina cogitasses. nullum inter nos tale secretū opinarēris: quod nō uel tibi: uel & uulgo fieri dilucidū posset: quia neq; ego sum immemor: nec horum quemq; inscium credo sancti illius præcepti philosophiæ: Sic loquendum esse cum hominibus tāq; dii audiant: sic loquendum cū diis tāq; homines audiant. Cuius secūda pars sancit: ne quid a diis petamus: quod uelle nos idēcorū sit hominibus confiteri. Nos uero & ad honorem sacris feriis haberemus & uitaremus tamen turporem ferian di atq; otium in negocium utile uerteremus. conueniemus diem totum doctis fabulis. uelut & symbola conferendis daturi. Nam si per sacra solēnia riuos deducere religio nulla prohibet: si fasubri fluuio mersare oues fas & iura permittūt cur non religionis honor putet: dicare sacris diebus sacrum studium litterarum? Sed quia uos quoq; deorū aliquis nobis additos uoluit: facite: si uolentibus uobis erit: diem cōmunibus & fabulis & epulis exigamus: quibus ut omnes hodie qui præsentēs sunt acquiescant: impetratum reneo. Tunc ille: Superuenire fabulis non euocatos haud equidem turpe existimatur: uerum spōte irruere in conuiuium aliis præparatū: nec ab Homero sine nota uel in fratre memoratū est. Et uide ne nimium arroganter tres tibi uelis Menelaos contigisse: cum illi tanto regi unus euenerit. Tū oēs Prætextatū iuuantēs orare: blandeq; ad commune inuitare cōfortiū Euagelū qdē sapius & maximæ: sed nōnūq; cū eo pariter ingressos: Inter hæc Euangelus petito oīum tēperatus. M. Varonis inquit librū uobis arbitror nō ignotū ex satyris menippeis qui inscribit: Nescis quid uesper uehat. i quo cōiuiage numeꝝ hac lege definit: ut neq; minor q̄ gratiarū sit: neq; q̄ musæꝝ numerosior. Hic uideo excepto rege cōiuii tot uos esse quot sunt musæ. Quid ergo perfecto numero queritis adiciēdos? Et Vectius hoc inqt præsentia uestra nobis præstabit: ut & musas ipeamus: & gratias quas ad festū deorū princeps æquū ē cōuenire. Cū igit cōsedissent: Horus Auiēnū itūēs: quem familiarius frequētare solitus erat: in hoc inqt Saturni cultu quē deorū principē dicitis ritus uidet ab ægyptiorū religiosissima gēte i arcana tēploꝝ usq; ad Alexandri Macedonis occasum post quē tyrannide Ptolomæorū p̄si hos quoq; deos in cultū recipere alexādrinorū more apud quos p̄cipue colebāt: coacti sunt. Ita tamē i perio paruerūt: ut nō oīo religiōis suæ obseruata cōfunderit. Nā qa nūq; fas fuit ægyptiis pecudibus aut sanguine: sed p̄cibus & thure solo placare deos: his autē duobus aduenis hostiæ erant ex more maclādæ: fana eorū extra pomeriū locauerūt: ut & illi sacrificii solēnis sibi cruore coleret: nec tamē urbana tēpla pecudū morte polluerēt Nullū itaq; ægypti oppidū itra muros suos aut Saturni aut Sarapis fanū recipit. Horū alteꝝ uis ægreꝝ a uobis admissum audio: Saturnū uero uel maximo iter cæteros honore celebratis: Si ergo nihil est quod me hoc scire phibeat: uolo i mediū pferat. Hic Auiēus i Prætextatū expectationē cōsulētis remittēs: Licet oēs ait. q̄ ad sunt pari doctrina polleāt: sacroꝝ tamē oīum Vectius unice cōsciū pōt tibi & originē cultus: q̄ huic deo pēdit & cām festi solēnis aperire. Quod cū p̄textatus i alios refundere tētasset: oēs ab eo ipe trauerūt: ut ipse differeret. Tūc ille silētio facto ita exorsus est. Saturnaliōꝝ origo. Capi. vi

Cornelii
q̄re asinæ
cognomen
tū hūerunt
Scropha
Centonibus
euestro
famulatio

amarulæta

Commodum

q̄ disposito

Nil secretū
loquēdum
in malo
Symposium

Nūerus ui
uantium q̄
debet

ponerūt

Saturnalia

Ianus rex italiae

Camefene laniculum Anteuorta Postuorta

Saturnus susceptus a Iano

Pria signatio aeris

December Saturnus Ianuarius Iano sacra Saturnalia

Sterculius Saturnus

Seruus totali sacra Saturnus libris pmissa

alia ratio sa.

Lutulumbo Iano

Stilla Cerei mittebant in Saturnalibus

Saturnaliorum originē illam mihi in medium pferre fas est nō quā ad arcanā diuinitatis naturam refertur: sed quā aut fabulis admixta differitur: aut a philosophis i uulgus aperitur Nam occultas & manantes ex meri ueri fonte rationes ne in ipsis quidē sacris enarrari pmittitur. Sed si quis illas assequitur: cōtinere intra cōscientiā tectas iubetur. Vnde quā sci re fas est: Horus noster licebit mecū recognoscat: Regionē istā. quā nūc uocatur italia: regno Ianus obtinuit. Qui (ut Higinius Protarchum Tralianum secutus tradit) cū Camefē æq; idigena terram hanc ita participata potētia possidebāt: ut regio camefene: oppidum ianiculū uocitaret. Post ad Ianū solum regnum redactum est: qui creditur geminā faciem prætulisse: ut quā ante quæq; post tergum essent: intueretur. Quod procul dubio ad prudentiam regis solertiāq; referēdum est: qui & præterita nosceret & futura pspiceret: sicut Anteuorta & Postuorta diuinitatis scilicet aptissimæ comites apud romanos coluntur. Hic igit Ianus cū saturnum classe peruectum excipisset hospitio: & ab eo edoctus peritiam ruris ferū illū & rudem ante fruges cognitatus uictum i melius redigisset regni eū societate munerauit. Cum primus quoq; æra signaret: serua uit & in hoc Saturni reuerentiā: ut quoniā ille nauis fuerat aduectus: ex una quidē parte sui capitis effigies ex altera uero nauis exprimeretur: quo Saturni memoriā etiā in posteros propagaret. Aes ita fuisse signatū hodieq; intelligitur in aliā lusum cū pueri denarios in sublime iactātes capita aut nauim lusu teste uetustatis exclamāt Hos una cōcordes regnasse uicinaq; oppida opera cōmuni cōdidisse: pter Maronē q; refert: ianiculū huic: illi fuerat saturnia nomē: etiā illud i pmptu est quod posteri quoq; duos eis continuos menses dicarūt: ut december sacrum Saturni Ianuarius alterius uocabulū possideret. Cum inter hæc subito Saturnus nō cōparuisset: excogitauit Ianus honorū eius augmentum. Ac primum terrā omnē dictioni suæ parētem saturniā nomina uit Aram deinde cum sacris tāq; deo cōdidit: quæ saturnalia nominauit. Tot sæculis saturnalia præcedūt Romanæ urbis ætatem. Obseruari igitur eum iussit maiestate religionis quasi uitæ melioris auctorem simulacrū eius indicio est: cui falcē insigne messis adiecit. Huic deo isertiones furculorū. pomorūq; educationes & omniū eiuscemodi fertiliū tribuūt disciplinas. Cyrenæses etiam cū rem diuinā ei faciūt. ficis recentibus coronant: placentaq; mutuo misitāt mellis & fructum repertorem Saturnū extimātes. Hunc Romani etiam Sterculiū uocāt q; prius stercore. fœcūditatem agris comparauerit. Regni eius tēpora foelicissima ferūtur. cum propter rerū copiam: tum etiam q; nōdum quisq; seruitio uel libertate discriminabatur: Quæ res intelligi potest q; saturnalibus tota seruis licētia pmittitur Alia saturnalioꝝ causa sic tradit. Qui erāt ab Hercule i italia relictī: ut quidam fuerūt: irato q; incustoditū fuisset armētum (ut nōnulli extimant) cōsulto eos relinquēte ut aram suā atq; ædem ab incursionibus tuerentur. Hi enī cum a latronibus infestaretur: occupato edito colle saturnios se nominauerūt: quo ante nomine etiam idem collis uocabatur. Et quia se eius dei senserunt nomine ac religione tutos istituisse saturnalia feruntur: ut agrestes uicinorū aīos ad maiorem sacri reuerentiā ipsa indicti festi obseruatio uocaret. Nec illam cām quæ saturnalibus assignatur ignoro: q; pelalgi sicut uarro memorat cū sedibus suis pulsi diuerfas terras petissent: cōfluxerūt pleriq; dodonā: & incerti quibus adhærēt locis: eiusmodi acceperē responsum:

ΣΕΙ ΓΥΓΕΤΕΙ ΜΑΧΙΟ ΜΕΥΕΙ ΣΙΚΕΛΩΝ ΣΑΤΟΥΡΥΙΟΝ ΑΙΩΝ
 ΤΗΝ ΔΑΨΟΡΕΙ ΓΕΥΕΩΝ ΚΕΤΥΛΗΝ ΟΥΝΑΨΟΣ ΟΧΕΙΤΑΙ
 ΟΙΟΣ ΑΝΑΜΙΧΘΕΥΤΕΣ ΔΕΚΟΤΗΝ ΕΚΨΕΜ ΨΕΤΕ ΦΟΙΡΟ
 ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΨ ΑΔΗ ΚΑΙ ΤΩ ΨΑΤΡΙ ΨΕΜ ΨΕΤΕ ΦΩΥΤΑ

Acceptaq; sorte: cum latiū post errores plurimos appulissent: i lacu cutuliēsi natā ifulam deprehenderunt Amplissimus enim cepes siue ille cōtinēs limus seu paludis fuit coacta com:page uirgultis & arboribus in siluæ licentiam comptus iactātibus per omne mare fluctibus uagabatur: ut fides ex hoc etiam delo facta sit: quæ cellia montibus: uasta campis tamē per maria migrabat Hoc igitur miraculo deprehenso has tibi sedes prædictas esse didicerūt: uastisq; siciliēsisibus icolis occupauere regionē: decima præde secūdum respōsum Apollini cōsecrata: erectis Diti sacello & Saturno ara. Cuius festum saturnalia nominauerūt. Cūq; diu humanis capitibus Ditem & uiroꝝ uictimis Saturnū placare se crederent propter oraculū in quo erat:

ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΨ ΑΔΙ ΚΑΙ ΤΩ ΨΑΤΡΙ ΨΕΜ ΨΕΤΕ ΦΩΥΤΑ

Herculem ferūt postea cum Geryonis pecore per italiā reuertētem suafisse illoꝝ posteris: ut faustis sacrificiis i fausta mutarēt: i ferētes Diti nō hoīum capita: sed oscilla ad humanā effigiem arte simulata. Et aras saturnias nō maclando uiro sed accēsis luminibus excolētes: quia nō solū uirū: sed & lumina φῶτα significāt. Inde mos per saturnalia missitādīs cæreis coepit. Alii careos non ob aliud mitti putāt: q; hoc principe ab incomi & tenebrofa uita quasi ad lucem & bonarum artū sciētīā editi sumus. Illud quoq; in litteris inuenio: q; cū multi occasione saturnalioꝝ

per auaritiã a cliẽtibus ambitioſe munera exigent idq; onus tenuiores grauaret. Publicius tribunus plebis tulit: ut nõ niſi cærei ditioribus miſſitentur: Hic Albinus Cecina ſubiecit: Qualem nũc pmutationẽ ſacrificii Prætextate memorati: inuenio poſtea cõpotalibus celebratã: cũ ludi per urbem in cõptis agitabãtur. Reſtituti ſcilicet a Tarquino ſuperbo Laribus ac Maniã ex reſponſo Apollinis quo præceptum eſt ut capitibus pro capitibus ſupplicaretur. Idq; aliq̃diu obſeruãtũ ut pro familiarum ſoſpitate pueri maclarentur Maniã deã marti Larũ Quod ſacrificii genus: Iunius Brutus conſul pulſo Tarquino aliter conſtituit celebrãdum. Nam capitibus alii & papaueris ſupplicari iuſſit: ut reſponſo Apollini ſatiſfieret de nomine capitũ: remoto. ſ. ſcelere infaulã ſacrificatiõis. Factũq; eſt: ut effigies Maniã ſuſpenſã pro ſingulorum foribus periculũ ſiquod imineret familiis expiarent: Ludosq; ex uiis cõpitorum in quibus agitabãtur: cõpotalia appellitauerunt. Sed perge cãtera & Prætextatus Bene & oportune ſimilis emendatio ſacrificiorum relata eſt. Sed ex his cauſis quã de originẽ huius feſti relata ſunt apparet ſaturnalia uetuſtiora eſſe urbe romana: adeo ut ante Romã in grãcia hoc ſolene cõepiſſe.

Lucius Accius in annalibus ſuis referat his uerbis:
 Maxima pars graium ſaturno & maximã athenã
 Conſciant ſacra quã cronã eſſe iterantur ab illis:
 Cũq; diem celebrant per agros urbẽſq; fere omnes
 Exercent epulis læti famuloſq; procurant
 Quiſq; ſuos noſtriq; itidem: & mos traditus illinc
 Iſte: ut cum dominis famuli epulentur ibidem.

Nunc de ipſo dei templo pauca referenda ſunt. Tullium Hoſtiliũ cum bis de albanis de ſabinis tertio triũphaſſet: inuenio ſanũ Saturno ex uoto cõſecrauiſſe. ſaturnalia tũc primũ romã inſtituta. Quãuis Varro libro. vi. qui eſt de ſacris ædibus ſcribat ædem ſaturni ad forũ faciendũ locaſſe Luciũ Tarquinũ regem: Titum uero Largium dictatorẽ ſaturnalibus eam dedicaſſe. Nec me fugit Gelliũ ſcribere ſenatum decreſſe: ut ædes Saturni fieret: eiq; rei Luciũ Furiũ tribunũ militũ præfuiſſe. Habet arã & ante ſe cœnaculũ. Illic græco ritu capite operto res diuina ſit: quã primo a pelagiſis poſt ab Hercule ita eã a principio ſacritatã putãt. Aedẽ uero Saturni ærariũ romani eſſe uoluerunt quã tẽpore quo incolunt Italiã: fertur in eius finibus nullũ eſſe furtũ cõmiſſum: aut quia ſub illo nihil erat cuiuſq; priuatũ. Nec ſignare ſolum aut partiri limite campũ ſas erat: in mediũ quãrebãt: ideo apud eum locaretur populi pecunia cõmunis ſub quo fuiſſent cũctis uniuerſa cõmunia. Illud non omiſerim: Tritonas cum bucciniẽ ſaſtigio Saturni ædis ſuppõſitas: quoniam ab eius cõmemoratiõne ad noſtrã ætatẽ hiſtoria elata & quaſi uocalis eſt: ante uero muta & obſcura & incognita quod teſtantur caudã Tritonum humi merſã & abſconditã. Cur autem Saturnus ipſe in compedibus uiſatur: Verius Flaccus cauſam ſe ignorare dicit. Verum mihi Apollodori lectio ſuggerit. Saturnum Apollodorus alligari ait per annũ laneo uinculo: & ſolui ad diem ſibi feſtũ. i. menſe hoc decẽbri. Atq; inde puerbiũ dictũ: Deos laneos pedes habere. Significari uero decimo menſe ſemen in utero animatũ in uitam grandẽſcere: quã donec erumpat in lucem: mollibus naturã uinculis detinetur. Eſt porro id eſt κρόνος καὶ χρόνος. Saturnũ enĩ in quantũ mythici fictiõibus diſtrahũt: in tantũ phyſici ad quandã ueri ſimilitudinẽ reuocãt. Hunc aiunt abſidiſſe Cæli patris pudẽda quibus in mare deiectis Venerem pcreatã quã a ſpuma uĩdã coaluit ποδάτη nomen accipit: Ex quo itelligi uolũt cũ chaos eſſet: tẽpora non fuiſſe. Si quidem tempus eſt certa dimenſio: quã ex cæli conuerſione colligitur. Tẽpus cõepit inde. Ab ipſo natus putatur κρόνος: qui (ut diximus) χρόνος eſt cũq; ſemina rerum omniũ poſt cælũ gignendarum de cælo fluerent: & elemẽta uniuerſa quã mundo plenitudinẽ facerẽt: ex illis ſeminibus funderẽtur: ubi mundus omnibus ſuis partibus mẽbrisq; pfectus eſt. Certo iã tempore finis factus eſt pcedendi de cælo ſemina elementorũ conceptionẽ: quippe quã iam plena fuerãt pcreata. Animalium uero æternã ppugnationẽ ad Venerẽ generãdi facultas ex humore tranſlata eſt: ut per coitũ maris ſcœminãq; cuncta deſceps gignerentur. Propter abſciſorũ pudẽdorum fabulã etiã noſtri eũ Saturnũ uocitauerũt ὠσπρὸς τῆς σάουης: quã mẽbrũ uirile declarat. ueluti Saturniũ: Vnde ſatyros etiam ueluti ſathunos (quã ſunt in libidinẽ proni) appellatos opinant. Falcem ei quidã putant attributã: quã tẽpus oĩa metat exercet & incidat. Hunc aiunt filios ſuos ſolitam deuorare: eoſdẽq; rursus euomere. Per quod ſimiliter ſignificatur eũ tẽpus eſſe a quo uicibus cuncta gignantur abſumãturq; & eo denuo renaſcãtur. Eundẽ a filio pulſum: quid aliud eſt quã tempora ſenecẽtia ab his quã poſt ſunt nata depelli? Vincũtũ autem quã certa lege naturã connexa ſint tẽpora: uel quã oẽs fruges quibusdã uinculis nodiſq; alternẽtur. Nam & falcẽ uolũt fabulã in ſiciliã decidiffẽ: quod ſit terra iſta uel maxime fertilis & quia Ianum cum Saturno reſgnãſſe memorauimus. De Saturno autem quid mytici uel phyſici exiſtimẽt iam relatum eſt: de

Cõpotalia
 Saturnalia
 in octob

phanum
 Saturni
 edeb
 Cœnacu
 cœnaculũ
 ante aram
 Saturni

Tritonas in
 Poſtigio edeb.

Saturnus
 i compedi
 bus

Quare Ve
 nus dicat
 nata ex ſpu
 ma pudẽ
 doge Cæli
 patris ſatur
 nii

Saturnus
 omni
 dicitur

Ianus
Ianus bifrons

Diana

Ianus cū clau
ui & uirga
unde
Diana

Eanus

Ianus gemi
nus
ianus pa.

Ianus iuno
nius
ianus cōsu
rius
ianus quir
nus
ianus patul
tius & clusi
uius

Historia de
sabinis &
ro.

Dies satur
nalianum

Iano quoque quid ab utrisque iactetur in medium proferemus Mithici referunt regnante Iano omnium domos religione ac sanctitate fuisse munitas. Idcircoque ei diuinos honores esse decretos & ob merita introitus & exitus ædium eidem consecratos Xenon quoque primo italicum tradit lanum in Italia primum diis templa fecisse & ritus instituisse sacrorum: ideo eum in sacrificiis præfationem meruisse perpetuam. Quidam ideo eum dictum bifrontem putant: quod & præterita sciuerit: & futura prouiderit. Sed phisici eum magis consecrant argumentis diuinitatis. Nam sunt qui lanum eundem esse atque Apollinem & Dianam dicant: & in hoc uno utrumque exprimi numerum affirmet. Et enim sicut Nigidius quoque refert: apud grecos apollo colitur: qui εὐπαῖος uocatur: eiusque aras ante fores suas celebrant: ipsum exitus & introitus demonstrantes potentem. Idem Apollo apud illos & εὐπαῖος nūcupat: quasi uis præpositus urbanis. Illi enim uias quæ intra pomeria sunt εὐπαῖος appellant. Dianæ uero ut triuiae uiarum omnium eidem tribuunt potestatem. Sed apud nos lanum omnibus præesse ianuis nomē ostēdit: quod est simile εὐπαῖου. Nam & cum clauis & cum uirga figuratur quasi omnium & portarum custos & rector uiarum. Pronūciauit Nigidius Apollinem lanum esse: Dianamque lanam apposita. d. littera quæ sæpe in litteræ causa decoris apponitur: ut reditur redhibetur: redintegratur: & similia. Ianum quidam solem demonstrari uolunt: & ideo geminum quasi utriusque ianuæ cælestis potentem qui exorietis appellat diem: occidens claudat. inuocarique primum cum alicui deo res diuina celebratur. ut per eum pateat ad illum cui immolatur accessus quasi preces supplicum per portas suas ad deos ipse transmittat. Inde & similitudinem eius plerumque fingitur manu dextra trecentorum: & sinistra sexaginta & quinque numerum tenens ad demonstrandam anni dimensionem: quæ præcipua est solis potestas. Alii mundum: id est cælum esse uoluerunt: lanumque ab eundo dictum: quod mundus semper eat dum in orbem uoluitur: & ex se initium faciens in se refertur. Vnde Cornificius etymorum libro. iiii. Cicero inquit: non lanum sed Eanum nominat ab eundo. Hic & phœnices sacris in imaginem eius exprimentes draconem finxerunt in orbem redactum: caudamque suam deuorantem ut appareat mundum & ex se ipso alii & in se reuolui. ideo & apud nos in quattuor partes spectat: ut demonstrat simulacrum eius faleris adiectum Caius Bassus in eo libro quem de diis composuit: ianum bifrontem fingi ait: quasi superum atque inferum ianitorem: eundem quadriformem quasi uniuersa climata maiestate complexum. Saliorum quoque antiquissimus carminibus deorum deus canitur. M. etiā Messalla Gneius Domitius in consulatu collega: idemque per annos quinquaginta & quinque augur: de iano ita incipit: Qui cuncta fingit: eademque regit: aquæ terræque uim ac naturam grauem atque pronam in profundum dilabentem: ignis atque animæ leuē in immensum sublime fugientem copulauit circum dato cælo: quæ uis cæli maxima duas uis dispares colligauit: in sacrisque inuocamus lanum geminum. ianum patrem: ianum iunonium ianum consuium. ianum quirinum: ianum patulium & clausium. Cur geminum inuocemus: supra iam diximus. patrem: quasi deorum deum. Iunonium: quasi non solum mensis ianuarii: sed mensium omnium ingressus tenentem: In ditione autē iunonis sunt omnes mensis kalendæ. Vnde & Varro libro quinto rerum humanarum scribit iano duodecim aras pro totidem mensibus dedicatas. Consuium a conserendo id est propagine generis humani quæ a iano auctore conseritur. Quirinum: quasi bellorum potentem: ab hasta quam sabinum curim uocant. Patulium & clusium quia bello caulæ eius patent: pace clauduntur. Huius autem rei hæc causa narratur. Cum bello Sabino quod uirginum raptarum gratia commissum est: romani porta quæ sub radicibus collis Viminalis erat: quæ postea ex euentu ianualis uocata est: claudere festinarent: quia in ipsam hostes irruerant. Postquam est clausa: mox sponte patefacta est: cunctique iterum ac tertio idem contigisset: armati plurimi pro limine quia claudere nequibant: custodes steterunt. Cunctique ex altera parte acerrimo prælio certare subito fama pertulit: fusos a Tatio nostros quam ob causam romani qui aditum tuebantur: territi profugerunt. Cunctique sabinum per portam patentem irrupturi essent: fertur ex æde Iani per hanc portam magnam uim torretium nudis scatentibus erupisse: multaque perduellium cateruas aut exustas feruenti aqua: aut deuoratas rapida uoragie deperiisse. Ea re placitum ut belli tempore uelut ad urbis auxilium profecto deo fores referrentur. Hæc de iano: Sed ut ad saturnalia reuertamur bellum saturnalibus sumere nefas habitum: poenas a nocente iisdem diebus exigere: piaculare est. Apud maiores nostros saturnalia die uno fiebantur qui erat ad quartumdecimum kalendas ianuarias. Sed postquam C. Cæsar huic mensi duos addidit dies. xvi. coepta celebrari. Ea re factum est ut cum uulgi ignoraret certum saturnaliorum diem: nonnullique a C. Cæsare inserto die & alii uetere more celebrarent: plures dies saturnalia numerarentur. Licet & apud ueteres opinio fuerit septem diebus peragi saturnalia: si opinio uocanda est quæ idoneis firmatur auctoribus. Nouius non probatissimus atellanarum scriptor ait: Olim expectata ueniunt septem saturnalia. Mummius quoque qui post Nouium & Pomponium diu iactentem artem atellaniam suscitauit. Nostri inquit maiores uelut bene mul-

ta instituere hoc optime a frigore fecere sūmo dies septem saturnalia. Sed Mallius ait. Eos qui se (ut supra diximus) Saturni nomine & religione defenderant: per triduū festos instituisse dies & saturnalia uocauisse. Vnde & Augustus huius inquit rei opinionē secutus in legibus iudicialiis triduo ferias seruari iussit. Masurius & alii uno die id est. xiiii. kalendas ianuarii affuisse saturnalia crediderunt. Quorum sententiam Phenestella confirmat dicens. Aemiliam uirginem. xv. calendarum ianuariū esse damnatam: quo die si saturnalia gererentur: nec causam omnino dixisset. Deinde adiecit: Sequebatur eum diem saturnalia Mox ait: Postero autem die qui fuit. .xiii. kalendarum ianuariū Liciniam uirginem ut causam diceret iussam. ex quo ostendit. xiiii. Kalendas profestum esse. xii. uero feriæ sunt diuæ Angeroniæ: cui pōtīfices in sacello Volupiaæ sacrum faciūt quā Verrius Flaccus Angeroniam dici ait q̄ angores ac animorum sollicitudines propiciata depellat: Masurius addiicit simulacrum eius deæ ore obligato atq̄ signato in ara Volupiaæ propterea collocatum: q̄ qui suos dolores anxietateq̄ dissimulat: perueniant patientiæ beneficio ad maximam uoluptatem. Iulius Modestus ideo sacrificari huic deæ dicit q̄ populus romanus morbo qui angina dicitur: præmissio uoto sit liberatus. xi. aut kalend. feriæ sunt. Lari bus dedicata: quibus eodem bello Antiochiaæ Aemilius Regilius prætor in campo martio curandam uouit. x. kalend. feriæ sunt iouis: quæ appellantur larentinalia: de quibus quia fabulari libet: hæ sunt opiniones. Ferunt enim regnante Anco ædituum Herculis per ferias ociantē deū Tesseris prouocasse ipso utriusq̄ manū tuente: adiecta conditione ut uictus cœna scortiq̄ multaretur. Victore itaq̄ Hercule illum Accam Larentiā nobilissimū id tempus scortū intra adē inclusisse cum cœna eamq̄ postero die distulisse rumorē q̄ post cōcubitū dei accepisset mūs: ne cōmodum primæ occasiōis cum se domum reciperet offerendæ aspernaretur: euenisse itaq̄ ut egressa mox templo a Carutio capto eius pulchritudine compellaretur: cuius uoluntatē secuta sumptaq̄ nuptiis post obitum uiri omnium bonoz eius facta cōpos cū decederet po. romanum nūcupauit hæredem. Et ideo ab Anco in uelabro loco celeberrimo urbis sculpta est: ac solenne sacrificium eidem cōstitutū quo diis manibus eius per flaminem sacrificaretur: Ioui q̄ ferriæ cōsecratæ: quia existimauerūt antiqui animas a ioue dari & rursus post mortē eidem reddi. Cato ait: Larentiam meretricio questu locupletatam post excessum suū populo romano agroturacem: semuriū lincerium: & soliniū reliquisse. & ideo sepulchri magnificētia & annuæ parentationis honore dignatam. Macer historiarum libro primo Faustuli coniugē Accam Larentiā Romuli & Rhemi nutricem fuisse confirmat. Hanc regnante Romulo Carutio cuidā Tuscho diuiti denuptam auctamq̄ hereditate uiri quā primo Romulo quē educasset reliquit: & ab eo parētalia diēq̄ festum pietatis cā statutū. Ex his ergo oībus colligi pōt & uno die saturnalia fuisse & nō nisi. xiiii. kalendaz ianuariæ celebrata quo solo die apud ædem Saturni conuiuio soluto saturnalia clamitabant: qui dies nūc opalibus inter saturnalia deputatur: cū primū Saturno pariter & Opi fuerit ascriptus. Hanc autem deā Opē Saturni cōiugem crediderūt: & ideo hoc mens saturnalia: itemq̄ opalia celebrari q̄ Saturnus eiusq̄ uxor tam frugū q̄ fructuū reptores esse credantur. Itaq̄ omni iam foetu agroz coactō ab hominibus hos deos coli quasi uitæ cultioris auctores: quos etiam nōnullis cælū est: & terrā esse persuasum est: Saturnūq̄ a fatu dictū. cuius causa de cælo est & terrā Opem: cuius ope humanæ uitæ alimēta quærūtur: uel ab opere per qd̄ fructus frugūq̄ nascunt: Huic deæ cedentes uota concipiūt. terrāq̄ de industria tāgunt demōstrātes ipsam matrem terram esse mortalibus appetendā. Philochorus Saturno & Opi primū iattica statuisse arā Cecropē dicit: eo q̄ deos pro ioue terrāq̄ coluisse. instituisseq̄ ut patres familiarum & frugibus & fructibus iam coactis passim cum seruis uescerent cū quibus patientiā laboris in colendo rure tolerauerant. delectari enī deum honore seruorum contemplatu laboris: Hic est q̄ ex instituto peregrino huic deo sacrum apertō capite facimus. Abunde iam pbasse nos extimo saturnalia uno tantū die id est. xiiii. kalen. solita celebrari. Sed post in triduū ppagata primum ex adiectis a Cæsare huic mense diebus: deinde ex edicto Augusti quo trium dierū ferias saturnalibus addiit. A. xvi. igitur cœpta in. xiiii. desinunt quo solo fieri ante consueuerant. Sed sigillariorum adiecta celebritas ī septem dies discursum publicū & lætitiā religionis extēdit. Tunc Euangelus: Hoc quidem inquit iam ferre non possum. quod prætextatus noster ī ingenii sui pompam & ostentationem loquēdi uel paulo ante honori alicuius dei assignari uoluit q̄ serui cum dominis uescerentur: quasi uero curent diuina de seruis: aut sapiens quisq̄ domi suæ cōtumeliam tam foedæ societatis admittat: uel nūc sigillaria quæ lusum reptanti adhuc infantia oscillis fictilibus præbent tentat officio religionis ascribere. Et quia princeps religiosorum putatur: nōnulla iam & superstitionis admiscet: quasi uero nobis fas non sit Prætextato aliquando non credere. Hic cum omnes exhorruissent Prætextatus renidens. Supersticiosum me Euangelum nec dignū cui credatur existimes uolo: nisi utriusq̄ tibi rei fidem asserta ratio monstrauerit.

*Volupia fa
cilla*
Angeronia

angina
morbus

Acca Lare
tia mere
trix

Ferriæ cōse
cratæ ioui

*opalina
opis
Saturnus opalis*

Quar opis
dea uxor sa
turni dicit
opalina sacra

Quare Sa
turno apro
capite sacri
ficant

*Sigillarius
oscilla*

Et ut primum de seruis loquamur: loco ne an serio putas esse hominum genus quod dii immortales nec cura sua nec providentia dignentur: an forte seruos in hominum numero esse non patris? Audi igitur quanta dignatio de serui supplicio cælum penetrauerit.

Historia Atronii de seruo punico.

Cap. vii

Atronus
max. qui
uerberauit
seruū *hystoria*

A

Nno enim post Romam conditam quadringentesimo quadragésimo quarto Atronus quidam maximus seruum suum uerberatum patibuloq; constrictum ante spectaculi commissionem per circum egit: Ob hanc causam indignatus Iuppiter Annio cuidam per quietem imperauit: ut senatui nūciaret: non sibi placuisse plenum crudelitatis admissum. Quo dissimulante filium ipsius mors repentina consumpsit: ac post secundam denunciationem ob eandem negligentiam ipse quoq; in subitam corporis debilitate solutus est. Sic demum ex consilio amicorum lectica delatus senatui rettulit & uix consumato sermone sine mora recuperata bona ualitudine curia pedibus egressus est. Ex senatus itaq; consulto & meua lege ad propiciandū Iouem additus est illis circensibus dies: isq; instauraticius dictus est: nō a patibulo ut quidam putant græco noīe αἴσο του ἀποου sed a redintegratione: ut Varroni placet: qui instaurare ait esse instar nouare. Vides quāta de seruo ad deorum summum cura peruenerit. Tibi autem unde in seruos tantum & tam immane fastidium quasi non ex iisdem tibi & constet & alantur elementis eundemq; spiritum ab eodem principio carpāt. Vis tu cogitare eos quos ius tuū uocas: iisdē semibus ortos: eodē frui cælo: æque uiuere: æque mori. Serui sunt imo homines. Serui sunt imo cōserui. Si cogitaueris tantumdem in utrosq; licere fortunæ tā tu illum uidere liberum potes: q̄ ille te seruū. Nescis qua ætate Hecuba seruire cœpit: qua Croesus: qua Darii mater: qua Diogenes: qua Platon ipse: postremo qd̄ ita nomē seruitutis horremus? Seruus est quidem sed necessitate. Sed fortasse libero animo seruus est. Hoc illi nocebit: si ostenderis: quis non sit: alius libidini seruit: alius auaritiæ: alius ambitioni: omnes spei: omnes timori. Et certe nulla seruitus turpior q̄ uoluntaria. At nos iugo a fortuna imposito subiacentem tanquam miserum uilemq; calcamus. Quod uero non nostris ceruicibus inferimus: non patimur reprehendi. Inuenies inter seruos aliquem pecunia fortiorem: inuenies dominum spe lucri oscula alienorum seruorum manibus infigentem. Non ergo fortuna homines æstimabo: sed moribus Sibi quisq; dat mores: cōditionem casus assignat: quemadmodum stultus est qui empturus equum non ipsum inspicit sed stratum eius ac frenos: sic stultissimus est qui hominem aut ex ueste: aut ex conditione quæ modo uestis nobis circumdata est: æstimandum putat. Non est mi Euangele q̄ amicum tantum in foro & in curia quæras. Si diligenter attenderis: inuenies & domi. Tu modo uiue cum seruo clémenter: comiter quoq; & in sermonem illum & nonnunq̄ in necessarium admitte consilium: Nam & nostri maiores omnem dominis inuidiam: omnem seruis contumeliam detrahentes dominum patrem familias: seruos familiares appellauerūt. Colant ergo te potius serui tui (mihi crede) q̄ timeant. Dicit aliquis nunc me dominos de fastigio suo deicere & quodammodo ad pilleum seruos uocare quos debere dixi magis colere q̄ timere: Hoc qui senserit: obliuiscetur id dominis parum non esse quod diis satis est: deinde qui colitur etiam amatur: nō potest amor cū timore misceri: Vnde putas arrogantissimum illud manasse prouerbiū: quod iactatur. Totidē nobis hostes esse quot seruos. Non habemus illos hostes sed facimus cū in illos superbissimi contumeliosissimi crudelissimi sumus: & ad rabiem nos cogunt peruenire delitiæ: ut quicquid non ex uoluntate respondit iram furoremq; euocet. Domini enim nobis animos induimus tyrannorum: & non quantum decet sed quantum licet exercere uolumus in seruos. Nam (ut cætera crudelitatis genera præteream) sunt qui dum se mensæ copiis & auiditate distendunt: circumstantibus seruis mouere labra: nec in hoc quidem ut loquātur licere permittunt. Virga murmur omne compescitur. & ne fortuita quidem uerberibus excepta sunt. Tussis: sternutamentum: singultus magno malo luitur. Sic fit ut isti de domino loquantur quibus coram domino loqui non licet. At illi quibus non tantum præsentibus dominis sed cum ipsis sermo erat quorum os non cōsuebatur: parati erant pro domino porrigere ceruicem & periculum imminēs in caput suum uertere. In conuiujs loquebantur: sed in tormētis tacebant. Vis exercitas in seruili pectore uirtutes recenseamus? Primus tibi Vrbinus occurrat: qui cum iussus occidi in reatino lateret latebris proditis unus ex seruis annulo eius & ueste insignitus in cubiculo ad quod irruerant qui persequerentur pro domino iacuit militibusq; ingrediētibus ceruicē præbuit & ictū tanq̄ Vrbinus excepit: Vrbinus postea restitutus monumentū ei fecit: titulo scriptiōis qui tantū meritū loqueret addito. Esopus Libertus Demosthenis cōsciis adulterii: quod cum Iulia patronus admiserat: tortus diutissime perseuerauit non prodere patronum donec alijs coarguentibus consciis Demosthenes ipse fateretur & ne extimes ab uno facile celari posse secretum: Labienum ope libertorum latentem ut indicarent liberti nullo tormentorum genere cōpulsus fuit. Ac ne quis liberto dicat

Instaurati-
cius dies
Instaurare

Pro seruis

Seruitus
turpis

Seruorum
nō spernen-
dū cōsiliū

*pro-
briū
hostes eundem
de serui*

Seruogē fi-
delitas

Vrbinus
Esopus

hanc fidem beneficio potius libertatis acceptæ q̄ ingenio debuiffe: accipe serui in dominū benignitatem: cum ipse a domino puniretur. Antium enim Restionem p̄scriptum solūq; nocte fugientem diripientibus bona eius aliis seruis compeditus inscripta fronte cum post damnationem domini aliena esset solutus custodia fugiētem persecutus est hortatusq; ne se timeret scientem contumeliam suam fortunæ imputandam esse non domino: abditūq; ministerio suo aluit. Cum deinde persequētes adesse sensisset: senem quē casus obtulit iugulauit & in cōstructam pyram coniecit: qua accensa occurrit eis qui Restionem quærebāt dicens damnatum sibi p̄enas luiffe: multo acrius a se uexatum q̄ ipse uexarat & fide habita Restio liberatus est. Cepionem quoq; qui in Augusti necem fuerat animatus postq̄ detecto scelere damnatus est: seruus ad Tyberim in cista detulit: peruectumq; hostiā in agrum laurētem ad uillam patris nocturno itinere perduxit. Cum deinde nauigationis naufragio una expulsum dominum Neapoli dissimulanter occuluit: exceptusq; a centurione nec precio nec minis ut dominum proderet potuit adduci. Asinio etiam Pollione acerbe cogēte patauinos ut pecuniam & arma conferrent: dominisq; ob hoc latentibus premio seruis cum libertate proposito qui dominos suos proderent: constat seruorum nullum uictum premio dominum prodidisse. Audi in seruis nō fidem tantum, sed & faciūm bonæ inuentionis ingenium. Cum præmeret obsidio Grumētum: serui relicta domina ad hostes trāsfugerunt. Capto deinde oppido impetum in domum habita cōspiracione fecerunt: & extraxerunt dominam uultu p̄nam mināte ac uoce obuiis assērente q̄ tandem sibi data esset copia crudelem dominam puniendi: raptamq; quasi ad supplicium obsequiis plenis pietate tutati sūt. Vide in hac fortuna etiam magnanimitatem exitum mortis ludibrio præferēte. Cluentium Pelignum italicēsem comprehensum a cohortibus suis ne Pompeio traderetur seruus eius occidit: ac se ne domino superstes fuerit interemit. C. Gracchum ex Auentino fugientem Euporus seruus: uel (ut quidam tradunt) Philocrates: dum aliqua spes salutis erat: indiuisus comes qua potuit ratione tutatus est. Super occisum deide animam scissis proprio uulnere uisceribus effudit: ipsum Publium Scipionem Aphricani patrem postq̄ cum Hannibale cōfluxerat saucium in equum seruus imposuit: & cæteris deserentibus solus in castra perduxit. Parum fuerit dominis præstitisse uiuentibus? Quid q̄ in his quoq; exigēdæ uictiæ reperitur animositas? Nam Seleuci regis seruus cum seruiret amico eius a quo dominus inerat interemptus cœnantem in ultionem domini confodit. Quid q̄ duas uirtutes quæ iter nobiles quoq; unica claræ sunt in uno uideo fuisse mancipio imperium regendi peritiā & imperium cōtemnēdi magnanimitatem? Anaxilaus enim Messenius qui Messanam ī Sicilia cōdidit fuit Rheginorū tyrannus. Is cum paruos relinqueret liberos: Mycitho seruo suo cōmendasse contentus ē. is tutelam sancte gessit: imperiumq; tam clemēter obtinuit ut Rhegini a seruo regi non dedignarentur Perductis deinde ī ætatem pueris & bona & imperium tradidit: ipse paruo uiatico sumpto profectus est & olympiæ cum summa trāquillitate consenuit: quid etiam in cōmune seruilis fortuna profuerit: non paucis docetur. Bello punico cum deessent qui scriberentur serui pro dominis pugnaturos se polliciti in ciuitatem recepti sunt: & uolones (quia sponte hoc uoluerunt) appellati. Ad cānas quoq; uictis romanis octomilia seruorum empta militauerūt. Cūq; minoris captiui redimi possent maluit se respu. seruis in tāra tempestate committere. Sed & post calamitatem apud Thrasumenum nocte cladis acceptam: libertini quoq; in sacramentum uocati sunt Bello sociali cohortium. xii. ex libertinis conscriptarum opera memorabilis uirtutis apparuit. Cæsa rem cum milites ī amissorum locum substitueret: seruos quoq; ab amicis accepisse & eorum forti opera usum esse comperimus: Cæsar Augustus in germania & illyrico cohortes libertinorum complures legit: quas uolūtarias appellauit Ac ne putes hæc in nostra tantū contigisse repu. Borystenidæ oppugnāte Zopyrione seruis liberatis dataq; ciuitate peregrinis & factis tabulis nouis hostem sustinere potuerunt. Cleomenes lacedæmonius cum mille & quingēti soli lacedæmonii qui arma ferre possent. superfuissent ex seruis manumissis bellatorum nouē milia conscripsit. Atheniēses quoq; cōsumptis publicis opibus seruis libertatem dederūt. Ac ne in solo uirili sexu extimes inter seruos extitisse uirtutes: accipe ancillarum factum nō minus memorabile ac ne quo utilius reipublicæ in ulla nobilitate reperias: nonis iuliis diem festum esse ancillarum: tam uulgo notum est ut nec origo nec causa celebritatis ignota sit. Iunoni enim caprotinæ de illo Libere pariter ancillæq; sacrificant sub arbore caprisico ī memoriam benignæ uirtutis quæ ancillarum animis pro cōseruatione publicæ dignitatis apparuit. Nam post urbē captam cum sedatus esset gallicus motus res uero publica eēt ad tenue deducta: finitimi opportunitatem inuadendi romani nominis aucupati: præfecerunt sibi Posthumium Liuium fidentium dictatorem Qui mandatis ad senatum missis postulauit ut si uellent reliquias suæ ciuitatis manere: matres familiæ sibi & uirgines dederentur Cūq; patres essent in ancipiti deliberatō:

Cepio

Asinius
Pollio

Grumētū

Cluentius
Pelignus
C. Gracchus
Scipio liberatus a seruo

Anaxilaus
Mycitho

Volones

Quādo & quibus bellis serui recepti sūt ī bello

Dies festus ancillarum

Tutela seu
Philotis an
cilla
Pulchre ge
stum ancil
larum pro
Po. Ro.

Nonæ ca
protinæ

menippus

Polus
pseus item
Mys
Diogenes
Epictetus

De figillari
bus

Ambrosius pont

Signa uena
lia

Figilla

Anni ordo

Annus secū
dū arcades

Secundum
arcanes

Secundum
greacos

Secundum
romanos

suspensi: ancilla nomine Tutela seu Philotis pollicita est se cum cæteris ancillis sub nomine dominarum ad hostes ituram: habitusq; matrum familias & uirginum sumpto hostibus cum prosequētium lachrymis ad fidem doloris ingæste sunt. Quæ cum a liuio in castris distributæ fuisset uiros plurimo uino prouocauerunt: diem festum apud se esse simulantes: quibus soporatis ex arbore Caprifico quæ castris erat proxima signum romanis dederunt. Qui cum repentina incursione superassent: memor beneficii senatus omnes ancillas manu iussit emitti: dotemq; eis ex publico fecit: & ornatum quo tunc erant usæ gestare concessit: diemq; ipsum nonas caprotinas nūcupauit ab illa caprifico ex qua signum uictoriæ ceperunt: sacrificiumq; statuit annua solēnitate celebrandum: Cui lac quod ex caprifico manat propter memoriam facti præcedentis adhibetur. Sed nec ad philosophandum ineptum uel impar seruile ingenium fuit. Phedron ex cohorte focratica Socrati & Platoni per familiaris adeo: ut Plato eius nomini librum illum diuinū de immortalitate animæ dicaret: seruus fuit forma atq; ingenio liberali. Hunc Cebe Socraticus hortante Socrate emisse dicitur habuisseq; in philosophiæ disciplinis: atq; is postea philosophus illustri emerfit: sermonesq; eius de Socrate admodum elegantes leguntur. Alii quoq; non pauci serui fuerunt qui post philosophi clari extiterunt. Ex quibus ille Menippus fuit cuius libros. M. Varro in satyris æmulatus est: quas alii cynicas ipse appellauit menippeas: Sed & Philostrati peripatetici seruus Polus & Zenonis stoici seruus qui Perseus uocatus ē: Et Epicuri cui Mys nomen fuit: philosophi non illecebres illa ætate uixerunt. Diogenes etiā Cynicus licet ex libertate in seruitute uenūierat quem cū emere uellet Xenias corinthius & quid artificii nouisset percuntatus est: noui inquit Diogenes hominibus liberis imperare. Tunc Xenias responsum eiusdem miratus: emisit manu: filiosq; suos ei tradēs accipe inquit liberos meos quibus imperes. De Epicteto autē philosopho nobili q; is quoq; seruus fuit: recētior est memoria q̄ ut possit inter oblitterata nesciri: cuius etiam de se scripti duo uersus feruntur ex quibus aliud latēter intelligas: nō omnino diis exosos esse qui i hac uita cū erumnarū uarietate luctant: sed esse arcanas causas ad quas paucorū potuit peruenire curiositas.

ΔΟΥΛΟΣ ΕΠΙΚΤΗΤΟΣ ΓΕΝΟΜΗΝ ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΙ ΠΗΡΟΣ
ΚΑΙ ΠΕΝΙΗΝ ΠΡΟΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣ ΑΘΑΝΤΟΙΣ

Habes (ut opinor) assertū nō esse fastidio dispiciendū seruile nomē: cum & louem tetigerit cura de seruo: & multos ex his fideles puidos fortes & philosophos etiā extitisse cōstiterit. Nunc de sigillaribus. ne ridēda me potius extimes q̄ sancta dixisse: paucis recessendum est. Epicadus refert Hercule occiso Geryone: cū uictor p italiā armēta duxisset: pōtē qui nūc sublicius dicitur ad tēpus instructo hoīum simulacra pro numero sociorū: quos casu pegrinationis amiserat: i fluuiū demisisse ut aqua secunda in mare deuecta pro corporibus defunctorum ueluti patriis sedibus redderetur: & i de usum talia simulacra fingendi inter sacra mansisse. Sed mihi huius rei illa origo uereor extimat: quā paulo ante memini rettulisse Pelasgos postq̄ scelicior interpretatio capita non uiuentiū: sed fictilia & φωτός æstimationē nō solū hōminē sed et lumē significare docuisset: cœpisse Saturno cæreos potius accendere: & i sacellum Ditis aræ Saturni cohærens oscilla quædam pro suis capitibus ferre. Ex illo traditū: ut cærei saturnalibus missitarent: & sigilla arte fictili fingerent: ac uenalia pararent: quæ hoīes pro se atq; p suis piaculū p Dite saturno facerent. Ideo saturnalibus taliū cōmertiorū celebritas cœpta septē occupat dies quos tātū feriatos facit esse non festos oēs. Nā medio. i. xiii. kalen. festū pbauimus: & aliis hoc assertionibus ab his pbatū est: qui rōnē anni mēsium dierūq; & ordinationē Cæsare digestā plenius rettulerūt.

Quo ordine fuerit anus: quoue sit.

Cap: viii

C Vm q; hic finē loquēdi facere uellet: subiicit Aurelius Symmachus Pergin Pretextate eloquio tam dulci de anno quoq; edisertare: anteq̄ experiaris molestiam consulētis. si qs forte de p̄sentibus ignorat. quo ordie uel apud prisicos fuerit uel certioribus postea regulis innouatus sit: ad qd̄ dicendū ipse mihi uideris audientiū aīos incitasse: de diebus mensi additis differendo. Tum ille eodē ductu orandi reliqua cōtexit Anni certus modus apud solos semp ægyptios fuit: aliæq; gentiū dispari numero pari errore nutabat. Et ut cōtentus sim: referendo paucarum morē regionū arcades annū suum tribus mēsibus explicabant: arcanaes sex: græci reliqui trecentis. liiii. diebus annum propriū computabant: Non igit mirum in hac ueritate Romanos quoq; olim auctore Romulo annū suum decem habuisse mensibus ordinatū quia annus a martio icipiebat: & cōficiebatur diebus. ccc. iiii. ut sex quidem menses. i. aprilis iunius sextilis septēber nouēber decēber tricenū eēt dierū: quattuor uero martius maius quintilis october tricenis & singulis expederētur. qui hodieq; septimanas habent nonas: cæteri qui tanas. Septimanas autē habentibus ab idibus reuertebantur kalendæ ad diem septimūdecimum. Verū habentibus quintanas ad. xviii. remeabat initium kalend. Hæc fuit Romuli ordinatio:

*tuam de
septimane
uone
quintane
uone*

Vinū non
adhibet in
sacris bōæ
deæ sed
mellarium

In sacris
herculis nō
interfunt
mulieres

*potius & pma
in rindō la
Hōmā gaudis*

Iunius
mēsis

ædes iuno-
nis moneta
æ
Lūna dea

februū

iulius men-
sis

augustus

Septēber q
& germani-
cus
October q
& Domiti-
anus

nec uino ab eodem pressa cessisset: transfigurasse tamē in serpētem pater creditur & coisse cum filia. Horum omniū hoc proferūt indicii. q̄ uirgam myrteā in templo haberi nefas sit: q̄ super caput eius extēdat uittis: q̄ maxime eam pater decipere tētauit: q̄ unum in templū eius nō suo nomine soleat inferri: sed uas ī quo uinum inditum sit: mellarium nominetur: & uinū lac nūcupe tur: serpētēsq; ī templo eius nec terrentes nec. timētes indifferēter appareāt. Quidam medeam putāt q̄ in ædem eius omne genus barbarū sit: ex quibus antistites dāt plerūq; medicinas: & q̄ templum eius uirū introire nō liceat: propter iniuriam: quā ab ingrato uiro lalone perpeffa est. Hæc apud græcos θεός γυναικεία dicitur quā Varro filiā Fauni tradidit adeo pudicam ut extra γυναικωῖτιν nunq̄ sit egressa: nec nomē eius in publico fuerit auditum: nec uirum unq̄ uiderit uel a uiro uisa sit: propter quod nec uir templum eius ingreditur. Vnde & mulieres ī italia sacro Herculis nō licet itē esse quia Herculi (cum boues Geryonis per italia agros duceret) litienti respōdit mulier: aquā se nō posse præstare: q̄ fœminæq; deæ celebraretur dies: nec ex eo apparatu uiris gustare fas esset: Propter quod Hercules facturus sacrum detestatus est præsentia fœminarum: & Potitio ac Pinario sacrorum custodibus iussit. ne mulierē itē esse permitterent. Ecce occasio nominis: quo Maiam esse eādē & terrā & Bonam deā diximus: coegit nos de bona dea quæcūq; comperimus protulisse.

Iunius. Cap. v

Iunius maium sequitur: aut ex parte populi ut supra diximus nominatus: aut (ut Cigius arbitratur) q̄ Iunonis apud latinos æte uocitatus. diuq; apud aricinos prænestino: q; ac appellatiōe ī factos relatus sit adeo ut sicut Nisus ī commētariis saltorū dicit: apud maiore quoq; nostros hæc appellatio mēsis diu māserit. Sed post detritis quibusdam lris ex iunonio iunius dictus sit. Nam & ædes Iunonis monetæ kalē. iunius dedicata ē. Nonnulli putauerūt iuniū mēsem a Iunio Bruto: qui primus Romæ cōsul factus est nominatū q̄ hoc mēse id est kalē. iunius pulsu Tarquino sacrū Carnæ deæ ī celo monte uoti reus fecerit. Hæc deā uitalibus humanis præesse credūt. ab ea deniq; petitur ut iecinora & corda quæq; sūt intrinsecus uiscera salua conseruet. Et quia cordis benefico cuius dissimulationem. Brutus habebatur idoneus. emēdatiōi publici status extitit: hæc deam quæ uitalibus præe: templo sacrauit. Cui pulte fabatia & larido sacrificatur: q̄ uires maxime his rebus corporis roborētur. Nam & kalē. iuniae fabariæ uulgo uocātur: quia hoc mēse adultæ fabæ diuinis rebus adhibētur:

Iunius. Cap. v

Sequitur iulius. qui cū secūdū Romuli ordinationē martio ani tenēte præcipiū q̄ntilis a nūero uocaret nihilominus tamē et post p̄positos a Nūma ianuariū ac februaryū retinuit nomē: cū nō uideret iam quintus esse: sed septimus Sed postea in honorem Iulii Cæsaris dictatoris legē ferēte. M. Antonio Marci filio cōsule Iulius appellatus ē: q̄ hoc mēse ad quartū idus quintilis Iulius procreatus sit.

Augustus. Cap. vi

Augustus deinde est qui sextilis antea uocabatur: donec honori Augusti daretur ex senatuscōsulto cuius uerba subiici. Cum imperator Cæsar Augustus mēse sextili & primū cōsulatū inierit & triūphos tres itulerit urbē: & ex ianiculo legiones deductæ secutæq; sint eius auspicia ac fidē: & ægyptus hoc mēse in potestatē populi romani redacta sit: si niscq; hoc mense bellis ciuilibus impositus sit: atq; ob has causas hic mēsis huic imperio fœlicissimus sit ac fuerit: placere senatui ut hic mēsis augustus appellet. Idē plebiscitū factū ob eādē rē Sexto Pacubio tribuno plebē rogante.

September Cap. vii

Mensis september principalem sui nominis retinet appellationem: quæ germanici appellatione.

October Cap. viii

October uero suo nomine Domitianus inualerat. Sed ubi infaustū uocabulum ex omni ære uel saxo placuit eradi: mēses quoq; usurpatōe tyrānicæ appellatiōis exuti sunt cautio postea principū cæteroz; diri ominis infausta uitātium mēsisibus a septēbri usq; ad decēbrem prisca noīa reueruauit. Hæc fuit a Romulo annua ordinata di mensio: qui (sicut supra iam diximus) ānum. x. mēsiū: diez; uero. iiii. & trecētoz; habēdū esse cōstituit: mēsesq; ita disposuit: ut quattuor ex his tricenos & singulos: sex uero tricenos haberēt dies Sed cum is numerus neq; solis cursui neq; lunæ rōnibus cōueniret: nōnūq; usu ueniebat: ut frigus anni æstiuus mēsisibus: & cōtra calor hyemalis pueniret. Quod ubi cōtigisset tantū dierū sine ullo mēsis nomine patiebatur assumi quātum ad id anni tempus adduceret quo cæli habitus instanti mensi aptus inueniretur.

Diuisio anni per nūmam.

Cap. cxxv

S Ed secutus Nūma quantū sub cælo rudi & sæculo adhuc impolito solo ingenio magistro comprehendere potuit: uel quia græcorum obseruatione forsan instructus est: quinquaginta dies addidit ut in trecentos. lliiii. dies quibus. xii. lunæ cursus cōfici credidit: annus extenderetur: atq; his. l. a se additis: adiecit alios sex retractos illis mensibus sex qui triginta habebant dies: id est de singulis singulos: factosq; .l. & .vi. dies in duos nouos menses pari ratione diuisit: ac de duobus priorem ianuariū nūcupauit: primūq; anni esse uoluit tanq̄ bicipitis dei mensem respicientē ac prospicientem transacti anni finem futurūq; principia. Secundum dicauit Februo deo qui lustrationum potens creditur. Lustrari autem eo mēse ciuitatem necesse erat quo statuit ut iusta diis manibus soluerentur. Nūmæ ordinationem finitimi mox secuti totidem diebus totidēq; mensibus ut Pompilio placuit annū suum computare cōperūt. Sed hoc solo discrepabant q̄ menses undetricenū: tricenūq; in numero alternauerunt. Paulo post Nūma in honorem imparis numeri secretum hoc & ante Pythagoram parturiente natura unum adiecit diem: quem ianuario dedit: ut tam in anno q̄ in mensibus singulis præter unū februariū impar numerus seruarietur: nam quia. xii. menses si singuli aut pari aut impari numero putarentur consumationem parem facerēt: unus pari numero institutus unius amputationē imparem fecit. Ianuarius igitur aprilis iunius sextilis september nouēber decēber undetricenis censebantur diebus: & quintanas nonas habebant: ac primo idus in omnibus ad. xvii. kalend. cōputabantur. Martius uero maius quintilis & october dies triceno: singulos possidebant. nō ne ī his septimanæ erant. Similiterq; post idus. x. & .vii. dies in singulis usq; ad sequētes kalend. cōputabatur. sed solus februarius. xx. & .viii. retinuit dies quasi inferis & dimunitio & par numerus conueniret.

Anni alia
diuisio

ianuarius

Februus /
deus unde
februariusMenses
quot dies
habent

De intercalatione.

Cap. cxxvi

C Vm ergo Romani ex hac distributione Pompilii ad lunæ cursum sicut græci annum proprium computarent: necessario & intercalare mensem instituerunt more græcorum. Nam & græci cum animaduernerent temere se. ccc. lliiii. diebus ordinasse annū: quoniam appareret de Solis cursu qui. ccc. lxxv. diebus & quadrante zodiacum conficit: deesse anno suo. xi. dies & quadrantem intercalares. statuta ratione commēti sunt: ita ut. viii. quoq; anno. lxxx. dies: ex quibus tres menses tricenū dieq; cōposuerit. intercalaret: id græci fecerūt quoniam erat operosum atq; difficile omnibus annis. xi. dies & quadrantem intercalare. itaq; maluerunt hunc numerum octies multiplicare: & nonaginta dies qui nascuntur: si quadrās cum diebus. xi. octies componatur: inserere: ī tres menses ut diximus distribuēdos. Hos dies ὑπερπένοντος: menses uero εὐβολισμοῖς appellitabant. Hunc ergo ordinē romanis quoq; imitari placuit: sed frustra quippe fugit eos diem unū sicut supra admonuimus additum a se ad græcū numerum in honorem imparis numeri. Ea re per octennium conuenire numerus atq; ordo nō poterat. Sed nūdum hoc errore comperto per octo annos nonaginta quasi superfundendos græcorum exemplo cōputabāt dies. Alternisq; annis binos uicenos: alternis ternos uicenosq; intercalantes expensabant intercalationibus. iiii. Sed octauo quoq; anno intercalatores octo effluebāt dies ex singulis quibus uertentis anni numerum apud romanos super græcum abundasse iam diximus. Hoc quoq; errore iam cognito hæc species emendationis inducta est. Tertio quoq; octennio ita intercalandos dispensabāt dies ut nō nonaginta sed. lxxvi. intercalaret compensatis. xxiiii. diebus pro illis qui per totidem annos supra græcorum numerum creuerāt. Omni autem intercalationi mensis februarius deputatus est quoniam is ultimus anni erat. Quod etiam ipsum de græcorum imitatione faciebāt. Nam & illi ultimo anni sui mēsi superfluos interferebāt dies ut refert Glaucippus qui de sacris atheniensium scripsit. Verum una re a græcis differebāt: nam illi confecto ultimo mēse: romani nō confecto februario: sed post. xx. & .iii. diē intercalabāt terminalibus scilicet iā peractis. Deinde reliquos februarii mēsis dies q̄ erāt quicq; post intercalationē subiūgebāt (credo) uetere religionis suæ more ut februariū omnino martius sequerēt.

Intercalatio

De Nundinis.

Cap. cxxvii

Nūdinæ

S Ed cum sæpe eueniret ut nūdinæ modo in anni principem diem modo in nonas caderent (utrumq; autem perniciosum reipublicæ putabat) remedium quo hoc auerteretur excogitatum est. Quod aperiemus si prius ostēderimus cur nūdinæ uel primis kalend. uel nonis omnibus cauebantur. Nam quotiens incurrente āno dies cōepit qui adiectus est nundinis: omnis ille annus infauis calibus luctuosus fuit: maximeq; lepidiano tumultu opinio ista firmata est.

*Nonis*Seruii Tul.
incertus di
es natalisQuado pri
mū interca
larū sit Nū
dinā a quo
instituta*Anni correctio
a Cato cesare
facta
Annis confu
sionis
Annis Inuar
Annis ueris*Quot dies
anni*unde* ānus

Bisextus

Comperendinatio

Nonis autem cōuentus uniuersæ multitudinis uitandus existimabatur: quoniā populus romanus exactis ēt regibus diē hūc nonā maxie celebrabat: quē natalē Seruii Tullii existimabāt q̄a cū incertū eēt quo mēse seruius Tullius natus eēt: nonis tātū natū eē cōstaret: oēs nonas celebri noticia frequētabāt. Veritos ergo q̄ diebus p̄erāt ne qd nūdis col lecta uniuersitas ob regis desiderium no uaret cauisse ut nonā a nundinis segregarentur. Vnde dies ille quo abūdare annum diximus: eorum est permissus arbitrio qui fastis p̄ærant: ut cum uellent intercalaret: dūmodo eum in medio terminaliorum uel mēsis intercalaris ita locarent: ut a suspecto die celebritatem auerterent nūdinarum atq; hoc est q̄ quidam ueterum rettulerunt. nō solum mēsem apud romanos: uerum etiam diem intercalarem fuisse. Quando aut primam intercalatum sit: uarie refertur: & Macer quidē Licinius eius rei originem Romulo assignat. Antias libro. ii. Nūnam pompiliū sacrorum causa id inuenisse cōtēdit. Iunius Seruiū Tullium regē primū intercalasse cōmemorat: a quo & nūdinas institutas Varroni placet. Tuditanus refert libro. iii. magistratum decēuiros q̄. x. tabulis. ii. addiderūt. de intercalādo populū rogasse Cassius eisdē scribit auctores: Fuluius id egisse. M. cōsulē dicit ab urbe cōdita āno q̄ngētesimo sexagesimo cōdō inito mox bello ætolico: Sed hoc arguit Varro scribēdo antiq̄ssimā legē fuisse incisam in colūna ærea a Lucio Pinario & Furio cōsulibus cui mētio intercalaris ascribit. Hæc de intercalādi principio satis relata sint. Verum fuit tempus cum p̄pter supstitutionem intercalatio omnis omīssa est. Nōnūq̄ uero per gratiam sacerdotum qui publicanis proferri: uel iminui cōsulto anni dies uolebāt modo auctio modo retractio dierū proueniebāt: & sub specie obseruationis emergebat maior cōfusionis occasio. Sed postea. C. Cæsar omne hāc inconstātiā temporū uagam adhuc & incertam ī ordinem statuta definitionis coegit adnitente sibi. M. flauio scriba qui scriptos dies singulos ita ad dictatorem rettulit ut & ordo eorū iueniri facillime possit & inuēto certus status perseveraret: ergo. C. Cæsar exordiū nouæ ordinationis initurus dies omnes qui cōfusionē adhuc poterant facere cōsumpsit: eaq; re factū est ut annus cōfusio nis ultimus ī q̄dringentos quadraginta tres dies protenderet. post hoc imitatus ægyptios solis diuinarū rerū omnium cōscios ad numerum solis qui diebus. ccc. lxxv. & quadrante cursū conficit annū dirigere contendit. Nam sicut lunaris annus mensis est: quia luna paulo minus q̄ mensem in zodiaci circuitione consumit: ita solis annus hoc dierum numero colligendus. est quem peragit: dum ad id signū se denuo uertit ex quo digressus est. unde annus uertens uocat & habetur magnus cum lunæ annus breuis putetur Horum Virgilius utrūq; cōplexus. Interea magnum sol circūuoluitur annum.

Hinc Ateius Capito annū a circuitu temporis putat dictum quia ueteres an pro circum pone re solebant: ut Cato in originibus oratorum: An terminum id est circū terminum: & ambire p̄ circūire. Iulius ergo Cæsar decem dies obseruationi ueteri superadiecit: ut ānum trecēti & lxxv. dies quibus sol iustrat zodiacum efficerent: & ne quadrans deesset: statuit ut quarto quoq; āno sacerdotes qui curabant mensibus ac diebus unum intercalarent diem eo scilicet mēse ac loco quo etiam apud ueteres mensis intercalabatur: id est ante quinq; ultimos februarū mēsis dies: idq; bisextum censuit nominandum. Dies autem decem quos ab eo additos diximus: hac ordinatione distribuit. In ianuarium & sextilem & decembrē binos dies inseruit. In aprilē autem iunium septembrem nouēbrem singulos. Sed neq; mensi februario addidit diem ne deum inferū religio imitaretur. Et martio maio quītili octobri seruauit primū statum q̄ satis pleno erat numero. i. dierum singulorum tricenorūq;. Ideo & septimanas nonas sic Numma cōstituit: quia nihil in his iunius mutauit. Sed ianuarius sextilis december: quibus Cæsar binos dies addidit: licet tricenos singulos habere post Cæsarem cœperint: quintanas tamen habent nonas: & ab idibus illis sequentes kalend. in undeuicesimum reuertuntur: quia Cæsar quos addidit dies neq; ante nonas neq; ante idus inferere uoluit: ne nonarum aut iduum religionem quæ statuto erat die nouella comperēdinatione corrumperet. Sed nec post idus mox uoluit inferere ne feriarum quarumq; uiolaretur indictio. Sed peractis cuiusq; mensis feriis locum diebus aduenis fecit. Et ianuario quidem dies quos dicimus quartum & tertium kalēdas februaras dedit: aprilī. vi. kalendas maias: iunio. iii. kalendas iulias: augusto quartum & tertium kalendas septembris: septembri tertium kalēdas octobris: nouembri tertium kalend. decēbris: decēbri uero q̄rtū & tertū kalen. ianuaras. ita factum est ut cum omnes hi mēses quibus dies addidit ante hanc ordinationem habuissent mensis sequentis kalendas ad septimū decimum reuertentes: postea ex augmento additoꝝ dierū hi qui duos acceperūt ad nonūdecimū: q̄ uero unū ad octauūdecimū haberent reditū Kalendæ Feriarum tamen cuiusq; mensis ordo seruatus ē. Nā si cui feriæ tertius ab idibus dies festus aut feriatius fuit: & tūc ad sextūdecimū dicebat

Etiam post augmentum dierum eadem religio seruata est: ut tertio ab idibus die celebraretur. licet ab incremento non iam ad decimum sextum kalendas: sed ad .vii. si unus: aut ad .xviii. si duo sunt additi dicentur: Nam ideo nonos dies circa finem cuiusque mensis inferuit: ubi finem omnium quae in mense erant reperit feriarum: adiectosque omnis a se dies fastos notauit ut maiorem daret actionibus libertatem. & non solum nullum ne fastum sed nec comitalem quem de adiectis diebus instituit: ne ambitionem magistratum auget adiectio. Sic annum civilem Caesar habitis ad lunam dimensionibus constitutum edicto palam posito publicauit. & hucusque error stare potuisset: nisi sacerdotes sibi errorem nouum ex ipsa emendatione fecissent. Nam cum oporteret diem qui ex quadrantibus consistit: quarto quoque anno confecto antequam quintus inciperet intercalare: illi quarto non peracto sed incipiente intercalabant. Hic error. vi. & .xxx. annis permansit: quibus annis intercalati sunt dies. xii. cum debuerint intercalari nouem. Sed hunc quoque errorem sero deprehensum correxit Augustus qui annos. xii. sine intercalari die transigi iussit ut illi tres dies qui per annos .xxx. & .vi. uitio sacerdotalis festinationis excreuerat: sequentibus annis. xii. nullo die intercalato deuorarentur. Post hoc unum diem secundum ordinationem Caesaris quinto quoque incipiente anno intercalari iussit. & omnem hunc ordinem aereae tabulae ad aeternam custodiam incisione mandauit. Tunc Horus: Dies quidem hic inquit intercalaris antequam quintus annus incipiat inferendus: cum aegypti matris artium ratione consentit: sed nihil in illorum mensibus explicandis uideatur operosum quos tricenum dierum omnes habet eo quod explicitis. xii. mensibus id est tricenis .lx. diebus exactis tunc iter augustum atque septembrem reliquos quinque dies anno suo reddunt aduenientes quarto quoque anno exacto intercalarem qui ex quadratibus consistit. At hic non a primo in ultimum mensis diem ad incrementum continuum numerus accedit: sed post kalendas dirigitur in nonas. inde ad quaedam idus deflecti audio. Post rursus non fallor. immo ut nunc quoque rettulisti inferentes kalendas. Quae omnia quid sibi uelint scire equidem uellem. Nam illud ne consequi posse me spero ut uocabula comprehendam quae singulis apud uos diebus adduntur dum alios fastos uariisque aliis nominibus nuncupatis. Nundinas quoque uestras nescire me fateor de quibus obseruatio tam diligens tam cauta narratur. Haec ne mihi erubescendum est ignorare peregrino a te uero praetextate discere ne ciuem puderet. Tunc praetextatus: Non solum tibi inquit horae cum sis aegypto oriundus: sed ne nobis quidem quibus origo romana est erubescendum puto quae rere: quod quaesitu dignum omnes ueteres putauerunt. Nam de kalendis: nonis: & idibus: deque feriarum uariis obseruationibus innumeros auctores cura quaestiois exercuit: Et ideo nos quae de his ab omnibus dicta sunt in unum breuiter colligimus. Romulus cum ingenio acri quidem sed agresti statum proprii ordinaret imperii: initium cuiusque mensis ex illo sumebat die: quo nouam lunam contigisset uideri quia non continuo euenit ut eodem die semper appareat: sed modo tardius modo celerius ex certis causis uideri solet. Sic contingit ut dum tardius apparuit praetextati mensi plures dies aut cum celerius pauciores darentur: & singulis quibusque mensibus perpetua numeri legem primus casus ad dixit. Sic factum est ut alii triginta & unum alii unde triginta sortirentur dies: omnibus tamen mensibus ex die nonarum idus nono die representari placuit: & iter idus ac sequentes kalendas constitutum est. xvi. dies esse numerandos: ideo mensis uberior duos illos quibus augebatur dies inter kalendas suas & nonas habebat. Hinc aliis quintus a kalendis dies aliis septimus nonas facit. Caesar tamen (ut supra diximus) statuta sacra custodiens nec in illis mensibus quibus binos adiecit dies: ordinem uoluit mutare nouarum: quia pactis totius mensis feriis dies suos rei diuinae cautus inferuit. Priscis ergo temporibus antequam fasti a Cn. Flauio scriba inuitis patribus in omnium noticiam proderetur: pontifici minori haec prouincia delegabatur ut nouae lunae primum obseruaret aspectum uisamque regi sacrificulo nunciaret: itaque sacrificio a rege & minore pontifice celebrato idem pontifex calata id est uocata in capitolium plebe iuxta curiam calabriam: quae causae Romuli proxima est: quod numero dies a kalendis ad nonas superessent. pronuntiabat: & quintanas quidem dicto quinquies uerbo καλῶ septimas repetito septies praedicabat. Verbum autem καλῶ grecum est. i. uoco. Et hunc diem qui ex his diebus qui calarentur primus esset: placuit kalendas uocari. Hinc & ipsi curiae: ad quam uocabantur: calabrae nomen datum est & classis: quae omnis in eam populus uocaretur. Ideo autem minor pontifex numerum dierum qui ad nonas superessent calando prodebat: quod primus nouam lunam oportebat nonarum die populares qui in agris essent: confluere in urbem accepturo accepturos causas feriarum a rege sacrorum: nuntiaturosque quod esset eo mense faciendum. Unde quidam hinc nonas aestimant dictas: quasi nouae initium obseruationis: uel quod ab eo die semper ad idus nouem dies putetur: sicut apud tuscum nonae plures habebantur: quod hi nono quoque die regem suum salutabant: & de propriis negotiis consulebant.

*fasti dies**Annus civilis**Annus correctus ab augusto**Initium mensis factum a Romulo**Kalende unde Curia calabra Calabra & classis unde Nonae unde**Idus unde.**Cap. xxv*

Idus unde

Lucretius
suppliciter
die spiritus
Iouia fiducia

Iouis feriæ
idus unde

Iduare

Vidua unde idus ioui consecrata

Iuno calendaris

quibus iunonibus

Arthemis luna

Postriduani dies qui sunt & atrii dicuntur

*Quorum dicitur festi & profesti dies**Intercisi dies*

Feriarum & eorum
contra
statuæ feriarum
Cōceptiuæ
impatiuæ
aut nūdiæ

Duum porro nomen a Tuscis: apud quos is dies itis uocatur sumptū est. Item autē illi interpretabatur Iouis fiducia Nam cum iouem accipiamus lucis auctore: unde & Lucentium salii in carminibus canūt: & cretēses Δία Τηνηυέρον uocant: ipsi quoq; Romani Diespitrem appellāt: ut diei patrē iure hic dies Iouis fiducia uocatur: cuius lux cum solis occasu non finitur: sed splendorē diei & noctis cōtinuat illustrāte luna: qđ semper in plenilunio .i. medio mēse fieri solet. Diem uero qui uel nocturnis caret tenebris: Iouis fidutiam tusco nomine uocauerunt. unde & omnes idus Iouis ferias obseruandas sanxit antiquitas. Alii putant idus: qđ ea die plena luna uideatur: a uidēdo idus appellatos: mox litterā .u. detractam. Sicut contra quod græci Δειν dicunt nos .u. littera addita uidere dicimus. Nonnullis placet idus dictas uocabulo græco ἰδούσιος: quod eo die plenam spectat luna demonstrat. Sūt qui existiment idus ab oue iduli dictas. quā hoc nomine uocat tusci. & omnibus idibus Ioui immolatur a flamine: Nobis illa ratio nominis uero prior existimatur: ut idus uocemus diem qui diuidit mensem. Iduare enim hetrusca lingua diuidere ē: unde uidua quasi ualde idua. id est ualde diuisa aut uidua .i. a uiro diuisa. Ut autem idus omnes Ioui: ita omnes kalendas Iunoni tribuas & uaronis & pontificalis confirmat auctoritas. Quod etiam laurētes patriis religionibus seruant: qui & cognomen deæ ex cerimoniis addiderūt kalendarem Iunonem uocantes. Sed & omnibus kalendis a mense martio ad decembrem huic deæ kalendarium die supplicāt. Romæ quoq; kalendis omnibus præter qđ pontifex minor in curia calabra rem diuinā Iunoni facit etiā regina sacroge. i. regis uxor porcā uel agnā in regia Iunoni imolat: a qua etiam Ianum iunonum cognominatū diximus. qđ illi deo omnis ingressus: huic deæ cūcti calendarum dies uidentur ascripti. Cum enim initium mensium maiores nostri ab exortu lunæ seruauerint: iure Iunoni kalendas addiderūt lunā ac Iunonē eādem putātes: uel quia luna per aerem meat: unde & græci lunam ἄρτεμιν nūcupauerunt ἄρτομιν qđ aera secat. Iuno autē aeris arbitra est merito initia mensium kalendas huic deæ consecrauerūt. Nec hoc prætermiserim: quod nuptiis copulādis kalēdas nonas & idus religiosas. i. deuitādas cōsuerūt. Hi enī dies præter nonas feriatū sūt. feriis autē uim cuiq; fieri piaculare est ideo tūc uitatur nuptiæ: in quibus fieri uis uirginibus uidetur. Sed Verrium Flaccū iuris pontificii peritissimū dicere solitū refert Varro: quia feriis tegere ueteres solfas liceret: nouas facere ius nō esset: ideo magis uiduis qđ uirginibus idoneas esse ferias ad nubendum. Subiiciet aliquis. Cur ergo nonis si feriatū dies nō est. prohibetur celebritas nuptiarum? Huius quoq; rei in apto causa est. Nam quia primus nuptiarum dies uerecūdiæ datur: postridie autem nuptam ī domo uiri dominum icipere oportet adipisci. & rem facere diuinam. Omnes aut postriduani dies seu post kalē. seu post nonas idusue ex æquo atrii sūt. ideo & nonas īhabilis nuptiis esse dixerūt: ne nupta aut postera die libertatem auspicaretur uxoriā. aut atro imolaret: quo nefas est sacra celebrari. Sed quia nos ad cōmemorationem dierū ordo deduxit: de hoc quoq; qđ Hori nostri cōsultatio cōtinet: pauca dicēda sunt.

De Diuisione dierum. *m. xiv*

Numa ut ī mēses annum: ita ī dies mēsem quēq; distribuit diesq; omnes aut festos: aut profestos: aut intercos uocauit: Festi diis dicati sūt. profesti hominibus ob administrandam rem priuatam publicāq; cōcessi. intercosi deorum hoiumq; cōmunes sūt: Festis insūt sacrificia epulæ ludi feriarum. Profesti fasti comitiales comperēdini statū p̄liares. Intercosi in se nō alia diuiduntur. illorum enim dierum quibusdam horis fas est: quibusdā fas nō est ius dicere. Nam cū hostia cæditur dari: nephas est. Intercæsa & porrecta dari licet. Rursum cum adoletur nō licet. Ergo de diuisione festorum & profestorum dierum latius differēdum. est: Sacra celebritas est: uel cum sacrificia diis offeruntur uel cum diis diuinis epulationibus celebratur: uel cum ludi in honorē adūtur deorum: uel cum feriarum obseruatur Feriarum autem publicarum genera sunt quattuor. Aut enim statuæ sūt: aut cōceptiuæ: aut imperatiuæ: aut nundinæ. Et sunt statuæ uniuersū populi cōmunes certis & constitutis diebus ac mensibus & in factis statis obseruationibus annotatæ: ī quibus præcipue seruātur agonalia carmētalia lupcalia. Conceptiuæ sunt quæ quot annis a magistratibus uel sacerdotibus cōcipiuntur ī dies: uel certos uel etiam incertos ut sūt Latinæ semētina Paganalia Compitalia: Imperatiuæ sūt: quas cōsules uel prætores pro arbitrio potestatis idicūt. Nundinæ sūt paganorum. i. rusticorum quibus cōueniūt qui negotiis propriis uel mercibus prouisuri. Sunt præterea feriarum propriæ familiarū: ut Claudia familia: uel Aemilia seu Iulia siue Cornelia: & si quas ferias pprie quæq; familia ex usu domesticæ celebritatis obseruat. Sunt singulorum: ut ī natalium fulgurūq; susceptōes. Item funerum atq; expiationū apud ueteres quoq; qđ qui nominasset salutem semoniā: seiam: segetiam: tutilinam ferias obseruabat. Item Flaminica quotiēs tonitrua audisset: feriatā erat: donec placasset deos. Affirmabat autē sacerdotēs populi ferias: si in dictis conceptisq; opus aliqđ fieret.

Præterea regem sacroꝝ flamineſq; nõ licebat uidere feriis opus fieri; & ideo p̄ preconẽ denũcia-
 bant. ne quid tale ageret; & præcepti negligens multiplicabat. Præter mulctã uero affirmabant
 eum qui talibus diebus imprudens aliqd̄ egisset; porco piaculũ dare debere: prudentẽ expiare nõ
 poſſe. Scæuola pontifex aſſeuerabat. Sed Vmbro negat eũ pollui; q̄ opus uel ad deos pertinens ſa-
 crorumue cã feciſſet; uel aliquid ad urgentẽ uitæ utilitatẽ reſpiciens aditãſſet. Scæuola deniq; *q̄*
 cõſultus quid feriis agi liceret; reſpondit: quod prætermiſſum noceret. Qua propter ſi bos i ſpe-
 cus decidiſſet; eũq; pater familias adhibitis operis liberaſſet; nõ ẽ uiſus ferias polluiſſe; nec ille q̄
 trabem tecti fractã fulciendo ab iminẽti uindicauit ruina. Vnde & Maro oĩum diſciplinã peri-
 tuſciens lauari ouẽ aut lanæ purgandæ aut ſcabiæ curandæ gratia; p̄nuntiauit. tũc ouẽ per fe-
 rias licere merſari; ſi hoc remedii cã fieret. Balantũq; gregem fluuio merſari ſalubri: Adiciendo
 enim ſalubri; oſtẽdit autẽ di morbi gratia tantũmõ nõ etiam ob lucrũ purgandæ lanæ cã fieri cõ-
 ceſſum. Hæc de feſtis & qui idẽ naſcuntur; qui ẽt nefasti uocãt Nunc de profeſtis & qui ex his p̄ce-
 dunt loquamur; idẽſt faſtis; comitalibus; cõperendinis; ſtatis præliaribus. Faſti ſunt quibus licet
 fari prætori tria uerba ſolẽnia: **do; dico; addico.** His cõtrariis ſunt nefasti. **Comitiales** ſunt; q̄bus
 cũ populo agi licet. Et faſtis quidẽ lege agi p̄t; cũ populo nõ p̄t; comitalibus utruq; p̄t. **Cõ-**
perendini quibus uadimoniũ licet dicere. Stati qui iudici cã cũ peregrino inſtituunt; ut Plautus
 in Gurgulione; Status cõdictus cũ hoſte interceſſit dies. Hoſtem nũc more uetere ſignificat pe-
 grinũ Præliares ab iuſtis nõ ſegregaueri; ſiquidẽ iuſti ſunt cõtinui. xxx. dies quibus exercitui im-
 perato uexillũ ruſi coloris in arce poſitũ eſt. Præliares autẽ oẽs quibus ſas eſt res repetere; uel ho-
 ſtem laceſſere. Nã cũ latiaz hoc eſt latinãrũ ſolẽne cõcipitur; itẽ diebus ſaturnaliorũ; ſed & cum
 mundus patet; nefas eſt præliũ ſumere. Quare nec latinaz tẽpore quo publice quõdam iduciæ
 inter Romanũ populũ latinõſq; firmatæ ſunt; inchoari bellũ dicebat; nec Saturni feſto qui ſine
 ullo tumultu bellico crediſperãſſe; nec patente mũdo quod ſacrũ Diti patri & Proſerpinae di-
 catũ eſt; meliuſq; occluſa Plutonis fauce eundũ ad præliũ putauerũt. Vnde & Varro ita ſcribit:
 Mundus quom patet; deoꝝ triftiũ atq; inferũ quali ianua patet; p̄pterea nõ mõ præliũ cõmitti;
 uerũ ẽt delectũ rei militaris cauſa habere; ac militẽ p̄ficiſci nauem ſoluere; uxorẽ libeꝝ quærẽ-
 dorũ cã ducere religioſum Vitabant ẽt feriis ſicut Varro in augurũ libris ſcripſit in hæc uerba:
 Viros uocare feriis nõ oportet ſi uocauit piaculũ eſto. Sciendũ eſt tamen eligendi ad pugnadũ
 diem Romanis tũc fuiſſe licentiã; ſi ipſi iſferret bellũ; at cum exciperent nullũ obſtitiffe diẽ; quo
 minus uel ſalutẽ ſuam uel publicam defenderent dignitatẽ. Quis enim obſeruationi locus cum
 eligendi facultas nõ ſuperſit? Dies autẽ poſtriduanos ad oĩa maiores noſtri cauẽdos putarũt quos
 ẽt atros uelut infauſta appellatiõẽ dãnarunt. Eoſdẽ tamen nõ nulli cõmunes uelut ad emenda-
 tionẽ nominis uocitauerunt. Hoꝝ cãm Gellius annaliũ libro. xv. & Caſſius Hemina hiftoriam
 libro. ii. referũt anno ab urbe condita tricentelimo ſexageſimo tertio a tribunis militũ Virgu-
 lo Manlio Eolio poſthumio collegiſq; eorũ in ſenatu tractatũ; quid eẽt; p̄pter quod totiẽns in-
 ter paucos annos male eẽt aſſiẽta reſpu. & ex præcepto patrũ Luciniũ Aquiniũ auruſpicẽ in ſe-
 natũ uenire iuſſum religionẽ requirendãrũ gratia dixiſſe. Quintũ Sulpiciũ tribunũ militũ ad
 aliam aduerſum gallos pugnaturũ rem diuinã dimicandi gratia feciſſe poſtridie idus yntilis itẽ
 apud cremeram multiſq; aliis tẽporibus & locis poſt ſacrificiũ die poſtero celebratũ male ceſſiſ-
 ſe cõſlictũ. Tunc patres iuſſiſſe; ut ad collegiũ pontificũ de his religiõibus referretur; p̄tifiẽſq;
 ſtatuiſſe poſtero die oẽs kalendas; nonas; idus; atros dies habendos ut hi dies neq; præliares neq;
 puri neq; comitiales eẽnt. Sed & Fabius Maximus Seruilianus pontifex in libro. xii. negat oportere
 atro die parentare q̄a tũc quoq; lanũ louẽq; præfari neceſſe eſt quos nominari atro die non
 oportet. Ante diẽ quoq; quartũ kalendas uel nonas uel idus tanq̄ inominalẽ diẽ pleriq; uitant.
 Eius obſeruationis an religio ulla ſit tradita; quæri ſolet. Sed nos nihil ſuper ea reſcriptũ inuenie-
 mus niſi qd̄ Quintus Claudius añaliũ quinto cladẽ illã ualtiſſimã pugnae cãnenſis factã referet
 ante diẽ quartũ nonas ſextilis. Ad rem ſane militarẽ nil attinere notat Varro utrũ faſtus uel ne-
 faſtus dies ſit; ſed ad ſolas hoc actiones reſpicere priuatas. Quod autẽ nundinas ferias dixi p̄t ar-
 gui; quia Titus de feriis ſcribens nũdinarũ dies nõ inter ferias rettulit; ſed tantũ ſolẽnes uocauit
 Et quod Iulius Modeſtus affirmat; Meſſalia augure cõſulẽte p̄tifiẽs ad nũdinaz romanarum
 nonarũq; dies feris tenerent; reſpondiſſe eos; nũdinas ſibi ferias nõ uideri. Et quod Trebatius i
 libro primo religionũ ait; nũdinis magiſtratũ poſſe manumittere; iudiciaq; adicere. Sed contra
 Iunius Cæſar. xvi. auſpiciõrũ libro negat nũdinis cõcionẽ aduocari poſſe. i. cũ populo agi; ideo
 q̄ nũdinis romanõꝝ haberi comitia nõ poſſe. Cornelius ẽt Labeo primo faſtoꝝ libro nundis
 ferias eſſe p̄nũtiant. Cauſam uero huius ueritatis apud Graniũ Lucinianiũ libro. ii. diligens lectõr
 inuenit. Ait enim nũdinas Iouis ferias eſſe ſiquidẽ flãmifica oĩbus nundinis in regia Ioui arie
 tem ſoleat imolare. ſed lege hortẽſia effectũ; ut faſtæ eſſent; uti ruſtici qui nũdinandi cauſa in ur-

flamines nõ
 licet uideri
 ferie opus
 fieri

Fasti
 Nefasti
 Comitiales
 cõpendini
 ſtati
 Præliares

Dies poſtri
 duani

Attri dies
 ſunt
 Calendæ
 Nonæ
 Idus

Canẽſis pu
 gna quo
 die facta
 An nũdinæ
 ſint ferate

Iouis feriaz
 Meſſalia

bem ueniebant lites cōponerēt Ne fasto enim die p̄tori fari non licebat. Ergo qui ferias dicūt
 a mendacio uindican̄ patrocinio uetustatis: qui cōtra sentiūt æstimatu ætatis quæ legē secuta
 est: uera depromunt. Harum originē quidā Romulo assignat: quē cōmunicato regno cum Tito
 Tatio sacrificiis & iodalitatibus institutis nundinas quoq; adiecisse cōmemorant: sicut Tudita
 nus affirmat. Sed Cassius Seruium Tullū fecisse nūdas dicit: ut & in urbē ex agris cōuenirent:
 urbanas rusticaq; res ordinaturi. Geminus ait diē nūdarū exactis iā regibus cōepisse celebra-
 ri: quia pleriq; de plebe repetita Seruii Tullii memoria parentarēt ei nūdinis: cui rei etiā Varro
 cōsentit. Rutilius scribit romanōs instituisse nūdas: ut octo quidē diebus ī agris rustici opus
 facerent nono autē die intermisso rure ad mercatū legesq; accipiēdas Romā uenirent: & ut scira
 atq; consulta frequētatore populo referrent. quæ trinundino die p̄posita a singulis atq; uni-
 uersis facile nascebant: Vnde etiam mos tractus ut leges trinūdino die p̄ulgarent: ea re etiā
 candidatis usus fuit in comitiū nūdinis uenire & in colle cōsistere: unde corā possent ab uniu-
 ersis uideri. Sed hæc oīa negligentius haberi cōcepta & post abolita: postq; trinūdino etiā ob multi-
 tudinem plebis frequētes adesse cōeperint. Est etiā nūdina romanorū: dea a nono die nascentiū
 nūcupata q̄ lustricus dicit. Est autē dies lustricus quo infantes lustrant̄ & nomē accipiunt: sed is
 maribus nonus: octauus est foeminis. Plene (ut arbitror) anni ac mensium cōstitutione digesta.
 Habet Horus quoq; noster quod de dierum uocabulis & obseruatōe cōsultit. & scire equidem
 uelim: nunquid sit quod argutus niligena & gentis accola numerorū potentis ex hoc ordine ro-
 manæ dispensationis irrideat: an tuscū quoq; tyberim aliquid ex disciplinis suis hausisse cōsen-
 tiat. Subiecit Eustachius. Nō solū Horus noster grauis uir & ornatus: sed nec quisq; alius (ut ex-
 timo) tam futilis posset esse iudicii qui romani anni sic ad unguē (ut aiunt) emendatū ordinē nō
 p̄baret: cui maiorem gratiā & tenax memoria & luculēta oīo referentis adiecit. nec mirū si hac
 digeries morsum reprehensionis equalit cui accersita est ab ægypto postremæ correctōis aucto-
 ritas. nā Iulius Cæsar ut syderū motus de quibus nō indoctos libros reliquit: ab ægyptiis discipli-
 nis hausit ita hoc quoq; ex eadē institutione mutuatus est: ut ad solis cursum finiendi anni tem-
 pus extēderet Latii uero ueteres incolæ: quia nihil iam tum discere ab ægyptiis licebat ad quā
 nullus illis cōmeatus patebat: morē gratiæ in mensium numerādis diebus secuti sunt: ut retro
 uersum cedente numero ab augmento ī diminutionē cōputatio resoluta defineret. Ita enī nos
 decimū diē deinde nonū & postea octauū dicimus: ut atheniēses Δεκάτην καὶ ἑνὴν καὶ φθινό-
 γοντος μηνός soliti sunt dicere Homerus quoq; cum ait τοῦ μὲν φθινόγοντος τοῦ δὲ ἰσχωμειοιο
 quid aliud nisi illum ἰσχωμειον dicit cuius paulatim dificiētis supputatio in nomē definit secu-
 rari & φθινόγοντος illū q̄ p̄cedit numerū successurus priori ī defectū. meāti Quod & Hōerus no-
 ster mantuanus itelligēs illud stare dicit: ad qd̄ accedit ait: Stat sua cuiq; dies: extremū diē stare
 dicens: q̄ si ad quē p̄ oēs eaf. Idē poeta doctrina ac uerecūdia iuxta nobilis sciens romanos uete-
 res ad lunæ cursum: & sequētes ad solis anni tēpora digessisse utriusq; sæculi opinioni reuerētiā
 seruans: Vos clarissima mūdi Lumina inquit: labentē cælo quæ ducitis annū Liber & alma ceres
 tam lunā q̄ solē: duces anni hac inuocatōe designās Hic Auienus: Hoc equidē mecum multū ac
 frequenter agitaui: qd̄ sit qd̄ solē mō Apollinē: mō libeꝝ: mō sub aliarū appellationū uarietate
 ueneremur. Et quia iacrorū oīum præiulē esse te Vecti p̄treatate diuina uoluerūt: p̄ge q̄so ratio-
 nem mihi tantæ sub uno noīe in noībus diuersitatis apire. Tum Vectius: Caue eximes mi Aui-
 ene poetarum gregē: cū de diis fabulant̄: nō ab æditis plerūq; philosophiæ semina mutuari. Nā
 quod oēs pene deos dūtaxat q̄ sub cælo sunt: ad solē referūt: nō una supstitio sed rō diuina com-
 mēdat. Si, n. sol (ut ueteribus placuit) dux & mōderator ē reliquorū luminū: & solus stellis erati-
 bus p̄stat: ipsarū uero stellarū cursus ordinē rerū humanarū ut quibusdā uidetur p̄ potestate di-
 sponūt: uel (ut Plotino cōstat placuisse) significant: necesse est ut solē q̄ moderatur nostra mode-
 rantes: omniumq; circa nos gerunt̄ fateamur auctorem. Et sic Maro cum de una iunone dice-
 ret: quo numine lælo ostendit unius diei effectus uarios pro uariis censendos esse numinibus
 ita diuersæ uirtutes solis nomina diis dederunt unde ἔην τόσῳ sapientum principes prodide-
 runt. Virtutē igitur solis quæ diuinationi curationiq; præest: Apollinem uocauerunt: Quæ
 sermonis auctor est Mercurii nomen accepit. Nam quia sermo interpretatur cogitationes
 latētes: ἑρμῆς ἄσῳ τοῦ ἑρμῆς εἶναι p̄pria appellatione uocitatus est. Virtus solis quæ fructibus
 effectus eiusdem est qui frugibus præest. & hinc natæ sunt appellationes deorū sicut cæterorū
 qui ad solem certa & arcana rōne referuntur. Et ne tanto secreto nuda p̄stetur assertio: auctori-
 tates ueterum de singulis consulamus Apollinis nomen multiplici interpretatione ad solē refer-
 tur: cuius rei ordinē p̄gam pandere. Plato solē ἄσῳ λαῶνα cognominatū scribit: ἄπῳ τοῦ πῶ-
 λιν τοῖς ἀκτίνῳ. i. a iactu radioꝝ. Chrysippus Apollinē ὡς οὐχί τῶν πῶλλων καὶ φάλλων ὀ-
 υσιον του αὑρουσ ὄντα. Primā enim nominis litterā retinere significationē negandi ἕρπτι μῶ

Feriarū &
 nundinaz
 origo
 Vnde nun-
 dina

uim duntaxat
duo

Nundina dea
 Dies lustrici
 cus

digeries

Comatus

perge hinc

Quod cū
 sit tantum
 unus deus
 tamen plu-
 res nominē
 tur p̄pter
 officia

Hermis

Apollinis va-
 rias appellationes
 ad solem relate

νοσ ἐστὶ καὶ οὐχὶ πολλοί. Nā & latinitas eū quia tantā claritudinē solus obtinuit: solē uocauit. Sreulippus q̄ ex multis ignibus cōstet uis eius ὡς ἀσώλων ὄντων ἄνθρωπος ἀνθρώπων συννεύου-
 τος κλεάνθης ὡς ἀσώλων τὰς ἀνάτολὰς ποιοῦμένου qd̄ ab aliis atq; aliis locoz̄ declatio-
 nibus faciat ortus cornificius arbitrat̄ Apollinē nomiatū ἀσώτου ἀνάπολιν. i. q̄a itra circui-
 tū mūditi: quē gr̄aci ἀσώλον appellāt ipetu latus ad ortus refertur. Alii cognomiatū Apollinē pu-
 tant ὡς ἀσώλων τὰς ἀνάτολὰς. Exanimat enī & perimit animātes: cū pestē intēperiaē calor̄is imit-
 tit: ut Euripides in Phæthonte ὠχρυσόφει Τεσηλίως σάσώλων ἀμφανώς κληθεὶ βροτός
 ἀπόλεσας ὄθε. Idē Archilochus ἀνάξ ἀσώλον καὶ σὺ τούς μαίτιους σημαίνει καὶ σφάσ-
 ούλλυος περ ὀλλύεις. Deniq; inustus morbo ἀσώλων βλητούς καὶ ἡλιοβλητούς ap-
 pellant Et q̄a similes sunt solis effectibus effectus lunæ in iuuādo nocendoq;: ideo fœminas cer-
 tis afflictas morbis σεληνοβλητούς καὶ ἀρτεμιδοβλητούς uocat. Hic est quod arcu & sagit-
 tis Apollinis simulacra decorant: ut per sagittas itelligat̄ uis emissā radiorum ἀντόρπει τὰυ-
 οισι βέλος εχεπευκέσ ἐφίεσ βάλλε Idem auctor est & publicæ sospitatis quam creditur sol-
 animantibus præstare temperie. Sed quia perpetuam præstat salubritatem: & ipestilens ab ipso
 casus rarior est: ideo Apollinis simulacra manu dextera gratias gestant. arcū cū sagittis sinistra q̄
 ad noxā sit pigrior: & salutē dextera manus p̄mptior largiat̄. Hinc est q̄ eidem attribuit̄ meden-
 di potestas: q̄a tēperatus solis calor morboz̄ oīum fuga est. Nam tā ὡς ἀπελάυνοντα τὰς νόσ-
 ουσ ἀπόλων q̄ ἀηλωνα cognominatū putāt Quæ sentētia latini quoq; nomis enuntiatōi
 cōgruens fecit ne huius dei nomē referemus: ut Apollinē appellantem mala intelligas: quē athe-
 nenses ἀλεξικακόν appellāt. Sed & Lidii colūt Apollinem λοίμιον hoc cognomine finita pe-
 stilentia nūcupatū: eadem opinio sospitalis & medici dei in nostris quoq; sacris fouet. Nāq; uir-
 gines uestales ita indigitāt: Apollo medicē: Apollo p̄xan. Cū ergo sint huiusce sideris. i. solis duo
 maximi effectus alter quo calore tēperato mortaliū uita iuuat: alter quo iactu radiorū nōnunq̄
 pestifera immittit uirus duo eadēq; cognomina circa singulos effectus propriis enūtiatiōibus si-
 gnant appellantes deū ἱήιον atq; παϊάνα: quæ cognomina utriq; effectui sunt apta ut sit ἱήιος
 ἀσώτου ἰαθεῖν. i. a sanādo: & παϊάνα ἀσώτου ἀσυνεπὴς ἀνίας. & rursus: ἀσώτου ἰέναι ab imit-
 tendo: βέλος εχεπευκέσ ἐφίεσ καὶ παϊάνα ἀσώτου παϊεῖν a feriēdo Otriuuit n̄ ut cū sanitatē
 dari sibi precant̄ ἱήιε παϊάνα p̄ h̄ litterā enūciēt. i. medere παϊάνα. Cū aut̄ h̄e παϊάνα p̄. e. lirteram
 dicūt cū aspiratiōe prioris litteræ: significāt hoc dici ἱ aliquā aduersa precatiōe βάλλε παϊάνα:
 id est imitte feriēdo: qua uoce ferunt Latonā usam cū Apollinem ortare impetū Pythoni: inces-
 fere sagittis: cuius rei naturalem rōnem suo loco reddā: Hanc uocem id est ἱε παϊάνα confirmasse
 fertur oraculū delphicū atheniēsisibus petentibus opē dei aduersus amazonas Theseo regnante:
 nanq; inuituros bellū iussit his ipsis uerbis semetipsum auxiliatorē inuocari hortariq; Apolodo-
 rus i libro. xiiii. περὶ θεῶν ἱήιον solem scribit ita appellari Apollinē ἀσώτου κατά κόσμον ἱεθε-
 ρα καὶ ἰέναι: q̄ so per orbē impetu fert̄ Sed Tymotheus ita σὺ τι δῶτὸν ἀείσολον οὐράνιον ἀμα-
 τὰς ἀκτίσιν ἡλίου βάλλων πέμψου ἐκάβολον εχεροῖς βέλοσας ἀσόνευρας παϊάνα. Eun-
 dem deū præstare salubribus causis οὐλιον appellat. i. sanitatis auctorē ut ait Hæderus οὐλέτε
 καὶ μάλα χαίρει Menādrus scribit milesios ἀσώλων οὐλιω p̄ salutē sua imolare. φέρεκὺ δης
 refert thesacū in cretā ad minotaurū duceretur uouisse pro salute atq; reditu suo ἀσώλων ἱ
 οὐλιω καὶ ἀρτέμιδι οὐλιω nec mirū si gemini effectus uariis noibus celebrāt: cū alios quoq;
 deos ex cōtrario ἱ eadē re duplici cenferi & potātē accipiamus & noie ut Neptunum quem alias
 ἐνοσίχθονα: id est terram mouentē: alias ἀσφαλίωνα: stabilitētem uocant. Item Mercurius ho-
 minum mentes oculos & excitat & sopit ut ait poeta εἰλετο δέ ραυδον τῆταν Δρορον οὐμ-
 ατα ελγει. Vnde & Apollinē id est solem modo sospitatem modo pestē significantibus cogno-
 minibus adoramus: cū tamen pestis quæ ab eo noxiis imittitur: aperte hūc deū bonis propugna-
 re significet. Hinc est q̄ apud Pachynnū Siciliæ p̄montoriū Apollo libystinus eximia religiōe
 celebratur. Nam cū libyci inuasuri Siciliam classē appulissent ad id promontoriū Apollo qui
 ibi colitur inuocatus ab incolis imissa hostibus peste & pene cunctis subita morte interceptis li-
 bystinus cognomiat̄ est. Nostris quoq; cōtinet̄ annalibus similis eiusdem dei præsentiaē ma-
 iestas. Nam cū ludi primo romæ Apollini celebrarent: ex uaticinio Martii uatis carmineq; sibyl-
 lino repentino hostis aduentu plebes ad arma excitata hosti occurrit: eoq; tempore nubes sagit-
 tarū in aduersos uisa ferri & hostem fugauit: & uictores romanos ad spectacula dei sospitalis re-
 duxit Hinc intelligit̄ prælii causa nō pestilētia (sicut quidam existimāt) ludos institutos. Hæc
 est aut̄ huius existimationis ratio q̄ tūc sol super ipsum nostræ habitatiōis uerticem fulget: Nā
 cancer in estiuo tropico est: in quo meante sole radii temperatam nostram nō eminus sed supne
 demissi rectis fulgoribus lustrant. Vnde extimarū est a non nullis ad propiciandū tunc maxime
 deum calor̄is appollinaribus litari: sed inuenio in litteris hos ludos uictoriaē non ualitudis cau-

Loemius
 apollo
 iudicatur

Vlios Apol-
 lo

Libystinus
 Apollo

Sibylla qui
& Sylla

preduell

Varia noia
Apollinis

loxias apol

delius apol

phœbus ap

phœbus ap

phœbus ap

phœbus ap

Lupus
unde

lonius apol

Eleus

sa (ut quidam annalium scriptores memorant) institutos Bello enim punico hi ludii ex libris sibyllinis primū sunt instituti suadente Cornelio Ruffo decēuīro: qui propterea Sibylla cognominatus est: & postea corrupto nomine primus Sylla cœpit uocari. Fertur autē in carminibus Martii uatis cuius duo uolumina illata sunt in senatum inuentū esse ita scriptū: Hostem romani si ex agro pellere uultis uomiamq; quæ gentiū uenit longe: Apollini cenſeo uouendos ludos q; quot annis cōmuniter Apollini fiant. His ludis faciendis præsit is prætor qui ius populo plebiq; dabit. Summū decēuīri græco ritu hostiis sacra faciant, hoc si recte facietis: gaudebitis semp; fietq; respu. melior. Nam is diuus extinguet per duellos uestros: qui uestros campos pascūt placide. Ex hoc carmine cū procurandi gratia dies unus rebus diuinis impensus esset: postea senatus cōsiliū factū: uti decēuīri (quo magis instruerentur de ludis Apollini agendis req; diuina recte faciendā) libros sibyllinos adirent: in quibus cū eadem reperta nuntiātū esset: cenſuerunt patres Apollini ludos uouendos faciendosq; inq; eam rem duodecim milia æris prætori & duas hostias maiores dari: decēq; uiris præceptū est ut græco ritu hisce hostiis sacrū facerent Apollini boue aurato & capris duabus albis auratis: Latonæ boue fœmina aurata ludos in circo populus coronatus spectare iussus. Hæc præcipue traditur origo ludorū apollinarium. Nunc ex aliis quoq; huius diei nominibus eundem esse apollinem & Solem probemus. Loxias cognomiatur: ut ait Anopides: ὅτι ἐκ ποράεται τοῦ λοξοῦ κύκλον ἀποδυσμον ἐτάνατολὰς κινούμενος. i. q; obliquum circulum ab occasu ad orientem pergit. Aut ut Cleantes scribit ἔπειθ' ἀπὸ τοῦ κινεῖται λοξοῦ γὰρ εἰσὶ καὶ αὐταῖ: q; flexuosum pergit iter. ἢ ὅτι, τὰς λοξὰς ἀντίνασιήσει ἐφ' ἡμᾶς βορείου ὄντα σὺν ὀπίσθῳ: uel q; transuersos in nos a meridie imittit radios: cū simus ad ipsum septentrionales Delius cognominatur ἀπὸ τοῦ διήλα καὶ φανερά πάντα ποιῆει τῷ φωτί: q; illuminādo omnia clara demōstret. φοῖβος appellatur (ut ait Cornificius) ἀπὸ τοῦ φοῖβαν βία: q; ui fertur. Pleriq; autē a specie & nitore phœbum id est καφόραν καὶ λαμπρόν dictū putant. item Phœna appellatur ἀπὸ τοῦ φαίνειν ἐπιδήφαινεταίνεος: quia sol quotidie renouat sese. Vnde Virgilius: Mare nouū. Camerenses qui sacram soli incolunt insulam αἰεγενέτην Apollini immolāt τῷ τὸν αὐτὸν αἰετὸν γίνεσθαι καὶ αἰετὸν γεννᾶν: id est q; semper exoriens gignitur: quique ipse generat uniuersa: seminando: fouendo: producendo: alendo: augendoq;. Apollinis Lycii plures accipiuntur cognominis causas. Antipater stoicus lycium Apolliniam nūcupatū scribit ἀπὸ τοῦ λαμπέσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου. Cleanthes Lycium Apollinem appellatū notat q; ueluti lupi pecora rapiunt: ita ipse quoq; humorē eripit radiis. Prisci græcorū primam lucem quæ precedit solis exortus λυκην appellauerunt ἀπὸ τοῦ λυκοῦ: id est tēporis. hodieq; lycophos cognominat de quo tempore ita poeta scribit: ἡμῶς δ' οὐτάρ πω ἠὲ ἐσι δ' ἀμφὶ λυκην ἕξει. idem Homerus: ἀυχεοδ' ἀπὸ λυκῶν λυκὴ γενετὴ κλυτοτοξῶ qd significat τῷ γεννῶντι τὴν λυκην q; generat exortu suo lucem. Radiorū enim splendor p̄p̄nquitatem solem lōge lateq; præcedēs aut atq; caliginem paulatim extenuans tenebræ parit lucem Neq; minus romani ut pleraq; alia ex græco ita & lucem uidētur a lyce figurasse. Annū quoq; uetustissimi græcorū λυκάβαντα appellant τὴν ἀπὸ τοῦ λυκοῦ id est sole βαίνοντα καὶ μετρούμενον λυκὸν autem solem uocari etiam Lycopolitana Thebaidos ciuitas testimonio est: quæ pari religione Apollinem iteq; lupū hoc est λυκὸν colit in utroq; solem uenerans: q; hoc animal rapit & cōsumit omnia in modum solis ac plurimū oculorū acie cernens tenebras noctis euincit: ipsos quoq; λυκοῦς a lycæi. a luce prima appellatos qdam putat: quia hæ feræ maxime id tempus aptū rapiendo pecori obferuant q; ante lucanū post nocturnā famem ad pastum stabulis expellitur. & Apollinem πάτρων cognominauerunt nō propria gentis unius ac ciuitatis religione sed ut auctore progendarū omniū rerū q; sol humoribus exiccatis progengerandarū oībus præbuit causam: ut ait Orpheus πάτρὸς ἔχοντά νόον καὶ ἐπίφρονα βούλην. Vnde nos quoq; lanū patrem uocamus solem sub hac appellatione uenerantes. νόμιων ἀπὸ λυκῶν ἀ cognominauerūt. nō ex officio pastorali: ut fabula per quā fingitur Admeti regis pecora pauisse. Sed quia sol pascit oīa quæ terra p̄generat unde nō unius generis: sed oīum pecorū pastor canitur: ut apud Homerū Nepruno dicēte φοῖβε σὺ δ' εἰκὸς ποδάσ' ἐλίκασ' βουὸν βουκολέεσ' κεσ': atq; idem apud eundem poetam equaq; pastor significatur: ut ait.

τὰς ἐν φηρὶν ὁρῶν ψάργυροτοξος ἀπὸ λυκῶν
ἀμφωθὴ λείατ' φόβον ἀρῆος φορεουσας

Præterea ædes ut omniū pastorum sunt apud camirætes ἐπιμηλήου apud naxios ποιμνίου itē q; deus ἀρνοκόμης colitur: & apud lesbios ναπαῖος. Et multa sunt cognomiā per diuersas ciuitates ad dei pastoris officiiu tēdētia: Quæ p̄pter uniuersū pecoris antistes & uere pastor agnoscit Apollo ἐλελεύς appellat ἀπὸ τοῦ ἐλίττεσθαι περὶ τὴν γῆν: q; æterno circa terrā meatu ueluti uolui uidet. ut ait Euripides ἡλιε θοάσις ἰσσοισιν ἡλίωσων θένος πολλοῦ πυρός: Vt ait em-

pedocles ουνεκα ελιθεεις μεγαν ουρανον αμφιπολευει υπαλλαττων ασοτου συνηλεουσ
 κειν και συναθροισειν τους ανθρωπους οταν ανετειλει: q̄ exoriēs homines conducit ī coetum
 Apollo chryfocomos cognominet a fulgore radiorum: quos uocat comas aureas solis: unde &
 ακερσεκομης: q̄ nunq̄ radii possunt a frote lucis auelli. item argyrotoxus q̄ enafcs p̄ summū
 orbis ambitum uelut arcus quidam figuratur alba & argentea specie: ex quo arcu radii imodū
 emicant sagittarum. συμνευς. cognominatur οτι ζέων θει quia feruens currit: κάρνειος οτι
 καιομενος οραται νεος: uel q̄ cū omnia ardentia cōsumant: hic suo calore candēs semp̄ nouus
 constat Item απολλων σκιαλλιος οτι τας κυνησει αλλοιοσ ποσει nobis ab austro currens.
 θυμβρατιος οτι τους θυμυθεις q̄ est deus imbricator. απολλων φιλησιος q̄ lumen eius
 exoriens amabile amicissima ueneratiōe oculorum cōsalutamus: απολλων πνευσιος ουκα ασο
 του πνευειν idest non a consulatione oculorū dictus a phycis existimatur sed απο του πνε
 υειν idest σησειν: q̄ nunq̄ sine ui caloris efficitur: Hinc ergo πνευων dictum existimant: licet
 hoc nomen ex nece draconis inditum deo gr̄ci fabulentur. Quæ tamen fabula non abhorret
 ab intellectu naturalis arcani: quod apparebit si percurraf ordo qui de Apolline nascēte narra-
 tur: sicut paulo superius enarraturū me esse p̄missi. Latona Apollinem Dianāq̄ parituræ luno
 dicitur obstitisse. Sed ubi quādoq̄ partus effusus est: draconem ferunt qui πνευων uocitabatur
 deorum cunas inuasisse: Apollinēq̄ in prima infantia sagittis belluā confecisse qd̄ ita intelligē-
 dum naturalis ratio demonstrat. Nanc̄ post chaos ubi primū cœpit cōfusa deformitas in rerū
 formas & elementa nitescere: terraq̄ adhuc humida substātia ī molli atq̄ instabili sede nutaret:
 conuālescente paulatim æthereo calore atq̄ inde seminibus in eā igneis defluentibus hæc syde-
 ra edita esse creduntur & solē maxima caloris ui in superna raptū. Lunam uero humidiorē & ue-
 lut foemineo sexu naturali quodā pressam tēpore inferiora tenuisse tanq̄ ille magis substātia Pa-
 tris corstet: hæc matris. Siquidē Latona phyci uolūt terram uideri: cui diu interuenit luno ne
 numina quæ diximus ederent Hoc est aer qui tūc humidus adhuc grauisq̄ obstabat ætheri. ne
 fulgor luminū p̄ humoris aerei densitate tanq̄ ex cuiusdā partus progressionē fulgeret. Sed diui-
 næ providētiæ uicit instātia: quæ credit̄ iuuisse partū. Ideo ī insula Delo ad cōfirmandā fidē fa-
 bulæ ædes p̄uidētiæ: quā σιναόν προνοια appellat̄ pata religione celebrat̄. Propterea ī insula di-
 cuntur nati: q̄ ex mari nobis oriri uident̄. Hæc insula iō delos uocat̄: q̄ ortus & q̄ si partus lumi-
 nū oīa facit: δηλος id est apra clarescere. Hæc ē aut̄ de nece draconis rō naturalis: ut scribit Anti-
 pater stoicus. Nam terræ adhuc humidæ exhalatio meando ī supna uolubili ipetu atq̄ ide sese
 postq̄ calefacta ē: instar serpētis mortiferi ī inferiora reuoluēdo corrupēbat oīa ui putredinis: q̄
 nō nisi ex calore & humore generat̄: ipsūq̄ solē densitate caliginis obtegēdo nebulā uidebatur
 quodāmō lumē eius eximere. Sed diuino feruore radioq̄ tandē uelut sagittis incidentibus exte-
 nuata ericcata enecta iterēpti draconis ab Apolline fabulā fecit. ē & alia rō draconis perempti.
 Nā solismeatu licet ab ecliptica linea nūq̄ recedat: fursū tamē ac deorsū uentorū uices certa de
 flexione uariādō iter suū uelut flexū draconis inuoluit. Vnde Euripides ουργεννη Δεδρακον
 όλον ηγειται τοισ τετραμορφοισ ωραισ ζευγην αρμονια απόπλον του πολυκαρπου οχημα
 Sub hac ergo appellatōe cælestis itineris sol cū cōfecisset suū cursū: draconē confecisse dicebat̄.
 Inde fabula exorta est de serpētis nece. Sagittæ aut̄ noīe nō nisi radiorum iactus ostēditur: qui
 tunc longissimi intelligunt̄: quo tēpore altissimus sol diebus longissimis solstitio æstiuo cōficit
 annum cursum unde εκησδολος dictus και εκατβολος e longissimo altissimoq̄ radios ī terrā
 usq̄ dimittēs. De Pythii cognomine sufficere ista potuissent: ni hæc quoq̄ rō eiuldē appellatōis
 ingereret. Cū enim sol in signo cancri æstiuū solstitiū facit: in quo est longissimi diei terminus:
 & inde retrogressum agit ad diminutionem dierum: Pythius eo tempore appellatur ως πύμα
 τον θεων οεισι τελευταιος Δρομον τρεχω Idem ei nomen conuenit. & cum capricornum rur-
 sus ingrediens ultimum breuissimi diei cursum intelligitur peregisse: & ideo in alterutro signo
 tum peracto annuo spatio draconem Apollo. i. flexuosum iter suū cōfecisse memoratur. Hanc
 opinionem Cornificius in etymis rettulit. Ideo autem his duobus signis: quæ portæ solis uocā-
 tur: cancro & capricorno hæc omnia contigerunt q̄ cancer animal retro atq̄ oblique cedit. Ea
 dēq̄ ratione sol in eo signo obliquū (ut solet) incipit agere retrogressum. Capræ uero consuetu-
 do hæc in pastu uidetur: ut semper altū pascendo petat. Sed & sol in capricorno incipit ba imis
 in alta remeare απολλωνα διδυμαιον uocant: q̄ geminā speciē sui numinis præfert ipse illu-
 minando formandq̄ lunā Et enim ex uno fonte lucis gemino sydere spatia diei & noctis illu-
 strat. Vnde & romani solem sub nomine & specie anni didymati Apollinis appellatione uene-
 rantur. απολλωνα δελφιον uocant: q̄ quæ obscura sunt claritudine lucis ostendit εκ του δη-
 λου αφανη Aut ut Numenio placet: quasi unum & solum. Ait enim prisca gr̄corum lingua
 δελφον unum uocitari: unde & frater inquit αδελφος dicitur: quasi iam non unus. Hieropo-
 g iii

Chryfoco-
mo argyro-
toxus

Smytheus

Sciallius
Tymbreus

Philesius

Pythius

Latona

Delos q̄re
dicitur
Ratio natu-
ralis: de ne-
ce phytho-
nis

Alia ratio

Sagittæ A-
pollinis
Ecebalus

Pythius

Quando
Pythius d̄r
Apollo

Solis porte
Cancer &

Capricor-
nus d̄cun-
tur portæ
solis

Didymaus

Delphius

didymus apoll

Simulacrū
Apollinis

Ethymolo-
gia de apol-
linis simula-
cro

Minerua
quid est

litani præterea qui sunt gentes assyriorum: omnes solis effectus atq; uirtutes ad unius simulacri barbati speciem redigunt: eundemq; Apollinem appellant. Huius facies proluxa in acutū barba figurata est eminente super caput calathō. Simulacrū thorace munitum est. Dextera erectā tenet hastā superstante uictoriæ paruulo signo. Sinistra floris porrigit speciē: summisq; ab humeris gorgoneū ualamentū redimitū āguibus tegit scapulas. Aquilæ propter exprimūt instar uolatus. Ante pedes imago foemina est: cuius dextera leuaq; sunt signa foeminarū. Ea cigit flexuoso uolumine draco. Radios in terrā superne iaci barba demissa signat Calathus aureus surgēs in altum monstrat ætheris summū: unde solis creditur esse substantia. Hastæ atq; lorice argumento imago adiungitur Martis: quæ eundem ac solem esse pcedens sermo patefaciet. Victoria testat cūcta summitti huius syderis potestati. Floris species flore rerum protestatur quas hic deus iseminat progenerat: nutrit: fouet. maturatq;. Species foeminea terræ imago ē: quā sol desuper illustrat. Signa duo æque foeminea: quibus ambitur hylem naturāq; significant confamulantes. Et draconis effigies fluxuosum iter syderis monstrat. Aquilæ ppter altissimam uelocitatem uolatus altitudinē solis ostendunt. Addita est gorgonea uestis q; Minerua quā huius præsidem accipimus solis uirtus sit. Sicut & Prophirus testatur Mineruam esse uirtutem solis: quæ humanis mentibus prudentiam subministrat: Nam ideo hæc dea Iouis capite prognata memoratur: id est de sūma ætheris parte edita: unde origo solis est.

lib^o p^r q^d sol

Apud ligureos uaticinantur
Mero sumpto apud clarium

Boetii

Simulacrū
bacchi in
spem pueri
& iuuenis
& senis
Bacchæ
Brissea
Ebena

Sebadius

Sebadius
bacchus di-
citur apud
Thraces

De libero patre: q; idem sol & liber pater. Cap. *ee*
Hæc quæ de Apolline diximus possunt etiam de Libero dicta existimari. Nam Aristoteles: qui theologumena scripsit: apollinem & liberum patrem unū eundemq; deū esse cum multis aliis argumentis asseuerat tum etiam apud ligureos ait in thraciæ adytum Libero cōsecratum. Ex quo redduntur oracula. Sed in hoc adyto uaticinant plurimo mero sumpto: uti apud Clarium aqua pota effantur oracula. Apud Iacidæm dios & sacris: quæ apollini celebrant hyacinthia uocantes hædera coronantur bacchico ritu. Item Boetii parna sum montem Apollini cōsecratum esse memorantes simul tamen in eodem & oraculum delphicū & speluncas bacchicas uni deo cōsecratas colunt. Vnde & Apollini & Libero patri in eodem monte res diuina celebratur. Quod cū & Varro & Granius Flaccus affirmēt: etiam Euripides his docet Διόνυσος εὐρσοισ καὶ νέβρων Δοραισ κάθαστος ἐν πύκασισί πάρνασον κατὰ πηδάσ ορεῶν hoc monte parna sso bacchanalia alternis annis agūtur: ubi & satyrorum (ut affirmat) frequens cernitur coetus: & plerunq; uoces propriæ exaudiuntur. Itemq; cymbalorum crepitus ad aures hominum sæpe perueniunt: & ne quis opinetur diuersis diis parna sum montem dicatū: idem Euripides in Icinio Apollinem Liberūq; unū eundemq; deum esse significans scribit. Δέσποτα φιλόδαφνε βόκχε πασιάν ἀπολλον εὐλυρε Ad eandem sententiam Aeschylus ὦ κιοσέυς ἀπολλον ὠβόκκε ὠμάντις Sed licet illo prius asserto eundem esse Apollinem ac solem. edoctoque postea ipsum esse Liberum patrem qui Apollo est: nulla ex his dubitatio fit solē ac Liberū patrem eiusdem numinis habendū. Absolute tamen hoc argumertis liqui dioribus astruetur. In sacris enim hæc religiosi arcani obseruatio tenetur: ut cum sol in iūpero. i. in diurno hemisphærio est: Apollo uocitetur: cū in infero id est nocturno Dionysius qui est liber pater habeatur: Item liberi patris simulacra partim puerili ætate partim iuueis fingūt. Præterea barbata specie senili quoq; uti græci eius quæ Bacchæ: item quem Brissea appellant: & ut in cāpania neapolitāi celebrāt Ebena cognominantes. Hæ autem ætatū diuersitates ad solem referuntur ut paruulus uideatur hyemali solstitio: qualē ægyptii: pferūt ex adyto die certa: q; tūc breuissimo die ueluti paruus & infans uideatur. Ex idē aut pcedentibus augumentis æquinoctio uernali similiter atq; adolescētis adipiscitur uires: figurāq; iuuenis ornatur. Postea eius ætas statuit plenissima effigie barbæ solstitio æstiuo: quo tēpore sūmū sui cōsequitur augmentū Ex idē de per diminutides ueluti senescēti q̄rta forma deus figurat. Itē in thracia eūdē haberi solē atq; Libeæ accipimus: quæ Sebadiū nuncupātes magnifica religiōe celebrāt ut Alexander scribit: eiq; deo ī colle zilmissō ædes dicata ē specie rotūda: cuius mediū iter pater testū. Rotunditas ædis mōstrat huiusce syderis spēm: sūmōq; testō lumē admittit ut appareat solē cūcta uertice sūmo iustrare lucis imissu: & q̄a oriēte eo uniuersa patefiūt. Orpheus quoq; solē uolēs itelligi ait iter cætera τήκων αἰθέρα Διον ἀκίνητον ἐπρίνοντα ἐξ ἀνέφηνύθεοισι ὄραν κάλας τόν ἰδέσθαι ὄν Δηνῦν κάλεουσι φάνητατε καὶ Διονυσόν εὐβουλητάνακτά καὶ ἀνταυτην ἀρΔηλον αμοι Δαλλοκα λουσι γέπιχθονιων ἀνθρώπων: πρῶτος Δέσ φαος ἦλθε Διόνυσος Δέ κλήθη ὄνεκα Δινεῖται κατὰ πείρονα μακρὸν ὄλυμπον ἀλλαχέισ ὄνομα ἔσχε προσωνυμίας προσέκασον πάντοδα πᾶσ κατὰκαίρον αμειβόμενιο χρόνοιό Phæta dixit solē ἀπό του φωτός

idest a lumine atq; illuminatione: quia cunctis uisit cuncta conspiciens. Dionysius ut ipse uates ait ἀπὸ τοῦ Διὸς καὶ περιφέρεσθαι. i. q. circūferatur in ambitū: unde Cleanthes ita cognomi naturam scribit ἀπὸ τοῦ Διὸς ὅτι quia quotidiano impetu ab oriente ad occasum diē noctemq; faciēdo cæli conficit cursum. Physici Διόνυσον Διὸς νόον quia solē mūdi mentē esse dixerūt. Mundus autem uocatur cælum qd' appellāt Iouem. Vnde Aratus de cælo dicturus ait, ἐκ Διὸς ἀρχόμεθα Liber a romanis appellat: q. liber & uagus ē: ut ait Neuius. Hac qua sol uagus igneas habenas imittit propius iungatq; terræ. Idem uersus orpheici οὐβούληα uocantes boni cōsiliū hunc deum p̄stitem monstrāt. Nam si cōceptu mentis consilia nascuntur: mūdi autē mentē solē opinantur auctores: a quo in homines manar intelligendi principiū: merito boni cōsiliū solem antistitem crediderūt. Solem liberū esse manifeste p̄nūciat Orpheus hoc uersu: ἡλιός ἐν Διὶ ὅν Διὸς νόον ἐπέκλῃσιν καλέσουσιν. Is quidem uersus absolutior: ille uero eiusdem uatis opositor: εἰς Ζεὺς εἰς Ἀΐδης εἰς Ἥλιος εἰς Διόνυσος. Huius uersus auctoritas fundatur oraculo Apollinis Clari: in quo aliud quoq; numen soli adiicitur: q. in iisdē sacri uersibus inter cætera uocat ὕαω. Nam consultus Apollo Clarius q̄s deoz habendus sit: q. uocatur ὕαω ita effatus est ὄρῳα μὲν. Huius oraculi uim numinis: nominisq; interpretatiōne qua Liber pater & sol ὕαω significatur: executus est Cornelius Labeo ī libro cuius titulus est: De oraculo Apollinis Clari itē Orpheus Liberum atq; solē unū esse deū eundēq; demonstrans de ornatu uestituz eius ī sacris liberalibus ita scribit: αὐτὰ τελευτᾷ τὰ. Hinc & Virgilius scribēs Liberū patrē solē esse & Cererem lunā q. pariter fertilitatibus glebæ & maturādīs frugibus uel nocturno tēperamēto uel diurno calore moderantur: Vestro ait si munere tellus: Chaoniā pingui glādē mutauit arista. Solem uero terrenæ esse fœcunditatis auctore idem poetæ p̄fano mox docuit exemplo: cum ait. Sæpe etiā steriles incendere p̄fuit agros: & reliqua. Si enī hominū cōmēto ignis adhibitus multiplex p̄stat auxiliū: quid ascribendū est æthereo solis calori.

Dionysius
mundus
liber

De Marte Cap. ccl

Quæ de Libero patre dicta sunt: hæc Martē eundē ac solē eē demonstrāt: siquidē pleriq; Libez cū Marte cōiungūt unū deū esse mōstrātes. Vnde Bacchus ἐν ὕαλιος cognōiat: qd' ē iter ppria Martis noiā. Colit etiā apud lacedæmonios simulacrū Liberi p̄ris hasta ī igne nō thyrso. Sed cū thyrsū tenet: qd' aliud q̄ latēs telū gerit: cuius macro hedera labēte p̄tegit. Quod ostēdit uiculo quodā patiētiaz obligādos īpetus belli. Habet. n. hedera uinciedi obligādiq; naturā. Nec nō & calor uini: cuius Liber pater auctor est: sæpe hoies ad furorem bellicū usq; ppellit. Igitur p̄pter cognatū utriusq; effectus calorē Martē ac liberum unū eū dē q. deū esse uoluerūt. Certe romani utriq; patris appellatiōne uenerant. Alterū Libez patrē: alterū Mars patrē. i. martem patrē cognominātes. Hinc etiā Liber pater bellogz potēs p̄batur: q. eū pri mū ediderūt auctore triūphi. Cum igitur Liber pater idē ac sol sit: Mars uero idē ac liber pater: Martē solem esse quis dubitet. Acitani etiā hispana gens simulacrū Martis radiis ornatū maxia religione celebrant necyn uocantes. Et certe ratio naturalis exigit: ut dii caloris cælestis parētes magis nominibus q̄ re substātiāq; diuersi sint. Feruore autē quo animus excandescit excitaturq; alias ad irā alias ad uirtutes nōnunq; ad tēporalis furoris excessum: p̄ quas res etiā bella nascunt: Martē cognominauerūt. Cuius uim poeta exprimendo & similitudini ignis applicādo: ait ὡς ἐν τὸ δῶς ἀρησ' ἐγχεσπᾶλοσ ἡόλοον πῦρ. In summa p̄nūciandū est: effectū solis de quo feruor animorum de quo calor sanguinis excitatur: Martē uocari.

quædam
Marte
liber

De Mercurio Cap. ccl

ET uero Mercurius sol probetur superius edocta suffragia sunt. Eundem enim esse Apollinem atq; Mercuriū uel hinc apparet: q. apud multas gentes stella Mercurii ad Apollinis nomen refertur. Et q. Apollo musis p̄sident: Mercurius sermonē quod ē musarum munus impartit: Præter hoc quoq; Mercuriū: pro sole censerī multa documēta sūt. Primum: q. simulacra Mercurii pennatis alis adornantur: quæ res monstrat solis uelocitatem. Nam quia mentis potentem Mercurium credimus: appellatumq; ita intelligimus ἀπὸ τοῦ ἐρ μὴ νέυειν. Et sol mundi mens est Summa autem est uelocitas mentis: ut ait Homerus, ὡς ἐν τερὸν ἡένδῃμα. ideo pinnis Mercurius quasi ipsa natura solis ornatur. Hoc argumentū lucidius ægyptiū absoluūt ipsius solis simulacra pinnata fingentes: qbus color apud illos nō unus ē. Alterum enī cærulea specie: altez claz fingūt. Ex his clarū superū & cæruleū īferū uocant. Inferi autē nomē soli datur cū inferiore hemisphærio idest hyemalibus signis cursum suū peragit: superi cū patrē zodiaci, ambit æstiuam. Eandem circa Mercurium sub alia fabula fictio est: cum inter superos & inferos deos administier ac nuncius existimatur. Argyphontes præterea cognominantur: non q. argū peremerit: quē ferunt per ambitū capitis multoz oculoz luminibus ornatū

Mars pat

Necyn
Hispani
appellant
matrem

Mercurium sole esse

argyphotes

Argus *celū v. r. c.* custodisse Iunonis impio Inachi filiā eius deæ pellicē cōuersam in bonis formā: sed sub huiusmodi fabula Argus est cælum stellarum luce distinctū: quibus inesse quedam species cælestiū uidetur oculorū: Cælum autē argum uocari placuit a candore & uelocitate *παρα τὸ λευκὸν τοῦ*. Et uidetur terrā desuper obseruare: quā ægyptii hieroclyphicis litteris quom significare uolunt; ponūt bonis figuram His ergo ambitus cæli stellarū luminibus ornatus tūc existimat enectus a Mercurio: cū sol diurno tempore obseruando sydera ueluti enectat in luminis sui cōspectum eorum auferendo mortalibus. Pleraq; etiā simulacra Mercurii quadrato statu figurantur solo capite insignita & uirilibus erectis. Quæ figurā significat solem mūdi esse caput: & regesatorem omnēq; uim eius non in quodam diuisorū ministerio mēbrorū sed in sola mente cōsistere: cuius sedes in capite est. quattuor latera eadē rōne singuntur: quæ & tertachordum Mercurio creditur attributum. Quippe significat hic numerus uel totidē plagas mundi: uel quattuor uices temporum qbus; annus includitur: uel q̄ duobus æquinoctiis duobusq; solstitiis zodiaci ratio distincta est: ut lyra Apollinis chordarum septē tot cælestium spærarum motus p̄stat intelligi: quibus solem moderatōre natura constituit. In Mercurio solem coli etiā ex caduceo claret: q̄ ægyptii in specie draconū maris & sceminæ coniunctorum figurauerunt Mercurio consuetudinem. Hi dracones parte media uoluminis sui inuicē in nodum quē uocāt Herculis obligantur: primæq; partes eorum reflexæ in circulū præssis oculis ambitū circuli iungunt. Et post modum caudæ reuocant ad capulum caducei: ornanturq; aliis ex eadē capuli parte nascētib; Argumentum caducei ad geniturā quoq; hominū quæ genesis appellatur: ægyptii p̄tendunt deos præstites homini nascenti quattuor adesse memorātes *Δαί Δαίμονα ΤΥΧΗΝ ἔρωτα ἀνάγκην* & duos priores solem ac lunam intelligi uolunt: q̄ sol auctor spiritus caloris ac luminis humanæ uitæ genitor & custos est: & ideo nascentis dæmon. i. deus creditur Luna *ΤΥΧΗ*: quia corporum præsul est: quæ fortuitorum uarietate iactatur. Amor osculo significatur: necessitas nodo Cur pinnae addiciantur iam superius absolutū est. Ad huiusmodi argumēta draconū præcipue uolentem ectum est propter iter utriusq; syderis fluxuosum.

Munus figurato statu

Lyra apollinis

Caduceū Mercurii

Serpentes q̄ ambiunt caduceum

præstites dei q̄ nobis dantur

De Aesculapio. Cap. ccc.

Aesculapio q̄ ad solē referunt

Hinc est q̄ simulacris & Aesculapii & salutis draco subiūgitur: q̄ hi ad solis naturā lunæq; referunt. Et est Aesculapius uis salubris de substantia solis subueniens animis corporibus quæ mortalium. Salus autem naturæ lunaris effectus est quo animātū corpora iuuantur salutifero firmata temperamento. Ideo ergo simulacris eorum iunguntur figure draconum quia p̄stant: ut humana corpora uelut infirmitatis pelle deposita ab pristinū reuirescant uigorem: ut reuirescant dracones per ānos singulos pelle senectutis exuta. Propterea & ad ipsum solem species draconis refertur. quia sol semp uelut a quadā imæ de pressione senecta in altitudinē suā ut in robur reuertitur iuuetutis. Esse autē draconē inter præcipua solis argumenta etiā noīs fictōe monstrat: q̄ si nūcupatus *ἀπὸ τοῦ ἀέρκειν*. id est uidere Nam ferunt hūc serpentē acie acutissima & peruigili naturā huius syderis imitari: atq; ideo aditorū oraculorum thesaurorū custodiā draconibus assignari: Aesculapium uero eūdem esse atq; Apollinē: nō solū hinc probatur: q̄ ex illo natus credit: sed q̄ et ius diuinationis adiungitur. Nam apollodorus in libris quibus titulus est *περὶ θεῶν* scribit q̄ Aesculapius diuinationibus & auguriis p̄sit. Nec mirum: si quidē medicinæ atq; diuinationis cōsociatæ sunt disciplinæ. Nam medicus uel comoda uel incōmoda ī corpore futura prænoscit. Sicut ait Hippocrates: oportet medicū dicere de ægroto *τατέοντα τατέσόμενα καὶ προτέοντα* id est quæ sint: quæ fuerint: quæ mox uerura sequent Quod congruit diuinationibus: quæ sciūt, *τα τὰόντα τα τέσόμενα καὶ προτέοντα*

Oratio

medicum oportere scire futura

De Hercule Cap. ccc.

Hercules q̄ esse sole arripuit

Sed nec Hercules a substantia solis alienus est. Quippe Hercules ea est solis potestas: quæ humano generi uirtutem ad similitudinem præstat deorum Nec existimes Alcumena apud thebas boetias natum solum uel primum Herculem nūcupatum: immo post multos atq; postremos ille hac appellatione dignatus est honorat usq; hoc nomine: quā nimia fortitudine meruit nomen dei uirtutem regentis. Cæterum deus Hercules religiose quidē & apud tyron colit. Vex sacratissima āgustissima ægyptii eū religiōe ueneratur: ultraq; memoriam quæ apud illos retro longissima est: ut carentem initio colunt. Ipse creditur & gigantes interemisse: cū cælo ppugnasset quasi uirtus deorum. Gigantes autē quid aliud fuisse credendū est: q̄ hominū quādā impiā gentē deos negatē. & ideo existimatā deos pellerē de cælesti sede uoluisse: Hoz pedes ī draconū uolumina desinebant: qd̄ significat nihil eos rectū nihil iuperū cogitasse: totius uitæ eoz gressū atq; p̄cessū ī īferna mergēte. Ab hac gēte sol pœnas debitas uel pestiferi caloris exegit: & re uera Hercule solē eē uel ex noīe claret. Heracles. n. q̄ aliud ē nisi heras. i. aeris cleos quæ porro alia aeris gloria ē nisi solis illuminatio: cuius recessu p̄fūditate spūs

Gigantes

Hercules

occulitur tenebrarum. Præterea sacroꝝ administratiōes apud ægyptios multiplici actu multiplicem dei asserunt potestatem significātes Herculem. τὸν ἐν πᾶσι καὶ διὰ πᾶντων ἥλιον Ex re quoq; alibi terrarum gesta argumentū nō uile colligitur. Nam Theron rex hispaniæ citerioris: cum ad expugnandum Herculis templum ageretur furore instructus: exercitui nauium gaditani ex aduerso uenerunt prouecti nauibus longis cōmissosq; prælio adhuc æquo Marte cōsistente pugna. subito in fugam uersæ sunt regiæ naues: simulq; improviso igne correptæ confla- grauerunt Paucissimi qui super fuerant hostium capiti indicauerunt apparuisse sibi leones pro- ris gaditanæ classis superstantes ac subito suas naues imissis radiis: quales in solis capite pingun- tur exultas.

De Sarapi.

Cap. cccij

Idem ægypto adiacens ciuitas: quæ conditorem Alexandrum Macedonē gloriatur: Sarapin atq; Isim cultu pene attonitæ uenerationis obseruat: omnē tamen illam ue- nerationem soli se sub illius nomine testatur impendere: uel dum calathū capiti eius insingunt: uel dum simulacro signum tricipitis animātis adiungunt quod exprimit medio eodēq; maximo capite leonis effigiem: Dexterā parte caput canis exoritur mansueta spe- cie blandiētis: Pars uero leua ceruicis rapacis lupi capite finitur: easq; formas animalium draco cōnectitur uolumine suo capite redeunte ad dei dexterā qua compescitur monstrum. Ergo leo- nis capite monstratur præsens tempus: quia conditio eius iter præteritum futurumq; actu præ- senti ualida seruēscq; est. Sed præteritum tempus lupi capite signatur: q; memoria rerum trāfacta rum rapitur & aufertur: Item canis blandientis effigies futuri temporis designat euentū: de quo nobis spes licet incerta blanditur. Tempora autem cui nisi proprio famularent auctori. Cuius uertex insignitus calatho & altitudinem syderis monstrat & potentiā capacitatis ostēdit q; i eū omnia terrena redeunt: dum imisso calore rapiuntur Accipe nūc quod de sole uel Serapi p̄nun- cietur oraculo. Nam Sarapis quē ægyptii deum maximum prodiderūt. oratus a Nicochreonte cyprorum rege quis deorum haberetur: his uersibus sollicitā religionem regi instruxit: εἰ μὴ ὅσ- ὄσ τοιοῦτ Δευαεῖν ὄιον κάγο εἰπῶ οὐρανοῖσ κόσ. μὸσ κεφαλή γαστήρ Δέ θεὶ λαοῦσ γαοῖ Δέμοι φῶδῶσ εἰσὶ τὰ Δούατᾶ ἐν αἰτέρι κει ται ὀμμάτ τηλαυγέσ λαμπροῖ φῶσ ἡελοῖο
Ex his apparet Sarapis & solis unā esse & indiuiduam naturā Isis cūcta religione celebratur quæ est uel terra uel natura rerū subiacens soli. Hinc est q; continuatis uberibus corpus deæ omne densetur. quia uel terræ uel rerum naturæ aliu nutritur uniuersitas.

De Adone Attrine & Osiri.

Cap. cccij

Adonin quoq; solē esse non dubitatur i specta religione assyriorū: apud quos Veneris Architidis & adonis maxia oli ueneratio uiguit: quā nūc phœnices tenet. Nā phyci terræ superius hemisphæriū: cuius ptem icolimus: Veneris appellatōe coluerūt. Infe- rius uero hemisphæriū terræ Proserpinā uocauerūt Ergo apud assyrios siue phœnicas lugēs idu- citur dea q; sol ānuo gressu p̄ duodeci signoz ordinē p̄gens: p̄te quoq; hemisphærii i ferioris igre- ditur: qd de .xii. signis zodiaci sex supiora sex i feriora cēsent: & cū ē i i ferioribus & ideo dies bre- uiores facit: lugere credit dea tanq; sole raptu mortis temporalis amisso & a Proserpina retēto: quā numē terræ i ferioris circuli & antipodū diximus. Rursūq; Adonin Redditū Veneri credi- uolūt: cū sol euictis sex signis ānu i ferioris ordinis icipit n̄i circuli lustrare hemisphæriū cū icre- mento lumis & diez. Ab apro aut tradūt iteremptū Adonin: hyemis imaginē i hoc aiali singen- tes: q; aper hispidus & asper gaudet locis humidis & lutosi pruinaq; contactis pprieq; hyemali fructu pascitur glāde. Ergo hyems ueluti uulnus est solis quæ & lucē eius nobis minuit & calo- rem: qd utrumq; animantibus accidit morte. Simulacrum huius deæ i n̄ ote libano fingit ca- pite obnupto specie tristis faciē manu læua i tra amicū substinēs: lachrymæ uisione cōspicientiū manare credunt. Quæ imago p̄ter q; lugētis ē (ut diximus) deæ terræ quoq; hyemalis ē quo tpe obnupta nubibus sole uiduata stupet: fontesq; ueluti terræ oculi uberius manāt: agriq; iterum suo cultu uidui mœstā faciē sui mōstrāt. Sed cū sol emerferit ab i ferioribus p̄tibus terræ: uerna- lisq; ægnoctii trāsgredis fines augēdo diem tūc est: Venus læta & pulchra uirēt arua segetibus: prata herbis: arbores foliis lō maiores n̄i aprilē mēse Veneri dicaueſt. Similiter Phryges sabulis & sacroꝝ administratōib; imutatis circa m̄sem deū & Attrinē eadē itelligi p̄tat. Quis. n. ambigat matrē deū terrā h̄ri. Hæc dea leōib; uehit ualidis ipetu atq; seruoſ aialib;: q; natura cæli ē cuius ābitu aer cōtinet q; uehit terrā. Solē uero sub noīe Attinis ornāt & fistula & uirga. Fistula ordinē spūs in æqli ostēdit: q; uētī i qbus nulla æqlitas ē: ppriā sumūc de sole substātiā. Virga solis p̄tātē asserit: q; cūcta moderat. Præcipuā āt solis i his cerimoniis uerti rōnē hic ēt pōt itelligi q; ritu eo- rū κατὰ βῶσαι finita simulatōeq; luctus i p̄acta celebraſt læticiæ e xordiū ad oētauū kalē. aprilis quē diem hilaria appellāt: quo primū tpe sol diē lōgiore nocte p̄tendit. Item sub diuersis noībus religionibus effectus est apud ægyptios. Cum Isis Osiri luget: hæc i occulto est. Neq; aliud ētē

hæc dea
hispaniæ

Ex parte q
de sole
ostendit

Adonis q; est
p̄ sole accipit

Veneris i he
mispio sup
iore
Proserpina
in i feriore

quare leo-
nes uehunt
cibelem

hilaria
ofirio

*Horus apollo
Horus uocat sol*

Horæ

Bruma

leo

præstat aialia

In ariete

In Tauro

In geminis

In cancro

In uirgine

In scorpione & i libra

In sagittario

In capricorno

In aquario

In piscibus

Osirim q̄ solem: nec Isim aliud esse q̄ terram ut diximus naturæ rerū. Eademq; ratio quæ circa Adonin & Attinen uertitur: in ægyptia quoq; religione iuctū & læticiā uicibus annuæ administrationis alternat. Hinc Osirim ægyptii ut solē esse asserunt quotiens hieroglyphicis litteris suis exprimere uolūt: inculpant sceptrū: inque eo speciem oculi exprimūt: & hoc signo Osirim monstrant significātes hūc deum solem esse: regaliq; potestate sublimē cūcta despiciere: quia solem iouis oculum appellat antiquitas apud eisdem Apollo qui est sol: Horus uocatur. Ex quo & Horæ. xxiiii. quibus dies noxq; cōfiscitur nomē acceperūt: & .iiii. tempora quibus ānuus orbis impletur: horæ uocantur. Idem ægyptii uolentes ipsius solis nomine dicare simulacrū figurae re raso capite: sed dextra parte crine remanēte. Seruatus crinis docet solem naturæ rerum nunq̄ esse in operto. Dempti autem capilli residente radice monstrant hoc sydus etiam tempore quo non uisitur a nobis: rursus emergendi uti capillos habere substantiā: Eodem argumento significatur & tempus quo angusta lux est cum uelut ab rasis incrementis angustaq; manēte extantia ad minimum diei sol peruenit. spatium: quod ueteres appellauere brumalem solstitium: brumā a breuitate dierū cognominātes: id est βραχύνημα. ex quibus latebris uel angustis rursus emergens ad æstiuum hemisphærium tanq̄ enascens in augmenta porrigitur: & tunc ad regnum suū peruenisse iam creditur. Propterea ægyptii animal in zodiaco consecrauerunt ea cæli parte q̄ maxime ānuo cursu sol ualido efferuet calore: leoniscq; inibi signum domicilium solis appellant: quia id animal uidetur ex natura solis substantiam deducere. primūq; impetu & calore præstat animalia. uti præstat sol sydera. ualidusq; est leo pectore & priore corporis pte ac degenerat posterioribus mēbris æque solis uis prima parte diei ad meridiem increfcit uel prima parte āni a uere in æstate mox elanguescens deducitur: uel ad occasum qui diei uel ad hyemē quæ anni pars uidetur esse inferior: idemq; oculis patentibus atq; igneis cernitur semp̄: ut sol parēti igneocq; oculo terram conspectu perpetuo atq; ifatigabili cernit. Nec solus leo: sed signa quoq; uniuersa zodiaci ad naturam solis iure referuntur. Et ut ab ariete incipiā: magna illi cōcordia est. Nam & is per sex mēses hybernales sinistro incubat lateri: ab æquinoctio uerno super dextrū. latus sicut & sol ab eodem tempore dextrū hemisphæriū: reliquo ambit sinistrū. Ideo & Hamonē quē deum solē occidentē libyes existimant: arietinis cornibus singūt: quibus maxime id animal ualet: sicut radiis sol. Nam & apud græcos ἄρως τοῦ κάρκ κρίου appellatur Taurū uero ad solē referri multiplici rōne ægyptius cultus ostēdit: uel quia apud heliopolim taurum soli cōsecratū quē Neriton cognominat maxime colūt uel quia bos apis in ciuitate mēphi solis instar excipit: uel quia i oppido herminti magnifico Apollinis tēplo cōsecratū soli colūt taurū bacchim cognominantes i signē miraculis cōuenientibus naturæ solis. Nam & per singulas horas mutare colores affirmatur. & hirsutus setis dicit in aduersum nascētibus contra naturā oīum animalū. unde habetur ueluti imago solis in aduersam mūdi pte niten̄tis. **Gemini** autē qui alternis mortibus uiuere creduntur. quid aliud nisi solē unū eūdeq; significāt: modo descēdētē in ima mūdi mō mūdi in summā altitudinē resurgētē. **Cancer** obliquo gressu qd aliud nisi iter solis ostēdit. **Qui** uia nunq̄ rectā sed per illam semp̄ meare sortitus est obliquus qua se signoz; uerteret ordo: maxieq; i illo ligno sol a cursu supero incipit obliquus inferiora iam petere. De leone iam supra dictum est. **Virgo** autē: quæ manu aristam refert. quid aliud q̄ Διονυσις Ἡλικί quæ fructibus curuat: & ideo iusticia creditur: quæ sola facit nascētes fructus ad hominū ulus puenire. **Scorpius** torus in quo libra est: naturā solis imaginatur: qui hyeme torpescit. & transacta hæc aculeū rursus erigit ui sua: nullum natura damnū ex hyberno torpore perpessa. **Sagittarium** qui omniū zodiaci domiciliorum imus atq; postremus est ideo ex homine i ferā per mēbra posteriora degenerat: quasi postremis partibus suis a superis inferna detrusus. **Sagittam** tamē iacit: quod indicat tūc quoq; uniuersorum cōstare uitā radio solis uel ab ima parte uenientis. **Capricornus** ab infernis partibus ad supra solē reducēs capræ naturā uidetur imitari: quæ dū pascitur: ab imis partibus semp̄ prominentiū scopulorum alta deposcit. **Aquarius** nō ne ipsam uim solis ostendit? Vnde enim imber caderet in terras: nisi solis calor ad supera traheret humorem: cuius refusio pluuialis est copia in ultimo ordine zodiaci pisces locati sunt quos consecrauit soli: nō aliqua naturæ suæ imaginatio ut cætera: sed ostentatio potētia syderis: a quo uita non solum aereis terrenisq; animalibus datur sed illis quoq; quorū cōuerfatio aquis mersa uelut aspectu solis exulat. Tanta est uis solis: ut abstrusa quoq; penetrando uiuicet.

De Nemefi

Cap: *εεγ*

ET ut ad solis multiplicem potestatem reuertatur oratio. Nemesis quæ cōtra superbiam colitur: quid aliud est q̄ solis potestas? cuius ista natura est: ut fulgentia obscuret & conspectui auferat: quæq; sunt in obscuro illuminet offeratq; conspectui.

De Inuuo

Cap: *εεγ*

Nemesis

An ipse: quē uocant Inuum sub hoc habitu quo cernitur solem se eē prudētioribus permittit intelligi. Hunc deum Arcades colunt appellantes τὸν τὴν ὕλης κύριον ἢ ὀψιλιuarum dominum sed uniuersæ substantiæ materialis dominatorem significari uolentes. Cuius materiæ uis uniuersorum corporum seu illa diuina siue terrena sint: cōponit essentiam. Ergo Inui cornua barbæq; proluxa demissio naturam lucis ostendunt quia sol & ambitum cæli superioris illuminat & inferiora collustrat. Vnde Homerus de eo ait: ὄρνυται γὰρ ἀντοισι φέως φέρη ἦ Δει βροτοῖσι. Quid fistula uel uirga significet: superius in habitu Attinis expressimus. Quod in capræ pedes desinit: hæc argumēti ratio est: quia materia quæ in omnem substantiam sole dispensante porrigitur: diuinis de se corporibus effectis in terræ finis elementum. Ad huius ergo extremitatis signum pedes huius animalis electi sunt quod & terrenū esset & tamen semper perteret alta pascendo: sicut sol uel cum radios superne dimittit in terras uel cum se recolligit in montibus uisitur. Huius Inui amor & delitiæ ἦ χῶ creditur nullius oculis obnoxia: quæ significat armoniam cæli: quæ soli amica est. quasi spærarum omnium de quibus nascitur moderatori: nec tamen nostris unq; sensibus deprehendi.

De Saturno. Cap. xxviii

S Aturnus ipse: qui auctor est temporum & ideo a græcis immutata littera χρόνος quasi κρόνος uocatur: quid aliud nisi sol intelligēdus est: cū tradatur ordo elementorum temporū numerositate distinctus luce patefactus: nexus æternitate traductus uisione discretus: quæ omnia actum solis ostendunt.

De Ioue. Cap. xxix

M Ec ipse Iuppiter rex deorū solis naturam uidetur excedere sed eundem esse iouem ac solem claris docetur idiciis. Nā cum ait Homerus: Ζεύς γὰρ ἐς ὠκεανὸν Iouis appellatione solem itelligi Cornificius scribit: cui unda Oceani uelut dapes ministrat.

Ideo enim sicut & Possidonius & Cleantes affirmant. solis meatus a plaga: quæ uisita dicitur non recedit: quia sub ipsa currit oceanus qui terram & ambit & diuidit Omnium autē physicorum assertione cōstat calorem humore nutriri. Nā qd' ait: θεοὶ δ' ἄμα πάντες ἔσποντο sydera intelliguntur: quæ cum eo ad occasus ortusq; quotidie impetu cæli feruntur: eodemq; aluntur humore θεοῖς ἐνὶ δίκῃ dicunt sydera & stellæ ἀπὸ τοῦ θεῖν. i. τρέχειν q; semper in cursu sine ἠάσῳ τοῦ θεοῦ ῥέουθαι. Addit poeta Δῶδεκάτη γενεθῆος non diez sed horarum significans numerum quibus referuntur ad hemisphærii supioris exeortum. Intellectum nostrum in eadem sententiā ducunt etiam de Thimeo Platōis hæc uerba ὁ μὲν δ' ἠγεμὼν ἐν οὐρανῷ ὄρεος ἐλάττων ὡς τὴν ὄν ἄρμα πρῶτος πορεύεται Διακοσμῶν πάντα καὶ ἔπι μελουμένος τῷ δ' ἔπειταῖς πατρία θεῶν καὶ Δαι μόνων κατὰ δ' ἄλλα μέρη κεκοσμημένη μὲν δέ ἐστι ἐν θεῶν ὄϊ κομῶν. His enī uerbis magnū ī cælo ducem Solem uult sub appellatione Iouis intelligi: alato curru uelocitatem syderis monstrans. Nā quia ī quocunq; signo fuerit: præstat omnia signa & sydera signorumq; præstitos deos uidetur cunctos deos ducatu præire ordinando cuncta ornandoq; ideo uelud eius cæteros deos haberi per. xii. signorū partes distributos: quia ipse duodecimi signi in quocunq; signo fuerit locum occupat Nomen autem demonum cum deorum appellatione coniungit: aut quia dii sunt Δαίμονες. i. scientes futuri aut (ut possidonius scribit in libris quibus titulus est περὶ ἠρώων καὶ Δαίμωνων quia ex ætherea substantia parta atque diuina qualitas illis est siue ἀπὸ τοῦ Δαίτυν idest καὶ τυν ἀπὸ τοῦ Δαίμου μόνου: hoc ē περιζόμενου. Quod autem addit μὲν δέ ἐστι ἐν θῶν οἰκῶ μόνῃ significat: quia hæc sola quam terram esse accipimus: manet immobilis intra domum deorum idest intra mundum ut ait Euripides καὶ γὰρ ἄμα πάντες οἱ βροτοὶ οἰκοῦσι ἡ μὲν ἐν ἀίθερι. Hinc quoq; ostēditur quid de sole & Ioue sit sentiendū: cum alibi dicatur πάντα διδων Διὸς καὶ πάντα νόησας: & alibi ἠέλιος ὅς πάντεσσι φέροις καὶ πάντεσσι ἀκούει. Vnde utrumq; una potestate censendum. Assyrii quoq; solem sub Iouis nomine quem diu heliopolitē cognominant: maximis cerimoniis celebrant in ciuitate quæ heliopolis nuncupatur. Eius dei simulacrum sumptum est de oppido ægypti: quod heliopolis appellatur regnate apud ægyptios Senem ure seu idem Senepos nomine fuit perlatumq; est primum ī eam per Oppiam legatū Delebois regis assyriorum: sacerdotēq; ægyptios quorum princeps fuit Parmetis: diuq; habitum apud assyrios postea heliopolim cōmigravit. Cur ita factum quaq; ratione ægypto profectum in hæc loca ubi nunc est postea uenerit ritusq; assyrio magis q̄ ægyptio colatur dicere supersedit: quia ad præsentem non attinet causam. Nūc uero eundem Iouem solēq; esse: cum ex ipso sacrorum ritu: tum ex habitu dignoscitur: Simulacrum enim aureum specie imberbi instat dextra eleuata cum flagro ī aurigæ modum læua tenet fulmen & spicas. Quæ cuncta Iouis solisq; consociatam potentiam demonstrant. Huius templi religio etiam diuinatione præpollet: quæ ad Apollinis potestatem refertur: qui idē

Inuus

Spica

Saturnus

Iuppiter

Sydrus

Solidē & Iuppiter

Heliopolis

ferri

Traianus

atq; sol é. Vehic. n. simulacze dei heliopolitai ferculo ueluti uehunt i pōpa ludoz circēsiū deoz simulacra & subeūt pleraz puintia pceres raso capite lōgi tps castimōia puri feruntq; diuino spiritu nō suo arbitrio: sed quo deus ppellit uehentes. ut uidimus apud Antiū pmoueri simula- cra fortūaz ad dāda respōsa. Cōsulūt hūc deū & absentes missis diplomatibus cōsignatis: rescri- bitq; ordie ad ea quæ cōsulatōe addita cōtinent. Sic & ipator Traianus iturus ex ea puincia par- thia cū exercitu cōstātissimæ religiōis hortātibus amicis: q; maxia huiusce numinis cōperat ex- pimēta: ut de euetu cōsuleret rei cōptæ egit Romano cōsilio prius explorādo fidē religiōis: nec forte fraus subesset humana Et primū milit signatos codicillos ad quos sibi rescribi uellet. De- us iussit afferri chartā eāq; assignari purā & mitti stupētibus sacerdotibus ad eiusmodi factum. Ignorabāt qppe cōditionē codicilloz. Hos cū maxia admiratiōe Traianus excepit q; ipē quoq; puris tabellis cū deo egisset: Tūc aliis codicillis cōscriptis signatisq; cōsuluit an romā perpetrato bello rediturus eēt Vitē cēturalē deus ex muneribus i ædē dedicatis deferrī iussit: diuisāq; i par- tes sudario cōdi: ac pīde ferri. Exitus rei obitu Traiani apparuit ossibus romā relatis Nā fragmē- tis species reliquiæ uitis argumēto casus futuri tēpus ostēsū é. Et ne sermo p singuloz nomia deoz uagef accipe qd assiri de solis potētia opinent. Deo. n. quē sūmū maximūq; uenerant. Ad- dad nomē dederūt Eius nois iterptatio significat unus. Hūc ergo ut potētissimū adorāt deum Sed subiūgūt eidē deā noie Adargati: omnēq; potestātē cūctaz rez; his duobus attribuunt solē terrāq; itelligētes: nec multitudie nominū enūtiātes diuisam eoz; p oēs species potestātē sed ar- gumētis qbus ornāt significātes multiplicē præstatiā duplicis numinis. Ipsa aut argumēta solis rationē loquūtur. Nāq; simulacrū Adad isigne cernit radiis iclinatis: qbus mōstraf uim cæli in radiis esse solis qui dimittuntur in terrā: Adargatis simulacrū sursum uersum reclinantis radiis in- signe est mōstrando radioz; ui superne missorum enasci quicunq; terra pgenerat Sub eodē simulacro species leonū sunt: eadē rōne terrā esse mōstrātes q phryges finxere matrē deū. i. ter- rā leonibus uehi. Postremo potētiā solis ad oīum potestātū summitatē referri indicant theolo- gi. qui in sacris hoc breuissima precatōe demonstrant dicentes ΗΛΙΕΩΑΝ ΤΟΚΡΑΤΩΡΚΟΣ ΜΟΥ ΩΝΕΥΜΑΚΟΣ ΜΟΥ ΔΥΝΑΜΙΣ ΚΟΣ ΜΟΥΦΩΣ. Solē esse oīa: & Orpheus testaf his uersibus: ΚΕΚ ΛΥΘΙ ΩΡΟΥ ΚΥΚΛΟΝ ΟΡΑΝΙΩΣ ΣΡΟΦΗΓΕΙ ΠΕΡΙ ΔΡΟΜΟΝ ΗΛΙΕ ΗΕΛΙΟΣ ΩΝΑΓΛΑΞΕΥΣ ΔΙΟΝΥΣΕΩΑΤΕΡ ΩΝΤΟΙΟ ΩΑΤΕΡ ΑΗΙΣ ΗΕΛΙΕ ΩΑΓΥΕΟ ΤΕΤΩΡ ΩΑΝΤΑΙΟΛΕ ΧΡΥΣΕΟΦΕΥΓΕΣ.

Adad deus
max. assy.
Adargatis
deasimulacrū
adadsolis poten
tia

H Inc cū p̄textatus fecisset loquendi finē oēs in eum affixis uultibus admiratiōem stu- pore prodebant. Deīde laudare hic memoriā: ille doctrinā: cūcti religionē affirmā- tes hūc esse unū arcanæ deoz; naturæ cōficiū: q; solus diuina & assequi aīo & alloqui possēt igenio. Inter hæc Euangelus equūlé inquit: miror potuisse tantoz; potestātē numinū cōprehēdi Vez; q; mātuānū nostrū ad singula: cū de diuinis sermo est: testē citatis: gra- tiosius é q̄ ut iudicio fieri putēf An ego credā q; ille cū diceret. Liber & alma ceres p sole & luna nō hoc i alterius poetæ imitationē posuerit: ita dici audiēs cur tamē dicerēf ignorans. Nisi forte ut græci oīa sua i imēsum tollet: nos quoq; poetā ét nostros uolumus philosophari: cū ipē Tul- lius q; nō minus p̄fessus é philosophādi studiū q; loquēdi: quotiēs aut de naturæ deoz; aut de fa- to aut de diminutōe disputat: gloriā quā oratione cōflauit: icōdita rez; relatōe minuat: Tū Sym- machus: de Cicerone Euāgele: q; cōuitiis ipenetrabilis é: post uidebimus Nūc quia cū marōe no- bis negotiū é respōdeas uolo utrū poetæ huius opera istituendis tantum pueris idonea iudices an alia illis altiora inesse fatearis. Videris. n. mihi ita adhuc uirgilianos habere uersus: q̄liter eos pueri magistris prelegētib; canebamus: immo pueri cū essemus Symmache sine iudicio mira- bamur ispicere aut uitia nec p̄ magistros nec p̄ ætatē licebat quæ tamē nō pudēter quisq; nega- bat: cū ipse cōfessus sit. Quis. n. moriēs poema suū legauit igni: qd nisi famæ suæ posteritati sub- trahenda curauit: nec imerito erubuit quippe de se futura iudicia si legent̄ petitio deprecātis fi- lio arma a marito: cui soli nupserat: nec ex eo plē suscepisse se nouerat uel si mille alia multū pu- denda seu in uerbis modo græcis modo barbaris seu i ipsa dispositōe operis deprehenderentur. Cūq; adhuc dicente oēs exhorruissent: subtexuit Symmachus: Hæc é quidem Euangele Marōis gloria ut nullius laudibus crescat: nullius uituperatōe minuat. Vez; ista quæ p̄scindis: defende- re qlibet pōt ex plebeia grāmaticoz; coherte ne Seruio nostro qui priscos: ut mea fert opinio: p̄- ceptores doctrinā p̄stat: iexcusandis talibus querat̄ iniuria. Sed quero utrū cū poetica tibi i tātō poeta displicuerit: nerui tamē oratorii: qui i eodē sunt ualidissimi placere uideat̄ Hæc uerba pri- mū Euangeli risus excepit. Deinde subiecit: Id hercule restat deniq; ut & oratorē Virgiliū renū- cietis: nec mirū. cū ad philosophos ambitus uester pauloante prouexerit. Si in hac opinione es Symmachus inquit: ut Maro tibi nihil nisi poetiū sensisse extimef: licet hoc quoq; eidē nomē

gloria ma/
ronis

Inuideris audi quid de opis sui multiplici doctrina ipse pronunciet. Ipsius enim Maronis epistola quae conpellat Augustum ita incipit. Ego uero frequentes a te litteras accipio. Et infra: De Aenea quidem meo si me Hercle iam dignum auribus haberem tuis libenter mittere. sed tanta ichoata res est ut pene uitio mentis tantum opus ingressus mihi uidear: cum praesertim (ut scis) alia quoque studia ad id opus multoque potiora impertiar. Nec his Virgilii uerbis copia rerum dissonat: quam plerique pene omnes litteratores pedibus illotis praetereunt: tanquam nihil ultra uerborum explanationem liceat nosse grammatico. Ita sibi belli isti homines certos scientiae fines & uelut quaedam pomeria & effata posuerunt ultra quae si quis egredi audeat: retrospexisse in aedem deae a qua maria absterrentur existimandus sit. Sed nos quos crassa minerua dedecet: non patiamur abstrusa esse adyta sacri poematis: sed arcanorum sensum inuestigato auditu doctorum cultu celebranda praebemus reclusa penetralia. Et ne uidear uelle omnia unus amplecti: spondeo uiolentissima inuenta uel sensa rhetoricae in uirgiliano me opere demonstraturum. Eusebio autem oratorum eloquentissimo non praeripio de oratoria apud Maronem arte tractatum: quem & doctrina & docendi usus melius exequetur. Reliquos omnes: qui adestis impense precatus sum: ut quid uestrum quisque praecipuum sibi annotauerit: de Maronis ingenio uelut ex simbolo conferamus. Mirum in modum alacritatem omnibus qui aderant haec uerba pepererunt. Et assurgens quisque in desiderium alios audiendi non uidit & se in idem munus uocandum. Itaque hortatu mutuo concitati in assensum facile ac libenter animati sunt. Intuentesque omnes Praetextatum orabant: ut iudicium suum primum aperiret: ceteris per ordinem quem casus sedendi fecerat secuturis. Et Vectius: Equidem inter omnia quibus eminent laus Maronis: hoc assiduus lector admiror quia doctissime ius pontificum tanquam hoc professus in multa & uaria operis sui parte seruauit. Et si tantae disertationis sermo non cesserit promitto fore ut Virgilius noster pontifex maximus asferatur. Post hunc Flauianus apud poetam nostrum inquit: tantam scientiam iuris angularis inuenio: ut si aliarum disciplinarum doctrina destitueretur: haec illum uel sola professio sublimaret. Eustachius deinde maxime inquit praedicarem: quanta de graecis cautus & tanquam aliud agens modo artificii dissimulatione modo professa imitatione transfulerit: ni me maior admiratio de astrologia totaque philosophia teneret: quam parcus & sobrius operi suo nusquam reprehendus asperlit. Furius Abinus atque fouens Praetextati latus: iustaque eum Cecina Albinus ambo uerustatis affectatione in Virgilio praedicabatur: alter in uerbis alter in uerbis. Auienus non assumam mihi inquit: ut unam aliquam de uirgilianis uirtutibus audeam praedicare sed audiendo quaecumque dicetis si quid uel de his mihi uidebitur: uel iam dudum legenti annotandum uisum est opportunius proferam: modo memineritis a Seruio nostro exigendum ut quicquid obscurum uidebitur quasi litteratorum omnium longe maximus palam faciat. His dictis & uniuerso coetui complacitis. Praetextatus cum in se conuersa omnium ora uidisset: Philosophia inquit quod unicum est munus deorum & disciplina disciplinarum: honoranda est anteloquio. Unde meminerit Eustachius primum sibi locum ad differendum omni alia professione cedente concessum: Huic tu mihi Flauiane succedes: ut & auditu uestro recreer: & aliquanto silentio instaurarem uires loquendi. Inter haec seruilis moderator obsequii cui cura uel adolendi penates uel struendi penum & domesticorum actuum ministros regendi: admonet dominum familiam pro solemnitate annui moris epulatam. Hoc enim festo religiosa domus prius famulos instructis tanquam ad usum domini dapibus honorant: & ita demum patrisfamilias mensae apparatus nouatur. Insinuat ergo praesul famuli cui coenae tempus & dominos iam uocare: Tum praetextatus reseruandus ergo est Virgilius noster ad meliorem partem diei: ut mane nouum inspiciendo per ordinem carmini destinemus. Nunc hora nos admonet ut honore uestro haec mensa dignetur. Sed & Eustachius & post hunc Nicomachus meminerint crastina disertatione seruari sibi anteloqui functionem: & Flauianus ex placita iam uos lege conuenio: ut sequenti die penates mei beari se tanti coetus hospitio glorientur. His cum omnes assensu assent: coenam alio aliud de his quae inter se contulerant reminiscente approbantque cum magna alacritate animi concesserunt.

Epistola
maronis

Præcipua
Virgilii lau
des

Virgilius
pon. max.
Virgili. sū
mus augur

MACROBII AVRELI THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLUSTRIS SATVRNALIORVM LIBER. II.

IC VBI MODESTVS EDENDI MODVS CESSARE FECIT castimoniã ferculo & coniuualis læticia minusculis poculi oriebatur: Auienus ait Bene ac sapiẽter Maro noster tumultuosũ ac sobriũ uno eodẽq; uersu descripsit sub paucorũ uerborũ mutatõẽ cõiuuũ. Nam ubi sub apparatu regio pcedere solet luxus ad strepitũ postq; priã iqt q; es epulis. At cũ heroes castigatis dapibus assidũ; nõ reducit qetẽ: qã nec pcessit tumultus. Sed postq; exẽpta fames epulis. Nostrũ hoc cõiuũ qd & heroici sæculi pudicitia: & nri cõduxit elegãtia: i quo splendor sobrius & diligẽs p̃simõia Agathonis cõuiuio: uel post magniloquẽtia Platõis nõ cõpõere tãtũ sed nec p̃ferẽ dubitaueri. Nã ip̃e rex m̃sã nec i morib; Socrate m̃ior: & i repu. philosopho efficacior. Cãteri q; ade

stis eminẽtiores estis ad uirtutũ studia: q; ut poetis comicis & Alcibiadi: q; tm̃ fuit fortis ad crĩna: aliisq; qbus frequẽs illud cõuiuũ fuit uos qsq; existiet cõparãdos: Bõa uerba q̃so Prãtextatus ait circa reuerẽtia tantũ socraticã maiestatis. Nã reliq; q; i illo fuerũt symposio: hæc lumina q; nõ p̃poneda cõsentiat. Sed quorũ tibi Auiene hoc tẽdit exẽplũ? Quia sub illoz inqt sup̃cilio nõ defluit: q; p̃saltria itromitti peteret: ut puella ex idustria supra naturã mollior canora dulcedie & salutatõis lubrico exerceat illecebris philosophãtes. Illic hoc fieri tẽtatũ ẽ: ut Agathonis uictoria celebratẽ. Nos honorẽ dei cuius hoc festũ ẽ: nullo admixtu uoluptatis augẽus. Neq; ego sũ ne scius nos nec tristitia nec nubilũ uultũ i bõis ducere: nec Crassũ illũ quẽ auctore Lucilio Cicero semel i uita risisse scribit: magnope mirari. Ad hæc cũ Prãtextatus diceret ludicras uoluptates nec suis p̃eatib; assuetas nec aate coetũ tã seriũ pducẽdas: excepit Symmachus. Quia saturnalib; optio diez: ut ait ueronẽs poeta: nec uoluptas nobis ut stoicis tanq; hostis repudiãda est: nec ut epicureis sũmũ bonũ i uoluptate ponendũ: excogitemus alacritatẽ lasciuia carentẽ. Et ni fallor iueni: ut iocos uetẽz ac nobiliũ uiroz edecumatos ex multiuigis libris relatione mutua p̃feramus. Hæc nobis sit lãtata læticia: & docta cauillatio uicẽ planipedis & fabulõis ipudica & p̃textata uerba iaciẽtis: at pudorẽ ac modestia uersus imitatã. Hæc res & cura & studio digna ueteribus uisa ẽ. Etia primũ aiaduerto duos quos eloquẽtissimos antiqua ætas tulit: comicũ Plautum: & oratorẽ Tulliũ: eos ambos etia ad iocorũ uenustatẽ cãteris p̃stitisse. Plautus qdẽ ea re clarus fuit: ut post mortẽ eius comœdia quã icertã ferebant: plautinã tamẽ eẽ de iocorũ copia noscerẽtur. Cicero aut quantũ i ea re ualuerit: q; ignorat: qui uel liberti eius libros: quos is de patroni iocis cõposuit: quos qdã ipsius putãt eẽ: legere curauit. Quis itẽ nescit cõsularẽ eũ scurrã ab inimicis appellari solitũ: Quod i oratiõẽ etia sua Vatinius posuit. Atq; ego (ni lõgũ esset) referẽ i qbus causis quom nocẽtissimos reos tuere: uictoria iocis adeptus sit: ut ecce pro Lucio Flacco quẽ repetunãz reũ ioci opportunitate de mãifestissimis criminibus exemit. Is iocus i oratiõẽ nõ extat: mihi ex libro Fusii Viuaculi notus ẽ: & iter alia eius dicteria celebrãt. Sed i hoc uerbo nõ casu icidi: uolẽs feci. Locus. n. hoc genus ueteres nri dicteria dicebat. Testis idẽ Cicero: q; i libro epistolaz ad Corneliũ Nepotẽ scdo sic ait: Itaq; nri cũ oia quã dixi ssemus dicta esset: quã facete & breuiter & acute locuti essemus: ea pprio noie appellari dicteria uoluerũt. Hæc Cicero. Nouius uero Põponiusq; iocos nõ raro dicteria nominãt. Marcus etia Cato ille cẽtorius argute iocari solitus ẽ. Hõz nos ab iuidia muniret auctoritã: etia si nris cauillaremur. At cũ a ueteribus dicta referamus: ipã utiq; auctorũ dignitate defẽdimur. Si ergo pbatus iuentũ: agite qd cuiq; d̃ dictis talibus i m̃tẽ ueniet: uicissim memoriã nram excitãdo referamus. Placuit uniuersis læticia excogitata sobrietas: & iõ ut p̃textatus icipiẽdo auctoritã d̃ exẽplo p̃beret: hortati sũt.

Hicum ille: Dictũ uolo hostis referre sed uicti: & cuius m̃oria istaurat romãoz triũ phos. Hãnibal carthaginẽsis apud regẽ Antiochũ pfugus facetissime cauillatus est. Ea cauillatio huiuscemõi fuit. Ostẽdebat Antiochus i capo copias igentes: q; bellũ po. ro. facturas cõparauerat: cõuertebatq; exercitũ i signibus argẽtis & aureis florẽtẽ. Inducebat etia currus cũ falcibus & elephãtos cũ turribus eq̃tatũq; frãnis & ephippiis mobilibus ac phaleris p̃fulgẽtẽ. Atq; ibi rex cõreplatione tãti & tã ornati exercitus gloriãdus Hãnibalẽ aspicit. Et putas ne iquit iatis eẽ romanis hæc oia? Tũc pœnus eludens ignauia i belliãq; militũ eius p̃cioso armatoz. Plane iquit satis esse credo romanis hæc: & si auarissimi sunt. Nihil prorsus neque tã lepide neq; tã acerbe dici põt. Rex de numero exercitus sui: ac de existimanda æquiparatione quã siuerat. Respondit Hãnibal de p̃æda. Flauianus subiecit: Sacrificium apud ueteres fuit: qd uocabatur p̃teruia. In eo mos erat: ut siqd ex epulis sup̃fuisset: igne cõlumeref. Hic Catonis iocus ẽ. Nãq; Albidiũ quẽdam: q; sua bona comedisset: & nouissime domum quã ei reliq; erat incẽdio pdidisset: p̃pter uia fecisse dicebat: qd comesse nõ potuerit: id cõbussisse.

Crassus p̃tẽt uisũ factum

Plauti & mendacio

plumpes habulo

Dicteria

Dicta facetissime a pluribus Hãnibalis Cauillatio

Proteruia Sacrificiũ

^{Ca 2}
 Ymmachus deinde: Mater. M. Bruti Seruilia cū preciosum ære paruo fūdum abstu-
 lisset a Cæsare subiiciēte haste bona ciuium: nō effugit dictū tal' Ciceronis. Equidē
 quo melius emprū sciatis: cōparauit Seruilia hunc fundum tertā deducta. Filia autē
 Seruiliæ erat Iunia Tertia Eademq; C. Cassii uxor lasciuente dictatore tam i ma-
 trem q̄ in puellā. Tūc luxuriam senis adulteri ciuitas subinde rumoribus iocisq; carpebat: ut ma-
 la non tantum seria forent.

Cicerōis di-
 ctū i serui-
 liam

^{Ca 3}
Post hunc Cecina Albinus: Plācus i iudicio forte amici cum molestum testē destrue-
 re uellet: interrogauit (quia suture sciebat) quo artificio se tueretur. Ille urbane respō-
 dit: Gallā subigo. Sutoriū hoc habetur instrumentum: quod nō in facete in adulterii
 exprobrationē ambiguitate conuertit. Nam Plācus i Meuia Galla nupta male audie-
 bat. Secutus est Furius Albinū. Post mutinēsem fugā quærentibus quid ageret Antonius: respō-
 disse familiaris eius ferebatur. Quod canis in ægypto: bibit & fugit: quoniā in illis regionibus
 constat canes raptu crocodilloz exterritos currere & bibere.

galla instru-
 mētū suto-
 rium
 In plācū fa-
 ceta respon-
 sio.

Astachius deinde: Publius Mutiū iprimis maliuolū cum uidisset solito tristio-
 rem: Aut mutio inquit nescio quid incōmodi accessit: aut nescio cui aliquid boni. Inde
 Anienus Faustus Syllæ filius cum soror eius eodē tempore duos mœchos haberet:
 Fuluiū Fullonis filiū & Pōpeiū cognomine Maculam miror inquit soror em meam
 habere maculam cum Fullonem habeat.

In antoniū
 In mutium
 inuidum
 Vuiēus sau-
 stus in soro-
 rē mœchā
 Mallii pic-
 toris faceta
 respōsio de
 mosthenis
 dictum

penitētia tati
 non emō

deales x ymg
 dui

Platonis di-
 stichon

damasip-
 pus

lora

Damasip-
 pus
 Lentulus
 gener Cice-
 ronis
 Quintus
 fr: Cicer.
 In Vatinii
 parui tps
 Conf.

^{Ca 4}
Sic Euangelus: Apud Lucium Mallium: qui optimus pictor romæ habebatur: Serui-
 lius Geminius forte cœnabat. Cūq; filios eius deformes uidisset: non similiter inqt
 Malli fingis & pingis. Et Mallius: In tenebris enī fingo inquit: luce pingo Eusebius
 deinde: Demosthenes inquit excitatus ad laudis sammā: cuius formā tūc græcia mi-
 rabatur accessit: ut & ipse famoso amore potiretur. Qui ubi dimidiū talentū unius precium no-
 ctis audiuit discessit hoc dicto οὐκ ἀγαροζω τὸς οὐτόυ μετανοήσαι Inter hæc cum Seruius
 ordine se uocāte per uerecūdiā fileret. oēs nos inqt Euangelus impudētes grāmaticæ pnūcias:
 si tacere talia uis uideri tuitione pudoris. Vnde neq; tuū nec Disarii aut Hori supciliū liberum
 erit a supbia nota: ni Prætextatū & nos uelitis imitari. Tunc Seruius: Postq; magis silētiū erube-
 scendū uidit: ad libertatē se similis relationis aiauit. M. inquit Votacilius pitholaus: cū. C. Serui-
 lius uno tamē die cōsul fuisse: dixit. Ante flamines: nūc cōsules diales fiūt. Nec Disarius ultra ex-
 probrationem taciturnitatis expectans ait.

^{Ca 5}
Post hunc Horus quoq; affero ad uos inquit Δισοήχον Platonis: quō ille adolescens
 Iulserit: cum tragœdiis quoq; eadem ætate præluderet: τὴν ψυχὴν ἀγαθῶν ἀ φιλῶν
 ἐστὶ χεῖλεσιν εἶχον ἢ λῶε ἢ τὰ μῶνως διαβησομένη. Orta ex his laticia & om-
 nibus i censorium risum remissis: ac retractantibus quæ a singulis antiquæ festiuita-
 tis sapore plata sunt. Symmachus ait: Hos Platonis uersiculos: quorum magis uetustatē an bre-
 uitate mireris incertū est: legisse me memini i latinū tāto latius uersos: quāto solet nostra q̄ græ-
 corum lingua breuior & angustior existimari. Et (ut opinor) hæc uerba sunt.

Dum semiulco sauiō meum puellum sauior.

Dulcemq; florem spiritus duco: ex aperto tramite

Anima ægra & saucia cucurrit ad labia mihi:

Rictumq; in oris peruiū & labia pueri mollia rimata

Itiner transitus: ut transiret nititur.

Tum si moræ quid fuisset plusculæ:

In coetu osculi amoris igne percita transisset:

Et me linqueret: & mira profus res fieret:

Vt ad me fierē mortuus: ad pueze itus uiuerē. Sed misor oēs uos ioca tacuisse Ciceronis. i qbus
 facūdissimus: ut i oibus fuit Et si ut: ut ædituus respōsa numinis sui p̄dicat: ita ego q̄ memoria
 suggesterit: referro dicta Cicerōis: Tū oibus ad audiēdū erectis. Ille sic icipit. M. Cicerō: cū apud
 Damasippū cœnaret: & ille mediocri uino posito diceret: Bibite salernū hoc: annoz q̄ draginta
 est: Bene inqt ætatē fert. Idē cū Lentulū genēz suū exiguæ staturæ hominē lōgo gladio accētū
 uidisset: qs inqt genēz meū ad gladiū alligauit. Nec Quīto Ciceroni fratri circa simlē morda-
 citatē pepcit. Nā cū in ea puincia quā ille rexerat: uidisset clypeatā imaginē eius ingētibus linia-
 mētis usq; ad pectus ex more pictā (erat aut Quintus ipse staturæ paruæ) ait: Frater meus dimi-
 dius maior ē q̄ totus. In consulatu Vatinii: quē paucis diebus gessit: notabilis Ciceronis urbani-
 tas circūferebatur. Magnū ostētū inqt āno Vatinii factū ē: q̄ illo cōsule nec bruma nec uer nec
 æstas nec autūnus fuit. Quæretī deīde Vatinio q̄ grauatus eēt domū ad se ifirmatū uēire respō-
 dit: Volui in cōsulatu tuo uenire sed nox me cōprehēdit. Vicisci aut se Cicero uidebatur ut qui

respondisse sibi Vatinius meminerat: cum humeris se reipu. de exilio reportatum gloriaretur: Vnde ergo tibi uarices.

In caninium
Consulem

C Aninius quoque Reuilus quod uno die (ut Seruius rettulit) consul fuit: rostra cum ascendisset pariter honore iniiit consulatus: & peierauit: quod Cicero gaudens omni occasione urbanitatis increpuit: λογοςεωρητος est Caninius consul: Deinde: Hoc consecutus est Reuilus ut quæreretur quibus consulibus consul fuerit Dicere propterea non destitit: Vigilante habemus consulem Caninium: qui in consulatu suo somnum non uidit.

Dolobella
gener Cice
ronis
Cæsar male
præcinctus

P Ompeius Ciceronis facetiæ impatiens fuit. Cuius hæc de eo dicta ferebant. Ego uero quæ fugiã habeo: quæ sequar non habeo. Sed & cum ad pœpeium uenisset: dicentibus sero eum uenisse: respondit: Minime sero ueni: nam nihil hic paratum uideo. Deinde interrogati Pœpeio ubi gener eius Dolobella eest: respondit: cum socero tuo. Et cum dõasset Pœpeius transfugam ciuitate romana: hominem bellum inquit: gallis ciuitatem permittit alienam: quod nobis nostram non potest reddere: Propter quæ merito uidebat dixisse Pœpeius: cupio ad hostes Cicero trãseat ut nos timeat.

In laberium
in cicerone

In Cæsare quoque mordacitas Ciceronis dentes suos strixit. Nam primum post uictoriam Cæsaris interrogatus: cur in electione partis errasset: respondit: Præcinctura me decepit. locatus in Cæsare: quæ ita roga præcigaret: ut trahendo liciniam uelut mollis incederet: adeo ut Syllam tanquam puidus dixerit Pœpeio: Caue tibi illi uerba male præcinctum.

Acronianus

Deinde cum Laberius sine ludorum anulo aureo honoratus a Cæsare euestigio in quattuordecim gradibus ad expectandum transiit uiolato ordine: & cum detractus est eques romanus: & cum minus remissus ait Cicero proterenti Laberio & sedile querenti: Recepissem te: nisi anguste sederes: simul & illum respuens: & in nouum senatum iocatus: cuius nomen Cæsaris supra fas auxerat. Nec impune: respondit. n. Laberibus. Mihi si anguste sedes: quod soles duabus sellis sedere: exprobrata leuitate Ciceronis: quia immerito optimus cuius male audiebat. Idem Cicero alias facilitate Cæsaris in eligendo senatum irrisit palam: Nam cum ab hospite suo Publio Mallio rogaret: ut decurionatum priuigno eius expediret: assisteta frequentia dixit: Romæ si ius habet Pœpeius: difficile est.

Nec hæc mordacitas stetit: quippe ab Androne quod a laodicensi salutatus: cum eam aduentus requisisset: cooperisset: (nam ille se legatum de libertate patriæ ad Cæsarem uenisse respondit) ita expressit publicam seruitutem. εὐχρηστικῶς καὶ περὶ ἡμῶν πρὸς βασιλέα.

Vigebat in eo excedens locis & serua mordacitas: ut hoc est ex epistola ad C. Cassium dicta toris uiolatoris. Velle idibus martiis me ad cenam inuitasses: profecto reliquias: nihil fuisset: nunc me reliquias nostræ exercet: Idem Cicero de Pisone genero & M. Lepido lepidi sine cauillatus est. Dicente adhuc Symmacho: & (ut uidebat) plura dicturo intercedens Auienus: ut fieri sermonibus conuiualibus solet: Nec Augustus inquit Cæsaris in huiusmodi dicacitate quoque minor: & fortasse nec Tullio. Et si uolentibus uobis erit: aliqua eius quæ memoria suggererit: relaturus sum. Et horus. Permite Auiene Symmachus explicet de his: quos iam nominauerat dicta Ciceronis & opportunius quæ de Augusto ius referre succedent.

Piso Cice
ronis: gener
augustus
delectatus
iocis
aiax tragœ
dia

Reticente Auieno Symmachus Cicero inquit: cum pisonis gener eius mollius incederet: filiam autem concitatus: ait filiam: ambula tanquam uir. Et cum M. Lepidus in senatu dixisset patribus conscriptis: Tullius ait. Ego non tanti fecissem οὐμοιότητων. Sed prope Auiene ne ultra te dicturi tene retardet. Et ille: Augustus inquam Cæsaris affectauit iocos saluo tamen maiestatis pudorisque respectu: nec ut caderet in scurrâ Aiace tragœdiam scripserat: eademque quod sibi displicuisset: deleuerat. Postea Lucius grauis tragœdiarum scriptor interrogabat eum: quod ageret Ajax suus. Et ille in spongiam inquit incubuit.

Salaxia

Urbanitas
in herenium

Idem Augustus: cum ei quodam libellum trepidus offerret & monefferet manum: mone traheret Putas inquit te esse elephantum dare. Idem cum ab eo Pacuuius Taurus cogiarum peteret: diceretque iam hoc homines uulgo loquuntur: non potest ab illo sibi pecuniam dari: sed tu inquit noli credere.

Alium prefectura equum sumotum & insuper salarii postularet: dicentemque non lucrum dari hoc mihi rogo: sed ut iudicio tuo munus uidear impetrasse: & ita officium deposuisse. Hoc deo reppulit: Tu te accepisse apud omnes affirmas: & ego dedisse me non negabo. Urbanitas eiusdem innotuit circa Herenium deditum uitium iuuenem: quem cum castris excedere iussisset: & ille supplex hac deprecatoe uteretur: quomodo ad prias sedes reuertar: quod prius meo dicam: respondit: dic me tibi displicuisse. Saxo in expeditione percussus ac notabili cicatrice in fronte deformem nimium tamen uerba iactantem sic leuiter castigauit. At tu cum fugies inquit nunquam post te respexeris. Galba cuius informe gibbo erat corpus: agenti apud se eam & frequenter dicenti corrige me si quid reprehendis. respondit: Ego te monere possum: corrigere non possum. Cum multi Seuerus Cassio accusante absoluerent: & architectus fori augusti expectatione operis diu traheret: ita iocatus est Velle cassius & meum fore accusasset.

In galbam
gibbum
in seuerum
cassium

Fectius cum monumentum patris exarasset: ait augustus: hoc est uere monumentum patris colere

Cū audisset iter pueros, quos i Syria Herodes rex iudeorū itra bimatū iussit interfici: filiū quoq; eius occisū ait: Melius ē Herodis porcū eē q̄ filiū. Idē Augustus q̄ Mœcenatē suū nouerat esse stilo remisso moli & dissoluto: talē se i epistolis q̄s ad eū scribebat sapius exhibebat. & cōtra castigationē loquēdi quā alias ille scribēdo seruabat in epistola ad Mœcenatē familiari plura in iocos effusa subtexuit: Vale mel gētū metuelle ebur ex etruria lasar arrētiū adamas supnas thyberinū margaritū cilneorū smaragde iaspi figulorū berille psenne carbunculū habeas INCŌVNTÉ
 ωω πάντα αλλαγα mœcchaz Exceptus ēa quodā cœna satis p̄ca: & q̄i quotidiana: Nā pene nulli se iuitari negabat. Post epulū igif iops ac sine ullo apparatu discedēs Vale dicēti hoc tātū i susurravit: Nō putabā me tibi tā familiarē. Cū de tyriæ purpuræ: q̄ emi iusserat: obscuritate q̄re retur dicēte uēditore: erige altius & suscipe: his usus est salibus: Quid ergo ut me pop. romanus dicat bene cultū: i solario ābulaturus sū: Nomē culatori suo de cuius obliuione q̄rebat dicēti: nūqd ad fogē mādās: Accipe iqt cōmēdaticias. q̄a illic neminē nosti. Vatinio i priā sua ætate eleganter i saltauit. Cōsusus ille podagra uolebat tamē uideri discussisse uitiū: & mille passus ambulare se gloriabā. Cui Cæsar. Nō miror inquit: dies aliquāto sunt longiores.

D Elata ad se magnitudine æris alieni: quā qdā eques romanus dū uixit excedēte ducē tres cælauerat: culcitra emi cubicularē i eius auctōe sibi iussit. Et p̄ceptū mirāti bus hāc rōnē reddidit: Habēda ē ad sōnū culcitra: q̄ ille cū tātū deberet dormire potuit.

Non ē i termittēdus sermo eius quē Caronis honori dedit. Venit forte i domū: i qua Cato habitauerat. Deī. Strabōe i adulationē Cæsarī male existimāte de catōis puicatia ait. Quis q̄s p̄sentē statū ciuitatis cōmutari nō uolet: & ciuis & uir bonus ē. Satis serio & Catonē laudauit & sibi ne q̄s affectaret res nouas cōsuluit. Soleo i Augusto magis mirari, quos ptulit iocos q̄ ipse quos ptulit: q̄a maior ē patiētiæ q̄ faciēdiæ laus: maxime cū æq̄nimitē aliq̄ ēt iocis mordaciora ptulerit. Cuiusdā puicialis locus asp̄ inotuit. Intrauerat romā simillimus Cæsarī: & i se oīum ora cōuerterat. Augustus. p̄duci hoīem ad se iussit: uisūq; hoc mō i terrogauit. Dic mihi adolescēs: fuit aliquādo mī tua romæ. Negauit ille: nec cōtētus adiecit: sed p̄ meus s̄pe. T̄pibus triū uiralibō Pollio cū fescemios i eū Augustus scripsisset ait: At ego taceo. Nō ē. n. facile i eū scribere: q̄ pōt p̄scribere Curtius eques romanus delitiis dissoluēs: cū macrū turdū sūpsisset i cōiuiuo Cæsarī: i terrogauit an mittere liceret. Respōderat p̄iceps q̄dni liceat: Ille statū p̄ fenestrā misit. Aes aliē nū Augustus cui usdā senatoris cari sibi nō rogatus exoluerat nūerato q̄dragies. At ille p̄ grārū actōe hoc solū ei scripsit: Mihi nihil. Solebat Licinius libertus eius i choātī opa patrono magnas pecūias cōferre. Quē morē secutus cētū p̄misit p̄ libellū: i quo uirgulæ supductæ ps ultra pecuniæ defectionē p̄debat uacāte i fra loco: Cæsar occasiōe usus pp̄riori altez cētēs sua manu iūxit i spatio diligēter expleto & affectata i s̄a similitudine: geminatq; accepit sūmā dissimulāte liberto. Qui postea cōcepto alio ope leniter factū suū Cæsarī obiecit libello tali dato: Confero tibi domine ad noui opis i pensā qd̄ uidebit. Mira ēt cēforis Augusti & laudata patiētiā. Corripebat eques romanus a p̄ncipe tāq̄ minuisset facultates suas At ille se multiplicasse corā pbauit. Mox eidē obiecit. q̄ ad cōtrahēdū m̄imoniū legibus nō paruisset. Ille uxore sibi & tres liberos eē dixit. Tūc adiecit. Post hac Cæsar cū de honestis hoībus inq̄ris: honestis mādato. Etiā militis nō i bertatē tātū. sed & temeritatē tulit. In qdā uilla inq̄tas noctes agebat rūpēte sōnū eius crebro noctuæ cantu. Præhēdēdā curauit noctuā. Miles aucupii pitus & ipe i gētis p̄mii ptulit. Laudato ipator mille nūmos dari iussit. Ille ausus ē dicere. Malo uiuat: uēq; dimisit. Quis nō miratus est nō offenso Cæsarē abiisse militē cōrumacē. Veteranus cū die sibi dicto piclitate: accessit in publico ad Cæsarē: rogauitq; ut sibi adesset. Ille aduocatū quē ex cōmitatu suo elegerat sine mora dedit: cōmēdauitq; ei litigatorē. Exclamauit i gētī uoce Veteranus: At nō ego Cæsar piclitate te attiacō bello uicariū q̄siui: sed p̄ te ipse pugnaui: detexitq; i pressas cicatrices: Erubuit Cæsar: uenitq; i aduocationē: ut q̄ uerere nō supbus tātū sed ēt i gratus uideri. Delectatus inter cœnā erat symphoniacis Turonii Flacci māgonis atq; eos frumēto dōauerat: cū i alia acroamata fuisset liberalis nūmis. Eisdē q̄ postea Turonius æquæ i ter cœnā q̄rēti Cæsarī sic excusauit: ad molas sūt. Sublimis attiacō uictoria fruertebat: occurrit ei i ter gratulātes coruū tenēs quē i stituerat hoc dicere. Aue Cæsar uictor ipator. Miratus Cæsar officiosā auē. xx. milibus nūmū emit: Socius opificis ad quē nihil ex illa liberalitate puenerat: affirmauit Cæsarī h̄re illū & aliū coruū: quē ut asferre cogere rogauit. Allatus uerba q̄ didicerat exp̄ssit. Aue uictor ipator ātoni nihil exasperatus satis duxit iubere illū diuidere dōatiū cū cōtubernali. Salutatus similitē a p̄ytaco emi iussit eū. Idē miratus i pica: hāc quoq; redemit. Exēplū sutore pauperē sollicitauit. ut coruū isti tueret ad parē salutationē: q̄ i p̄edio exhaustus s̄pe ad auē nō respondētē dicere solebat opa & i pensa perit. Aliquando tamē coruus cōcepit dicere dictatā salutationē. Hac audita dū trāsit Augustus respōdit. Satis domi salutorū taliū habeo. Sup̄fuit coruo memoria: ut & illa q̄bus do-

In herodē
 q̄ filiū suū
 cū aliis i no
 cētibus in
 terfici iul
 sit
 In Mœce
 natem
 In illū q̄ de
 derat parca
 cœnam
 In nomē cu
 latorē suū
 in Vatinū

Loci i augu
 stum
 Quidā si
 milis Cæsa
 ri
 Pollio in
 august.
 Curtius
 eques

Patientia
 Censoris
 augusti

Coruū sa
 lutans au
 gustum

P̄ytaco
 p̄pica

minum quæreniē solebat audire subtexeret: opa & ipensa periit. Ad quæ Cæsar risit. Emique autē iussit quātū nullā adhuc emerat. Solebat descendenti a palatio Cæsari honorificū aliquod epigramma porrigere græculus. Id cū frustra sæpe fecisset: rursusq; eū id facturū uidisset augustus. breue græcū manu sua i charta exarauit epigramma: pgenti deinde ad se obuiā misit. Ille legendo laudare mirari tā uoce q̄ uultu. Cūq; accessisset ad sellam demissa ifundā pauperē manu paucos denarios protulit: quos principi daret adiectu. hic sermo *μη κότεστην τυχων σην σεβασει πλεον εδεδουν* Non secundū fortunā tuā Auguste: si plus haberē plus darē: Secuto oīum risu dispensato rem Cæsar uocauit: & sesteria centū milia græculo numerari iussit.

Liberalitas
Aug. i græ
culum
Iulia filia
aug.

De moribus foeminarum. Cap.

Vltis aliqua & filia eius Iulia dicta referamus: Sed si garrulus non putabor: uolo de moribus foeminae pauca pmittere ut quoscūq; uestige habeat seria & discēda q̄ pferat. Hortatibusq; oibus ut cœpto iusseret: ita de Iulia orsus ē. Annū agebat tricesimū & octauū tps ætatis (si mēs sana supēer) uergētis i seniū: sed indulgētia tā fortunæ q̄ p̄ris abutebat: cū aliqñ l̄ræ amor multaq; eruditio qd' i illa domo facile erat: p̄terea mitis humanitas: minimeq; sæuus aiūs igētē foeminae gratiā cōciliaret miratibus q̄ uitia noscebāt tantā pariter diuersitate. Nō semel p̄cepit p̄r: tēperato tamē iter indulgētiā grauitatēq; sermone moderaret p̄fufos cultus p̄spicuosq; comitatus. Idē cū ad nepotū turbā similitudinēq; respexerat: qua respēntabat Agrippa: dubitare de pudicitia filia erubescēbat. Inde blādiebat sibi Augustus lætū i filia aiūm usq; ad spēm p̄cacitatis: sed reatu libere & talē fuisse apud maiores Claudiā credere audebat. Itaq; iter amicos dixit duas h̄re se filias delicatas: q̄s necesse haberet ferre republicā. Et Iulia uenerata dominū licētiorē uestitu & oculis offerendat patris tacētis Mutauit cultu sui postera die morē: & lætū patrē affectata seueritate cōplexa ē: At ille q̄ pridē dolorē suū cōtinuerat: gaudiū cōrinere nō potuit. Et quātū hic ait i filia augusti p̄babilior ē cultus: Non defuit patrociniū suo Iulia his uerbis. Hodia. n. me p̄ris oculis ornaui. heri uiri. Notū & illud: Conuertebāt i se populū i spectaculo gladiatorū. Liuia & Iulia comitatus dissimilitudine Quippe cingetibus Liuiā grauibus uiris: h̄re iuuetutis & qdē luxurioso grege circūsidebat. Admonuit p̄ scripto. Videre quātū iter duas p̄cipes foeminas itereffet: Elegāter illa rescripsit. Et hi mecū senes fiēt. Eadē Iulia mature h̄re cœperat canos: quos legere secreto solebat. Subitus iteruētus p̄ris aliquādo oppressit ornatrices. Dissimulauit Augustus deprehēsis sup uestē eage canis: & aliis sermonibus tpe extracto iduxit ætatis mētione. Interrogauitq; filia utrū post aliquot ānos cana eē mallet: an calua. Et cū respōderet: Ego pater cana eē malo sic illi mēdaciū obiecit. Quid ergo iste te caluā tā cito faciūt. Itē cū grauē amicū audisset Iulia suadentē melius facturā: si se cōposuisset ad exēpla paternæ frugalitatis ait: Ille obliuiscit Cæsare se eē ego. nemini me Cæsaris filia. Cūq; cōscii flagitiorū mirarent quōd mō similes Agrippæ filios p̄crearet: quæ tā uulgo p̄tate corpis sui faceret ait: Nūq̄. n. nisi nauī plena tollo uectore. Simile dictū Populix. M. filia q̄ mirati cui dā: qd eēt: q̄pp alia bestia nūq̄ marē d̄sideraret: nisi cū p̄gnātes uellēt: fieri: respōdit: bestia. n. sūt. sed ut a foeminis ad uiros & a lasciuis iocis ad honestos reuertat: cecilius iuriconsultus urbanitatis mirā liberatitq; habebat: p̄cipue tamē is iocus eius i notuit. Lapidatus a populo Vatinius: cū gladiatorū munus ederet: optinuerat ut ædiles edicerēt: ne qs i arenā nisi pomū misisse uellet. Forte his diebus Caselius cōsultus a quodā an nux pinea pomū eēt: respōdit: si i Vatiniū missurus es pomū ē.

Iulia orna
tus

Iulia respō
sio ad patrē
Liuia filia
Aug. v. p̄

Populix
responso

Vatinius a p̄
Lapidatus
Caselius dicit

M. Lelius i
Galbam

Orbilius
grammaticus
i eūdē

Luius Cecilius
p̄cipue
Laberius

Marcatori deinde quē admodū cū socio nauē diuideret iterrogati respōdisse traditur. Nauē si diuidis nec tu nec socios habebitis. In Galbā eloquētia clax: sed quē habitus (ut supra dixi) corporis distuebat. M. Lælii uox circūferebat: ingeniū Galbæ male habitat. In eūdē Galba Orbilius grāmaticus Accerbius irrisit: Prodierat Orbilius i reū testis: quē Galba uel cōfunderet dissimulata eius p̄fessione interrogauit. Quid artium facis? respondit In sole gibbos fricare soleo.

Lucius Cecilius cū. C. Cæsar aliis q̄ secū pila lusitabāt cētena sesteria illi unī gn̄gita dari uidisset: qd ego inqt una manu ludo & nō duabus. ut plus h̄re possim? Cū iratus esse Publius Clodius decimo Valerio diceret: q̄ ei nūmum petētī nō dedisset. Quid amplius inqt mihi facturū es: nisi ut durachiū eā & redeā: Iudēs ad Ciceronis exilium. Sed qa & paulo ante Aurelius Symmachus: & ego nūc Laberii fecimus mētione: si aliq̄ huius atq; Publii dicta referemus: imitari uidebimur. & adhibēdi cōuiuio minimos uitasse lasciuā: & tamē celebritatē quā cū adsūt illi excitare pollicent. Laberiu asperæ libertatis equitē romanū Cæsar quīgētis milibus inuitauit: ut p̄dret in scænam: & ipse ageret minimos: quos scriptitabat. Sed potestas non solum si inuite: sed etiam si supplicet cogit: Vnde se & Laberius a Cæsare coactum in p̄logo testatur his uersibus.

Necessitas: cuius cursus transuersi impetum

Voluerunt multi effugere: pauci potuerunt:
 Quo me detrusit pene extremis sensibus.
 Quē nulla ambitio: nulla unq̄ largitio:
 Nullus timor:uis nulla: nulla auctoritas
 Mouere potuit in iuuenta de statu:
 Ecce in senectā: ut facile labefecit loco
 Viri excellentis mente clāmente edita
 Submissa placide blandiloquens oratio
 Etenim ipsi dii negare cui nil potuerunt:
 Hominem me negare quis posset pati
 Ergo bis tricenis annis actis sine nota
 Eques romanus lare egressus meo domum
 Reuertar minus: nimirum hoc die
 Vno plus uixi mihi q̄ uiuendum fuit
 Fortuna immoderata in bono æque atq; in malo
 Si tibi erat libitum litterarum laudibus
 Floris cacumen nostræ famæ frangere
 Cur cum uigebam membris præuiridantibus
 Satisfacere populo & tali cum poteram uiro
 Non flexibilem me concuruasti: ut carperes?
 Nūc me deiicis: quo quid ad scēnam affero?
 Decorem formæ: an dignitatem corporis?
 Animi uirtutem an uocis iocundæ sonum?
 Ut hederā serpens uires arboreas necat.
 Ita uetustas amplexu annorum necat
 Sepulchris similis: nihil nisi nomen retineo
 In ipsa quoq; actiōe subinde se q̄ poterat ulciscēbat īducto hītu syri: q̄ uelut flagris cælus præri
 piētis: se similis exclamabat. Porro qrites libertatē pdidius. Et paulo post adiecit: necesse ē mul
 tos timeat: quē multi timēt. Quo dicto uniuersitas populi ad solū Cæsare oculos & ora cōuertit
 notātes eius ipotētiā hac dicacitate lapidatā. Ob hæc ī Publiū uertit fauorē. Is Publius natōe sy
 rus: cū puer ad patronū domini eēt adductus pmeruit eū nō minus salibus & ingenio q̄ forma. Publius
 Nā forte cū ille seruū suū hydropicū iacētē ī area uidisset: q̄sissetq; īcrepuissetq; qd in sole face
 ret: respōdi r: aquā calefacit: loculari deinde sup cōenā exorta qōne: quodnā eēt molestū ociū: ali
 ud alio opinante ille podagrici pedes dixit. Ob hæc & alia manumissus & maiore cura eruditus
 cū minios cōponeret: igētisq; assensu ī italiæ oppidis agere cœpisse pductus romæ p Cæsaris lu
 dos oēs q̄ tūc scripta & opas suas ī scēnā locauerāt: puocauit ut singuli secū posita inuicē mate
 ria p tpe cōtēderēt. Nec ullo recusante supauit oēs: inquis & Laberiū. Vnde Cæsar arridēs hoc
 mō pnūciauit: Fauēte tibi me uictus ex Laberi a syro. Statiq; Publio palmā & laberio anulū au
 reū cū qngentis sestertiis dedit. Tūc Publius ad Laberiū recedētes: ait Qui cū cōtēdisti scriptor
 hūc spectator subleua Sed & Laberius sequēti statī cōmissiōe minio nouo iteriecit hos uersus.
 Non possunt primi esse omnes omni in tempore.
 Summum ad gradum eum claritatis ueneris: consistes
 Aegre: nec citius q̄ descendas: decidas.
 Cecidi ego: cadet qui sequitur: laus est publica
 Publii aut sententiæ feruntur lepida: & ad cōmunem usum accōmodatissimæ. Ex quibus has
 fere memini singulis uersibus circūscriptis.
 Beneficium dando accepit qui digno dedit.
 Feras non culpes quod mutari non potest:
 Cui plus licet: q̄ par est: plus uult q̄ licet:
 Comes facundus in uia pro uehiculo est:
 Frugalitas miseria est rumoris boni.
 Hæredis fletus sub persona risus est.
 Furor fit læsa sapius patientia.
 Improbe neptunum accusat: qui iterum naufragium facit.
 Nimum altercando ueritas amittitur.
 Pars beneficii est: quod petitur si cito neget.
 Ita amicum habeas: posse ut fieri hunc inimicum putes.

Publius
Syrus

Sententiæ
publii lepi
dæ

Pylades hi-
strio
Hyla eius
discipulus

Veterem ferendo iniuriam inuitas nouam.
Numq̄ periculum sine periculo uincitur.

Sed quia semel ingressus sum scēnā loquēdo: nō Pylades histrio nobis omittēdus est: qui clarus in opere suo fuit tēporibus Augusti & Hylam discipulū usq; ad ætatis cōtentionem eruditōe p̄ uexit. Populus deinde iter utriusq; suffragia diuisus est. Et cū canticū quoddā saltaret Hylas: cuius clausula erat Τὸν μέγαν ἄγαμέμνονα sublimē igētēq; Hylas uelut metiebat. Nō tulit Pylades: & exclamauit e cauea σὺ μακρὸν ὄμας τῶσδε. Tūc eū populus coegit idē saltarē canticū. Cū q; ad locū uenisset quē reprehēderat: expressit cogitantē: nihil magis ratus magno dūci cōuenire: q̄ pro oībus cogitare. Saltabat Hylas Oedipodem & Pylades hac uoce securitatē saltantis castigauit σὺ βλέπεις. Cū ἰ Herculem furentem pdisset: nōnullis incessum histriōni cōuenientē non seruare uideretur: deposita persona ridentes increpuit μαρὸι μαίνομένον ὄχρουσαι. Hac fabula & sagittas iniicit in populū Eandē personam cū iussu Augusti in triclinio ageret: & intendit arcū & spicula immisit. Nec indignatus est Cæsar eodē se loco Pyladi quo po. ro. fuisse. Hic quia ferebatur mutasse rudis illius saltatiōis ritū: quæ apud maiores uiguit: & uenustā induxisse nouitatē: interrogatus ab Augusto que saltatiōi cōtulisset: respondit λυδῶν συρίγγων. Idē tū ppter populi seditōnē p̄ cōtētiōe iter iē Hylāq; habita cōcitatē idignatōnē excepisset Augusti respōdit βασιλευσσαν αὐ τούσ περὶ ἡμῶς ἀπολείθαι καὶ εὐκαρίσεισ dictis & excitata læticia cū ἰ Auiēo mēoriā florida & amoenitas laudaret īgenii: mēlas secūdas minister admouit.

T Flauianus. Multi ut extimo in hoc in a Varro dissentiunt: qui in illa lepidissima satyra menippea: quæ iscribit Nescis quid uesper uehat de secūda mensā placetas remouit. Sed quæso dicas Cecina uerba ipsa Varronis: si tibi beneficio memoriæ tenacioris hæserunt. Et Albinus locus inquit Varronis quē referri a me imperas: in his fe-

Bellaria

re uerbis est. Bellaria ea maxie sunt mellita: quæ mellita nō sunt. Dulcibus. n. cū pepsi societas ī fida. Significat autē bellaria omne mensæ secūdæ genus. Nam quæ πέλωτα græci uel Τόγημα τὰ dixerūt: ea ueteres nostri appellauere bellaria uina quoc; dulciora est inuenire in cōediis antiquioribus hoc uocabulo: dictaq; ea Liberi bellaria.

Vinum fo-
mes & inci-
tabulū īge-
ni uirtutis
q̄

Teuangelus agite anteq̄ surgendū nobis sit: uino indulgeamus quod decreti platonici auctoritate faciemus: qui existimauit fomitem esse quēdam & incitabulū ingenii uirtutisq;: si mēs & corpus hominis uino flagret. Tū Eustachius quid agis inquit euāgele: an Platonē extimas haurieda passim uina suasisse: & nō magis inter minuta po-

cula iocūdiorem. liberaliorēque inuitatiōemque fieret sub quibusdā quasi arbitris & magistris cōuiuiorū sobriis nō improbasse. Et hoc est quod in primo & in secūdo de legibus nō inutile uiris esse decernit. Nam & modicis honestisq; interbibendū remissiōibus refici ītegrariq; animos ad instauranda sobrietatis officia extimauit: redditoiq; sensim lætiores ad intentiones sursum capeffendas fieri habiliores: & simul siqui penitus in his affectionum cupiditatūq; errores inessēt quos celaret alioquin pudor reuerēs: ea omnia sine graui periculo libertate per uinū data detegit: & ad corrigendū medendūq; fieri opportuniōra. Atq; hoc ē Plato ibidem dicit nō diffugiēdas esse huiuscemodi exercitatiōes aduersus propulsandam uini uolentiā: neq; illū unquā cōtinentem prorsū aut tēperatē sātis fideliter usum esse: cui uita nō inter ipsa errorū pericula & in mediis uoluptatū illecebris explorata sit. Nam cui libēriæ gratiæq; oēs cōuiuiorū īcognitæ sint: q; illaz oīo expes sit. si eū forte ad participādas huiusmōi uoluptates: aut uolūtas tulerit: aut catus iduxerit: aut necessitas īpulerit: mox deliniri & capi neq; mētē eius aiūmq; cōsistere. Cōgre diendū igit. & tāq; in acie quadā cū uoluptariis rebus cūq; ista uini licētia cōminus decernendū ut aduersus eas nō fuga nec absentia simus tuti: sed a uigore & cōstanti p̄sentia moderatoq; usu tēperantiā cōtinentiāq; tueamur: & calefacto simul refotoq; aīo si quid ī eo uel frigida tristitiā: uel torpentis uerecūdiæ fuerit: deluamus. Sed quia uoluptatū fecimus mentionē: docet Aristoteles a quibus uoluptatibus sit cauendū. Quiq; n. sunt sensus hōiū: quos græci αἰσθησεῖς appellant: per quos uoluptas aīo aut corpori quæri uidetur. tactus gustus odoratus uisus auditus Ex iis oībus uoluptas quæ īmodice capitur: ea turpis atq; improba est. Sed. n. que nimia ex gustu atq; tactu est: ea igitur gemina uoluptas sicut sapientes uiri censuerunt: oīum reꝝ foedissima est eoīq; maxime qui se duabus istis uoluptatibus dederūt: grauisissimi uitii uocabulis græci appellauerūt uel ἀκρατεῖς uel ἀκολάστοι. Nos eos uel incōtinentes dicimus uel intemperates. Istas autem uoluptates duas: gustus atq; tactus idest cibi atq; ueneris: solas hominibus communes uidemus esse cum belluis. Et iccirco īn pecudum ferorumq; animaliumq; numero habetur quisquis est his ferarum uoluptatibus occupatus. Cætera ex tribus aliis sensibus proficiscentes hominum tantum propria sunt. Verba super hac re Aristotelis philosophi in medium proferat ut quid de iis infamibus uoluptatibus tam clarus atq; inclutus uir sentiat publicetur: Διατί κλάτῃν ἀφῆς ἢ γέυσεσ ἡδονῆν ἐγγενομένην ἐάν ὑπερβάλλωσι ἀκρατεῖς λέγονται

uoluptates
Duæ

οἷτε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκόλαστοι τοὶ οὗτοί οἱ περὶ τὰς τῆσ' τροφῆσ' ἀπολαύσεις τῶν
 Δε κατὰ τὴν τροφὴν ἀπένειων μέν τῃ γλώττῃ ἀπένειων Δε ἐν τῇ λάρυγγι ἠύχεται εὐχεῖν Διὰ
 τὸ τὰσ' ἀπό τούτου τοῦ γενόμενασ' κοίνας εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖσ' ἄλλοῖσ' ἰσοῖσ' τῶν Δε ὄυσων κοί
 νων ἀίσχρων εἶναι τὴν αὐτῆσ' ἡττώμενον λεγόμενον καὶ ἀκρατῆ καὶ ἀκόλαστον Διὰ
 τούτῳ τῶν χειρῶν αἰνῶν ἡδονῶν ἡττώσθαι τῶν Δε αἰσθησέον πέντε τὰ ἀλλοτῶσ' ἀπολύο μὲ
 von ἡδέται κατὰ Δε τὰσ' ἄλλασ' ἡλωσ' οὐχὶ Δε ταὶ ἡκοτὰ τὸ συμβεβηκόσ' τούτο πᾶσ' χει.

Quis igitur habens aliquid humani pudoris uoluptatibus istis duabus coeūdi atq; comedendi:
 quæ homini cū sue atq; alino cōmunes sūt: gratulet? Socrates quidē dicebat homines multos
 propterea uelle uiuere: ut ederent & biberēt: se bibere atq; esse ut uiueret. Hippocrates autē diui-
 na uir sciētia de coitu uenereo ita existimabat. partē esse quandā morbi teterrimi: quē nostri co-
 mitialem dixerūt. Nam q̄ ipsius uerba hæc tradunt: τὴν συγουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληΨίαν
 .i. coitum esse paruū morbum comitialem.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLUSTRIS SATVR
 NALIORVM

LIBER III.

IOLATVM CVM SE NOSCET AENEAS MVLT
 cæde pollutum ait.

Tu genitor cape sacra manu patriosq; penates.

Me bello e tanto digressum & cæde recenti.

Attrahere nephas: donec me flumine uiuo.

Ablueto. Post Caietæ quoq; nutricis sepulturam quo potissi-
 mū nauigās appellitur. quā ad eā ptem p̄ quā fluuio thyber-
 nus amœno ī mare prūpit: ut confestī in ip̄o italiæ limine flu-
 uiali unda ablutius: posset q̄ purissime louē phrygiāq; ex or-
 dine matrē inuocare. Quid q̄ Euandru aditurus p̄ thyberi na-
 uigat: q̄ eū esset repturus Herculi sacra celebrātē: ut sic purifi-
 catus sacris posset hospitalibus interesse? Hinc & Iuno ipsa cō-

Coitus qd
est

in sacris su-
perorum la-
uatur

quirit: nō magis q̄ Aeneā cōtigisset & cōtra suū uelle ī italiā puenire: q̄ q̄ optato potiret thybridis
 alueo: q̄a sciret eū hoc amne purificatū posse sacra et sibi rite pficere. Nā ne supplicari qdem sibi
 ab eo uellet. Nūc (quoniā purificationē ad sacra supog; p̄tinētē deorum ī uirgiliana obseruatiōe
 mōstrauimus) uideamus utrū et circa īferog; deog; cultū pprietatē moris idē poeta seruauerit.
 Constat diis superis sacra factuz; corpis ablutiōe purgari: cū uero inferis litandum ē: satis actū
 uidetur: si aspersio sola contingit. De sacris igitur superiorū ait Aeneas: donec me flumine uiuo
 abluero. At Dido cum sacra diis inferis instituit: ait.

Annam chara mihi nutrix huc siste sororem.

Dic corpus properet fluuiali spargere lympa. Et alibi

Sparserat & latices simulatus fontis auerni

Nec non cū Misenu sepulturæ mandari refert idem. Ter socios pura circūtulit unda Spargens
 rore leui. Sed & cum facit, Aeneā apud inferos ramū Proserpine cōsecratuz; ita infert.

Occupat Aeneas aditum: corpusq; recenti

Spargit aq̄. Verboz; pprietas tā poetæ huic familiaris est: ut talis obseruatio ī Virgilio eē iā desi-
 nat: nullis tamē magis pprie usus ē q̄ sacris uel sacrificalibus uerbis. Et prio nō omiseri ī quo ple-
 riq; fallunt: Extaq; falsos piicit ī fluctus: nō ut qdā piicit: existimātes dixisse Virgiliū piiciēda ex-
 ta: q̄ adiecit ī fluctus sed nō ita ē. Nā ex disciplina aruspiciū & ex p̄cepto pōtificū uerbū hoc solēne
 sacrificatibus ē: sicut Veranius ex prio li. Pictoris ira dissertationē huius uerbi executus ē: Extā
 porriciūto diis tāto ī altaria: arāue: focūue: eoue quo exta dari debebūt. Porricere ergo nō piice-
 re ppriū sacrificiū uerbū ē. Et q̄a dixit Veranius ī arā focūue eoue quo exta dari debebunt: nūc p̄
 ara & p̄ foco mare accipiendum est: cum sacrificium diis maris dicat. Ait enim.

Dii quibus imperium est pelagi: quorum æquora curro:

Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum

Constituam ante aras uoti reus: extaq; falsos

Porriciā in fluctus: & uina liquētia fundam.

Ex his docet ī marē rite potuisse porrici exta: nō piici. Cōstituā atē aras uoti reus Hæc uox ppria
 sacroz; ē: ut reus uocet: q̄ suscepto uoto se numibus obligat. dānatus at q̄ p̄missa uota iā soluit.
 Sed de hoc nō opus ē a me plura p̄ferri: cū uir doctissimus Eustachius paulo ante hāc ptem ple-
 nius executus sit.

De proprietatibus uerborum. Cap.

St pfundā sciētiā huius poetæ in uno sæpe repire uerbo: qd̄ fortuito dictū uulgu-
 putaret. Multifariā. n. legimus q̄ litare sola nō possit oratio: nisi ut is q̄ deos p̄cat: et
 arā manibus apphēdat. Inde Varro diuinaz; lib. q̄nto dicit aras primū ansas dcās: q̄

In sacris ise-
roz; asper-
guntur

Porricere

Reus
Damnat

Tangere
aras
Ara

Ansa

esset necessariū a sacrificiis eas teneri. Ansis aut teneri solere uasa q̄s dabitur? Cōmutatione ergo l̄sarum aras dici coeptas: ut Valefios & fusios dictos prius: nūc ualerios & furios dici. Hęc oīa illo uersu poeta executus ē: Talibus oratē dicitis: arasq; tenētē Audiit oī potēs. Nō ne eo additū credideris: nō q̄a orabat tātū sed q̄a & aras tenebat auditū? Nec nō cū ait. Talibus orabat deis arasq; tenebat. Itē Tāgo aras medios ignes & numia testor eādē uī noīs ex apphēsiōne significat.

Vitulari

Dem poeta tā scīa pfundus: q̄ amœnus īgenio nōnulla de ueteribus uerbis: q̄ ad proprietatē sacroꝝ nouerat p̄tinere: ita īterpratus ē: ut mutato uerbi sono īteger intellectus maneret. Nā primo pōtifici libro apud Piētorē uerbū hoc positū ē uitulari. De cuius uerbi significatu Titius ita rettulit. Vitulari ē uoce l̄tari. Varro ē ī libro q̄n-

Vitula
Dea*populi & cœca*

todecimo regē diuinaz ita refert: q̄ pōtīfex ī sacris quibusdā uitulari soleat: qd̄ gr̄ci ωαϊαυιγ̄εν uocāt. Has tot īterptatiōis ambages q̄ paucis uerbis docta Maronis elegātia exp̄ssit: L̄tūq; choꝝ ro p̄ana canētes. Nā si uitulari ē uoce l̄tari: qd̄ est ωαϊαυιγ̄εν: non ne in cantu l̄ti ωαϊαυος enarratio uerbi p̄fecta seruata est? Et ut huic uocabulo diutius īmoremur: Hylus libro quē de diis cōposuit ait Vitulā uocari deā: q̄ l̄ticia p̄est. Poso ait uitulā uictoriā noīari. Cuius rei hoc argumētū p̄fert: q̄ postridie nonas iulias re bene gesta: cū pridie populus a tuscis in fugā uersus sit: unde populifugia uocant: post uictoriā sequētē certis sacrificiis fiat uitulatio. Quidā nomē eius aiaduēfū putāt: q̄ potēs sit uitā tolerādā. Ideo huic deæ p̄ frugibus fieri sacra dicūt: q̄a frugibus uita hūana tolerat. Vnde hoc eē aiaduētius: q̄ ait Virgilius: Cū faciā uitula p̄ frugibus ipse uenito: ut uitula dixerit p̄ uitulatōe: qd̄ nomē eē sacrificiū ob l̄ticia facti sup̄ius expressimus. Meminerimus tamē sic legendū p̄ ablatiuū: cū faciā uitula p̄ frugibus. i. cū faciā rē diuinā nō oue: nō capra: sed uitula: tanq̄ dicat: cū uitulā p̄ frugibus sacrificauero: qd̄ est: cū uitula rem diuinā fecero. Pontificē Aeneā uel ex noīe referendoz laborz eius ostēdit: Pontificibus. n. p̄mīsa est potestas memoriā regē gestarū in tabula cōferēdi: & hos annales appellant eq̄dē maximos: q̄si a pontificibus maximis factos. Vnde ex p̄sona Aeneaz ait: Et uacet ānales nostrorū audire laboz Et q̄a inter decreta pontificū hoc maxime q̄ritur: qd̄ sacrū: qd̄ sanctū: qd̄ religiosū: quārē dū: utrū ius secūdū diffinitionē suam Virgilius usus sit. & singulis uocabuli sui p̄rietatem more suo seruauerit.

*Annales magi**Baru quid sit*

Quid sacrū: quid sanctū: quid religiosum: quid p̄fanū.

Cap. 4

Acrum est: ut Trebatius lib. primo de religionibus refert: q̄cqd̄ ē qd̄ deoz habetur.

Huius diffinitionis poeta memor: ubi sacrū noīauit: admonitionē deoz pene semp̄ adiecit Sacra dionez matri diuisq; ferebā. Itē Sacra ioui stygio q̄ rite īcepta pauī. Itē.

Quid sit p̄
fanum

Tibi. n. tibi maxia iuno Maētat sacra ferēs. Profanū oēs pene consentiūt id eē: qd̄ extra fanaticā cām sit: q̄si porro a fano & religione secretū. Cuius significatus exēplū cōtecurus ē: cū de luco & adytu īferoz sacro utroq; loq̄ref: Proculo p̄cul este p̄fani Cōclamat uates: totoq; absistite luco. Eo accedit qd̄ Trebatius p̄fanū id p̄prie dici ait: qd̄ ex religioso uel sacro ī hoīm usū p̄rietatēq; cōuersū ē. Quod aptissime poeta seruauit: cū ait: Faune p̄cor miserere inq;: tuq; optiā ferrū Ter

Profanatū.
Quid sit
sanctum

ra tene: colui uos si semp̄ honores: Quos cōtra æneadz bello fecere p̄fanos. Dixerat. n. Sed stirpē teucris nullo discrimie sacrū sustulerāt. Vnde ostēdit p̄prie p̄fanatū qd̄ ex sacro p̄miscuū hūānis actibus accomodatū ē. Sanctū ē: ut idē Trebatius lib. x. religionū refert: īterdū idē qd̄ sacrū idēq; qd̄ religiosū: īterdū aliud: hoc ē nec sacrū nec religiosū ē. Quod ad secūdā spēm p̄tinet: Scā ad uos aīa atq; istius īscia culpā. Descēdā. Nō. n. sacro aut religio eius aīa tenebat. quā factā hoc est icorruptā uoluit ostēdere: ut ī illo quoq;: Tu o scīssima cōiunx Foelix morte tua: ī quo castitatis honorē icorruptæ uxoris āplexus ē. Vnde & sanctæ leges: q̄ nō debeāt p̄cne sanctōe corrupi

Quid sit re
ligiosum
Religio
Cærimōia

Quod at̄ ad priorē spēm diffinitionē de scō attinet. i. nō ut aliud sit q̄ sacrū aut religiosū: Ecce leuis sūmo de uertice uisus iuli Fūdere lumē apex. Et paulopost: Nos pauidi trepidare: crinēq; flagrātē Excutere & sanctos restigere fontibus ignes. Hic. n. scōs ac si sacros accipiemus. q̄a diuinitus cōtigerūt Itē Tuq; o scīssima uates Præscia uēturi: nō aliā nisi sacz uocat: quā uidebat & uatē & deo plenā & sacerdotē. Supest ut qd̄ sit religiosū cū Virgilio: cōicemus Seruius Sulpitius religionē eē dictā tradidit: q̄ pp̄ sanctitatē aliquā remota ac seposita a nobis sit: q̄si a relinquēdo dicta: ut a carēdo cærimōia. Hoc Virgilius seruās ait: Et ingēs gelidū lucus p̄p̄e ceritis annē Religiōe patz late sacer. Et adiecit quo p̄rietatē religiōis exprimeret: Vndiq; colles Includere caui: & nigra nemus ab: ete cingit. Quæ res utiq; faciebat lucū a cōiōne populi secretū. Et ut relictū locū ostēderet nō solū ad uēdi difficultate: adiecit & scītatē: Siluano fama est ueteres sacrasse p̄e lasgos Agroz pecoriq; deo. Scdm̄ Pōpeiū festū: Religiosi sūt: q̄ faciēda & uitāda discernūt. Hic Maro ait: Riuous deducere nulla Religio uetuit. Quod at̄ ait deducere: nihil aliud ē q̄ detergere. Nā festis dieb; riuos ueteres sordidatos detergeri licet: nouos fodere nō licet. In trāscursu & hoc notandū est: quod & ipse uelut p̄teriens sub unius uerbi significatiōe piccit. Cauef. n. ī iure pō-

Deduecre

tifico: ut quoniã oues duabus ex causis lauari solent: aut ut curet scabies: aut ut purget lana: festis diebus purgãdã lanã gratia oues lauari nõ liceat: liceat aut si curatiõẽ scabies ablunda sit. Ideo hoc quoq; iter cõcessa numerauit: Balãtũq; grãgẽ fluuio mersare salubri. Quod si huc usq; dixisset licita & uetita cõfũdere: sed adiciẽdo salubri: cãm cõcessẽ ablutionis expressit.

Et care lau
te oues

Quid delubrum. Cap. 3

Omnia & sacroꝝ locoꝝ sub cõgrua pprietate pferre põtificialis obseruatio ẽ Ergo de lubrũ quid põtifices pprie uocent: & qualiter hoc noie Virgilius usus sit requiramus: Varro libro. viii. rerũ diuinã: Delubrũ ait alios extimare: i quo pãter ædẽ sit area assumpta deũ cã ut est in circo flamio louis statoris. alios in quo loco dei simulacrũ dedicatũ sit. Et adiecit: Sicut locũ in quo figerẽt cãdelã cãdelabrũ appellatũ: ita in quo deũ ponerẽt noiatum delubz. His a Varrone p̄scriptis possumus itelligere id potissimũ ab eo pbatũ: quod ex sua cõsuetudine in ultimo posuit: ut a dei dedicato simulacro delubz cõeperit nũcupari. Virgilius tamen utrãq; rõnẽ diligenter est executus. Vt. n. a postrema icipiamus: obseruauit delubrũ nominaturus: aut pprie deoꝝ noia aut ea que diis accomodarent iserere. At gemini lapsu delubra ad sũma dracones. Effugiũt. Et ut mox simulacrũ noia ret subtexit: seueq; petunt tritõidis arcem Sub pedibusq; deã clypeiq; sub orbe tegũt. Itẽ: Nos delubra deũ miserĩ: qbus ultimus eẽt Ille dies. Illã uero opinionẽ de area quã Varro p̄dixerat nõ omisit: Pricipio delubra adeunt pacẽq; p aras Exqrũt. Et mox: Aut ante ora deũ p̄gues spatiaf ad aras: Quid. n. ẽ spatia: q̄ spatio lati itineris ob ãbulare. Quod adiciẽdo ante aras: ostẽdit area assũptã deoꝝ causas ob Ita suo more uelut aliud agendo implet arcana.

delubru

Cãdelabrũ

Quid dii penates. Cap. 4

E diis quoq; romanorũ ppriis id est penatibus asp̄sa est huic operi nõ icuriosa subtilitas. Nigidius. n. de diis libro. xix. requirit: nũ dii penates sint troianoz Apollo & neptunus qui muros eis fecisse dicũt: & nũ eos i italiã Aeneas aduxerit. Cornelius quoq; labeo libro de diis penatibus eadẽ extimat. Hanc opinionẽ sequit Maro cũ dicit: Sic fatus meritos aris mactabat honores. Taurũ neptuno: tauz tibi pulcher apollo. Varro humanãz secundo Dardanũ refert deos penates ex samothrace in phrygiã: & Aeneã ex phrygia i italiã derulisse. Qui sint aut dii penates in libro quidẽ memorato Varro nõ exprimit. Sed qui diligẽtius eruunt ueritatẽ: penates esse dixerũt: per quos penitus spiramus: per quos habemus corpus: per quos nõ neã possidemus. Esse aut mediũ æthera louẽ: lunonẽ uero imũ aera cũ terra: & Mineruã sũmũ ætheris cacumẽ. Et argumento utunt: q; Tarq; Demarathi corinthii filius samothracis religiõibus mysticã ibutus uno tẽplo ac sub eodem tecto numia memorata coniũgit. Cassius: uero Hemina dicit samothracas. deos eosdẽq; romãoz penates pprie dici θεους μεγάλους. Noster hæc sciens ait: Cũ sociis natoq; penatibus & magnis diis: quod exprimit θεου μεγάλου. Sed & oia hæc noia cũ i uno de supradictis numibus seruat doctrinã: pcul dubio suã de hac oĩ opinionẽ cõfirmat. Cũ. n. ait lunonis magnã primũ pãce numẽ adora: τὴν μεγάλην nomiat. Adsit læticia bacchus dator & bõa luno: τὴν Διὸν τὴν Διὸν. Dominãq; potentẽ τὴν κρησὴν. eodem noie appellauit. Et Vestã quã de numero penatũ aut certe comitẽ eorũ esse mãfestũ est: adeo ut & cõsules & pãtores seu dictatores cũ adẽnt magistratũ launii rem diuinã faciũt penatibus pariter & uelut Sed & Virgilius ubi ex persona Hectoris dixit: Sacra suosq; tibi cõmedat troia penates: mox adiecit. Sic ait & manibus uitas uestãq; potẽtẽ Aeternũq; adytis effert penetralibus ignẽ. Addidit Higinius in libro quẽ de diis penatibus scripsit: uocari eos θεους πατρῶους Nec hoc Virgilius ignoratũ reliq; Dii patrii seruare domũ seruare nepotẽ: Et alibi Patriiq; penates.

Penates

Magni dei Iuno magna Iuno Bona Iuno Potẽs Dii Patrii

Historiarum genera Cap. 5

Ec minus de sacrificiorũ usu: quã de deorũ sciẽtia diligentia suã padit. Cũ. n. Trebatius libro primo de religiõibus doceat hostiaz genera esse duo. Vnũ in quo uolũtas dei per exta disqr̄itur. Alterz in quo sola aia deo sacraf. Vnde & Aruspices aiales has hostias uocat. Vtrũq; hostiarũ genus Virgilius in carmie ostẽdit: Et primo quidẽ illud quo uoluntas numinum per exta mõstrãt. Mactat lectas de more bidentes. Et mox pecudumq; reclusis Pectoribus inhians spirantia consulit extã. Alterum illud in quo hostia animalis dicitur: q; eius tantum anima sacrafur: ostendit: cũ facit Entellum uictorẽ eryci mactare taurum. Nam ut expleret animalis hostiã causas: ipso usus est nomine. Hanc tibi eryx meliorẽ animam pro morte daretis: Et ut nuncupata uota significaret ait. persoluo: quod de uoto proprie dicitur Vtq; ostẽderet psolutũ diis significauit dicẽs. Sternit exanimĩsq; tremẽs pcũbit humi bos. Vidẽdũ ẽt ne & illã hostiã ostẽdat aialẽ: Sãguine placastis uetos & uirgic cãsa: Cũ primũ iliacas danai uenistis ad oras: Sanguine quãrẽdi reditus aiaq; litandũ argolica. Nã & animam idest hostiã nomen posuit: & litare quod significat sacrificio sacro placasse numen. In his ipsis hostiis uel animalibus

hostiarũ gẽnũ

hostia an

Persoluo

hostia magis

Litare

hostia iniuges

hostia eximia

hostia ambaualis

*hostia*Quare merito dicitur contemp-
tor deorum*Apollinis ara in delo hostia ad eadem*

Apollo pater

Hercules
Victor
Aedes duae
Her.
Octavius
herenus*proferantur*

uel consulatoriis quaedam sunt: quae hostiae iniuges uocantur. i. quae nunquam domitae ac iugo subditae sunt. Harum quoque noster poeta sic meminit: Nunc grege de intacto septem mactare iuuenkos. Praestiterit; totidem lectas de more bidentes. Et ut iniuges euidentius exprimere adiicit: & intacta totidem ceruice iuuenkos. Eximia quoque in sacrificiis uocabulum non poeticum *ἑξίμιον*; sed sacerdotale nomen est. Veratius enim in pontificalibus quonibus docet eximias dictas hostias; quae ad sacrificium destinatae eximantur egregie; uel quod eximia specie quasi offerendae numinibus eligantur. Hic ait: Quattuor eximios praestanti corpore tauros. Vbi quod eximuntur eximios quod eligunt praestanti corpore monstrauit. Ambaruallis hostia est: ut ait Pompeius Festus: quae rei diuinae causa circum arua ducit ab hiis qui pro frugibus faciunt. Huius sacrificii mentionem in bucolicis habet: ubi de apotheosi daphnidis loquitur. Haec tibi semper erunt: & cum solemnia uota Reddemus nymphis: & cum lustrabimus agros: ubi lustrare significat circuire. Hic. n. uidelicet & nomen hostiae acquisitum est ab ambiendis aruis. Sed & in georg. lib. i. Terque nouat circum foelix eat hostia fruges. Obseruatum est a sacrificantibus: ut si hostia quae ad aras duceretur fuisset uehementius reluctata: ostendissetque se inuita altaribus admoueri: abnueretur: quia inuito deo offerri eam putabant. Quae autem steterit oblata: hanc uolenti numini dari existimabant. Hic noster: Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aras. Et statua ante aras aurata fronte iuuenctum. Adeo autem omne pietate in sacrificiis: quae diis exhibenda sunt: posuit: ut propter contrariam causam Mezentium uocaret contemptorum deorum. Neque. n. & ut Alpro uidetur: ideo contemptor diuum dictus est: quod sine respectu deorum in homines impius fuerit. Alioquin uero magis hoc de Busiride dixisset: quem longe crudeliorem illaudatum uocasse contentus est. Sed ueram huius contumacissimi nominis causam in primo libro originum Catonis diligens lector inueniet. Ait enim Mezentium tutulis imperasse ut sibi offerretur quas diis primitias offerebant: & latinos omnes similis imperii metu ita nouisse: Iuppiter si tibi magis cordi est nos ea tibi dare potius qui Mezentio uti nos uictores facias. Ergo quod diuinos honores sibi exegerat merito dictus est a Virgilio contemptor deorum. Hic pia illa insultatio sacerdotis. Haec sunt spolia: & de rege superbo primitiae: ut nomine contumaciae: cui penas luit raptas de eo notaret exuuias. Mirandum est huius poetae & circa nostra & circa externa sacra doctrinam. Neque enim de nihilo est: quod cum delon uenit Aeneas: nulla ab eo caesa est hostia: nisi cum perficeretur: Apollini & Neptuno res diuina facta est. Constat enim sicut Cloatius Verus ordinatorum libro secundo docet: esse deli aram: apud quam hostia non caeditur: sed tantum soleni deum prece uenerantur. Verba Cloatii haec sunt: Deli ara est Apollinis *γενήτοπος*. i. qua nullum animal sacrificat: quam Pythagoram uelut inuiolatam adorasse produnt. Hanc ergo esse quam adoratur ab Aenea *γενήτοπος* aram poeta demonstrat: siquidem templum ingressus pontifex nullo acto sacrificio statim ichoat preces. Et ut genitora expressius noialet: Da pater augurium. At uero cum taurem mox imolat Apollini & Neptuno apud aliam utique aram factum intelligimus. Et bene supra tantum preces: quod ibi proprium est: & infra quod comae Apolloine noiat. Meminit huius arae & Cato de liberis educandis in haec uerba: Nutrix haec omnia faciebat in uerbenis ac tubis sine hostiis: ut deli ad Apollinis genitui arae: Eodem uersu non omitterendum puto: cur saxo uetusto dixerit extructum templum. Vult longus imutatio est iquit epitheti: Velut enim dicere uetustate templi. Hunc multi alii commentatores secuti sunt: sed frigidum est aedificii aetate notare. Epaphus autem uir plurimae lectiois libro. xvii. ait: delphus quodam tempore euenisse: ut templum religiosum antea & intactum spoliatum incensumque sit: & adiicit: multas circa corinthum urbes insulasque proximas terremotu haustas: delon neque antea neque postea hoc incommodo uexata: sed semper eodem manere saxo. Tucydides et historiae li. iiii. idem docet. Non mirum ergo si praesidio religionis tutam insulam semper ostendens & reuerentiam sibi locorum accessisse dicit continuam laxi eiusdem id est insulae firmitatem. Ut seruauit Apollinis genitoris proprietatem patrem uocando. Idem curauit Herculem uocando uictorem. Haec iquit limina uictor Alcides subiit. Varro diuinarum li. iiii. uictorem: Herculem putat dictum: quod omne animalium genus uicerit. Romae autem uictoris Herculis aedes duae sunt: una ad portam trigeminam: altera in foro boario. Huius commentum causam Massurius Albinus memorabilem lib. ii. aliter exponit. M. inquit Octavius Herenus prima adolescentia tribuicem: postquam arti suae diffusus est: instituit mercaturam: & bene re gesta decimam Herculi profanauit. Postea cum nauigans hoc idem ageret: a praedonibus circumuetus fortissime pugnauit: & uictor recessit. Hunc in somniis Hercules docuit sua opera seruatum. Cui Octavius impetrato a magistratibus loco aedem sacrauit: & signum uictoremque icicis litteris appellauit. Dedit ergo epitheton deo: quo & argumentum ueteris uictoriae Herculis: & commemoratio nouae historiae quae recenti romano sacro causam dedit contineret. Nec frustra in eodem loco dixit: Et domus herculei custos pinaria sacri. Quidam enim aram maximam cum uicino flagraret incendio: liberata a pinariis ferunt: & ideo sacri custodem domum pinariam dixisse Virgilium *κατὰ Διὸς ὀλῆν* iquit potitioque quae ab Appio Claudio primo corrupti sacra seruis publiciis prodiderunt. Sed Veratius pontificalis in eo libro quem fecit de suppli-

cationibus: ita ait Pinariis qui nouissimi comeso pradio uenissent, cum iam manus praefores lauerent: praecipisse Hercule: ne quid postea ipsi aut progenies ipsorum ex decima gustaret sacra sibi: sed ministrandi tantummodo causa non ad epulas conueniret. Quasi ministros ergo sacri custodes uocari: ut ipse Virgilius alibi: At triuiae custos iam dudum in montibus opis: id est ministra. Nisi forte custodem dixit eam: quae se prohibuerit & continuerit a sacris: ut ipse alibi. Et custos furum atque auium cum falce saligna Hellepontiaci seruet tutela priapi. Hic utique custodem prohibitorumque auium furumque significat. Haec ubi dicta: dapes iubet & sublata reponi Pocula: gramineoque uiros locat ipse sedili. Non uacat quod dixit sedili. Nam propria observatio est Herculis sacris epulari sedentes. Et cornelius Balbus ἐξηγῆτικὸν libro. xviii. ita ait: Apud aram maximam obseruatum: ne lectisternium fiat. Custoditur in eodem loco ut omnes aperto capite sacra faciant. Hoc fit ne quis in aede dei habitum eius imiteretur. Nam ibi aperto ipse capite est. Varro ait graecum hunc esse morem quia siue ipse siue ab eo relictus qui aram maximam statuerunt: graeco ritu sacrificauerunt. Hoc amplius addidit Caius Bassus Iccirco enim hoc fieri dicit: quia ara maxima ante aduetum Aeneae in Italia constituta est qui hunc ritum uelandi capitis inuenit. Ea quoque quae incuriose transmittuntur a legentium plebe: non carent profunditate. Nam cum loqueretur de filio Polliodis: id quod ad principem suum spectaret adiecit: ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti Murice iam croceo mutabit uellera luto. Traditur autem in libro hetruscorum. si hoc animal insolito colore fuerit indutum: portendi imperatori rerum omnium cum foelicitate largitatem. Est super hoc liber Tarquinii transcriptus est ostentario tusco: ibi reperitur: purpureo aureoque colore ouis aries uel si aspergeretur: principi ordinis & generis summa cum foelicitate largitatem auget genus progeniem propagat in claritate: laetiores quae efficit. Huiusmodi igitur statum imperatori in transitu uaticinatur. Verbis etiam singulis de ritu sacro quae ex alto petita significet: uel hinc licebit ad uertere: iniecerunt manum praecipit: telisque sacrarunt Euandri. Nam quicquid destinatum est diis: sacrificium uocatur. Peruenire autem ad eos non potest: nisi libera ab onere corporis fuerit anima quam nisi morte fieri non potest. Ita ergo opportune sacrum Halesum facit: quia erat appetiturus. Et hic proprietatem & humani & diuini iuris executus est. Nam ex manus iniectione pene mancipium designauit: & sacrationis uocabulo obseruantiam diuini iuris impleuit. Hoc loco non alienum uidetur de condicione eorum hominum referre: quos leges sacros esse certis diis iubent: quia non ignoro quibusdam mirum uiderique cum caetera sacra uolari nefas sit. hominem sacrum ius fuerit occidi. Cuius rei causa rei causa haec est. Veteres nullum animal sacrum in finibus suis esse patiebantur: sed abigebant ad fines deorum. quibus sacrum esset. Animas uero sacratorum hominum quos θόρακος graeci uocant: diis debitas existimabant. Quae admodum igitur quod sacrum ad deos ipsos mitti non poterat: a se tamen demittere non dubitant sic animas quas sacras in caelum mitti posse arbitrati sunt uiduatas corpore quae primum illo ire uoluerunt. Disputat de hoc more etiam Trebatius religioum libro. ix. Cuius exemplum ne simpliciter omisi. Cui cordi est legere: satis habeat & auctorem & uoluminis ordinem esse monstratum.

Quae scientissime plata a nonnullis male enunciando corrupatur. Cap.

Nonnullorum quae scientissime prolata sunt: male enunciando corrupimus dignitatem: ut quidam legunt. Discendo hac ducente dea flammam inter & hostes Expedior cum ille doctissime dixerit: ducente: deo: non dea. Nam & apud Galuam Aetherianus affirmat legendum: Pollentemque deum uenerem non deam. Signum etiam huius est cyprici barbati corpore sed ueste muliebri cum sceptro ac statura uiri. Et putant eandem marem ac foeminam esse. Aristophanes eam ἀφροδίτου appellat. Leuinus etiam sic ait. Venerem igitur alium adorsans siue foemina siue mas est. ita uti alma noctiluca est. Philocorus quoque in athide eandem affirmat esse lunam: & ei sacrificium facere uiros cum ueste muliebri mulieres cum uirili. quae eadem & mas existimatur & foemina Hoc quoque de prudentia religionis a Virgilio dictum est. Decidit exanimis uitamque reliquit in astris Aereis. Iginus enim cum de proprietatibus deorum cum de astris ac stellis loqueretur ait oportere his uolucres imolari. Docte ergo Virgilius dixit apud ea numina aiam uolucris remansisse: quibus ad litandum data est. Nec nomen apud se quod fortuitum esse poterat: uacare permittit: Matrisque uocauit Nomine caesimille mutata parte camilla. Nam Stadius Tullianus de uocabulis rerum libro primo ait dixisse Callimachum: tuscos Camillum appellare Mercurium: quo uocabulo significat praeministrum deorum. Vnde Virgilius ait Metabum Camilla appellasse filiam Dianae. scilicet praeministrum. Nam & pacubius cum de medea loqueretur: Caelitum camilla expectata aduenis salue hospita. Romani quoque pueros puellasue nobiles & uestes camillos & camillas appellant flaminicorum & flaminum ministros Haec quoque obseruatione eius non conuenit praeterire. Mos erat. inquit hesperio in latio: quem protinus urbes Albanae coluere sacrum

Pinarii
Potitii sacerdotis
Her.

Custos

In sacris
herculis epulantur sedentes

Aries indutus insolito colore portendit imperatori foelicitatem

Quid sacre

Venus mas & foemina

aphroditio

Camillius praeministris deorum
Quid sit mos & consuetudo

nunc maxima rerum Roma colit. Varro de moribus morē esse dicit in iudicio animi: quem seque debeat cōsuetudo: Julius Festus de uerborū significatiōibus libro. xiii. Mos est inquit institutū patriū pertinens ad religiones cerimoniasq; maiorū. Ergo Virgilius utrunq; auctorem secutus: & primo quidem Varronem: quoniam ille dixerat morē præcedere: sequi cōsuetudinem: postq; dixit mos erat: subiunxit quē protinus urbes Albanæ coluere: & nūc maxima rerū Roma colit: quo perseuerantiam cōsuetudinis monstrat. Et quoniam Festus pertinere ad cerimōias ait: hoc idem docuit Maro adiiciendo sacrū quem protinus urbes Albanæ coluere sacrū. Mos ergo præcessit: & cultus moris secutus est: quod est cōsuetudo. Et hic diffinitionem Varronis impleuit. Adiciendo deinde sacrū ostendit morem cerimonias dicatum quod Festus asseruit. Idem seruauit & in. xii. libro cū ait. Morē ritusq; sacrōrum adiiciam: in quo ostendit aperte morem esse ritus sacrōrum. Sed historiæ quidem fidem in his uersibus secutus est. Mos erat hesperio ī latio: & reliqua. Seruauit enim regnōrum successionē. Quippe primi regnauerunt latini: inde albanī: & inde romani. Ideo mos erat primū dixit hesperio in latio: & postea quē protinus urbes albanæ coluere sacre deinde subiecit nūc maxima rerū roma colit. Excessere omnes adytis arisq; relictis Dii quibus imperiū hoc steterat. Et de uetustissimo romanorū more & de occultissimis sacris uox prolata ē. Constat enim omnes urbes in alicuius dei esse tutela: morēq; romanorū arcanū & multis ignotum fuisse: ut cū obsiderent urbem hostium: eamq; iam capi posse cōsiderent: certo carmine euoarent tutelares deos: q; aut aliter urbem capi posse nō crederēt: aut etiam si posset: nefas existimarent deos habere captiuos. Nam propterea ipsi romani & deū in cuius tutela urbs roma ē: & ipsius urbis latinū nomen ignotū esse uoluerunt. Sed dei quidem nomen nōnullis antiquorum inter se diffidentū libris insitum: & ideo uetustas persequentibus quicquid de hoc putatur innotuit. Alii enim Iouem crediderunt: alii lunā: sunt qui Angeronam quæ digito ad os admoto silentium denuntiat: Alii autē quorū mihi fides uidetur firmior Opem Cōsuiam esse dixerūt. Ipsius uero urbis nomen etiam doctissimis ignoratū est: cauētibus romanis ne quod sæpe aduersus urbes hostiū fecisse se nouerāt: idem ipsi quoq; hostili euocatiōe paterentur: si tutelæ suæ nomen diuulgaretur. Sed uidendum ne quod nōnulli existimauerunt: nos quoq; confundat: opinantes uno carmine & uocari & ex urbe aliqua deos & ipsam deuotam fieri ciuitatem. Nam repperi in libro quinto recūditarum Sammonici Sereni utrunq; carmen: quod ille se in cuiusdam Farii uetustissimo libro repperisse professus est. Et autem carmen huiusmodi quo dii euocantur: cū opugnatione ciuitas cingitur. Si deus: si dea est: cui populus ciuitasq; carthagenensis est in tutela: teq; maxime ille qui urbis huius populiq; tutelam recipisti: precor: uenerorq; ueniamq; a uobis peto: ut uos populum ciuitatemq; carthagenensium deferatis: loca templa sacra urbemq; eorum relinquatis: abiq; his abeatis: eiq; populo ciuitati metū formidinem obliuionem iniiciatis pditi que romā ad me meosq; ueniat: nostraq; uobis loca templa sacra urbs acceptior pbatorq; sit: mihi quoq; populoq; romano militibusq; meis præpositi sitis: ut sciamus intelligamusq;. Si ita feceritis: uoueo uobis templa ludosq; facturum. In eadem uerba hostias fieri oportet: auctoritate temq; uideri extorū ut ea pmittant futura: Vrbes uero exercitusq; sic deuouētur iam numibus euocatis. Sed dictatores imperatoresq; soli possunt deuouere his uerbis. Dis pater siue Iouis manes siue quo alio nomine fas est nominare: ut omnes illam urbem carthaginem exercitumque quem ego me sentio dicere fuga formidine terrore cōpleatis: quique aduersus legiones exercitū que nostrum arma tela que ferent: uti uos eos exercitus eosq; hostes eosq; homines urbes agrosq; eorum & qui in his locis regionibusq; agris urbibusq; agris urbibusq; habitant: abducatis: lumine supero priuetis. Exercitumq; hostiū urbes agrosq; eorū quos me sentio dicere: uti uos eas urbes agrosq; capita atatesq; deuotas cōsecratasq; habeatis eorū ollis legibus quibus quancūq; sunt maxime hostes deuoti: eosq; ego uicarios pro me fide magistratūq; meo & p populo romano exercitibus legionibusq; nostris deuoueo: ut me meamq; fidem iperiumq; legiones exercitumq; nostrū: qui in his rebus gerendis sūt bene saluos nos iri finetis esse: Si hæc ita faxitis: ut ego sciam sententiam intelligamq;. Tunc quisquis uotū hoc faxit ubi faxit recte factū esto. Oui bus atris tribus tellus mater teq; Iuppiter obtestor. Cum tellurem dicit: manibus terram tãgit: cū Iouem dicit: manus ad cælum tollit: cū uotum recipere dicit: manibus pectus tangit. In antiquitatibus autem hæc oppida inueni deuota stonios fregellas gabios: ueios: fidenas. Hæc itra italiã præterea carthaginem & corinthū. sed & multos exercitus oppidaq; hostiū gallorum hispanorum afrorum maurorū aliarūq; gentium quas prisca loquūtur annales. Hinc est ergo q; propter eiusmodi euocationem numinumq; discessionem ait Virgilius: Excessere omnes adytis arisq; relictis Dii: Et ut tutelares assignaret adiecit: quibus imperium hoc steterat. Vtq; præter euocationem etiam uim deuotionis ostenderet: in qua præcipue Iuppiter ut diximus iuocatur: ait Ferrus omnia Iuppiter argos Transtulit. Videtur ne uobis probatū sine diuini & humani iuris sciē

angerona

Carmen
quo dii euo
cāt ut uirg.
Excessere
oēs adytis

Deuotio
urbiū & ex
ercituum

Ciuitates
uotæ a po
pulo ro.
Virgilius
doctus iu
ris humani
& diuini

tia non posse profunditatem Maronis intelligi? Hic cum omnes concordia testimonio doctrinam & poetæ & narrantis æquarent exclamauit Euangelus diu se succubuisse patientiæ: nec ultra dis simulandum. quin in medium detegat insciētiam uirgilianam uulnera. **Et nos inquit manum ferula aliquando subduximus: & nos cepimus pontificii iuris auditum: & ex his quæ nota sunt nobis. Maronem huius disciplinam iuris nescisse constabit.** Quando enim diceret: Cælicolū regi mactabā in littore taurum: si sciret taurum immolari huic deo uetitum: aut si didicisset quod Atteius Capito comprehendit. Cuius uerba ex libro primo de iure sacrificorum hæc sunt. Itaque Ioui tauro uerre ariete imolari non licet. Labeo uero. lx. & viii. libro intulit: nisi Neptuno Apollini & Marti taurum non imolari. Ecce pontifex tuus quidem apud quas aras mactetur ignorat: cum uel æditus hæc nota sint: & ueterum non tacuerit industria Adhæc Prætextatus enidēs. **Quibus deorum imoletur tauro: si uis cum Virgilio comunicare: ipse te docebit: Taurum neptuno taurum tibi pulcher apollo. Vides in opere poetæ uerba Labeonis? Igitur ut hoc doctē: ita ilud argute. Nam ostendit Ideo non litatum: ideo secutum Horiendū dictū & uisu mirabile monstrum. Ergo respiciens ad futura hostiam contrariā facit. Sed & nouerat hūc errorē non esse inexplabilem. Atteius enim capito: quē in acie cōtra Maronē locasti: adiecit hæc uerba. Si quis forte tauro fecerit: piaculum dato. Cōmittitur ergo res non quidem impianda insolita tamē. Et cōmittitur non ignorantia: sed ut monstro locum faceret futuro. Subiecit Euāgelus: si euentu excusatur illicita: dic quæso: quod erat monstrum secutus: & cum Cæleri libari uino iuberet: quod omnibus sacris uetas: Cui tu lacte fauos & mitti dilue baccho. Vinum autem Cæleri non libari: debuit illū uel Plautus docere: qui in aulularia ait: Cereni mi Srobile hi sunt facturi nuptias: quæ temeti nihil allatum uideo? At hic uester flamen & pontifex & omnia tam quod imoletur: quod quid libetur ignorat. Et ne non ubique in libando pari errore sit deuius: in octauo ait. In mensam læti libant: diuosque præcantur: cum non in mensam: sed in aram secundum morē libare debuerint. Ut prius tibi pretextatus inquit: de posteriore quæstione respondeā Fateor te non imerito usurpata in mensam libatione quæsiisse: ampliusque speciē difficultatis auxeras: si magis Didonē in mensam similiter libantē notasses! Dixit: & in mensam laticū libauit honorem. Nam & Publius Tertius cum de ritu sacrorum multa differeret: ait sibi hunc locum in quō uenire: nec tamen hæsitacionem suā requisita rōne dissoluit. Ego autem quod mihi magistra lectōe cōpertū est: publicabo. In papiria enim iure euidenter relatū est Aræ uicē præstare posse mensam dicatā: ut in templo inquit iu nonis populoniæ augusta mensa est. Namque in fanis alia uasorū sunt & sacra suppelletilis: alia ornamentorum. Quæ uasorum sunt: instrumenti instar habent: quibus semper sacrificia cōficiunt: Quarum rerū principē locum optinet mensa: in qua epulæ libationesque & stipēs reponunt. Ornamenta uero sunt clypei coronæ & huiusmodi donaria. Neque enim donaria dedicantur eo tempore quo delubra sacrantur. At uero mensa arulæque eodē die quo ædes ipsæ dedicari solent. Unde mensa hoc ritu dedicata in templo aræ usum & religionem optinet puluinaris. Ergo apud Euadrū quidē sit iusta libatio. Quippe apud eam mensam quæ cum ara maxima more utique religionis fuerat dedicata: & in loco sacro & inter ipsa sacra in quibus epulabantur Incōuiuio uero Didonis quidē tantū regium cōstat non etiā sacrū fuisse apud humanā mensam in triclinio non in templo: quia non erat religio sed usurpata libatio solam fecit libasse reginā: in cuius personā nulla obliuionis necessitas: & multo ad usurpandum in potestate permissio At uero hic omnes in mensam læti libant diuosque præcantur: quia quod recte fieri nouerat: ab omnibus simul in templo epulantibus & uni sacratæ assidentibus mensæ factum esse memorauit: de illo autē uersu: Cui tu lacte fauos & mitti dilue baccho: paucis quod Maro accusatur absoluam. Poeta enim æque in rebus doctrinæ & in uerbis sectator elegantie sciens Cæleri mulso libari: adiecit: miti baccho fauos dilue scilicet mitescere uinum dicens cum mulsum cœperit fieri. Nam mite hic uinum ita dixit: ut alibi ait domitum & durum bacchi domitura saporem. Notum autem esse non diffitebere: quod ad diem duodecimam kalendas ianuarias Herculi & Cæleri faciūt sue prægnatē panibus mulso: Opportune me Hercule Prætextate fecisti Herculis mentionem. In cuius sacra hic Virgilius gemino errore commisit.**

Tum salii ad cantum incensa altaria circum

Populeis adsunt euincti tempora ramis.

Nam & salios Herculi dedit: quos tantum Marti dicauit antiquitas: & populeas coronas nominat cum ad aram maximam sola lauro capita & alia fronde non uinciant. Videmus in capite prætoris urbani lauream coronam cum rem diuinam Herculi fecit. Testatur etiam Terentius Varro in ea satyra: quæ inscribitur *ἄπει κερύρανον* maiores solitos decimam Herculi uouere. Nec decem dies intermittere: quin polluerent populum ad *ἀστυβολον* cum corona laurea demitterent cubitum. Hiccine est Vectius ait error geminus? At ego in neutro dico errasse Virgiliū.

Quibus
deis imola
tur taurus

Mami fe
tule fidd
ere

Vinum non li
bari Cæleri

Mensa dicata
are uide prætor

Secunda re
solutio de
uino in Cæ
leris
+ præcantibus

De Saliis

Nam ut primum de frondis genere dicamus, constat quidem nunc lauro sacrificantes apud aram maximam coronari. Sed multo post romam conditam haec consuetudo sumpsit exordium: postquam in auentino laetum coepit uiuere. Quam rem docet Varro humanarum libro secundo. Emonte ergo proximo decerpta laurus sumebatur operantibus: quam uicina offerebat occasio. Unde recte Maro noster ad tempora respexit: quibus Euander ante urbem conditam apud aram maximam sacra celebrabat: & utebat populo utique Alcide gratissima. Salios autem Herculi propter ubertatem doctrinae altioris assignat: quia is deus & apud pontifices idem qui & Mars habetur. Et sane ita Menippea Varronis affirmat quae inscribitur ἄλλος οὗτος ἠρόκλητος quia cum de Hercule multo loqueretur eundem esse ac Martem probauit. Caldei quoque stellam Herculis uocant: quam reliqui omnes Martis appellant: Est praeterea Octauii Herfensii liber: qui inscribitur de sacris saliaribus Tributi in quo salios Herculi institutos operari diebus certis & auspiciato docet. Item Antonius Enipho uir doctus: cuius scholam Cicero post laborem fori frequentabat: salios Herculi datos probat in eo uolumine: quo disputat quid sit fenestra: quod est hostium minusculum in sacrario: quo uerbo Ennius etiam usus est: idoneis (ut credo) auctoribus certisque rationibus error qui utebatur uterque defensus est. Si qua sunt alia quae nos commouent: in medium proferamus: ut ipsa collatio nostrum non Maronis absoluat errorem. Tunc euangelus: Nunquam ne tibi Praetextate uenit in mentem: toto ut aiunt caelo errasse Virgilium. Cum Dido suam rem diuinam pro nuptiis faceret: Maestus enim inquit lectas de more bidentes Legifere Cereri Phoeboque patrique Iyaeo. Et quasi expugnatus adiecit: Iunonis ante omnes cui uicula iugalia curae: Accipite. Et. M. Varronis uerba de agricultura libro tertio: qui cum de pauonibus in uilla nutriendis loqueretur: sic ait. Primus hos Quintus Hortensius augulari coena dicitur posuisse. Quod potius factum tum luxuriose quam se uere boni uiri laudabant. Quem cito secuti multi extulerunt eorum praecia: ut oua eorum denariis ueneant quinque: ipsa facile quinquagenis. Ecce res non admiranda solus: sed & pudenda ut oua pauonum quinque denariis ueneant quae hodie non decem uilius: sed omnino nec ueneunt. Is Hortensius platanos suas uino irrigare consuevit adeo ut in quadam actione quam habuit cum Ciceronis suscepta praecario a Tullio postulasset: ut locum dicendi permutaret secum. Abire enim in uillam necessario se uelle: ut uinum platanum quam in tusculano posuerat: ipse suffunderet. Sed forte ad notam seculi sui non sufficit Hortensius: uir alioquin ex professo molis & in praecinctu ponens omnem decorem. Fuit enim uestitum ad mundiciem curioso. Et ut bene amictus iret: faciem in speculo quaerebat: Vbi se intuens: togam corpori sic applicabat: ut rugas non forte sed industria locatas artifex nodus astrigeret: & sinus ex composito defluens modum lateris ambiret. Is quondam cum incederet elaboratus ad speciem collegae de iniuriis diem dixit quod sibi in augustis obuius offensus fortuito stricturae togae destraxerat: & capitale putauit: quod in humero suo locum rugae mutasset. Ergo hoc praetextato ad uiros uenio triumphales quos uictores gentium luxuria uicit. Et ut taceam Gurgitem a deuorato patrimonio cognominatum: quia insignibus uirtutis secutae uitia prioris compepsit aetatis. In qua foueam luxum & superbiam Metellus Pius peruenit continuationem successuum. Et ne multis morer, ipsa de eo Salustii uerba subiici. At Metellus in ulteriorem hispaniam post annum regressus magna gloria concurreribus undique uirili & muliebri sexu per uias & testa omnium uisibatur. Eum quaestor Caius Urbinus alique cognita uoluntate eum ad coenam iuitauerunt. Ultra somnum ac mortaliu[m] etiam morem curabant oxornatis aedibus per aulea & insigna scanis: ad ostentationem histrionum fabricatis. Simul croco sparsa humus: & alia in modum templi celeberrimi. Praeterea cum sedenti in transfemia demissum uictoriae simulacrum cum machinato strepitu tonitruum coronam ei imponebat. Tum uenienti thure: quasi deo supplicabat Toga picta plerumque amiculo erat ei incumbenti. Epulae quaesissime neque per omnem modo prouinciam sed trans maria ex mauritania uoluerunt & ferarum incognita antea plura genera: quibus rebus aliquam partem gloriae demperat: Maximeque apud ueteres & sanctos uiros superbia illa grauius indigna romano imperio extimatae. Haec Salustius grauissimus alienae luxuriae obiugator & censor Accipite inter grauissimas personas non defuisse luxuriam. Refero enim pontificis uetustissimam coenam: quae scripta est indice quarto Metelli illius pontificis maximi in haec uerba: Ante diem nonum kalendas septembris quo die Lentulus flammus martialis inauguratus est domus ornata fuit triclinia lectis eburneis strata fuerunt. Duobus tricliniis pontifices cubuerunt. Q. Catullus. M. Aemilius Lepidus. D. Syllanus. C. Caesar rex sacrorum P. Scaeuola sextus. Q. Cornelius. P. Volunius. P. Albi nouamus: & Iulius Caesar augur: qui eum inaugurauit. In tertio triclinio Popilia Perperna Licinia Arrucia uirgines uestales: & ipsius uxor Publicia flaminica & sempronia socrus eius. Coena haec fuit. Ante coenam echinos ostreas crudas quantum uellent: pelloridas sphodilos turdum a sparagos: subtus gallinam altile: patina ex ostrearum pelloridage balanos nigros balanos albos. Iterum sphodilos glycomaridas urtica ficetulas lumbos caprigies aprugnos altilia ex farina iuoluta ficedulas murices & purpuras

Hercules
idem &
Mars
Antonius
Enipho
Fenestra

Pauonum
primus
usus
Q. Hortensius
De mollitie
Hortensii

Gurges
gulofus
Metellus
Pius

Coena lauitissima
pont.

Descriptio
coenae
M. A.

in cœna sumina sinciput aprugnū: patinā piscium: patinā suminis: anates: querquedulas elixas: lepores altilia assa amilū panes picentes. Vbi iam luxuria tunc accusaret: quādo tot rebus facta fuit cœna pontificum? Ipsa uero eduliū genera q̄ dictū turpia Nam Cincius ī suasionē legis fan- nix obiicit sœculo suo: q̄ porcū troianum mensis inferant Quē illi ideo sic uocabāt: quali aliis inclusis animalibus grauidū. ut ille troianus equus grauidus armatis fuit. Exigebat hoc quoq̄ illa gulæ intemperantia. ut & lepores saginarentur teste Varrone: qui de agricultura libro ter- tio cum de leporibus loqueretur: sic ait. Hoc quoq̄ nuper institutū ut lepores saginarent: cū ex- ceptos e leporario quondā in caueis & loco clauso faciant pingues. Si cui hoc mirum uideat qd̄ ait Varro lepores ætate illa solitos signari: accipiat illud quod maiore admiratione sit dignum. Cocleas saginatas: quod idē Varro in eodē libro refert. Verba ipsa qui uolet legere: ubi debeat quærere indicauit. Neq̄ ego nunc antiquitati nos p̄ferendos uel comparandos: dico: sed respon- di obiurganti Horo asserēs uti res habet maiorem illis sœculis deliciarum curā fuisse q̄ nostro. Subiecit Furius Albinus antiquitatis non minus q̄ Cecina peritus Miror te inquit nō retulisse quanta illis affluentia marinarum pcurari solita fuerit copiarum: cuius relatu maximā cōuiuio- rum nostrorum sobrietatem doceres: Et Cecinna profer inquit in mediū quæ d̄ hac quoq̄ par- te luctu cōperisti Vltra omnes enim polles memoria uetustatis. Et Furius sic ingressus est: Ve- tustas quidem nobis semper (si sapimus) adoranda est. Illa quippe sœcula sunt: quæ hoc imperiū uel sanguine uel sudore pepererunt. Quod non nisi uirtutum faceret ubertas. Sed quod fatēdū est: in illa uirtutum abundantia uitis quoq̄ ætas illa non caruit: Equibus nonnulla nostro sœcu- lo morum sobrietate correcta sunt Et de luxu quidem illius temporis circa marinas copias di- cere institueram: sed quia in assertionem nostræ emendationis alia ex aliis proferenda se sugge- runt: de piscibus non omitto: sed differo dum de alia lasciuia qua nūc caremus: admoneo. Dic- enim Hore qui antiquitatem nobis obiicit: ante cuius triclinium modo saltatricē uel saltatorē te uidisse meministi? At inter illos saltatio certatim uel ab honestis appetebatur. Ecce enim ut ab illo ordiar. tempore: quod fuit optimis moribus Inter duo bella punica ingenui quid dicam ingenui: filii senatorum in ludum saltatorium cōmeabant: & illic crotala gestantes saltare dice- bant. Taceo q̄ matronæ etiam saltationem non inhonestam putabāt. Sed iter probas quoq̄ ea- rum erat saltandi cura: dūmodo non curiosa usq̄ ad artis perfectionē. Quid enim ait Salustius. Psallere saltare elegantius q̄ necesse est probat: Adeo & ipse Semproniam rephendit: non q̄ salta- re: sed q̄ optime scierit. Nobilium uero filios: & q̄ dictū nefas est filias quoq̄ uirgines inter stu- diosa numerasse saltandi meditationem: testis est Scipio Africanus: qui in oratione contra legem iudiciariam. Tyberii Gracchi sic ait. Docentur præstigias inhonestas cum cynedu- lis & sâbuca psalterioq̄ eunt in ludū histrionū: discunt cantare: quæ maiores nostri ingenuis p- bo ducier uoluerunt. Eunt in quā in ludū saltatorium inter cynedos uirgines pueriq̄ ingenui. Hæc cum mihi quisq̄ narrabat: non poteram animū inducere ea liberos suos nobiles homines docere. Sed cum ductus sum in ludum saltatoriū: plus mediūssidius in eo ludo uidi pueris: uirgi- nibusq̄ quingentis. In his unum (quod me reipublicæ misertum est) puerū bullatū petitoris fi- liū nō minorē anis duodecī cū crotalis saltare: quā saltationē ipudicus seruulus honeste saltā- rē nō posset. Vides quē admodū igemuit Africanus: q̄ uidisset cū crotalis saltatē filiū petitoris idē cādītati? quē ne tū qd̄ spes & adipiscēdi rō potuerat coercere magistratus: quo t̄ se suosq̄ ab oī- pb̄ro debuit uindicare: quo minus faceret qd̄. s. t̄pore non habebat: Cæterū superius plerūq̄ nobilitatē hæc propudia celebrare cōquestus est Cato. Sic nimiū. M. senatorem nō ignobilē Ce- cilium Spaciatorem & Fesceniū uocat eumq̄ staticulos dare iis uerbis ait. Descendit de canthe- rio: inde staticulos dare: ridicularia fundere. Et alibi in eundē. Præterea cantat: ubi collibuit: in- terdū græcos uersus agit: iocos dicit: uoces demutat: staticulos dat. Hæc Cato: cui ut uidetis etiā cantare nō ferii hominis sic uidetur quod apud alios: adeo nō inter turpia numeratū ē: ut Decius Sylla uirtanti nominis optime cantasse dicat. Cæterū histriones nō inter turpes habitos. Cice- ro testimonio est: quem nullus ignorat. Roscio & Aesopo histrionibus tam familiariter usum ut res ratōnesq̄ eorū sua solertia tueretur. Quod cū aliis multis tū exemplis quoq̄ eius declaratur. Nam illam orationem quis ē qui nō legerit: in qua populū romanū obiurgat: q̄ Roscio gestum agente tumultuarit? Et certe satis constat cōtendere eum cū ipso histriōe solitum: utrū ille sapi- us eandem sententiam uariis gestibus efficeret: an ipse per eloquentiæ copiam sermone diuerso pronuntiaret: Quæ res ad hanc artis suæ fiduciam Roscium abstruxit ut librū conscriberet: quo eloquentiam cū histriōia compararet. Is est Roscius: qui etiam lucio Syllæ carissimus fuit: & an- nulo aureo ab eodem dictatore donatus est. Tanta autem fuit gratia & gloria: ut mercedē diur- nam de publico mille denarios sine gregalibus solus acceperit. Aesopum uero ex pari arte ducen- ties sextertium reliquisse filio constat. Sed quid loquor de histrionibus: cū Appius Claudius uir

*querquedula*porcus tro-
ianusSaltatio in
mensa
Crotala
Exprobra-
tio saltatio-
nisCecilius
spaciatior*ad decora*Roscius
Histriones
æsupusAesopus
histrionis
ditif-
simus
Appius
claudius

triumphalis: qui salius usq; ad senectutem fuit: pro gloria obtinuerit q; inter collegas optime sal
 titabat. Ac prius q; a saltatione discedo: illud addicam uno eodemq; tempore tribus nobilissi-
 mis ciuibus non modo studium saltadi: sed etiam (si diis placet) peritiam qua gloriarentur fuis-
 se Gabinio cōsulari Ciceronis inimico: qd' ei & Cicero nō dissimulāter obiecit: & M. Cecilio no-
 to in rurbas uiro: quem idem Cicero defendit: & Licinio Crasso Crassi eius: qui apud parthos ex-
 tinctus ē: filio.

Nonnullos ex piscibus traxisse cognomina.

Cap. 1

Murenæ

Saluce pensiles

Sergius
orata

Ed de saltatiōe ueterum ad prædæ marine transire luxum Liciniorum me nomē ad-
 monuit: quos Murenas: cognominatos: q; hoc pisce effusissime delectari sūt: satis cō-
 stat Huic opinioni. M. Varro consentit asserens eodem mō Licinios appellatos Mu-
 renas quo Sergius Orata cognominatus est: q; ei pisces qui auratæ uocantur: carissi-
 mæ fuerint. Hic est Sergius Orata qui primus balneas pensiles habuit: primus ostrearia in baia-
 no locauit: primus optimum saporem ostreis lucrinis adiudicauit. Fuit autem ætate Lucii Cras-
 si illius diserti: qui q; grauis & serius habitus sit: etiam Cicero docet. Is tamen Crassus uir cenfori-
 us. Nam cum Cn. Domicio censor fuit: cum supra cæteros desertus haberetur: essetq; iter clarif-
 simos ciues princeps: tamen murenas in piscina domus suæ mortuam atratus tanq; filiam luxit
 Neq; id obscurum fuit: quippe collega Domicius in senatu hoc ei quasi deforme crimen obie-
 cit. Neq; id cōfiteri Crassus erubuit: sed ultro etiam si diis placet gloriatus est censor piā affectuo-
 samq; rem fecisse se iactans Piscinas autem q; refertas habuerint præciosissimis piscibus romani
 illi nobilissimi principes Lucius Philippus & Hortēsius: quos Cicero piscinarios appellat etiam
 illud indicium est: q; M. Varro in libro de agricultura refert: M. Catonem: qui post uticæ periit
 cum hæres testamento Lucilii esset relictus: pisces de piscina eius. xl. milibus uendidisset. Accer-
 sebantur autem murenæ ad piscinas nostræ urbis ab usq; freto siculo: quod thegium a mēfana re-
 spicit. Illic enim optime a prodigis esse creduntur tam hercule: quā anguilæ: & utræq; ex illo lo-
 co græce plotæ uocantur: latinæ flutæ q; in summo super nantes sole torrefactæ curuare se pos-
 se: & in aquam mergere desinunt: atq; ita faciles captu fiunt. Et si enumerare uelim: q; multi ma-
 gniq; auctores murenas e freto siculo nobilitarint: longum fiet. Sed dicam quid. M. Varro in
 libro qui inscribitur Gallus de admiradis dixerit iis uerbis. In sicilia quoq; inquit manu capi mu-
 renas flutas q; hoc in summa aqua præ pinguitudine fluitent. Hæc Varro. Sed quis neget indo-
 mitam apud illos (& ut ait Cecilius) uallatam gulam fuisse: qui ex tam longinquo mari instrumē-
 ta luxuriæ compararet. Nec rarus hic romæ piscis ut peregre accitus erat. Auctor est Plinius. C.
 Cæsarem dictatorem cum triumphales coenas populo daret: sex milia muræarum a C. Horio ad-
 pondus accepisse. Huius Hirii uillam quamuis nō anplam aut latam cōstat: ppter uiuaria quæ
 habuit: quadragies sextertium uenundatam.

De Accipensere.

Cap. 2

Ec accipenser quā maria prodigis nutriunt illius sæculi delitias euasit. Et ut liqueat
 secūdo panico bello celebre nomē huius piscis fuisse. Accipite ut memierit eius Plau-
 tus in fabula. quæ inscribitur baccharia ex persona parasiti.

Amphiplex piscis

Quis est mortalis tanta fortuna affectus unq;

Quā ego nūc sum? cuius hæc uentri portatur pompa.

Vel nunc qui mihi in mari accipenser latuit antehac:

Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus. Et ne uilius sit testis pœta: accipi-
 te assertore Cicerone: in quo honore fuerit hic piscis apud Publium Scipionem Africanum illū
 & Munatium. Hæc sunt in dialogo de fato uerba Ciceronis Nam cum esset apud Lauerniū Sci-
 pio unaq; Pontius: allatus est forte Scipioni accipenser: qui admodum raro capitur. Sed est piscis
 (ut ferunt) in primis nobilis. Cum autem Scipio unum & alterum ex his: qui eum salutatum ue-
 nerant inuitasset: pluresq; etiam inuitaturus uideretur. in aurem Pontius Scipio inquit uide qd
 agas: accipenser iste paucorum hominum est: Nec inficias eo temporibus Traiani hunc piscem
 in magno precio nō fuisse teste Plinio Secundo: qui in naturali historia cū de hoc pisce loqueret
 sic ait: Nullo modo in honore est: quod quidem miror cum sit paruus inuentu. Sed nec diu ste-
 tit hæc parsimonia. Nam temporibus Seueri principis: qui ostendebat duritiam morum; Samo-
 nicus Serenus uir ut sæculo doctus: cum ad principem suum scriberet: faceretq; de hoc pisce
 sermonē: uerba Plinii quæ superius posui: præmisit: & ita subiecit. Plinius (ut scitis) ad usq; Traia-
 ni imperatoris uenit ætatem Nec dubium est: q; ait nullo honore hunc piscem temporibus suis
 fuisse: uerum ab eo dici. Apud antiquos autem in precio fuisse ego testimoniis palam facio: uel
 eo magis q; gratiam eius uideo ad epulas quasi post liminio redisse. Quippe qui dignatiōe uestra
 cum intersum conuiuio sacro: animaduerto hunc piscem coronatus ministris cum tibicine in-

troferri. Sed quod ait Plinius de accipēseris squamis: id uegete esse maximus rerum naturalium indagator Nigidius Figulus ostendit. in cuius libro de animalibus quarto ita positum est. Cur alii pisces squama secunda accipenser aduersa sit. Hæc Samonicus qui turpitudinem conuiuii principis sui laudando notat: pendens uenerationem quæ piscis habebatur: ut a coronatis inferretur cum tibicinis cantu: quasi quædam non deliciarum sed numinis pompa. Sed ut minus miremur accipenserem graui precio taxari solitum: Asinius Celer uir consularis (ut idem Samonicus refert) mulum unum septem milibus numum mercatus est. In qua re luxuria illius sæculi eo magis licet æstimare: quod Plinius secundus temporibus suis negat facile mulum repertum: qui duas pondo libras excederet. At nunc & maioris ponderis passim uidemus & præcia hæc insana nescimus. Nec contenta illa ingluuius fuit maris sui copiis. Nam Ostranus præfectus classis sciens sacrum adeo italicis littoribus ignotum. ut nec nomen latinum eius piscis habeamus: incredibilem sacrorum multitudinem in uariis nauibus huc aduectam inter hostiam & campaniæ litus in mare sparsit: miroque ac nouo exemplo pisces in mari tanquam in terra fruges aliquas seminauit. Idemque tanquam summa in hoc utilitatis publicæ uerteretur: quinquennio dedit operam: ut si quis inter alios pisces scarum forte cœpisset: incolumem confestim & inuiolatum mari redderet. Quid extrimemus captiuam illius sæculi gulam seruisse mari: cum magno uel dicam maximo apud prædigos honore fuerit etiam thyberinus lupus & omnino omnes ex hoc amne pisces: quod equidem cur illis ita uisum sit ignoro. Fuisse autem etiam M. Varro ostendit: qui enumerans quæ in quibus italiæ partibus optima ad uictum gignantur: pisci thyberino palmam tribuit his uerbis in libro rerum humanarum. xi. Ad uictum optima fert ager capanus frumentum: falernus uinum: cassinas oleum: tusculanus ficum: mel tarentinus: piscem thyberis. Hæc Varro de omnibus scilicet huius fluminis piscibus: sed inter eos ut supra dixi præcipuum locum lupus tenuit: & quidem is qui inter duos pontes captus esset. Id ostendunt cum multi alii: tum etiam Caius Titius uir ætatis lucilianæ in oratione: qua legem famiam suavit: cuius uerba ideo pono: quia non solum de lupo inter duos pontes capto erunt testimonio: sed etiam mores quibus plerique tunc uiuebant facile publicabunt. Describens enim homines prædigos in focum adiudicandum ebrios comēantes quæque soleant in se sermocinari: sic ait. Ludum alea studiose unguentis delibuti scortis stipati. Vbi horæ. x. sunt iubent puerum uocari: ut comitium eat percussatum: quid in foro gestum: sit quid suaserint: quid dissuaserint: quid tribus iusserint: quid uetuerint. Inde ad comitium uadunt: ne litem suam faciant. Dum erunt: nulla est in angulo porto amphora: quam non impleant: quippe qui uesitam plenam uini habeant. Veniunt in comitium tristes: iubent dicere. Quorum negotium est: narrant. Iudex testes poscit. Ipsi in micrum. Vbi redit: ait se omnia audiuisse. Tabulas poscit. Litteras inspicit. Vix præ uino sustinet palpebras. Eunti in consiliū ibi hæc oratio. Quid mihi negotii est cum istis nugatoribus: potiusque potamus multum mixtum uino graeco: edimus turdum pingue: bonumque piscem: lupum germanum qui inter duos pontes captus fuit. hæc Titius. Sed & Lucilius acer: & uolentus poeta ostendit scire se hunc piscem egregii saporis: qui inter duos pontes captus esset: eumque quasi liguritorem catilonem appellat: scilicet qui proxime ripas sterco insectaretur. Proprie autem catilones dicebantur: qui ad polutum Herculis ultimi cum uenirent catillos liguribant.

Lucili uersus hi sunt.

Fingere præterea afferri quod quisque uolebat:

Illum summa ducebant: atque altitium lanx:

Hunc pontes thyberinos duo inter captos catillo.

Longum fiat si enumerare uelim quot instrumenta gulæ inter illos uel ingenio excogitata sint uel studio confecta. Et hæc nimirum causæ fuerunt: propter quas tot numero leges de cœnis & sumptibus ad populum ferebantur: & imperari cœpit: ut patentibus ianuis præsitareretur & cœnitareretur. Sic oculis ciuium testibus factis luxuriæ modus fieret. Prima autem omnium de cœnis lex ad populum orchia peruenit: Quam tulit. C. Orchus tribunus plebis de senatu sententia. iiii. anno que Cato censor fuerat. cuius uerba (quia prolata sunt) prætereo: Summa autem eius præscribebat numerum conuiuium. Et hæc est lex orchia: de qua Cato mox orationibus suis uociferabatur: que plures: que præscripto eius cauebatur: tum ad cœnam uocarentur. Cumque auctorem nouæ legis aucta necessitas imploraret post annum uicesimum secundum legis orchia fana lex lata est anno post romam conditam secundum Gelii opinionem quingentesimo octogesimo octauo. De hac lege Samonicus Serenus ita refert. Lex fanaia sanctissimi Augusti ingenti omnium ordinum consensu peruenit ad populum. Neque eam prætores aut tribuni: ut plerisque alias: sed ex omnium bonorum consilio & sententia ipsi consules pertulerunt: cum res publica ex luxuria conuiuiorum maiora quam credi potest detrimenta pateretur. Si quidem eo res redierat: ut gula illecti plerique ingenui pueri pudicitiam & libertatem suam uendiderent. Plerique ex plebe romana uino madidi in comitiū ueniret:

Celer
Asinius ce-
ler
Mulus pi-
scis *ingluuius*
Ostranus
præfectus
Scarius pi-
scis

Lupus thy-
berinus
Lupus cap-
tus inter du-
os pontes de
quibus *Hor. li. ii.*
sermo. saty.
Lex famia

Catilones

Lex ut cœ-
naret patē-
tibus ianu-
is
Leges istæ
sumptuariæ
Lex orchia

Lex fanaia

& ebrii de reipublicæ salute consulerent. Hæc Samōichus. Faniæ autem legis seueritas in eo su-
perabat orchiam legem; q̄ in superiore numerus tantūmodo cœnantium cohibebat: licebatq̄
secundum eam unicuiq̄ bona sua inter paucos consumere. Fania autem & sumptibus modum
fecit assibus centū. Vnde a Lucilio poeta festiuitatis suæ more centussis uocatur. Fanniam legē
post annos decem & octo lex didia cōsecuta est. Eius serundæ duplex fuit causa. Prima & potissi-
ma: ut uniuersa italia nō sola orbe lege sumptuaria teneretur. Italicis æstimantibus: fanniam legē
nō in se: sed in solos urbanos ciues esse cōscriptā. Deinde ut nō soli qui prandia cœnæ suæ maio-
re sumptu fecissent: sed etiam qui ad eas uocati essent atq̄ omnino interfuissent. pœnis legis te-
nerentur. Post didiam licinia lex lata est a Publio Licinio Crasso diuite. Cuius serundæ p̄bādæq̄
tantum studiū ab optimatibus impensum est: ut cōsulto senatus iuberetur: ut ea tantūmodo p̄
mulgata priusq̄ trinundino confirmaretur: ita ab omnibus obseruaretur: quasi iam populi sen-
tentia comprobata. Lex uero hæc paucis mutatis in plerisq̄ cū fania congruit. In ea enim feren-
da quæ sita est nouæ legis auctoritas exolescēte metu legis at̄iquioris. Ita hercules ut de ipsis. xii.
tabulis factū est: quarum ubi cōtemni antiquitas coepit. eadem illa: quæ illis legibus cauebatur:
in alia latorum nomina transierunt. Sed legis liciniæ summa: ut kalendis nouis nundinis roma-
nis cuiq̄ in dies singulos. xxx. dumtaxat asses edūdi causa cōsumere liceret: Cæteris uero diebus
qui excepti nō essent: ne amplius apponeretur q̄ carnis aridæ pondo tria & falsamentorū pondo
libra: quod exterra uite arboreue natum sit. Video quid remordeat. Ergo iudiciū sobrii sæculi
est: ubi tali præscripto legum coerceretur expensā cœnarū. Non ita est. Nam leges sumptuariæ
a singulis ferebantur. qui ciuitatis totius uitia corrigerēt. Ac nisi pessimis effusissimisq̄ moribus
uiueretur: profecto opus serundis legibus nō fuisset. Vetus uerbum est. Leges inq̄ bonæ ex ma-
lis moribus procreantur. Has sequitur lex cornelia & ipsa sumptuaria: quam tulit Cornelius Syl-
la dictator: in qua non cōuiuiorū magnificentia prohibita est: nec gulæ modus factus: uerū mi-
nora precia rebus imposta. & quibus rebus dii boni q̄q̄ exquisitis & pene incognitis generibus
deliciarū: quos illic pisces: quasq̄ offulas nominat: & tamen precia illis minora cōstituit: ausim di-
cere ut uilitas eduliū animos hominum ad parandas obsoniorū copias incitaret: & gulæ seruire
etiam qui paruis essent facultatibus possent. Dicam plane quod sentio. Apprime luxuriosus mi-
hi uidetur & prodigus: cui hæc tanta in epulis uel gratuita ponatur. Itaq̄ tanto hoc sæculum ad
omnem incōtinentiam promptius ut pleraq̄ harum rerū quæ syllana lege ut uulgo nota cōpre-
henduntur: nemo nostrum uel fando cōpererit. Sylla mortuo Lepidus consul legem tulit & ipse
cibariam. Cato enim sumptuaria leges cibarias appellat. De hinc paucis interiectis annis alia lex
peruenit ad populū ferene. Antio Restione: quam legem quāuis esset optima: obstinatio tamen
luxuriæ & uitiorū firma concordia nullo obrogante irritam fecit. Illud tamen memorabile de
Restione latore ipsius legis fertur: eum quod uixit foris postea nō recoenasse: ne testis fieret con-
temptræ legis: quā ipse bono publico pertulisset. His legibus anumerarē edictū de sumptibus ab
Antonio propositū: qui post triumuir fuit: ni indignū crederem inter cohibentes sumptus An-
tonio locum facere: cuius expensæ in cœnam solitæ cōferri sola unionis a Cleopatra uxore con-
sumpti æstimatione superate sunt. Nam cū antonius quicquid mari aut terræ aut etiam cælo gi-
neretur: ad satiandam ingluuiem suam natū existimans faucibus ac dētibus suis subderet eaq̄
re captus de romand imperio facere uellet ægyptiū regnum. Cleopatra uxor: quæ uinci a roma-
nis nec luxuria dignaretur: sponsione prouocauit insumere se posse in unam cœnam sextertium
centies. Id antonio mirū uisum nec moratus sponsione cōtendit dignus culina Munatio Planco
qui tam honesti certaminis arbiter electus est. Altera die Cleopatra pertentans Antonium pol-
lucibilem sane cœnam parauit: sed quā nō miraretur Antonius: quippe qui omnia quæ appone-
bantur ex quotidianis opibus agnosceret. Tunc regina aridēs fialam poposcit: cui aceti non ni-
hil acris insudit: atq̄ illuc unionem demptum ex aure altera festinabunda demisit: eumq̄ ma-
ture dissolutum uti natura est eius lapidis: absorbit. Et quāuis eo facto sponsione uicisset. quip-
pe cum ipsa margarita centies sextertium sine cōtentione eualuisset: manum tamē & ad alterius
unionis aurem similiter admouit: nisi Munatius Plancus iudex seuerissimus superatum Anto-
nium mature pronūtiasset. Ipse autem unio cuius magnitudinis fueris: inde colligi poterit: q̄ q̄
superfuit postea uicta regis & capta ægypto romam delatus disiectusq̄ est: & factæ ex una mari-
ta duæ: impositæq̄ simulacro Veneris: ut monstruosæ magnitudinis: in templo qd̄ pantheū d̄r.

DE Nuce iuglande. Cap. 9

Dhuc dicente furio secūdæ mensæ illata bellaria nouo sermoni principiū dederunt.
Symmachus. n. at̄rectās manu nuces uellē igt̄ ex te audire Serui. tāra nucibus noīa
q̄ cā uel origo uariauerit: aut ūde tot mala cū hac una appellatiōe uocitēf. Fiūt tamē

Lex Didia

Lex licinia

*Fanniam*Lex corne-
lia*Lex* Antius re-
stionsCleopatrx
Luxus i da-
pibus*Vnus Cleopatrx*

Iuglans

seorsū diuersa tā uocabulo q̄ sapore. Ac prius de nucibus absoluas uolo q̄ tibi memoria crebra lectiōis occurrūt: Et Seruius: Nux ista iuglās secūdū nōnulloꝝ opinionē a iuuādo & a glāde dicta existimatur. Caius uero in libro de significatiōe uerborū hoc refert: Juglans arbor dicta est perinde ac iouis glans. Nam id arboris genus nuces habet: quæ sunt suauiore sapore q̄ glans est. Hunc fructum antiqui illi: q̄ egregiū glandiq̄ similit̄ ipsamq̄ arborē; deo dignā existimabāt: Iouis glandē appellauerunt: quæ nūc lris interlisis iuglans noiatur. Cloatius aut̄ Verius in libro a græcis tractatoꝝ ita memorat: iuglās q̄ si diuglās: id ē Διός Βόλωνος: Sicut Theophrastus ait: Hanc græci etiam basilicam uocant.

De Nuce auellana.

Vx hæc auellana seu prænestina est eadem: ex arbore est: quæ corylus dicitur: de qua Virgilius dixit: corylū fere. Est aut̄ natio hominū iuxta agrū prænestinū q̄ carsitani uocantur ὄρεσι τῶν κόρυων Cuius rei meminit Varro in logistorico: qui inscribit: Marius de fortuna: inde. s. prænestinæ nuces. Est & illud apud Neuiū in fabula ariolo. Quis heri apud te prænestini & lanuini hospites suapte utrosq̄ decuit acceptos cibo: alteris inanē bullā madidā dari: alteris nuces in præcliui pfundere. Hanc autem nucē græci ponticā uocant: dum unaquæq̄ natio indit huic nuci nomē ex loco: in quo nascit̄ copiosior.

De Nuce Castanea.

Cap. 11

Vx castanea de q̄ Virgi: Castanea s̄q̄ nuces: uocat̄ & heracleotica. Nā uir doctus Optius i libro quē fecit de siluestribus arborib̄ sic ait: Heracleotica hæc nux: quā qdā castaneā noiānt. Itē pōtica nux atq̄ et̄ q̄ dicunt̄ basilicæ iuglādes germia atq̄ flores agūt similit̄ iisdē t̄pibus q̄bus græcæ nuces. Nūc dicēdū ē q̄ sit græca nux: ac simul hoc dicēs amygdalā de lance tulit: & ostēdit: Nux græca hæc ē: q̄ & amygdala dicit̄. Sed & thasia eadē nux uocat̄. Testis est Cloatius in ordinatoꝝ græcoꝝ libro q̄rto: cum sic ait: Nux græca amygdala. Acca uero i supplicatione. nucē græcā ait faunūq̄ adde quātūlibet. Nucē molluscā licet hyemis nobis t̄ps inuideat. tamē q̄ de nucibus loquimur: indictā nō relinquimus. Plautus i calcedo sic eius meminit: Molluscā nucē sup̄ eius dixi ipendente tegulas. Ecce plautus noiāt quidē sed q̄ sit mollusca nux nō exprimit. Est aut̄ p̄sicū qd̄ uulgo uocat̄ & mollusca nux d̄r. s. q̄ cæteris oibus nucibus mollior sit. Huius rei idoneus assertor est Sueuius uir longe doctissimus in idilio: qd̄ inscribitur more cū. Nam cum loquitur de hortulano faciēte moretum inter cætera quæ eo mittit: & hoc pomum mitti ait his uerbis.

Admisce tu acca basilicis hæc nunc:

Partim persica: quod nomen sic deniq̄ fertur

Propterea: q̄ qui quondam cum rege ponti

Nomine alexandro magno færa prælia bello:

In persas retulere suo. post inde reuentum

Hoc genus arboris in prælatis finibus graiis

Differuere novos fructus mortalibus dantes.

Mollusca hæc nux est: ne quis forte inscius erret.

De Nuce tarentina.

Cap. 12

Vx tarentina dicitur: quæ ita mollis est ut uix attrectata frāgatur. De qua i libro Fabrorini sic reperitur. Itemq̄ quidam tareninas oues uel nuces dicunt: quæ sunt tarentinæ a tarento: quod est sabinorum lingua molle. Vnde tarentinos quoq̄ dictos putat Varro ad Libonem primo. Quam in culpam etiam Oratius potest uideri incidere qui ait Et molle tarentum.

De Nuce Pinea.

Cap. 13

Vx pinea hos nobis: qui appositi sunt: nucleos dedit. plautus in cistellaria: qui e nucē nucleos esse uult: frangat nucem Et quia mala uidemus admixta bellariis: post nuces de malorum generibus differendum est. Sunt de agricultura scriptores: qui nuces & mala sic diuidunt: ut nuces dicant omne pomum: quod foris duro tegatur: & intus habet quod esui est. malum uero quod foris habeat quod est esui: & durum intus includat. Secundum hanc diffinitionem persicum: quod Sueuius poeta superius inter nuces numerat: magis erit iter mala numerādū. His p̄missis maloz̄ enumerāda sūt genera: q̄ Cloatius ordinatoꝝ græcoꝝ lib. iiii. ita diligēter enumerat. Sūt at̄ genera maloz̄ armeniū cotoniū citreū couimelliū cōditū ἐρω musteū martianū orbiculatū ogrānū p̄cox p̄nuceū punicū p̄sicū q̄rianū p̄siuū rubrū scācianū siluestre si rutiū scantianū tybur uerianū. Vides p̄sicū a Cloatio inter mala numeratū: qd̄ nomen originis suæ tenuit: licet iam dudū nostri soli germen sit: Quod autem ait idem Cloatius: Citreum & ipsum persicum malū est secundū Virgiliū: Fœlicis mali quo non p̄stantius ullum:

Nux basili

ca

Nux auel

ana siue

Corylus

Prænestina

Carsitani

populi

Nux pōti-

ca

Nux casta

nea q̄ & he

racleotica

Nux græca

q̄ & amyg-

dala

Thasia nux

Mollusca

nux que et

Persicum

Nux taren/

tina

Tarentum.

Nux pinea

Inter nuces

& mala

Genera ma

lorum

Persicū

De Citreo

& reliqua. Et ut nemo dubitet hæc de citreo dixisse Virgilium: accipite quæ Oppius i libro de siluestris arboribus dicat. Circa idē malus & persica: altera generatur: in italia: & i media altera. Et paulopost de citreo loquēs ait: Est aut odoratissimū. Ex quo interiectum uesti tineas necat: Fertur autem uenenis contrarium: quod tritū cum uino purgatione uirium suarum bibentes feruat. Generantur autem i perside omni tempore mala citrea. Alia enī præcarpunt: alia iterim maturescunt. Vides hic & citreū nominari: & omnia signa pomi quæ de eo Virgilius dixit: licet nomen citrei ille nō dixerit: Nam & Homerus q citreū τῖον appellat: ostēdit esse odoratū pomū αὐοκαλὸν ὀδωδέι Et quod ait Oppius inter uestem poni citreum: idē significat & Homerus: cum dicit εἰματα. Hinc & Neuius poeta in bello punico ait: Citrosam uestem:

Citrosa uestis

De Piris. Cap. 14

Pyrogæ genera

Ira hæc quæ uidemus: uarietas nominū numerosa discernit. Nam idē Cloatius sic eorum uocabula describit: antianum cucurbitinū ciritiū ceruisca calculosum crustumiū decimæ græculū Iollianū lauinū laureū lateresianū marapiū milesiū myrteū neuianum orbiculanum præcianū rubile signinum tullianū ticianū turrinianum præcox uolemium mespilusserum sementinū serum tarentinum serum ualerianū serum.

De Ficis. Cap. 15

Ficogæ genera

Dmonēt nos & fici aridæ: ut enumeremus genera ficorum eodē Cloatio nos de his ut de aliis instruente. Sic enī diuersas ficos diligentia suæ moræ dinumerat: africa albula harūdinea a sinistra atra palusca augusta bifera carica caldica alba nigra chia alba nigra cucurbitina duricorea herculanea lauiana ludia leptoludia maritica numidica pulla pōpeiana præcox tellana atra. Sciendum q fici alba ex foelicibus sit arboribus: contra nigra ex infoelicibus. Docent nos utrūq; pontifices: Ait enī Veranius de uerbis pontificalibus: Foelices arbores putant esse: quercus æsculus ilex superius fagus corylus sorbus ficus alba pyrus malus uitis prunus cornus lotus. Targnus aut priicus i ostentario arborario sic ait.

Ficus foelix & infoelix Quæ sint foelices arbores

Arbores in foelices Arbores quæq; inferum deorū auertentiūq; in tutela sunt: eas infoelices nominat. Alternū sanguinē foelicem ficū atrā quæq; baccā nigrā nigrosq; fructus ferūt: iteq; acrifoliū pygæ saluaticū pruscū rubū sentesq; qbus portēta pdigiaq; mala: cōburi iubere oportet. Quid qd' ficū tanq nō pomū secerni a pomis apud idoneos repimus? Afranius in selia: Pomū holus ficū uuā. Sed & Cicero œconomicon libro tertio: Neq; ferit uitē: neq; quæ sata est diligenter colit: oleum ficos poma nō habet Nec hoc ignorādū ē: ficū solā ex oibus arboribus nō florere. Lactis pprie ficogæ dr. Grossi appellant fici: quæ non maturescūt. Hos græci dicunt ὀλύνθεος. M. Attius: In milibus tot ficogæ nō uidebitis grossum. Et paulopost ait. Sumas ab alio lacte diffiuos grossos. Et postumius Albinus ānali priō de bruto. Et cā sese stultū Brutūq; faciebat: grossulos ex melle edēbat.

Lactis Fici grossi

De Oleis & uuis. Cap. 16

Oleagæ genera

Learū genera hæc enumerant: africana albigerus aquilia alexandrina ægyptia culminea cōditua liciniana orchas oleaster paulia paulia radius salentina sergiana termuttia. Sicut uuarū ista sunt genera aminea. Iā regiō: nā aminei fuerūt: ubi nūc salernū ē. asinusca atrusca albuierus abena apiana apicia bumāna: aut ut græci dicūt βύλαθοσ dura cina labrusca melāpifithia maronia maræotis numētana p̄cia prānia psithia pilleolaca rhodia stephanitis uenūcula uariola lagea. Inter hæc p̄textatus: Vellem Seruiū nostrum diūtius audire: sed hora nos quietis admonet: ut exorto iubar e eloquio Symmachi domi suæ fruamur: atq; ita facta discessio est.

Aminei ad salernum

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLUSTRIS SATURNALIORVM

LIBER. III

EC MAGIS INCEPTO VULTVM SERMONE mouetur. Quā si dura silex aut stet marpesia cautes. Tandē corripuit sese: atq; inimica refugit Item pathos est & i hoc uersu. Obstupui: steterūtq; comæ: & uox faucibus hæsit: Sed tota Daretis fatigatio habitu depingitur. Ast illū fidi æquales genua ægra trahentē. Quassantēq; utroq; caput cassūq; cruorē Ore eiestantem. Sociorūq; eius trepidationē breuiter ostendit. Galeāq; enlēq; uocari accipiūt qsi non spōte accepturi munus: quod erat damnum uerecundia. Ex eodem genere est illud. Totoq; loquentis ab ore Scintillæ absistunt: oculis micat acribus ignis. Est & in descriptione lāgoris hitus: ut ē tota descriptio pestilentia apud Tucididem. Et labiē infoelix studioq; atq; imemor herbæ Victor

equus. Et demissæ aures: incertus ibidē sudor: & ille quidē moriturus frigidus. Est iter pathe & pudor ut circa Deiphobum pauitatem & dira tegentē supplicia. Et luctus habitu proditur: ut in Euryali matre: Excussi manibus radii: reuolutaq; pensa Euolat infœlix. Et latinus quia mirat: de fixa obtutu tenet ora. Et Venus quia rogatura est: Tristior & lachrymis oculos suffusa nitētes. Et sybilla quia infani: Subito nō uultus nō color unus: Non comptæ mansere comæ.

Oratio pathetica: Cap. 1

Vnc uideamus pathos quo tenore orationis exprimit. Ac primū quæramus qd de tali oratione rhetorica arte p̄cipitur. Oportet enim ut oratio pathetica aut ad indignationē aut ad misericordiā dirigatur: quæ a græcis δίκτρος καὶ Δείνωσις appellatur: Horum alterū accusatori necessariū est: alterq; reo: Et necesse est initiū abruptum habeat: quoniā satis indignationibus leuiter incipere nō conuenit. Ideo apud Virgilium Iuno sic incipit. Quid me alta silentia cogis Rumpere? Et alibi Me ne incepto desistere uictā? Et alibi: Heu stirpem inuisam & fati cōtraria nostris Fata phrygū. Et Dido: Moriemur inultæ? Sed moriamur ait. Et eadē: Proh iuppiter ibit: Hic ait. Et priamus. At tibi pro scelere exclamat p̄ talibus ausis Nec initiū solum tale esse debet. sed omnis (si fieri pōt) oratio pathetica & breuibus sententiis & crebris figurarum mutationibus debet: uelut inter æstus iracundiæ fluctuare. Vna ergo nobis uirgiliana oratio pro exemplo sit. Heu stirpem inuisam Initiū ab ecphonēsi. Deinde sequuntur breues interrogatiuulæ. Num sygeis occūbere campis: Num capti potuere capi? num incensa cremauit Troia Viros: Deinde sequitur hyperbole: Medias acies mediōsq; p̄ ignes Inuenere uia. Deinde ironia: At credo mea numina tandē Fessa iacēt: odiis haud exaturata quieui. Deinde ausus suos inefficaces queritur. Per undas ausa seq. & pfugis toto me opponere ponto. Secūda post hæc hypbole. Assumptē ī teucro: uires cæliq; marisq;. Inde dispersæ querelæ. Quid syrtes aut syl-la mihi? quid uasta carybdis. Profuit? Iungitur inde argumentum a minore: ut pathos augeatur: Mars p̄dere gentē Immanē lapithū ualuit. Minor scilicet. persona ideo illud sequit: Ast ego magna iouis coniunx. Deinde cum causas quoq; contulisset: quanto ip̄etu dea dixit: Infœlix q̄ memet ī oīa uerti. Nec dixit nō possum perdere Aeneam: sed uincor ab Aenea. Deinde cōfirmat se ad nocendū: & quod propriū est irascentis: & si desperet pfici posse: tamē ip̄edire cōtenta est. Flectere si nequeo superos: acheronta mouebo.

Non dabitur regnis esto prohibere latinis

Attrahere. atq; moras tantis licet addere rebus

At licet amborum populos excindere regum.

Post hæc in nouissimo: quod irati libenter faciūt: maledicit. Sanguine troiano & rutulo dotabe re uirgo. Et p̄tinus argumētū a simili cōueniēs ex p̄cedētibus: Nec face tantū Cysseis prægnans ignes enixa iugales: Vides q̄ sæpe orationē mutauerit: ac frequētibus figuris uariauerit: quia ira quæ breuis furor est: nō pōt unū cōtinuare sensum in loquēdo. Nec desunt apud eūdem ofones misericordiā cōmouētēs. Turnus ad Iuturnā. An miseri fratris letū ut crudele uideres? Et idē cū auget inuidiā occisoz. p̄ se amicoz. Vidi oculos ante ipse meos me uoce uocatē Muranū. Et idē cū miserabile fortunā suā faceret: ne uictō sibi pascere: Vicisti: & uictū tendere palmas Ausonii uidere. Idē. Quos minime uellē. Et alioz p̄ces orantium uitā: Per te per qui te talē genuere patētes: & similia.

De Habitu. pathos. Cap. 2

Vnc dicamus de habitu pathos: qd ē uel in ætate uel in debilitate & cæteris q̄ sequūtur. Eleganter hoc seruauit: ut ex oī ætate pathos misericordiā mouere. Ab infantia. Infantūq; aiæ flentes in limine primo. A pueritia: Infœlix puer atq; impar cōgressus achilli. Et parūq; p̄i tēdebat iulū. Vt nō minus miserabile sit piculū ī paruo q̄ ī filio.

Et Superst cōiunx necreusa: a scaniusq; puer? Et alibi parui casus iulii. A iuuenta uero.

Impositiq; rogis iuuenes ante ora parentum:

Pugētēsq; genæ iuuenili in corpe pallor. A senectā Danai miserere senectæ. Et ducit infœlix æuo cōfectus aletes. Et caniciē multo deformat puluere. Mouit & a fortūa mō misericordiā mō indignationē. Misericordiā: Tor quōdam populis trisq; supbū Regnatorē asiæ. Et Sinon: Et nos aliqd nomēq; decusq; Gessimus: Et Ausoniiq; olī ditissimus aruis. Indignationem uero ex uerbis Didonis: Et n̄is illuserit aduena regnis. Elegāter. n. ex cōreptu Aeneæ auget iniuriā suā. Et amata: Exulibus ne dat ducēda lauinia teucris? Et Numanus: Bis capti phryges. Mouit pathos misericordiā & ex debilitate. Ex quo me diuū p̄ atq; hoīum rex Fulmis afflauit uētis: & cōtigit igne Et alibi: Et trūcas inhonesto uulnere nares. Et de Mezētio: Attollit in ægrū se foemur. Et Huc caput atq; illuc humero ex utroq; pependit. Et te decisa suum laride dextera quærit. Et acerq; cruento Puluere: perq; pedes traiectus lora tumentes. Mouit pathos misericordiam frequenter & a loco: Cū uitā in filuis inter deserta ferarū Lustra domosq; traho: & libyæ deserta pagro.

Patheticæ orationes δίκτρος καὶ Δείνωσις miserabilis οἴο Δείνωσις grauitas

Prognosis A

num A

num A
num A

Pathos a misericordiā Pathos ab oī ætate

A fortuna

A debilitate

A loco

Et At nos hinc alii sitiētes ibimus afros, Pars scythiā & rapidum cretæ uenimus oaxē. Et illud egregie & breuiter: Ter circū illiacos raptauerit hec tora muros, Illiacos id ē primæ muros quos ipse defenderat: pro quibus efficaciter p̄ decem ānorum spatia pugnauerat. Et illud: Nos patriā fugimus. Et Littora cū patriæ lachrymans por tusq; relinquo: Et dulces moriens reminiscitur agros. Et Ignarum laureus habet ora minanta Lyrnesi domus alta solo laurente sepulchrū. Et ut Agamēnonem indigne ostenderet occisum: assumpsit locum: Prima inter limina dextra optetit. Et illud mœnibus in patriis atq; inter tuta domorum: Sacer uero locus præcipue pathos mouet. Occisum inducit Orphea: & miserabiliorē interitum eius a loco facit: Inter sacra deū nocturniq; orgia bacchi: Et in euerfioē troiæ Perg; domos & religiosa deoz; limina. Cassandra quoq; raptū uel diminutionem q̄ miserabilē facit sacer locus: Ecce trahebatur a tēplo adytisq; minerue: Et alibi: Diue armipotētis ad ara p̄cubuit. Et andromache cū de Pyrrhi nece diceret: ut inuidiā occidentis exprimeret. Excipit incautū patriasq; obtruncat ad aras. Et Venus quot Aeneas in mari uexatur ita lunonis quā iuidiose quæritur de loco Neptuno. In regnis hoc ausa tuis. Fecit sibi pathos sæpe ex tempore: Prius q̄ Pabula gustassent troiæ xanthūq; bibissent. Et Orpheus miserabilis ex longo dolore. Septē illum totos phibent ex ordine mēses. Et palinurus Vix lumine quarto prospexi italiā. Et Achimēnides: Tertia iam lunæ se cornua lumine cōplēt. Et septima post troiæ excidium iam uertitur æstas. Frequens apud illum pathos a causa: re uera enim causa ut res aut atrox aut miserabilis uideatur. ut Cicero ī Verrem. Qui ob sepulturam ī carcere necatorum a parentibus rogabatur. Hoc enim non tam rogari aut pecuniā exigere q̄ ob hanc causam. indignum erat. Et Demosthenes cum quæritur quendā inuidia circūuentum. ex causa auget inuidiam. Circūuenit inquit arbitū: qui inter me atq; se integre iudicauerat. Ergo & Virgilius egregie sæpe ex hoc loco traxit affectū. Occidit inquit ī acie Galefus. Hoc p̄ se nō ē dignum misericordia belli tempore: sed admouit causam: dum paci medium se offert. Idem alio loco Sternitur infœlix. Deinde subiicit causam miserabilem alieno uulnere id ē cū ad aliū telū esset emissum. Et cum palamedē indigne occisum uellet: Quē falsa sub proditiōe pelagi Inson tem infando indicio quia bella uetabat Demisere neci: Et Aeneas ut ostenderet magnitudinem timoris sui: bene causam posuit. Et pariter comitq; oneriq; timētē: Quid lapix ut cōtēptis cæteris artificijs inglorius (quē admodū poeta ait) uiueret q̄lis cā pponit. Ille ut depositi pferret fata parentis. Ex eodem genere est: Fallit te incautū pietas tua. Hæc enim cā illum hostibus ē sic miserabilē fecit. Sed Aeneas cū hortatur: ut sepeliantur occisi. quā causam proponit. Qui sanguine nobis Hanc patriam pepere Nec suo non & indignatio demonstratur a causa: ut illic Multa gemens ignominia plagaq; supbi Victoris: Tum quos misit inultus amores. Et illud a causa ex affectu indignantis An solos tangit atridas iste dolor? solisq; licet capere arma mycenis? Et illud. At tu dictis albane maneres. Et illa oīa: Vendidit hic auro patriā. Quicq; ob adulteriū cæsis Nec partē posuere suis. Ad pathos mouendū nec duos illos p̄termisit locos: quos rhetores appellat a mō & a materia. Modus est cū dico: occidit manifeste uel occulte. Materia ē: cū dico: fero an ueneno. Demosthenes de mō iuidiā: Midia facit se pulsatū cothurno: Cicero Verri cū nudū quendā dicit ab eo statuæ ipositū. Virgilius nō minus euidenter Altaria ad ipsa trementē Traxit & in multo lapsantē sanguine nati. Et capulo tenus abdidit enfem. Et illa oīa a mō sūt. R ostroq; imanis uultur adunco Inmortale iecur tondens: & reliqua. Et quos sup atra silex iam iā lapsura cadenti iminet assimilis. Sed & misericordiā a mō sæpe cōmouet: ut de orptheo Latos iuuenem sparfere p̄ agros Et illud Obruit auster aqua inuoluēs nauēq; uirosq;. Et saxū ingēs uoluūt alii. Et Mortua quin etiam iugebat corpora uiuis. Et ī georgicis: Nec uia mortis erat simplex: & cætera de inscriptione morbi. Sed & materia apud rhetores pathos mouet: ut dū queritur Cicero flāmā ex lignis uiridibus factā: atq; ibi inclusum fumo necatū Hoc enī a materia ē: quoniam hic usus est fumo materia ad occidendū: ut alius gladio: alius ueneno. Et ideo acerrimū pathos ex hoc motū est. Idē facit: & cū flagellis cæsum querit ciuē romanū. Inuenies idē apud Virgilium. At pater omnipotēs densa inter nubula telū Contorsit nō ille faces & fumea thædis: & reliqua: Elegāter at illius quē materia elusit Ex huius aut uera & uehemēti materia exp̄ssit iracundiā. Et singula quidē enumerabimus: ex quibus apud rhetores pathos nascitur quibus ostēdimus usū Maronem sed nonnunq; Virgilius in una re ad augendū pathos duobus aut pluribus locis coniunctis utit: ut in Turno ab ætate: Miserere parentis Longeui. A loco: Quē nūc mœstū patria ardea lōge diuidit. Et circa Cassandriā ex mō: Ecce trahebat. Ex hitu corpis passis priameia uirgo crinibus. Ex loco. A tēplo adytisq; mineruæ: Et circa agamēnonē a priā: ipse myceneus. A fortūa: Magnoz; ductor achiuū. A necessitudine Cōiugis. A loco Priā iter limia subsedit adulter. Tacite quoq; quasi per diffinitionē pathos mouere solet: cū quæres miserationē mouet: nō dilucide dicitur: sed datur intelligi: ut cum Mezentius dicit. Nunc alte uulnus adactū. Quid n.

A loco sacro

A tempore

A causa

A mō & a materia

aliud ex hoc intelligendū est: q̄ hoc altum uulnus esse amittere filium. Et rursus idē: Hęc uia sola fuit qua perdere posses. Sed hic scilicet accipiendū est perire esse amittere filiū. Et Iuturna cū querit: q̄ adiuuare fratrem phibeat: immortalis ego. Quid enī sequitur non est immortalitas in luctu uiuere: Hęc ut dixi uim diffinitionis habet: & a poeta eleganter introducta sunt. Sunt & i arte rhetorica ad pathos mouendū etiā hi loci qui dicuntur circa rem: & mouendis affectibus p̄ oportuni sunt: ex quibus primus est a simili. Huius species sūt tres exemplū: parabola: imago:

Græce *παράδειγμα: παρὰβολή εἰκων.*

Ab exemplo Virgilius

Si potuit manes accersere coniugis orpheus

Threicia fretus cythara fidibusq; canoris.

Si fratrem pollux alterna morte redemit.

Quid thesea: magnum quid memorem alcidem.

Antenor potuit mediis elapsus achiuis. Hęc enim omnia misericordiā mouēt: quōniā indignū uidetur negari sibi quod aliis indultum est. Deinde uide unde auget inuidiam: Si potuit manes accersere cōiugis orpheus. Habes causam disparem manes illic cōiugis: hic patris: illic accerseret: hic uidere threicia fretus cythara. Hic misericordiā eius irrisit: Si fratrem pollux alterna morte redemit. Itq; uiam toties. Hoc iam a modo. Plus est enim sæpe ire: q̄ semel. Quid thesea: magnum quid memorem alcidē. Hic propter egregias p̄sonas nō habuit quid minueret: uel quid augeret. Verum quod illis elucebat: hoc sibi iactat cum iis esse cōmune. Et mi genus ab ioue sūmo. Simile est & illud ab indignatione. Quid enī ait Iuno Pallas ne exurere classem Argiuū. Iam hoc plus est classem uicticem: q̄ reliquias fugientiū. Deinde causam minuit: Vnius ob noxam & furias aiacis olei. Quā minuit ut noxam diceret: quod leuis culpæ nomē est. Et unius quod facile possit ignosci: & furentis: ut nec culpa sit. Et alibi. Mars perdere gentē immanē lapithum ualuit. uides easdē obseruatōes: gentem & immanē. Deinde aliud exemplū: Concessit in iras ipse deū antiquā genitor calidona dianæ: Antiquā ut plus honoris accederet ex uetustate. Deinde i utroq; causam minuit. Quod scelus aut lapithis tantū aut calidone mœrente.

Arabola uero: quōniā magis hoc poetæ conuenit: sēpissime pathos mouit. Cū aut miserabilem aut iracundum uellet inducere. Miserabilem sic.

Qualis populea mœrens philomena sub umbra:

Qualem uirgineo demessum pollice florem. Et alia plurimæ patheticæ parabolæ: i

quibus miseratus est. Quid de ira: Ac uel uti pleno lupus insidiatus ouili Dum fremit ad caulas Et Mugitus uel uti fugit cū sauius arā Taurus. Et alia plura similia q̄ quærit inueniet.

T imago quæ est a simili pars: etia: idonea est mouendis affectibus. Et fit cum aut forma corporis absentis describitur aut omnino quæ nulla est fingitur. Vtrūq; Virgilius eleganter fecit.

Illud prius circa Ascanium

O mihi sola mei super astynactis imago.

Sic oculos sic ille manus sic ora ferebat: Fingit uero cū dicit: quā fama secuta est. Candida succi etiam: latrantibus iuguina monstris. Sed prior fama *ὀκτρον* hęc *ἀείνοσι* id est prior misericordiam cōmouet: horrore secūda. Sicut alibi. Et scissa gaudens uadit discordia: palla: Quā cū sanguineo sequit bellona flagello. Et oīa illa q̄ de forma dixit. Sed illud nimīū pathetice. Furor impius itus sæua sedēs sup arma: & centū uictus aenis Post tergū nodis: fremet horridus ore cruēto.

Ixi mus a simili: nūc dicamus a minore pathos a poeta positū. Nēpe cū aliqd̄ p̄ponit qd̄ p̄ se magnū: sit deīde mīus ostēdit q̄ illud qd̄ uolumus augeri: sine dubio infinita miseratio mouet. Ut ē illud: O foelix una aīe alia priameia uirgo Hostilē ad tumulū troiæ sub mœnibus altis iussa mori. Primū q̄ ait foelix cōparationē sui fecit: deinde

posuit a loco: hostilē & ad tumulū. Et a mō qd̄ nō minus acerbū ē: iussa mori: Sic ergo hęc accipienda sunt quīs hostilē ad tumulū: quīs iussa mori: foelicior tamē q̄ ego: q̄a sortitus non potuit ullos. Simile ē & illud O terq; q̄terq; bti. Et qd̄ de pasiphe dicit: Prætidēs iplerūt fallis mugitibus agros: Deinde ut minus hoc eē mōstraret: at nō tā turpes pecudū tamē ulla secuta ē Cōcubitus.

Quid illud nonne uehementer patheticū est a minore: Nec uates helenus: cū multa horrenda moneret: Hos mihi prædixit luctus nō dira celæno. Quid hic intelligimus. nisi oīa quæ passus erat minora illis uisa q̄ patris mortem.

Maiore negauerūt quidā rem augeri posse. Sed elegāter hoc circa didonē Virg. induxit. Non a liter q̄ si immissis ruat hostibus omnis carthago: aut antiqua tyrus. Dixit. n. non minorem luctu fuisset ex unius morte q̄ si tota urbs qd̄ sine dubio esset maius ruiisset. Et Homerus idē fecit. Est apud oratores & ille locus idoneus ad pathos mo

Pathos circa

Pathos ab exemplo

uoca

Pathos parabola:

Pathos ab imagine

Pathos a minori

Pathos a maiore

a loco p̄ter spem

uendum: quid dicitur: præter: spem. Hunc Virgilius frequenter exercuit: Nos tua progenies cæli qbus annuis arcem. & cætera. Et dido,

Hunc ego si potui tantum sperare laborem

Et pferre soror potero æneas euandro. Et nūc ille quidē spe multū captus inani Fors & uota facit. Et illud: Auena nr̄i. Quod nunq̄ ueriti sumus: ut possessor agelli Diceret hæc mea sūt uete res migrate coloni. Inuenio tamen posse aliquē ex eo: qd̄ iā sperauerit: mouere pathos: ut Euan der: Haud ignarus erā quantū noua gloria in armis Et prædulce decus:

ὁμοιοπα

θειαν

Pathos de

similitudine

Passionis

ad *ματάλη* ad *μῆτα*

A dubita

tione

Katores ὁμοιοπαθειαν uocant: quotiens de similitudine passionis pathos nascit: ut apd̄ Virgiliū: Fuit & tibi talis Anchiles genitor. Et patriæ strixit pietatis imago. Et dido: me quoq; p̄ multos similis fortuna labores Est & ille locus ad permouendum pathos in quo sermo dirigif̄ uel ad inanimalia uel ad muta: quo loco oratores fre-

quenter utitur. Verūq; Virgilius bene pathetice tractauit: uel cū ait dido: Dulces exuuiæ dum fata deusq; sinebant uel cū Turnus: Tuq; optima ferrū terra tene. Et idē alibi: Nunc o nunq̄ frustrata uocatus hasta meos. Et Rebe diu res si qua diu mortalibus ulla est: uiximus. Facit apud oratores pathos etiā addubitatio: quā græci ἀπόρησιν uocāt. Est enī uel dolentis uel irascētis dubitare quid agas. En quid ago. Rursus ne p̄cos irrita priores experiar: Et illud de Orpheo: Quid faceret: quo se rapta cōiuge ferret: Et de Niso. Quid faciat: qua ui iuuenē quibus audeat armis eripere: Et anna permouetur: Quid primum deserta quærar: comitem ne sororem. Et at testatio rei uilæ apud rhetores pathos mouet. Hoc Virgilius sic exequitur.

Ipse caput niuei fultum pallantis & ora:

Vt uidit leuiq; patens in pectore uulnus. Et illud. Impleuitq; sinum sanguis

Et moriensq; luo se in sanguine uersat.

Ab attesta

tione ●

Et Crudelis nati monstrantem uulnera cernit.

Et Ora uirum tristi pendebant pallida tabo.

Et Voluitur eurialus leto: pulchrosq; per artus It cruor.

Et Vidi egomet duo de numero cum corpora nostro.

Pathos per

hypbolem

Acit hyperbole: id est nimietas pathos: p̄ quā exprimit uel ira uel misericordia. Ira ut cum forte dicimus milies ille pire debuerat: quod ē apud Virgiliū. Omnes p̄ mor tes animā fontē ipse dedissem Miseratio cū dicit: Daphni tuū p̄cnos etiā ingenuisse leones Interitū. Nascitur p̄ter hæc de nimietate uel amatoriū uel alterius generis pathos. Si mihi nō hæc lux toto iā longior anno est. Et illud seorsum: Maria ante exurere turno: q̄ sacra dabitur pinus. Et non si tellurem effundat in undas.

Xclamatio quæ apd̄ græcos ἐκφώνησις dicit: mouet pathos. Hæc fit iterdū ex p̄sona poetæ: nō nunq̄ ex ipsius quē inducit loquentē. Ex poetæ quidē persona est.

Mantua ue miseræ nimium uicina cremonæ

Pathos per

exclamatio

nem

Per silentiū

Infœlix ut cūq; ferent ea facta nepotes. Crimen amor uestrū & alia similia. Ex p̄sona uero alterius: Dii capiti ipsius generiq; reseruēt. Et Dii talia grauis Instaurate: pio si p̄cnas ore re posco. Et Dii talē terris auertite pestē. Cōtraria huic figuræ ἀπόσιώπησις quod ē taciturnitas. Nam ut illic aliqua exclamādo dicimus: ita hic aliqua tacendo subducimus. Quæ tamē intelli gere possit auditor. Hoc aut̄ p̄cipue irascentibus conuenit: ut Neptunus. Quos ego sed motos præstat componere fluctus. Et Mnestus: Nec uincere certo.

Quāq; o sed lupent: quibus hoc neptune dedisti. Et Turnus:

Quāq; o si solitæ quicq; uirtutis adesset. Et in bucolicis:

Nouimus qui re trāuerla tuentibus hircis:

Et quo: sed faciles nymphæ irrisere: sacello. Sed & miseratio ex hac figura mota ē a Sinōe: Dōec calchate ministro Sed qd̄ ego hæc aut̄ neq; q̄ igrata reuoluo. Nascit pathos & de repetitōe: quā græci ἐπανάφορον uocāt: cum sententiæ ab iisdem nominibus incipiūt.

Hinc Virgilius: Eurydicem uox ipsa & frigida lingua.

Ah miseram eurydicem anima fugente uocabar:

Eurydicem toto referebāt flumine ripæ. Et illud:

Te dulcis coniunx: te solo in littore secum:

Te ueniente die: te de cedente canebat. Et illud:

Te nemus angitiæ: uitrea te fucimus unda

Te liquidi fluere lacus. ἐπιτίωσις quæ est obiurgatio: habet & ipsa pathos: id est cum obiecta iisdem uerbis refutamur: Aeneas ignarus abest: ignarus & absit.

Per obiur

gationem

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLUSTRIS SATVR
NALIORVM LIBER. V

OST HAEC CVM PAVLISPER EVSEBIVS Q. VIE-
uisset: omnes inter se cōsono murmure Virgilium nō minus
oratorē q̄ poetā habendū pnūciabāt: in quo & tanta ornan-
di disciplina: & tam diligens obseruatio rhetoricæ artis osten-
deretur. Et Auienus dicas mihi iquit uolo doctoz optime: si
concedimus (sicut necesse est) oratorē fuisse Virgilium: si quis
nunc uelit orandi artē consequi: utrū magis ex Virgilio: an ex
Cicerone proficiat. Video quid agas inquit Eusebius: quid in-
tendas: quo me trahere coneris: eo scilicet quo minime uolo
ad comparationē Maronis & Tullii. Verecūdæ enim interro-
gasti uter eoz præstantiore quādo qdē necessario is plurimū
collaturus sit: qui ipse plurimū p̄stat. Sed istam mihi necessita-
tem altam & pfundā remittas uolo: quia nō nostrū inter illos
tantas componere lites: nec aut̄ in utrāuis partē talis sententiæ auctor uideri. Hoc solum aude-
bo dixisse: quia facundia mantuanī multiplex & multiformis est: & dicendi genus omne cōple-
ctitur. Ecce enī in Cicerone uestro unus eloquentiæ tenor est: ille abundās & torrens & copio-
sus. Oratorum aut̄ non simplex nec una natura est: sed hic fluit & redundat: contra ille breuiter
& circūcise dicere affectat. Tenuis quidam & siccus & sobrius amat quandā dicēdi frugalitatē:
alius pingui & luculenta & florida oratiōe lasciuit. In qua tanti omniū dissimulatōe unus oīno
inuenitur Virgilius: qui eloquentiā ex omni genere conflauerit.

Quot genera dicendi. Cap. 1

Espondit Auienus: Apertius uellē me has diuersitates sub p̄sonarū exēplis doceres.
Quattuor sunt inquit Eusebius genera dicendi. copiosum in quo Cicero dominat̄.
Breue in quo Salustius regnat. Siccum quod Frōtoni ascribitur. Pingue & floridum
in quo Plinius secundus quondam: & nūc nullo uetere minor noster Symmachus luxuriat. Sed
apud unum Maronem hæc quattuor genera reperies. Vis audire illū tanta breuitate dicentē: ut
artari magis & contrahi breuitas ipsa non possit? Et campos ubi troia fuit. Ecce paucissimis
uerbis maximā ciuitatem hausit & absorpsit: non reliquit ille nec ruinā. Vis hoc ipsum copiosif-
sime dicat? Venit summa dies & ineluctabile tempus Dardaniæ: suimus troies: fuit iliū & igēs
Gloria teucroz ferus omnia iuppiter argo. Trāstulit: incensa danai dominatur in urbe. Op̄ria:
o diuū domus iliū: & inclyta bello Moenia dardanidū. Quis clades illius noctis: q̄s funera fado
Explicet: aut possit lachrymis æquare labores. Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos.
Quis fons: quis torrens: quod mare tot fluctibus: quot hic uerbis inundauit. Cedo nūc siccum
illud genus elocutionis: Turnus ut anteuolās tardum p̄cesserat agmen: Viginti lectis equitum
comitatus: & urbi Improuisus adest: maculis quē thracius albis Porrat equus cristaq; tegit ga-
lea aurea rubra. Hoc idē quo cultu: q̄ florida orationē cum libuerit profertur: Forta sacer cibe-
le choreus olimq; sacerdos Insignis longe phrygiis fulgebat in armis. Spūmantēq; agitabat equū:
quē pellis ahenis In plumā squāmis auro conferta tegebat. Ipse pegrina ferrugine clarus & ostro
Spicula torquebat Lycio gortinia cornu: Pictus acu tunicas & barbar regmina crurū. Sed hæc
quidem inter se separata sunt. Vis autem uidere quē admodū hæc quattuor genera dicendi Vir-
gilius ipse permisceat? & faciat unum quoddā ex omni diuersitate pulcherrimū temperamētū?
Sæpe etiam sterile incendere profuit agros: Atq; leuē stipulā crepitantibus urere flāmis. Siue
inde occultas uires & pabula terræ Pinguia cōcipiunt: siue illis omne per ignē Excoquit̄ uitiū:
atq; exudat inutilis humor. Seu plures calor ille uias & cæca relaxat Spiramēta: nouas ueniat q̄
succus i herbas. Seu durat magis & uenas astringit hiantes: Ne tenues pluuiæ rapidiue potētia
solis Acrior: aut boreæ penetrabile frigus adurat. Ecce dicendi genus: quod nusq; alibi deprehe-
des: in quo nec p̄ceps breuitas: nec infinita copia: nec ieiuna siccitas: nec lætitia pinguis.

Stili dicendi. Cap. 2

Vnt præterea stili dicēdi duo dispari moralitate diuersi. Vnus est maturus & grauis
qualis Crasso assignat. Hoc Virgilius utit̄: cū latinus p̄cipit Turno. Op̄stans animi
iuuenis quātū ipse feroci Virtute exuperas: tāto me impēsius æquū est Consulere: &
reliqua. Alter huic cōtrarius ardens & erectus & infensus: q̄li est usus Antonius. Nec hūc apud
Virgiliū frustra desideraueris. Haud talia dudū Dicta dabis: morere & fratrem ne desere frater.
Vides ne eloquentiā oīum uarietate distinctā: quā quidē mihi uidet̄ Virgilius nō sine quodam

Dicendi ge-
nera quat-
tuor
Copiosum
Breue
Siccum
Floridū &
Pingue

stili dicēdi
duo
Maturus &
Grauis
Ardens &
Infensus

De laudi-
bus operis
Vir. instar
mundi

præfagio quo se omnium profectibus præparabat: de industria permiscuisse. Idque non mortali sed diuino ingenio præuidisse: atque adeo non alium ducem secutus quam ipsam rerum omnium matrem naturam. Hinc prætexuit uelut in musica concordia dissonorum. Quippe si mundum ipsum diligenter inspicias: magnam similitudinem diuini illius & huius poetici operis inuenies. Nam qualiter eloquentia Maronis ad omnium mores integra est: nunc breuis: nunc copiosa: nunc sicca: nunc florida: nunc simul omnia: interdum lenis aut torrens: sic terra ipsa hic læta segetibus & pratis: ibi siluis & rupibus hispida: hic sicca arenis: hic irrigua fontibus: pars uasto aperit mari. Ignoscite: nec nimium me uocetis: qui naturæ rerum Virgilium comparauit. Intra ipsum enim mihi uisum est: si dicere decem rhetorum qui apud athenas atticas floruerunt: stilos inter se diuersos hunc unum permiscuisse. Tunc Euangelus irridenti similis: Bene inquit opifici deo a rure mantuano poetam comparas: quem graecos rhetores quorum fecisti mentionem: nec omnino legisse asseuerauerim. Unde enim ueneto rusticis parentibus nato inter siluas & frutices educato uel leuis graecarum notitia litterarum? Et Eustachius: Caue inquit Euangele graecorum quemque de summis auctoribus tantam graecæ doctrinæ hausisse copiam credas: quantâ solertia Maronis uel assecuta est uel in suo opere digessit. Nam præter philosophiæ & astronomiæ amplam illam copiam: de qua supra disseruimus: non parua sunt alia quæ traxit a graecis: & carmini suo tamquam illic nata conferuit. Et prætextatus oratus sis inquit Eustachi: ut hæc quoque cõmunia nobiscum uelis quantum memoria repetere incitatus suffecerit. Omnes prætextatum secuti ad differendum Eustachium prouocauerunt. Ille sic incipit. Quæ Virgilius traxit a graecis dicturum ne me putes ea quæ uulgo nota sunt: quæ Theoricum sibi fecerit pastoralis operis auctor: ruralis Hesiodum: & quæ in ipsis georgicis tempestatis serenitatisque signa de Arati phaenomenis traxerit? Vel quæ euerfionem troiæ cum sinone suo & equo ligneo cæterisque omnibus quæ librum secundum faciunt: a Pisandro pene ad uerbum transcripserit: qui inter graecos poetas eminent opere quod a nuptiis Iouis & Iunonis incipiens uniuersas historias quæ mediis omnibus sæculis usque ad ætatem ipsius Pisandri cõtingerunt: in unam seriem coactas redegerit: & unum ex diuersis spatiis temporum corpus effecerit. In quo opere inter historias cæteras interitus quoque troiæ in hunc modum relatus est. Quæ fideliter Maro interpretando fabricatus est sibi iliacæ urbis ruinam. Sed & hæc & talia ut pueris decantata prætereo. Iam uero æneis ipsa ab Homero sibi mutuata est. Errorem primum ex odyssea: deinde ex iliade pugnas: quæ operis ordinem necessario rerum ordo mutauit. Cum apud Homerum prius iliacum bellum gestum sit: deinde reuertenti de troia error cõtingerit Vlyxi. Apud Maronem uero Aeneæ nauigatio bella quæ postea in italia sunt gesta: præcesserit. Rursus Homerus cum uellet iniquum graecis Apollinem facere: causam struxit de sacerdotis iniuria. Hic ut troianis Iunonem faceret infestam: causamque sibi congerit comparauit. Nec illud cum cura magna relatus sum: licet ut existimo non omnibus obseruatum: quod cum primo uersu promississet producturum sese de troiæ littoribus Aeneam. Troiæ qui primus ab oris italiae fato profugus lauina quæ uenit Littora. Vbi ad ianuam narrandi uenit: Aeneæ classem non de troia sed de sicilia producit. Vix e cõspectu sicilicæ telluris in altum Vela dabat læti quod totum homericis silis texuit: ipse enim uitans in poemate historicorum similitudinem quibus lex est incipere ab initio rerum: & continuam narrationem ad finem usque perducere: ipse poetica disciplina a rerum medio coepit: & ad initium post reuersus est. Ergo Vlyxis errorem non incipit a troiano littore describere: sed iacit eum primo nauigantem de insula calipsonis: & ex persona sua perducit ad phæacas. Illic in conuiuio Alcinoi regis narrat ipse quemadmodum de troia ad calipsonem usque peruenerit. Post phæacas rursus Vlyxis nauigationem usque ad ithacam ex persona propria poeta describit. Quem secutus Maro Aeneam de sicilia producit: cuius nauigationem describendo perducit ad lybiam. Illic in conuiuio Didonis narrat ipse Aeneas usque ad siciliam de troia nauigationem suam: & addidit uno uersu: quod iam copiose poeta descripserat: Hinc me digressum uestris deus appulit oris. Post africam quoque rursus poeta ex persona sua iter classis usque ad ipsam describit italiae. Interea medium æneas iam classe tenebat Certus iter. Quid quod & omne opus uirgilianum uelut de quodam homerici operis speculo formatum est? Nam & tempestas mira imitatioe descripta est. Versus utriusque qui uolet conferat: ut Venus in nauicæ locum Alcinoi filiae successit. ipsa autem Dido refert speciem regis Alcinoi conuiuium celebratis. Scylla quoque & charibdis & circe decenter attingit & per solis armatis strophades insulae finguntur. At pro cõsultatione inferorum descendit ad eos cum comitatu sacerdotis inducit. Ibi Palinurus Elpenor: sed & in festo Aiaci infesta Dido: & tyresia cõsiliis Anchisæ monita respondet. Iam prælia iliadis & uulnerum non sine disciplinæ perfectione descriptio: & enumeratio auxiliorum duplex: & fabricatio armorum: & ludicri certaminis uarietas: idemque inter reges & ruptum foedus: & speculatio nocturna & legatio reportata a Diomede repulsa Achillis exemplo: & super Pallante ut patroclo lamentatio & altercatio ut Achillis & Agamemnonis: ita Draconis & Turni. Vtrobique. n. alter suum alter publicum commodum cogitabat. Pugna singularis Aeneas

atq; turni: ut achillis & Hectoris: & captiui inferiis destinati: ut illic Patrocli: hic Pallatis: Sulmo
ne creatos Quattuor hic iuuenes. totidē quos educat ufens Viuētes rapit inferias: quos imolet
umbris. Quid q; p Lycaone homerico: q iter fugiētes dephēsus nō mixe si ad pces confugerat:
nec tamē Achilles ppter occisi patrocli dolorē pepcit: simili cōditiōe Magus in medio tumultu
subornatus ē. Inde mago pcul ifensam cōtēderat hastā. Et cū ille genua āplectēs uitā supplexq;
petisset: respondit: Belli cōmertia turnus Sustulit ista prior iam tum pallāte perempto. Sed & in
fulratio Achillis in ipsum Lycaonem iam peremptū in Tarquitū a Marone trāssert: Ille ait.

ἔνταυθοι νῦν κείσο μετ' ἰχθῆσιν οἷσ' ὦτε ἰλῆς
αἰμὰ πολυχμησονταὶ ἀκηδέες οὐδέ σε μητήρ
ἔντε μὲν ἡλεχέσσι γοήσεται ἀλλὰ σκάμανδρος
οἷσει δεινῆισ' εἰσὼ ἄλλοσ' εὐρέα κόλπων:

& cætera. At hic noster.

Istic nūc metuēdæ iace: & reliqua Et si uultis me & ipsos pferre uersus ad uerbū pene trāssatos:
licet oēs p̄sens memoria nō suggerat: tamē q se dederint obuios annotabo.

νέυρην μὲν μαζῶπτε λασεν τόξω δέ σιδήρον

Totam rem quanto cōpendio lingua ditior explicauit. Vester licet piodo usus idem tamē dixit.

Adduxit longe: donec curuata coirent

Inter se capita: & manibus iam tangeret æquis

Leua aciem ferri: dextra neruoq; papillam.

ἀλλ' ὅθ' εἰ δὴ τὴν νῆσον ἐλείπω μὲν οὐδέ τις ἄλλη

φοῖνετο γαῖᾶν ἀλλ' οὐρανόσ' ἠδ' ἐθαλάττα

δὴ τότε κυανῆν νεφέλῃν ἔσῃσε κρονίων

μηός ὑπὲρ γλαφυρῆς ἤχλυσε δέ πόντος ὑπ' αὐτῆς

Nec iam amplius ulla Apparet tellus cælum undiq; & undiq; pontus

Curuata in molis faciē circūstetit unda. Et de tartaro ille ait.

Τόσσον ἐνερέασι δ' ὅσον οὐρανόσ' ἐστ' ἀπό γαῖῃσ'

Bis pater in preccps tantum: tenditq; sub umbras

Quantus ad æthereum cæli suspectus olympum.

αὐτὰρ ἐπεὶ ποσσῖος καὶ ἐδῆτύος ἐξ ἔρον ἔντο

Postq; exempta fames: & amor compressus edendi.

ὡς ἐφοῖ τευχόμενος τοῦ ἐκλυε μητίετα γέυσο

τῶ δ' ἑτέρον μὲν ἔδωκε πατήρ. ἕτερον δ' ἀνένευσεν

νηῶν μὲν οἱ ἀπώσασθαι πτόλεμον τε μάχῃν τε

ἔδωκε σὸν δ' ἀνένευσεν μάχῃσ' ἐξ ἀπονέεσθαι

Audiat & uoti phæbus succedere partem

Mente dedit: partem uolucres dispersit in auras.

καὶ πᾶσι δ' ὡν πᾶσι λεισ' τόικεν μετόπισθε γέγονται

Hic domus æneæ cunctis dominabitur oris:

Et nati natorum & qui nascuntur ab illis.

Et alibi ille ait:

καὶ τὸτ' ὀδυσσῆος λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ

ὄχθησ' ἄσ' δ' ἄρα εἶπε πρόσθ' ὄν μεγαλήτορα τυμὸν

Hic de duobus unum fabricatus est.

Exemplo æneæ soluuntur frigore mēbra:

ἄξον δὴ ἔγχος Διομηδέος ἠδ' ἐκαὶ αὐτόν

πρηνεᾶ δ' ὅσ' ἐσείν σάϊων πρόπαιροιθε πυλάων

Armipotens præsens belli tritonia uirgo

Frangē manu telum phrygii prædonis: & ipsum

Pronum sterne solo: portisq; effunde sub ipsis.

ἦθ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κόρυσσεσθαι αὐτὰρ ἔπειθεα

οὐρανόσ' ἐσῆριξε κάρη καὶ ἐπὶ χροὶ βραίνει

Ingrediturq; solo & caput inter nubila condit:

Ille de somno ait.

Dulcis & alta quies placidæq; simillima morti.

ναὶ μὰ τὸ δ' εὐσῆσ' ὄρον. τὸ μὲν οὐτωσθε φύλλα καὶ ὄρους

φύσει; ἔπειτα δὴ πρῶτα τὴν ἐν ὄρεσι λελοιπὴν
 οὐδ' ἀναῖσθη λήσει; περὶ γὰρ ῥαεὶ χαλκός ἔλεψε
 φύλλα τε καὶ φλοιὸν. NUN AUTEM IV VIES AXAIΩN
 ἔν τε ἀλάμῃσ' φορέουσι Δεκάσπολοι οἷτ' ἐθέμισσ' αὖ
 πρὸς Δίῃσ' εἰρύαται, ὁ δέ τοι μέγασ' ἔοσεται ὄρκος
 Ut sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)
 Nunq̄ fronde leui fundet uirgulta neq; umbram;
 Cum semel in siluis immo de stirpe recisum
 Matre caret: posuitq; comas & brachia ferro:
 Olim arbos nunc artificis manus ære decoro
 Inclusit, patribusq; dedit gestare latinis.

Tria impos-
 sibilia

Ed iā si uideb' a collatiōe uersuū trāslatorū faceſſo: ut nec uniformis narratio pariat
 ex sarietate saltidiū: & sermo ad alia non minus præſenti causæ apta uertatur. Perge
 quæſo inquit Auienus oīa quæ de Homero subtrahit iueſtigare. Quid enī ſuauius
 q̄ duos præcipuos uates audire idem loquētes? Quia cum tria hæc ex æquo impossi-
 bilia putentur: uel loui fulmē: uel Herculi clauam: uel uersum Homero. subtrahere. Quod & si
 fieri poſſet: alium tamen nullum deceret; uel fulmen p̄ter loyem iacere: uel certare p̄ter Herculē
 lem robore: uel canere quod cecinit Homerus. Hic opportune in opus ſuū quæ prior uates di-
 xerat transferendo fecit ut ſua eſſe credantur Ergo pro uoto omnium feceris: ſi cum hoc cœtu
 cōmunicata uelis quæcunq; ueſtro noſter poeta mutuatus eſt. Cedo igitur. Eustachius ait. uir-
 gilianum uolumen: quia locos eius ſingulos inſpiciens homericorum uerſuum promptius ad-
 monebōr. Cūq; Symmachi iuſſu famulus de bibliotheca petitū librū detuliſſet: temere uoluit.
 Eustachius. Et dum uerſus quos fors obtuliſſet inſpiceret; uidete inquit portum ad ciuitatem
 Didonis ex itacha migrantem;

Est in secessu longo locus: inſula portum
 Efficit obiectu laterum: quibus omnis ab alto
 Frangitur inq; ſinus ſcindit ſeſe unda reductos
 Hinc atq; hinc ualtæ rupes geminiqu; minantur
 In cælum ſcopuli: quorum ſub uertice late
 Aequora tuta ſilent: tū ſiluis ſcæna cor ſcis
 Deluper: horrentiq; atrum nemus imminet umbra:
 Fronte ſub aduerſa ſcopulis pendentibus antrum:
 Intus aquæ dulces: uiuoq; ſedula ſaxo.
 Nympharum domus. hic ſeſſas nec uincula naues
 Villa tenent: unco nec alligat ancora moriu.

φόρκυνος δέ τις ἐς ἱλμὴν ἀλίῳ γέροντος
 ἐν δὴ μωῖα κῆσ' δύο δὲ πρὸ βλήτες ἐν αὐτῷ
 ἀκταὶ ἀπὸ ῥωγῆσ' λιμένος ποτι πρὸ πηλοῖαι
 αἱ τὰ νέμων σρε πῶσσι Δυσακῶν μέγα κῦμα
 ἔκτοσθεν τοσθεν δέ τ' ἀνυ δέ τ' μείο μενοῦσι
 νητέουσ' ἐλμοῖόταν ὄρωου μέτρον ἴκωνται
 αὐτῶρ ἐπὶ κρατὸσ λιμένος ταγύφυλλοσ ἐλαίη
 ἀγχοθὶ δ' αὐτῆσ ἀρρορον ἐπὶ ῥακῶν ἠερὸν δέσ
 ἱερὸν νυμφῶν αἱ νηῖδες καλέονθαι
 ἐν δέ κρηῆρες καὶ ἀμφιφορῆσ ἔασσι
 δαίνοι ἐνθα δέ πρὸσ ἰθα θηβῶσσοῦσι μέλισσι

T cum rogasset Auienus: ut nō sparsim sed ab initio per ordinē annotaret: ille manu
 retractis in calcem foliis sic exorſus eſt.

Aeole nāq; tibi diuum pater atq; hominum rex

Et mulcere dedit fluctus & tollere uento:

Sunt mihi bis ſemptem præſtanti corpore nymphæ:

Quarum quæ forma pulcherrima deiopæam

Conubio iungam ſtabili: propriamq; dicabo:

Tempeſtas Aenææ Aeolo concitante cū allocutione ducis res ſuas cōclamātis de Vlixis tempo-

ſtate & allocutione deſcripta eſt: in qua Aeoli Licum Neptunus optinuit. Verſus quoniā utro-

biqu; multi ſunt: nō inſerui Qui uolet legere ex hoc uerſu habebit exordium.

Hæc ubi dicta: cauum conuerſa cuspide montem

Et apud Homerum de quinto ody sseæ
 ὡς εἶπ' ὄν σὺνα γε νεφέλασ' ἐσάραξε Δεΰροντων
 χερσὶ τρίαιναν ἔλων πᾶσασ' Δορόθυεν ἀέλλασ'
 παντοίων ἀνέμων.

Vt primum lux alma data eum: exire locosq;
 Explorare nouos: quas uento accesserit oras:
 Qui teneant (nam inculta uidet) homines ne feraxue:

Quærare constituit: sociisq; exacta referre.
 ἔρομενος Δώρμαινε κατὰ φρενα καὶ κατὰ θυμόν
 ὦμοι ἐγὼ τέως αὐτε βροτῶν ἐς γαῖα νικάνω
 ἦρῶι γύβρις αἶγε καὶ ἀγριοὶ οὐδέ λίκαιοι
 ἢ φιλοφεινοὶ καὶ σφιννός ἐστὶ θεοῦ Διὸς

Nulla tuarum audita mihi neq; uisa sororum:
 O q̄ te memorem uirgo: nāq; haud tibi uultus
 Mortalis nec uox hominem sonat: o dea certe
 An phœbi soror: an nympharum sanguinis una.

γούνομαι σέ ἀνάσσα θεός νύ τοι ἦρῶιός ἐοῖ
 εἰ μὲν τις θεός ἐοῖ τοῖ οὐρανόν ἑυρύν ἔχουσιν
 ἀρτέμιδι σέ ἐγωγε λιός κούρη μεγάληο
 εἰδοσε μέγε θόσε φηὴ τὰ γυγίς αἰσκά

O dea si prima repetens ab origine pergam:
 Et uacet annales nostrorum audire laborum:
 Ante diem clauso componet uesper olympo

At uenus obscuro gradientes aere sepsit:
 Et multum nebulæ circum dea fudit amictum:
 Cernere nequis eos neu quis contingere possit:
 Moliriue moram: aut ueniendi poscere cauſas
 καὶ τότ' ὄδυσσεὺς ὄρτο πῶλιν Δι' ἑμὲν αὐτὰρ Ἀθήνη
 πῶλιν ἠέρα χεῖρε φίλα φρονέουσ' ὄδυσσιν
 μή τις φαίηκων μεγάλων ἀντιβολήσας
 κερτο μέοι τέ πέεσι καὶ ἔξερεοί τ' ὅτι σ' εἶν

Qualis in eurotæ ripis aut per iuga cynthi
 Exercet diana choros: quam mille secutæ
 Hinc atq; hinc glomerantur oreades: illa pharetrâ
 Fert humero: gradientesq; deas supereminet omnes
 Latonæ tacitum pertētant gaudia pectus.

Talis erat dido: talem se læta ferebat.
 οἷν Δάρτεμις εἰσκά τ' οὐρεα ἰοχέαιρα
 ἦ κατὰ τὴν γέτον περὶ μήκετον ἠέρυ μάνθον
 τερ πωμένη καπροῖσι καὶ ὠκείης ἐλάφ' οἰσι
 τῆ δ' ἄμα κοῦραι νύμφαι Διὸς αἰγιοχόιο
 ἀγρονόμοι παίζουσι γέγηθε Δέτ εφφρενα λήτω
 πᾶσαων δύπερ ἠγε κερὴ ἔχει ἠδε μετώπα
 ρεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται καλὰ Δέ τέ πᾶσαι
 ὡς ἠγάμφ' ὀλοῖσι μετέπρεπε παρθένος ἁδμης

Restitit æneas: calarq; in luce refulsit
 Os humerosq; deo similis: nāq; ipsa decoram
 Cæsariem nato genatrix: lumenq; iuuentæ
 Purpureum & lætos oculis afflarat honores.
 Quale manus addunt ebori decus: aut ubi flauo
 Argentum pariuſue lapis circūdatur auro.

Τὸν μὲν ἀνήγαγ' ἠθέκε Διὸς ἐκγεγαυῖα
 μείζονα τίεσι δέειν καὶ πάσσονα καδ Δέ κάρητός
 οὐλάσ' ἤκε κόμασ' υακινθίνω ἀντει ὁμοίασ'
 ὡς δότε τίς χρυσὸν περὶ χέυεται ἀργύρω ἀνήρ
 ἰδρὶς, ὃν ἠφροσ δέ Δαεν καὶ παλλασ ἀθήνη
 τεχνὴν παντοίην χαρίεντα δέ ἔργα τε λείει
 ὡς ἄρα τῶ κατέ χευε χάριν κεφαλήτε καὶ ὠμοίσ'
 Coram quem quaeriris adsum
 Troius aeneas libicis ereptus ab undis. |

Conticuere omnes intentiq; ora tenebant.
 Infandum regina iubes renouare dolorem:
 Troianas ut opes & lamentabile regnum
 Eruerint danai.

σοὶ δέμα κήδεα τυμὸσ ἐσεται ἄσπετο ζονόεντα
 εἶρεθ' ὄφρετι μάλλον ὄδυρομενοσ ζοναχίω:
 Pars stupet innuptæ donum exiciale mineturæ
 Et molem mirantur equi: primusq; thymoetes
 Ducī intra muros hortatur in arce locari:
 Siue dolo seu iam Troiæ sic fata ferebant:
 At capys & quorum melior sententia menti
 Ut pelago danaum insidias suspectaq; dona
 Præcipitare iubet, subiectisq; urere flammis:
 Aut terebrare cauas uteri & tentare latebras:
 Scinditur incertum studia in contraria uulgu.
 ὡς ὁ μὲν εἰσῆκει τοὶ δάριτα πῶλλ' ἀγῶρεον
 ἤμενοι ἀγχαύτῶ τρίχα δέσφισιν ἠδ' ἀνε βουλή
 ἠε διατμηθεῖαι κοῖλον δόρυνη λείχαλκῶ
 ἠ κατὰ πετραίων βαλλέειν ἐρύσαντας ἐπάκρησ'
 ἠ ἑάαν μέγα γάλα θεῶν θελκθηριον εἶναι
 Vertitur interea cælum & ruit oceano nox
 Inuoluens umbra magna terræq; polumq;.

Hei mihi qualis rat: quantum mutatus ab illo
 Hectore: qui rediit exuuias indutus achillis:
 Vel danaum phrygios iaculatus pupibus ignes.

Iuuenisq; corebus

Migdonides illis qui troiam forte diebus
 Venerat infano cassandræ incensus amore:
 Et gener auxilium priamo phrygibusq; ferebat:

Sic animus iuuenum furor additus, inde lupi ceu
 Raptores atra in nebula: quos improba uentris
 Exegit cæcos rabies: catuliq; relictī
 Faucibus expectant siccis: per tella per hostes
 Vadimus haud dubiam in mortem: mediæq; tenemus
 Urbis iter: nox atra caua circūuo lat umbra.
 Improuisum aspris ueluti qui sentibus anguem
 Pressit humi nitens: trepidusq; repente refugit

Attolentem iras & cærulea colla tumentem
 Haud secus androgeus uifu tremefactus abibat.
 ὡς Δότῃ τῖς Δράκοντα ἰδὼν παλίνδροςος ἀσέξ
 οὔρεος ἐνβήσῃσ ὑπὸ τετρόμος ἔλλαβε γῦια
 ἄψάσῃα χάρησεν ὠχρος ἔμινείλε παρειῶξ
 ὡς ἄυθισ κῆδὸμιλον ἔλυτρώων ἄγερώχων
 Δείσας ἀτρέως ὑτόν ἄλεξάνδρος θεοειδήσ
 Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus.
 Frigida sub terra frigidum quem bruma tegebât:
 Nunc positis nouus exuuiis nitidusq; iuuenta
 Lubrica conuoluit sublato pectore terga
 Arduus ad solem:& linguis micat ore trifulcis:

Non sic aggeribus ruptis cum spumeus am nis
 Exiit:oppositasq; euicit gurgite moles
 Fertur in arua furens cumulo:camposq; per omnes
 Cum stabulis armenta trahit.

Ter conatus sibi collo dare brachia circum
 Ter frustra comprehensa manus effugit imago
 Par leuibus uentis uolucricq; simillima somno.
 τῖς μὲν ἐφορμηθῆν ἔλεείντε με θυμὸσ ἀνώγ
 τῖς δέμοι ἐκ χειρῶν σκιη εἰκελον ἢ καὶ ὄνείρω
 ἔωστατο
 Alia tempestas Aeneæ hic:& illic Vlyxis nûerosis ambæ
 uerlibus,
 Sed hæc incipiunt ita.
 Postq̄ altū tenuere rates:nec iam amplius ullæ.

Accipe & hæc manuū tibi quæ monumenta mearum
 Sint puer.

Tendunt uela nothi:fugimus spumantibus undis
 Qua cursum uentusq; gubernatorq; uocabant.

Dextrum scylla latus leuum implacata carybdis
 Obsidet:atq; imò barathri ter gurgite uastos
 Sorbet in abruptum fluctus:rursusq; sub auras
 Erigit alternos:& sydera uerberat unda.
 At scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
 Ora exertantem:& naues in saxa trahentem:
 Prima hominis facies:& pulchro pectore uirgo
 Pube tenus:postrema imani corpore pistris,
 Delphinum caudas utero commissa luporum,
 Præstat trinacrii met as lustrare pachyni

Cessantem longos & circūflectere curuus:
Quā semel informem uasto uidisse sub antro
Scyllam & cæruleis canibus resonantia saxa.
Homerus de charybdi & de scylla.

ἔνθε ν. μὲν γὰρ σκύλλη ἐθέρωτι Δέ Δία χάρυβδις
 Δεινὸν ἀνερροίβδησε θαλάσσης ἄλυρον ὕδωρ
 ἦτοι ὅτε ξέμεσε εἰς λέβηθ ὡς ἐν πυρὶ πολλῶ
 πᾶσ' ἀνάμορ μύρεσκε κυκωμένη ὑψόσε δάχνη
 ἀκροισι σκοπέλοισι ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἐσιπτεν
 ἄλλόταν αὐθις ἀναβρώξει γε ἄλυρον ὕδωρ
 πᾶσ' ἐνεοθε φάνεσκε κυκωμένη ἀμφὶ Δέ πέτρῃ
 Δεινὸν βεβρύχει ὑπένερε Δέ γαῖα φάνεσκε
 ψάμμω κυανέῃ.

O mihi sola mei super astynactis imago:
Sic oculos sic ille manus sic ora ferebat
 κενου γὰρ τοιοῖδε πῶδες τοιοῖ Δέ τ' ε χεῖρες
 ὀφθαλμῶν τε βολαί κεφαλή τέ φύπερετε χεῖρας
Ter scopuli clamorem inter caua saxa dedere:
Ter spumam elisam: & rorantia uidimus astra.

Qualis coniecta cerua sagitta:
Quam procul incautam nemora inter cresia finxit
Pastor agens telis: liquitq; uolatile ferrum
Nescius: illa fuga syluas saltusq; peragrat
Dittæos: hæret lateri lætalis arundo.

Dixerat, ille patris magni parere parebat
Imperio: & primum pedibus talaria nectit
Aurea: quæ sublimem aliis siue æquora supra
Seu terram rapido pariter cum flamine portant.
Tum uirgam capit, hac animas ille euocat orco
Pallentes: alias sub tartara tristia mittit.
Dat somnos adimitq; & lumina morte resignat.
Illæ fretus agit uentos: & turbida tranat
Nubila.

ὡς ἐφ' αὐτοῦ Δαΐ πείθεσέ Δι' ἀκτοροσ ἀργεῖ φόντης
 ἀντικέσπειδού πῶ πῶσιν ἐδήσατο καλὰ πᾶσι λα
 ἀμβρόσια χρύσεια τ' ἀμιν φέρον ἡμὲν ἐφ' ὑγρὴν
 ἠδέ πᾶσι πείρον γαῖαν ἀμα πῶσι ἡσ ἀνέμοιο
 ἔειλετο Δέ ρά βδοῦ τητὰν δρῶν ὀμματα θέλει
 ὧν ἐθέλει τῶσ Δαυτε καὶ ὑπνώοντας
 τὴν μετὰ χερσίν ἔχων πᾶσ τ' ἀτο κρατύσ ἀργεῖ φόντης.

Ac ueluti anasam ualido cum robore que cum
Alpini boreæ nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant: it stridor: & alte
Consternunt terram concusso stipite frondes.
Ipse hæret scopulis: & quantum uertice ad auras
Aethereas tantum radices in tartara tendit.
Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile.
 ἡὼς Δέ κλεχέων παραγαυου τιθωνοῖο
 ὠρνυτὶν ἀταροισι φῶσ φέρῃ ἠ Δέ βροτοισι
Vt pelagus tenuere rates: nec iam amplius ulla
Occurrit tellus: maria undiq; & undiq; cælum:

Olli cæruleus supra caput astitit imber
Noctem hyememq; ferens; & inhorruit unda tenebris

Vinaq; fundebat pateris: animamq; uocabat

Anchisæ magni: manesq; acheronte remissos.

οἶνον ἀφυσσάμενος χαμάδις χέει δέυει δέ γαίαν
Ψυχὴν κικλήσκων πατροκλήσο δειλοιο

Leuibus huic hamis coniertam auroq; trilicem

Loricam: quam demoleo detraxerat ipse

Victor apud rapidum simoenta sub ilio alto.

τὼ μὲν ἐγὼ δόσω τόδε φάσγανον ἀργυρόηλον
καλόνηρῆκιον τὸ μὲν ἀσεροπαῖον ἀσκηρῶν.

Et cursorq; certamen utrobique simile: & quia uersibus est apud utrūq;
numerolis: locum loco similem lector inueniet. Initia hæc sunt.

Hæc ubi dicta locum: capiunt: signisq; repente

ὡς ἐφατὶ ῥηλυτο δαυτίκοι ληο τάχυσ αιας
ἀνδρόδυσσευσ πολύμητισ ἔπει ταδε νέσορσ υἱός

Pugillum certamen apud hunc incipit:

Constitit indigitos exemplo arrectus uterq;. Apud illum:

ἀνταδόνασχομενω χερσῖσι βαρησιν αἰαμφο
σύνρεπασόν συνδέσφι βαρεῖαι χεῖρεσ εὐμχθεν.

Si uelis comparare certantes sagittis: inuenies hæc utriusq; principia.

Protinus æneas celeri certare sagitta:

αὐθάρ ὁ τοξευθησι θιθη ἰσενθασιδηρον
καδδε θιθη δέκα μὲν πελέκεασ δέκαδῆ μιπέλεκκα

Capita locorum ubi longa narratio est: dixisse sufficiet: ut quid unde
natum sit: lector inueniet.

Dixerat. & tenues fugit ceu fumus in auras:

Ψυχὴ δέ κατὰ χθονός ἦυετ καπνός ὡχετο τετριγυῖα

Æneas quo deinde ruis? quo proripis inquit?

Quæ fugis? aut quis te a nostris cōplexibus arcet:

Ter conatus erat collo dare brachia circum:

Ter frustra compressa manus effugit imago.

τρίσ μὲν ἐφρμηθὴν ἔλεειν δέ μὲν τιμὸσ ἀνωγε

τρίσ δέμοι ἐκ χειρῶν σκίη εἰκελον ἦ καὶ ὄνειρω

ἔστωαο

Sepultura Palinuri formata est de Patrocli sepultura. Hæc incipit.

Principio pinguem thædis & robore secto. Ille sic ait.

κηδέμὸνεσ δέ παρῶντι μὲνόν καὶ νηεὸν ὕλην

πόνησαν δέσπηρην ἐκαθόμπελον ἐνθα καὶ ἐνεα.

Et alibi

Ipse uero utriusq; tumuli insignia q̄ paria:

At pius æneas ingenti mole sepulchrum

Imposuit: suaq; arma uiro remumq; tubamq;

Monte sub aërio: qui nunc misenus ab illo

Dicitur: æternumq; tenet per sæcula nomen.

αὐθάρ ἔσθει νεκρός ἐκῆν καὶ τεύχεα νεκρου

τύμβρον χεύανθεσ καὶ ἐπὶ σῆδην ἐρυσανθεσ

πῆξωμεν ἀκροθάω τύμβω εὐηρεσ ἐρεθμόν

Tum con sanguineus leti sopor:

ἐνθῶπνω σῦμβληθω κασιγνηθω θανάθοιο καὶ τῶν ἡδυν

μὸσ ὕπνοσ ἐπὶ βλεφάρουσιν ἔστωπτεν ἐν νήγρετοσ ἡδυν

σοσ θανάθω ἀγχις αἰοικασ.

Quod te per cæli iocundum lumen & auras

Per genitorem oro per spes surgentis Iuli

Eripe me his iniquitate malis: aut tu mihi terram

Iniice: namque potes: portulque requirere uelinos:

Νῦν Δέ σε τῶν ὀπιθεῖν γουναζόμεαι ὄυ παρεόντων

παρόσ' τ' ἀλόχου καὶ πατρός ὄσ' ἔθρεφε τυτθὸν ἑόντα

τηλεμάχου μόνον ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπες

μηδ' ἀκλαυτὸν ἀπαπθόντων ὄπιθεῖν κατ' ἀλείψης

νοσφίθεϊσ' μήτοι τι θεῶν μὴνιμα γένωπα

ἀλλ' ἄμε κακκῆαι σὺν τέυχεσιν ἀσάμοι ἐσίν

σηματέμοι χεύσαι πῶλῆσ' ἐπὶ θῆνι θαλάσῃσ'

Nec non & tityon terræ omnipotentis alumnum

Cernere erat: per tota nouem cui iugera corpus

Porrigitur: rostroque immanis uultur adunco

Immortale iecur tondens: secundaque pœnis

Viscera: rimanturque epulis: habitatque sub alto

Pectore nec fibris requies datur ulla renatis.

καὶ τιτυὸν εἶδον γάησ' ἐρικυδέος υἱὸν

καί μενον ἐν Δαΰσεδω ὄδ' ἐπ' ἐννέα κείτο πέλερα

γυπιδέμιν ἑκάτερθε παρημένω ἢ παρ' ἔκειρον

δέρτρον ἑνώδυνοντες ὄδου κάπτα μυνετο χέρσιν

λητῶ γὰρ ἔλκυσε Διὸς κυδρήσ' παράκοι τιν

πυθώδ' ἐρχοέην Διὰ καλλιχόρον πανοσησ'

Non mihi si linguæ centum sint ora:que centum

Ferrea uox: omnis scelerum comprehendere formas:

Omnia pœnarum percurrere nomina possem,

πληθύν Δουκάν' ἐγὼ μνησομαι ὄυδ' ὄγο μὴνῶ

ὄυδέ μοι Δέκα γέν' γλώσσαι Δέκα μὲν σμάτ' ἐτέην

φωνῆ Δάρρηκ' τος χάλκειον Δέ μοι ἢ τὸρ ἐνέειν

Hinc exaudiri gemitus iræque leonum

Vincla recusantum & fera sub nocte rudentum:

Setigerique sues atque in præsepibus urfi

Sæuire: ac formæ magnorum ululare luporū:

Quos hominum ex facie dea scæua potentibus herbis

Induerat circe in uultus ac terga ferarum.

εὐφρον Δέν βησῆσι τετυγμένα Δώματα κίρκης

ἔξοῖσιν Λάεοσι περισκέπῳ ἐνὶ χώρῳ

ἀμφὶ Δέ μιν λυκοὶ ἦσαν ἀρέεροι ἢ Δέ λέοντες

Τουσ' αὐτῆ κατ' ἐθε λξεν, ἔπει κακὰ φάρμακ' ἐδωκεν

Quid petitis? quæ causâ rates? aut cuius egentis

Littus ad aufonium tot per uada cærulea uexit?

Sive errore uia seu tempestatibus acti.

Qualia multa mari nauæ pariuntur in alto:

ᾄθεινοι τῆς ἐξέ πῶθεν πλείυ γρά κέλευθα

ἢ τικατὰ πρηξίν ἢ μαψιδίωσ' ἀλάληθε

ψυχὰσ' παρημένοι κακὸν ἀλλοδαπῶσι φέροντες.

Cum sese passu referunt: & longa canoros.

Dant per colla modos: sonat amnis & asia longe

Pulsa palus.

ᾄων Δώσ' ὀρηθῶν π' ἐτέην ἔθνεα πολλὰ

χηνῶν ἢ γερῶν ἢ κύκνων Δουλιχο Δείρων

ἀστῶ ἐν λειμῶνι κάυριου ἀμφὶ ρέεθρα

ἔθνεα καὶ ἔθνεα πτόωνται ἀγαλλόμενοι πτεφύγες

κλαγγηδὸν προκάθιζόντων σμαργεὶ Δέτε λειμῶν.

Illâ uel intactâ segetis per summa uolaret

Gramina: nec teneras cursu læsisset aristas:

Vel mare per medium fluctu suspensa tumentis

Ferret iter: celeris nec tingeret æquore plantas:

αἰλῶτε μὲν σκιρτῶν ἐπὶ ζείδωρον ἀρουραν
ἀκρον ἐπ' ἀθηρικῶν καρπῶν θεῶν οὐδέ κατέλων
ἀλλ' ὅτε σκιρτῶν ἐπέυρεά νῶτα θαλάσσης
ἀκρον ἐπὶ ρηγμῖνος ἀλόσ' ὀλοιο θέεσκον

Vescitur æneas simul & troiana iuventus

Perpetui tergo bouis & iustralibus extis.

Τοῖσι δὲ βουνὴν ἱερεῦσεν ἀναξάνδρων ἀγαμέμνων
ἀρσενά πέντα εἴηρον ὑπερμενεί κρονίονι
νῶτοισιν δ' αἰάντ' αδιη νεκέοσι γέροιρεν

Postq̄ exempta fames & amor compressus edendi:

Rex euandrus ait.

αὐτάρ ἐπέειπ' ὄσσοισ' καὶ ἐδήτ' ὅσ' ἐξέρον ἐντο

Τοῖσ' ὁ γέρον πᾶσ' ὠρωτοσ' ὑφ' αἰνεῖν ἤρχετο μῆτιν

Euandrum ex humili tecto lux suscitatur alma:

Et matutini uolucrum sub culmine cantus.

Confurgit senior: tunicaq; inducitur artus:

Et tyrrhena pedum circumdat uincula plantis:

Tum lateri atq; humeris tegeum subligat ens sem:

Demissa ab leua pantheræ terga retorquens.

Nec non & gemini custodes limine ab alto

Procedunt: gressūq; canes comitantur herilem.

ἤ ἐτὸ ὀρωτέισ' μαλακόν δ' ἐν δυνεχι θῶνα

καλόη νηγάτεον π' ἐρί δ' αὖ μέγα βάλλετο φάροσ

πῶσσι δ' ὑπὸ λιπαροσ' ἐδήσατο καλά π' ἐδήλλα

ἀμφὶ δ' ἀρώμοισι βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον

ρηρί μιν εἰς ἀγορὴν π' ἀλάμηνδέχε χαλκεὸν ἔγκος

ὄσ' ὄσσοισ' ἄματ' α δ' ἐδύο κύνε ἀργοὶ ἐπῶντο

O mihi præteritos referat si iuppiter annos:

Qualis eram cum primam aciem præneffe sub ipsa

Straui: scutorumq; incendi uictor aceruos:

Et regem hac herilem dextra sub tartara misi:

Nascenti cui tris animas feronia mater

Horrendum dictu dederat terna arma mouenda

Ter leto sternédus erat: cui tum tamen omnis

Abstulit hæc animas dextra: & totidem exiit armis.

ἐἰδὼς ἠβῶδι μι βίη τέμοι ἐμπεδος εἶη

ὄσ' ὄσσοι λέοισι καὶ ἡμῖν νεῖκος ἐτίχθη

ἀμφὶ βονλάσι δ' ὅτε γακτάνον ἵππο μιν ἔνα

Qualis ubi oceani perfusus lucifer unda:

Quem uenus ante alios astrorū diligit ignes:

Extulit hos sacrum cælo tenebraq; resolut.

En perfecta mei promissa coniugis arte

Munera: ne mox aut laurentes nate superbos

Aut acrem dubites in prælia poscere turnum.

Dixit: & amplexus nati cytharea petiuit:

Arma sub aduersa posuit radiantia quercu.

αὐτάρ ἐπέειπ' ἐν δὲ τεύξε σάκος μέγασε σιγαρόντε

τεύξερα δὲ θῶρηκα φαεινότερον πυρός ἀυγῆσ

τεύξε δ' ἐδὲ κόρυθα ἠριαρὴν κροτάφοις ἀραρυῖαν

καλὴν δ' αἰδ' ἐπὶ δ' ἐπὶ χρύσειον λόφον ἤκε

τύξε δ' ἐδὲ κνημίδας ἐάνου κασσι τέροιο

αὐτάρ ἐπέειπ' ὡπντόσλα κάμ' ἐκ λυτὸσ ἀμφὶ γυθείσ

ἡμοῦ γρὸς ἀχιλλῆος ἦκε προπαροίθην αἰείρας
 Ille deæ donis & tanto lætus honore
 Expleri nequit: atq; oculos per singula uoluit
 Miraturq;: interq; manus & brachia uersat
 Τέρπαστο δὲν χειρέσιν ἔχων ἑοῦ ἀγλαὰ δῶρα
 αὐτὰρ ἑσέει φρεσὶν ἡσὶ τετάρπαστο δαίδαλα λείσων
 Iri decus cæli: quis te mihi nubibus actam
 Detulit in terras?

Nec solos tangit atridas iste dolor.

Sed uos o lecti: ferro quis scindere uallum
 Apparat: & mecum inuadit trepidantia castra?

Quod superest læti bene gestis corpora rebus
 Procurare uiri: & pugnam sperare parari.
 Νῦν δὲ χρεὸς ἑστὶ δειπνον ἴνα συναγαγῶμεν ἄρηα
 Sic ait illachrymans: humero simul exiit ensē
 Auratum: mira quem fecerat arte lycaon
 Gnosius: atq; habilem uagina aptarat eburna.
 Dat nisi mnestheus pellem horrentisq; leonis
 Exuuias: galeam fidus permutat alethes.

Τὴν δὲ ἰδὴ μὲν ἔδωκε μενεπτολεμοσ θράσυμῆδης
 φάσγαγον ἀμφίκες. τὸ δὲ ὄν παράνῃ λείπειτο
 καὶ σάκος ἀμφὶ δέ οἱ κυνέην κεφαλῇ φινέθηκε
 ταυρέην ἀφαλόν τε καὶ ἄλοφον ἦτε κατὰ τυφ
 κέληται ρυεταὶ δέ κάρη θαλεφῶν ἄσῃων
 μηριόησ δόδυσσῃ δίδου βιόν ἡ δὲ φαρέτρην καὶ ζῆφος

Protinus armati incedunt: quos omnis euntes
 Primorum manus ad portas iuuenunq; senunq;
 Prosequitur uotis: nec non & pulcher iulus
 Τῷ δὲ πέει οὖν ὄπλοισὶν ἐνὶ δεινοῖσιν ἐδύτην
 βᾶν ριέναι πέτην δὲ πᾶσαν τῶν πάντας ἀρίζουσ
 Egressi superant fossas: noctisq; per umbram
 Castra inimica petunt: multis tamen ante futuri
 Exitio, passim somno uinoq; per herbam
 Corpora fusa uident arreptos littore currus
 Inter lora rosasq; uiros simul arma iacere
 Vina simul: prius hirtacides sic ore locutus.
 Euryale audendum dextra: nunc ipsa uocat res
 Hac iter est: tu ne qua manus se attollere nobis
 A tergo possit: custodi: & consule longe.

Hac ego uasta dabo. & lato te limite ducam
 Τῷ δὲ βᾶτην προθέρω διτέντεα καὶ μέλαν αἶμα
 αἶψα δὲ πύθηκων ἀνδρῶν τέλος ἔξον ἰόντες
 οἱ δὲ εὐδον καμᾶτω ἀδῆκόθεσ ἔνθεα δέσφιν
 καλὰ παρά τοῖσι χροῖνὶ κέκλιθο εὐκαθεὶ κῶσμῶν
 Τρισιοχέι παρὰ δέσφιν ἐκάσω διζυγέσ ἵπποι
 τὸν δὲ δῶσσεσ οροπαροίθην ἰδῶν διομήδει δίδειν
 οὗτος τοι διομήδεσ ἀνήρ. οὗτοι δέ τοι ἵπποι
 οὐσ νῶιν πίφασκε δόλων ὄν ἐπέφνομεν ἡμεῖς
 ἀλλὰ γε δὴ πρόφερε κρατερόν μένος. οὐδέ τί σε χρεὶ
 ἔσάμενα. μέλεον σὺν τέυχχέσιν ἀλλὰ λυίππουσ
 ἢ σὺ γὰν δρασ ἔναίρε μελησούσι δέ μοι ἵπποι

Sed non augurij potuit depellere pestem.

ἀλλούκ δ' ἰώνοισιν ἐρύσατο κηρα μέλαιναν

Et iam prima nouo spargebat lumine terras

Tithoni croceum linquens aurora cubile,

ἥως δ' ἐκ λεχέων παρὰ γαυοῦ τιθωνοιο

ῶρνυθ' ἰνὰ νῆας ἰοισι φέως φρη ἡ δ' εἰς βροτοῖσιν

Mater Euryali ad dirum nunciū: ut excussos de manibus

radios: & pensa demitteret: ut per muros & uirosq; agmina

ululans & coma scissa decurreret: ut effunderet dolore in

lamentationum querelas: totum de Andromacha sumpsit

lamentante mortem mariti.

O uere phrygia: neq; enim phryges.

ῶμοι ὅπη ληθρες ἀχαιῖδες οὐκέτ' ἀχαιοί

Quos alios muros aut quæ iam ultra moenia habetis?

Vnus homo & uestris o ciues undiq; septus

Aggeribus tantas strages impune per urbem

Ediderit: iuuenum primos tot miserit orco?

Non in foelicis patriæ ueterumq; deorum

Et magni æneæ legnes miseretq; pudetq;?

Tela manu iaciunt: quales sub nubibus atris

Strymonia dant signa grues: atq; æthera tranant

Cum sonitu: fugiuntq; notos clamore secūdo.

Τρῶες μὲν κλαγγὴν ἐνόηθησαν ὄρνιθες ὡς

ἡ ὑπερ κλαγγὴν γεράνων πέλει οὐρανοῖσι πρὸ

αἰθέρα δ' ὄν χειμῶνα φύγον καὶ ἀέσφαρον ὄμβρον

κλαγγὴν τοῖσι γε πέθονοι ἐπὶ ὠκεανοῖο ρόων

Ardet apex capiti: cristisq; ac uertice flamma

Funditur: & uastos umbo mouet aureus ignes.

Non secus ac liquida si quando nocte comete

Sanguinei lugubre rubent: aut syrius ardor

Ille sitim morbosq; ferens mortalibus agris

Nascitur: & leuo contristat lumine cælum.

Δαίε' οἱ ἐκ κόρυμβος καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ

ἄς ἐρὸ πωρινῶ ἐνάλιγκιον ὅς ἐ μάλισα

λαμπρόν τῶ μφάινησι λελουμένος ὠκεανοῖο

Τοιοῦ οἱ πῦρ δαίεν ἀπόκρᾶτος ἐ καὶ ὠμῶν **Et alibi**

παμφάινον ὅς τ' ἀσηρ ἔπησυσμένος πεδίοιο

ὅς ῥα τὸ πῶρης εἰσιν ἀρίζηλοι δέ οἱ αὐγαί

φαίνονται πολλοῖσι μετᾶσαι νυκτὸς ἀμολγῶ

ὅ τέ κεν ὠρίωνος ἐπὶ κλησίν τε καλέουσι

λαμπρότατος μὲν ὄγες ἰ κακόν δέ σ' ἡμα τέτυκται

καὶ τε φέρει πολλόν πυρετόν δειλοῖσι βροτοῖσι

Stat sua cuiq; dies: breue & irreparabile tempus

Omnibus est uitæ

Fata uocant: metamq; dati peruenit dæui.

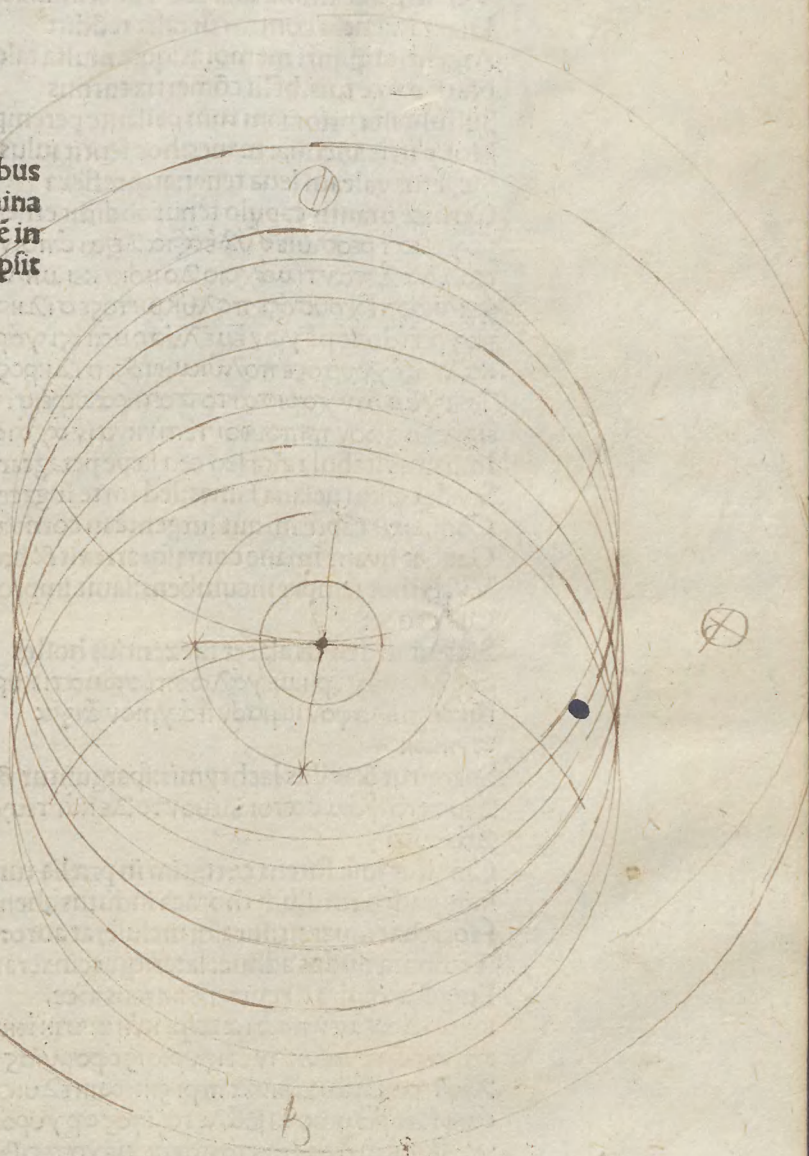
Per patrios manes & spes surgentis iuli

Te precor hanc animam serues natoq; patriq;

Est domus alta: iacent penitus defossa talenta

Celati argenti: sunt auri pondera facti

Infectiq; mihi: non hic uictoria teucrum

Vertitur aut anima una dabit discrimina tãta
 Dixerat. Æneas contra cui talia reddit:
 Argenti atq; auri memoras: quæ multa talenta
 Natis parce tuis, belli cõmertia turnus
 Sustulit ista prior iam tum pallante perempto
 Hoc patris anchisæ manes: hoc sentit iulus.
 Sic fatus galeam leua tenet: atq; reflexa
 Ceruice orantis capulo tenus abdidit ensem:
 ζώγρειαιτ ρέουσ υιέ σύδε άξια Δεζαι άποινα
 πολλά Δέναντι μάχοιο Δουοίσι κειμήλια κείται
 χαλκόστέ χρυσόσε πολύκμητόσε σίδηρος.
 ζωγρειτ άύταρ έγων έμέ λύσομαι έσι γάρ ένδον
 καλκόσε χρυσόσε πολύκμητόσε σίδηρος
 των χύμυιν χαρίσαιτο πατηράπερείσι άποίνα
 έικεν έμέζων πεπουθοι τέπινησιν άχάϊων
 Impastus stabula alta leo cœd sæpe peragrans:
 Suadet enim uesana fames: sed forte fugacem
 Conspectit capream aut surgentē in cornua ceruum
 Gaudet hyans imane coma; arrexit & hæret
 Visceribus semper incumbens: lauit improba teter
 Ora cruor:

Sic ruit in densos alacer mezentius hostes
 όσε λέων έχάρη μεγάλω έπί σώματι κυρσας
 έυρων ή έλαφον κεραόν ή άγριον άιγα
 πυνινών

Spargitur & tellus lachrymis: sparguntur & arma.
 Δέυνοντο ψάμματα Δέυνοντο Δε και τέυχεα φωτών
 Δάκρυσι

Cingitur ipse furens certatim in prælia tunus:
 Iamq; adeo rutulum thoraca indutus ahenis
 Horrebat squamis: furasq; incluserat auro:
 Tempora nudus adhuc: lateriq; accinxerat ensem
 Fulgebaturq; alta decurrens aureus arce.

κνημιάδασ μέν πρώτα περι κνημησιν έθηκεν
 καλās άργυρέοσιν έτιφυρίοις άραρυίας
 Δέύτερον Δαυθώρηκα περι σθηεοσιν έδυνεν
 άμφι Δάρωμοισιν βάλετοξίφος αργυρόηλον
 χαλκεον άύταρ έπειτασάκος μεγασεσιβαρόντε
 έιλετο του Δάσάνευθε σέλας γένετο ή ύτε μνηης

Purpureus ueluti cum flos succius aratro
 Languescit moriens: lassosq; papauera collo
 Demisere caput: pluuia cum forte grauantur:
 μήκωνΔός έτέρωσε κάρη βάλεν ύτένι κήσω
 καρτώ βριτομένη νοτιησι τε έίαρινησι

Et hæc qd̄ iudicio legentiũ relinquenda sũt: ut ipsi æsti-
 ment qd̄ debeãt de utriusq; collatiõe sentire. Si tamen me
 cõsulas: nõ negabo. nõnũq; Virgiliũ i transferẽdo dansius
 excoluisse: ut in hoc loco.

Qualis apes æstate noua per florea rura
 Exercet sub sole labor: cum gentis adultos
 Educũt foetus: aut cũ liquentia mella
 Stipant: aut dolci distendunt nectare cellas:
 Aut onera accipiunt uenientum: aut agmine facto
 Ignauum fucos pecus a præsepibus arcent.
 Feruet opus: redolẽtq; thimo fragrantia mella.
 ήύτέθνεα έισι μελισσών άδιναών
 πέτρησ εκ γλάφυρης αίεί νέον έρχομενάων

ΒΟΥΤΡΥΔΟΝ ΔΕ ΠΕΤΟΥΝΤΑΙ ΕΠΑΝΘΕΣΙΝ ΕΙΣΑΡΙ ΝΟΙΣΙΝ
 ΑΙΛΙΕΝΤΕΝΘΑ ΑΛΙΣ ΠΕΠΟΤΗΧΑΤΑΙ ΑΙ ΔΕΤΕ ΕΥΤΑ
 Vides descriptas apes a Virgilio opifices ab Homero uas-
 gas? Alter discursum & solā uolatus uarietatē; alter expri-
 mit natiuæ artis officium.

In his quoq; uersibus Maro extitit locupletior interpretes.

O socii (neq; enim ignari sumus ante malorum)

O passi grauiora: dabit deus his quoq; finem

Vos & scyllæam rabiem penitusq; sonantes:

Acceftis scopulos: uos & cyclopea saxa

Expertis: reuocate animos: mœstūq; timorem

Mittite: forsan & hæc olim meminisse iuuabit

Per uarios casus: & reliqua.

ὄφιλοι ὄυ γὰρ πῶτι κακῶν ἀδήμονες εἰμὲν
 ὄυ μὲν δή τό γε μείζον ἔπεισι κακὸν ἢ ὅτε κύκλω ψ

εἰλει ἐν σπηι γλαφυρῶ κρατερῆφι βίηφι

ἀλλὰ καὶ ἐγθεν ἐμῆ βουλή ἀρετῆτε νόωτε

ἐκφύγομεν καὶ πῶς τῶν Δέ μνησέσθαι οἶώ

Vlixes ad socios unā cōmemorauit erumnā. Hic ad sperā
 dā p̄sentis mali absolutionē gemini casus hortat̄ euentu;

Deinde ille obscurius dixit: hic aptius. forsan & olim me-
 minisse iuuabit. Sed & hoc qđ noster adiecit: solatii fortio-
 ris ē. Suos. n. nō tātū exēplo euadēdi: sed & spe futuræ foeli-
 citatis aiuit: p̄ hos labores nō solū sedes quietas sed & re-
 gna p̄mittens. Hos quoq; uersus inspiciat libet.

Ac ueluti summis antiquam in montibus ornum

Cum ferro accisam crebrisq; bipennibus instant

Eruere agricolæ certatim: illa usq; minatur:

Et tremefacta comam concusso uertice nutat:

Vulneribus donec paulatim euicta supremū

Congemuit: traxitq; iugis auulsa ruina.

ὄδ' ἐν κονίησι χαμαὶ πέσεν αἰ γειρόσ ὡς

ἢ ρατὴν εἰαμηνῆ ἔλεος μεγέλοιο πεφύκε

λεῖη ἀτὰρ τέ οἱ ὄϊοι ἐπ' ἀκροτάτῃ πεφύασι

τὴν μὲν ἄρμα τοπήγος ἀνήρ ἀϊθωνισι Διήρῳ

ἔξεταμ' ὄφρα ἴτυν κάψῃ περικαλλεῖ Δίφρῳ

Magno cultu uester difficultatē abscondendæ arboreæ mo-
 lis ex̄psit ueq; nullo negotio homerica arbor abscondit̄.

Haud segnis strato surgit palinurus: & omnes

Explorat uentos: atq; auribus aera captat.

Sydera cuncta notat tacito labentia cælo

Arcturum pluias hyadas geminosq; triones

Armatumq; auro circūspicit oriona.

αὐτὰρ ὁ πηδάλιῳ ἰθύνετο τεχνήντων

ἢ μενοσ ὄυδε δι ὕπνῳσ ἐπὶ βλεφάροισ ἰν ἐπιπτε

πληιαδας τε εἰσορόωνθι καὶ ὄψ' ἄλυνον ταβοώτην

ἀρκτον ὄον ἀμξάν ἐπὶ κλησιν καλέουσιν

ἢ τὰ τούτους ρέφετάι καὶ τῶρίωνα δοκέυει

Gubernator q; explorat cælū: crebro reflectere ceruicem debet caprādo de diuersis cæli regioni-
 bus securitatē sereni hoc mire & uelut coloribus Maro pinxit. Nam q̄a arcturus iuxta septétrio-
 nē ē: taurus uero i quo sūt hyades & orion: i regiōe austri sūt: crebrā ceruicis reflexionē i palinu-
 ro sydera cōsulēte descripsit: Arcturū inq;: Ecce intuef p̄tē septétrionis. deinde pluias hyadas
 ecce ad austrū flectit̄. Geminosq; triones. Rursus ad septétriones uertit aspectū. Armatūq; auro
 circūspicit oriona. Itēq; se ad austrum reflectit. Sed & uerbo circūspicit uarietatē sæpe se uicis-
 sim cōuertentis ostēdit. Homerus gubernatorē suū semel iducit intuētē pleiadas: quæ i australi
 regione sunt: semel booten & arcton: quæ sunt in septétrionali polo:
 Nec tibi diua parens generis nec dardanus auctor.

ἢ τὰ τούτους ρέφετάι καὶ τῶρίωνα δοκέυει

Gubernator q; explorat cælū: crebro reflectere ceruicem debet caprādo de diuersis cæli regioni-

bus securitatē sereni hoc mire & uelut coloribus Maro pinxit. Nam q̄a arcturus iuxta septétrio-

nē ē: taurus uero i quo sūt hyades & orion: i regiōe austri sūt: crebrā ceruicis reflexionē i palinu-

ro sydera cōsulēte descripsit: Arcturū inq;: Ecce intuef p̄tē septétrionis. deinde pluias hyadas

ecce ad austrū flectit̄. Geminosq; triones. Rursus ad septétriones uertit aspectū. Armatūq; auro

circūspicit oriona. Itēq; se ad austrum reflectit. Sed & uerbo circūspicit uarietatē sæpe se uicis-

sim cōuertentis ostēdit. Homerus gubernatorē suū semel iducit intuētē pleiadas: quæ i australi

regione sunt: semel booten & arcton: quæ sunt in septétrionali polo:

Nec tibi diua parens generis nec dardanus auctor.

Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens

Caucasus: hyrcanæq; admorunt ubera tygres:

Ἰνὴ λείσσι οὐκ ἄρα σὸι γε πῶσιν ἦν ἵπποτα παλεύς

οὐδέθετις μήτηρ γλυκὴ δέσ' ἔτ' ἐκεθάλασσα

ἄστρα τετλιβῶτη ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής

Plene Virgilius nō petitionē solā: sicut ille quē sequebat: sed educationē quoq; nutritiōis tanq̄

belualē & asperā criminat' addidit. n. d. suo: Hyrcanæq; admorūt ubera tygres. quoniā uidelicet

in moribus inolefcēdis magnā fere prē nutriticis ingeniū & natura lactis tenet: q̄ ifusa tenero &

mīxta parētū semini adhuc recenti: ex hac gemina cōcretōe unā indolē cōfigurat. Hinc ē qđ pui-

dentia naturæ similitudinē natoꝝ atq; gignentīū ex ipso quoq; nutritatu preparās fecit cū ipso

partu alimonix copix nasci. Nā postq̄ sanguis ille opifex in penetralibus suis oē corpus effinxit

atq; aluit: aduentante iam partus tēpore idē ad corporis materni supna conscendēs in naturā la-

ctis albescit: ut recēs notis idē sit altor: q̄ fuerat fabricator. Quāobré nō frustra creditū est: sicut

ualeant ad fingendas corporis atq; animi similitudines uis & natura seminis: nō secus ad eandē

rē lactis quoq; ingenia & proprietates ualere. Neq; ī hoībus id solū: sed ī pecudibus quoq; aiaduer-

sum. Nā si ouīū lacte hædi aut caprag; agni forsitan alant. cōstat ferme in iis lanā duriorē: in iis

capillū gigni teneriorē. In arboribus etiā & frugibus indolē uel detractādā uel augēdam maior

plerūq; uis & potestas est aquag; & terrag; quæ alūt q̄ ipsius qđ iacit senis. Ac sæpe uideas lætā

nitentēq; arborē si in locū altē trāserat' succo terræ deterioris elanguisse. Ad criminādos igif

mores defuit Homero quod Virgilius adiecit.

Non tam præcipites biuigo certamine campum

Corripuere: ruuntq; effuli carcere currus:

Nec sic immisissis aurigæ undantia lora

Concussere iugis: proniq; in uerbera pendent.

μασι γὰρ δαίεν ἔλαυνε κατῶμαδόν οἱ δέ οἱ ἵπποι

ὑψόσ' αἰρέθη ῥιμφά πρησοντες κέλευτον

Græius poeta equoꝝ tantū meminit flagro animāte currentiū: licet dici nō posset elegantius q̄

quod adiecit ὑψόσ' αἰρέθη quo exp̄ssit: quem nā dare poterat impetum cursus. Veg; Maro &

currus de carcere ruētes & campos corripiedo p̄cipites mira celeritate descripsit: & accepto bre-

ui semine de homerico flagro pinxit aurigas cōcutientes lora undātia & pronos in uerbera pen-

dentes: nec ullā quadrigag; partē intactā reliq;: ut eēt illi certaminis plena descriptio.

Magno ueluti cum flamma sonore

Virgea suggeritur costis undantis aheni:

Exultantq; æstu latices: furit intus aquæ uis:

Fumidus atq; alte spumis exuberat amnis:

Nec iam se capit unda: uolat uapor ater ad auras.

ῶν δέ λέβης ἴει ἐνδοθέπι γόμενος πυρὶ πολλῶ

κνίση μέλλομενος ἀπ' ἀλλὰτ' ῥοφέος σιάλοιο

πανδοθεν ἀμφολαλὴν ὑπόδ' ἐξύλα καγκανα κείται

Græci uersus aheni cōtinēt mentionē multo igne ebullientis: & totū ipsum locū hæc uerba or-

nant. Nam scaturigines ex omni parte emergentes sic elegāter exp̄ssit In latinis uersibus tota rei

pompa descripta est: sonus flammæ. Et p hoc qđ ille dixerat: exultantes æstu latices & amnē fu-

midū exuberātē spumis atq; intus furētē (unius enī uerbi nō reperiēs similitē dignitatē cōpē sauit

quod deerat copix uarietate descriptionis) adiecit post oīa: nec iam se capit unda: quo expressit:

quod semp usu euenit suppositi nimietate caloris. Bene ergo se habet poetix tubæ cultus: oīa

quæ in hac re eueniunt comprehendens

Portamq; imperio ducis commissā recludunt

Freti armis: ultroq; inuicant mœnibus hostem:

Ipsi intus dextra ac leua pro turribus astant

Armati ferro & cristis capita alta coruscis.

Quales aeræ liquentia flumina circum

Sive padi ripis athesim seu propter amœnum

Confurgunt geminæ quercus: intonsaq; cælo

Attolunt capita & sublimi uertice nutant.

μήπιοι ἐνδ' ἐπύλησιν δύο ἀν' ἐρε εὐρον ἀρίστω

ῦιας ὑπερθύμους λαπτεῶν αἰχμητῶων

ἔσασαν ὥς ὅτε δρυῖσ' οὐρεσὶν ὑπηκάρηνοι

ἄιτ' ὀνειδισθὲν μίμνον ἄσιν καὶ ἕσθ' ὕμνασ' ἀσπασθε
 ρίζησι μεγάλης ἰδηνικέες ἀραρυῖαι
 ὡς ἀροτῶ χεῖρεσσι πεποιοῦσθεσ ἠδέβηφι
 μίμνον ἔσπερχόμενον μέγαν ἄσιν ὄυδέ φέβοντο

Græci milites Polipoetes & leonteus stant p portis. & iam mobiles asium aduenientem hostem
 uelut fixæ arbores opperiantur. Hactenus est græca descriptio. Verum uirgiliana bitiam & pā
 darum portam ultro recludere facit oblaturos hosti: quod p uoto quærebāt: ut compos castro
 rum fieret per hoc futurus in hostiū potestate. Et geminos heroas mō turres uocat: mō descri
 bit luce cristage coruscus. Nec arborū ut ille similitudinē ptermisit: sed uberius eā pulchritusq;
 descripsit. Nec hoc negaueri cultius a Marone platū.

Olli dura quies oculos & ferreus urget
 Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem;

ὡς ὁ μὲν ἄσθι πρῶτων κοῖ μῆσ' ἀσθ' ἀλλ' ἀσθ' ὕπνον

In aliquibus par pene splendor amborum est: uti

Spargit rapida ungula rores

Sanguineos: mixtaq; cruor calcatur arena.

Et luce coruscus athena

Querit pars semina flammæ:

σπέρματα πυρός

Indum sanguineo ueluti uiolauerit ostro

Si quis ebur.

ὡς δ' ὅτε τισ' ἔε λέφαντα γυνή φοίνικι μίμη

Si tangere portus

Infandum caput ac terris adnare necesse est:

Et sic fata iouis poscunt: hic terminus hæret;

At bello audacis populi uexatus & armis

Finibus extorris: complexu auulsus iuli

Auxilium imploret: uideatq; indigna suorum

Funera. nec cum se sub leges pacis iniquæ

Tradiderit: regno aut optata luce fruatur:

Sed cadat ante diem mediaq; inhumatus harena.

Δός μὴ ὀδῶσα πτόλι πόρθιον οἶκα δίκησθαι

ἀλλ' εἰ ὁμοῖρεσι φίλους ἔδειν καὶ ἰκέσθαι

οἶκον εὐκτίμενον καὶ ἐν ἔσ' ὡλιτρίδα γαίαν

ὁ ψεκάκωσ' ἔλτοι ὀλέσασ' ἄσθ' πάντασ' ἐταίρου

νῆος ἐπάλλοτρίησ' ἔυρη δ' ἐν πῆματα οἶκα

Promissa circæ raduntur littora terræ:

Diues inaccessos ibi solis filia lucos

Affiduo resonat cantu: tectisq; superbis

Vrit odoratam nocturna in lumina cædrum.

Arguto tenues percurrens pectine tellas.

ναίεν' εὐπλόκαμος. τὴν δ' ἐν Δοθι τέτ' μεν εὐσαν

πῦρ μὲν ἐπ' ὄφιν πέγα καὶ ἐτ' ὀτ' ἔλτοσε λέρδμη

κέδρουτε εὐκεῖατ' ὀίο θυού τ' ἰνά νησον οὐδ' ἄλλο
 Δαίον μενων ἢ δένδον ἀογδαίου σου ὀ πρίαλκή
 ἰζόν ἐπιοχομένη χρυσέικ κερκί δ' ὕφαινεν
 Mæonio regi quem serua lucinia furtim
 Sustulerat: ueritiscq; ad troiam miserat armis.

Ille autem expirans: non me quicumq; es inulto
 Victor nec longum lætabere: te quoq; fata
 Prospectant paria: atq; eadem mox arua tenebis.
 ὄυθην ὄυδ' αὐτ' ὄσ δηρόν: βῆαί ηἱ ἀλλά το ἦ δη
 ἄγχι παρήσθηκε ἰθάντα ὄσ καὶ μοἶρα κραταίη
 χερσὶ δαυέτα χίλῆος ἀμύμονος ἀϊακίδα ὄ
 Ad quem subridens mixta mezentius ira:
 Nūc morere ast de me diuū pater atq; hoium rex uiderit.
 τόν καὶ τεθνηῶτα πρόσυη δα Διοσ ἀχιλλεύς
 τέθναθι κῆρα δέγω τότε δέξομαι ὄππότε κεν δῆ
 ζεύς ἐτέλη τελέσαι ἦ δ' ἄθανατοὶ θεοὶ ἄλλοι
 Qualis ubi aut leporē aut cadenti corpore cygnum
 Sustulit alta petens pedibus iouis armiger uncis.
 Quæsitum aut matri multis balantibus agnum
 Martius a stabulis rapuit lupus.
 ὄρμησεν δέ ἄλεις ὄσαιετοσ ὄψιπτετ ἦεις
 ὄστέισι πῆδίου δέ Δία νεφέων ἔρεβεννων
 ἄρπάζων ἦ ἄρνα μάλῆν ἦ ὄτῶκα λάγων
 Vndiq; clamor
 Tollitur. inuadunt & fossas aggere complent.

Et quia nō est erubescendū, si minorē se Homero uel ipse
 fateatur dicā in quibus mihi uisus sit gracilior auctor.
 Tum caput orantis nequicq; & multa parentis
 Dicere deturbat terræ: trūcumq; reliquit.
 Hi duo uersus de illo translati sunt:
 ἦ καὶ ὄ μὲν μιν ἐμελλε γενέίου χειρὶ παχέει
 ἄψ' ἄμεινοσ λισσεθαι ὄ δ' αὐχένα μέσοσ ἔλασσε
 φασγάνω αἰξασ ἄπῶ δ' ἄμβω κέρσε τένοντε
 φθεγγόμενου δαρα του γε κῆρα κονίησιν ἐμίχθη
 Vide nimia celeritatem saluo pondere: ad quā non potuit
 conatus Maronis accedere. In curruli cōtamine Home-
 rus alterū currum paululū antecedentē ὄ alterū pene con-
 iunctum sequendo qua luce signauit.
 ὄκα δέ τῶείθα
 ἄιφρηθια δα ὄ δῶκεσ ἔκφερον ὄππτοι
 θασ δέ μεθεξέφερον Διομήδεσ ἄρσενεσ ἴππτοι
 τρώιοι ὄυδ' ἔθι ὄ πολλόν ἀνευθῆσαν ἀλλά μάλ' ἔγγυς
 αἰεὶ γάρ δ' ἴφρου ἐπιβησο μένοισιν εἰκῆν
 ὄνοτη δ' ἐμῆ λιο μεθαφρενον ἔυρε εἰώμω
 ἔερωτε πᾶν τῶ γάρ κεφαλῶσ καταθέντε πῆεῶθην
 Humescunt spumis flatuq; sequentum
 Mirabilior ē celeritas conlequētis priorē cursu pedū apud
 eundē uatem

ἰχνηια ὅσπερ τὸ δέσσι παρὸς κόνιν ἀμφιχυθῆναι

Est aut̄ huius uersus hic sensus. Si per solū puluerem forte curatur: ubi pes fuerit de terra a currente sublatus: uestigiū sine dubio signatum uidetur: & tamen celerius cogitatiōe puluis q̄ ictu pedis fuerat excussus uestigiū supfunditur. Ait enī diuinus poeta: ita proximū fuisse q̄ sequebatur: ut occuparer antecederētis uestigiū anteq̄ puluis ei superfunderetur. At hic uidetur idē significare cupiens quod ait: Calcēq; terit iam calcediores Vide & i hoc Homeri cultum ἢ καὶ ἀνακλιθεῖσ' ὡς ἐν ὑπτιος.

Iste ait: Ceruicem inflexam posuit

Hos quoq; uersus (si uidetur) comparemus.

ἀρματα δ' ἄλλοθεν μὲν χθονὶ πάλιν αὐτὸ πογυβοτέρῃ
ἄλλοθεν δ' ἄϊξασκε μεθ' ἄρα

Iamq; humilis iamq; ætati sublime uidetur

Aera per tenerum ferri.

πασσάων δ' ὑπὲρ ἢ γε κάρη ἔχει ἡ δ' ἔμετ' ὡσα

Gradiensq; deas supereminet omnes:

ἔσ' ὡσπερ νῦν μοὶ μοῦσαι δ' ἄλυσια δ' ὡμαῖ' ἔχουσαι

ὑμῆς γὰρ θεαὶ ἄσ' ὡσαρ' ἔθε παύτα

Et meministis enim diuæ: & memorare potestis.

Clamores simul horrendos ad sidera tollit

Qualis mugitus fugit cum saucius aram

Taurus: & incertam excussit ceruice securim.

Inspecto hic utriusq; filo quantā distantia deprehendes. Sed nec hoc minus eleganter: quod de tauro ad sacrificium tracto loquens meminit & Apollinis: sed Neptuni meminit. His autē duobus præcipue rem diuinam fieri tauro testis est ipse Virgilius.

Taurū neptuno taurum tibi pulcher apollo,

ἢ ὕπερ πῦρ αἰθέρα φλέγει ἀσπερον ὕλην

ὄρεσσ' ἐν κορυφῆσ' ἔκαθεν δεφαινεθαι αὐγῆ

ὡς δ' ὅτε χεῖμαρροι πῶθα μοὶ καθ' ὄρεσφι ρέοντες

ἔς μισγάγγειαν συμβάλλεθον ὄμβριμον ὕδωρ

κρουῶν ἐκ μέγ' ἄλων κόιλῃς ἐνδεχάρδης

τῶν δ' ἐτεθλῶσ' ἐδούπων ἐν ὄρεσιν ἐκλυεποιμήν

In segetem ueluti cum flamma furentibus austris

Incidit: aut rapidus montano flumine torrens

Sternit agros: sternit fata læta boumq; labores

Præcipiteq; trahit siluas stupet inscius alto

Accipiens sonitum saxi de uertice pastor.

Et duas parabolâs temerauit: ut unâ faceret: trahens hic

ignē inde torrentē & dignitatē neutris impleuit.

ὡς δ' ἄνε μοὶ δ' ὕω πόντον ὀρίγεται ἰχθυόεντο

βόρεσσ' καὶ καὶ ζέφυρος τῶτε θρηκθῆεν αἴθρον

εἰθὼν τ' ἐξ ἀπίνης ἀμυδισ δ' ἐτεκῦμα κέλαινον

κορῶνεται πολλόν δ' ἐπαρῆξ' ἄλαφῦκος ἔχευαν

Aduersi rupto ceu quondâ turbine uenti

Configunt zephyrusq; notusq; & lætus eoīs

Eurus equis: stri dunt siluæ: sæuit q; tridenti

Spumeus atq; imo nereus ciet æquora fundo.

Demet huic uitiū qd' supius incurrit: de duobus grâcis

parabolis unâ dilucilius construendo.

τοῖσιν δ' ἰκμενον ὄυρον ἱεὶ ἐκ ἀεργῶσ' ἀπὸ ἄλλων

Prosequitur surgens a puppi uentuseuntis.

Quod n̄ dixit ἰκμενον: ū ἱ̄ ait: Surgēs a puppi satis decore.

Sed extollunt epitheta quæ tot & sic apta uento n̄ ἱ̄posuit

σύν δ' ἐδ' ὡμαρψας ὡσεσκυλακασ ποτιγαίη

κόπτ' ἐκ δ' ἐγκέφαλος χαμάδισ ρέε δ' ἐυέ δ' ἐγαίαν

τοῦσ' Δὲ Διὰ μέλισσι τάμων ὀπλίωσ' αὐτὸ Δόρπον
 ἦσθε Δῶσ' ἑλέων ὄρεσι τροφῶσ' οὐδ' ἀπτελεῖπέν
 ἔγκασ' ἄτε σάρκασ' ἑκαὶ ὄσ' ἄ μιν λόνετα
Visceribus miserorum & sanguine uelcitur atro:
Vidi egomet duo de numero cum corpora nostro
Præhensa manu magna medio resupinus i antro Frangeret ad saxum: Narrationē facti nudam
& breuem Maro posuit. Contra Homerus *ἄσθεον* **miscuit: & dolore narrandi inuidiam cru-**
delitatis æquauit.

τὴν Δὲ μέτ' ἰφι μέδιαν ἄλω' ἠοσ' παράκοιτιν
 εἰσὶ δὸν ἦδη φασκε ποσειδάωνι μιγῆναι
 καὶ ῥέτεκεν Διὸσ' ἀϊδε μινυθαλίω Δὲ γενέσθην
 ὠτοῦτ' ἄν τί θεὸν τηλεκλείτονε φιαλτην
 τοῦσ' δὴ μῆκίσοσ' ἠρέψ' ἐζείδαροσ' ἄρουρα
 καὶ πολὺ καλλίσοσ' μεταγέκλιτόν ὠρίωνα
 ἐν νέοροι γάρ τοίγε καὶ ἐνεασ' ὠχέεσ' ἦσαν
 εὐροσ' αὐτ' ἀρμῆκοσ' γενέσθην ἐνεοργύιοι
 ὅσ' καὶ ἀθανάτοισιν ἄσθειλήτην ἐνολύμωσ'
 φύλοσι Δαχίσειν πολυάικοσ' πολέμοιο
 ὄσ' ἄν ἐπὶ δὸν μωσ' μέμασ' ἄν ἑμὲν αὐτ' ἄρ' ἐπὶ ὄσθ
 ὠηλιον εἶγοσ' ἰφυλλον ἰνὸν ἰουρανόσ' ἀμβατοσ' εἶη

Hinc & aliōdas geminos immania uidi Corpora: qui manibus magnū rescidere cælū Aggressi:
superiusq; iouē detrudere regnis. Homerus magnitudinem corporū alte lateq; dimensus est: &
uerborum ambitu mēbra depinxit. Vester ait immania corpora: nihilq; ulterius adiecit mensu-
rarum nomina non ausus attingere. Ille de construēdis montibus conatum insanæ molitionis
expressit. Hic aggressus rescidere dixisse conatus est cælum. Postremo locum loco si compares
pudendam inuenies differentiam.

ὡσ' δ' ὄτ' ἐν αἰγιαλῶσ' πολυὴ χεῖ κῦματ' ἀλάοσθ
 ὄρνητέπασ' ἄτ' ἐρογ' ζεφύρογ' ὑποκινῆσ' αὐτοσ'
 ὠόντω μὲν τὰ πρῶτα κορύσεται αὐταρ ἑσείτα
 χέρσ' ὠ γηγυμένον μέγαλα βρέμει ἀμφὶ Δὲ τὰ κρασ'
 κυρτόν ἐδ' κορυφύται ἀσποσ' τῶν Δάλωσ' ἀχνην

Fluctus uti primo cæpit cum albescere ponto: Paulatim sese tollit mare: & altius undas Erigit:
inde imo cōsurgit ad æthera fundo Ille cum marino motu & littoris fluctus ab initio describit:
hoc iste præteruolat. Deinde quod ait ille.

ὠόντω μὲν τὰ πρῶτα κορύσεται

Maro ad hoc uertit Paulatim sese tollit mare. Ille fluctus incremento suo ait sublime curuatos
littoribus illidi: & asperginē collectæ sordis expuere: quod nulla exp̄ssius pictura signaret. Ve-
ster mare a fundo ad æthera usq; perducit. Dixerat: idq; ratum stygii p̄ flumina fratris Per pice-
torrentis atraq; uoragine ripas Annuit: & totum nutu tremefecit olympum.

ἦ καὶ κυανέοσιν ἐπὶ ὄρρυσιν γεῦσε κρόνιων
 μάβροσσι Διὸσ' ἀρχαίται ἐσπερρώσαντο ἀνάκτοσ'
 κραθῶσ' ἀπ' ἀθανάτοιο μέγα Δὲ λελίξεν ὄλυμωσ' ὠν

Phidias cum louē olympium fingeret: interrogatus de quo exemplo diuinā imitaretur effigiē:
respondit archetypum Iouis i his se tribus Homeri uersibus inuenisse. Nam de superciliis & cri-
nibus totum se Iouis uultū collegisse: quod utruq; uidetis a Virgilio prætermisum. Sane con-
cussum olympum nutus maiestate non tacuit. Iulsiurandum uero ex alio Homeri loco sumpsit:
ut translationis sterilitas hac adiectione cōmpensaretur. Ora puer prima signans intonsa iuuen-
ta Prætermisla gratia incipientis pubertatis minus gratā fecit latinā descriptionem.

ὡσ' δ' ὄταν ἐν τε κυνεοσιν καὶ ἀνδράσιν ἠρευθῶσιν
 κάπριδοσ' ἦ ἑλέων σρέφεσθαι ὄσ' ἐν βλεμείωνων
 οἶ Δέτε πυργηδόν σφέας ἀυθοουσ' ἀρῶν ἄντες
 ἄντ' ἰοὶ ἰσ' ἀνοσιν καὶ ἀκονθίσοσιν ἑαμείασ'
 αἰχμᾶσ' ἐκ χειρῶν τὸν Δούπωτε κυδάλιμον κῆρ
 τὰρ βεῖ οἶ Δὲ φοβέσθαι ἀγνηορῆ Δὲ μινέκτα
 τὰρ φέα τέσ' ῥέφεσθαι σίχασ' ἀνδρῶν πειρητ' ἰσ' ὠν
 ὄππ' ἠτιῶσθ' ἠ τῆ ἑεῖκοσιν σίχασ' ἀνδρῶν.

Vt fera: quæ densa uenantū septa corona Contra tela furit: seseq; haud nescia morti Iniicit & sal tu supra uenabula fert. Videtis in angustū latinā pabolā sic esse cōtractā: ut nihil possit esse ieu nius: gratiam contra & uerborū & rerū copia pompam ueræ uenatōis implese: In tāta ergo dif ferentia pene erubescendū est comparare.

φρᾶξαντες Δόρυ Δούρι σακος σάκει προθε λύμων
 ασπίσ Δάρσσι Δερείδε κόρυς κόρυν άνέρα Δανήρ

Haud aliter troianæ acies aciesq; latinæ Concurrunt: hæret pedipes densusq; uiro uir **Quanta** sit differentia utriusq; loci: lectori æstimandum relinquo

ὄρνις γάρσφιν ἐπηλθε πέρησέμενοι μεμαώσιν
 αἰετός ὑχιπέτησ ἐπάριζερά λαόν έέργων
 φοινθένας δρακονθα φέρων ὄνυχεσι πέλωρον
 ζωόν έεάσπα ιρονθα και ὄυπώ γήθετο μάχης
 κόψέγῳ ἄυτόν έχοντα κατάσθῃ τοσπαρα Δειρήν
 ἰΔνώθεισ ὀπίσω ὀδάπό έθεν ἠκέχαιμάζε
 ἄλγησασ ὀδύνησι μέσω Δένι κάβαλλόμύλω
 αὔθοσ Δέ κλάγξασ πέτετο πνοιησ άνέμοιο

Vtq; uolās alte raptū cū fulua draconē Fert aquila. implicuitq; pedes: atq; unguibus hæsit. Sau tius at serpens sinuosa uolumina versat. Arrectisq; horret squamis: & sibilat ore Arduus i surgēs: illa haud minus urget obunco Lu ctantē rostro: simul æthera uerberat alis. Virgilius solā aglæ prædā infert: nec homericæ aquilæ omē aduertit: quæ & sinistra ueniens uincentiū prohibebat accessum. & accepto a captiuo serpente morfu prædā dolore deiecit: factq; tripudio solistimo cū clamore dolore testante pteruolat quibus oibus uictoriæ puaricatio significabat. His pter missis quæ aiām parabolæ dabant: uelut exanime in latinis uersibus corpus remāsit. Parua me tu primo mox sese attollit in auras: In grediturq; solū: & caput iter nubila cōdit.

ἠτόλίγη μέν πρώτα κόρυσεται αυτάρπειτα
 ὄυρανῶ έσήριξε κάρη έωί χρονίβαινει

Homerus ἐριν: hoc ē cōtentionē a paruo dixit incidere: & postea i cremētū cælū usq; subcrescere Hoc idē Maro de fama dixit sed i cōgrue. Neq; n. æq; sūt argumēta cōiētōis & famæ. qā cōtētio.

de compa
 ratione cō
 tentionis &
 famæ

& si usq; ad mutuas uastatōes ac bella pcesserit: adhuc cōtētio est: & manet ipsa quæ creuit. Fa ma uero cū in imensum prodit: fama esse iam desint: & sit notio rei iam cognitæ. Quis enim iā famā uocet: cū res aliqua a terra in cælū nota sit? Deinde nec ipsam hypbolē potuit æquare. Ille cælum dixit: hic auras & nubila. Hæc autē ratio fuit nō æquandi oīa quæ ab auctore trāscripsit: q; i oī operis sui parte alicuius homerici loci imitationē uolebat inferere: nec tamē humanis ui ribus illā diuinitatē ubiq; æquare: ut in illo loco quē uolo omniū nostrū iudicio in cōmune pē sari. Minerua Diomedi suo pugnāti dum taxat flammæ addidit ardorē: & inter hostiū cædes fulgor capitis uel armog; p milite minatur.

Δαι έοί έκ κόρυθόςε και αρπι Δοσ ακαματον πῦρ
 ασερό πορι νῶ έναλίγκιον ὄσε μάλισα

λαμπρον παμφαινησι λελουμένοσ ωνεανοιο
 τοιον οι πῦρ Δαιεν αποκράτόσ τε και ωμων

Hoc miratus supra modum Virgilius imodice est usus. Modo enī ita de turno ait. Tremūt sub uertice cristæ Sanguinæ: clypeoq; micantia fulmina mittunt. Modo idē poni de Aeneā. Ardet apex capiti cristisq; ac uertice flāma Funditur: & uasto umbo uomit æreus ignes Quod q; ipor tune positū sit: hinc apparet q; necdum pugnabat Aeneas sed tantū in nauī ueniens apparebat. Alio loco: Cui triplici crinita iuba galea alta chimæra Sustinet: ætneos efflātem faucibus ignes. Quid quod Aeneas recens allatis a Vulcano & in terra positis miratur Terribilem cristis ga leam flammæq; mouentem. Vultis aliam fruendi auuiditatem uidere loci huius: cuius supra me minimus fulgore correptus? Seruo uoluit loquenti Ioui assignare parens reuerentiam Nam cum & in primo uolumine: & in. iiii. & in. ix. loquitur quædā Iuppiter sine tumultu. Deniq; post iunonis & ueneris iurgium infit eo dicente. Deum domus alta fidescit: & tremefacta solo tellus. filet arduus æther. Tum zephyri posuere: præmit placida æquora pontus: tanq; non idem. sit q; locutus sit paulo ante sine ullo mundi totius obsequio. Similis opportunitas est in eiisdē Iouis lance quam ex illo loco sumpsit.

Virgilius
nimum
Homeri
æmulator

καὶ τότε Δὴ χρύσεα παθήρ ἔθειθεῖνε θαλασσα
 Δεσίδει λυό κήρε θανη λεγέοσ θαναθοιο
 τὴν μὲν ἄχιλλῆος τὴν Δέκεθροσ ἵπποδάμοιο
 ἔλκε Δέ μέοσα λαβών ρέπε Δέκεθροσ αἰσιμου ἡμάρ
 φχο Δέισ οἱ Δαο λιττε Δέ ἐφοῖβοσ ἀπόλλων

Nam cum iam de Turno prædixisset Iuno.
 Nunc iuuenem imparibus uideo cōcurrere satis:
 Parcarūq; dies & lux inimica propinquat.
 Manifestumq; esset: Turnum utiq; periturum: sero tamen:
 Iuppiter ipse duas æquato examine lances,
 Sustinet: & fata imponit diuersa duorum.

Sed hæc & alia ignoscenda Virgilio: qui studii circa Homerū nimietate excedit modū. Et re nera non poterat nō in aliquibus minor uideri: qui per omnē poesim suam hoc uno est præcipue usus archetypo: Acriter enim in Homerū oculos intendit: ut æmulare eius non modo magnitudinem: sed simplicitatem & præsentia orationis & tacitā maiestatem. Hinc diuersæ inter heroes suos personarum uaria magnificatio: hinc deoꝝ interpositio: hinc auctoritas fabulorū hinc affectuum naturalis expressio: hinc monumentorum persecutio hinc parabolarū exaggeratio: hinc torrentis orationis sonitus: hinc reꝝ singularū cum splendore fastigiū. Adeo autem Virgilio Homerī dulcis imitatio est: ut & in uersibus uitia quæ a nonnullis imperite reprehenduntur: imitatus sit: eos dico quos græci uocant.

Quos hic quoq; homericū stilū approbans non refugit: ut sunt apud ipsum a cephalis: arietat in portas: parietibus textū cæcis iter: & similia. Ut est qui in medio uersu breues syllabas p longis habent. Et duros obice postes. Consilium ipse pater & magna icepta latinus Syllabæ longiores sunt. Quin protinus oīa uulcano decoquit humorē. Et spumas miscet argenti ac sulphura. Et arbutus horrida. Sunt apud Homerū uersus uulsis ac ralis similes & nihil differentes ab usu loquendi. Hos quoq; tanq; heroicæ incomptos adamauit.

Omnia uincit amor: & nos cedamus amori.

Nudus in ignora palinure iacebis arena.

Sunt amœnæ repetitiones, quas non fugit.

Pan etiam arcadia mecum si iudice certet:

Pan etiam arcadia dicat se iudice uictum.

Homerica quoq; epitheta quantū sit admirat imitando cōfessus est: & mille taliū uocabulorū: quibus uelut syderibus micat diuini carminis uariata maiestas. Ad hæc a uestro respondeo. Male suada fames. Aurichomos etumē geminus briareus. Adde & fumigerā noctē: & quicqd in singulis pene uersibus diligens lector agnoscit. Sæpe Homerus internarrādum uelut ad aliquē dirigit orationē. Nec hoc Virgilius omisit. Migrantes cernas: totaq; ex urbe ruentes. Totūq; istructo marte uideres Feruere leucaten. Et pelago credas inare reuullas Cycladas. Et studio i cassū uideas gestire lauandi. Item diuinus ille uates res uel paulo uel multo ante transactas opportune ad narratōis suæ seriem reuocat: ut & historicum stilū uitet nō p ordinē dirigendo quæ gesta sunt: nec tamen pteritoꝝ nobis notitiā subtrahat. Theben asiæ ciuitatē aliasq; plurimas Achilles anteq; irascetur euerterat. Sed Homerī opus ab Achillis ira sumpsit exordiū. Ne igit igno- raremus: quæ prius gesta sunt sit eorū tempestiua narratio. Item ne ignoraremus: quo duce clas- sis græcoꝝ ignotū libi trojæ littus inuenerit: cū de Calchante quæreretur ait:

καὶ γηέοσ ἢ γησοτά χαίων ἱλιον εἰσω
 ἦν Διάμαντοσ ὑνὴν τὴν οἱ πορεφοῖβοσ ἀπόλλων

Et ipse Calchas narrat omen quod græcis nauigantibus de serpente passerū populatore conti- gerit. Ex quo denunciatum est exercitum annos decem in hostico futurū. Alio loco senex idem ut referendis fabulis amica & loquax a tas res refert uetustas.

& sequentia. Virgilius omne hoc genus pulcherrime æmulatus est. nã memini hesionæ uifentem regna sororis Laumedontiadé priamum. Et atq; equidẽ memini teucrũ sidona uenire. Et Qualis eram cũ primã aciem preneffe sub ipsa Straui. Et de futuro uel pœna Caci tota narratio nec uetustissima tacuit: quin & ipsa notitiæ nostræ auctoris sui imitator ingereret. Nãq; serunt luctu cygnũ phœtonis amati: & similia. Vbi uero enumerant auxilia: quæ græci catalogũ uocant: eundem auctore suũ conatus imitari: in nõnullis paululũ a grauitate homerica deuiavit. Primũ q; Homerus prætermisissis athenis ac lacedæmoniis uel ipsis micænis: unde erat rector exercitus: boetiã in catalogi sui capite locauit: nõ ob loci aliquã dignitatẽ: sed notissimũ p̄montorium ad exordiũ sibi enumerationis elegit. Vnde p̄grediens modo mediterranea: mō maritima iuncta describit. Inde rursus ad utrũq; sitũ cohærentiũ locoq; disciplina describentis uelut iter agentis accedit. Nec ullo saltu cohærentiã regionum in libro suo hiare pmittit: sed hoc hiandi more p̄cedens redit unde digressus est: & ita finitur quicq; enumeratio eius amplectitur. Contra Virgilius nullũ in cõmemorandis regionibus ordinẽ seruat: sed locoq; seriẽ saltibus lacerat. Adducit primũ clusio & colis Massicũ. Abas hunc sequit: manu populoniæ iluæq; comitatus. Post hos Asilã miserã pisã. Quæ in q̄ longinqua sint heururix parte notius est: q̄ ut annotãdũ sit. Inde mox redit cærete & pyrgos & grauiscas loca urbi p̄xima: quibus ducẽ Asturem dedit. Hinc rapit illum Cygnus liguriã. Ocnus mantuã. Sed ne i catalogo auxilioq; Turni: si uelis sitũ locorum mente p̄currere: inuenies illum continentiã regionũ secutũ. Deinde Homerus omnes quos in catalogo enumerat: etiã pugnantes uel prospera uel sinistra sorte cõmemorat. Et cum uult dicere occisos quos catalogo nõ inseruit: non hominis sed multitudinis nomẽ inducit. Et quotiens multã necẽ significare uult: messem hominũ factã dicit: nulli certũ nomẽ facile extra catalogum uel addens in acie uel detrahens. Sed Maro noster anxietatem huius obseruationis omisit. Nam & in catalogo nominatos præterit in bello: & alios nominat ante non dictos. Sub Massico duce mille manus iuuenum uenisse dixit: qui moenia clusi quicq; cosas liquere. Deinde Turnus nauis fugit: q̄ rex clusinis aduectus osinius oris: quẽ Osiniũ nunquã ante noiauit. Et nũc ineptũ est: regẽ sub Massico militare. Præterea nec Massicus nec Osinius in bello penitus apparent: sed & illi quos dicit: fortẽq; gyã fortẽq; sergestum. Pulcher quoq; Equiculus & mauortius hæmon & fortissimus. Vmbro & Virbius hippolyti p̄les pulcherrima bello nullũ locũ inter pugnantũ agmina uel gloriosa uel turpi cõmemoratõ meruerũt. Asturitẽq; Cupauo: & Cygnus insignis Cygni Phætonisq; fabulis nullã pugnã operã p̄stant: cũ Alesus & Sacrator ignouissimi pugnet: & Atinas ante nõ dictus. Deinde in his quos noiat: ut sæpe apud ipsum incauta cõfusio. In nono Corinãũ sternit Asilas. Deide i duodecim. Ebusum Corinæus iterficit Obuius ambustum torretẽ corinæus ab ara Corripit: ut uenienti ebuso plagamq; ferẽti Occupat os. Sic & Numam quẽ Nilus occidit: postea Aeneas persequitur fortẽq; Numam. Camertẽ in decem. Aeneas sternit. At in. xii. uturna formã assimulata camerti. Clorea in undecim occidit Camilla: i duodecim. Turnus. Plinurus lasides & lapix lasides. Quæro an fratres sint. Hyrtacides est Hippocon: & rursus Hyrtacides Corinãũ sternit Asilas. Sed potuerũt duo unũ nomẽ habuisse. Vbi est illa in his casibus Homeri cautio: apud quẽ cũ duo Aiaces sint modo dicit *λοκρῶν δὴ γεμόνευε διληοσ ταχὺς αἶα* modo *ελαμόνοισσας*. Item alibi

aiates duo

Nec desinit: quos iungit nomine insignibus separare: ne cogatur lector suspitiones de uarietate appellationis agitare. Deinde in catalogo suo curauit Virgilius uitare fastidiũ: quod Homerus alia rōne nõ cauit eadẽ figura sæpe repetita. Hic aut̄ uariat: uelut dedecus aut crimen uitã repetitionẽ. Primus in bellũ tyrrhenis asper ab oris: filius huic iuxta lausus. Post hos insignẽ fama per gramina currũ: Tum gemini fratres: nec preneffine fundator. At Melappus equũ domitor. Ecce sabinorũ prisco de sanguine. Hic agamēnonios. Et te montose. Quin & marubia ueni t de gente sacerdos. Ibat & hippolyti proles. Has copias fortasse putat aliquis diuinã illi simplicitati præferendas. Sed nescio quomodo Homerũ repetitio illa unice decet. Et est genio antiq; poetæ digna enumerationiq; cõueniẽs. q; in loco mera nomina relaturus nõ incuruauit se neq; minute torsit: deducẽdo stilũ p̄ singuloq; uarietates: sed stat in consuetudine percententium tanq; per acie dispositos enumerans. Quod nõ aliis q̄ numeroq; fit uocabulis. Et tamen egregie ubi oportet de nominibus ducum uariat.

Illam uero enumerationis congestionem apud Homerum Maro admiratus ita exp̄ssit: ut pene eum dixerim elegantius transulisse.

Et similia. Ad quod exemplum illa uirgiliana sunt.

Agmina densentur campis: argiuq; pubes.

Aruncaq; manus rutuli uetereq; sicani

Et sacrae acies & picti scuta labici.

Qui saltus thyberine tuos sacrūq; numici

Littus arat: rutulosq; exercent uomere colles

Circæumq; iugum: quis iuppiter anxuris aruis

Præsider: & cætera. Vterq; in catalogo suo post difficultium resū uel nominum narrationem infert fabulam uersibus amœnioribus: ut lectoris animus recreetur. Homerus inter enumerandā regionem & urbium nomina facit locū fabulis, quæ horrorem facietatis excludant.

Et reliqua: quibus prōtraxit iocunditatem. Virgilius in hoc secutus auctore in priore catalogo modo de auentino modo de Hippolyto fabulatur. In secundo cygnus ei fabula est: & sic amœnitas intertexta fastidio narrationum medetur. In omnibus uero georgicorū libris hoc idē summa cum elegantia fecit. Nam post præcepta quæ natura res dura est: ut legentis animū uel auditum nouaret: singulos libros uel acciti extrinsecus argumenti interpositione cōclufit: primum de signis tempestatum: de laudatione rusticæ uitæ secundū: & tertius desinit in pestilentia pecorum: quarti finis est de Orpheo & Aristeo nō ociosa narratio. Ita in omni opere Maronis homerica lucet imitatio. Homerus omnē poelīm suam ita sententiis faxit: ut singula eius ἀποφειγμένα uice prouerbiorum in omnium ore fungantur. *ὅτι οὐ γὰρ πρὸς τὸν ἑὸν γόνυ αὐτοῦ ἀνεγνώσασθαι γὰρ τὰ τοιαῦτα ὅμοιοι πατρῶσι γέγοντο. οὐ γὰρ τ' αἰφροδῶν τέτταται νόσος αἰὲν ἔσονται ~*

Sententiæ
Virgili

Et alia innumerabilia quæ sententialiter proferuntur. Nec hæc apud Virgilium frustra desideraueris. Non oīa possumus oēs. Oīa uicit amor. Labor improbus oīa uincit. Vsq; adeo ne mori miserū est: Stat sua cuiq; dies. Dolus an uirtus q̄s in hoste regret: Et qd quæq; ferat regio: & qd quæq; recuset. Auri sacra fames. Et ne obtūda nota referendo: mille sniarū talium aut in ore sūt lingulorum: aut obuiæ intentioni legentis occurrunt. In nōnullis ab homerica secta Haud scio casu ne an sponte discis fortunam: Homerus nescire maluit: & soli decreto quā μοιραῦ uocat oīa regenda cōmittit: adeo ut hoc uocabulū τὸ χη in nulla parte homerici uoluminis no minetur.

Contra Virgilius non solū nouit & meminit: sed omnipotentia quoq; eidē tribuit: quā & philosophi qui eam nomināt: nihil sua ui posse sed decreti: siue prouidentia ministrā esse uoluerunt: Et in fabulis seu in historiis nonnūq; idem facit. Aegeo apud Homerū auxilio est Ioui. Hunc cōtra Iouē armant uersus Maronis. Eumedes, Dolonis proles bello prā clara animo manibusq; parentem refert: cum apud Homerū dolo imbellis sit: Nullam cōmemorationē de iudicio Paridis Homerus admittit. Idem uates Ganymedem nō ut Iunonis pellicem a Ioue raptū: sed Ioui aliū peculorum ministrū in cælum a diis ascitum fert: uelut decorū. Virgilius tantā deam qđ cuius de honestis foeminae deforme est: uelut specie uictā Paride iudicāte doluisse: & ppter catamiti pellicatum totam gentē eius uexasse cōmemorat. Interdū sic auctorem suū dissimulāter imitatur: ut loci inde descripti solā dispositionē mutet: & faciat uelut aliud uideri. Homerus ingenti spiritu ex p̄turbatōe terrae ip̄m Dite patrē territū p̄silire & exclamare quodāmodo facit.

Hoc maro nō narrationis: sed parabolae loco posuit: ut aliud esse uideretur. Non secus ac si qua penitus ui terra dehiscens Infernas reseret sedes & regna recludat. Pallida diis inuisa, supque immane barathrū Cernatur: trepidetq; imisso lumine manes. Hoc quoq; simulando surripuit. Nā cum ille dixisset deos sine labore uiuere. θεοὶ πείραζοντες Hoc idē dixit occultissime: Dii Iouis in tectis iram miserant inanē Ambrorū: & tantos mortalibus esse labores, quibus ipsi scilicet carent. Quid Virgilio cōtulerit Homerus: hinc maxime liquet: q; ubi rex necessitas exegit a Marone dispositionē inchoandi belli: quā nō habuit Homerus: quippe qui Achillis irā exordiū sibi fecerit: quā decimo demum belli anno contigerit: laborauit ad rei nouae partū: ceruum fortuito faucium fecit causam tumultus. Sed ubi uidit hoc leue nimisq; puerile: dolorē auxit agrestiu: ut impetus eoz sufficeret ad bellū. Sed nec seruos Latini & maxime stabulo regio curantes atq; ideo quid foederis cum troianis Latinus icērit: ex muneribus equoz & currus iugalis nō ignorantēs: bellū generis domini oportebat tamen ferre. Quid igitur deoz maxima deducit e cælo & maxima furiarum de tartaris affiscitur. Spargunt angues uelut in icæna parturiētes furorē. Regina nō solū de penetrabilibus reuerentia matronalis educit: sed & p̄ urbem mediam cogitur facere discursus. Nec hoc cōtenta siluas petit accitis reliqs matribus in societate furoris Bacchatur chorus quondā pudicus & orgia insana celebrant. Quid plura? maluissem Maronē & i hac parte apud auctore suū uel apud quēlibet græcoz alium quod sequeretur habuisse. Alium nō frustra dixi: quia non de finis racemis uindemiā sibi fecit: sed berse in rem suā uertit quicquid ubi q; inuenit imitādum: adeo ut de argonauticorum quarto quorum scriptor est. Apollonius librum æneidos suae quarrum totum pene formauerit: ad Didonē uel Aeneam amatoriā continentia Medæ circa Iasonē transferendo: quod ita elegantius auctore digessit: ut fabula la sciuentis Didōis: quā falsam nouit uniuersitas: p̄ tot tamen sæcula specie ueritatis obtineat. & ita pro uero per ora oīum uolitet: ut pictore, fictoreq; qui figmentis licioz contextas imitantur effigies: hac materia uel maxime in efficiendis simulacris tanq; unico argumēto decoris utūtur: nec minus histrionū perpetuis & gestibus & cantibus celebratur. Tantū ualuit pulchritudo narrandi: ut omnes phoenissae castitatis conscii: nec ignari manū sibi iniecisse reginam ne pateretur damnū pudoris: cōnuent tamen fabulae: & intra cōscientia ueri fidē frementes malint pro uero celebrari: quod pectoribus humanis dulcedo figentis infudit. Videamus utrū attingerit & pindarum: quē flaccus imitationi inaccessum faterur. Et minuta quidē atq; rorantia q̄ inde subtraxit. relinquo. Vnū uero locū: quē tentauit ex integro pene transcribere: uolo cōmunicare uobiscū: quia dignus est: ut eum uelimus altius intueri. Cum pindari carmen quod de natura atq; flagrantia montis ætnæ cōpositū est: æmulari uellet: eiusmodi sententias & uerba molitus est: ut Pindaro quoq; ip̄o qui nimis opima & pingui sacundia existimatus est: insolentior hoc quidem in loco tumidioreq; sit. Atq; uti uolmetip̄os eius quod dico arbitros faciā: carmen Pindari quod est sup monte ætna quantulū mihi est memoriae dicam.

Quartus
Aeneidos
sumptus a
pollonio ar
gonautico
rū scriptor
Sūma laus.
iiii. lib.

De monte
Aetna iux
ta imitatio
nem Pin
dari

κίων Δουρανία συνέκειν νιφός αἰτ' ἄνα πᾶντες χιόνος δέειας τ' ἰθὺν ἄτισα ἔρευγονται ἄσλ
 ἄτου πυρος ἀγνόταται ἐκ μυχῶν πηγῶν ποταμοί δ' ἀμείβονται μὲν προχέοντι ῥόον κάσιν
 οὐ αἰθῶνος ἄλλ' ἔν ὄρνυσι πετραῖ φρίνισα κυλινδὰ μέγα φλόξ' ἔσβαῖαν φέρεϊ πόντου
 πλάκα γύν' παττὰ γω κέϊνο δ' ἀφ' αἰσίοιο κρουνοῦ σ' ἔρπτετόν Δεῖνο τάτους ἀνα πᾶσαι.

Audite nunc Virgi. uersus: ut incoasse eū uerius q̄ perfecisse dicatis.

Porrus ab accessu uentorum immotus: & ingens

Ipse: sed horrificis iuxta tonat ætna ruinis.

Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem

Turbine fumantem piceo & candente fauilla:

Attollitq; globos flammaram: & sydera lambit.

Interdum scopulos auulsaq; uiscera montis.

Erigit eructans: liquefactaq; saxa sub auras

Cum gemitu glomerat: fundoq; exæstuat imo.

In principio Pindarus ueritati obscurus dixit quod res erat: quodq; illic oculis deprehenditur: interdum fumare ætnam noctu flammigare Virgilius autem dum in strepitu sonituq; uerborū cōquirendo laborat: utriq; tempus nulla discretionē facta confundit. Atq; ille græcos quidē fontes imitatus ignes eructare: & fluere amnes fumi: & flammag. fulua & tortuosa uolumina i plagas maris ferre quasi quosdā igneos amnes luculente dixit. At hic uester atram nubem turbine piceo & fauilla fumante ῥόον κάσιν οὐ αἰθῶνα interpretari uolens crasse & imodice cōgessit. globosq; flammaram quod ille κρουνοῦσ' dixerat: duriter posuit & ἀκύρωσ'. Hoc uero inenarrabile est: q; nubem atram fumare dixit turbine piceo & fauilla candente. Non enim fumare solent neq; atra esse quæ sunt cādentia: nisi forte cādente dixit peruulgare & improprie pro feruenti nō pro relucenti. Nam cādens scilicet a candore nō a calore dictum Quod autem scopulos eructari & erigi eosdemq; ipsos statim liquefieri & gemere atq; glomerari iub auras dixit: hoc nec a Pindaro scriptū nec umq; fando auditū: & omniū quæ monstra dicuntur: monstruosissimū est. Postremo græcæ linguæ q̄ se libenter addixerit: de crebris: q̄ usurpat uocabulis æstimate. Ditus Vlyxis Spelæa ferax. Dædala tecta. Rhodopeiæ arces. Alaq; panchea: atq; gæthæ atq; hebrus: & actias orithya. Et Thyas ubi audito stimulat trieterica baccho. Orgia. nocturnusq; uocat clamore cithero. Et nō tibi tyndaridis facies inuisa lacæna. Et ferte simul faunig; pedē dryadesq; puellæ. Et hinc atq; hinc glomerant oreades. Et pars pedibus plaudūt choreas. Et Milesia uellera nymphae Carpebat hyalifa tyro fucata colore. Et Drunoq; xantoq; liceaq; phyllodeceq;. Et Melite panopeaq; uirgo: Nelsæ a spioq; thaliaq; cymodeceq;. Ealcandru quæ haliumq; neomonaq; prythaninq;. Et Amphion dircaus i attæo. Et Senio glauciq; chorus inoulsq; pala mon. Versus est Parthenii: quo grammatico in græcis Virgilius uisus est. Hic ait: Glauco & panopeæ & ino melicerte: Et tritonēsq; citi imania cete. Adeo autē & declinationibus græcis delectatur: ut Mnesthea dixerit pro Mnestheum. Sicut ipse alibi: Nec fratre Mnestheo Et p Orpheo dicere maluerit Orphi græce declinādo: ut Orphi caliopea lino formosus apollo Et uidimus o ciues diomedē. Et talium nominū accusatiuus græcus est in e delinens. Nam si quis eum putat latine dixisse Diomedem: sanitas metri i uersu desiderabitur. Deniq; omnia carmina sua græce maluit inscribere bucolica georgica æneis: cuius nominis figuratio a regula latinitatē aliena ē. Sed de his haec tenus quorū plura omnibus aliqua nonnullis romanorum nota sunt: nisi quæ græcam doctrinā diligenter hauserūt. Fuit enim hic poeta ut scrupulose & anxie ita dissimulāter: & quasi clanculo doctus: ut multa transtulerit: quæ unde translata sint difficile sit cognitu. In exordio georgicorum posuit hos uersus.

Liber & alma ceres uestro si munere tellus

Chaoniam pingui glandem mutauit arilla:

Poculaq; inuentis acheloia miscuit uuis.

Nihil in his uersibus grāmaticorū cohors discipulis suis amplius tradit: nisi illud opera Cereris effectū: ut hoīes ab antiquo uictu desisterent: & frumento pro glandibus uterent. Liberū uero uitis reptonē p̄stitisse hūano potui uinū: cui aq̄ admisceret. Cur autē acheloum amne potissimū Virgilius: cū aquā uellet intelligi nominauit: nemo uel quærit: uel omnino subesse aliquid eruditius suspicatur. Nos id altius scrutati animaduertimus doctum poetā antiquissimorū græcorum more (sicut docebit auctoritas) elocutum. apud quos proprie in aquæ significatione ponebatur acheolus. Neq; id frustra: nam causa quoq; eius rei cum cura relata est. Sed prius q̄ cam propono. illud antiquo poeta teste monstrabo: hunc morem loquēdi peruagatū fuisse: ut acheloum pro quis aqua dicerent. Aristophanes uetus comicus in comœdiam cotalo sic ait: Graua

Candens

De multis uocabulis græcis sibi uiurpatis

Multa trāslata a uirgilio & igno-
ratur inde

De achelou amne pro aqua

bor inquit uino cui aqua non fuisset admixta. i. mero. Cur autem sic loqui soliti sunt: Ephorus notissimus scriptor historiarum libro secundo ostendit his uerbis:

Potest ne lucidius ostendi acheloum a græcis ueteribus pro quacunque aqua dici solitum. Vnde doctissime Virgilius ait uinum acheloo Liberum patrem miscuisse. Ad quã rem & si satis testiũ est: cum Aristophanis comici & Ephori historici uerba prodiderimus: tamen ultra progrædiemur. Didymus enim grammaticorum longe eruditissimus posita causa. quam superius Ephorus dixit: alteram quoque adiecit his uerbis:

Licet abunde ista sufficiant ad probationem moris antiqui: quo ita loquendi usus fuit: ut achelous cõmune omnis aquæ nomen haberetur: tamẽ his quoque & Euripidis nobilissimi tragœdiarum scriptoris addetur auctoritas: quam idem Didymus grammaticus in his libris. quos Τροϋ ᾠδοῦ ἐν ἡς ἄετέος scripsit: posuit his uerbis:

Sunt in libro septimo illi uersus: quibus hernici populi & eorũ nobilissima ut tunc erat ciuitas anagnia enumerantur. Quos diues anagnia pascat: Quos amalene pater: non illis omnibus arma Nec clypei curru sue sonant. pars maxima glandis Liuentis plumbi spargit pars spicula gestat Bina manu: fuluofque lupi de pelle galeros Tegmen habent capiti: uestigia nuda sinistri Instituire pedis: crudus tegit altera pero Hunc morem in italia fuisse. ut uno pede calciato altero nudo iretur ad bellũ: nusquam adhuc quã sciam repperi: sed eam græcorum nonnullis consuetudinẽ fuisse locupleti auctore iam palam sciam. In qua quidẽ re mirari est poetæ huius occultissimam diligentiam. Qui cum legisset hernicos quorum est anagnia: a pelagis oriundos appellatos quæ ita a pelago quodam duce suo: quæ Hernicus nominabatur: morem quẽ de ætolia legerat hernicis assignauit: quæ sunt uetus colonia pelago: & Hernicũ quidẽ hominẽ pelagũ ducẽ hernicis fuisse Iulius Higinus i libro. ii. urbiũ non paucis uerbis probat. Morem uero ætolis fuisse uno tantũm pede calciato in bellum ire: ostendit clarissimus Euripides scriptor tragicus. In cuius tragœdiæ quæ Meleager. inscribitur: nuncius inducitur describens: quo quisque habitu fuerit ex ducibus: qui ad aprũ capiendum conuenerant. In eo hi uersus sunt.

Alcibiades
Mos eundi in bellum
Pelagus
Hernicus

Animaduertitis diligẽtissime uerba Euripidis a Marone seruata. Ait enim ille:

Et eundem pedem nudum Virgilius quoque dixit: Vestigia nuda sinistri instituere pedis. In qua quidem re quo uobis studium nostrorum magis comprobetur: non reticemus rem paucissimis notam reprehensum Euripidem ab aristotele: qui ignorantiam istud Euripidis fuisse contendit. Quod ne affirmem potius quã probem Aristotelis uerba ponam ex libro quem de poetis secundo supra dixit. In quo de Euripide loquens ait: Cum hæc ita sint: uideris tamen Virgilium Euripide auctore quã Aristotele uti maluisse. Nam ut hæc ignorauerit tam anxie doctus minime crediderim. Iure autẽ prætulit Euripidem. Est enim ingens ei cum græcarum tragœdiarum scriptoribus familiaritas: quod uel ex precedentibus licet uel ex his quæ mox dicentur: opinari. In libro quarto in describenda Elisæ morte ait: quæ ei crinis abscisus esset his uersibus:

Crinis abscidit morientibus

Nondum illi flauum proserpina uertice crinem Abstulerat: stygioque caput damnauerat orco. Deinde Iris a lunone missa abscidit ei crinem: & ad orcum refert. Hanc Virgilius nõ de nihilo fabulam fingit: sicut Aurelius uir alias doctissimus Cornutus extimat: qui ad notationem eiusmodi apposuit his uersibus uerba cornuti. Vnde hæc historia ut crinis auferendus sit morientibus: ignorat. Sed assueuit poetico more aliq̃ fingere: ut de aureo ramo. Hæc Cornutus. Sed me pudet quod tantus uir græcæ etiam doctissimus litterarum ignorauit Euripidis nobilissimã fabulam Alcestim: In hac enim fabula in scæna Orcus inducitur gladium gestans: quo crinẽ abscidit Alcestidi: & sic loquitur. Proditum est (ut opinor) quem securus Virgilius fabulam abscindendi crinis induxerit. ἄγνισσαι autẽ dicunt diis consecrare: unde poeta noster ait ex Iridis psona. Huc ergo diti sacrum iussa fero: teque isto corpore soluo. Nunc quia pleraque & omnia quæ supradixi instructa auctoritate tragicorum probauim quoque quod a Sophocle tractum est: annotabo. In

Ἐπιπλῆν ἂν ἔα λέξασ. οὐδὲν ἂν πλείον δέξασαι ἕρως γὰρ οὗτος τῶν κατὰ χροῖος m ii θείων
Ἡλ' οὐν γονυ κατέβην εἰς ἄδου δόμου
στῆχω δ' ἐπ' αὐτῆν, ὡς κατὰ ζῶμαι εἶπε

Falx athena
in sacris

libro enim quarto Virgilius Elissam facit postq̄ ab Aenea relinquitur, uelut ad sacricolarum sa-
garumq; carmina & deuotiones fugientem; & inter cætera ait sedandi amoris gratia herbas q̄i-
tas: quæ æneis falcibus secarentur. Hæc res nonne quæstione digna est? Vnde Virgilius Aeneæ
falces in mentem uenerint? Ponam itaq; uirgilianos uersus mox & inde Sophoclis: quos Maro
æmulatus est:

Falcibus & messæ ad lunam quæruntur ahenis

Pubentes herbæ nigri cum lacte ueneni.

Sophoclis autem tragœdia id de quo quærimus etiã titulo præfert. Inscritur enī rizotomoi-
in qua Medæam describit maleficas herbas secantē: sed auersam: ne ui noxi odoris ipsa interfi-
ceretur: & succum quidem herbarum in cados æneos refundentē. Ipsas autem herbas æneis fal-
cibus execantem. Sophoclis uersus hi sunt:

Hæc Sophocles. Quo auctore sine dubio Virgilius ptulit æneas falces Omnino autem ad rem
diuinam pleraq; ænea adhiberi solita multa indicio sunt & in his maxime sacris quibus delini-
re aliquos aut deuouere aut deniq; exigere morbos uolebant. Taceo illud palutinum cum ait:

Mecum habet pagus morbus æs & q̄ alibi Virgilius: Curetū sonitus crepitatiq; æra. Sed Car-
minii curiosissimi & docti uerba ponā: q̄ in libro de italia secundo sic ait: Prius itaq; & thuscos
æneo uomere uti cum conderentur urbes solitos: in traiectionis eorum sacris inuenio: & in sabin-
nis ex ære cultros: in quibus sacerdotes tonderetur. Post hæc Carminii uerba longum fiat: si ue-
lim p̄censere q̄ multis in locis græcorum uetustissimi æris sonos tanq̄ rem ualidissimā adhibe-
re soliti sunt. Sed præsentis operi docuisse nos sufficit: falces æneas Maronis exemplo græci au-
ctoris inductas:

Vomere æ-
neus insignā
dis moeni-
bus urbis

In libro nono Virgilius posuit hos uersus.

Stabat in egregiis arcantis filius armis

Pictus acu chlamydem & ferrugine clarus hibera

In signis facie: genitor quem miserat arcens

Eductum matris loco symetia circum

Palici dii

Flumina: pinguis ubi & placabilis ara palici.

Quis hic Palicus deus uel potius qui dii Palici (nam duo sunt) apud nullum penitus auctore lati-
num qd̄ sicā repperi: sed de græcorum penitissimis litteris hanc historiā eruit Maro Nam pri-
mum ut symetus fluuius cuius his uersibus meminitur sicilia est: ita & dii Palici i sicilia colunt:

quos primū oīum Aeschylus tragicus uir utiq; siculus in litteras dedit. Interpretationem quoq;
nominis eorum: quam græci αἰτυμολογίαν uocant: expressit uersibus suis. Sed priusq̄ uersus

Aeschyli ponā paucis explanāda est historia Palicorum. In sicilia symetus fluuius est. Iuxta hunc
nympha Thalia compressu Iouis grauida metu Iunonis optauit: ut sibi terra dehisceret. factum

est. Sed ubi uenit tempus maturitatis infantum: quos aluo illa gesta uerat: reclusa terra ē: & duo
infantes de aluo Thaliæ progressi emerierunt appellatiq; sunt Palici αἰτω τοῦ ἀλιβικέσσι:

quoniā prius i terrā meriti: denuo inde regressi sunt. Nec longe inde lacus breues sunt: sed imēsū
profundi aquarum scaturigine semper ebullientes: quos incolæ crateras uocant: & noīe dellos

appellant: fratresq; eos Palicorum extimāt: & habentur i cultu maximo: præcipueq; circa exigē-
dum iuxta eos iusiurandum præsens & efficax numen ostendit. Nam cū furti negati uel eiufce-
modi rei fides quæratur: & iusiurandū a suspecto petitur: uterq; ab omni contagione mundi ad

crateras accedunt: accepto prius fideiussore a p̄sona quæ iuratura est de soluendo eo quod pe-
teretur: si addixisset euentus. Ille inuocato loci numine testatū faciebat esse iurator: de quo iura-
ret. Quod si fideliter faceret: descendeat illæsus. Si uero subesset iuriurando mala conscientia:

mox in lacu amittebat uitam falsus iurator. Hæc res ita religionem fratrum cōmendabat: ut cra-
teres quidem implicabiles uocarentur. Nec sine diuinatione est Palicorū templum. Nam cum si-
ciliam sterilis annus are fecisset: diuino Palicorum responso admoniti siculi Heroi cuidam cer-
tū sacrificium celebrauerunt & reuertit ubertas. Qua gratia siculi omne genus frugum cōges-
ferunt in aram Palicorum. Ex qua ubertate ara ipsa pinguis uocata est. Hæc est omnis historia:

quæ de Palicis eorūq; fratribus in græcis tantūmodo litteris inuenitur: quas Maro non minus
q̄ latinas hausit. Sed hæc quæ diximus auctoritatibus approbanda sunt. Aeschyli tragœdia est:

quæ inscribitur ætna. In hac cum de Palicis loqueretur: sic ait.

Hæc Aeschylus

Calias autem in septima historia de rebus ita scribit:

ibonzoM
mullidni
●
auglobi
Pulchus
zoinari

Symetus fluuius

Crateras lacus

Chirini
om dibi
zudunr

12

Hactenus Calias. Polemon uero sic ait: in libro qui inscribitur:

Hæc Polemon. Sed & Anaxagoras in tertia historia sua de loci diuinitate ita scribit:

Absoluta est extimo & auctoribus idoneis asserta explanatio uirgiliani loci quæ litteratores nostri nec obscurum putant: contenti uel ipsi scire uel insinuare discipulis Palicū dei esse cuiusdam nomē. Quis sit autem deus iste uel unde sit dictus: tā nesciunt quā scire nolunt: quia nec ubi quærit suspicant: quāsi græcæ lectōis ex ptes: Nec illos uersus reliquemus intactos quæ sūt i prio $\gamma\epsilon\omicron\rho\upsilon\gamma\iota\kappa\omega\omicron\nu$
 Humida solstitia atq; hyemes orate serenas
 Agricolaæ, hyberno lætissima puluere farra.
 Lætus ager, nullo tantum, se misia cultu
 lætat: & ipsa suas mirantur gargara messes.
 Sensus hic cum uideatur obscurior: pauloq; perplexius quā poetæ huius mos est pñciatus: tamē habet in se animaduertendā quæstionē ex græca antiquitate uenientē. Quæ sint ista gargara quæ Virgilius esse uoluit fertilitatis exemplar. Gargara hæc igitur sunt in misia: quæ est hellepontii prouincia. Sed significatio nominis & loci duplex est. Nam & cacumē montis idæ: & oppidum sub eodem monte hoc nomine uocantur. Homerus significationem cacuminis ita posuit $\gamma\alpha\rho\gamma\alpha\rho\upsilon\alpha\kappa\rho\upsilon\nu$ Hic gargarum pro excelssimo montis loco accipi conuenire & ipse sensus indicium facit nam de ioue loquitur Sed & alibi eodem Homero teste manifestius exprimitur Et Epicharmus uetustissimus poeta in fabula quæ inscribitur troes: ita posuit:

Ex his liquido claret gargara cacumen idæ montis appellitari. Pro oppido autē gargara qui dixerint: enumerabo. Ephorus notissimus historiarū scriptor in libro quinto sic ait: Nec Ephorus solus: sed etiā Phileas uetus scriptor in eo libro qui inscribitur asia: sic meminit.

Arati etiam liber elegion fertur in quo de Diotino quodam poeta sic ait.

Ex his uersibus etiam ciuiū nomen innotuit: quia gargares uocantur. Cum igitur constet gargara nunc pro montis cacumine: nūc pro oppido sub eodem modo te posito accipiēda. Virgilius nō de summo mōte: sed de oppido loquitur. Cur tamē gargara posuerit: ut locū frugū feracem requiramus & omnem quidem illam misia opimis segetibus habitam satis constat: scilicet ob humorē soli. Vnde Virgilius in supradictis uersibus cum dixisset. Humida solstitia: intulit: nullo tantū se misia cultu lætat: atq; diceret Omnis regio quæ opportunos habuit humores æquiparabit foecunditates aruorum misia. Sed Homerus cum ait. Humidum designat subiacentē monti agrum. Nam polypida ea significat fontibus abundantē. Vnde hæc gargara tanta frugum copia erat: ut qui magnum cuiusq; rei numez uellet exprimere: pro multitudine immensa gargara nominaret: Testis Alceus: qui in cælo tragœdia sic ait:

Gargara ut uidetis manifeste posuit pro multitudine. Nec alter aristōenes

Aristophanes autem comicus composito nomine ex arena & gargaris innumerabilem: ut eius lepos est: numerum conatur exprimere: In fabula enim Acharneus in ait

autem seorsum pro multis Varro sæpe in menippeis suis posuit. Sed aristophanes adiecit gargara ad significationem numerositatis innumere Est ergo secundum hæc sensus horum numerositas innumeræ: temperies: ut hyems serena sit: solstitiū uero imbricū: fructus optime proueniūt. Hæc autem adeo agris necessaria sunt: ut sine is nec illi natura secundissimi misia agri respondu

Gargara
oppidum

hyems sere
na

ri sint opinioni fertilitatis: quæ de his habet. Addit misæ nominatim gargara: quæ ea urbs posita in imis radicibus idæ montis defluentibus inde humoribus irrigetur: possitque uideri solstitiales imbres non magnopere desiderare. Hoc in loco ad fidem sensui faciendâ: quæ uliginosa sit non sola gargara prouincia montis sed & uniuersæ misæ arua: adhiberi potest testis Eschylus.

Quid de græcis in hoc loco traxerit diximus. Addemus præterea homini cum iocunditatis gratia: & ut liqueat Virgilium nostrum undique ueterum sibi ornamenta traxisse: unde hoc dixerit: hyberno lætissima puluere farra. In libro enim uetustissimorum carminum quæ ante omnia quæ a latinis scripta sunt, compositus ferebatur: inuenitur hoc rusticum uetus canticum: Hyberno puluere: uerno luto grandia ferra Camille mentes. Noia poculorum Virgilius plerumque græca ponit: ut carchesia ut cymbia ut cantaros scyphos. De carchesia ita: Cape meonii carchesia bacchi oceano libemus ait

De uariis
poculorum
nominibus

Et alibi. Hic duo rite mero libans carchesia baccho.

De cymbiis: Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.

De cantaro: Et grauis attrita pendebat cantarus ansa.

De scyphis: Et facer impleuit dextrâ scyphus, Et autem cuius figuræ sint: quisue eorum fecerit mentionem: nemo querit contenti scire cuiusmodi esse pocula. Et scyphos quidem cantarosque consueti uulgi nomina ferendum si transeant. Sed de carchesiis cymbiisque quæ apud latinos haud scio an nunquam repperias apud græcos autem sunt rarissima: non uideo cur cogantur inquirere: quid sibi noua & peregrina græca nomina uelint. Est autem carchesium poculum græcis tantummodo notum. Meminit eius Pherecides in libris historiaram aitque loue Alcumenæ precium concubitus carchesium aureum dono dedisse. Sed plautus insuetum nomen reliquit aitque in fabula amphitryone pateram datam. cum longe utriusque poculi figura diuersa sit. Patera enim ut & ipsum nomen indicio est: planum ac patens est. Carchesium uero procerum: & circa mediâ parte compressum ansatum mediocriter ansis a summo ad infimum pringentibus. Asclepiades autem uir inter græcos apprimè doctus ac diligens carchesia a nauali re existimat dicta. Ait enim naualis ueli partem inferiorem paternam uocari. at circa mediâ ferme partem dici summam uero partem carchesium nominari: & inde diffundi in utrumque ueli latus: eaque cornua uocant. Nec solus Asclepiades meminit huius poculi: sed & alii illustres poetæ: ut Sappho quæ ait.

carchesium
Patera car-
chesii forma

cymbia

Sophocles in fabula quæ inscribitur:

Hæc de carchesiis ignoratis latinitati & sola græcia celebratis. Sed nec cymbia in nostro sermone reperies. Est. n. a græcoque paucis relatum. Phelimon notissimus comicus in fantasia ait.

Anaxandrides etiam comicus in fabula a græcis:

Meminit eius & Demosthenes in oratione quæ est in Midia. Cymbia autem hæc ut ipsius nominis figura indicat: diminutiue a cymba dicta quæ & apud græcos & apud nos ab illis trahentes nauigii genus est. Ac forte aduertit ego apud græcos multa poculorum genera a re nauali cognominata: ut carchesia supra docui: ut hæc cymbia pocula procerâ ac nauibus similia. Meminit huius poculi Eratosthenes uir longe doctissimus in epistola ad Agetorem lacedæmonium his uerbis:

Cymbium

Fuerunt: qui cymbium a cissimbio pro sincopa dictum existimauerunt. Cissimbium autem (ut de Homero taceam: quod hoc poculum Cyclopi ab Ulyxe datum memorat) multi faciunt mentionem: uoluntque nonnulli proprie cissimbium ligneum esse poculum ex hedera: id est κισσῶν. Et Nicander quidam colophonius in primo hiliacō sic ait

Sed & Callimachus meminit huius poculi:

Qui autem cissimbium ex hedera factum poculum οἰοῦντες κισσῶν non dici arbitrantur: Euripidis auctoritate niti uidentur: qui in Andromacha sic ait.

cantarus

Hæc de cymbo. Sequitur ut quando cantarus & poculi & nauigii genus esse supradiximus propter exemplis. Et pro poculo quidem notares est: uel ex ipso Virgilio qui aptissime proprium Liberi patris poculum assignat Sileno. Sed id ut supra polliciti sumus etiam pro nauigio poni solitum debemus ostendere. Menander in nauclero.

Scyphus

Et facer impleuit dextram scyphus: scyphus Herculis poculum est: ita ut Liberi patris cantarus:

Herculem uero fictores ueteres non sine causa cum poculo fecerunt: & nonnūq̄ cassabundum & ebrīū: non solum q̄ his heros bibax fuisse perhibetur: sed etiā q̄ antiqua historia est: Hercule poculo tāq̄ nauigio uentis imēsa maria trāsisse. Sed de utraq̄ re pauca ex græcis antiquitatibus dicam Et multibibū heroa istū fuisse: ut & acēa quæ uulgo nota sunt: illud non obscurū argumentum est: quod Ehippus in Busiride inducit Herculem sic loquentē

Hercules
multibibo

Et etiam historia non adeo notissima nationē quādā hominum fuisse prope heraclem ab Hercule constitutā ciliocranorū composito nomine αὐτῶ τῆς κύλικος Quod poculi genus nos una littera immutata calicē dicimus. Poculo autē Hercule ductum ad ἑυήθηρα. i. hispaniā insulā nauigasse: & piniastris egregius scriptor græcorū dicit: & Pherecides auctor est: quoq̄ uerba subdere supsedi: quia propria sunt fabulæ q̄ historiæ. Ego tamē arbitror nō poculo Hercule maria transeētum: sed nauigio cui scypho nomen fuit ita ut supra cantax & carchesium & a cymbiis deriuata cymba omnia hæc asseruimus nauigiorū uocabula. Nomina quoq̄ Virgilius nonnūq̄ ex antiquissimis græcorū historiis mutuatur. Scitis apud illum unā ex comitibus Dianæ Opin uocari. Quod nomen uulgo fortasse temere impositum uel etiam fictū putatur ab ignorantibus insidiosum poetam cognomen quod a ueteribus græcis scriptoribus ipsi Dianæ fuerat impositum comiti eius assignare uoluisset. Sed uirgilius sic ait:

Calix

Velocem interea superis in sedibus opin

Vnam ex uirginibus sociis sacraq̄ caterua

Compellabat: & has tristis latonia uoces Ore dabat:

Et infra

At triuix custos iam dudum in montibus opis.

Opin inquit comitem & sociam Dianæ. Sed audite unde uirgilius hoc nomen acceperit: qui ut dixi quod epitheton ipsiusce legerat: sociæ eius imposuit Alexander ætholus poeta egregius in libro qui inscribitur musæ refert quāto studio populus ephesius dedicatu templo Dianæ curauerit premiis propositis: ut qui tunc erant poætæ ingeniosissimi: in deā carmina diuersa componerent. In his uerbis Opis non comes Dianæ: sed Diana ipsa uocata est. Loquitur autem (ut dixi de populo ephesio:

noia mutu
ata ex atiq̄
simis græ
corū histo
riis

Opis *ωυπηρα*

Apparuit (ni fallor) Opin Dianam dictā: & uirgiliū de nimia doctrina hoc nomē in eius comitē trāsulisse Excessere oēs adytis arisq̄ relictis dii. Hoc unde Virg. dixerit: nullus inquit: sed constat illū de Euripide traxisse: q̄ i fabula troadibꝫ iducit Apollinē: cū troiā ca piēda eēt ista dicentem.

Qui rursus docēt unde Virgilius usurpauerit discessisse deos a ciuitate iam capta: Nec hoc sine auctoritate græcæ uetustatis est: qd̄ ait: ipsa iouis rapidū iaculata e nubibus ignē. Euripides enī inducit Mineruā uentos cōtra græcorū classē a Neptuno petentē: dicentēq̄ de bere illū facere qd̄ Iuppiter fecerit: a quo i græcos fulmen acceperit Apud uirgiliū Panniuo lana munere lunā ille uisse perhibetur in nemora alta uocāns. Manere sic niueo lanæ si credere dignū est: & reliqua. In hoc loco ualerius Probus uir perfectissimus notat nescire se hanc historiā siue fabulā: quo referat auctore. Quod tantū uirg. fugisse miror. Nam Nicāder huius est auctor historiæ poeta: quem Didymus grammaticorū oīum quicq̄ sint: quicq̄ fuerint instructissimus fabuloso uocat. Quod sciēs Virgilius adiecit: si credere dignū: adeo se fabuloso usum auctore fatef. In tertio libro cursim legit: neq̄ unde trāslatū sit quærit: Quæ phœbo pater omnipotēs: mihi phœbus apollo Prædixit & cætera: In talibus locis grammatici excusantes imperitiā suā inuentōes has ingenio magis q̄ doctrinæ Maronis assignāt nec dicant eū ab aliis mutuātū: ne nominare auctores cogantur Sed affirmo doctissimum uatem etiam in hoc Aeschylum eminētissimū tragœdiarum scriptorē secutum qui in fabula quæ latina lingua sacerdotis inscribitur: sic ait: Ecquid clarum factum? inde sumpsisse Virgiliū: q̄ Apollo ea uaticinet: quæ sibi Iuppiter fatur? Probatū ne uobis est Virgiliū ut ab eo intelligi non pōt: qui sonum latinæ uocis ignorat: ita nec ab eo posse qui græcam nō hauserit extrema satietate doctrinā. Nam si fastidiū facere non timerem: ingentia poteram uolumina de his quæ apenitissima græcorum doctrina transtulisset: implere. Sed ad fidem rei propositæ relata sufficient.

Virgi. non
recte itelli
gi sine eru
ditiōe græ
ca

De his quæ latinis Maro transtulit.

Capi.

IC PRETEXTATVS MIRVM INQVIT IN MODVM digessit Eustachius quæ de græca antiquitate carmini suo Virgilius inseruit. Sed meminimus viros inter omnes nostra ætate lōge doctissimos Furium Cecinnāq; Albinū promississe se prodituros: quid idē Maro de antiq; scriptoribus traxerit Quod nunc ut fiat tempus admonet. Cūq; omnibus idē placeret: tū furius albinus: Et si uereor: ne dum ostēdere cupio quātū Virgilius noster ex antiquorum lectōe profecerit: & quos ex omnibus flores uel quæ in carminis sui decorē ex diuersis ornamenta leuauerit: occasionem reprehēdēdi uel imperitis uel malignis ministrē exprobātibus tanto uiro alieni usurpationē. nec considerātibus hūc esse fructū

legendi. æmulari ea quæ in aliis probes: & quæ maxime inter aliōz dicta mireris. ī aliquē usum tuum opportuna deriuatione: conuertere quod & nostri tamēter se quā a græcis & græcorum excellentes inter se sæpe fecerunt. Et ut de alienigenis taceam: possem pluribus edocere quantū se mutuo compilarint bibliothecæ ueteris auctores. Quod tamen opportune alias (si uolētibus erit) probabo Vnum nunc exemplum proferam: quod ad probanda quæ assero pene sufficiet. Affranus enim togatarum scriptor in ea togata quæ compitalia inscribitur: non inuerecunde respondens arguentibusq; plura sumpisset a Menandro: Fateor inquit sumpsi non ab illo modo sed ut quisquis habuit quod conueniret mihi: quodq; me non posse melius facere credidi etiam a latino. Quod si hæc societas & rerum cōmunio poetis scriptoribusq; omnibus inter se exercenda concessa est: quis fraudi Virgilio uortat: si ad excolendum se quædam ab antiquioribus mutuatus sit: Cui etiam gratia hoc nomine est habenda: q; nonnulla ab illis in opus suum quod æterno mansurum est: transferendo: fecit ne oīo memoria ueterum deleteretur: quos (sicut præsens tempus ostendit) nō solum lectui uerum etiam risui habere iam cœpimus. Deniq; & iudicio transferēdi & modo imitandi consecutus est: ut quod apud illum legerimus alienum: aut illius esse malimus: aut melius hic quam ubi natum est: sonare miremur. Dicā itaq; primū quos ab aliis traxit uel ex dimidio sui uersus uel pene solidos Post hoc locos integros cum parua quadam mutatione translatos: seriusue ita. trāscriptos: ut unde essent eluceret: immutatos alios ut tamen origo eorum non ignoraretur. Post hæc quædam de his quæ ab Homero sumpta sunt. ostendam non ipsum ab Homero tulisse sed prius alios inde sumpsisse: & hunc ab illis quos sine dubio legerat transtulerat.

Ennius libro primo.

Vertitur interea cælum & ruit oceano nox.

Ennius in sexto.

Vertitur interea cælum cum iugentibus signis
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum

Ennius in primo.

Qui cælum uersat stellis fulgentibus aptum.

Et in tertio.

Cælum prospexit stellis fulgentibus aptum.

In decimo.

Hic nox præcessit stellis ardentibus apta:
Conciliumq; uocat diuum pater atq; hominum rex.

In sexto.

Tum cum corde suo diuum pater atq; hominum rex
Est locus hesperiam graii cognomine dicunt.

In primo

Est locus hesperia qua mortales perhibebat
Tuq; o thybri tuo genitor cum flumine sancto

In primo.

Tecq; pater thyberine tuo cum flumine sancto
Accipe daq; fidem: sunt nobis fortia bello pectora.

In primo.

Accipe datq; fidem: (soedusq; feri bene firmum:
Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

In primo.

Cum superum lumen nox intempesta teneret:
Tu ramen interea calido mihi sanguine poenas persolues

In primo.

Nec pol homo quisq; faciet impune animatus
Hoc nisi tu nam mihi calido das sanguine poenas
Concurrunt undiq; tælis Indomiti agricolæ

Ennius in tertio.

Postq; defessi sunt:stant & spargere sese:
Hæstis ansatis concurrunt undiq; tælis.
Summa nituntur opum ui.

Ennius in quarto:

Romani scalis summa nituntur opum ui.
Et in decimosexto.

Reges per regnum statuaq; sepulcraq; quærun.
Aedificant nomen, summa nituntur opum ui.
Et mecum ingentis oras euoluite belli.

Ennius in sexto.

Qui potis ingentis oras euoluere belli.
Ne qua meis dictis esto mora: iuppiter hac stat

Ennius in septimo:

Non semper uestra euertit: nunc iuppiter hac stat
Inuadunt urbem somno uinoq; sepultam.

Ennius in octauo.

Nunc hostes uino domiti somnoq; sepul.
Tollitur in cælum clamor: cunctiq; latini

Ennius in septimodecimo.

Tollitur in cælum clamor exortus utrisq;
Quadrupedante putrè sonitu quatit ungula campum

Ennius in sexto;

Explorant numidæ: totam quatit ungula terram
Idem in octauo.

Cum sequitur summo sonitu quatit ungula terram
Idem in decimosextimo

It eques: & plausu caua concurrit ungula terram:
Vnus qui nobis cunctando restituit rem.

Ennius in. xii.

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.
Corruit in uulnus: sonitum super arma dederunt

Ennius in. xvi.

Concidit: & sonitum simul in super arma dederunt
Et iam: prima nouo spargebat lumine terras.

Lucretius in. ii.

Cum primum aurora respargit lumine terras:
Flammarum longos a tergo inuoluere tractus.

Lucretius in. ii.

Non ne uides longos flammaram ducere tractus
Ingeminant abruptis nubibus ignes.

Lucretius in. ii.

Nunc hinc nunc illinc abruptis nubibus ignes
Belli simulacra ciebat.

Lucretius in.ii.

Componunt:complant:belli simulacra cientur:
Simulacraq; luce carentum.

Lucretius in.iiii.

Cum sæpe figuras

Contuimur miras:simulacraq; luce carentum:
Asper acerba tuens retro redit.

Lucretius in.v.

Asper acerba tuens immani corpore serpens:
Tithoni croceum linquens aurora cubile.

Furius in primo annali.

Interea oceani linquens aurora cubile

Quod genus hoc hominū? quæ hunc tam barbara morē?

Furius in.yi.

Quod genus hoc hominum faturno sancte create
Rumoresq; ferit varios:ac talia fatur.

Furius in.x.

Rumoresq; ferunt varios:ac multa requirunt
Nomine quæq; uocans reficitq; in prælia pulsos

Furius in.x.

Nomine quæq; ciet:dictorum tempus adesse.
Commemorat. Deinde infra.

Confirmat dictis:simulatq; exultat acris
Ad bellandum animos:reficitq; ad prælia mentes
Dicite pierides:non omnia possumus omnes.

Lucretius in.v.

Maior erat natu:non omnia possumus omnes:
Diuersi circūspicium:hoc acrior idem.

Pacuius in Medea.

Diuersi circūspicimus:horror percipit:
Ergo iter inceptum peragunt rumore secundo:

Seuius in libro.v.

Redeunt referuntq; petita rumore secundo:
Nunq̄ hodie effugies:ueniam quocunq; uocaris

Neuius in equo troiano.

Nunq̄ hodie effugies:quin mea manu moriare.
Vendidit hic auro patriam:dominūq; potentem
Imposuit:fixit leges præcio atq; refixit:

Varius de morte

Vendidit hic latium populis:agrosq; quirinum
Eripuit:fixit leges præcio atq; refixit:

Vt gemma bibat:& sarano dormiat ostro

Varius de morte:

Incubet & tyriis:atq; ex solido bibat auro.
Talia sæcla suis dixerunt currite fuis.

Catullus.

Currite ducentes subtegmina currite fusi.
Fœlix heu nimium fœlix si littora tantum
Nunq̄ dardaniæ tetigissent nostra carinæ.

Catullus.

Iuppiter omnipotens utinam non tempore primo
Gnosia cecropiæ tetigissent littora puppes.
Magna ossa lacertosq; exiit.

Lucretius in.xvii.

Magna ossa lacertiq; apparent homini.

Placidam per membra quietem Irrigat,

Furius in primo.

Mitemq; rigat per pectora somnum;

Lucretius in.iiii.

Nunc quibus ille modis somnus per mēbra quietē Irrigat

Camposq; liquentes:

Lucretius in.vi.de mari simile.

Et liquidam molem camposq; natantes.

Et geminos duo fulmina belli scipiadas:

Lucretius in.iii.

Scipiades belli fulmen chartaginis horror.

Et ora tristia tentantum sensu torquebit amare

Lucretius in.ii.

Fædo pertorquet ora sapore;

Morte obita qualis fama est uolitare figuras:

Lucretius in.i.

Cernere uti uideamur eas audireq; coram.

Morte obita quorum tellus amplectitur ossa:

Hinc est & illud Virgilii

Et patris anchisæ græmio complectitur ossa.

Ora modis attolens pallida miris.

Lucretius in.i.

Sed quædam simulacra modis pallentia miris

Tum gelidus toto manabat corpore sudor.

Ennius in.xvi.

Tunc timido manat ex omni corpore sudor

Labitur uncta uadis abies.

Ennius in.xiiii.

Labitur uncta carina: uolat super impetus undas.

Ac ferreus ingruit imber.

Ennius in.viii.

Hastati spargunt hastas: sit ferreus imber.

Apicem tamen incita summum Hasta tulit

Ennius in.xvi.

Tamen inde uolans secum abstulit hasta Insigne

Puuerulētus eques furit: omnes arma requirunt

Ennius in.vi.

Ballatum pecudes quatit: omnes arma requirunt

Nec uisu facilis nec dictu affabilis ulli.

Actius in Philoctete.

Quem neq; tueri contra neq; affari queas.

Aut spoliis ego iam raptis laudabor opimis

Aut leto insigni.

Actius in armorum iudicio.

Nam tropheum ferre me a forti uiro pulchrum est.

Si autem & uincar: uinci a tali nullum est probrum.

Nec si miserum fortuna linonem.

Finxit: uanum etiam mendacemq; improba finget.

Actius in Telepho.

Nam si a me regnū fortuna atq; opes

Eripere quiuit: & uirtutem nequiuit:

Disce puer uirtutem ex me uerumq; laborem:

Fortunam ex aliis.

Actius in armorum iudicio:

Virtuti is par: dispar fortunis patris.

Iam iam nec maxima iuno:

Nec saturnius hæc oculis pater aspicit æquis:

Actius in antigona:

Iam iam neq; dii regunt
 Neq; profecto deum summus rex omnibus curat:
 Num capiti potuere capi: nū incensa cremauit Troia uiro
 Ennius in. x. cum de pergamis loqueretur.

Quæ neq; dardaniis campis potuere perire
 Nec cum capta capi. nec cum combusta cremari
 Multi præterea quos fama obscura recondit.

Ennius in alexandro.

Multi alii aduentat: paupertas quoq; obscurat nomina.
 Audentes fortuna iuuat.

Ennius in septimo.

Fortibus est fortuna uiris data
 Recoquunt patrios fornacibus enses
 Et curuæ rigidum falces conflantur in ensem.

Lucretius in quinto.

Inde minutatim processit ferreus ensis.
 Versaq; in obscurum species est facilis æneæ
 Pocula sunt fontes liquidi atq; exercita cursu flumina

Lucretius in quinto.

Ad sedare sitim fluuii fontesq; uocabant.
 Quos rami fructus: quos ipsa uolentia rura
 Sponte tulere sua: carpsit.

Lucretius in quinto.

Quod sol atq; imbres dederat: quod terra creatat
 Sponte sua: satis id placarat pectora donum.
 Post uerius ab aliis uel ex integro uel ex parte trāslatos: uel
 quædã imutãdo uerba tâq; succo alio tinctos: nūc focios lo
 cis componere: sed & animo ut unde formati sint: quasi
 de speculo cognoscas.

Lucretius in primo.

Nec sum animi dubius uerbis ea uicere magnum
 Quam sit: & angustis hunc addere rebus honorem.
 Sed me parnasi deserta per ardua dulcis
 Raptat amor: iuuat ire iugis qua nulla priorum
 Cassalam molli deuertitur orbita cliuo.

Lucretius in primo.

Nec me animi fallit q̄ sint obscura: sed acri
 Percussit thirso laudis spes magna meū cor:
 Et simul incussit suauem in pectus amorem
 Musarum: quo nunc instinctus mente uigenti
 Aonia pieridum peragro loca nullius ante
 Trita solo.

Accipe & alteq; locū Maronis illi unde traxerat cōparādū
 ut eūdē colorē ac pene similē sonū loci utriusq; reperias:

Virgilius.

Si non ingentem foribus domus alta superbis
 Mane salutatum totis uomit ædibus undam:
 Nec uarios inhiant pulchra testudine postes.
 Et mox.

At secura quies & nescia fallere uita
 Diues opum uariarum: at latis ocia fundis:
 Speluncæ uiuicq; lacus: at frigida tempe:
 Mugitusq; bouum mollesq; sub arbore somni
 Non absunt illic saltus ac iustra ferarum:
 Et patiens operum paruocq; assueta iuuentus

Lucretius in secundo.

Si non aurea sunt iuuenum simulacra per ædes
 Lampadas inferas manibus retinentia dextris.
 Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur:
 Nec domus argento fulgens auroq; renidens:
 Nec cytharam reboant laqueata aurataq; tempe:
 Cum tamen inter se prostrati in gramine molli
 Propter aquæ riuum sub ramis arboris altæ:
 Non magnis opibus iocunde corpora curant:
 Præsertim cum tempestas arridet: & anni
 Tempora conspargunt uiridantis floribus herbas.
 Non umbræ altorum nemorum non mollia possunt,
 Prata mouere animum: non qui per saxa uolutus
 Purior electro campum petit amnis;

Lucretius in secundo.

Nec teneræ salices atq; rore uirentes.
 Fluminaq; ulla queunt summis lambentia ripis
 Oblectare animum: subitamq; auertere curam.
 Ipsius uero pestilentiæ: q; est i tertio georgicor; color totus
 & liniaméta pene omnia tracta sunt de descriptione pesti
 lentiæ quæ est in. Vi. Lucretii. Nam uirgiliana incipit.
 Hic quondam morbo cæli miseranda choorta est
 Tempestas: totoq; autumnu incaduit æstu:
 Et genus omne neci pecudum dedit omne ferarum.

Lucretii uero sic incipit.

Hæc ratio quondam morborum & mortifer æstus
 Finibus in cecropis funestos reddidit agros:
 Vastauitq; uias: exhaustit ciuibus urbem.
 Sed q;tenus totū locū utriusq; ponere satis longū ē: excerpe
 rā aliq; ex qbus similitudo geminæ descriptōis appareat.

Virgilius ait.

Tum uero ardentem oculi atq; attractus ab alto
 Spiritus interdum gemitu grauis: imaq; longo
 Illia singultu tendunt: it naribus ater
 Sanguis: & oppressas fauces premit aspera lingua

Lucretius ait:

Principio caput incensum feruore gerebat:
 Et duplices oculos suffusa luce rubentes.
 Sudabant etiam fauces intrinsecus atræ.
 Sanguine & ulceribus uocis uia septa cohibat.
 Atq; animi interpret nānabat lingua cruore
 Debilitata molis motu grauis aspera tactu.

Virgilius sic ait.

Hæc ante exitum primis dant signa diebus.
 Et quæ darēt signa: supra rettulit: id est
 Demisse aures: sincerus ibidem
 Sudor & ille quidem morituris frigidus aret:
 Pellis & attactu tractanti dura resistit.

Lucretius ait.

Multaq; præterea mortis tunc signa dabantur
 Perturbati animi: mens in mœrore metuque
 Triste supercilium: furiosus uultus & acer:
 Sollicite porro plenæque sonoribus aures:
 Creber spiritus aut ingens raro coortus.
 Sudoribusq; madens per collum splendidus humor
 Tenuia sputa minuta croci contracta colore:
 Salsaq; per fauces raucas uix edita tussis.

Virgilius

SAT:

Profuit inferto latitices infundere cornu
Leones. ea uisa salus morientibus una.
Mox erat hoc ipsum exitio.

Lucretius ait.

Nec ratio remedii communis certa dabatur.
Nam quod alis dederat uitalis aeris auras
Voluere in ore:liceret & cæli templa tueri
Hoc aliis erat exitio:letumque parabat.

Virgilius ait.

Præterea nec iam mutari pabula refert.
Quæsitæque nocent artes:cessere magistri.

Lucretius ait:

Nec requies erat ulla mali:depressa iacebant
Corpora:missabat tacito medicina timore:

Virgilius ait.

Ipsis est aer auibus non equus:&illæ
Præcipites alta uitam sub nube relinquunt:

Lucretius ait.

Nec tamen omnino temere illis sedibus ulla
Comparebat auis:nec tristia sedit ferarum
Exuperant siluis:languebat pleraque morbo:
Et moriebantur.

Nonne uidentur nobis mēbra huius descriptionis ex uno
fonte manasse?Sed rursus locos alios comparamus.

Gaudent perfusi sanguine fratrum.
Exilioque domos & dulcia limina mutant.

Lucretius in tertio.

Sanguine ciuili rem conflant:diuiciaisque
Conduplicant auidi: cædem cæde accumulantes:
Crudeles gaudent in tristi funere fratris:
Multa dies uariisq; labor mutabilis æui
Rettulit in melius:multos alterna reuisens
Lusit:& in solido rursus fortuna locauit.

Ennius in octauo.

Multa dies in bello conficit unus:
Et rursus multæ fortunæ forte recumbunt.
Haud quemq; semper fortuna secuta est.
O præstans animi iuuenis:quantum ipse feroci
Virtute exuperas:tanto me impensius æquum est
Consulere:atq; omnes metuentem expendere casus:

Actius in Antigona:

Quanto magis te istiusmodi esse intelligo:
Tanto antigona magis me par est tibi
Consulere & parcere.
O lux dardaniæ spes o fidissima teucrum & reliqua
Ennius in Alexandro.

O lux troiæ germane hector!
Quid ita cum tuo lacerato corpore miser.
Aut qui te sic respectantibus tractauere nobis
Frena pelectronii:lapythæ gyroscq; debere
Impositi dorso:atq; equitem docuere sub armis
Insultare solo:& gressus glomerare superbos.

Varius de morte

Quem non ille finit lentæ moderator habenæ:
Qua uelit ire:sed angusto prius ore coercens
Insultare docet campis:singitq; morando.

Virgilius.

Talius amor daphnim. qualis cum fessa iuuēcum
 Per nemora atq; altos quærendo bucula lucos
 Propter aquæ riuum uiridi procumbit in ulua
 Perdita: nec seræ meminit decedere nocti

Varius de morte

Ceu canis umbrosam lustrans gortinia uallem:
 Si ueteris potuit ceruæ comprehendere lustra:
 Sæuit in absentem. & circum uestigia lustrans
 Aethera per nitidum tenues sectatur odores
 Non amnes illam mediū non ardua tardant.
 Perdita nec seræ minit decedere nocti.
 Nea tua funera mater
 Produxi: pressiue oculos: aut uulnera laui.

Ennius in Cresiphonte.

Necq; terram iniicere necq; cruenta
 Conuestire mihi corpora licuit
 Necq; miseræ laueræ lachryme salsum sanguinem.
 Nam canebat uti magnum per inane coacta
 Semina. terrarūq; animæq; marisq; fuissent:
 Et liquidi simul ignis: ut is: exordia primis
 Omnia: & ipse tener mundi concreuerit orbis.
 Tum durare solum: & discludere neæa ponto
 Cœperit: & rerum paulatim sumere formas.
 Iamq; nouum terræ stupeant lucefcere solem.
 Lucretius in quinto ubi de confusione orbis ante hūc sta
 rum loquitur.

His necq; tum solis tota cerni lumine claro
 Alti uolans poterat: necq; magni sydera mundi
 Nec mare nec cælum nec deniq; terra nec aer
 Nec similis nostris rebus res ulla uideri
 Sed noua tempestas quædam: moleq; cohorta
 Diffugere inde loci partes cœpere: paresq;
 Cum paribus iungi res: & discludere mundum
 Membraq; diuidere: & magnas disponere partes.

Et infra.

Hoc est a terris magnum secernere cælum
 Et seorsum mare uti secreto humore pateret:
 Seorsum item puri secretiq; ætheris ignis

Et infra.

Omnia enim magis hæc ex leuibus atq; rotundis
 Cum fatalis equus saltu super ardua uenit
 Pergama: & armatum peditem grauis attulit aluo

Ennius in alexandro

Nam maximo saltu superauit
 Grauibus armatis equus
 Qui suo partu ardua perdat pergama:
 Tum pater omnipotens rerum cui summa potestas
 Infit: eo dicente deum domus alta filefcit
 Et tremefacta solo tellus silet: arduus æther:
 Tum uenti posuere: præmit placida equora pontus

Ennius in Scipione.

Mundus cæli uastus constitit silentia:
 Et neptunus sæuus undis asperis pausam dedit.
 Sol equis iter repressit unguis uolantibus
 Consistere amnes perennes: arbores uento uacant.
 Itur in antiquam syluam stabula alta ferarum:
 Procumbunt piceæ: sonat iccta securibus ilex:

Fraxineæq; trabes: cuneis & fissile robur
Scinditur: ac uoluunt ingentes montibus ornos:

Ennius in sexto.

Incedunt arbuta per alta securibus cædunt:
Percellunt magnas: quercus exceditur ilex:
Fraxinus frangitur: atq; abies consternitur alta.
Pinus proceras peruertunt: omne sonabat
Arbutum fremitu syluai: frondosai:
Diuersi magno ceu quondam turbine uenti
Confligunt: zephyrusq; notusq; & lætus eois Eurus equi.

Ennius in decimo septimo.

Concurrunt ueluti uenti cum spiritus austri
Imbricitor aquiloq; suo cum flamine contra:
Inde mari magno fluctus extollere certant
Nec tamen: hæc cum sunt hominūq; bouūq; labores
Versando terram experti nihil improbus anser

Lucretius in quinto.

Sed tamen interdum magno quæ sita labore
Cum iam per terras frondent atq; omnia florent:
Aut nimis torrens feruoribus æthereus sol
Aut subiti perimunt imbres gelidæq; pruinae.
Flabraq; uentorum uiolento turbine uersant:

Sunt alii loci plurimog; uersuū: quos Maro in opus suū cū paucog; imutatione uerborum a ue-
teribus transtulit. Et quia longū est uniuersos uersus ex utroq; transcribere: libros ueteres nota-
bo ut qui uolet illic legēdo æqualitatem locog; conferendo miretur. In primo æneidos tempe-
stas describitur: & Venus apud Iouē queritur de periculis filii & Iuppiter eā de futuroz; p̄speri-
tate solatur. Hic locus totus sumptus a Neuiō est ex primo libro belli punici. Illic enī æque Ve-
nus troianis tempestate laborantibus cū Ioue queritur: & sequuntur uerba Iouis filiam consulā-
tis spe futuroz;. Item de Pandaro & Bitia apiētibus portas locus acceptus est ex libro quinde-
cimo Ennii: qui induxit histros duos in obsidione erupisse portā: & stragē de obsidente hoste fe-
cisse. Nec Tullio cōpilando dūmodo undiq; ornāmēta sibi conferret: abstinuit. O fama ingens
ingentior armis Vir troiane: Nempe hoc ait: Aeneas famā suā factis fortibus supergressum: cū
plerūq; fama sit maior rebus. Sensus hic in Catone Ciceronis his uerbis contingebat in eo: qđ
pleriq; contra solet ut maior omnia te q̄ fama uideretur: Nam sæpe euenit ut expectatio cogni-
tione aures ab oculis uincerentur. Item proximus huic longo: sed p̄ximus interuallo. Cicero in
Bruto: Duobus igitur summis Crasso & Antonio Lutiū Philippus p̄ximus accedebat: sed lon-
go interuallo: tamen proximus. Sunt quædā apud Virgilium quæ ab Homero creditur transtul-
lisse: sed ea docebo a nostris auctoribus sūpta: Qui priores hæc ab Homero in carmina sua tra-
xerant: quod primum summus homericæ laudis cumulus: est quod cū ita a plurimis aduersus
eum uigilatum sit: coactæq; omniū uires manum contrafecerint. Ille uelut pelagi rupes imota
resistit. Homerus de Aiācis forti pugna ait. Hunc locum Ennius in quindecim ad pugnā Celū
tribuni his uersibus transfert.

Vndiq; conueniunt: uelut imber tela tribuno
Configunt parmam: timuit hastilibus umbo
Aerato sonitu galeæ: sed nec pote quisq;
Vndiq; intendo corpus discerpere ferro:
Semper abundantes hastas frangitq; quatitq;
Totum sudor habet corpus: multūq; laborat.
Nec respirādi sit copia præpete ferro.
Histri tela manu iacentes sollicitabant.
Hinc Virg. eundem locum de icluso Turno grā elegantiore coposuit.
Ergo nec clypeo iuuenis subsistere tantum
Nec dextra ualet: obiectis sic undiq; telis
Obruntur: strepit assiduo caua tēpora circum
Tinnitu galea: & saxi solida æra fatiscunt.
Discussæq; iubæ capiti: nec sufficit umbo
Ictibus: ingeminant hastis & troes & ipse

De Panda-
ro & Bitia

Fulmineus mnestheus: tum toto corpore sudor
Liquitur: & picem (nec respirare potestas)
Fulmen agit fessos: quatit æger anhelitus artus.

Homerus ait.

Furius in quarto annali.

Pressatur pede pes: mucro mucrone: uiro uir.

Hinc Virgilius ait.

Hæret pede pes: dens usq; uiro uir:

Homeri est.

Hunc secutus Hostius poeta in libro secundo belli historici ait:

Non si mihi linguæ centum atq; sint ora totidem uocesq; liquatae.

Hinc Virgilius ait.

Non mihi si linguæ centum sint oraq; centum

Homerica descriptio est equi fugientis: in hæc uerba

Ennius hinc traxit.

Et tum sicut equus qui de præsepibus actus

Vincla suis magnis animis abrupt: & inde

Fert sese campi per cærule lætaq; prata

Celso pectore: sæpe iubam quassat simul altam:

Spiritus ex anima calida spumas agit albas.

Virgilius:

Qualis ubi abruptis fugit præsepia uinclis. & cætera:

Nemo ex hoc uiles putet ueteres poetas q; uersus eoz; scabri nobis uident. Ille. n. stilus Enniant
sæculi auribus solus placebat & diu laborauit ætas secuta: ut magis huic molliori stilo acquir
fceretur. Sed ulterius ne moror Cecinnâ quin & ipse pdat quæ meminit Maroné ex antiquita
te trãstulisse. Tũ Cecinna i uersibus uel in locis quantũ sibi Maro ex antiquitate quæsiuerit: Fu
rius ut memõr & ueteris & nouæ auctoz; copiaz differuit. Ego conabor ostédere hũc studiosis
simũ uatè & de singulis uerbis uetere aptissime iudicasse inferuisse lecta opi suo uerba quæ no
bis noua uideri facit incuria uetustatis: ut ecce addita p inimica & infesta q; non extimet poetã
arbitrio suo nouũ uerbum sibi uoluisse fabricari affixa & per hoc infesta: hoc iam dixerat Luci
lius in nouo his uersibus.

Si mihi non prætor fiet additus: atq; agitet me:

Non male fit ille ut dico me extenderat unis.

Mane salutantium totis uomit ædibus undam.

Pulchre uomit undam & antique. Nam ait Ennius.

Et tyberis flumen uomit in mare saxum.

Vnde & nũc uomitoria in spectaculis dicimus: unde hoies glomeratĩ ingrediètes i sedilia se fũ
dũr. Agmè p actũ & ductũ quodã ponere nõ ielegãs è: ut leui fluit agmĩe tybris: imo & atiquũ è.

Ennius eniq; in quinto ait.

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

Quod ait: Crepitãtib; urere flãmis: nõ nouũ usurpauit uerbũ sed prior Lucretius i. vi. posuit.

Nec res ulla magisq; phœbi delphica laurus

Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

Tum ferreus hastis: Horret ager: horret mire se habet. Sed & Ennius. in. ix.

Horrescit telis exercitus asper utrũq;. Et in Erecteo

Arma arrigunt horrescunt tela. Et in Scipione:

Sparsis hastis longis campus splendet & horret. Sed & ante omnes Homerus.

Splendet tremulo sub lumine pontus. Tremulum lumen de imagine rei ipsius expressum est.
Sed prior Ennius in Menalippe Lumen sic tremulo terra & caua cærule candent. Et Lucretius
in. vi. Præterea solis radiis iactatur aqua humor. & in lucè tremulo rarefcit ab æstu. Hic candi
da populus antro imminet & lente texunt umbracula uites. Sunt qui extiment hoc uerbũ um
bracula Virgilio auctore compositũ: cum Varro reg; diuinarũ lib. x. dixerit nõnullis magistra
tib; in oppido id genus umbraculi cõcessum. Et Cicero in. v. de legibus: Vis ne igitur (quoniã
sol paululũ a meridie iam deuexus uidetur. neq; dum satis ab his nouellis arboribus omnis hic
locus opacatur) descendatur ad lirim: eaq; quæ restant i illis alnorum umbraculis psequamur:
Similiter i Bruto Sed ut & Theophrasti doctissimi hominis umbraculis.

Πληθὺν δὲ οὐκ ἂν ἔγωγε μὴ ἀποκρίσθαι οὐδ' ἀνομιῖναι
οὐδ' εἰ μὴ βέλαι μὲν ἀλῆθῶς, δεῖνα δὲ σὸς μὲν εἶεν
φρονῶν δ' ἀρρητὸς, καὶ μέγα δὲ μοι ἄταρ ἔπει

Homeri
Iliad. 2. 141

addita p infesta

vomere

vomitoria
inspectant
agmine

Crepitãtib;
flammas

horret ager

tremulo lumine
umbracula

Transmittunt

Transmittunt cursu campos: atq; agmina cerui
Puluerulenta fuga glomerant: quod ait speciose transmittunt p transferunt:

Sic & Lucretius in secundo.

Et circūuolitant equites: mediosq; repente
Transmittunt ualido quatientes impete campos.

Sed & Pectanus lubonēsis sic ait: Pedibus equos transmisimus quod est transiuimus. Quā tota
cohors imitata relictis Ad terram defluxit equis,

Sic Furius in primo.

Ille graui subito deuinctus uulnere habenas

de plures ad p

Misit equi lapsusq; in humū defluxit & armis Reddidit æratis sonitū. Tum durare solum & di
scludere nereā ponto Coeperit. Ferit aures nostras hoc uerbū discludere: ut nouum. Sed prior

Lucretius in quinto.

Diffugere inde loci partes cœpere paresq;

Deductū
carmen

Cū paribus iungi res: & discludere mundū. Pastorē tityre pīgues Pascere oportet oues: deductū
dicere carmen. Deductū p tenui & subtili elegāter positū est. Sic autē & Afranius in uirgine uer
bis pauculis respondit: Tristi uoce deducta: malleq; se nō quieuisse. Dixit itē apud Cornificiū
Deducta mihi uoce garrienti. Sed hæc ab illo fluxerūt: qđ Pōponius in atelania q̄ kalēdæ mar
tiæ inscribitur: ait. Vocē deducas oportet: ut mulieris uideant. uerba. lube mō afferat unus: ego
uocē reddā tenuē & tremulā: Et ifra: Etiā nūc uocē deducā. Proiectaq; saxa pachynni Radimus
Proiecta si secūdū cōsuetudinē dicat: intelligitur abiecta. Si secūdū ueteres piecta porro iactēt
alibi ait. Proiecto dū pede leuo Aptat se pugnæ. Sed & Sifenna ī scdo dixit: Et marfi ppius succe
dunt: atq; ita scutis piectis tectis saxa certatim lenta manibus coniciunt in hostes. Et ī eodem:
Vetus atq; ingens erat arbor ilex: quæ circū piectis ramis maiorē ptē loci sūmi tegebat.

Et Lucretius in tertio:

Qualibet immani proiectum corporis extet.

Et tempestiuam siluis euertere pinum.

Hoc uerbū de pino tēpestiuā a Catone sumpsit: quā ait: Pineā nucē cū effodies: luna decrecente
eximito post meridiē sine uento austro. Tū uero erit tēpestiuā: cū semē suū matuz erit. Inseruit
opi suo & græca uerba. sed nō primus hoc ausus: Auctoz. n. ueterez audaciā fecutus ē. Dependēt
lychni laquearibus aureis. Sicut Ennius in. viiii. Lychnoz lumina bis sex. Et Lucretius in. v.
Qui ē nocturna tibi terrestria q̄ sūt lumia pēdētes lychni Lucilius i. i. Porro chænopoda chæ
nopodos lychnosq; & dixit cēnos āte pedes lecti atq; lucernas. Et qđ dixit. Nec lucidus æthra
sydera polus: Ennius prior dixerat ī. xvi. Interea fax occidit: oceanūq; rubra tracti obruit æthra:
Et Illius ī theutrāte Flāmineam p æthra alte feruidam ferri facē. Dædala Circæ: quia Lucretius
dixerat: Dædala tellus. Reboāt siluæq; & magnus olympus. qā est apud Lucretiū: Nec cythara
reboant laqueata aurataq; tecta. Sed Hac licētia largius sunt uli ueteres: partius Maro. Quippe
illi dixerūt & pausam & machæra & acoatiā & mala ē q̄ alia similia. Nec nō & punicis & oscisq;
uerbis uli sunt ueteres: quoq; imitatōe Virgilius pegrina uerba nō respuit: ut ī illo: Siluestres ui
ri assidue. Vri. n. gallica uox ē: q̄ feri boues significat. Et camuris h. rtæ sub cornibus aures. Ca
muris pegrinū uerbū ē: i. ī se redeūtibus. Et forte nos quoq; hac rōne camerā figurauimus: Mul
ta quoq; epitheta apud Virgiliū sunt q̄ ab ipso facta credunt: sed & hæc a ueteribus tracta mon
strabo: Sunt autē ex his alia simplicia: ut graduius mulciber: alia cōposita ut arcitenens uitifator.
Sed prius de simplicibus dicā: Et distinctos mulciber afros. Mulciber est Vulcanus q̄ ignis sit: &
oīa mulceat ac domet. Actius ī Philoctete: Heu mulciber arma ignauo ī uicta es fabricatus & ma
nu. Et Egnatius de rerum natura libro p̄mo: Deniq; mulciber & ipse ferēs altissima cæli contū
gūt. hædīq; petulci floribus insultēt. Lucretius in secūdo

Præterea teneri tremulis ī uocibus hædī

Corniferas norunt matres agniq; petulci

Ilud audaciæ maxīæ uideri possit: quod ait ī bucolicis: Et liquidi simul ignis pro puro uel luci
do seu pro effuso & abundanti: nisi prior hoc epitheto Lucretius usus fuisset in sexto.

Hac etiam fit uti de causa mobilis ille

legendum

Deuoluet in terram liquidi calor aureus ignis.

Tristis pro
amaro

Tristis pro amaro trāslatio decens est. ut tristeq; lupini. Et ita Ennius ī libro sabinaz. iiii. Neq;
triste quæritat sinapi: neq; cepe mœstū. Auritos lepores nō Maro primus usurpat: sed Afranium
sequitur: qui in prologo ex persona Priapi ait: Nam quod uulgo prædicat aurito me parente na
rum non ita est. & ut composita subiungam: quod ait Virgilius

Auritus lep?

Vidit thuricremis cum dona imponeret aris:

Iam Lucretius in secundo dixerat

Nam sæpe ante deum uitululus delubra decora

Thuricremas propter maectatus concidit aras,

Quam pius arcitenens. Hoc epitheto usus est Neuius belli punici libro secundo. Deinde pollés sagittis inclytus arcitenens sanctisq; delphis prognatus pythius apollo. Idem alibi

Cum tu arcitenés sagittis pollens dea

Sed & Hostius libro secundo belli histrici

Dia Minerua simul auté inuictus Apollo

Acritenens latonius etiam syluicolæ fauni,

Neuius libro primo belli punici:

Syluicolæ homines bellicq; inertes.

Actius in Bacchis

Syluicolæ ignota inuisentes loca

Despiciens mare ueliuolum.

Liuius in Helena

Tu qui permensus ponti maria alta ueliuola:

Ennius in decimoquarto:

Cū pcul aspiciūt hostes accedere uētis Nauibus ueliuolis

Idem in Andromache

Rapit & ex alto naues ueliuolas.

Vitifator seruans curuā sub imagine; falcem.

Actius in Bacchis.

O Dionise pater optime vitifator semela genitus euchia

Almaq; curru Noctiuago phœbe.

Egnatius de rerum natura libro primo:

Roscida noctiuagis altris labentibus phœbe

Pulsa loco cessit concedēs lucibus altis

Tu nubigenas inuicte bimembres.

Cornificius in Glauco

Centaurōs fodere bimembres

Caprigenumq; pecus nullo custode per herbas

Pacuius in Paulo.

Quāuis caprigeno pecori grandior gressio est.

Actius in Philoctete

Caprigenum trita unguis. Idem in Minotauro

Taurigeno semine ortum fuisse: an humano.

Decenter & his epithetis Virgilius usus est. p sagitta uolatile ferrū & p romanis gentē togatam

quorū altero Sueuius altero Laberius usus est. Nam Sueuius in libro quinto ait

Volucrūq; uolatile telū. Ac Laberius in ephœbo: Licentiā ac libidinē ut tollā petis togatæ stir-

pis. Idē infra: ccirco opedilatātū est dominiū togatæ gentis: Figuras uero quas traxit de uetusta

te: si uolētibus uobis erit cum repentina memoria suggererit enumerabo. Sed nunc dicat uo-

lo Seruius quæ in Virgilio notauerit ab ipso figurata non a ueteribus accepta: uel ausu poeti-

co noue quidem sed decenter usurpata. Quotidie enim romanæ indoli enarrando eundem ua-

tem: necesse est habeat huius annotationis scientiam promptiorem.

Figuræ Virgilianæ: Cap.

Lacuit uniuersis electio: In reliqua suffe. Et etiam adhortati sunt Seruium ut quæ i se refusa sunt annotaret. Ille sic incipit. Vates iste uenerabilis uarie modo uerba modo sensus figurado multū latinitati leporis adiecit q̄lia sunt hæc. Supposita de matre nothos furata creauit ut ipsa creauerit quos creati fecerit: Tepidaq; recentē Cæde locū: cū locus recēs cæde noue dictus sit. Et hæc ait: & socii cesserūt æquore iusso: p eo qd' iussi cesserūt: Et cæso sparsurus sanguine flāmas: q ex cæsis uidelicet pfūdif. Vota deū priō uictor soluebat eoo: p q̄ diis uota sūt: & me confortē nati cōcede sepulchro. Alii dixisset: Et me cōsortem nato cōcede sepulchri: & illa Viam celerans per mille coloribus arcum: idest per arcū mille colorum: & Hic alii spolta occisis direpta latinis Coniiciunt igni: pro in ignē: & Corpore tela modo atq; oculis uigilantibus exit. Tela exit: p uitar, & Senior leto canētia lumina soluit. p uetustate semilia, Exe

thuricremis

Orimole

ueliuola

vitifator

Noctiuago

bimembres
Caprigenum

ſæ arboris antro, p̄ cauerna, & Frontē obſcenā rugis arat: arat non nimie: ſed pulchre diſtū Ter ſecum arato circūfert tegmine ſyluam; p̄ iaculis, & Vis gregis: pro capto; & illa q̄ pulchra ſunt. Aquæ mōs: telorum ſeges: ferreus imber, ut apud Homerum.

Et dōa laboratæ cereris, & Oculiſq; aut pectore, noctem accipit, & Vocisq; offeſa reſultat ima- gno, & Pacēq; per aras exquirunt & paulatim abolere ſycheū incipit. Sæpe etiā uerba p̄ uerbis pulchre ponit: Oraque corticibus ſumūt horrenda cauatis: ora pro p̄ſonis, & Diſcolor unde au ri p̄ ramos aura reſulſit. Quid eſt, n. aura auri? aut quēadmodū aura reſulget? Sed tamē pulchre uſurpauit: & ſimili frondeſcit uirga metallo: q̄ bene uſus eſt frondeſcit metallo? & Nigri cum la cte ueneni: nigro imponere nomē lactis, & Haud aliter iuſte quibus eſt Mezentius iræ: Odio eē aliquē uſitatu: iræ eſſe inuentū Maronis eſt. Item de duobus incipit dicere & in unū deſinit: In- terea reges ingenti mole latinus Quadriiugo uehitur curru: ut eſt apud Homerum

Et protinus orſilochum & buthen duo maxima teucrum Corpora: ſed buthen aduerſum cuspide fixit: & cætera.

Iuturnam miſero fateor ſuccurrere fratri Suaſi:

cū ſolitū ſit dici: Iuturnæ ſuaſi, & Urbē quā ſtatuo ueſtra eſt, & Tu mō quos in ſpem ſtatues ſub mittere gentis. Præcipuū iam inde a teneris ipende laborē: p̄ i eos ipēde. Facit pulcherrimas re- petitiōes. Nam neq; Parnaſi uobis iuga: nam neq; pindi ulla morā facere: quæ uobis quæ digna uiri p̄ talibus auſis? Vidiftis quo Turnus, equo q̄bus ibat in armis ſ nec iterpoſitiōes eius ocioſæ ſunt. Si te nulla mouet tantæ gloriæ regē. At ramū hunc (apit ramū q̄ ueſte latebat) Agnoſcas. Ut ſceptrū hoc (dextra ſceptrū nā forte gerebat) Nunq̄ frōde leui. Et illa mutatio elegantiffima eſt: ut de quo loq̄baſ ſubito ad ipſū uerba cōuertēs. Ut bello egregias idē diſicerit urbes: Troiā q; œchaliāq; & duros mille labores Rege ſub eurithēo fatiſ iunonis iniquæ Pertulerit: tu nubi genas inuicte bſmēbris: & reliqua, illa uero itermiſſio: quos ego: ſed motos præſtat componere ſuictus: tracta eſt a Demotheſte

Hæc uero q̄ poetica indignatio: Proh iuppiter ibit: Hic ait: Hæc miſeratio. O patria o rapti ne- q̄q; ex hoſte penates, & illa trepidatio: Ferte citi ferrum: date tela: & ſcādite muros: Hoſtis a deſt Et cōqueſtio Me ne igiſ ſociū ſūmis adiūgere rebus: Niſe fugiſ? Quid illa excogitatio nouorū i tellectuū: ut Mérita q; tela: & ferrūq; amare ueneno, & Cultuſq; ſeros mollire colēdo: Exuerint ſylueſtrē animū: & Virgineūq; alte bibit acta cruorē: ut apud Horneq; de haſta:

Et Pomaq; degenerāt ſuccos oblita priores: & Glaciē curſus frenaret aquaz; & Mixtaq; ridenti colocalia fundet acantho: eſt mollis flāma medullas Interea: & tacitū uiuit ſub pectore uulnus, & duro ſub robore uiuit Stupa mouēs tardū fumū: & Sæuitq; canū latratus i auras: & Cælataq; amnē fundēs p̄ Inachus urna: & Affixæ uenis aiāſq; i uulnera ponūt. Et quicq; de apibus dixit in uirorum fortium ſimilitudinem ut adderet quoq; mores & ſtudia: populos, & prælia. Quid plura: ut & quirites uocaret: dies me deficiet ſi oīa p̄ſequi a Virgilio figurata uelim. Sed ex his q̄ dicta ſunt omnia ſimilia lector diligens annotabit.

Vm Seruius iſta diſſereret Prætextatus Auienū Eufſtachio in ſufurratē uidēs: qd age inq; Eufſtachii: uerecūdiā Auieni p̄bi adoleſcētis iuua: & ipſe publicato nobis qd im murmurat Eufſtachius iā inq; multa de Virgilio Seruiū geſſit iterrogare: quoz; ena ratio reſpicit officiū ſratoris: & tps idulgeri optat: quo de obſcuris ac dubiis ſibi a doctiore fiat certior. Et p̄textatus, Probo inq; mi Auiene qd ea de q̄bus ābigis clā te eē nō pateris: unde exo ratus ſit a nobis doctiſſimus doctōr ut te ſecū negociū hñe patiat, q̄ i cōe p̄ficiēt q̄ deſideras au dire Ne tu mō ultra ceſſes apire Seruio uia de Virgilio diſſerēdi. Tūc Auienus totus cōuerſus i Seruiū dicas uolo inq; doctoz; maxie qd ſit q̄ cū Virg. axie ſemp diligēs fuerit i uerbis p̄ cauſæ merito uel atrocitate ponēdis: icurioſe & abiecte i his uerſibus uerbū poſuit. Candida ſuccictā latratibus iquina monſtris Dulichias uexaſſe rates: uexaſſe, n. uerbū ē leuiſ ac pui icōmodi: nec tā atroci cauſi cōgruēs, cū repēte hoies a bellua imaniffima rapti lanitatiq; ſint Sed & aliud hu- iuſcemodi dephēdi: Quis aut euryſthea duq; aut illaudati neſcit buſiridis aras? Hoc, n. uerbū il laudati nō ē idoneū ad exprimēdā ſceleratiffimi hois deteſtationē: q̄ q; hoies oīum gētiū imola re ſolitus fuit: nō laude dignus ē ſed deteſtatōe execratōe q; totius generis hūani dignus eſt: Sed nec hoc uerbū ex diligētia uirgiliana uenire mihi uſ. Per tunicā ſqlētē auro: nō, n. cōuenit dicē auro ſqlētē, quoniā nitōri ſplēdoriq; auri cōtraria ſit ſqualoris illuuiēs. Et Seruius: De uerbo ue xaſſe ita reſpōderi poſſe arbitror uexaſſe graue uerbū ē tractūq; ab eo uſ qd eſt uehere i quo in

ambig

ue off

est iam uis quædam alieni arbitrii: non enim sui potes est qui uehit. Vexasse aut quod ex eo incli-
 natum est: ui atq; motu pcul dubio uastiore est: nã qui fert & rapta atq; huc atq; illuc distrahi-
 tur: is uexari pprie dicitur: sicuti taxare pssius crebriusq; est q̄ tangere unde id pcul dubio inclina-
 tum est: & iactare multo fufius largiusq; est q̄ iacere: unde id uerbũ traductũ est. Quassare etiã
 q̄ quaterre grauius uiolentiũsq; est. Non igitur qa uulgo dici solet uexatũ esse quẽ fumo aut uen-
 to aut puluere laborare uidemus ppterea debet uis uera atq; natura uerbi depire quæ a ueteri-
 bus qui proprie & signate locuti sunt: ita ut decuit obseruata est. M. Catonis uerba sunt: ex orõ
 ne quã de achæis scripsit. cũq; Hãnibal terrã Italiã laceraret atq; uexaret: uexatã italiã dixit Ca-
 to ab Hãnibale quãdo nullũ calamitatis aut sæuitiæ aut imanitatis genus repiri queat: qđ i eo
 tẽpore italiã nõ perpeffa sit. M. Tullius quarto in Verrem quæ ab isto sic spoliata atq; direpta ẽ:
 non ut ab hoste aliquo q̄ tamen in bello religionẽ & cõsuetudinis iura retineret. sed ut a barba-
 ris prædonibus uexata esse uideatur De illaudato aut duo uident responderi posse. Vnum est
 eiusmodi: Nemo qđq; rã afflicti est moribus: qn faciat aut dicat nõnunq; aliqd qđ laudari queat
 Vnde hic antiq̄ssimus uersus uice puerbii celebratus est Sed enĩ qui in omni re atq; i oĩ tẽpore
 omni laude uacatus illaudatus ẽ: isq; oĩum pessimus deterrĩusq; ẽ At sicuti oĩs culpæ priuatio i
 culpaturũ: facit inculpatus aut instar est absolutæ uirtutis illaudatus quoq; igit finis est extremæ
 malitiæ. Itaq; Homerus non uirtutibus appellandis sed uitii detrahendis laudare ampliter eã
 solet. Hoc enim est. τὸ δὲ οὐκ ἀνομιῆ περὶ τῶν ἐν ἑσθῆ δὸν ἂν πρὸς ἄλλοις ἰδοῖς ἀγαθῶν ἠὲ καὶ
 καὶ οὐδὲ παταπτόσθοντε οὐδὲ δὸν ἐθέλοντα μιμῶνται

taxare
iactare
Quassare

illaudato

inimicitia

Epicurus quoq; simili modo maximam uoluptatem priuationem detractionemq; omnis dolo-
 ris definiuit is uerbis. ὁρῶν τοῦ ἀλπούντος ὑπελαίρεθι

Eadẽ rõne idẽ Virgilius iamabilẽ dixit stygiã paludẽ. Nã sicut illaudatũ κοτὸς ἐπισησιῶν lau-
 dis: ita inamabilem p amoris σέσησιν detestatus est. Altero mō illaudatus ita defendit. Laudare
 significat prisca lingua noĩare appellareq;. Sic in actõibus civilibus auctor laudari dicitur: qđ ẽ noĩa-
 ri. illaudatus ergo ẽ: qđ illaudabilis. i. nũq; nominãdus: sicuti quondã a cõi cõsilio aliã decretũ ẽ
 uti nomẽ eius: q̄ tẽplũ Dianæ ephesiã incendiderat ne qđ ullo in tpe noĩaret. Tertiũ restat ex his
 quæ reprehensa sũt: q̄ tunicã squalentẽ auro dixit. Id aut significat copiã dẽsitatẽq; aurei i squa-
 maxe spẽm itexti. Squalere enĩ dictũ ab squamaxe celebritate asperitateq;: quæ i serpentũ pisciũ
 ue coriis uisunt. Quã rẽ & alii & hic idẽ poeta locis aliqđ demõstrat. Quẽ pellis inqt ahenis In
 plumã squamis auro cõserta tegebat. Et alio loco: itaq; adeo rutilũ thoraca indutus ahenis Hor-
 rebat squãis. Accius i pelopidibus ita scribit Eius serpẽtis squax squalido auro & purpura p̄tex-
 ta. Quicqđ igit nimis: iculcatũ oblitũq; aliq̄ re erat: ut icuteret uisentibus facie noua horrorẽ:
 id sq̄lere dicebat. Sicut i corpibus icultis squamosisq; alta cõgeries fordiũ squalor appellat. Cu-
 ius significatõis multo assiduoq; usu totũ id uerbũ ita cõtaminatũ ẽ: ut iã squalor de re alia nul-
 la q̄ de solis inqnamẽtis dici cõepit. Gratũ mihi ẽ Auienus inqt correctũ: qđ de optimis dictis
 male opinabar. Sed i hoc uersu mihi uĩ deesse aliqđ: ipse quirinali lituo puacq; sedebat Succinctus
 trabea. Si. n. nihil deesse cõcedimus: restat ut fiat lituo & trabea succinctus qđ ẽ absurdissimũ.
 yppe cũ lituus sit uirga breuis i pre q̄ robustior ẽ icurua: q̄ augurũ utunt. Nec uideo q̄liter pos-
 sit lituo succinctus uideri. Respondit Seruius sic hoc dictũ ẽ: ut pleraq; dici p defectiõẽ solẽt:
 ueluti cũ dicitur. M. Cicero hõ magna eloquentia. Et roscius histrio sũma uenustate. Nõ plenũ hoc
 utrũq; neq; pfectũ ẽ: sed. n. p pleno ac pfecto auditur: ut Virgilius alio i loco: Victore butẽ imani
 corpe. i. corpus imane habentẽ. Et itẽ alibi In mediũ geminos imani pondere cestus Proiecit ac
 similiter: Domus sanie dapibusq; cruẽtis. Sic igit id quoq; dictũ uideri debet: Ipse q̄rinali lituo:
 idest lituũ q̄rinalẽ tenẽs Quod minime mirãdũ foret si ita dictũ fuisset Picus q̄rinali lituo erat:
 sicuti dicimus statua grãdi capite erat. Et ẽ aut & erat & fuit plerũq; absũt eũ elegãtia sine detri-
 mẽto sniã. Sed quoniã litui facta mẽtio ẽ p̄termittẽdũ nõ ẽ: qđ posse quæri aĩaduertimus: utrũ
 a tuba lituus auguralis appelletur: an tuba a lituo augurũ lituus dicta sit. Vtrũq; enĩ pari forma &
 pariter i capite incuruũ est. Sed si (ut qđã putãt) tuba a sonitu. lituus appellata ẽ ex illo. Homeri
 uersu λῆγεςβίος necesse est ut uirga auguralis a tubæ similitudine lituus uocet. Vtitur aut uo-
 cabulo isto Virgilius pro tuba: ut ibi: Et lituo pugnas isignis obibat & hasta. subiecit Auienus:
 Maturate fugã: qđ sit pagẽ mihi liquet. Contraria enĩ mihi uidet fuga maturitati: unde quid de
 hoc uerbo sentiendũ sit: quæso me doceas Et Seruius: Nigidius homo oĩum bonarum artium
 disciplinis egregius. Maturare inquit est quod neq; citius neq; serius: sed medium quidã & tem-
 peratum est: bene atq; proprie Nigidius. Nam & in frugibus & in pomis mature dicuntur quæ
 neq; immitia sunt: neq; caduca & nimium cocta: sed tempore suo temperate adulta: Hanc
 interpretationẽ nigidianam diuus Augustus duobus uerbis græcis elegãter exprimebat. Nã &

Laudare
quid signi-
ficat.

Squalere

Squalor

Lituus

Maturare

dicere in sermonibus & scribere in epistolis solitum fuerunt: $\sigma\omega\epsilon\upsilon\lambda\epsilon\beta\rho\alpha\lambda\epsilon\omicron\varsigma$: per q̄ monebat: ut ad rem agendā simul adhiberet & industriæ celeritas & tarditas diligentia: Ex q̄bus duobus contrariis fit maturitas. Sic ergo uirgilius inducit neptunum discessum uentis imperantem: ut & tam cito discedant tanquā fugiant & tamē flādi mediocritatem in regressū teneant tāquā mature. i. temperate abeuntes. Veretur enim ne in ipso discessu classi noceant: dū raptu nimio tanq̄ p fugam redeunt. Idē Virgilius maturare & pperare tanq̄ plene cōtraria scitissime separauit his uersibus: Frigidus agricolas si quā do continet iber: Multa forent quæ mox cælo properanda sereno Maturare dat. Bene & eleganter duo ista uerba diuisit Nāq; in pperatu rei rusticæ p te pestates & pluuias quoniā & necessitate otii ē maturari pōt: p serenas uero quoniā tēpus instat pperari necesse ē. Sane cū significandū ē coactius qd & festinatus factū: rectius hoc dicit p̄maturæ factū quā mature. Sicuti Afranius dixit in toga: cui tituli nomē est: appetis dominatū: Petēs p̄mature p̄cocē In quo uersu aiaduertendū est q̄ p̄cocē inqt nō p̄coquē Est. n. casus eius rectus nō p̄coqs. sed p̄cox. Hic Auianus rursus iterrogat. Cū Virgilius inqt Aeneā suā tanq̄ oīum pium a contagione atrocis uisus apud iferos uindicauerit: & magis eū fecerit audire reorū gemitus quā ipsa uidere tormēta: ipsos uero campos pioꝝ licēter iduxerit: cur hoc tātū uersu ostēdit illi p̄tē locorū q̄bus impii cohibebant. Vestibulū ante ipsum primisq; in faucibus orci. Qui enī uestibulū & fauces uidet itra ipsam ædē iam sine dubitatōe successit. Aut si qd aliud de uestibuli uocabulo itelligēdū: scire desidero Ad hæc Seruius: Pleraq; sūt uocabula q̄bus uulgo utimur: nō tamen liqdo aiaduertimus qd ea ex uera pprietate significēt: sicuti est uestibulū in sermonibus celebre atq; obuiū uerbū: nō in oībus tamē q̄ illo facile utūt ad liquidū expectatū Putāt enī uestibulū eē p̄tem domus priorē quā atrii uocāt Sed Cecilius Gallus uir doctissimus in libro de significatōe uerborū: q̄ ad ius ciuile p̄tinēt secūdo uestibulū dicit eē nō in ipsis ædibus. neq; ædiū p̄tē: sed locū ante ianuā domus uacūū. p̄ quē de uia aditus accessusq; ad fores ædiū sit Ipsa enī ianua p̄cul a uia siebat area interflita q̄ uacaret. Quæ porro huic uocabulo rō sit q̄ri multū solet. sed q̄ scripta apud idoneos auctores legi: p̄ferre in mediū non pigebit. Ve p̄ticula sicuti qdā alia: tū intentionē significat: tū minutionē. Nā uetus & uehēmēs alteꝝ ab ætatis magnitudine cōpositū elisūq; est: alteꝝ a nimio ipetu & ui mētis istructū. Vecors autē & uelanus priuationē significat sanitatis & cordis. Diximus autē supius eos q̄ amplas domus antiqtus faciebāt: locū ante ianuā uacūū relinquēte solitos: q̄ iter fores domus & uia mediū eēt: In eo loco q̄ dominū eiuſdē domus salutatū uenerāt: prius q̄ admitterent cōsistebāt: & neq; i uia stabāt: neq; intra ædes erāt: Ab illa ergo grādis loci cōsistitōe & q̄si qdā stabulatōe uestibula appellata sūt spatia: i q̄bus multū stare ab aduentibus prius q̄ itromitterent in domū. Alii cōsistētes uestibula eadē eē q̄ diximus: in sensu tamē uocabuli dissentiūt. Referūt. n. nō ad eos q̄ adueniūt. sed ad illos q̄ in domo cōmanēt quoniā illic nūq̄ cōsistūt: sed solius trāsitus cā ad hūc locū ueniūt exeūdo siue redeūdo. Siue igit̄ secūdū priores p̄ augmētū: siue p̄ sc̄dos p̄ diminutionē itelligēdū ē: tamē uestibula cōstat area: q̄ a uia domū diuidit: Fauces at̄ iter angustū ē: p̄ qd uestibulū de uia flectit. Ergo Aeneas: cū uidet fauces atq; uestibulū domus ipioꝝ: nō ē itra domū: nec cōtactu ædiū execrabili s̄æuoq; polluit: sed de uia uidet loca iter uia & ædes locata Bidētes hostiæ qd eēt inqt Auianus: iterrogauī quēdā de grāmaticorū cohorte & ille bidētes oues eē respōdit: circorū lanigeras adigētū: ut oues planius demonstrarent. Esto in quā oues bidētes dicant. Sed q̄ rō huius in ouibus epitheti scire in quā uolo Atq; ille nihil cōtractus: oues inquit bidētes dictæ sūt: q̄ duos tātū dētes habeāt. Tūc ego ubi ter rax̄ q̄so te inq̄ duos solos p̄ naturā dētes h̄re oues aliquādo uidisti. Ostētū. n. hoc ē factis piaculis p̄curādū. Tū ille p̄morus mihi & irritatus: q̄re inquit ea potius q̄ a grāmatico q̄renda sūt. Nā de ouiu dētib; opilioēs p̄cūctant: Facietas ego nebulonis hoīs risi: & reliq; Sed te p̄cūctor q̄si ipius uerborū naturæ cōsciū: Tū Seruius. de numero dētiū quē ille opinatus est rephendēdus a me nō ē: cū ipse iā riseris. Veg; p̄curādū mihi ē ne illud obrepat q̄ bidētes epithetū sit ouiu cum Pōponius egregius attellanæ poeta in galis trās alpinis hoc scripserit: Mars tibi uoueo facturū: si unq̄ rediero bidēte uerre. Publius at̄ Nigidius in libro quē d̄ extis cōposuit bidentes appellari ait nō oues solas: sed oēs bestias bimas. Neq; tamē dixi: cur ita appellent: Sed in commētariis ad ius pontificū p̄tinētibus legi bidēnes primo dictas. d. s̄ra ex supfluo (ut s̄æpe assolet) iteriecta sicut p̄ reire redire d̄r: & pro reamare redamare: & redarguere. p̄ rearguere. Ad hiatū enī duarū uocaliū p̄curādū iterponi solet. d. s̄ra. Ergo bidētes primū dictæ sūt q̄si biēnes & lōgo usu loquēdi corrupta ē uox: & ex bidennibus bidētes dictæ. Higinus tamē: q̄ ius p̄tificū nō ignorauit: in libro rū quos de Virgilio fecit bidētes appellari scripsit hostias: q̄ p̄ ætatē duos dētes altiores haberēt: p̄ quos ex minore in maiore transcēdisse cōstaret ætatē. Itēq; q̄rit Auianus in his uersibus Frena pelectronii lapithæ gyrosc̄q; dedere ipositi dorso: atq; equitē docuere sub armis Insultare solo & gressus glomerare supbos ut Virgilius eq̄ officiu equiti dederit. Nā insultare solo & glomerare

Finatur

Prox ris

Vestibulū

Vetus
Vehemēs

Vecors
Velanus

Fauces
Bidentes

gressus: equi constat esse non equitis Bene inquit Seruius hæc tibi quæstio nata ex incuria ueteris lectionis. Nam quæ seculum nostrum ab Ennio & omni bibliotheca uetere desciiuit: multa ignotamus quæ non laterent: si ueterum lectio nobis esset familiaris. Omnes enim antiqui scriptores ut hominem equo insidentem: ita & equum cum portaret hominem equitè uocauerunt: & equitare non hominem tantum sed equum quoque dixerunt Ennius libro animalium. vii. ait: Denique uel magna quadrupes eques atque elephantum proiciunt sese Nunquid dubiam est quin equitè in hoc loco ipsum & equum dixerint: cum addidisset illi epitheton quadrupes? Sic & equitare quod uerbum e uocabulo equitis inclinatum est: & homo utens equo & equus sub homine gradiens dicebatur. Lucilius namque uir apprime linguæ latinæ sciens equum & currere & equitare dicit hoc uersu Nempe hunc currere equum nos atque equitare uidemus Ergo & apud Maronem: qui antiquæ latinæ diligentis fuit ita intelligendum est atque equitem docuere sub armis. Id est docuerunt & equum portantem hominem insultare solo: & gressus glomerare superbos. Subiecit Auienus: Cum iam trabibus contextus acernis Staret equus scire uelle in equi fabrica casu ne an ex industria hoc genus ligni nominauerit. Nam licet unum pro quolibet ligno ponere poetice licentia sit: solet tamen Virgilius temeritatem licentiæ non amare: sed rationis certæ uina rerum uel nominum eligere.

Eques dicitur tam homo quam equus

Acer

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM. LIBER. VII.

RIMIS MENSIS POST EPVLAS IAM REMOTIS ET discursum uariatis poculis minutioribus: Pretextatus solet cibus inquit cum sumit tacitos efficere potus loquaces. At nos & inter pocula silemus tanquam debeant seriis uel etiam philosophicis carere tractatibus tale conuiuium Et Symmachus: Vix ne ita sentis Vecti? ut philosophia conuiuio intersit: & non tanquam ceterorum quædam & plus nimio uerecunda mater familias penetralibus suis contineat nec misceant se libero: cui etiam tumultus familiares sunt: cum ipsa huius sit uerecundia: ut strepitum non modo uerborum sed ne cogitationum quod est in sacrarium suæ quietis admittat Doceat nos uel peregrina institutio & disciplina a parthis patita: quæ solent cum concubinis non cum coniugibus inire conuiuia: tanquam has & in uulgo produci & lasciuire quoque illas non nisi domi abditas

tueri deceat tectum pudore. An ego censeat produci philosophiam. quo rethorica uenire ars & professio popularis erubuit? Socrates enim græcus orator quæ uerba prius libera sub neros ire primus coegit: cum in conuiuio a sodalibus oraret: ut aliquid in medium de eloquentiæ suæ forte perferret: hæc ueniâ deprecatus est. Quæ presentis inquit locus & tempus exigit: ego non calleo: quæ ego calleo: nec loco presenti sunt apta nec tempus. Ad hæc Eustachius: Probo Symmachæ propositum tuum: quæ philosophia ea quæ maximam putas obseruatione ueneraris: ut tantum intra suum penetral ex istimes adoranda. Sed si propter hoc a conuiuio exulabit: pcul hinc recessant & alumnæ eius honestas est dico & modestiam nec minus cum sobrietate pietate Quæ enim hæc dixerim minus esse uenerabile? Ita sit ab eiusmodi coetibus relegatus matronarum talium chorus libertatem conuiuioque solis concubinis. id est uiciis & criminibus abdicat Sed absit: ut philosophia quæ in scholis suis sollicitè tractat de officiis conuiuialibus: ipsa conuiuia reformidet: tanquam non possit rebus asserere. quæ solet uerbis docere: aut nesciat seruare modum cuius in omnibus humanæ uitæ actibus terminos ipsa constituit. Neque enim ita ad mensas iuito philosophia ut non se ipsa moderetur cuius disciplina est rerum omnium moderatione docere. Ut ergo inter te & Vectium uelut arbitrari iudicatione componam aperiam: quid est philosophiæ triclinioque fores. Sed spondeo sic iter futuram me mensuram notæ sibi ac sectatoribus suis dispensationis excedat. Tunc Furius: Quia te unicum Eustachi inquit sectatorem philosophiæ nostra ætas tulit: oratus sis ut modum dispensationis: quam das ei conuiuio: nobis ipse patefacias. Et Eustachius: Primum hoc eam scio seruaturam: ut secum æstimet presentium ingenia conuiuiarum. Et si plures peritos uel saltem amatoris sui in conuiuio societate repperit: sermonem de se patietur agitari: quia uelut pauca linteæ mutæ dispersæ inter multas uocales in societate uocis facile mafeuerunt: ita ratios speriti gaudetes consortio pitore: aut consonant si quæ possunt aut rege talium capiuntur auditu. Si uero plures ab institutione huius disciplinæ alieni sint: prudentibus quæ pauciores itererunt sanciet dissimulatione sui & patietur loquitur maiori parti amicorum sociare: ne rara nobilitas a plebe tumultuosiore turbetur. Et hæc est una de uirtutibus philosophiæ. quæ cum orator non aliter nisi oratio prebet: plus non minus

Acerat

penetral

tacendo pro tempore q̄ loquendo philosophatur. Si ergo pauci aderunt doctiores. in cōsensum rudis consortii salua & interquiescente ueri notione migrabunt: ut omnis discordiæ suspicio facessat. Nec mirum si doctus faciet: quod fecit quondā Pisistratus athenaz tyrannus: qui cū filiis suis rectum dando consilium non optinuisset assensum: atq; ideo esset in similitate cum liberis: ubi hoc æmulis cām fuisse gaudii cōperit ex illa discordia speratibus in domo regnantis nasci posse nouitate: uniuersit: te ciuiū cōuocata ait: succensuisse quidem se filiis non acquiescētibus patriæ uoluntati: Sed hoc sibi postea uisum paternæ aptius esse pietati ut i sententiā liberorum ipse concederet. Sciret igitur ciuitas sobolē regis cum patre esse concordē. Hoc cōmento spem detrahit insidiantibus regnantis quieti. Ita in omni uitæ genere præcipueq; in lætitia conuiuiali omne quod uidetur absonū: in unam concordia soni salua innocentia redigendum est. Sic Agathonis conuiuium. quia Socrates Phedros paufanias & Eriymmachos habuit. Sic ea cœna quā Callias doctissimus dedit Charniadam dico Antisthenem & Hermogenē cæterosq; his similes uerbum nullum nisi philosophū sensit. At uero Alcioni uel Didonis mensa quasi solis apta delitiis habuit hæc loppam: illa Poliphemū cithara cauentes. Nec deerant apud Alcinoium uiri saltatores: & apud Didonem Bitias sic auriens merum ut se totum superflua eius effusione prolueret. Nonne si quis aut inter phæacas aut apud pœnos sermones de sapientia erutos cōuiuialibus fabulis miscuisset: & gratiā illis cœtibus aptam perderet: & i se risum plane iuste moueret. Ergo prima eius obseruatio erit æstimate conuiuas: Deinde ubi sibi locum pater uiderit: non de ipsis profunditatis suæ inter pocula secretis loquetur nec nodosas & anxias sed utiles quidē facileq; quæstionis mouebit: Nam sicut inter illos qui exercitii genus habent in mediis saltare cōuiuuis: si quis ut se amplius exerceat: uel ad cursum uel ad pugillatū sodales laceffiuerit: quasi ineptus re legabitur ab alacritate consortii. Sic apud mensam quando licet aptis philosophandū est ut crateri liquoris ad lætitiā nati adhibeatur non modo nympharum sed musarū quoq; admixtiōe temperies: Nam (sicut fateri necesse est) in omni conuentu aut tacendū est: aut loquendū. Quæramus silentium ne conuiuuis: an & opportunus sermo conueniat Nam sicut apud athenas ariopagitz tacentes iudicant ita inter epulas oportet semper sileri. Non est ultra quærendum inter mensas philosophandū nec ne sit. Si uero non erunt muta conuiuia: cur ibi sermo permittitur: honestus sermo prohibetur: maxime cum nō minus quā dulcedo uini hilarent uerba cōuiuū: Nam si. Homeri latentē prudentiam inscruteris altius: delinimentum illud quod Helena uino oblitum flexit ad gaudiū. Vlyxis enī p̄clara facinora filio p̄sente narrabat.

πάντα μὲν οὐκ ἂν ἐγὼ μνησσομαι θαλάσσιον
 ὄσσιν ὀδυσσεὺς τὰ λασιφρονος εἰσὶν ἄεθλοι
 ἄλλοιον τὸ δὲ ῥέξε καὶ ἐτλη καρτερός ἀνὴρ
 δήμῳ ἐνὶ τρώων ὅτι πᾶσχετε πηματα χαίοι

Ergo paternam gloriā & singula eius fortia dicendo animum filii fecit alacriorem. & ita credita est contra mœrorem uino remedium miscuisse. Quid hoc inquis ad philosophiā? Immo nihil tam cognatum sapientiæ: quā locis & temporibus aptare sermones personaz quæ aderunt æstimatione in mediū uocata: Alios enim relata incitarunt exempla uirtutum: alios beneficiorum nonnullos modestiæ: ut & qui aliter agebant: sæpe auditis talibus ad emendationē uenirent Sic autem uitii irretitos: si & hoc conuiuuis exegerit loquendi ordo: feriet philosophia non sentientes: ut Liber pater thyrsu ferit per obliquationē circūfusæ hedere latente mucrone: quia nō ita profitebitur in conuiuio censorem: ut palam uitia castiget. Cæterz his obnoxii repugnabunt: & talis erit conuiuui tumultus: ut sub huiusmodi inuitati uideant edicto.

Quod superest: læti bene gestis corpora rebus

Procurate uiri: & pugnam sperate parari.

Aut ut Homerus breuius & expressius dixit: *Νῦν δ' ἔρχεσθ' ἐπὶ δεσπῶν ἵνα βουαζόμεν ἀγνα*
 Ergo si opportunitas necessariæ reprehensionis emerferit: sic a philosopho proficietur: ut & recta & efficax sit. Quid mirum si feriet sapiens ut dixi non sentientes: cum interdū sic reprehendat ut reprehensus hilaret? Nec tantū fabulis suis sed interrogationibus quoq; uim philosophiæ nihil ineptū loquentis ostendet. Hanc ergo nullus honestus actus locusue coetusue excludat quæ ita se aptat: ut ubiq; sic appareat necessaria tanq̄ abesse illam nefas fuerit. Et Auienus: Nouas mihi duas disciplinas uideris inducere interrogādi uel reprehendēdi: ut alacritas utrinq; iis ad quos sermo est excitetur: cum dolor semper reprehensionē uel iustā sequatur. Vnde hæc quæ leuiter attigisti fac quæso enarrando planiora. Primum inqt Eustachius hoc teneas uolo: nō de ea me reprehensione dixisse: quæ speciem accusationis habet: sed quæ uituperationis instar est: hoc græci scomma uocant: non minus quidem amarum q̄ accusatio: si importune proferatur.

Quomodo
 do baccus
 ferit

Scdma

hanc uerba
 2. 11. 11

Sed sapiētiae sic pferetur: ut dulcedine quoq; nō careat. Et prius tibi de interrogādo respondeā. Qui uult amoenus esse consultor: ea interrogat quae sūt interrogato facilia respōsu: & quae scit illum sedula exercitatione didicisse. Gaudet enim quisq; prouocatur ad doctrinā suā in mediū proferendam: quia nemo uult latere quod didicit: maxime si scientia quā labore quae fuit: cum paucis illi familiaris & plurimis si icognita: ut de astronomia uel dialectica ceterisq; similibus. Tunc enim uidetur consequi fructum laboris. cum adipiscuntur occasione publicandi quae didicerant sine ostentationis nota: qua caret qui non ingerit: sed inuitatur ut proferat. Contra magna amaritudinis est. si corā multis interrogos aliquē quod nō optima scientia quae fuit. Cogit enim aut negare se scire: quod extremū uerecūdiae damnū putant: aut respondere temere & fortuito se euentui ueri falsiue cōmittere. Vnde saepe nascitur inscitiae p̄ditio: & omne hoc infortunium pudoris sui imputat consulenti. Nec non & qui obierunt maria & terras: gaudent cum de ignoto multis uel terrarū situ uel sinu maris interrogantur: libenterq; respondent & describūt modo uerbis modo ratio loca gloriosissimū putantes quae ipsi uiderant alioq; oculis obicere. **Quid duces & milites:** qui fortiter a se facta semp dicturiūt & non tacēt arrogantiae metu: Nonne si ut haec referant inuitentur: mercedem sibi laboris extimāt per solutā: remunerationē putātes inter uolentes narrare quae fecerant? Adeo aut id genus narrationū habet quendā gloriae saporem: ut si inuidi uel aemuli forte p̄sentes sint: tales iterrogatōes obstrependo discutiāt: & alias inferendo fabulas prohibeant illa narrari: q̄ solent narranti laudē creare. Pericula quoq; p̄terita uel erūnas penitens absolutas qui euasit: ut referat. gratissime puocatur. Nam qui adhuc in ipsis uel paululum detinetur: hōrret admonitionē & formidat relatū. Ideo Euripides expressit: adiecit enim σωθέντα: ut ostenderet post finem malorū gratiā relationis incipere. Et poeta noster adiciendo olim: quid aliud nisi post emensa infortunia futuro tempore iuuare dicit memoriā sedati laboris: forsā & haec olim meminisse iuuabit. Nec negauerim eē malorum genera: quae non uult qui pertulit uel transacta meminisse. Nec minus interrogatus offenditur q̄ cum i ipsis malis fuit: ut qui carnifices exptus est & tormenta membroq; ut qui in faustas ptulit orbitates: uel cui nota quondam afflictā censoria est. Caue iterrogos: ne uidearis obicere. Illum saepe si potes ad narrandum prouoca: qui recitando fauorabiliter exceptus est: uel qui libere & foeliter legationem peregit: uel ab imperatore comiter affabiliterq; susceptus est: uel si quis tota pene clas se a piratis occupata seu ingenio seu uiribus solus euasit: quia uix implet desideriu loquētis regem alium uel longo narratio iuuat: si quem dicere iusseris amici sui repētina foelicitatē. quātus illi honor acreuerit: quā sponte nō audebat uel tacere uel dicere modo iactatiae modo malitiae metu. **Qui uenatibus gaudet:** interrogetur de siluā ambitu de ambage lustrorū de uenationis euentu. Religiosus si adest: da illi referendi copiā q̄bus obseruationibus meruerit auxilia deorū: quātus illi cerimoniarum fructus. quia & hoc genus religionis existimant: numinū beneficia non tacere. Adde quia uolunt & amicos se numinibus extimari. Si uero & senex praesens est: habes occasionem qua plurimū illi contulisse uidearis: si eum interrogos uel quae ad illū omnino nō pertinent. Est enim huic aetati loquacitas familiaris. Haec sciens Homerus quandā congeriē simul interrogantium Nestori fecit offerri:

Tot loquendi semina interrogādo congeffit: ut pruritū senectutis expleret. Et uirgilianus Aeneas gratum se ad omnia praebens Euandro uarias illi narrandi occasiōes ministrat. Neq; enim de una re aut altera requirit: sed singula laetus. Exquiratq; auditq; uirum monumenta priorum. Et Euander consultationibus captus scitis q̄ multa narrauerit. Haec dicentē fauor exceptit omnium. Sed mox subiecit Auienus Vos omnes q̄ doctoz doctissimi adestis orauerim: ut hortatu uō Eustachius quae de scōmate paulo ante dixerit: animetur aperire Omnibusq; ad hoc prouocantibus ille contexuit. Praeter categoriā quae ē Ψόγος: & praeter Διαβολήν quae delatio est: sunt alia duo apud graecos noīa loedoria & scōma: quibus nec uocabula latina reperio nisi forte dicas ledriam exprobrationem esse ad directam contumeliā: Scomma enim pene dixerim morsum figuratū: qui saepe fraude uel urbanitate tegitur. ut aliud sonet aliud intelligas. Nec tamē semp ad amaritudinem pergit: sed nonnunq̄ iis in quos iacitur & dulce est. Quod genus maxime uel sapiens uel alias urbanus exercet praecipue inter mensas & pocula: ubi facilis est ad iracundiam prouocatio. Nam sicut in praecipiti stantē uel leuis taētus ipellit: ita uino uel infusum uel aspersum paruis quoq; dolor incitat in furorem. Ergo cautius in conuiuio abstinedum scōmate: qd̄ rectam intra se habet iniuriam. Tanto enim pressius haerent talia dicta q̄ directe ledoric: ut amico angulosi q̄ directi mucrones tenacius infiguntur: maximeq; dicta huiusmodi risum p̄sentibus mouent: quo uelut assensus genere confirmat iniuria. Est enim ledoria huiusmodi: Oblitus ne es quia salsamenta uendebas? Scōma autem: quod diximus saepe contumeliā esse celatam: tale

Aduerunt

Loedoria

Scomma

Ledoria
Scommma

est. Meminimus quando brachio te emungebas. Nam cum res eadem utrobique dicta sit: illud tamen ledoria est. quod aperte obiectum exprobatumque est: hoc scōma quod figurate. Octavius qui natu nobilis uidebatur. Ciceroni recitanti ait: non audio quæ dicis Ille respondit Certe solebas bene foratas habere aures. Hoc eo dictum est: quia Octavius libys oriundus dicebatur: qui bus mos est autem forare. In eundem Ciceronem Laberius: cum ab eo ad consensum non reciperetur dicente reciperem te nisi anguste federemus: ait ille minus mordaciter: Atque solebas duas sellas sedere. obiiciens tanto uiro lubricum fidei. Sed id quod Cicero dixit: nisi anguste sedere remus: scōma est i. C. Cæsarem: qui in senatum passim tam multos admittebat: ut eos. xiiii. gradus capere non possent. Tali ergo genere quod foetum contumelie est: abstinendum sapienti super cæteris i. cōuiuio est: Sunt alia scōmata minus aspera edetatae belluæ morsus: ut Tullius i. consule qui uno tantum die consulatum peregit. Solent inquit esse flamines diales: modo cosules diales habemus. Et in eundem: Vigilantissimus est consul noster: qui in consulatione suo somnum non uidit. Eidemque exprobranti sibi. quod ad eundem consulem non uenisset: Veniebam inquit sed nox me comprehendit. Hæc & talia sunt: quæ plus urbanitatis: minus amaritudinis habent: ut sunt & illa de nonnullis corporis uitis aut parum aut nihil gignentia doloris: ut si in caluitium cuiusque dicas uel in nasum seu curuam erectione seu socraticam depressione. Hæc enim quæto minoris i. fortunii sunt: tanto lenioris doloris. Contra oculorum orbitas non sine excitatione commotionis obiectis. Quippe antigonus rex Theocritom chium: de quo iurauerat quod ei parsurus esset occidit propter scommma ab eodem de se dictum. Cum enim quasi puniendus ad antigonum raperetur. solantibus eum amicis ac spe pollicentibus: quod omnino clementiam regis experturus esset: cum ad eius oculos uenisset respondit: Ergo impossibilem mihi dicitis spem salutis. Erat autem antigonus uno orbatus oculo: & importuna urbanitas maledicacæ luce priuauit. Nec negauerunt philosophos quoque incurrisse nonnunquam per indignationem hoc genus scōmatis. Nam cum regis libertus ad nouas diuitias nuper erectus philosophos ad conuiuium congregasset: & irridendo eorum minutulas quæstiones: scire se uelle dixisset: cur & ex nigra & ex alba faba pulmentum unius coloris edat. Aridices philosophus idigne ferens: tu nobis iquit absolue: cur de albis & nigris loris similes maculae gignatur. Scommmata quæ in superficie habent speciem contumelie: sed interdum non tangunt audientes cum eadem si obnoxio dicantur exagitant: ut contra sunt quæ specie laudis habent: & personarum audientis efficiunt contumelie plenam. De prætoribus prius dicam. Lucius Quintus prætor de prouincia nuper reuenterat: obseruata quod mireris domitiani temporis præturæ maxima castitate. Is cum æget affidens amico diceret: frigidus se habere manus: renidens ille ait. At qui eas de prouincia calidas paulo ante reuocasti. Risit Quintus delectatusque est: quippe alienissimus a suspitione furtorum. Contra si hoc diceret male tibi conscidet sua furta recolenti: exacerbasset auditum. Critobolum famosæ pulchritudinis adolescentem Socrates cum hac comparatione formæ puocaret: iocobatur: non irridebat. Certe si dicas consumatarum diuitiarum uiro tibi excito creditores tuos: aut si nimis casto gratæ sunt tibi meretrices. quia continua eas largitate dicasti: utique delectabuntur scientes his dictis suam conscientiam non grauari. Sicut contra sunt: quæ sub specie laudis exagitant: sicut paulo ante diuisi. Nam si timidissimo dixero Achilli uel Herculi comparandus es: aut famosæ iniquitatis uiro: ego te Aristidi in æquitate propono: sine dubio uerba laudis sonantia ad notam uituperationis suæ uterque tracturus est. Eadem scōmata eisdem modo iuuare modo mordere possunt per diuersitatem presentium personarum Sunt enim quæ si coram amicis obiciantur nobis: libenter audire possimus: & uxore uero seu parentibus magistris seu presentibus dici in nos aliquod scōma nolimus: nisi forte tale sit quod illorum censura libenter accipiat. Ut si quis adolescentem coram parentibus uel magistris irrideat: quæ insanire possit continuis uigiliis lectioibusque nocturnis: aut uxore presente quod stulte faciat uxorium se præbendo: nec ullam elegantiam eligendo formarum. Hæc enim & in quos dicuntur: & presentes hilaritate perfundunt. Commendat scommma & conditio dicentis: si in eadem causa sit ut si alium de paupertate pauper irrideat: si obscure natum natus obscure. Nam Tharsius Amphias cum ex hortulano potens esset: & in amicum quasi degenerem nonnulla dixisset: mox subiecit: Sed & nos de eisdem seminibus sumus: & omnes pariter lætos fecit. Illa uero scōmata directa lætitiæ cum in quem dicuntur infundunt: si uirum fortem uituperes quasi salutis suæ pro digno & pro alii mori uolente: aut si obieceris liberali: quod res suas profundat minus sibi quam aliis consulendo. Sic & Diogene. Antistenem Cynicum magistrum suum solebat ueluti uituperando laudare. Ipse me aiebat mendicum fecit ediuite: & pro ampla domo in dolio fecit habitare. Melius autem ista dicebat: quam si diceret gratus illi sum: quia ipse philosophum me & consumatae uirtutis uirum fecit. Ergo cum unum nomen scommmatis sit: diuersi continentur in eo effectus. Ideo apud lacedæmonios inter cætera exactæ uitæ instituta hoc quoque exercitii genus

Aridices primo
Edidit de
Ledoria pro

Lygurgo est institutum: ut adolescentes & scommata sine morfu dicere: & ab alijs in se dicta per
peti discerent. Ac si quis eorū in indignationē ob tale dictū prolapsus fuisset: ulterius ei ī alterū
dicere non licebat. Cum ergo uideas mi Auiene (institueda est enim adolescentia tua: quæ ita do-
cilis est ut dicenda præcipiat) cum uideas in q̄ anceps omne esse scommatū genus sua deo in cō-
uuiis in quibus læticiæ insidiabitur ira: ab eiusmodi dictis facessas: & magis quæstiones conui-
uiales uel proponas uel ipse dissoluas. Quod genus ueteres ita iudicrum non patarūt: ut & Ari-
stoteles de ipsis aliqua conscripserit & Plutarchus & uester, Apuleius. Nec contemnendum sit:
quod tot philosophantium curam meruit. Et prætextatus: Hoc quæstionū genus cum & senilē
deceat ætatem: cur soli iuueni suadet? Quin agite omnes qui adestis hæc apta conuiuio fabule-
mur: nec de cibatu tantū sed & si qua uel natura corporis uel alia præsentē maxime Difario no-
stro cuius plurimum ad hoc genus quæstionum poterit ars & doctrina conferre: sortiamurq; (si
uidetur) ut per ordinem unusquisq; pponat quā soluendam existimet quæstionem. Hic assensu
omnes Prætextato anteloquiū detulerunt: orantes ut cum ipse cœpisset cæteris ex filio cōsulta-
tionis eius interrogandi constituerunt exemplum. Tum ille quero inquit: utrū simplex an mul-
tiplex cibus digestu facilior sit: quia multos hunc nonnullos illum sectates uidemus. Et est qui-
dem superba ac contumax & ueluti sui ostentatrix continencia: contra amoenā se & comem ap-
petentia uult uideri. Cum ergo censoria sit una: delicata altera: scire equidē uelim: quæ seruadæ
aptior sit sanitati. Nec longe petēdus assertor est: cum Difarius adsit: qui quod cōueniat corpo-
ribus humanis non minus callet: q̄ ipsa natura huius fabricæ auctor & nutrix. Dicas ergo ueli:
quid de hoc quod quæris medicinæ ratio persuadeat: Sime Difarius inquit aliq; ex plebe iperi-
torum de hac quæstione consuluisse: quia plebea ingenia magis exemplis q̄ ratione capiuntur:
admonuisse illum contentus forem institutionis pecudum. qui si cum simplex & uniforme ci-
bus sit: multo saniores sunt corporibus humanis: & inter ipsa illæ morbis iplicantur: quibus (ut
altiles fiant) offæ compositæ & quibusdam condimētis uariæ farciūtur. nec dubitaret posthac
cum aduertisset animalibus simplici cibo utentibus familiarē sanitatē ægrescere autem & inter
illa quæ saginā composita uarietate crudescere: fortasse illum attentiosem exemplo altero fecis-
sem: ut consideraret nullum unq̄ fuisse medicorum circa curas ægrescentium tam audacias ne-
gligentia: ut febrienti uarium & non simplicem cibum daret. Adeo constat q̄ facilis digestu sit
uniformis alimoniam: ut ei uel cum infirma sit natura sufficiat: Nec tertium defuisset exemplū:
ita esse uitandam ciborum uarietatem: ut uaria solent uina uitati. Quis enim ambigat eum qui
diuerso uino utitur: in repentinam ruere ebrietatē: nec dum hoc potus copia postulantē? Tecū
autem Vecti cui soli perfectionem disciplinæ omnium cōtigit optinere: non tam exemplis q̄
rōne tractandū est: quæ & me tacente clante esse non poterit. Cruditates eueniunt: aut qualita-
te succi in quem cibus uertitur: si non sit aptus humori qui corpus optinuit: aut ipsius cibi mul-
titudine non sufficiente natura ad omnia quæ congesta sunt concoquendam. Ac primū de suc-
ci qualitate uideamus. Qui simplicem cibum sumit: facile quo succo uel corpus eius iuuet uel
grauetur usu docente cognoscit. Nec enim ambigit cuius cibi qualitate possessus sit: cum unū
sumperit: & ita fit: ut noxa cuius causa deprehēsa est: facile uitetur. Qui autem multiplici cibo
alitur: diuersas patitur qualitates ex diuersitate succorū. Nec concordant humores ex materia
uarietate nascentes: nec efficiunt liquidum purū sanguinem: in quem iecoris ministerio uer-
tuntur: & in uenas cum tumultu suo trāseunt. Hinc morborum scaturigo: qui ex repugnātium
sibi humorum discordia nascuntur. Deinde quia nō omnium quæ esui sunt: una natura est: nō
omnia simul equuntur: sed alia: & ita fit ut digestionum sequentium ordo turberetur. Neq; enim
cibi quem sumimus: una digestio est: sed ut corpus nutriat quattuor patitur digestiones: quarū
unam omnes uel ipsi quoq; ebetes sentiunt: alias occultior ratio deprehendit. Quod ut omni-
bus liqueat paulo altius mihi causa repetenda est. Quattuor sunt nobis uirtutes: quæ admini-
strandam alimoniam receperunt. Quarum una dicitur ΚΟΧΕΚΤΙΚΗ quæ deorsum trahit cibaria
confecta mandibulis. Quid enim tam crassam materiam per faucium angusta fulciret: nisi eam
uis naturæ occultior hauriret: Hausta uero ut non continuo lapsu per omne corpus succeden-
tibus sibi foraminibus peruium adimum usq; descendant: & talia qualia accepta sunt: egerant:
sed salutare officium digestionis expectant. Secundæ hoc cura uirtutis est: quam græci quia re-
tentatrix est uocant ΚΟΧΕΚΤΙΚΗ. Tertia quia cibum in aliud ex alio mutat: uocat ἄλλοιωτική.
Huic obsequuntur omnes: quia ipsa digestionibus curat Ventrīs enim duo sunt orificia. Quo-
rum superius erectum recipit deuorata: & in sollem uentrīs recondit. Hic est stomachus qui est
terfamilias dici meruit: quasi omne animal solus gubernas. Nam si ægrefcat uita id ancipiti pa-
titu bane alimonix meatu: cui natura tanq̄ rationis capaci uelle ac nolle contribuit. Inferius ue-
ro demissum intestinis adiacentibus inseritur: & inde uia est egerendi. Ergo in uentre sit prima

Iudicium

Cibatu

Vtq; cibus
simplex an
multiplex
digestu fa-
cilior sit

noxa

Digestiones
ubi quattuorMandibulis
faucesCura di-
gestionibus

Retrimta digestio uirtute ἀλλοιωτική in succum uertente quicquid acceptum est. cuius sax retrimenta sunt: quæ per intestina inferiori orificio tradente labunt: & officio quartæ uirtutis: cui ἄσοκριτική nomen est: procuratur egestio Ergo postq̄ in succum cibus reformatur: hic iam iecoris cura succedit. Est autem iecur concretus sanguis. & ideo habet natium calorem: qđ cōfectū succū uertit in sanguinem. Et sicut cibum in succum uerti prima est: ita succum transire in sanguinē secunda digestio est. Hunc calor iecoris administrandam per uenarum fistulas in sua quæq; membra dispergit: parte quæ ex digestis frigidissima est in lienem refusa: qui ut iecur caloris: ita ipse frigoris domicilium est. Nam ideo omnes dexteræ partes ualidiores sunt & debiliores sinistra: quia has regit calor uiferis suis: illæ contagione frigoris sinistra optinentis hebetantur. In uenis autem & arteriis: quæ sunt receptacula sanguinis & spiritus: tertia fit digestio. Nam acceptum sanguinem quodam modo defæcant: & quod in eo aquosum est: uenæ in uesicam refundunt liquidum uero purumque & altilem sanguinem singulis totius corporis membris ministrant. Et ita fit ut cibum solus uenter accipiat eius alimonia dispersa per uniuersos membrorum meatus: ossa quoq; & medullas & ungues nutriat & capillos. Etiam hæc est quarta digestio: quæ in singulis membris fit: dum quod unicuiq; membro datum est: ipsi membro fit nutrimentū. Nec tamen huic totiens defæcato retrimenta sua defunt: quæ cum membra omnia in sua sunt sanitate: per occultos euanescent meatus: Si qua uero pars corporis ægrescat: in ipsam quasi infirmiore ultima illa quæ diximus retrimenta labuntur. Et hinc nascuntur causæ quæ πένυατα medicis uocare mos est. Si enim fuerit ultimi succi iusto uerior multitudo: hanc a se repellit pars corporis illa: quæ sanior est: & sine dubio labitur in infirmam: quæ uires non habet repellendi. Vnde & alieni receptio distendit locum: in quem ceciderit: & hinc creatur dolores. Hæc est ergo triplex causa uel podagræ uel cuiuslibet ex confluentia morbi: id multitudo humoris: fortitudo membri a se repellentis: & recipientis infirmitas. Cum igitur asseruerimus: quattuor in corpore fieri digestiones: quarum altera pendet ex altera & si præcedens fuerit impedita: nullus fit sequētis effectus: recurramus animo ad illam primam digestionem: quæ in uentre conficitur: & inuenietur quid impedimenti ex multiformi nascatur alimonia. Diuersorum enim ciborum diuersa natura est: & sunt q̄ celerius q̄ tardius digerunt. Cū ergo prima digestio: uertitur in succum: quia non simul accepta omnia uertuntur: quod prius uersū est: dum alia tardius uertuntur acescit: & hoc sæpe etiam eructando sentimus. Alia quoq; quibus tarda digestio est uelut ligna humida quæ urgente igne fumum de se creant sic illa imminente igne naturæ fumant: dum tardius coquuntur liquidem nec hoc sensum eructantis euadat. Cibus autem simplex non habet controuersam moram: dum simplicem in succum uertitur. Nec digestio illa turbatur: dum omnes sibi pro statu a momentorum dimensione succedunt. Siquis autem (quia nihil impatientius imperitia) rationes has dedignetur audire: extimans non impediri digestionem nisi sola riborum multitudine: nec uelit de qualitate tractare. Hic quoq; multiformis alimonia deprehenditur causa morborum. Nam pulmentorum uarietas recipit uaria condimenta: quibus gula ultra q̄ naturæ necesse est laceffitur: & fit inde congeries: dum pruritu desiderii amplius uel certe de singulis parua libatur. Hinc Socrates suadare solitus erat illos cibos potusue uitandos: qui ultra sitim famæ sedandam producunt appetentiam. deniq; uel propter hoc edendi uarias repudietur: quia plena est uoluptatis a qua seriis & studiosis cauendum est. Quid enim tam contrarium q̄ uirtus & uoluptas. Sed modum disputationis facio: ne uidear hoc ipsum in quo sumus: licet sobrium sit tamen quia uarium est: accusare conuiuium. Hæc cum Prætextato & cæteris prona assensione placuissent. Euangelus exclamauit nihil tam indignum toleratu: q̄ q̄ aures nostras græca lingua captiuas tenet: & uerborum rotunditati assentire cogimur circunuenti uolubilitate sermonis: quia a extorrendum fidem agit in audientes tyrannam. Et quia hid loquendi laberinthis impares nos fatemur: age Vecti hortemur Eustachium: aut recepta contraria disputatione quicquid pro uario cibo dici potest uelit communicare nobiscum. ut suis telis lingua uiolentia succumbat: & græcus græco eripiat hunc plausum: tanq̄ cornix cornici oculos offodiat. Et Simmachus: Rem iocundam Euangele amarior postulasti. Audere enim cōtra tam copiose & eleganter inuenta: res quæ habeat utilem uoluptatem: sed non tanq̄ ingeniis insidiantes & gloriose tractatibus inuidentes hoc debemus expetere. Nec abnego potuisse me quoq; tanq̄ palinodiam canere. Est enim rethorica prælusio cōmunes locos in utramuis partem inuentorum alternatione tractare. Sed quia facilius græcorum inuentionibus a græcis forte aliis relata respondent: te Eustachi oramus omnes: ut tena & inuenta Disarii contrariis repellenda in integrum restituas exaucloratum conuiuiorum lepore. Ille diu hoc a se officium deprecatus: ubi tot impellentium procerum quibus obuiandum non

Quare ho-
 mines sunt
 fortiores i
 pte dextera
 q̄ sinistra
 Quomo-
 do fit uria

Morborum causa

erat hortatui succubuit: bellum inquit duobus mihi amicissimis cogor indicere. Disario & continentia. Sed ab auctoritate uestra tanquam ab edicto pratoris impetrata uenia gulæ patronum (quæ necesse est) piofitebor. In primo speciosis magis quam ueris pene nos Disarii exemplis: ut docebitur. nostri cepit ingenium. Ait enim pecudes uti simplici cibo & ideo expugnari difficilius earum quam hominum sanitatem. Sed utranque falsam probabo. Nam neque simplex est animalibus multis alimonia: nec ab illis quam a nobis morbi remotiores. Testatur unum uarietas pratorum quæ de pascuntur quibus herbae sunt amaræ pariter & dulces alia succum calidum alia frigidum nutriendas: ut nulla culina possit tam diuersa condire: quam in herbis natura uariavit. Notus est Eupolis inter elegantes habendus ueteris comoediae poetas. Is in fabula quæ inscribitur æges: inducit capras de cibi sui copia in hæc se uerba iactantes: βοσκόμασθ' λης ἄπο παντοδαπης Videtur ne uobis ciborum ista simplicitas: ubi tot enumerantur uel arbuta uel frutices non minus succo diuersa quam nomine. Quod autem non facilius morbis homines quam pecudes occupentur: Homero teste contentus sum qui pestilentiam refert a pecudibus esse inchoatam: quando morbus antequam in homines posset irrepere: facilius captis pecoribus incubuit. Sed & quanta sit multis animalibus infirmitas: uitæ breuitas indicio est. Quid enim eorum quibus noticia nobis in usu est: potest annos hominis æquare: nisi recurras forte ad ea quæ de coruis atque cornicibus fabulosa dicuntur: Quos tamen uideamus omnibus inhiare cadaueribus: uniuersisque seminibus insidiari: fructus arborum persequi. Nam non minus edacitatis habent: quam de longæuitate eorum opinio fabulatur. Secundum (si bene recordor) exemplum est: solere medicos agris simplicium cibum offerre non uarium: cum hunc offeratis (ut opinor) non quasi digestu faciliorem: sed quasi minus appetendum: ut horrore uniformis alimonie edendi desiderium langueretur quasi multis concoquendis pro infirmitate non sufficiente natura. Ideo si quis ægrescentium uel de ipso simplici cibo amplius appetat: subducitis adhuc desiderati. Ideo uobis commento tali non qualitas: sed modus quaeritur. Quod autem in edendo sicut in potando suades uaria uitari: habet latentis captio nis insidias: quia nomine similitudinis coloratur. Cæterum longe alia ciborum ratio est. Quis enim nunquam edendo plurimum mente fauciatus est: quod in bibendo contingit. Fartus cibo isto macho uel uentre grauatur: infusus uino si similes infano. Opinor quia crassitudo cibi uno in loco permanens expectat administrationem digestionis: & tunc demum membris sensim confectus illabitur: potus ut natura leuior mox altum petit: & cerebrum: quod in uertice locatum est ferit sumi calentis aspergine: & ideo uaria uina uitantur: ne res quæ ad possidendum caput repentina est: calore tam diuerso quam subito consilii sedem fauciet. Quod æque in cibi uarietate metuendum nulla similitudo ratio nulla persuadet. In illa uero disputatione qua digestionum ordinem sermone luculento & uario digessimus: illa omnia quæ de natura humani corporis dicta sunt: & nihil nocent propositæ quaestioni: & eloquenter dicta non abnego. Illi soli non assentior: quod succos uarios de ciborum uarietate confectos dicis contrarios esse corporibus: cum corpora ipsa de contrariis qualitatibus fabricata sint. Ex calido enim & frigido de sicco & humido constamus. Cibus uero simplex: cui adest succum de se unius qualitatis emittit. Scimus autem similibus similia nuttiri. Dic quæso unde alia tres qualitates corporis nutriuntur. Singula autem ad se similitudinem sui rapere testis est Empedocles: qui ait.

Quare uinum febriat

affertur

Te autem sæpe audio Hippocratis tui uerba cum admiratione referentem. Ergo si homo non unum: nutriendus est non ex uno. Nam & deus omnium fabricator aerem: quo circumfundimur & cuius spiramus haustu: non simplicem uoluit habere qualitatem: ut aut frigidus sit semper aut caleat: sed nec continuæ siccitati nec perpetuo eum addixit humori: quia una nos non poterat qualitate nutrire de permixtis quattuor fabricatos. Ver ergo calidum fecit & humectum. Sicca est æstas & calida Auctumnus siccus & frigidus. Hyems humida pariter & frigida est. Sic & elementa quæ sunt nostra principia: ex diuersitatibus etiam ipsa consistunt & nos nutriunt. Est enim ignis calidus & siccus. Aer humectus & calidus. Aqua similiter humecta & frigida. Tertia frigida pariter & sicca. Cur ergo nos ad uniformem cibum redigis cum nihil nec in nobis nec circa nos nec in iis de quibus sumus uniforme sit. Quod autem acescere uel nonnunquam fumare in stomacho cibum uis assignare uarietati: ut credamus pronuncias oportet: aut semper eum qui uario cibo utitur hæc pati: aut nunquam illum pati qui simplicem sumit. Si uero & qui mensa fruitur copiosa hoc uitium sæpe non sentit: & qui se uno cibo afficit: sæpe sustinet quod accusas: cur hoc uarietati & non perpetuo eum edacitati assignas. Nam & de simplici auidus noxam patitur cruditatis: & in uario moderatus digestionis comodo fruitur. At inquires ipsa immoderatio ex ciborum uarietate nascitur titillate gula: & ad assumenda plura quam necesse est prouocante. Rursus ad ea quæ iam dixi reuoluor: cru-

ditates de modo non de qualitate prouenire Modum enim seruat: qui sui potens est. Et in mēsa sicula uel a siana excedit impatiens: etiam si solis oliuis aut olere uescatur. Et tamen ille copiosus: si moderationem tenuit: sanitatis compos est: cōtra insanus fit ille: cui merus sal cibus est si hoc ipsum uocaciter inuaserit. Postremo si in his quæ sumimus: uarietatem noxiam putas: cur potionum remedia quæ per os humanis uisceribus infunditis: ex tam cōtrariis ac sibi repugnantibus mixta cōpositis? Succo papaueris admiscetis euforbiū mandragoram: aliasq; herbas conclamati frigoris pipere temperatis. Sed nec monstruosis carnibus abstinetis inserētes poculis testiculos castrorum & uenenata corpora uiperarum: quibus admiscetis quicquid nutrit india: quicquid deuehitur herbarum: quibus creta generosa est. Cū ergo ad custodiā uitæ hæc faciāt remedia: q; cibus siquidem illa eam reuocent iste contineat: cur illis prouidere uarietatem laboras: istum squalori uniformitatis adiicis? Post omnia in uoluptatem censura cothurnati sermonis inuectus es: tanq̄ uoluptas uirtuti semper inimica sit: & non cum in luxum spreta mediocritate prolapsa est. Quid enim agit ipse serius non edendo nisi cogente fame nec potando præter sitim: nisi ut de utroq; capiat uoluptatē? Ergo uoluptas non mox nomine ipso infamis est: sed fit modo utendi uel honesta uel arguēda. Parum est si accusata sit & non etiam laudat uoluptas. Nam cibus qui cum uoluptate sumitur desiderio tractus in uentrē reconditur patula expectatione rapientem: & dum animo se fruitur: mox eum coquit. Quod non ex æquo cibus euenit: quos nulla sui dulcedo commendat. Quid ergo accusas uarietate q̄ si q̄læ irritamētū: cū salus sit hominis uigere appetentiā: qua deficiente languescit: & periculo fit proprior. Nam sicut i mari gubernatores uento suo etiam si nimius sit: contrahēdo in minorem modum uela præteruolant: & flatum cum maior est coercent: sopitum uero excitare non possunt: ita & appetentia cū titillatur & crescit rationis gubernaculo temperat. Si semel ceciderit: animal extinguit. Si ergo cibo uiuimus: & cibum appetentia sola commendat: elaborandum nobis est cōmento uarietatis: ut hæc semper prouocetur: cum præsto sit ratio quæ intra moderationis suæ terminos temperetur. Memineritis tamen lepido me conuiuio adesse non anxio. Nec sic admitto uarietatem: ut probem ubi quærentur æstiuæ niues & hybernæ rosæ. Et dum magis ostētū q̄ usui seruis: siluarum secretum omne lustratur: & peregrina maria sollicitantur. Ita enim fit ut etiam si sanitatem sumentium mediocritas obseruata non fauciet ipse tamen luxus morū sit ægritudo. His fauorabiliter exceptis Disarius obsecutus es inquit. Eustachi dialecticæ: ego medicinæ. Qui uolet eligere sequenda: usum consulat: & quid sit utilius sanitati experientia docebit. Post hæc Flauianus & alios quidem medicos idē dicentes semper audiui uinum inter calida cēsendum. Sed & nunc Eustachius cum causas ebrietatis attingeret: prædicabat uini calorem Mihi autem sæpe hoc mecum reputanti uisa est uini natura frigori proprior q̄ calori: & i medium profero quibus ad hoc extimandum trahor: ut uestrum sit de me extimatione iudicium. Vinum quātum mea fert opinio. sicut natura frigidum est: ita capax uel etiam appetens caloris fit: cum calidis fuerit admotum. Nam & ferrum cum tactu sit frigidum: ψυχρόν χαλκόν δ' λουσιον. si tamen solem pertulerit concalescit: & calor aduena natiuum frigus expellit. Hoc utrum ita esse ratio persuadeat requiramus Vinum aut fotu aut potu interioribus conciliatur. Vt superficiem curet adhibetur: cum infunditur cuti. Quin frigidum sit nec medici inficis eunt: calidum tamen in interioribus prædicant: cum non tale descendat: sed admixtum calidis concalescat. Certe respondēant uolo: cur stomacho in lassitudine degeneranti ad instaurandas constrictiōe uires offerant ægrescenti uinum: nisi frigore suo lassata cogeret: & colligeret dissoluta. Et cū lasso (ut dixi) stomacho adhibeant calidum: ne crescat ulterius lassitudo: a uini potu non prohibent defectum in robur hac curatione mutant. Dabo aliud indicium accidentis: uino q̄ ingētis caloris. Nam si quis aconitum nesciēs hauserit: non nego haustu eum meri plurimi solere curari. Infusū enim uisceribus trahit ad se calorem: & ueneno frigido q̄ si calidū iam repugnat. Si uero aconitū ipsum cum uino tritum potui datum sit: haurientem nulla curatio a morte defendit. Tūc enim uinum natura frigidum admixtione sui frigus hausit ueneni. Nec in interioribus iam calescit: quia non liberum sed admixtum alii: immo in aliud uersum descendit in uiscera. Sed & sudore nimio uel laxato uentre defessis uinum ingerit: ut in utroq; morbo constringat meatus: Insonnem medici frigidis oblinunt modo papaueris succo: modo mandragora uel similibus: in quibus est & uinum. Nam uino somnus reduci solet: quod non nisi ingētis frigoris testimonium ē. Deinde omnia calida uenerem prouocant: & semen excitant: & generationi fauent. Hausto autem mero plurimo fiunt uiri ad coltum pigriores. Sed nec idoneum cōceptioni ferunt: quia uini nimietas ut frigidum facit semen exile uel debile. Hoc uero uel manifestissimam extimationis meæ habet assertionem: q; quæcunq; nimium algentibus: eadem contingunt ebriis: fiunt enim tremuli pallidi graues & saltu tumultuantis spiritus. Artus uero & mēbra quatiūtur. Idē corporis

Appetentia
titillatur

ostentum

vinum autem frigidum
92

torpor ambobus eadem linguæ titubatio. Multis etiam morbus ille quæ ἀπαλυσίη græci uocant: sic nimio uino ut multo algore contingit. Respicere etiā quæ natura curationū adhibeantur ebriis. Non ne cubare sub multis operimentis iubentur: ut extinctus calor resoueatur: nō & ad calida lauacra dicuntur: non illis unctio nūm tēpore calor corporis excitatur? Postremo qui fiunt crebro ebrii: cito senescunt. Alii ante tempus competentis ætatis uel caluicio uel canicies insigniuntur quæ non nisi inopia caloris eueniunt. Quid aceto frigidius: quod culpātū uinum est? Solum enim hoc ex omnibus humoribus crescentē flammā uiolenter extinguit: dum p frigus suum calorem uincit elementi. Nec hoc prætereo: q̄ ex fructibus arborum illi sunt frigidiores: quoq̄ succus imitatur uini saporem: ut mala seu simplicia seu granata seu cytonia: quæ cotonea uocant Cato. Hoc ideo dixerim: q̄ me sæpe mouit & exercuit mecū disputantem: quia ī mediū pferre uolui quid de uino extimauerim sentiendū. Cæterę consultationē mihi debitam non omitto. Te enim Disarii cōuenio: ut qd̄ quærēdū mihi occurrit absoluas: Legisse apud græcum philosophū memini ni fallor. Ille Aristoteles fuit in libro quē de ebrietate cōposuit. Mulieres raro in ebrietatē cadere: crebro senes: nec cām uel huius frequentię uel illius raritatis adiecit. Et quia ad naturam corpore tota hæc quæstio ptinet: quā nosse & industriæ tuæ & professiōis officiū est: uolo te causas rei: quā ille sententiæ loco dixit: si tamen philosopho assentiris aperies Tum ille recte & hoc Aristotele: ut cætera: nec possum nō assentiri uiro cuius inuentis nec ipa natura dissentit. Mulieres inquit raro inebriantur: crebro senes. Rōnis plena gemina ista snia: & altera pendet ex altera. Nam cum didicerimus quid mulieres ab ebrietate defendat: iam teneamus quid senes ad hoc frequēter impellat. Contrariam enī naturam sortita sunt muliebre corpus: & corpus simile. Mulier humectissimo est corpore. Docet hoc & leuitas cutis & splendor: docent præcipuæ assiduæ purgatione supfluo exonerātes corpus humore. Cum ergo epotū uinum in tam largum ceciderit humorem: uim suam perdit: & fit dilutius: nec facile cerebri sedē ferit fortitudine eius extincta. Sed & hæc rō iuuat snia ueritatē: q̄ muliebre corpus crebris purgationibus deputatum pluribus consertū foraminibus ut pateat in meatus: & uias prebeat humori in egestionis exitum cōfluenti. Per hæc foramina uapor uini celeriter euanescit. Contra senibus siccum corpus est quod pbat asperitas & squalor cutis. Vnde & hæc ætas ad fletū fit difficilior: qd̄ est indicium siccitatis. Intra hos uinū nec patitur cōtrarietate repugnātibus humoris itegra ui sua adhæret corpori arido: & mox loca tenet quæ sapere hoī ministrant. Dura quoq̄ esse senum corpora nulla dubitatio est: & ideo etiā ipsi naturales meatus in mēbris durioribus obserantur: & hausto uino exhalatio nulla contingit: sed totum ad ipsam sedē mentis ascendit. hinc fit ut & sani senes malis ebrioz laborent tremore mēbrorum linguæ titubantia: abundantia loquendi: iracundiæ cōcitate: quibus tam subiacent iuuenes ebrii q̄ senes sobrii. Si ergo leuem pertulerint impulsu uini: non accipiunt hæc mala sed incitat: quibus ætatis ratione iā capiti sunt. Probata omnibus Disarii disputatione subiecit Symmachus: Vt spectata est tota rō quā de muliebri ebrietatis raritate Disarius inuenit: ita uinū ab eo prætermissum est: nimio frigore: quod in eaz corpore est: frigescere haustu uinum: & ita debilitari ut uis eius quæ elāguit nullū calorē possit de quæ nascitur ebrietas excitare. Muliez naturam calidiore esse uirili.

Cap.

D hæc horis: Tu uero Symmache frustra opinaris frigidā mulierū esse naturā: quā ego calidiorem uirili (si tibi uolenti erit) facile probabo. Humor naturalis ī corpore: quādo ætas transit pueritiā: fit durior: & acuitur in pilos. Ideo tūc & pubes & genæ & aliæ partes corporis uestiunt. Sed in muliebri corpore hunc humorē calore: sicca te fit inopia piloz: & pilorum: & ideo in corpore sexus huius manet continuus splendor & lenitas est. Est & hoc in illis indicium caloris abundantia sanguinis cuius natura est. Qui ne urat corpus si insidiat: crebra purgatiōe subtrahit. Quis ergo dicat frigiditas: quas nemo pōt negare plenas caloris: quia sanguinis plenæ sunt? Deinde licet arēdi corpora defunctoroz usus nostro sæculo nullus sit: lectio tamen docet eo tempore: quo igni dari honor mortuis habebatur: si quādo usu uenisset ut plura corpora simul incenderentur: solitos fuisse funerum ministros denis uiro rū corporibus adicere singula muliebria: & unius adiutu quasi natura flamei & ideo celeriter ardentis cætera flagrabant. Ita nec ueteribus calor mulierū habebatur incognitus. Nec hoc tacebo: q̄ cum calor semper generationis causa sit: foeminæ ideo celerius q̄ pueri fiunt idoneæ ad generandū: quia calent amplius. Nam & secundū iura publica duodecimus annus ī foemina & quattuordecimus in puero definit pubertatis ætatem. Quid plura? Non ne uidemus mulieres quando nimium frigus est mediocri ueste cōtentas: nec ita operimentis plurimis inuolutas ut uiri solēt. s. naturali calore cōtra frigus qd̄ aer ingerit repugnante? Resposio ad prædicta.

Cap.

Mulieris natura
rarior senis
crebris mēbris
cōuenit

Mulieris natura
calidior esse
uiri
Quare pili
ī uiro & nō
in foemina

D hęc renidens Symmachus: Bene inquit Horus noster tētat uideri orator ex cynico: qui in cōtrarium uertit sensus: quibus potest muliebris corporis frigus probari: Nam quod pilis: ut uiri non obsidentur: inopia calor est. Calor est enim qui pilos creat. Vnde & eunuchus defun: quorum naturam nullus negauerit frigidiorē uir-

ris. Sed & in corpore humano illę partes maxime uestiunt: quibus amplius inest calor. Leue autem est mulierum corpus quasi naturali frigore dēsetur. Comitatur enim algorem densitas: leuitas densitatem. Quod uero sępe purgantur: non multi sed uitiosi humoris indiciū est. Indigestum est enim & crudum quod egeritur: & quasi infirmum effluit nec habet sedem: sed natura quasi noxium & magis frigidum pellitur. Quod maxime probatur: quia mulieribus cū purganter: etiam algere contingit. Vnde intelligitur frigidum esse quod effluit: & ideo in uiuo corpore non manere q̄si inopia calor ex calore sed pinguis carnis & oleo similioris: quod nō illis contingeret ex calore. Quod cito admonentur generationis: non nimii calor sed naturę infirmior est: ut exila poma celerius maturescunt: robusta serius. Sed si uis intelligere in generatiōe ueram rationem calor: considerata uiros longe diutius perseuerare in generando: q̄ mulieres in pariendo. Et hęc tibi sit indubitata probatio in utroq; sexu uel frigoris uel calor. Nam uis ea de infrigidiore corpore celerius extinguitur: in calidiorē diutius perseuerat. Quod frigus aeris tolerabilius uiris ferunt: facit hoc frigus suum. Similibus enī s̄tia gaudent. Ideo ne corpus earū frigus horreat: facit cōsuetudo naturę: quā sortitę sunt frigidiorē.

Ed de iis singuli ut uolunt iudicent. Ego uero ad sortem consulendi uenio: & quod scitu dignum extimo: ab eodem Disario quęro & mihi usq; ad effectum nimio amico & cum in cęteris tum in iis optime docto. Nuper in tusculano meo fui: cum uindimiales fructus pro annua solennitate legerētur. Erat uidere permixtos rusticis seruos haurire uel de expresso: uel de sponte fluente mustū: nec tamen ebrietate capi. Quod in illis pręcipue admirabar: quos impelli ad insaniam paruo uino noueram. Quęro quę ratio de musto ebrietatem: aut tardam fieri faciat aut nullam.

D hęc Disarius: Omne quod dulce est cito faciat: nec diurnam desiderii sui fidem tenet. Sed in locum facieratis succedit horror: in musto autem sola dulcedo est: suauitas nulla. Nam uinum cum infantia est dulce: cū pubescit magis suaue q̄ dulce est. Esse autem hęc duag; re; distantiam certe Homerus testis est: qui ait:

Mustum
nō ebriat.

Vocat enim mel dulce & uinum suaue. Mustum igitur cum nec dum suaue est: sed tantūmodo dulce: horrore quodam tantū sumi de se non patitur: quantū sufficiat ebrietati. Adde aliud naturalis ratione ebrietati dulcedinem repugnare: adeo ut medici eos qui usq; ad periculum distēdunt: uino plurimo cogant uomere: & post uomitum contra fumum uini qui remansit in uenis: panem offerunt melle illitum: & ita hominē ab ebrietatis malo dulcedo defendit. Ideo ergo non inebriat mustum: in quo est sola dulcedo. Sed & hoc idonea ratione descendit q̄ mustum graue est: & flatus & aquę permixtione & pondere suo cito intestina delabatur: ac profluit: nec manet in locis obnoxiiis ebrietati. Delapsum uero relinquit sine dubio in homine ambas qualitates naturę suę: quarum altera in flatu: altera in aquę substantia est. Sed flatus quidem quasi æque ponderosus in nimia delabit: aquę uero qualitas non solū ipsa ipellit in insanie: sed & si q̄ uinalis fortitudo in homine refedit: hanc diluit & extinguit. Inesse autem aquam musto uel hic docetur: q̄ cum in uetustate procedit: fit mensura minus: sed acrius fortitudine: quia exhalata aqua qua mollebat: remanet uini sola natura cum fortitudine sua libera nulla diluti humoris permixtione mollita.

aqua in
musto natura-
lis

Isicium
dicitur quod
dicitur

Ost hęc Furius Albinus: Ego quoq; pro uirili portione Disarium nostrū in exercitū non relinquo. Dicas quęso quę causa difficile digestū facit isicium: quod ab insecutione isicium dictum amissione enim litterę postea quod nunc habet nomen optinuit: cū mustum in eo digestionem futuram iuuerit tritura tam diligēs: & quicquid graue erat carnis assumpserit: consumationēq; eius multa ex parte confecerit. Et Disarius. Inde hoc genus cibi difficile digeritur: unde putas ei digestionē ante puissam. Leuitas enim quā tritura prestat: facit ut innaterudo cibo: quē in medio uentris inuenierit nec adhæreat cuti uentis: de cuius calore digestio pmouetur: sic & mox tritū atq; firmatum: cū in aquā coicitur natat. Ex quo intelligitur: q̄ idem faciens in uentris humorem subducit se digestionis necessitati. Et tam sero illic coquitur: q̄ tardius conficiuntur quę uapore aquę q̄ quę igne soluuntur. Deinde dum instantius teritur: multus ei flatus inuoluitur: qui prius in uentre consumendus est: ut tum demū cōficiatur quod remansit de carne iam liberum.

Oc quoq; scire habeo Furius inquit: quæ faciat causa nonnullos carnes ualidiores facilius digere q̄ tenues Nam cū cito coquant ossas bubulas in asperis piscibus coquendis laborat. In his Disarius ait. Huius rei auctor est nimia in homine uis caloris: quæ si idoneam materiã suscipit: libere congregitur: & cito eam in concertatione consumit: Leuem modo præterit ut latentem: modo in cinerem potius q̄ i succum uertit: ut igetia roborata in carbonum frustra lucetia igne uertunt: Pælex si in ignem ceciderint: mox solum de eis cinerem restat uideri. Habes & hoc exemplum non dissonum: q̄ potetior mola ampliora grana confringit: integra illa quæ sunt minutiora transmittit: Vento nimio abies aut quercus auellit: cantam nulla facile frangit procella. Cumq; Furius delectatus enarrantis ingenio plura uellet interrogare. Cecinna se Albinus obiecit. Mihi quoq; desiderium est habendi paulisper negocii cū tam facunda Disarii doctrina. Dic oro te inquit: quæ faciat causa: ut sinapi & piper si apposita cuti fuerit: excitent uulnus: & loca perforent deuorata uero nullam uentris corpori inferant læsionem. Et Disarius: Species inquit & acres & calidæ superficiem cui apponuntur: exulcerant: quia integra uirtute sua sine alterius rei admixtione utuntur ad noxam. Sed si i uentrem recepta sint. soluitur uis earum uentralis humoris alluione qua fiunt dilutiores. Deinde prius uertuntur i succum uentris calore: q̄ ut integra possint nocere. Cecinna subiecit. Dum de calore loquimur: admoneor rei quam semper quæ situ dignam putauit: Cur in egypto quæ regionum aliarum calidissima est: uinum nõ calida sed pene dixerim frigida uirtute nascatur: Ad hoc Disarius: Visu tibi Albine compertum est: aquas quæ uel de altis puteis: uel de fontibus hauriuntur: fumare hyeme: æstate frigescere. Quod fit nõ alia de causa: nisi q̄ aere: qui nobis circūsusus est: propter temporis rationem calente frigus in terrarum ima demergitur: & aquas inficit: quarum in imo est scaturigo. Et contra cum hyemem aer præfert: calor in interiora demergens aquis in imo nascitur: quod dat uaporem. Quod ergo ubique alternatur uarietate temporis: hoc i egypto semper est: cuius aer semper est in calore. Frigus enim ima petens uitrium radicibus inuoluitur: & talem dat qualitatem succo inde nasceti. Ideo regionis calidæ uina calore caruerunt. Tractatus noster Albinus inquit: semel ingressus calorẽ: non facile alio digredit: Dicas ergo uolo cur q̄ i aqua de scendit calidam: si se non mouerit minus uritur: sed si agitato suo aquam mouerit: maiorem sentit calorem: & totiens aqua urit amplius: quotiens nouus ei motus accesserit. Et Disarius calida inquit quæ a thæserit nostro corpori: mox præbet tactum sui mansuetiorem uel quia cuti assueuit uel quia frigus accepit a nobis. Motus uero aqua noua corpori applicat: & cessante assuetudine de qua paulo ante diximus: semper nouitas auget sensum caloris. Cur ergo Albinus ait: æstate cum aer calidus flabro mouetur: non calorem sed frigus acquirit: eandem enim rationem & in hoc seruore deberet motus augere. Non eadem ratio est Disarius inquit: in aqua & aeris calore. Illa enim corporis solidioris est: & crassa materies cum mouetur: integra uis suam superficiem cui admouetur inuadit. Aer mota inuentum soluitur: & liquidior se factus agitato flatus efficitur. Porro ut flatus illud remouet quod circumfusum nobis erat: erat autẽ circa nos calor. Remoto igitur per flatum calore: restat ut aduenam sensum frigoris præstet agitato. Interpellat Euangelus pergentem consultationem & exercebo inquit Disarium nostrum: si tamẽ minutis illis suis & orantibus responsionibus satisfaciatur consulenti. Dic Disari cur qui ita se uertunt: ut sæpe in orbem rotentur: & uertiginẽ capitis & obscuritatem patiantur oculorum? Postremo si perseverauerint ruunt: cum nullus alius motus corporis hanc ingerit necessitatem. Ad hæc Disarius: septem inquit corporei motus sũt. Aut enim accedit prorsum: aut retrorsum recedit: aut in dexteram leuamue deuertitur: aut sursum promouetur: aut deorsum: aut orbiculatim rotatur. Ex iis septem motibus unus tantum in diuinis corporibus inuenitur: spæralem dico quo mouetur cælum quo sydera: quo cætera mouentur elementa. Terrenis animalibus illi sex præcipue familiares sunt: sed nonnunq̄ adhibetur & septimus. Sed sex illi ut directi ita & innoxii. Septimus idẽ qui gyros efficit: crebro conuersum turbat: & humoribus capitis inuoluit spiramentum: quod animam crebro quasi omnes corporis sensus gubernanti ministrant. Hoc est autem spiramentum: quod ambiens cerebrum singulis uisum suam sensibus præstat: hoc est quod neruis & musculis corporis fortitudinem præbet. Ergo uertigine turbatũ & simul agitatũ humoribus oppressum languescit: & ministerium suum deserit. Inde fit iis qui rapiuntur in gyros hebetior auditus uisus obscurior. Postremo neruis & musculis nullam ab eo uirtutem quasi deficiente sumentibus totum corpus quod iis sustinetur & in robur erigitur desertum iam fulcimentis suis labitur in ruinam. Sed contra hæc omnia cõsuetudo: quã secũdũ naturã pronũciauit usus: illos iuuat q̄ i tali motu sæpe uersant. Spiramentũ enim cerebri. quod paulo ante diximus assue

Quare carnes ualidiores aliquando facilius digerunt q̄ tenues

De sinapi & Piperis

apposita cuti uulnus excipit & uorata ne ledunt

Vina frigida egypto Aqua i puteis hyeme fumar æstate frigerũt

Aqua calida mota calidior fit

flabit in aere motu flabro fugat & acquirit

Quare se rotates i orbẽ uertiginẽ patiunt Motus corporei. vii.

tum rei iam non sibi nouæ: non pauescit hunc motum: nec ministeria sua deserit. Ideo consue-
tis etiam iste agitatus innoxius est. Euangelus. Irretitum te iam Disari teneo: & si uere opinor
nusq̄ hodie effugies. Et alios enī in arte tibi socios & ipsū te audiui sæpe dicētē cerebro nō eē sen-
sū: sed ut ossa ut dētes ut capillos: ita & cerebrum esse sine sensu. Verum ne est hæc uos dicere
solitos: an ut falsum refelles Disaris: Verum ait ille. Euāgelus: Ecce clausus es: ut enim concedā
tibi præter capillos in homine aliquid esse sine sensu: quod non facile persuasum est: tamen cur
sensus omnes paulo ante dixisti a cerebro ministrari: cum cerebro non inesse sensum ipse fatear-
is? Potes ne excusare huius contrarietatis ausum uel uestri oris nota uolubilitas. Et Disarius re-
nidens: Retia quibus me irretitū tenes: nimis Fara sunt nimis patula. Ecce me Euāgele sine nisu
inde exemptum uidebis. Opus naturæ est ut sensum uel nimium sicca uel nimium humecta non
capiant. Ossa dentes cum unguibus & capillis nimia siccitate ita densata sūt: ut penetrabilia nō
sint effectui animæ: quæ sensum ministrat. Adeps medulla & cerebrum ita in humore atq; mol-
licie sunt: ut eundem effectum animæ quæ siccitas non recipit: mollicies ista non teneat. Ideo tā
dentibus unguibus ossibus & capillis q̄ adipi medullis & cerebro sensus inesse non potuit: Et si
cut sectio capillorum nihil doloris ingerit ita si secetur uel dens uel os seu adeps seu cerebrum
seu medulla aberit omnis sensus doloris. Sed uidemus in quibus tormentis affici: quibus secant
ossa: torqueri homines & dolore dentium. hoc uerum quis abneget? Sed ut os secetur: omentū
quod impositum est ossi: cruciatum dum sectionem patitur importat. Quod cum medici ma-
nus transit: os iam cum medulla quam continēt habent indolentiam sectioni similē capillorū.
Et dentium dolor est: non os dentis in sensu est: sed caro quæ continet dentem. Nam & unguis
q̄tus extra carnem crescēdo pergit: sine sensu secatur: qui carni adhæret iam facit si secetur do-
lorem non suo sed sedis suæ corpore: sicut capillus dum superior secatur: nescit dolorē: si auella-
tur sensum accipit a carne quā deserit. Et cerebrum quod tactu sui hominē uel torquet uel fre-
quenter interimit: non suo sensu sed uestitu sui idest omenti hunc importat dolorem. Ergo di-
ximus quæ in homine sine sensu sūt: & quæ hoc causa faciat indicatum est. Reliqua pars debi-
ti meo de eo est: cur cerebrum cum sensum non habeat: sensus gubernet. Sed de hoc quoq; ten-
tabo si potero esse soluendo Sensus de quibus loquimur: quinque sūt: uisus auditus odoratus gu-
stus & tactus. Hi aut in corpore sunt aut circa corpus soliq; sunt caducis corporibus familia-
res. Nullo enim diuino corpori sensus inest. Anima uero omni corpore: uel si diuinū sit: ipsa di-
uiniore ē. Ergo si dignitas diuinorum corporum sensum dedignatur quasi aptum caducis: mul-
to magis anima maioris est maiestatis: q̄ ut sensu egeat. Ut autem homo constet: uinum & ani-
mal ait: anima præstat quæ corpus illuminat. Porro illuminat in habitando: & habitatio eius i-
n cerebro est & spiritalis enim natura & ad nos de alto ueniens partem in hominem & alteram in
spiralem tenuit: & quæ sensu careat: qui non est animæ necessarius. Sed quia necessarius ani-
mali est: locat in cauernis cerebri spiramentum de effectibus suis. Cuius spiramenti natura hæc
est: ut sensus & ingerat & gubernet. De his ergo cauernis quas uentres cerebri nostra uocauit
antiquitas. nascuntur neruorum septem $\sigma\upsilon\upsilon\upsilon\iota\alpha$: cui rei nomen quod ipse uoles latinum fa-
cito. Nos enim $\sigma\upsilon\upsilon\upsilon\iota\alpha$ neruorum uocamus. cum bini nerui pariter emergunt: & in locum
certum desinunt. Septem igitur neruorum $\sigma\upsilon\upsilon\upsilon\iota\alpha$ de cerebri uentre nascētes uicem implēt
fistularum: spiramentum lenificum ad sua quæque loca naturali lege ducentes: ut sensum uici-
nis & longe positis membris animali infundant. Prima igitur neruorum talium petit oculos: &
dat illis agnitionem speciem & discretionem colorum. Secunda in aures se diffundit: per quā
eis innascitur notitia sonorum. Tertia naribus inseritur uim ministrans odorandi. Quarta pa-
latum tenet quod de gustatibus iudicatur. Quinta uero sua corpus omne implet. Omnis pars cor-
poris mollia & aspera frigida & calida discernit. Sexta de cerebro means stomachū petit: cui ma-
xime sensus ē necessarius: ut quæ de sunt appetat: superflua respuat: & in homine sobrio se ipse
moderetur. Septima $\sigma\upsilon\upsilon\upsilon\iota\alpha$ neruorum infundit sensum spinali medullæ: quæ hoc ē anima
li: quod est naui carina: Et adeo usu aut dignitate præcipua est: ut longum cerebrum a medicis
sit uocata. Ex hac deniq; ut cerebro diuersi nascuntur meatus uirtutem tribus animæ proposi-
tis ministrantes. Tria sunt enim quæ ex animæ prouidentia accipit corpus animalis: ut uiuat: ut
decere uiuat & ut immortalitas illi successione quærat. His tribus. propositis ut dixi animæ
per spinalem medullam præbetur effectus. Nam cordi & iecori & spirandi ministeriis: quæ om-
nia ad uiuendum pertinent: uires de spinalibus quos diximus meatibus ministrantur. Neruis
etiam manuum pedum aliarūue parrium per quas decoro uiui tur: uirtus inde præstat. Et ut
successio percuretur: nerui ex eadem spinali medulla pudendis etiam matrici ut suum opus im-
pleant ministrantur: ita nulla in homine pars corporis sine spiramento quod in uentre cerebri

omentum

Cerebrum sentit
sensu quæ corpore
sensus gubernet

Quæ autem prouidentia
de corpore

locatū ē: & sine spinalis medulæ beneficio cōstat. Sic ergo fit ut cum ipsum cerebrum sensu careat, sensus tamen a cerebro in omne corpus proficiscatur εὐγῆ. Græculus noster Euangelus ait: tam plane nobis ostendit res opertæ naturæ tectas: ut quicquid sermone descripsit: oculis uide re uideamur. Sed Eustachio iam cedo: cui præripui consulendi locū. Eustachius modo: uel uir omnium disertissimus Eusebius: uel quicumque uolent alii ad exercitium consultationis accedat. Nos postea liberiore ocio congregiemur. Ergo ait Eusebius habendus mihi sermo est Disagi te cum de ætate: cuius ianuā iam pene ambo pulsamus. Homerus πολιορκιόφουσ uocat. Quero utrum ex parte poetico more: totū caput significare uelit: an ex aliqua ratione canos huic præcipue parti capitis assignet? Et Disarius: Et hoc diuinus ille uates prudenter ut cætera. Nā pars anterior capitis humidior occipitio est: & inde crebro solet incipere canicies. Et si pars anterior (ait ille) humidior est: cur caluitiū patitur: quod non nisi siccitate cōtingit? Opportuna inquit Disarius obiectio: sed ratio non obscura est. Partes enim priores capitis fecit natura rariores: ut quicquid superflui aut fumei flatus circa cerebrum fuerit: euanescat per plures meatus. Vnde uidemus in siccis defunctorum capitibus uelut quæsdā futuras: quibus hemisphæria (ut ita dixerim) capitis illigantur. Quibus igitur illi meatus fuerint ampliores: humorem siccitate mutat: & ideo tardius canescunt: sed non caluicio carent. Si ergo siccitas caluos efficit: ut posteriora capitis sicciora esse dixisti: cur caluicium occipitium nunquam uidemus? Ille respondit: Siccitas occipitii non ex uitio: sed ex natura est: ideo omnibus sicca sunt occipitia. Ex illa autem siccitate caluiciū nascitur: quæ per malā temperiem quam græci ἀκροσίων uocare solent cōtingit. Vnde capillo crispis: qui ita temperati sunt: ut capite sicciore sint tarde canescunt: cito caluicium transeunt. Contra qui capillo sunt rariores: non eo facile nudantur nutriente humore quod φλέγυα uocatur: sed fit illis cita canicies. Nam ideo albi sunt cani: quia colorem humoris quo nutriuntur imitantur. Si ergo senibus abundantia humoris capillos in caniciem tinguit: cur senecta opinione exacte siccitatis accipit? Quia senecta ille inquit extincto per uetustatem naturali calore fit frigida: & ex illo frigore gelidi & superflui nascuntur humores. Cæterum liquor uitalis longæ uitate siccatus est. Inde senecta sicca est inopia naturalis humoris: humecta est abundantia uitiosi ex frigore per creati. Hic est quod ex uigiliis ætas grauior efficitur: quia somnus qui maxime ex humore contingit: de non naturali humore nascitur. Sicut est multus in infantia quæ humida est abundantia non superflui: sed naturalis humoris. Eadē ratio est: quæ pueritiā canescere non patitur: cum sit humidissima: quia non ex frigore nato flegmate humida est: sed illo naturali & uitali humore nutrita. Ille enim humor: qui aut de ætatis frigore nascitur: aut cuiuslibet uitiositatis occasione cōtrahitur: ut supfluius ita & noxius est. Hunc uidemus in foeminis ubi in cerebro egeratur extrema minitantiem. Hunc in eunuchis debilitatē tibi ingerentē: quarū ossa quasi semper in supfluo humore natantia naturali uirtute caruerunt & ideo facile intorquentur dum pondus suppositi corporis ferre non possunt: sicut canna pondere sibi imposito curuatur. Et Eusebius: Quoniam nos a senectute usque ad eunuchos traxit supflui humoris disputatio dicas uolo: cur ita acutæ sint uocis ut sæpe mulier an eunuchus loquatur: nisi uideas ignores. Id quoque facere superflui humoris abundantiam ille respondit. Ipse enim ὀρθριον per quā sonus uocis ascendit efficiens crassiorem angustat uocis meatum: & ideo uel foeminis uel eunuchis uox acuta est: uiris grauis: quibus uocis transitus habet liberæ & ex integro patet meatum. Nasci autem in eunuchis & in foeminis ex pari frigore: parem pene importuni humoris abundantiam etiam hinc liquet: quod utrumque corpus sæpe pinguescit. Certe ubera prope similiter utriusque grandescunt. His dictis cum ad interrogandum ordo Seruium iam uocaret: naturali pressus ille uerecundia usque ad prodicionē coloris erubuit: Et Disarius: Age Serui non solū adolescentium: qui tibi æque insunt: sed senum quoque omnium doctissime cōmascula frontē: & sequestrata uerecundia quā in te facies rubore indicat: cōfer nobiscum libere quod occurrerit interrogatibus tuis non minus doctrinæ collocaturus quā si aliis consulentibus ipse respondeas. Cunctis Diutile tacentem crebria ille hortatibus excitaret: hoc inquit Seruius ex te quæro: quod mihi contigisse dixisti. Quæ facit causa ut rubor corpori ex animi pudore nascatur? Et ille natura inquit: cum quid ei occurrit honesto pudore dignū inuēdo penetrat sanguinem: quo cōmoto atque diffuso cutis tinguitur: & inde nascitur rubor. Dicunt etiam physici: quod natura pudore tacta: ita sanguinem ante pro uelamento tēdat: ut uideamus quæque erubescens manum sibi ante faciem frequenter opponere. Nec dubitare de iis poteris cum nihil aliud sit rubor: nisi color sanguinis. Addit Seruius Et qui gaudet cur rubescunt? Disarius gaudium inquit extrinsecus cōtingit. Ad hoc animoso cursu natura festinat: quā sanguis comitatio quasi alacritate integritatis suæ cōpotē tinguit cutē. Et ideo similis color nascitur. Idē refert. Cōtra quod metuunt quod rōne pallescunt? Nec hoc Disarius ait in occulto est. Natura enim cum quod de extrinsecus cōtingentibus metui: in altū tota demergit sicut nos quoque cum timemus: latebras & loca nos occultenta quærimus.

Quare canicies prius in parte anteriori
Quare caluitiū in prima parte capitis.

Crispi capilli tarde canescant
Quare cani sunt albi

Vox in senectute
eunuchis quæ
in foeminis fit.

Quare rubor ex pudore in facie
Quare gaudentes rubescunt
Quare metuentes pallescunt

Ergo tota descēdens ut lateat trahit secum sanguinē: quo uelut curru semp uehit: hoc demerso humor dilutior cuti remāet: & inde palefcit. Ideo timētes & tremūt quia uirtus animæ ī rorsū fugiēs neruos relinquit: qbus tenebat fortitudo mēbroz: & inde saltu timoris agitant. Hinc & laxamentū uentris comitat timorē: qā musculi quibus claudebant retrimentoz meatus: fugiētis: introrsum animæ uirtute deserti laxant uincula: quibus retrimenta usq; ad digestiōis opportunitatem continebant. Seruius iis dictis uenerabiliter assensus obticuit. Tūc Auienus quia me ordo ait ad similitudinē cōsultatiōis applicat: reducēdus est mihi ad conuiuū sermo q longius a menla iā fuerat euagatus: & ad alias transferat qōnes. Sæpe apposita salita carne quā laridū uocamus (ut opinor) quasi large aridū: quærere mecū, ipse cōstitui: qua rōne carnē ad diuturnitatē usus admixtio salis seruet. Hoc licet extimare mecū possim: malo tamen ab eo: q corpora curat certior fieri. Et Disarius: Omne corpus suapte natura dissolubile & marcidū est: & nisi quodam uinculo contineat: facile defluit. Continentur autē q̄ diu inest aīa reciprocatiōe aeris: q̄ uegetant cōceptacula spūs: dū semp nouo spirādī nutriūtur alimēto. Hoc cessante p animæ discessū membra marcescūt: & oē pōdere suo conflictū corpus obterit. Tū sanguis etiā q̄ diu fuit compos calor: dabat mēbris uigorē: calore discedēte uersus infaniē nō manet intra uenas: sed foras exprimitur: atq; ita laxatis spiramētis effluit tabes fæculenta. Id fieri sal admixtus corpori phibet. Est enī natura ficcus & calidus: & fluxū quidē corporis calore contrahit: humorē uero liccitate uel coarctat: uel exorbet. Certe humorē sale differri siue cōsumi fit hīc cognitu facile: q̄ si duos pās parimagnitudine feceris: unū sale aspsum sine sale altez: inuenies indigentē salis pondere ppenhorē. In humorē in eo p salis penuriā pmanēt. Etiam hoc a Disario meo quæ sitū uolo cur: defæcatū uinū ualidius sit uiribus: sed īfirmis ad pmanēdū: & tā bibentē cito pmouet q̄ ipsum si manserit facile mutat. Quod cito inqt Disarius pmouet hæc rō est: qā q̄to penetrabilius ī uenas efficitur bibētis tāto sit liquidius fæce purgata. Iō at facile mutat: q̄ nullo firmamēto nixū undiq; sui ad noxam patet. Fæx. n. uino sustinēdo & alēdo & uiribus sufficiēdis q̄si radix eius ē. Et hoc quæro Auienus ait: cur fæx ī imo subdit oīum nisi mellis: mel solū est qd̄ ī sūmū fæcē expuat. Ad hoc Disarius: Fæcis materia ut spissa atq; terrena cæteris laticibus pondere pstat: melle uincitur. Ideo in illis grauitate deurgēs ad fundū decidit: ī melle uero ut leuior de loco uicta sursū pellit. Quoniā ex iis quæ dicta sunt: ingerunt se similes qōnes. cur Disari ita mel & uinū diuersis ætatibus habent optima: mel qd̄ recētissimū: uinū qd̄ uetustissimū. Vnde est & illud puerbiū: quo utunt gulones. Mulsū qd̄ pbe tēperes miscendū eē nouo himettio: salerno & uetulo. Propterea inqt illē: qā iter se ingenio diuersa sunt. Vni. n. natura humida ē: mellis arida. Si dicto mō addubita ueris: medicinæ cōtēplator effectū. Nā quæ uadanda sūt corpis uino fouētur: q̄ siccāda sunt: melle detergunt. Igitur longinq; tate tps de utroq; aliqd̄ exorbente uinū meratius sit: mel aridius: & ita mel succo priuatur: ut uinū aq̄ liberat. Nec hoc qd̄ seq̄tur dissimile q̄ situs est: cur si uasa uini atq; olei diutine semiplæna custodias. uinū ferme ī acorē corrūpit: oleo cōtra sapor sauior cōciliat. Vtrūq; Disarius ait uez ē. In illud. n. uacuū: qd̄ supne ligdo caret: aer aduena incidit: q̄ tenuissimū quoq; humorē elicit & exorbet. Eo siccato uinū q̄si spoliatū uiribus putige mo ī becillū aut ualidū fuit: uel acore exaspat: uel austeritate restringit. Oleū autē supuacuo humore siccato uelut mucore q̄ ī eo latuit absterfo acqrit nouā suauitatē saporis. Rurius Auiēus: Ait Hesiodus cū ad mediū dolū puētū ē: cōparcēdū & cæteris eius ptibus ad facietatē dicit abundū: optimū uinū sine dubio significās qd̄ ī dolii medietate cōsisteret. Sed & hoc usu pbatū ē in oleo optimū eē qd̄ supnatat: ī melle qd̄ ī imo est. Quæro igitur cur oleū qd̄ ī sūmo: ē uinū qd̄ ī medio: mel qd̄ ī fundo optima eē credant. Nec cūctatus Disarius ait: Mel qd̄ optimū ē: reliquo ponderosius ē. In uase igitur mellis pars q̄ ī imo ē utiq; pstat pondere: & iō supnatate p̄ciosior est. Contra ī uase uini ps inferior admixtione fæcis nō mō turbulēta sed et sapore deteriorē. Pars uero suma aeris uicina corrūpit: cuius admixtione fit dilutior. Vnde agricolæ dolia nō extenti sub tectū reposuisse: defodiūt: & opimētis extrinsecus illitis muniūt remouētēs in q̄tū fieri pōt a uino aeris cōragionē: a quo tā māifeste lædit: ut uix se tueat ī uase pleno & iō aeri minus puio. Cæterz si nō hauseris: & locū aeris admixtōi patefeceris: reliquū qd̄ remāsit: oē corrūpit. Media igitur ps q̄tū a cōfinio sūmi utriusq; tātū a noxa remota ē: & q̄si nec turbulēta nec diluta. Adiecit Auienus cur eadē potio meratior ut ieiunio: q̄ ei q̄ cibū sūpsit. Et ille: Venas inedia uacuefacit: saturitas obstruit. Igitur cū potio p inanitatē penitus influit: qā nō obtusas cibo uenas inuenit: neq; sit admixtōe dilutior: p uacuū meās gāstato fortiore sentit. Hoc quoq; sciēdū ē mihi Auienus inqt: Cur q̄ esuriēs biberit aliquātulū famē subleuat: q̄ uero sitiēs cibū sūpsit: nō solū nō domat sitim sed magis cupidinē potus accendit. Nota ē inqt Disarius cā. Nā liquori qd̄ nihil officit qn sūptus ad oē corpis ptes quoquouersus pmanet: & uenas cōpleat. Et iō inedia q̄iani tē fecerat accepto potus remedio q̄si iā nō totū uacua recreat. Cibatus uero utpote cōcretior

Vnde pcedit tremor
Quare timētes laxamētū corporis patitur
Laridum

Quare sal conseruat carnes

Sal ficcus & Calidus

Defæcatū uinū ualidius: sed in fit miu

Quare fæx ī oibus ifūdo stat in melle ī supficie
Quare uasa semple nā uini seruata in acorē corrūpitur: & q̄re olei cōtra suauiorē saporem sumūt

Quare uinū ī medio uasis oleū ī sūmo. Mel ī fundo optimū est

Quare potio meratior ieiunio q̄ cibatis
Quar post satietatem aliquātulum extinguit

Mel uero
fundo uini
seruata in
acore
corrūpitur

& grandior in uenas nō nisi paulatim cōfectus admittit. Ideo sitim quā repit nullo solatio subleuat: imo quicquid foris humoris nactus est exorbet: & inde penuria eius quæ sitis uocat auget. Nec hoc mihi Auienus ait ignoratū relinquo cur maior uoluptas est cū sitis potu extinguit: q̄ cū fames sedat cibo? Et Disarius: Ex p̄dictis quoq; liquet. Nā potionis totus haustus in oē corpus simul penetrat & i oīum partiū sensus facit: unā maximā & sensibile uoluptatē. Cibus at̄ exiguo subministratu paulatī penuriā consolaf. Iō uoluptas eius multifariā cōminuit. Hoc quoq; (si uideatur) addo q̄ sitis: cur q̄ auidius uorat̄ facilius facias capiūt: q̄ q̄ eadē geti ederint. Breuis ē inq̄ illa respōsio: Nā ubi auide deuorat̄: tūc multus aer cū eduliis inferē p̄pter hiatū rictus & crebritatē respirādi. Igit̄ ubi aer uenas cōpleuit: ad abiiciendū fastidiū p̄ cibo pensaf. Ni molestus sum Disari patere plus nimio ex discēdi cupidine garriētē: & dicas q̄ lo cur edulia satis calida: satis facilius cōprimimus ore q̄ manu sustinemus: & si qd̄ eoz plus seruet q̄ ut diutius mādi possit: illico deuoramus: & tamē alius nō p̄nciose urit̄. Et ille Intestinus calor q̄ i aluo ē: q̄ si multo maior uehementiorq; q̄ qd̄ calidū accipit magnitudine sua circūuenit ac debilitat. Iō p̄stat si qd̄ ori feruidū admoueris: nō ut qdā faciūt hiare: ne nouo spū feruori uires ministres: sed paulisp̄ libra cōprimere: ut maior calor q̄ de uētre & ore opitulaf: cōprimat̄ minorē calorē Manus at̄ ut rē feruidā ferre possit: nullo pp̄rio iuuaf: calorē lā dudū inq̄ Auienus nosse auco cur aq̄ q̄ obsita globis niuiū p̄ducit̄ ad niualē rigore: non minus i potu noxia ē q̄ ex ipsa niue aq̄ resoluta. Scimus enim quot quāteq; noxæ epotoni uis hūore nascant̄: Et Disarius: adde aliqd̄ ante q̄ sitis: aq̄. n. ex niue resoluta ēt̄ signe calefiat & calida bibaf. æq; noxia ē ac si epota sit frigida: Ergo nō solo rigore niualis aq̄ p̄nciosa ē: sed ob aliā cām quā nō pigebit apire auctore Aristotele: q̄ i phycis q̄nibus suis hāc posuit: & i hūc sensū (ni falor) absoluit. Ois aq̄ inq̄t̄ habet i se aeris tenuissimi portione: quo salutaris ē: hēt̄ & terrēā facē: q̄ ē corpulēta post terrā. Cū ergo aeris frigore & gelu coacta calefcit: necesse ē p̄ euaporationē uel exprimi ex ea aurā illā tenuissimā: q̄ descēdēte cōueniat i coagulū sola: terrēā i se remanente: natura. Quod hinc appet: q̄ cū fuerit eadē solisaq̄ calore soluta minor modus eius repit̄ q̄ fuit ante q̄ cōgelasceret. Deest: q̄ euaporatio solū i aq̄ salubre cōsumpsit. Nix ergo q̄ nihil aliud ē q̄ aq̄ i aere dēfata: tenuitatē sui cū dēfata misit: & iō ex eius resolutione potu diuersa morboz genera uisceribus infeminatur. Noiatū gelu ueteris q̄ me solebat agitare admonuit q̄nibus: cur uina aut nūq̄ aut raro cōgelascāt: cæteris ex magna pte hūoris nimietate frigoris cogi solitis. Nū q̄ uinū sœmina qdā i se caloris habet: & ob eā rem Homerus dixit πικρὸν: non ut qdā putat̄ pp̄ calorē an alia quæpiā cā ē: quā q̄ ignoro scire cupio. Ad hęc Disarius: Esto uina naturali muniatur calore: nū oleū minus ignitū ē: aut minorē uī i corporibus calefactādis habet. & tamē gelu strigif. Certe si putas ea q̄ calidiora sūt̄ difficiliorē cōgelascere cōgruēs erat nec oleū cōcrescere: & ea q̄ frigidiora sūt̄ facile gelu cogi. Acerū at̄ oīum maxie frigorificū ē: atq; id tamē nūq̄ gelu strigif. Nū igit̄ oleo magis cā ē coaguli celerioris qd̄ & leuigatius spissius ē: faciliora. n. ad coeūdū uident̄ q̄ leuatiore dēlioraq; sūt. Vino aut̄ nō cōtingit tāta mollities: & ē q̄ oleū multo liq̄dus. Acerū uero & liq̄dissimū ē iter cæteros hūores: & tāto acerbius: ut sit acore tristificū: & exēplo matinae aq; q̄ ipsa quoq; amaritudine sui aspa est nūq̄ gelu cōtrahit. Nā qd̄ Herodotus historiaz scriptor cōtra oīum ferme q̄ hęc q̄sierūt opinionē scripsit mare bosphoricū: qd̄ & cimeriū appellat earūq; partiū mare oē qd̄ syricū dicit id gelu constringi & cōsistere: aliter ē ac putat̄. nā nō marina aq̄ cōtrahit: sed q̄ plurimū i illis regionibus fluuioz ē & paludū i ipsa maria influētū: sup̄ficies maris cui dulces aq̄ inatāt. cōgelascit. & icolumi aq̄ marina uī i mari gelu: sed de aduenis undis coactū. Hoc & i pōto fieri uidemus i quo frustra qdā & ut ita dixerim p̄ficies gelidæ ferunt̄ cōtractæ de fluuialiū uel palustrū undaz̄ multitudine: i q̄s licet frigore cōcretæ tamē sūt natatēs q̄ si leuatiore marina. Plurimū at̄ aq; tajū influere ponto & totā sup̄ficiē eius infectā eē dulci liquore: pp̄ qd̄ ait Salustius: mare pōticū dulcis q̄ cætera: est quoq; testimonio: q̄ si in pontū uel paleas uel ligna seu qcunq; alia natatia piceris: foras extra pontū ferunt̄ i ppontidē: atq; ita i mare qd̄ alluit̄ asiaz̄ orā cū cōstet i pontū influere maris aquā nō effluere de ponto. Meatus. n. q̄ solus de oceanō receptas aq; i maria nra trāsmittit: i fretō ē gaditano: qd̄ hispaniā a phricāq; iteriacet. Et sine dubio inundatio ipsa p̄ hispaniē & gallicanū littora i tyrrhenū p̄dit: inde adriaticū mare facit: ex quo dextra i p̄theniū leua i ioniū & directā i ægeū p̄git. atq; ita igit̄ i pōtū. Quæ igit̄ rō facit ut riuatim aq̄ de ponto fluat̄ cum foris influētēs aq; pontus accipiat? Sed conitat̄ utraq; rō. Nā sup̄ficies ponti pp̄ nimias aq; q̄ de terra dulces influūt foras effluit: deorsum uero itro p̄git̄ ifluxio. Vnde p̄batū ē: natatia quæ (ut supra dixi) iaciunt̄: i pōtū foras pelli. Si uero colūna decederit itrorū mari. Et hoc sæpe usu p̄batū est: ut grauiora quæq; i fundo ppontidis ad ponti interiora pellant̄. Adiecta hac una cōsultatione reticebo: cur oē dulciū magis dulce uideretur cū frigidū est: q̄ si caleat? Respōdit Disarius: calor sensum occupat: & gustatū linguæ feruor interpedit. Ideo ex asperatione oris prouēta suauis

Ande uocantur
me facit facit

Calida edulia
me facit ore
p manu tolle

aqua minus
me noua

Uma me mag
vel raro con
lascant

Art me no
me lasant

Quō mare
Cimerium
cōgelascit

Dulcia me
facit mag
p leu p̄t q̄
calida

proinde per
 tu me mag
 ficit qd
 uant

tas excluditur. Quod si caloris absit iniuria: tū demū pōt lingua incolumi blandimento dulce-
 dinē p merito eius excipe. Præterea succus dulcis cū p calorē nō impune penetrat uenaz: rece-
 ptacula: & iō noxa minuit uoluptatē. Successit Horus: & cū multa inqt de potu & cibatu quæ-
 sisset Auienus unū maxime necessariū (sponte an oblitus ignoro) ptermisit: cur ieiunii magis si-
 ciāt q̄ esuriant. Hoc in cōmune nobis Disarii si ur̄ absolues. Et ille. Rem tractatu dignā inquit.
 Hore quæstisti: sed cuius rō in aperto sit. Cū enī aīal ex diuersis cōstet elemētis: unū est de his q̄
 corpus efficiūt: qd̄ & solū aut maxie ultra cætera aptū sibi quærat alimētū: calorē dico q̄ liquo-
 rē sibi semp̄ exigit ministrari. Certe de ipsis q̄tuor elemētis extrinsecus uidemus nec aquā nec
 aerē neq̄ terrā aliqd̄ quo alatur: aut qd̄ cōsumat exigere: nullāq̄ noxā uicinis uel appositis sibi
 rebus inferre. Solus ignis alimēti ppetui desiderio qcq̄ offendit absumit. Inspice & primæ æta-
 tis infantia quātū cibū nimio calore cōficiat: & cōtra senes cogita facile tolerare ieiuniū q̄si exti-
 cto in ipsis calore q̄ nutrimētis recreari solet. Sed & media ætas si multo exercitio excitauerit si-
 bi naturalē calorē: animosius cibū appetit. Consideremus & aīalia sanguine carētia: q̄ nullū cibū
 quærant penuria caloris. Ergo si calor ī appetētia semp̄ ē: liquor aut̄ ppriū caloris alimētū ē: be-
 ne in nobis cū ex ieiunio corpori nutrimēta gr̄unt: p̄cipue calor suū postulat: quo accepto cor-
 pus oē recreat: & patiētius expectat cibū solidiorē. His dictis Auienus annulū de mēsa rettulit:
 q̄ illi de breuissimo dexterae manus digito repēte deciderat. Cūq̄ a p̄sentibus quæres: cur eū
 aliena manu & digito & nō huic gestamini deputatis potius insereret: ostēdit manū leuā ex uul-
 nere tumidiorē. Hinc Horo nata q̄onis occasio: Et dic inqt Disari: oīs enī situs corporis p̄tinet
 ad medici notionē: tu uero doctrinā & ultra q̄ medicina postulat consecutus es: dic in q̄ cur sibi
 cōis assensus annulū in digito: q̄ minimo uicinus ē: quē ēt medicinalē uocat: & manu p̄cipue si-
 sinistra gestādū eē psuasit. Et Disarius: de hac ipsa sermo quidā ad nos ab ægypto uenerat: de quo
 dubitabā fabulā ne an uerā rōnē uocare: sed libris anacomicoz̄ postea cōsultis uez̄ repi: neruū
 quendā de corde natū prioris p̄gere usq̄ ad digitū manus sinistrae minimo p̄ximū: & illic desi-
 nere implicatū cæteris eiusdē digiti neruis: & iō uisū ueteribus: ut ille digito anulū tāq̄ corona
 circūdare. Et Horus adeo inqt Disari uez̄ ita ut dicis ægyptios opinari: ut ego sacerdotes eoz̄
 quos p̄phetas uocat: cū ī tēplo uidissem circa deoz̄ aras hūc ī singulis digitū cōfectis odoribus
 illinere: & eius rei cās inquisissem: & de neruo qd̄ d̄ dictū ē principe eoz̄ narrāte didicerim: & ī-
 super de numero q̄ p̄ ipsum significat. Cōplicatus enī senariū numez̄ digitus iste demōstrat: q̄
 omnifaciā plenus p̄fectus atq̄ diuinus ē. Causasq̄ cur plenus sit hic nūerus: ille multi s̄ asseruit:
 ego nūc ut p̄sentibus fabulis minus aptas relinquo. Hæc sūt q̄ ī ægypto diuinaz̄ oīum discipli-
 naz̄ cōpote: cur anulū huic digito magis inferat̄ agnouit. Inter hæc Cecinna Albinus: Si uolēti-
 bus erit uobis inqt in mediū p̄fero q̄ de hac eadē cā apud Ateū Capitonē pōtifici iuris iter pri-
 mos peritū legisse memini: q̄ cū nefas eē sanciret deoz̄ formas insculpi anulū eo usq̄ p̄cessit: ut
 & cur hoc digito uel in hac manu gestaret̄ anulū nō taceret. Veteres inqt nō ornatus sed signā
 di cā anulū secū circūferebant. Vnde nec plus h̄re q̄ unū licebat: nec cuiq̄ nisi libero: quos solos
 fides decerneret: q̄ signaculo cōtinet̄. Iō ius anuloz̄ famuli nō habebāt: Imprimebat̄ at̄ sculptu-
 ra materiae annuli siue ex ferro siue ex auro foret: & gestabat̄: ut quisq̄ uellet q̄cūq̄ manu: quoli-
 bet digito. Postea inqt usus luxuriantis ætati: signaturas p̄ciosas gēmis coepit insculpere: & certa-
 tim hæc oīs imitatio lacepsit: ut de augmēto p̄cii quo sculpendos lapides parassent: gloriaret̄.
 Hinc factū est ut usus anuloz̄ exemptus dexterae: q̄ multū negocioz̄ gerit in leuā relegaren-
 tur: quæ ociosior est: ne crebro motu & officio manus dexterae: p̄ciosi lapides frangerent̄.

2 uoce in manu p̄stia
 in m̄. C. p̄stia

Electus aut̄ inqt ipsa leua manu digitus minimo p̄xius q̄si aptior cæteris: cui cōmēdaret̄ anulū
 p̄ciositas. Nā pollex: q̄ nomē ab eo qd̄ pollet: accepit nec ī sinistra cessat: nec minus q̄ tota ma-
 nus semp̄ ī officio est: Vnde apud gr̄cos οντίχαιρ̄ inqt uocatur: quasi māus altera. Pollici uero
 uicinus nudus & sine tuitōe alterius apppositi uidebat̄. Nā pollex ita īferior ē: ut uix radicē eius
 excedat. Mediū & minimū uitauerit inqt: ut iēptos atq̄ magnitudie breuitate atq̄: & electus
 est: q̄ ab utroq̄ clauditur: & minus officii gerit: & ideo seruando annulo magis accommodatus.
 Hæc sunt quæ lectio pontificalis habet unusquisq̄ ut uolet uel heruscā uel ægyptiā opinionē
 sequatur. Inter hæc Horus ad cōsulēdū seuerus sis inqt Disari: præter hunc uestiū q̄ me tetigit:
 nihil mei noīs censu aliud habere. Vnde nec seruus mihi ē nec ut sit opto: sed omnē usū: q̄ uiuo
 ministrandus est: ego mihimet subministro. Nup̄ ergo cū in hostiensī oppido morarer: sordida
 tū meū in mare diutile laui: & sup̄ littus sole siccaui: nihilq̄ minus eadē in ipso post ablutionē
 maculæ fordiū uisebantur. Cūq̄ meres ista stupefaceret: assistens forte nauta: quin potius ait in
 fluuio ablue palium tuum: si uis emaculatum. Parui ut uerum pbarem & aqua dulci ablutum
 atq̄ siccatum uidi splendori suo redditum. Et ex illo causam requiro: cur magis dulcis aqua
 q̄ falsa idonea sit sordibus abluēdis. Iam dudum Disarius inquit: hæc quæstio ab Aristotele &

Pollex

Aqua dulcis me alle-
 cūq̄ sordibus magis
 dōna sit q̄ falsa

proposita & soluta est. Ait enī aquā marinā multo spissiorē eē: q̄ est dulcis: imo illā esse faculen-
tā dulcē uero purā atq; subtilē. Hinc facilius ait: uel impitos nādi sustinet mare: cū fluuialis aqua
quasi infirma & nullo iū mēto sulata mox cedat: & in imū pondera accepta trāsmittat. Ergo aquā
dulcē dixit: q̄ si natura leuē celerius imergere i ea q̄ abluēda sūt: & dū siccat secū sordiū maculas
abstrahere: marinā uero q̄ si crassiorē nec facile penetrare purgādo pp̄ sui dēsitatē: & dū uix siccat
non multū sordiū secū trahere. Cūq; Horus iis assentire uideret. Eustachius ait. Ne decipias q̄ so
credulū q̄ se q̄onē suā cōmisit fidei tuæ. Aristoteles. n. ut nonnulla alia magis acute q̄ uere ista
differuit. Adeo autē aquæ densitas nō nocet abluendis: ut sæpe q̄ aliq̄s spēs purgatas uolūt: ne so
la aqua uel dulci tardius hoc efficiat: admisceat illi cinerē: uel (si defuerit) terrenū puluerē: ut cras
sior facta celerius possit abluere. Nihil ergo ipedit marinæ aquæ densitas. Sed nec iō qa falsa est:
minus abluit. Salsitas enī findere & uelut apire meatus solet: & iō magis elicere debuit abluēda.
Sed hæc una cā est: cur aqua marina nō sit ablutioni apta qa pinguis est: sicut & ipse Aristoteles
sæpe testatus ē: & sales docet: q̄bus inesse q̄ddā pingue nullus ignorat. Est & hoc indicatiū pinguis
aquæ marinæ: q̄ cū inspargit flāme: nō tā extinguit q̄ pariter accēdit: aq̄ pinguedine alimonix
igni subministrāte. Postremo Homerū sequamur: q̄ solus fuit naturæ cōsciū. Facit. n. Nausicā
Alcioni filia abluentē uestes: cū sup̄ mare eēt: nō in mari sed in fluuio. Idē locus Homeri docet
nos marinæ aquæ q̄ddam inesse pingue pmixtū. Vlixes. n. cū iā dudū mare euassisset: & stare sic
cato corpore. ait ad Nauilicæ famulas.

ἀμφίπολοι σὴδούτω ἀπόπροθεν ὄφρ' ἔγωγε αὐτὸς
χρῖσομαι ἢ δὴ γὰρ Διὸν ἀπόχροός ἐσίν ἀλοιφή
ἀλμυρῶμαι ἰναπολούσομαι ἀμφὶ δὲ λαίω

Post hæc cū descendisset in fluuiū diuinus uates: q̄ i oī re naturā secutus est: exp̄ssit qd̄ fieri so
let: ut q̄ ascēdūt de mari si i sole steterit: aq̄ qdē celeriter sole siccat: maneat autē in corporis sup
ficie ueluti flos qdā: q̄ & i detergēdo sentit. Et hæc ē aquæ marinæ pinguedo q̄ sola ipedit ablu
tionē. Et qa a cæteris expeditus mihi te paulisp̄ indulges: mō autē nobis de aq̄ sermo fuit: quæro
cur i aq̄ simulacra maiora ueris uidentur: qd̄ genus apud popinatos pleraq; sitamētoz cerni
mus p̄posita ampliora spē q̄ corpore: q̄pp̄ uidemus i doliolis uitreis aquæ plenis & oua globis
maioribus: & iecuscula fibris tumidioribus & buluas spiris ingētibus & oīo ipsum uidere: q̄ no
bis rōne cōstat: qa solēt de hoc nōnulli nec uera nec uerisimilia sentire. Et Disarius aq̄ inqt den
sior est aeris tenuitate: & iō eā cūctatior uisus penetrat: cuius offensa pcussa uidēdi acies scindit:
& i se recurrit. Scissa dū redit iā nō directo ictu: sed ūdiq; uersū icurrit: iniamēta simulacri: & sic
fit ut uideat imago archethypo suo grā ior. Nā & solis orbis marutinus solito nobis maior ap
paret: qa interiacet inter nos & ipsū aer adhuc de nocte rosidus: & grādescit imago eius tāq̄ i aq̄
speculo uisat. Ipsam uero uidēdi naturā nō i subinde itrospectit Epicurus: cuius i hoc nō ē (ut ex
timo) i probāda snia astipulatē p̄cipue Democrito: qa sicut i cæteris ita & i hoc paria senleat Er
go ceter Epicurus ab oībus corporib; iugi fluore quæpiā simulacra manere: nec unq; tātulā mo
rā iteruenire: qn̄ ultra serantiani figura cohæretes corpoz exuuiē: q̄z receptacula i nris oculis
sūt: & iō ad deputatā sibi a natura sedē pp̄rii sensus recurrūt. Hæc sūt q̄ uir ille cōmemorat: qui
bus si occurris obuius expecto qd̄ referas. Ad hæc reuidēs Eustachius i p̄patulo ē iquit: qd̄ de
cepit Epicuz. Auero. n. lapsus ē aliq; q̄ttuor sensuū secutus exēplū: qa i audiēdo & gustādo &
odorādo atq; tāgēdo nihil e nobis emittimus: sed extrinsecus accipimus: qd̄ sensū suū moueat.
Quippe & uox ad aures ultro uenit: & aurā i nares ifluūt: & palato ingerit: qd̄ gignat saporē &
corpori nro applicant tactu sentienda. Hic putauit & ex oculis nihil foras pficisci: sed imagines
regz i oculos ultro meare. Cuius opinioni repugnat: q̄ i speculis imago aduersa cōtēplatorē suū
respicit: cū debeat (si qdē a nobis orta recto meatu pficiscit) posterā sui p̄tē cū discedit ostēdere:
ut leua leuā dextera dextera respiciat. Nā histrio p̄sonā sibi detractā ex ea pte uidet q̄ iduit: s. nō
faciē sed posteriorē cauernā. Deīde itterrogat hūc uir: uellē: an tūc imagies ē rebus auolat: cū ē q̄
uelit uidere: an & cū nullus aspicit: emicat ūdiq; simulacra Nā si qd̄ primū dixi teneat: q̄ro cuius
iperio simulacra p̄sto sint intuet & quoties qs uoluerit ora cōuerrere: toties se & illa cōuertant.
Sin scdo ihæreat: ut dicat p̄petuo flore regz ofum manere simulacra: q̄ro q̄diu cohærentia p̄ma
nēt nullo coagulo iūcta ad p̄manēdū. Aut si manere dederimus: q̄admodū aliquē retinebūt co
lorē: cuius natura cū sit i corporea: tamē nūq; pōt eē sine corpe. Deinde quis pōt i aiūm iducere
simul atq; oculo. uerteris icurrere imagines cæli maris littoris p̄ri nauū pecudū: & innumerabi
liū p̄terea rcz q̄s uno oculoq; iactu uidemus: cū sit pupilla q̄ uisu pollet: oppido pua. Et qm̄ mō
totus exercitus uisit: adde singulis militib; p̄fecta simulacra se cogērūt: atq; ita collata tot milia
penetrāt oculos ituetis. Sed q̄ laborāus opinionē sic ianē uerbis uerberare: cū ipa rei uanitas se re
fellat: Cōstat at uisū nobis hac puēire rōne geminū lumē e pupilla q̄cūq; eā uerteris directa linea

Aqua ma
ris pinguis

Cur simu
lakra maio
ra ueris i aq̄
uideat

Orbis solis
in mare ma
ior

Geminum
lumen

necessaria
ad uisum
Horizon

emicat. Id oculorū domesticū p̄ fluuiū si reperit i circūfuso nobis aere lucē: p̄ eā directim p̄git: q̄ diu corpus offēdat. Et si fatiā ueteris: ut circūspicias: utrobicq; acies uidēdi directā p̄cedit. Ipse aut̄ iactus quē diximus de nr̄is oculis emicare: incipiēs a tenui radice i sūma fit latior: sicut radii a pictore fingunt. Iō p̄ minutissimū forā cōtēplās oculus uidet cæli p̄funditatē. Ergo tria ista nobis necessaria sūt ad effectū uidēdi: lumē qđ de nobis emittimus: & ut aer q̄ iteriācet lucidus sit: & corpus quo offēso desinat intentio. Quæ si diutius p̄gat: rectā intētionē lassata nō optinet: sed scissa i dexterā leuāq; diffundit. Hinc est q̄ ubicūq; terræ steteris: uideris tibi quā dā cæli cōclusionē uidere: & hoc ē qđ horizontē ueteres uocauerūt: quorū idago fideliter dēp̄hendit: directā ab oculis acie p̄ planū cōtra aspiciētibus nō p̄gere ultra centū octoginta stadia: & idē in orbē iā recuruari. Per planū iō adieci: q̄ altitudines longissime aspiciamus: q̄ppe qui: & cælū uidemus. Ergo in oī orizontis orbē ipse q̄ intuef̄ centron est. Et q̄ diximus q̄tū a centro acies usq; ad ptē orbis extendit: sine dubio in orizonte Διάμετρος orbis tercentorū sexaginta stadiorū ē: & si ulterius q̄ intuef̄ accesserit: seu retrorsū recesserit: similit̄ circa se orbē uidebit. Si cut̄ igit̄ diximus cū lumē qđ p̄git nobis p̄ aeris lucē in corpus incidit̄ ipsef̄ officiū uidēdi. Sed ut possit res uisa cognosci: renūciat uisam sp̄m rōni sensus oculorū: & illā aduocata memoria recognoscit. Ergo uidere oculorū ē: iudicare rōnis: memoriæ meminisse: q̄a trinū ē officiū qđ uisum cōplet ad dignoscēdā figurā sensus: rō memoria: Sensus rem uisam rōni refundit. Illa quid uisum sit recordat̄. Ade aut̄ intuēdo necessariū est rōnis officiū: ut sæpe i uno uidēdi sensu etiā aliū sensū memoria suggerente rō dephēdat. Nā si ignis appareat scit eū & ante tactū rō calere. Si nix sit illa q̄ uisa ē: intelligit̄ in ipsa illa rō ē tactus rigōrē. Hac cessante uisu inefficax est: adeo ut q̄ remus i aq̄ fractus uidet̄ uel q̄ turris eminus uisa cū sit angulosa rotunda extimat̄ faciat rōnis negligētia: q̄ si se intenderit: agnoscit in turre angulos & i remo itegritatē. Et oīa illa discernit: q̄ academiācīs dānandorū sensuū occasionē dederūt: cū sensus unus inter certissimas res habendas sic comitāte rōne: cui nōnunq; ad discernēdā speciē nō sufficit sensus unus. Nam si eminus pomi qđ malū dicit̄: figura uisat̄: nō oīo id malū est. Potuit enī ex aliq̄ materia fingi mali similitudo. Aduocādus ē igit̄ sensus alter ut odor uidelicet. Sed potuit inter congeriē malorū positū aurā odoris ipsius cōcepisse. Hic tactus cōsulendus ē: q̄ pōt̄ depondere indicare: Sed metus ē ne ipse fallat̄: si fallax opifex materiā q̄ pomi pōdus imitaref̄: elegit. Confugiendū ē igit̄ ad saporē: q̄ si formæ cōsentiat: malū eē nulla dubitatio ē. Sic p̄bat̄ efficaciat̄ sensuū de rōne p̄dere. Ideo deus opifex oēs sensus i capite. i. circa sedē rōnibus locauit. His dictis fauor ab oībus exortus ē admiratibus dictorū soliditatē: adeo ut attestari uel ipsū Euāgelū nō pigeret. Disarius deinde subiecit: isti plausus sūt q̄ puocāt philosophiā ad uēdicādōs sibi de aliēa arte tractatus: unde sæpe occurrit i manifestos errores: ut Plato uester dū nec anatomica q̄ medicinæ pp̄ria ē abstinet̄: risū de se posteris tradidit Dixit. n. diuisas eē uias deuorādōs cibariū & potui: & cibū qđ ē stomachū trahi: potū uero p̄ ὀρθήριον q̄ τροχῆια dī fibris pulmōis allabi. Quod tātū uigē uel extimasse uel i lib. retulisse mirādū ē uel potius dolēdū Vnde Erasistratus medicorū ueterū nobilissimus i eū iure iuectus ē: dicēs illū retulisse lōge diuersa q̄ rō dephēdit Duas. n. eē fistulas istar canalium: easq; ab oris faucibus p̄ficisci deorsū: & p̄ eaq; alterā iduci delabiq; i stomachū esculēta oīa & poculēta: ex eoq; ferri i uētriculū qđ græce appellat̄ ἡκῶτ̄ ὠκοι λίαν atq; illic subigi digeriq; ac deinde eridiora ex his retrimēta in aliū cōuenire quod græce κόλος dicit̄: humidiora at̄ per renes i uesicā trahi: & per alterā de duabus superioribus fistulā quæ græce appellat̄ τροχῆια ἄρθήρια sp̄m a sūmo ore in pulmōne atq; inde rursū in os & in nares cōmeare: perq; eundē uocis fieri meatū. Ac ne potus cibusue ariodior quē oporteret in stomachū ire: p̄cederet ex ore labereturq; in eā fistulā per quā sp̄s reciprocāf̄: ex eaq; offensionē intercluderet animæ uia: ipositā esse arte quadam & ope naturæ ἐπιγλωττίδα quasi claustrū mutuū utriusq; fistulæ q̄ sibi sūt cohærentes: easq; ἐπιγλωττίδα inter edēdū bibēdūq; operire ac protegere τήντ̄ τροχῆιαν ne quid ex esca potuue incideref̄ in illud quasi æstuātis aīæ iter ac p̄pter ea nihil hūoris influere i pulmōne ore ipso arteriæ cōmunito. Hæc Erasistratus cui (ut extimo) uera rō consentit. Cū enī cibus nō squalidus siccitate sed humoris tēperat̄ mollis uentri inferendus sit necesse est eandē uia ambobus patere: ut cibus potu temperatus p̄r stomachū in uentrē cōdat̄: nec aliter natura cōponeret nisi quod salutare esset animali. Deinde cū pulmo & solidus & leuigatus sit: si qđ sp̄s sum i ipsum deciderit: quēadmodū penetrat aut̄ transmitti potest ad locū digestionis cū cōstet: si quādo causali qđ paulo densius in pulmōne uiolētia sp̄s trahēte deciderit mox nasci tussim nimis asperā & aliās q̄ssationes usq; ad uexationē salutis. Si at̄ naturalis uia potū i pulmōne traheret: cū corpulēta bibunt̄ uel cū haurit̄ potus admixtus grāis seu ex re aliq̄ dēsiore: quid iis sūptis pulmo pateretur. Vnde ἐπιγλωττίς a natura prouisa est: quæ cum cibus sumitur operimēto sit arteriæ: ne quid per ipsam i pulmōne sp̄s trahēte labat̄. Sicut cū sermo emi

tēdus ē inclinā ad operiendā stomachi uiam ut ὀρθρίαν uoci patere pmittat: Est & hoc de experiētia notū: q̄ qui sensim trahūt potū uētres habent humectiores hūore. qui paulim sumptus ē diutius permanēre. Siquis uero auidius hauserit: humor eodē impetu trahit̄ prāterit in uesicā: & siciori cibo puenit tarda digestio. Hęc aut̄ differētia non nasceret: si a p̄cipio cibi & potus diuisi essent meatus. Quod autem Alcoeus poeta dixit: & uulgo canitur: τὸν δὲ πνεύματι οὐκ ἔστιν ἀλλοι long. r. p. 49

TO γὰρ ἀρκυαν πνεύματι

Ideo dictum ē: quia pulmo re uera gaudet humore: sed trahit quantū sibi extimat necessarium. Vide satis fuisse philosophorū omniū p̄cipi alienis abstinere: quā minus nota pferrē? Ad hęc Eustachius paulo cōmotior nō minus te iquit disarius philosophis q̄ medicis īferebā: sed modo uideris mihi rem cōseosu generis humani decāratā. & creditā obliuioni dare: philosophiā artem esse artū & disciplinā disciplinā: & nūc ī ipsam inuehitur participali ausu m̄ dicia: cū philosophia illic habeat angustior: ubi de rationali parte idest de īcorporeis disputat: & illic īclinē: ubi de physica qd̄ est de diuinis corporibus uel cæli uel syderū tractat. Medicina aut̄ physicæ partis extrema fax est: cui ratio est cum testis terrenisq̄ corporibus Sed quid rationem nominauit: cū magis apud ipsa teget coniectura q̄ rō? Quæ ergo coniiicit de carne lutulēta: audet īequitate philosophiæ de incorporeis & uere diuinis certa ratione tractanti. Sed ne uideat cōmunis ista defensio tractatū uitare pulmonis: accipe causas quas platonica maiestas secuta est. ἐπιγλωττις quā memoras inuentū naturæ est ad tegendasq̄ certa alternatione uias cibatus & potus: ut illū stomacho: transmittat: hūc pulmo suscipiat. Propterea tot meatibus distinctus ē: & interpret rimis non ut spiritus egressiones habeat: cui exaltatio occulta sufficeret: sed ut per eos siquid cibatus in pulmonem deciderit: succus eius mox migret in sedem digestionis. Deinde ὀρθρία si quo casu scissa fuerit: potus nō deuoratur: sed quasi scisso meatu suo reiectatur foras in columi stomacho: quod non contingeret nisi ὀρθρία uia esset humoris Sed & hoc in propatulo est quibus æger ē pulmo accendunt̄ in maximā sitim: sed nō eueniret: nisi esset pulmo receptaculū potus. Hoc quoq̄ intueri: quæ animalia quibus pulmo nō est: potum nesciunt. Natura enī nihil superflū sed membra singula ad aliquod uiuendi ministeriū fecit: qd̄ cum deē: usus eius non desideratur. Vel hoc cogita: quia si stomachus cibū potūq̄ susciperet: superfluus foret uesicæ usus Poterat enim utriusq̄ rei stomachus retrimēta intestino tradere: cui nūc solius cibi tradit. nec opus esset diuersis meatibus quibus singula traderētur: sed unus utriq̄ sufficeret ab eadem statione transmissio. Modo aut̄ seorsum uesica & intestinū seorsum saluti seruit quia illi stomachus tradit: pulmo uesicæ: Nec hoc prātereūdim est. q̄ in urina quæ est retrimentū potus nullū cibi uestigiū reperit: sed nec aliqua qualitate illoꝝ retrimētoꝝ uel coloris uel odoris īficiť. Quod si ī uentre simul fuissent: aliqua illaz̄ sordiu qualitas inficeretur. Nā postreō lapides qui de potu in uesicam nascunt: cur nunq̄ in uentre coalescūt: cum nō nisi ex potu fiant? & nasci in uentre quoq̄ debuerint: si uenter esset receptaculū potus In pulmonē defluere potū nec poetæ nobiles ignorant. Ait enim Eupolis in fabula: quæ inscribitur coelaces:

Euripides uero huius rei manifestissimus astipulator est. Cum igitur & ratio corporeæ fabricæ & testiū nobilis auctoritas astipuletur Platoni: nō ne quisquis cōtra sentit: īsanit? Inter hęc. Euā gelus gloriæ græcoꝝ īquidēs & illudēs: facestant ait hęc: quæ īter uos ī ostētationē loq̄citas agitatur: quin potius siquid calet uestra sapiētia scire ex uobis uolo: ouum ne prius extiterit: an gallina? Irridere te putas Disarius ait: & tamen quæstio quam mouisti: & inquitu & scitu digna est. Tu enim me tibi de rei utilitate cōparans consuluisti: utrū prius gallina ex ouo: an ouum ex gallina prodiit. Sed hoc ita seriis inserendum est: ut de eo debeat uel anxie disputari. Et proferā quæ in utraq̄ partem mihi dicenda subuenient relicturus tibi utrum eorum uerius malis uideri: Si concedimus omnia quæ sunt: aliquādo cœpisse: ouum prius a natura factum in re extimabitur. Semper enim quod incipit: imperfectum adhuc & informe est: & ad perfectionem sui per procedentis artis & temporis additamenta formatū. Ergo natura fabricans auem ab informi rudimento cœpit: & ouū in quo necdum est species extitit procedente paulatim maturitatis effectu. Deinde quicquid a natura uariis ornatibus comparatū est: sine dubio cœpit a simplici: & ita cōtextiōis accessione uariatū est. Ergo ouū uisū simplex & undiq̄ uersū pari spē creatū ē: & ex illa uarietas ornatū quibus constat auis species absoluta est Nam sicut elementa prius extiterūt & ita reliq̄ corpora de cōmixtiōe eoz̄ creata sūt: ita rōnes seminales q̄ in ouo sūt: si uenialis erit ista trāslatio: uelut qdā gallinæ elemēta credēda sūt. Nec īportune elemētis de q̄bus sūt oīa: ouū cōparaueri. Oī. n. genere aiantium q̄ ex coitōe nascūt: iuēies ouū aliquoz̄ eē p̄cipiū istar elemēti. Aut. n. gradiūc̄ aiantia: aut serpūt aut nādo uolādoue uiuūt. In gradiētibus lacertæ & similia ex ois creant̄ Quæ serpūt ouis nascūt. Exordio uolātia uniuersa de ouis p̄deūt excepto uno qd̄ icertæ naturæ ē. Nā uesprilio uolat qd̄ pellitisalis: sed iter uolātianō habēdus ē: q̄ quor

utrum gallina prius ex ouo
an ouum ex gallina qd̄ est

pedibus gradis; formatosq; pullos pit: & nutrit lacte quos generat. Nātia pene oīa de ouis oriuntur generis sui: crocodilus uero et de testis q̄lia sūt uolantiū. Et ne uidear plus nimio extulisse ouū elemēti uocabulo: cōsule initiatos sacris liberi patris ī q̄bus hac ueneratiōe ouū colit: ut ex forma tereti ac pene sp̄rali atq; undiq; uersum clausa & includēte itra se uitā mūdi simulacra uocet. Mūdū aut cōsensu oīum cōstat uniuersitatis eē p̄cipiū. Prodeat q; priorē uult eē gallinā: & hęc uerba tenet qd̄ defendit asserere. Ouū rei cuius ē: nec initiū nec finis ē. Nā initiū semē est finis autē ipsa formata. Ouū uero digestio ē feminis. Cū ergo semē aīalis sit: & ouū feminis: ouum a te aīal eē nō potuit: sicut nō pōt digestio cibi fieri ante q̄ sit q̄ edit. Et tale ē dicere ouū ante gallinā factū: ac si quis dicat matricē aīe mulierē factā: Et qui it̄rogat quēadmodū gallina sine ouo eē potuit: similis ē it̄rogati quoniā pacto hoīes facti sunt aīe pudēda de quibus hoīes p̄creat. Vn de sicut nemo recte dicit hoīem feminis eē: sed semē hoīs: ita nec ouī gallinā: sed ouū eē gallinā. Deīde si cōcedamus: ut ab aduersa parte dictū ē: hęc q̄ sunt ex tēpore aliquod sumpsisse p̄cipiū Natura primū singula aīalia p̄fecta formauit: deīde p̄petuā legē dedit ut cōtinuaref̄ p̄creatione successio. P̄fecta autē ī exordio fieri potuisse: testimonia sunt nunc quoq; nō pauca aīantia: q̄ de terra & imbre p̄fecta nascunt: ut ī aīgypto mures & ī aliis ranæ serpētēsq; & similia. Oua autē nunq̄ de terra sunt p̄creata: quia in illis nulla p̄fectio. Natura uero p̄fecta format & de p̄fectis ista p̄cedunt. ut de it̄egritate partes. Nā ut concedā ouū auū & seminaria: uideamus quid de semine ip̄o philosophorū diffinitio testat: q̄ ita sancit. Semē generatio ē ad eius ex quo ē similitudinem perges. Nō pōt aut ad similitudinē pergi rei q̄ necdum ē: sicut nec semē ex eo qd̄ adhuc non substitit emanat. Ergo ī primo rege ortu it̄elligamus cū ceteris aīantibus: q̄ solo semine nascuntur: de quibus nō ambigit: quin prius fuerint: q̄ semē suū: aues quoq; opifice natura extitisse p̄fectas. Et quia uis generadi inserta sit singulis: ab his iam p̄cedere nascendi modos quos pro diuersitate animantiū natura uariavit. Habes Euangele utroque quod teneas: & dissimulata paulisper irrisiōe tecū delibera quid sequaris. Et Euangelus: Quia ex iocis seria facit uolētia loquēdi: hoc mihi absoluatis uolo: cuius diu me exercuit uera deliberatio. Nuper enī mihi de tiburti agro meo exhibitī sunt apri: quos obrulit syiua uenātibus. Et quia diutine cōtinuata uenatio est plati sūt alii it̄erdiu noctu alii: quos p̄duxit dies it̄egra carnis icolumitate durarūt: q̄ uero p̄ noctē lunari plenitudine lucēte p̄orrati sūt: putruerūt. Quod ubi icitū ē: q̄ sequēti nocte deferebāt: ī fixo cuiusq; p̄ti corpis acuto aīneo apros carne it̄egra ptulerūt. Quæro igit: cur noxā quā p̄cudibus occisis solis radii non dederūt: lunare lumē effecerit? Facilis ē inq; Disarius & simplex ista respōsio. Nullius. n. rei sit aliquādo putredo: nisi calor hūorq; cōuenierit. Pecudū at̄ putredo nihil aliud ē: nisi cū defluxio qd̄ latēs soliditatē carnis. ī hūorē resoluit. Calor at̄ si tēperatus sit & modicus: nutrit hūores: sit nimius exsiccat & hitudinē carnis extenuat. Ergo d̄ corpibus enectis solui maioris caloris haurit hūorē lunare lumē ī quo ē manifestus calor: sed occultus tepor magis diffūdit hūecta. Et īde p̄uēit īiecto tpe & aucto hūore putredo his dcīs Eustachiū Euāgelus it̄uens: si rōni dictæ assentiris ait: ānuas oportet aut si ē qd̄ moueat p̄ferre nō pigeat: q̄ uis ur̄i sermonis optinuit: ne iuita aure uos audia. Oīa īquit Eustachius a Diario & luculēte & ex uero dicta sūt. Sed illud p̄ssus it̄uedū ē: utrū mētura caloris sit cā putredinis. ut ex maiore calore nō fieri: & ex minore ac tēperato p̄uenire dicat. Solis. n. calor q̄ nimū feruet: quādo ānus ī aīstate ē: & hyeme tepescit: putrefacit carnes aīstate nō hyeme. Ergo nec luna p̄pter lūmīssiorē calorē diffūdit hūores. Sed nescio q̄ p̄prietas quā gr̄eci ἰδιωμα uocāt: & qd̄ natura īest luminī qd̄ de ea defluit: q̄ humectet corpora: & uelut occulto rore madefaciat: cui admixtus calor ip̄se lunaris putrefacit carnē: cui diuile fuerit īfusus. Neq; n. oīs calor unius ē q̄ litatis ut hoc tolo a se differat: si maior minorū sit. Sed eē ī igne diuersissimas q̄ litates nullā secū habētes societate rebus manifestis p̄bat̄ Aurifices ad formādū aurū nullo nisi de paleis utunt igne quia ceteri ad p̄ducēdam hęc materiā inhabiles uidēt. Medici ī remediis cōcoquēdis magis sarmētis: q̄ ex alio ligno ignē requirūt: Qui uitro soluēdo firmādoq; cōrāt: de arbore cui myricæ nomē ē igni suo eicā ministrat. Calor de lignis oleæ: cū sit corporibus salutaris perniciosus ē balneis: & ad dissoluēdas iuncturas marmorū efficaciter noxius ē. Ergo nō mirū: si rōnē p̄prietatis q̄ singulis īest: calor solis arefacit: lunaris humectat. Hinc & nutrices puerōs alentes operimētis obtegūt: cū sub luna p̄terunt: ne plenos per aītatē naturalis humoris amplius lunare lumē humectet & sicut ligna uigore humida accepto calore curuant̄ ita & illorū mēbra cōtorqueat humoris adiectio. Hoc quippe notū est: quia si quis diu sub luna sōno se dederit: agre excitat: & p̄ximis sit īano p̄dere p̄ssus hūoris qui in omne eius corpus diffusus atq; dispersus ē p̄prietate lunari: q̄ ut corpus īfūdāt oēs eius apit & laxat meatus. Hic ē q̄ Diana: q̄ lūa ē ὀρτεμῖς δὲ ἧλι ἀρπόρτεμῖς hoc ē aerē secās Lucina a parturiētibus īuocat: quia p̄priū eius munus est distendere rimas corporis: & meatibus uia dare: quod est accelerādo partu salutare Et hoc est quod eleganter poeta Timotheus expressit

Seme qd

Carnis p̄prietas
p̄prietas
p̄prietasDiana
Lucina

Nec minus circa in anima lunæ pprietas ostēditur. Nam ligna quæ uel iam plena uel adhuc crescente deiecta sunt: inepta sunt fabricis quasi per humoris conceptionē. Et agricolis curæ ē frumenta de aeris nō nisi luna deficiente colligere. ut sicca pmaneat Contra quæ humecta desideras: luna erescente cōficiēs. tunc & arbores aptius serēs: maxie cū illa est super terrā: quia ad incrementa stirpiū necessarium est humoris alimentū. Aer ipse pprietatē lunaris humoris & patitur & prodit. Nam cū luna plena est: uel cum nascitur: & tunc enim a parte qua sursum suspicit plena est: aer autem in pluuiam soluitur aut si sydus sit multū de se roris emittat. unde alcma lyricus dixit rorē aeris & lunæ filium. Ita undiq; uersum pbatur: ad humectādas dissoluendāsq; carnes inesse lunari lumini pprietatem: quā magis usus q̄ ratio deprehendit. Quod autem dixit isti Euangele de acuto æneo (ni salor coniectura mea a uero non deuiet Est enim in ære uis acrior quā græci stipticā uocant. Vnde squamas eius adiiciunt remediis: quæ contra perniciē putredinis aduocantur. Deinde qui in metallo æreis morantur: semper oculoꝝ sanitate pollent. Et qui bus ante palpebræ nudatæ fuerant illinc conuestiuntur. Aura enim quæ ex aere pcedit in oculos incidens haurit & exsiccat quod male influit. Vnde & Homerus modo

Has causas secutus appellat Aristoteles uero auctor est uulnera quæ ex æreo mucrone fiunt: minus esse noxia q̄ ex ferro: faciliusq; curari quia inest inquit æri uis quædā remedialis & liccifica quam demittit in uulnere Pari ratione infixum corpori pecudis lunari repugnat humori.

MACROBII Aurelii Theodosii uiri consularis & illustris saturnaliorum libri impressi Venetiis Anno domini. M. cccclxxxii. die. xxviii. Junii.

REGISTRVM

a
Somnium
hominum
Apuleium

b
humana
rior inquisitor
sanctissime

c
Sic utriusq;
totius æquinoctialis
prima: sol

d
Nam & si
His ita
uir fortis

e
fint: nec
uirtutes
Entanti

f
per avaritiam
ta instituere
hanc fidem

g
Prætere
uocēsi
pedocles

h
Ymmachus
Cum audisset
Voluerunt

i
tia non posse
in coena
troferri. Sed

k
MACROBII
atq; turni
Et apud

l
Sed non
βοτρυλον
αιτουμενον

m
Contra
bor inquit
Hactenus

n
Si non
Talius amor
Fulmineus

o
Sed sapientiæ
Lyurgo est
erat hortatui

p
& grandior
proposita

Xantippus
Dionysius
no. 113

Handwritten text at the top left corner, possibly a date or reference number.

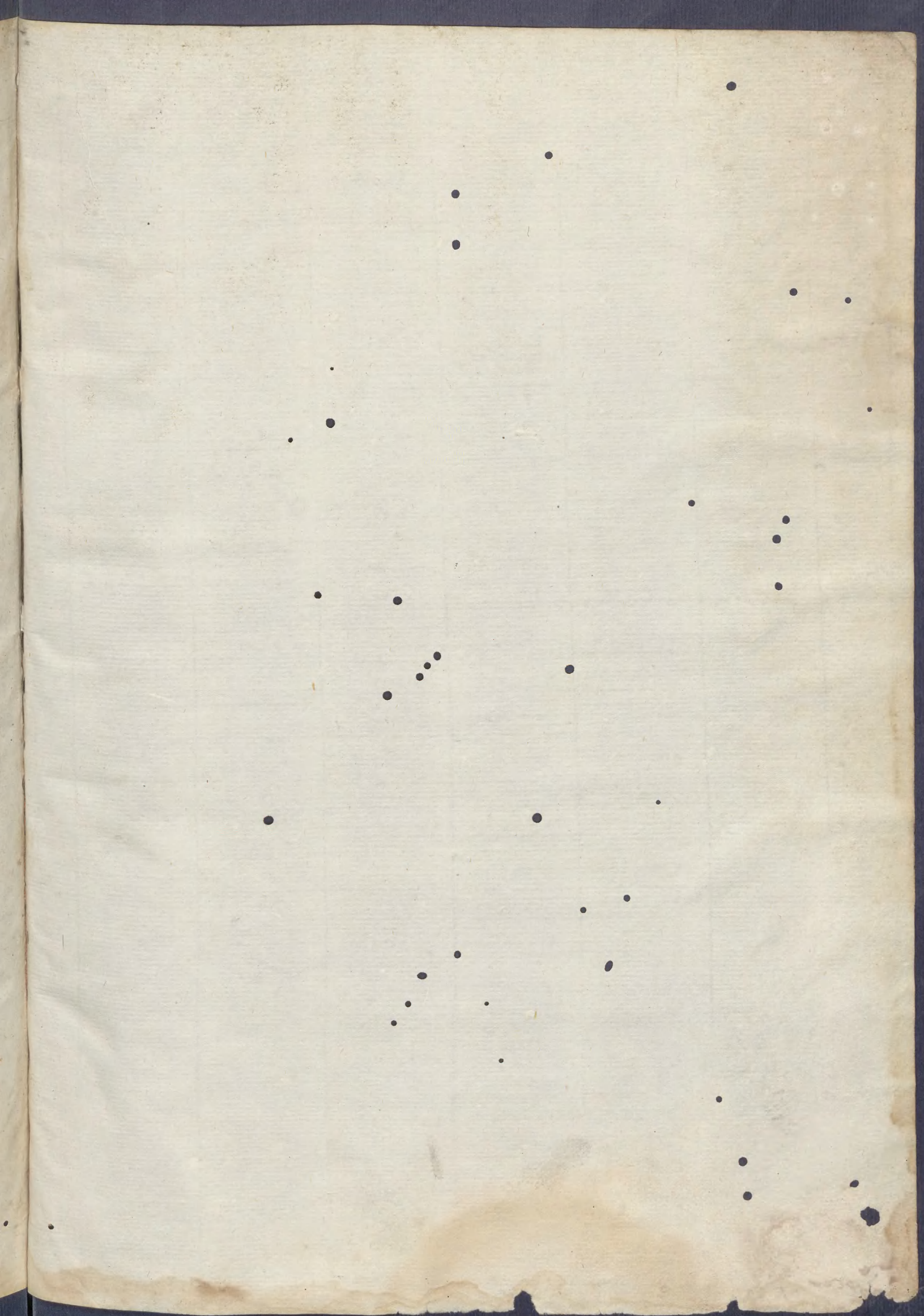
Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

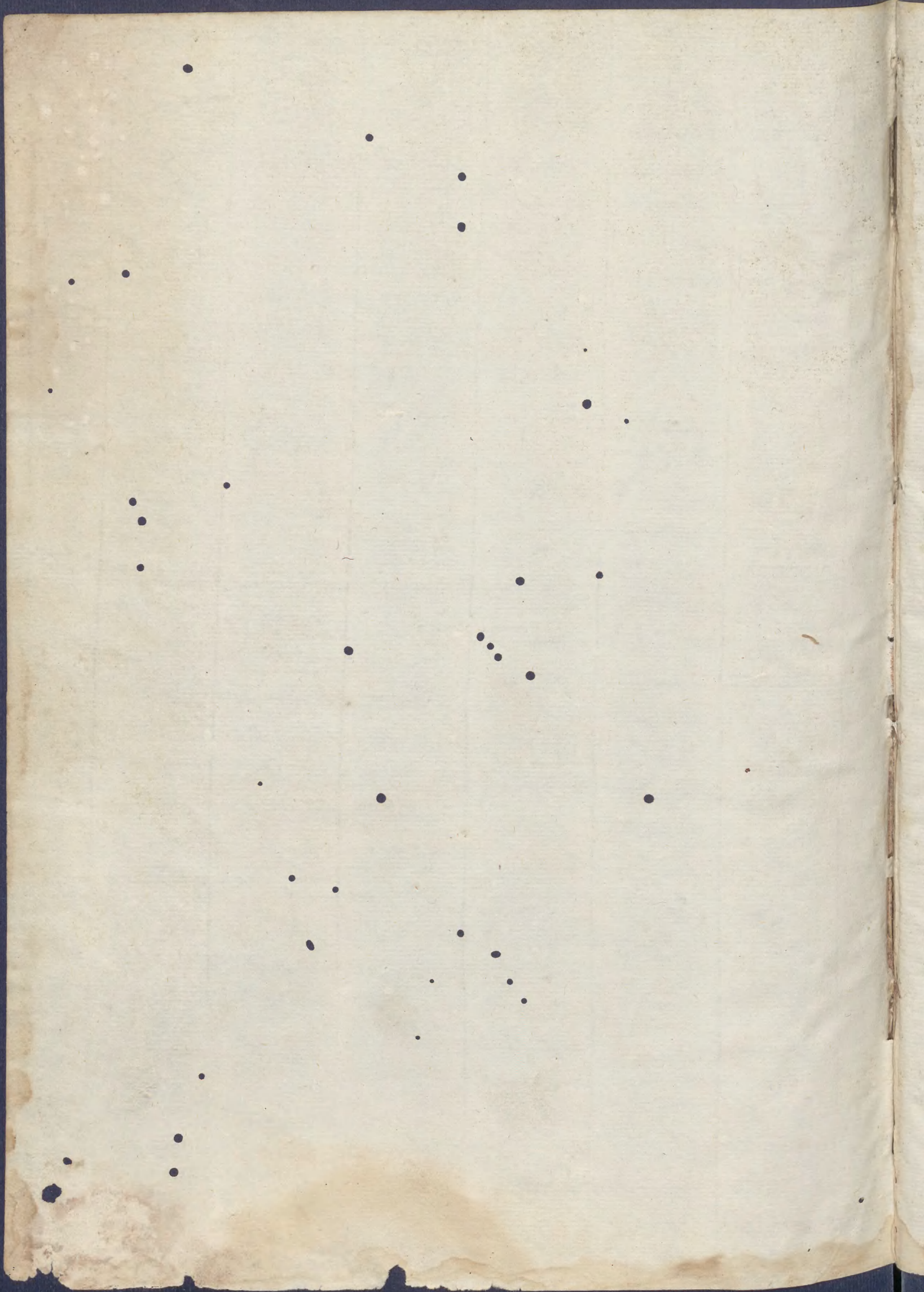
Vertical text on the right side of the page, possibly a list or index, written in a cursive or historical script.

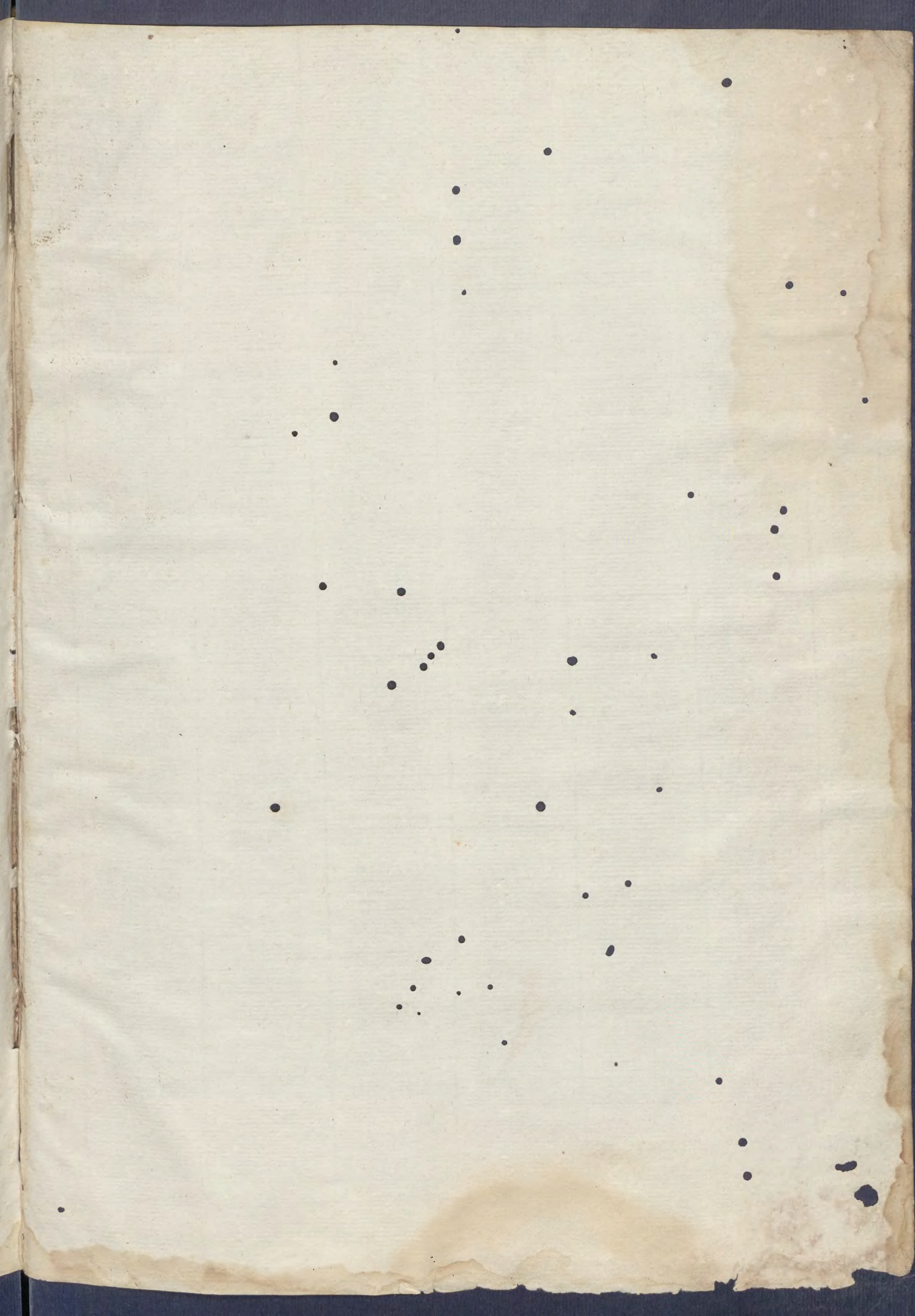

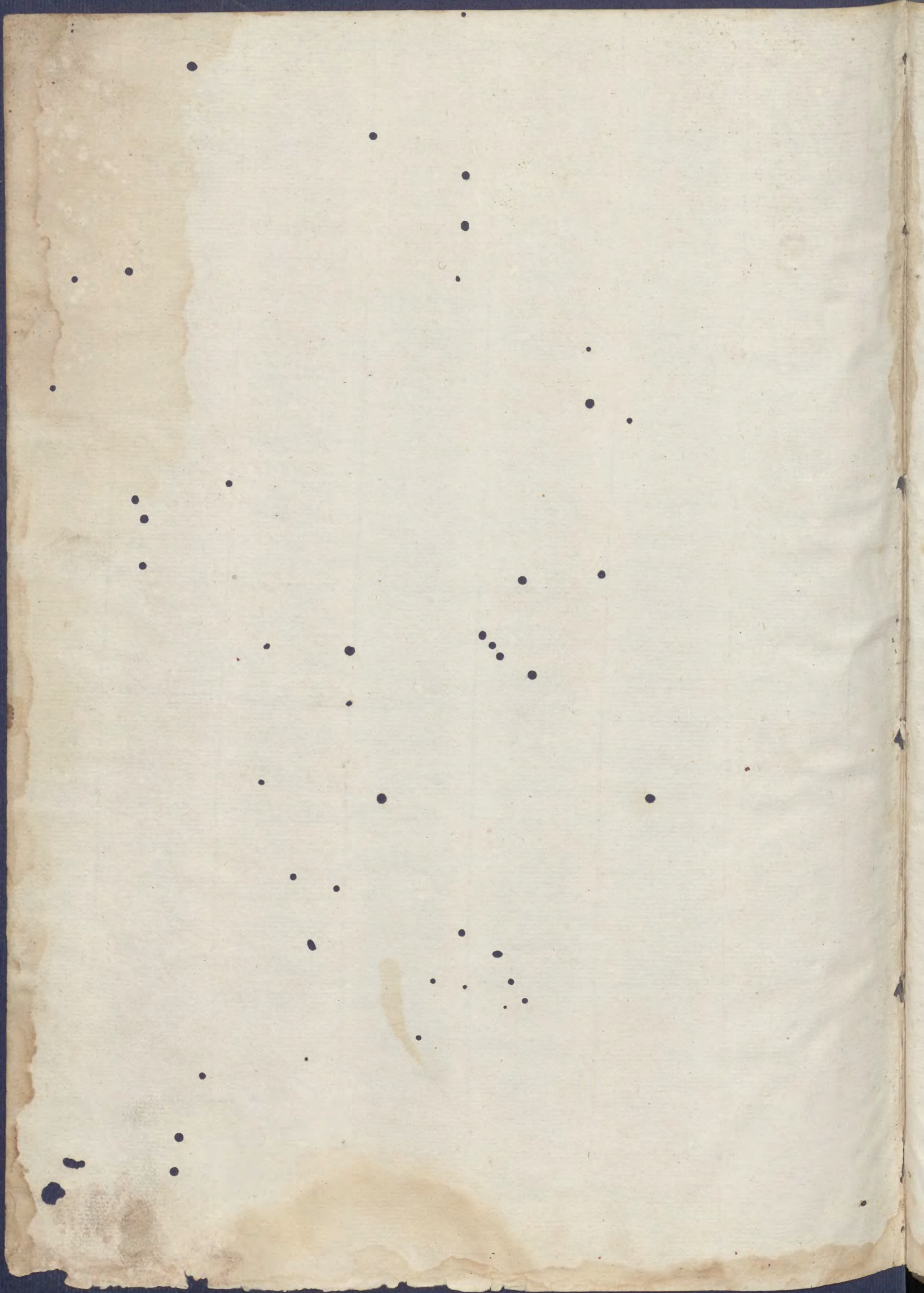

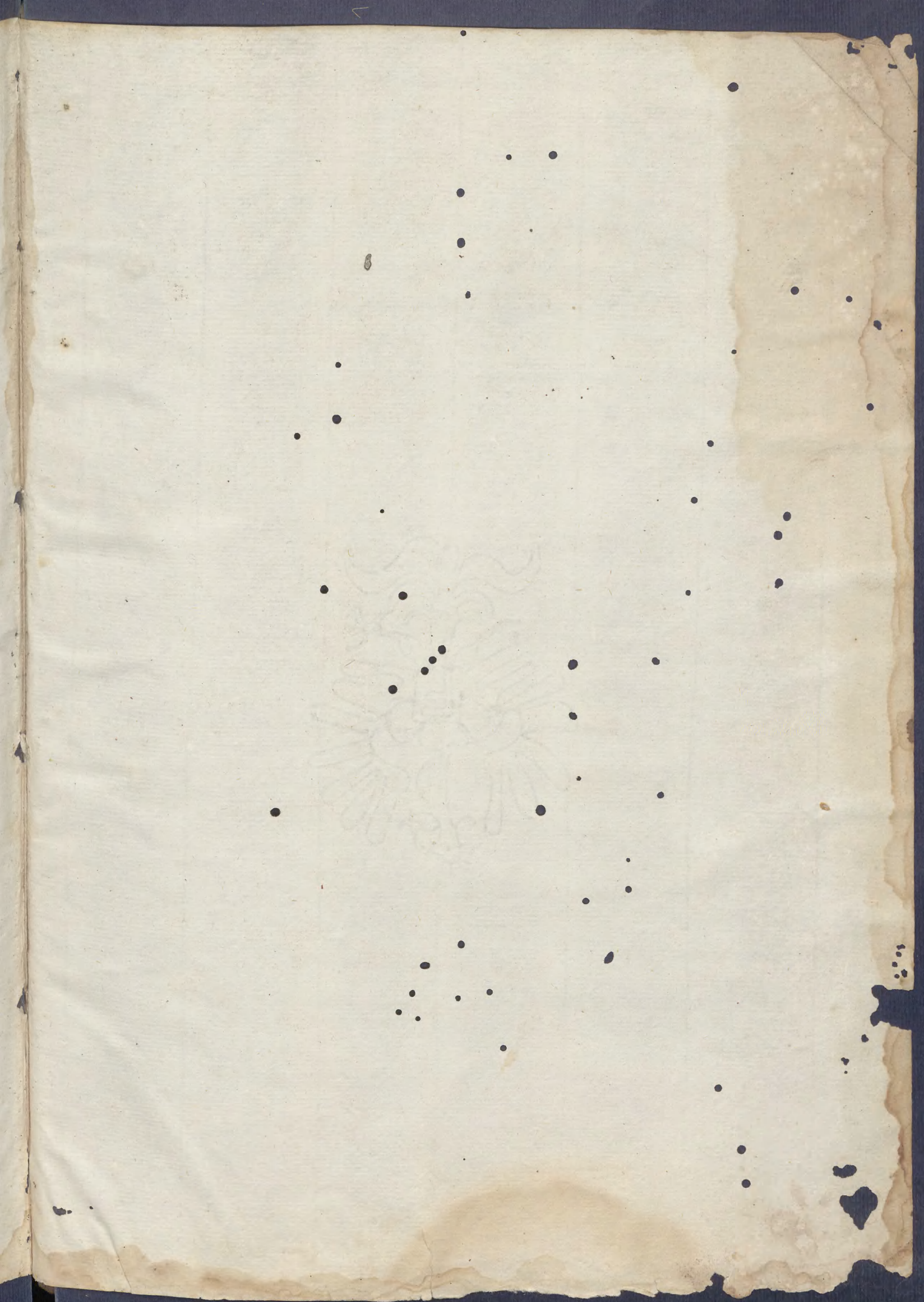

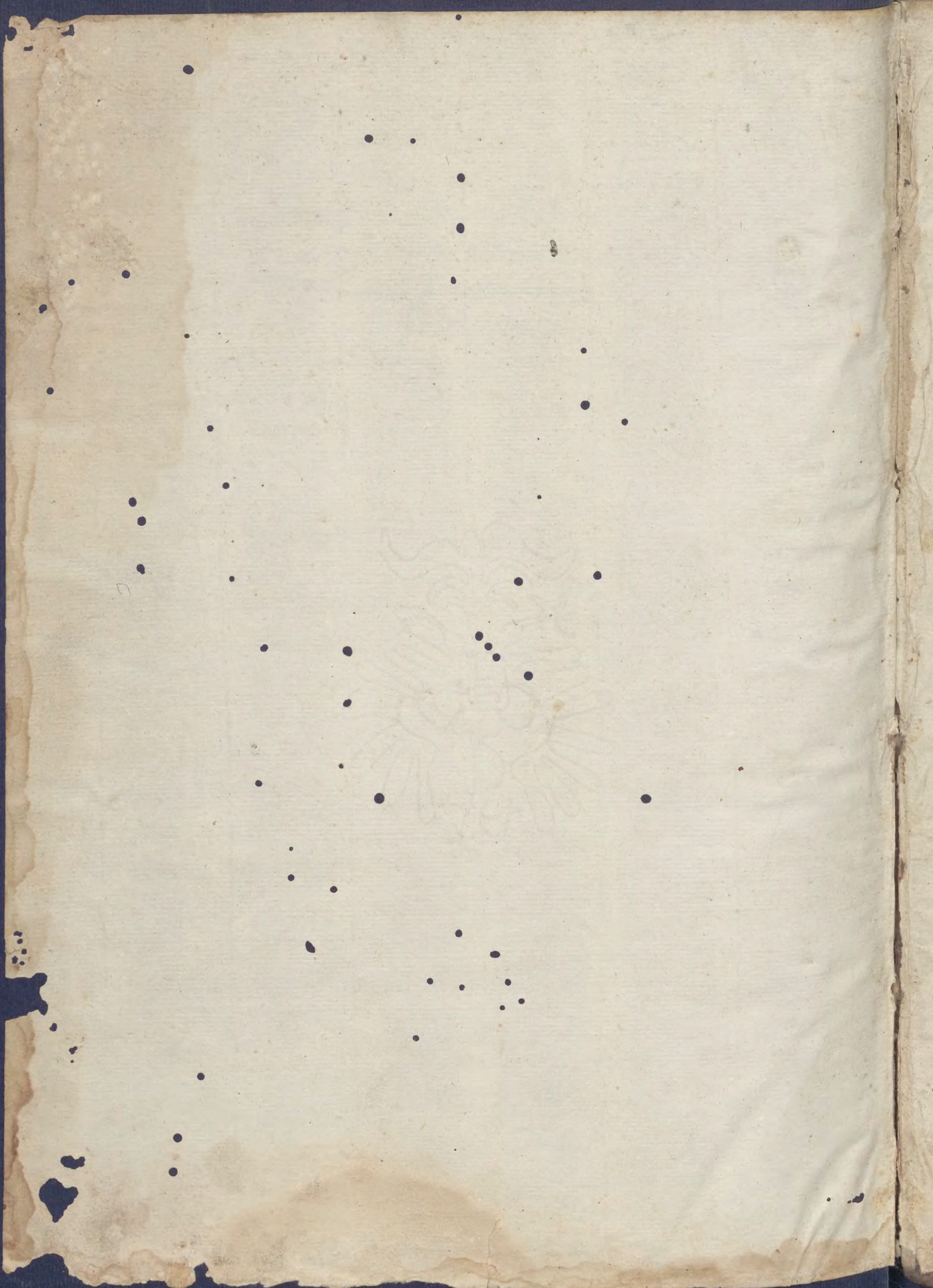

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU

Inc. 125 G°
IMKINABUŁY

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU

Inc. 126 G°
IMKINABUŁY